ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

1918 - 1923

ТОМ

4

Івано-Франківська обласна державна адміністрація
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника
Державний архів Івано-Франківської області

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА 1918-1923

ТОМ 4

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ У 5-ти ТОМАХ

Керівник роботи і відповідальний редактор
професор *Олександр Карпенко*

Івано-Франківськ
Лілея-НВ
2008

Збірник документів підготовлений
за сприяння і фінансової підтримки
голови Івано-Франківської
обласної державної адміністрації
Романа ТКАЧА

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
1918—1923

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

ТОМ 4

ЗБРОЙНІ СИЛИ У БОРОТЬБІ ЗА СВОБОДУ, НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, СОБОРНІСТЬ

Укладачі:
Олександр Карпенко, Катерина Мицан

торрент-толока
оцифровано
ГУРТОМ
toloka.to

ББК 63.3(4УКР)614
3-38

Затверджено до друку постановою
Вченої ради Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

ISBN 966-668-080-7
ISBN 978-966-668-198-3 (т. 4)

ПЕРЕДМОВА

Том четвертий п'ятитомного збірника документів «Західно-Українська Народна Республіка: 1918–1923» відтворює процеси формування збройних сил країни, їх боротьбу за свободу і незалежність, за суверенну соборну Україну. Важливою позитивною сторінкою в цьому процесі була вчасна турбота української політичної еліти про створення таких збройних сил. Уже 30 жовтня 1918 р., тобто до захоплення влади (1 листопада) і до проголошення незалежної ЗУНР (13 листопада), львівська делегація Української Національної Ради, яка за тих складних військово-політичних обставин національно-демократичної революції, коли діяв закон про військовий стан, проголошений імператором Австро-Угорщини, і при владі в краї був імперський намісник генерал Гуйн та командуючий військами маршал-поручник Пфеффер, взяла на себе провідну роль, приймає ухвалу про «визнання українського легіону січових стрільців за основу і зав'язок національної оружної сили Української Держави». Одночасно було заявлено, що «всі українські полки, які досі оставали у связи з цісарською і королівською армією, підлягають Наказному Отаманові УНРади» і зажадала від уряду і командування армії «віддати всі згадані українські полки до розпорядимости УНРади і перевести безпроволочно всі кадри тих військових частин до краю». Це був відважний крок УНРади, спрямований на створення постійної армії новоутвореної Української держави. Саме цим документом і відкривається даний збірник, бо він започаткував формування Галицької Армії.

2 листопада УНРада схвалює «Зазив», у якому наголошувалося: «у хвилі, в якій рішається доля рідної землі взиває Українська Національна Рада всіх Українців мужчин, здібних до оружної військової служби, від 17 р. життя, почавши, явитися у Львів і зголоситися в українській начальній команді, щоби доповнити українські народні полки й уможливити відпущення найстарших вояків». Цей «Зазив» був поширений по всій Галичині і відіграв мобілізуючу роль у формуванні збройних сил. Для забезпечення керівництва усім ходом створення армії і її бойової діяльності була утворена Українська генеральна військова команда на чолі з отаманом Дмитром

Вітовським, що був Головою Центрального військового комітету та відіграв важливу роль у перемозі збройного повстання у Львові.

У зв'язку із виступом польських військовиків проти української влади було видано наказ Д. Вітовського про введення у Львові з 3 листопада стану облоги. Заборонялися зібрання, ходіння по вулицях міста після 6 год. вечора без посвідчень, припинялася діяльність публічних місць і місць розваг. Вимагалося здати зброю і муніцію. Наказ закінчувався закликом «заховувати цілковитий спокій». Не будемо сьогодні судити, наскільки достатніми були заходи, передбачені наказом, для відвернення збройного виступу проти Української Держави.

Цього ж 3 листопада у найвпливовішій газеті «Діло» публікується звернення «Українським воякам!», у якому від імені українського народу висловлювалася подяка «українському війську» за «освободження з ляцької неволі». Далі йшов заклик «підтримати українську владу».

5 листопада, поряд з програмною декларацією УНРади, «Діло» друкує і важливе звернення УНРади та Генеральної військової команди «Під оружжя». У зверненні підкреслено, що 19 жовтня український народ голосами мужів довір'я проголосив свою Українську Державу, а 1 листопада УНРада перейняла від Австрії «найвищу управу українськими землями і приступила до будови Української держави без кривди і неволі». Однак «горстка чужинців заперечує це право українського народу на самовизначення. В обороні цього права має стати військо, національна армія і тоді весь світ визнає нашу незалежність». І далі йшов заклик до народу стати на сторожі свого права, без великого війська запанував би нелад, а з цього скористалися б противники. «Кому тілько доля Рідного Краю лежить на серці, кому не байдуже щастя дітей і внуків, хто не хоче панщини, хто натомість бажає собі справедливого ладу без хлопа і пана, хто не хоче більше гнити в неволі, темноті і убожестві, бути визискуваним і поштуркуваним, той зараз як стій пристане до українського війська. До українського війська! До зброї!» Так чітко і рішуче було поставлене завдання перед Галицькою армією, що створювалася.

Потрібно відзначити, що поки що це були заклики. Тільки 13 листопада 1918 р. в день проголошення самостійності, суверенності ЗУНР був виданий офіційний «Розпорядок» уряду — Державного Секретаріату і Державного секретаріату військових справ ЗУНР за підписами голови уряду Костя Левицького і державного секретаря Дмитра Вітовського про часткову мобілізацію українців до армії. Ці всі важливіші перші документи про армію друкуються у збірнику.

Читач зустріне й документи, що свідчать про спроби українців відвернути війну шляхом перемир'я, як також і численні звіти про військові дії у листопаді-грудні 1918 р. Публікуються документи про організацію армії, військова присяга, про формування жандармерії, утворення військових областей та про військове судівництво, про харчовий пайок і зарплату військовиків, мобілізацію артилеристів, лікарів та ін.

У збірнику публікуються й документи польської сторони. Серед цієї групи документів привертають до себе увагу рукописні протоколи засідань Польського Комітету національної оборони (м. Львів), звідки довідуємося про діяльність цього Комітету 6—31 січня 1919 р., коли розгорталися активні бойові дії навколо Львова. Опубліковано і лист Начальника польської держави Юзефа Пілсудського Командуючому польських військ у Східній Галичині генералові Розвадовському від 28 листопада 1918 р., у якому викладена суть польської окупаційної політики у Східній Галичині. У ньому чітко говорилося про режим «військової окупації», за якого управління окупованою територією «належить військовій владі», цивільна влада має бути «оперта» на польські елементи, а представники інших національностей будуть залучені «тільки з метою створення сприятливої для нас видимості». І далі відзначалося, що при просуванні польської армії на схід західні повіти Східної Галичини «передавати нормальному управлінню Західної Галичини». В інструкції чітко говориться, що військова діяльність і окупація в напрямку на схід не обмежується. Отже, генерали одержали необмежене право на окупацію української землі і запровадження окупаційного військового режиму, що й виконувалося з великим завзяттям.

Польські війська одержували постійно велику підтримку й допомогу добре озброєними й вишколеними полками з Польщі. Тим часом Галицька армія складалася з залишків старої австрійської армії, новостворених військових підрозділів. Армія мала недостатньо і то застарілого озброєння, не вистачало старшин, а українських генералів взагалі жодного не було.

Тільки 23 грудня на прохання Державного Секретаріату з дозволу Директорії командування Галицької армії прийняв досвідчений генерал-хорунжий армії УНР, колишній командир гвардійського корпусу у роки Першої світової війни Михайло Омелянович-Павленко. У своєму першому наказі по армії він закликав «вперед же на ворога, старшини і козаки і нехай удача і слава ідуть рука в руку з молодою народною республіканською армією в її тяжкім, але славнім подвизі визволення Вітчини від ворога! З богом за діло!» Наказ був власноручно підписаний Командантом військ Західно-Української Народної Республіки генералом-хорунжим М. Омеляновичем-Павленком.

Під командуванням М. Омеляновича-Павленка уже на початку 1919 р. армія здійснила успішну Вовчухівську операцію на захід від Львова.

Відзначаючи перші успіхи Галицької армії, Головний Отаман республіканських військ Симон Петлюра у телеграмі генералу-хорунжому М. Омеляновичу-Павленку від 27 лютого 1919 р. підкреслював: «Те враження, що справляє стан річей на фронті та в тилу Вашої армії, говорить про ту відданість та свідомість, з якою наш народ ставиться до республіки, її інтересів УК.П.»

З привітанням до Галицької армії звернулася і УНРада. Одночасно, поряд з веденням воєнних дій, вживалися заходи до підписання перемир'я на фронті. Читач зустріне численні документи про ці переговори, у тому числі і за участю антантівської місії генерала Маріє-Юзефа Бартелемі, яка була на боці Польщі та всіляко сприяла польській вояччині.

Перші військові успіхи у Вовчухівській операції не були розвинені і цьому були серйозні причини. Перш за все слабкість Галицької армії проти чисельнішої, добре озброєної польської армії. Справа на фронті значно погрішилася з прибуттям з Франції в Польщу 80-тисячної армії генерала Галлера, яка

була надіслана сюди ніби для відсічі наступу більшовицької Червоної Армії, а насправді була кинута на польський східний фронт з метою прискорення окупації західних українських земель.

Знесилена боями Галицька армія відступала. У травні були втрачені такі важливі центри, як Дрогобич, Борислав, Самбір, Стрий, Калуш, а 26 травня – столиця ЗУНР м. Станиславів, 2 червня – Тернопіль. Польські війська одночасно окупували і Західну Волинь (Луцьк, Рівне, Кременець, Дубно).

Треба відзначити, що галицька еліта цілком усвідомлювала, що ЗУНР одна не зможе витримати натиск ворожої польської армії. Уже 1 грудня 1918 р. був підписаний у Фастові біля Києва попередній договір, а 22 січня 1919 р. схвалено акт про злуку ЗУНР з УНР і об'єднання в одну соборну Українську Народну Республіку. З України надходила фінансова, продовольча і військова допомога, в тому числі невеликі військові підрозділи. Однак сили були нерівні, Галицька армія змушена була відступати. Читач знайде у збірнику звіти про її бойовий склад, структуру, озброєння. Цікаві матеріали зустріне читач у спогадах Г. Стефаніва, В. Шухевича, В. Глинського, М. Кунди й інших, опублікованих у збірнику.

20 квітня подав у відставку командувач генерал М. Омелянович-Павленко і новим командувачем був призначений відомий російський генерал-поручник Олександр Греков.

Мобілізувавши певні сили, Начальна Команда Галицької Армії (НКГА) у червні 1919 р. організувала Чортківську наступальну операцію. Були визволені Чортків, Тернопіль, Бережани, Золочів, Рогатин, Броди. Бої розгорталися на підступах Галича і Перемишлян.

Підсумовуючи результати боїв за Галичину, В. Винниченко писав: «Той факт, що ці війська без техніки, без допомоги, без амуніції впродовж кількох місяців не тільки стримували наскоки антантівського злодійкуватого хама (армію Галлера – **О. К.**), а ще й не раз били його, показує яка велика сила духу була в тих, дійсно, героях, що босі й голі билися проти жандарма реакції» (Винниченко В. Відродження нації. – Т. 3. – К. – Відень, 1920. – С. 391–392).

Становище на фронті для польської армії ставало критичним. На фронт прибуває сам генерал Ю. Пілсудський. Сюди були кинуті нові значні військові підкріплення. Обстановка дещо стабілізувалася, а 28 червня поляки перейшли в контрнаступ.

У середині липня 1919 р. Українська Галицька Армія (УГА), виснажена боями, уражена хворобами, відступила за р. Збруч і зосередилася в районі Нова Душиця – Проскурів.

Почався новий період в її історії. Треба, однак, відзначити, що й після цього політична влада і військове командування армії не втрачали надію на визволення Галичини. Разом зі штабом Головного Отамана був розроблений план спільного наступу Дієвої армії УНР і УГА на Київ з метою визволення столиці України від більшовицької Червоної Армії, з тим, щоб після піти на Львів. Диктатор ЗУНР Євген Петрушевич продовжував вірити: «Я певний, що ми переможемо і здобудемо Галичину». Отже, на Львів через Київ. Таким був новий стратегічний план УГА. Наступали зміни в командуванні УГА. Генерал О. Греков був звільнений з посади і командувачем призначено генерала-четаря Мирона Тарнавського, галичанина, вихованця австрійської військової школи.

Для здійснення оперативного плану під Києвом було зосереджено значні військові сили: Дієва армія – 15 тис. і 150 гармат, корпус Січових Стрільців (СС) отамана Євгена Коновальця (319 старшин і понад 8 тис. стрільців), УГА – 50 тис. старшин і стрільців, 500 кулеметів і 160 гармат, бронепоїзди, авіація. 11 серпня сформовано штаб Головного отамана на чолі з генералом Миколою Юнаковим, заступник – генерал Віктор Курманович. 12 серпня віддано наказ про наступ на Київ силою 33 тис. багнетів, 335 гармат, 1100 кулеметів. 16 серпня група СС Є. Коновальця оволоділа Шепетівкою, а 21 – Житомиром. Червона Армія, зосереджена, головним чином, на фронті з білогвардійською армією генерала Антона Денікіна, що наступала з півдня і вже оволоділа Таврією, Донбасом, Харковом, Полтавою, Одесою, Олександрівськом, Катеринославом, наближалася до Києва.

26 серпня штаб Головного отамана Симона Петлюри віддав наказ про підготовку наступу на Київ, для чого була створена

група військ 43 тис. старшин і стрільців, 40 артбатарей, допоміжні частини, а 30 серпня вона увірвалася в місто і, зломивши опір противника, оволоділа столицею України. Численні документальні матеріали про ці події читач знайде у збірнику. Частини УГА і Дієвої армії зустрілися в столиці з частинами денікінського генерала Н. Бредова. 1 вересня була підписана угода між генералом А. Кравсом і Н. Бредовим про відступ української армії з м. Києва за демаркаційну лінію. Усі ці події детально описані в телеграмі начальника штабу УГА полковника Альфреда Шаманека Головному отаману С. Петлюрі і диктатору Є. Петрушевичу. Ця велика 15-сторінкова телеграма відтворює фактичний хід подій у Києві.

Отже, УГА, відігравши вирішальну роль у визволенні Києва, перемогою не скористалася і без бою здала місто денікінцям. Так закінчився героїчний похід УГА, таким був фінал. Ці бої становили одночасно героїчну і морально трагічну сторінку, від якої, за загальним визнанням військових, армія так і не змогла відійти. «Як старшини, так і стрільці були безмірно пригноблені і обурені», – доповідав у телеграмі полковник Шаманек. Надії на визволення Галичини з-під польської окупації втрачалися.

УГА відходила на захід. В армії наступало масове дезертирство, армія несла великі втрати від тифу. Спостерігався розклад армії. За таких обставин генерал М. Тарнавський 6 листопада погодився на підписання договору про підпорядкування УГА командуванню білогвардійської армії А. Денікіна. Договір, підписаний в Зятківцях, передбачав, що УГА в повному складі разом з тиловими частинами, складами і залізничним рухомим складом переходять у підпорядкування командування військами Новоросійської області генерал-лейтенанта Шиллінга, що вона не може бути використана для боротьби з петлюрівською армією, що Галицький уряд припиняє свою діяльність і переходить під заступництво командування Добрармії та перебуває в Одесі, що з дня підписання договору УГА виконує всі розпорядження командування Добрармії й буде зосереджена в районі Погребище-Липовця.

Вістка про підписання договору викликає гнів диктатора Є. Петрушевича. Генерал М. Тарнавський був звільнений від

командування і відданий під суд, який, однак, врахувавши усі обставини, що призвели до підписання договору, генерала виправдав. Вирок суду публікується у збірнику. Командувачем УГА був призначений генерал-четар Осип Микитка, начальником штабу — генерал Густав Ціріц.

Договором з Денікіним був обурений і Головний отаман Симон Петлюра, оскільки він перебував у стані війни з Добровольчою армією. 2 грудня С. Петлюра схвалює урядову декларацію, за якою, за визнання Польщею, УНР відмовилася на користь Польщі від західних земель України (Східна Галичина, Західна Волинь), які були в складі УНР. Отже, втрачав силу акт про соборність українських земель. Цілком закономірно ці обставини відбилися негативно на відносинах між урядом ЗУНР і командуванням УГА та Директорією і командуванням Дієвої армії. Фактично наступав розрив таких відносин.

Тим часом на фронті армія Денікіна терпіла поразку за поразкою від Червоної Армії, а 16 грудня здала Київ. Петлюрівська армія теж відступила під ударами більшовицької армії і її залишки разом з урядом знайшли притулок в Польщі.

Під впливом обставин, що склалися в УГА після переходу до білогвардійської армії, а також активної більшовицької агітації серед стрільців і старшин, в УГА стали помітними незадоволення, посилювалися ліворадикальні тенденції. Цим скористалося військове командування Червоної Армії. Воно встановлювало контакти з частинами УГА, серед солдатів поширювалися листівки і відозви із закликом переходити на бік Червоної Армії. Усе це, поряд з катастрофічним станом армії, не було безслідним. Наприкінці грудня 1919 р. у Вінниці за участю відомих старшин УГА Д. Палієва, Н. Гірняка, М. Угрин-Безгрішного, М. Курака, С. Шухевича та ін. виникає ревком УГА. Відбувалися переговори між ревкомом і командуванням 12 Червоної Армії в особі М. Муралова, В. Затонського і С. Аралова, у результаті яких у ніч на 1 січня 1920 р. було підписано угоду про перехід УГА на бік Червоної Армії. Договір передбачав, що УГА пориває з Денікіним, приймає назву Червона Українська Галицька Армія (ЧУГА), зберігає свою організацію і автономію, вона не буде використовуватися в боях проти військ УНР, а після перепочинку буде скерована на польський

фронт, армія переходить на продовольче і медичне забезпечення 12 армії. У армії дозволялася діяльність організацій Компартії.

Керівники Вінницького ревкому встановили також контакт з частинами УГА поза Вінницею і проводили там активну організаційно-агітаційну роботу. 13 січня у Вінниці утворився Тимчасовий Комітет Української партії Прикарпаття (УКПП) на чолі з Євгеном Коханенком. Було організовано випуск газет «Червоний стрілець» і «Комуніст Прикарпаття». Невдовзі УКПП об'єдналася з Комітетом Компартії Східної Галичини і Буковини з центром у Києві в Комуністичну партію (більшовиків) Галичини і Буковини. На чолі Комітету стали В. Порайко, М. Михайлик, Є. Коханенко. Встановлювалися контакти з КП(б)У і Українською комуністичною партією (боротьбистів). НКГА ігнорувала контактами з ревкомом, натомість старшини лівого спектру – Д. Паліїв, О. Лисняк, О. Станимір та ін. встановили такий контакт і 7 лютого проголосили утворення Начального ревкому УГА замість діючого при Начальній Команді політичного відділу. Того ж дня ревкомом віддано наказ, що він перебирає владу в УГА, розриває з Добровольчою армією і він стає політичним центром. Полковник А. Шаманек проголошувався командувачем армії. Генерали О. Микитка та Г. Ціріц були заарештовані, а пізніше вони потрапили в руки ЧК і направлені в Бутирську в'язницю в Москві.

Ревком УГА встановлював контакти і з органами радянської влади та командуванням. У результаті переговорів у Києві було підписано угоду про включення ЧУГА до складу 12 армії як трьох окремих бригад, що будуть діяти в складі 44, 45 і 58 стрілецьких дивізій. Передбачалися зміни в командному складі, а також, що командувачем ЧУГА призначався підполковник Амвросій Вітошинський. ЧУГА може бути використана лише на польському фронті, хоч на практиці окремі частини брали участь і в боях з армією А. Денікіна. 21 лютого 1920 р. було віддано його перший наказ, яким визначалися заходи по скорішому відновленню боєздатності армії «до послідного бою проти нашого старого ворога – польської буржуазії, що загарбала нашу землю» (Денник НКГА. – С. 213). 27 лютого у Балті командувачем ЧУГА був призначений Василь Порайко,

уродженець Снятинщини, активний діяч Галоргкому КП(б)У, начальником штабу – В. Іванов, колишній підполковник російської армії, політкомісаром армії – М. Михайлик (Червоний стрілець. – 1919. – 25 бер., 11, 15, 17 квіт.; Денник НКГА. – С. 222–223). Того ж дня відбувся мітинг, на якому з промовою виступив член Реввійськради республіки відомий більшовицький діяч В. Затонський, який намагався переконати стрільців у зрадницькій діяльності їх колишнього командування і попереджав, «що і тепер не один ще за Петлюрою до польської шляхти перейде, бо шляхта – хоч польська – їм ближче, чим свій український робітник» (Денник НКГА. – С. 223.). В. Порайко закликав: «До бою з польською шляхтою, галицький стрілець, до визволення рідного краю!»

У ЧУГА розпочалася активна робота з організації армії на радянський зразок. Призначалися нові командири. Командиром першої бригади – спочатку А. Шаманек, а потім М. Баран, другої – О. Лисняк, потім Ю. Головінський, третьої – А. Кравс, потім О. Станимір. У військах запроваджувалися радянські порядки і відзнаки. У бригадах і полках появилися політкомісари. Назрівали внутрішні протиріччя. Багато старшин, втративши своє становище, виявляли незадоволення змінами, що наступили. Цим скористалися емісари С. Петлюри, Ю. Тютюнника, О. Удовиченка, М. Омеляновича-Павленка та інших військових з петлюрівського оточення і розгорнули активну роботу серед бійців ЧУГА по залученню своїх прибічників.

У квітні 1920 р. у зв'язку з підготовкою інтервенції поляків в Україну на польський фронт була перекинена і ЧУГА, що було передбачено договором про входження до Червоної Армії. Було відомо, що спільно з польською армією на Україну мають наступати і залишки військ С. Петлюри. Їх посланці побували в частинах ЧУГА і домовлялися про підтримку. Командування Повстанської армії генерала М. Омеляновича-Павленка 23 квітня таємно надіслало своїх старшин у 2-у бригаду з чітким наказом виступити на підтримку наступаючих петлюрівських частин і поляків. Доручення було виконане. Ю. Головінський віддав наказ по бригаді про удар по тилах 12 Червоної Армії, захоплення Вінниці, Жмеринки та з'єднання з Повстанською

армією. У наказі читаємо: «Наш клич тепер один: скинути ярмо опікунів, опертися на власних силах і бити всіх ворогів. Тоді тільки станемо сильними й проб'ємо собі дорогу до визволення рідної Галичини». Як і передбачалося, 25 квітня багатотисячна польська армія під командуванням Ю. Пілсудського спільно з залишками військ С. Петлюри, який напередодні підписав Варшавський договір про союз з Польщею, розпочали загальний наступ проти військ Південно-Західного фронту.

Командування Південно-Західного фронту вжило рішучих кроків до ліквідації прориву у лінії фронту. У бій були кинуті відбірні кавалерійські частини. З ними вступила також і 1-а бригада Червоних Українських Січових Стрільців (7,4 тис. стрільців), у якій панували ліворадикальні настрої. Відновити рівновагу на фронті не вдалося. Багатотисячна польська армія спільно з частинами С. Петлюри пішли в наступ, прорвали практично відкритий фронт і вже того дня захопили Вінницю, Жмеринку та інші міста. Усі ці події відображені документами, що публікуються.

Яка ж далі доля УГА? Фактично після боїв 25—27 квітня 1920 р. вона припинила своє існування як бойове з'єднання. Одні загинули в боях з Червоною Армією, інші — під ударами польської армії, а ті, хто залишився в живих, переважно потрапили в концтабори і в'язниці в Польщі, Чехословаччині, інші — в радянські. Окремі невеликі групи приєдналися до Повстанської армії генерала Михайла Омеляновича-Павленка. Деякі частини спільно з поляками продовжували наступати на Київ.

Розвиваючи наступ далі на схід, 5 травня польські війська з частинами С. Петлюри оволоділи Києвом. Однак далі наступ припинився, а у червні розпочався контрнаступ Червоної Армії і 12 червня Київ знову опинився у руках червоних. Польська армія спільно зі своїми союзниками поспішно відступала і в середині липня Червона Армія перейшла ріку Збруч.

Цікаво відзначити, що у ці дні, 27 липня 1920 р., диктатор ЗУНР Євген Петрушевич видає інструкцію існуючим у Галичині військовим частинам, які йому підпорядковувалися, «бої з Червоноармейцями залишити. На случай якби Червоно-

армейці поступали на західноукраїнську територію, мають українські сили крок-за-кроком в міру безпосереднього натиску неприятеля в дуже широкім фронті відступати. Головний напрям відступу: Стрий, Дрогобич, Турка». Тут же також було наказано дотримуватися нейтралітету і при зіткненнях з польським військами. Залишки частин УГА через Карпати перейшли в Чехо-Словаччину, де були інтерновані. Документ публікується у збірнику.

У результаті наступу Червоної Армії були звільнені від польської окупації 16 галицьких повітів повністю і 4 повіти частково. На звільненій території, всупереч численним обіцянкам не втручатися у внутрішні справи, 15 липня створений комуністами Галревком проголосив у Галичині радянську владу. Була утворена формально самостійна Галицька Соціалістична Радянська Республіка, насаджувалися радянські порядки. На галицьку землю переносилися з Росії й України недемократичні методи державотворення й організації внутрішнього життя, легального статусу набрала Компартія Східної Галичини, яка стала правлячою партією.

Залишки УГА, які були у Східній Галичині, перебралися через Карпати в Чехо-Словаччину, де приєдналися до раніше інтернованих галичан у таборах у Ліберцях, Німецькому Яблоннім, Йозефові. Разом там перебувало близько 8 тис. колишніх вояків УГА. Велика кількість їх перебувала і в польських таборах у Тухлі, Вадовіцах, Пікуличині, Перемишлі, Бересті-Литовському, разом близько 10 тис. Чимало їх опинилося у таборах і в'язницях у Росії та Україні, де терпіли терор ВЧК. Були інтерновані воїни УГА у Німеччині й Болгарії.

Тяжкі поневіряння довелося пережити інтернованим у таборах. Голод, епідемії постійно десяткували їх ряди. У збірнику публікується ряд документів про це тяжке життя, у тому числі й про громадсько-політичну діяльність у таборах. Серед таких документів можна відзначити резолюцію з'їзду представників козацьких рад українських частин, інтернованих у Чехо-Словаччині від 24 серпня 1920 р., резолюцію з'їзду УСС у Празі від 13 квітня 1921 р. і створення Головної Стрілецької Ради, резолюцію мітингу протесту інтернованих у Йозефові проти рішення Ради Послів Антанти в Парижі від 14 березня

1923 р. Відомо, що саме після цього рішення припиняли своє існування табори інтернованих, а вояки пробиралися, як могли домів, інші залишалися і далі поневірялися в еміграції.

Отже, народжена в буремні дні Листопадової національно-демократичної революції Українська Галицька Армія – збройна сила ЗУНР – відігравала вирішальну роль у захисті завоювань революції, героїчно боролася за свободу, демократію, самостійність і соборність. Однак, складні обставини її народження в умовах ворожого оточення і наступу переважаючих сил противника, всемірно підтриманого Антантою, вона змушена була у середині липня 1919 р. відступити на Україну. Сподівання на союз з УНР, Добровольчою армією А. Денікіна, а також Червоною Армією не врятували її від поразки. Вона не могла витримати тяжкі випробування долі, але слава її не померкла у віках і даний збірник документів «Збройні сили у боротьбі за свободу, незалежність, соборність» допоможе читачеві зрозуміти всю складність героїчного і водночас трагічного шляху Української Галицької Армії.

№ 1
УХВАЛА ЛЬВІВСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ПРО ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗБРОЙНИХ СИЛ

*30 жовтня 1918 р.**

Делєгація УНРади у Львові на своїм засіданю дня 30 жовтня с. р. під проводом заступника голови Кивелюка:

1) Рішила з огляду на становище Польської ліквідаційної комісії супроти суверенної української державности у Східній Галичині видати до всіх урядів на области української держави безуслівно обовязуючий їх розпорядок УНРади як верховної влади суверенної української держави вважати всякі зарядження польської ліквідаційної комісії на области української держави за позбавлені всякої правної сили і їх під відвічальністю перед УНРадою безуслівно не виконувати.

2) Делєгація УНРади признає український Легіон Січових Стрільців за основу і завязок національної оружної сили Української Держави і постановляє, що всі українські полки, які досі оставали у звязи з ц. і к. Армії, підлягають Наказному Отаманови УНРади.

3) Делєгація УНРади взиває австрійське ліквідаційне правительство і Ц. і К. Начальну Команду австрійської армії віддати негайно всі згадані українські полки до розпорядимости УНРади і перенести безпроволочно всі кадри тих військових частин до краю.

За делєгацію УНРади у Львові
Др. Кость Левицький, в. р.
Іван Кивелюк, в. р.

Українське слово. — 1918. — 1 листоп.

*Дата документа.

№ 2
ЗВЕРНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ДО УГОРСЬКИХ СОЛДАТІВ ІЗ ЗАКЛИКОМ ДО НЕЙТРАЛІТЕТУ В УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОМУ КОНФЛІКТІ

*31 жовтня 1918 р.**

Węgierscy zołnierze!

Ukraiński Naród wschod. Gal. i Buk. obwołał samoistność kraju i wybrał samoistny rząd kraju «Ukr. Radę Narodową», który dzisiaj w nocy obejmuje władzę w kraju.

Dzisiejszego dnia wszystkie ukr. pułki stają pod rozkazami powyższego rządu i zajmują Lwów i wszystkie wsch. gal. miasta.

Myślimy, że w tej sprawie wystąpią przeciwko nam Polacy i prawdopodobnie trzeba nam będzie z nimi walczyć.

Węgierscy zołnierze!

W tej chwili nie używajcie broni przeciwko nam, tylko bądźcie neutralni, tak długo, dopóki Was «Ukr. Rada Narodowa» do Waszej Kochanej Niepodległej Ojczyzny nie wyszle.

Ukr. Rada Narodowa

ДАЛО, ф. 271, оп. 1, спр. 215, арк. 4. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 3
ЗАКЛИК УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ВСТУПАТИ ДО ЛАВ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА

3 листопада 1918 р.

Зазив

У хвилі в якій рішається доля Рідної Землі взиває Українська Національна Рада всіх українців мущин, здібних до оружної військової служби, від 17 р. життя, почавши, явитися у Львові

*Дата встановлена за змістом документа.

і зголоситися в українській начальній команді, щоби доповнити українські народні полки й уможливити відпущення найстарших вояків. Дальші вказівки дістануть на місци. Кождий доброволець нехай візьме з собою харчів на три дні.

У Львові дня 2 падолиста 1918.

За Українську Національну Раду:
І. І. Кивелюк за президента
д-р С. Томашівський, комісар поборових справ

Діло. — 1918. — 3 листоп.

№ 4
НАКАЗ КОМАНДАНТА УКРАЇНСЬКОЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ КОМАНДИ ОТАМАНА ДМИТРА ВІТОВСЬКОГО ПРО ВВЕДЕННЯ СТАНУ ОБЛОГИ В м. ЛЬВОВІ

3 листопада 1918 р.

Командант, іменований Українською Національною Радою видає таку оповістку:

Згідно з наказом Української Національної Ради обняв я команду міста Львова і видаю такий розпорядок:

1. З нинішним днем проголошується у Львові стан облоги.
2. Всякі збори забороняється.
3. Без окремої лєгітимації не вільно по 6 годині вечером ходити по вулицях. О тій годині треба також замкнути всі публичні льокалі і місця розривки.
4. Зброю й муніцію треба видати.
5. Наказується заховувати цілковитий спокій.

Отаман Дмитро Вітовський

Діло. — 1918. — 3 листоп.

№ 5
ЗАКЛИК «УКРАЇНСЬКИМ ВОЯКАМ», ОПУБЛІКОВАНИЙ У ГАЗЕТІ «ДІЛО»

3 листопада 1918 р.

Українським воякам
Братя!

Старе престольне місто галицької України і цілий український нарід складають Вам, українські Вояки, свою найсердечнійшу і найгорячійшу подяку за велике діло, за найкраще діло Вашого життя, якого Ви, браття, доконали – за освободження з ляцької неволі.

Український нарід як велика й широка Його земля, від Сяну по гори Кавказу запамятає Вам і дітям Вашим це, що Ви були перші, поміж міліонами синів України, які тут піднесли зброю в обороні прав рідного народу, шість століть неволеного Польщею. Вже пішли всі инші українські полки галицької й буковинської України за Вашим прикладом, який в історії України буде записаний золотими буквами.

Витривайте, Браття, на Ваших славних становищах і не допускайте також до того, щоб опускали Львів дезертири. Виясніть їм, щоб добровільно приставали до Вас і не розбігалися, бо серед розбурханого моря пропадає відірваний від свого війська вояк, пропадає з голоду й нужди, пропадає в суматохах, як лист відірваний від дерева.

Витривайте, Браття, за свою святу справу, як боролися Ви за чужу! Поміч близька.

Діло. – 1918. – 3 листоп.

№ 6
ЗВЕРНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ І УКРАЇНСЬКОЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ КОМАНДИ «ПІД ОРУЖЖЯ!»

5 листопада 1918 р.

Під оружжя!
Український народе!

В сій хвили важиться доля Твоя, доля Твоїх дітей, Твоїх внуків і правнуків!

Велика світова війна, в котрій поплило стілько крови і сліз, в котрій пропало стілько Твого добра скінчилася тим, що вона зруйновала старий несправедливий порядок і заставила всі народи будувати новий.

«Кождий нарід має бути вільний і рівний, паном на своїй власній земли! Оден нарід не сміє вже більше панувати над другим!» — проголосив американський президент Вільзон, тому що теперішне велике нещастя прийшло не з чого иншого як тілько з того, що одні народи панували і богатіли, другі служили й ниділи.

Австрійський цісар у своїм маніфесті з дня 16-го жовтня пристав на сі домагання Вільзона і візвав, поневолені в Австрії народи, щоби кождий на своїй земли утворив власну національну державу й обіймив свою частину спадку по Австро-Угорщині.

Всі австрійські народности кинулися будувати свої політичні хати. Не остався позаду й український нарід від Перемишля по Чернівці. Устами многотисячного збору мужів довіря проголосів він у Львові дня 19 жовтня свою державну незалежність і самостійність та покликав Українську Національну Раду будувати безпроволочно державність.

Австрійське правительство признало Українську Національну Раду і заявило дня 31 жовтня, що панування на землі замешкалій Українцями ніхто не має права, тільки сам український нарід.

На основі того права, признаного і Вільзоном і Австрією, займило українське військо дня 1 падолиста Львів. Українська Національна Рада перейняла від австрійських властей найвис-

шу управу українськими землями і приступила до будови української держави, в якій не булоби кривди і неволі.

Та вже в перших хвилях нової держави підняв голову лютий і завзятий противник українського народу. Перед лицем цілого світа не повстидали ся Поляки заявити, що український нарід не може бути вільний і рівний іншим, тілько мусить дальше бути вічним наймитом Польщі. Таким способом горстка чужинців заперечують право до самоозначення, хоч Українська Національна Рада признала Полякам на українській земли повну рівноправність і свободу, а з Поляками за Сяном і коло Варшави хоче жити в добрій сусідській згоді. Та наші Поляки заявляють, що не хочуть з нами жити по братерськи, тільки хочуть бути й дальше нашими панами, та що мусимо їм служити.

Наш ворог нечисельний що правда, та він сильний, бо мав доси всю власть у своїх руках. Він доти не покине своїх претенсії, доки ми не покажемо йому до очей, що у нас сила, що у нас єдність порядок і право.

До того мусимо мати передівсім своє військо, національну армію! Сих хоробрих і безсмертною славою вкритих відділів, які в сій хвилі має під рукою Українська Національна Рада, за мало! Тілько велика національна армія в цілім краю, зорганізована і готова, може переконати всіх противників, що даремна їх злість і жадоба панувати над нами. Коли світ побачить, що український нарід став збитою лавою як оден муж і тримає в руках зброю, то загальний мировий конгрес, який збереться в найблищім часі для перебудови політичного ладу нам признасть самостійність українського народу і відкине забаганки його ворогів.

Український народе!

Ми не кличемо Тебе на нову війну! Ми взиваємо Тебе тілько, щоб Ти зрозумів небезпеку хвилі, став із зброєю в руці на сторожі Твого права, Твого майна, долі теперішного і будучого покоління! Стілько пролив Ти найліпшої крови за чужу справу, був вірний і хоробрий; постійже ще короткий момент за найсвятійші права, за найціннійше власне добро, за землю і волю!

Коли вороги тільки побачать, що ми готові, сильні, єдині душею і тілом; що у нас десятки тисяч вояків, які не допустять

до панування чужинців на нашій землі, то ті вороги не зачіплять нас і закинуть свої божевільні думки панувати над нами.

Коли у нас буде велика національна армія, то трудна справа упорядкування нової держави зробить ся скоро і легко; без великого війська запанувавби нелад, а з цього скористали-би тільки противники.

Тому кождий, хто тільки здоровий, нехай записується до української армії. Молодші від 19 до 30 років нехай ідуть найскорше до Львова до краєвої служби, 17 і 18-літні та від 31 до 36 року життя нехай запишуться у повітового комісаря для повітової служби, а найстарші нехай зголошуються у громадськім комітети служби в громаді.

Кому тільки доля Рідного Краю лежить на серці, кому не байдуже щастя дітей і внуків, хто не хоче панщини, хто натомість бажає собі справедливого ладу без хлопа і пана, хто не хоче більше жити в неволі, темноті і убожестві, бути визискуваним і поштуркуваним, той зараз як стій пристане до українського війська.

До українського війська! До зброї!

У Львові дня 5 падолиста 1918.

Українська Національна Рада
Українська Генеральна Команда

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 1, арк. 1. Друкарський відбиток.

№ 7
УМОВИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕМИР'Я У ЛЬВОВІ

5 листопада 1918 р.

Warunki zawieszenia broni zawarte d. 5 listopada 1918 między wojskowymi delegatami sztabów sił zbrojnych polskich i ukraińskich

Zawieszenie broni ma trwać 24 godzin na następujących zasadach:

1) Siły zbrojne obu stron pozostają na stanowiskach, które zajmowały w chwili zaistnienia zawieszenia broni, t. j. do 3 godziny po północy, d. 6.XI.1918.

2) W czasie tego zawieszenia broni mają być spełnione następujące postulaty humanitarne:

a) Na teren okupacyjny wojsk polskich mają być dopuszczeni 3 chirurgowie i potrzebne opatrunki.

b) Celem pogrzebania trupów ma być umożliwiony przewóz tychże przez linję bojową z zastrzeżeniem, że w pogrzebie mogą wziąć udział tylko rodzice i siostry zmarłych, że kondukt pogrzebowy będzie kroczył ze stanowisk wojsk polskich do linji bojowej przy ul. Sykstuskiej, a ze stanowisk ukraińskich do linji bojowej przy ul. Janowskiej i że konduktom dodane będą wojskowe asystencje.

c) Tak internowanym w cerkwi i budynkach św. Jura, jak i publiczności z obszaru okupowanego przez siły zbrojne polskie, dozwolonym ma być wolny wchód i wychód do tych wzgl. z tych objektów.

d) Szpital mieszczący się w budynku seminarjum duchownego przy ul. Kopernika ma być w ciągu zawieszenia broni restytuowany odpowiednio do wskazówek lekarzy obu stron i ma być umożliwiony dostęp lekarzom szpitala i siostrom miłosierdzia.

3) Zawieszenie broni zaczyna się o godz. 3 po północy d. 6 listop. 1918 r.

4) Zawieszenie broni może być odnowione na przeciąg dalszych 24 godzin na propozycję, która uczyniona być winna najdalej do godz. 9 wiecz. dnia 6 listopada; odpowiedź drugiej strony winna nastąpić do godz. 11 w nocy, przyczem brak odpowiedzi uważa się za odmowę. Propozycję i odpowiedź stosować należy do Komendy wojsk polskich na ręce WP. dra Stachla ul. Akademicka, Izba Handlowa, a do Komendy wojsk ukraińskich na ręce Ukr. Gener. Komisarjatu Dom narodny.

5) Jakiekolwiek operacje nieprzyjacielskie z przeciwnej strony w czasie zawieszenia broni powodują natychmiastowe zerwanie zawieszenia broni.

Lwów, 5 listopada 1918, godz. 12.05 w nocy.

Imieniem Komendy Naczelnej Wojsk Polskich Stanisław Widomski
Imieniem Komendy Naczelnej Wojsk Ukraińskich podpis nieczytelny

W obecności delegata Polskiego Komitetu Nar. i delegata Ukraińskiej Rady Narodowej

Dr. Leonard Stahl, Dr. Roman Perfeckij

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 1152, арк. 2–3. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 8
ЛИСТ УКРАЇНСЬКОГО ГЕНЕРАЛЬНОГО ВІЙСЬКОВОГО КОМІСАРІАТУ ДО КОМАНДИ ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК ПРО ПЕРЕМИР'Я У ЛЬВОВІ

6 листопада 1918 р.

Do Komandy Polskych Wijsk
na ruky Kmdta Wp. P. Monczyńskoho
u Lwowi

Po oderżanju Waszoho druhoho pyśma z nynisznoho dnia ne znajemo, czy Komanda Polskych Wijsk u Lwowi uważaje zawiszenje oruża zakljuczene wid dnia 6 s. m. 3 hod. rano na 24 hodyn za zirwane, czy ni.

Prosymo o jasnu widpowid.

Lwiw, 6 padołysta 1918.

Ukrainskyj Generalnyj Wijskowyj Komisarjat
Kossak, hoł. otaman

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 489, арк. 9. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 9
ЛИСТ УКРАЇНСЬКОГО ГЕНЕРАЛЬНОГО ВІЙСЬКОВОГО КОМІСАРІАТУ ДО КОМАНДИ ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК ЩОДО ПЕРЕМИР'Я

6 листопада 1918 р.

Do Komandy Polskych Wijsk u Lwowi

Na pyśmo z dnia 6.XI.1918 majemo czest widpowisty, szczo z naszoji storony nema namiru zrywaty zakljuczene do dnia 7.XI 3 hod. rano zawiszenie oruża. Wsi widdiły naszoho wijska powidomłeno pro zawiszenie oruża. Nasza załoha na Hoł. Poczti takoż doderżuje usłowyn zawiszenia oruża, ałe na poodynoki striły z polskoji storony, dani z wikon pry ułyciach Kopernyka, Słowackoho i Syks-

tuskoj, nasza załoha na Hoł. Poczti widpowiła takoż poodynokymy striłamy. Prosymo porobyty z Waszoji storony kroky, szczoby ne naruszuwano umowłenoho zawiszenia oruża.

Lwiw, 6.XI.1918, hod. 8 rano.

Ukrainskyj Generalnyj Wijskowyj Komisarjat
Kossak, hoł. ataman

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 487, арк. 3. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 10
УМОВА ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПЕРЕМИР'Я в м. ПЕРЕМИШЛІ

6 листопада 1918 р.

Підписані заключають іменем Української і Польської Організації, а також місцевих української і польської військових команд слідуючу умову:

I) Не входячи в компетенції українських і польских чинників, покликаних до дефінітивного полагодження польсько-української справи в Галичині, а також не пересуджуючи вислідів Мирового Конґресу, котрий порішить сю справу яко міжнародну дефінітивно, приймаємо в консеквенції подій, що зайшли в послідних днях на перемиській землі, лінію Сяну яко лінію, що розмежує сферу впливів військових українців і поляків в теперішній хвилі в перемиськім окрузі, в консеквенції того стану польське військо займає часть повіту, що лежить на лівім березі Сяну, а українське військо займає другу часть повіту, положену на правім березі Сяну.

II) Обі сторони зобов'язують ся взаїмно не підтримати проти себе ніяких ворожих операцій ані неприязних. Зокрема зобов'язують ся обі сторони не висилати в сферу опреацій другої сторони відділів з оружем в руках ані не підтримати ніяких операцій, які можнаби уважати за зачіпні крови.

III) Обі сторони запевняють місцевому населеню повну безпеку, спокій, свобідну комунікацію, зобов'язуючи ся до

взаїмної і найдальше ідучої помочи в заосмотрюваню міста в потрібні се.....

Повисша умова обов'язує в цілости з переведеними змінами (счеркненими і дописками) і зістала заключена уповноваженими висшими військовими командами.

Перемишль, 5 падолиста о год. 2.14 по пол.

Підпис нерозбірливий
Альфред Шафранський

ДАЛО, ф. 350, оп. 1, спр. 4946, арк. 37—38. Рукопис. Оригінал.

№ 11
ЗАМІТКА В ГАЗЕТІ «ДІЛО»: «ВІЙНА У ЛЬВОВІ»

6 листопада 1918 р.

Вже пятий день лютує на вулицях міста Львова завзята боротьба між українськими військами та польськими лєгіоністами, до яких прилучилося міське шумовиння. Вже пятий день ллється кров, бо обі сторони бються за великим завзяттєм.

Життє у двіста тисячному місті немов завмерло. По вулицях переходять патрулі, стріляючи від часу до часу, з далека від Стрийського парку чути завзяту пальбу з крісів, якій часами вторує туркіт машинового крісу та гук гармат і вибухаючих мін. Через місто переїде часом автомобіль з Червоним Хрестом, який везе ранених до шпиталя, або тяжкий автомобіль з муніцією чи патрулею з наїженими багнетами. Видно, що ведеться цій на життя й смерть, бій за висвободження українського народу з польської неволі. Останнє повідомлення українського Генерального Штабу доносить, що наші славні війська очистили з польських банд Стрийський парк посуваються далі в перед. Нашим військам прибуває постійно поміч з провінції, яка знаменито розуміє вагу хвилі, коли рішається доля українського народу на західних окраїнах.

Діло. — 1918. — 6 листоп.

№ 12
ЗВІТ ШТАБУ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПРО БОЙОВІ ДІЇ 5 листопада 1918 р.

6 листопада 1918 р.

Боєвий звіт з дня 5 падолиста 1918 р.

Вчора противник старався виперти нас з занятих становищ, але мусів податися в зад з великими втратами. Ніч перейшла зглядно спокійно. Над раном прочищено Стрийський парк і суміжні простори, обсаджені озброєними цивільними бандами.

Шеф штабу

Діло. – 1918. – 6 листоп.

№ 13
НАКАЗ ГЕНЕРАЛЬНОГО ОТАМАНА ГРИГОРІЯ КОССАКА УКРАЇНСЬКИМ ВІЙСЬКАМ ІЗ ЗАКЛИКОМ ЗАХИЩАТИ УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ

7 листопада 1918 р.

Наказ з дня 5 падолиста 1918 р.

Обнявши начальну команду над усіма українськими військами в межах давньої австро-угорської держави, взиваю Вас, Товариші, до бодрого видержання на занятих становищах, окуплених дорогою кровю наших Товаришів. Ціла Україна клониться перед Вашими геройськими подвигами в пятьох останних днях.

Стрільцеви Олексійови Василеви уділяю похвалу за те, що справно вивязується з тяжких поручень.

Видано 5 падолиста о год. 11 в ночі.

Коссак, генеральний отаман

Діло. – 1918. – 7 листоп.

№ 14
ЗВІТ ШТАБУ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПРО БОЙОВІ ДІЇ 6 листопада 1918 р.

7 листопада 1918 р.

Бойовий звіт з дня 6 падолиста 1918

На всіх частинах фронту тривали завзяті бої цілий день і ніч. Всі наступи ворога відперто, завдаючи йому дуже значні втрати. Два рази звернений наступ на дворець Підзамче легко відперто. Зрештою ситуація незмінена. Позиції всі удержано без змін. Занятий поляками млин Аксельрада по півгодинній боротьбі приступом відобрано. О год. 11 м. 15 пер. пол. появив ся ворожий літак, який на стріли крісів завернув скоро в сторону Головного двірця.

О год. 3-тій в ночи завішено на 24 години оружє.

Шеф штабу

Діло. — 1918. — 7 листоп.

№ 15
ПОВІДОМЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПРО БОЇ У ЛЬВОВІ 6 листопада 1918 р.

7 листопада 1918 р.

Дня 5 падолиста приступили Поляки до загального наступу в надії посунути назад наші лінії. З надзвичайним геройством боронили наші війська зайнятих становищ. Всі наступи відперто, задаючи ворогови дуже значні втрати. Мужва бувшого 15-го полку піхоти, яка крім инших позицій держить до нині почту, дала докази правдивого геройства, безмежної посвяти й високо патріотичного духа. На саме лише слово «почта» кождий мусить склонити голову з признанням перед геройством залоги почти, що твердо й непохитно держаться перед польською навалою. Командант цієї групи пор. Бабяк, котрий

мусить боронитися не лише проти наступаючих ворогів, але й проти цивільного населення, яке з вікон улиці Словацького й сумежних допомагає своїм, заявив, що виключена річ, аби почта впала.

Дня 3 падолиста вдерлися Поляки до Єзуїтського городу, окружила Сойм, зайняли площу Смольки й ул. 3-го мая. Відти сильним огнем опанували ул. Ягайлонську та стріляли на ул. Карла Людвика й Гетьманські Вали. Пор. д-р Цьокан, зібравши на власну руку відділ, зложений з 18 людей, приступом дістався на ул. Костюшки, відси обсадив Сойм, а потім з військовими добровольцями займав площу Смольки й ул. Браєрівську.

Дня 5 падолиста скріплено сили пор. д-ра Цьокана відділом УСС і він став паном ситуації, опановуючи не лише цілий Єзуїтський город, але й лінію від св. Анни до почти.

Підчас переведення цілої акції ранено чет. УСС Никифорука. В цих боях відзначилися між иншими: ст. дес. УСС Григорук, вістун 22 п. стр. Роман Головка і доброволець Евген Ляхович. Наші страти виносять: 1 убитий і 5 ранених. Подивляти треба відвагу, холодність і зручність пор. д-ра Цьокана, який не ждучи на формальний наказ, з власної ініціативи, бравурним приступом опанував ці важні становища. Найбільше визначився відділ львівської поліції, що стоїть під командою пор. Кречковського й пор. Огоновського. Так само всі инші полки, а головно УСС в боротьбі за головний дворець та 19 і 41 п. п., доказали чудес хоробрости та золотими буквами записали своє імя в історії визволення українського народу.

Українська Ґенеральна Команда

Діло. – 1918. – 7 листоп.

№ 16
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА ВІД 8 листопада 1918 р. ПРО БОЙОВІ ДІЇ

9 листопада 1918 р.

В ночи з 6 на 7 с. м. польські легіоністи й озброєні відділи цивільних осіб наступали на касарню Фердинанда при вул. Городецькій. Наш відділ відпер наступаючого противника і в побіднім протинаступі пішов вперед та обезпечив касарню Фердинанда. Польські ватаги й легіоністи в безладі ратувалися утечею, хоронячися за будівлями вулиці Бема, полишаючи на місці бою понад 40 убитих, між нами чимало польських легіонових офіцерів.

Неприятельські відділи дня 6 й 7 кілька разів старалися взяти головну почту при вул. Словацького. Кождий наступ їх розбивався об геройську поставу наших скорострільних відділів. Не можучи в оружнім бою добути наші становища, неприятельські відділи підпалили почту, бажаючи використати пожар для своїх військових намірів, вислали парляментарів з предложенєм застановлення бойової діяльности в части фронту — мовляв — задля спинення пожару.

З огляду на воєнне положення та з огляду на те, що неприятель два рази зрадливо зломив договір про завішення оружя, ми не згодилися на таке предложення. За те під охороною українського війська міська пожарна сторожа гасила горіючий почтовий будинок. Наші становища в тій части фронту, не вважаючи на пожар, вдержані.

Наші воєнні операції в околиці Єзуїтського городу, які переведено вчора у вечері й сьогодня в ночи, увінчалися повним успіхом. Наше військо сміливим наступом виперло неприятельські відділи в горішні краї города. Зайнято вулицю Жигмунтівську і будинок дирекції залізниць.

Біля Підзамча наші відділи посунулися аж поза жовківську рогачку. Занято більшу часть замарстинівського передмістя.

Ми зайняли також гору св. Яцка й очистили її від польських озброєних цивільних осіб.

Наша артилерія з повним успіхом острілювала залізничні обєкти обсаджені зоруженою польською зелізничою службою.

Зрадливі напади цивільних Поляків на наших жовнірів і санітарів повторюються. Між иншим на вул. Зеленій вчера якийсь цивільний Поляк заскочив нашого жовніра в заду, завдавши йому ножем важку рану в плече. Так само вчора на вул. Жовківській цивільні польські особи стріляли до наших лікарів саме в хвилі, як вони перевязували ранених. При вул. Карла Людовика на наших жовнірів, які замикали склад оружжя Дзіковського, кинено цивільними особами міни.

Наша хоробра мужва, підофіцири й офіцири доказували чудес своєю неустрашимою відвагою, почуттєм обовязку та посвятою. З вікон вул. Крашевського цивільна польська публика зустрічала наші відділи сальвами стрілів, щоб здержати наш похід, одначе наші вояки йшли нестримно вперед.

Шеф штабу

Діло. – 1918. – 9 листоп.

№ 17
НАКАЗ ІНТЕНДАНТСЬКОЇ КОМІСІЇ ПРО ВЗЯТТЯ НА ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА НА ТЕРИТОРІЇ КРАЮ

9 листопада 1918 р.

Приказ до Української Армії

З днем 1 падолиста 1918 р. усе військове майно на українській території стало власністю Української Держави.

1. Наказується українським відділам зараз зайняти й обставити постійною сторожею усі магазини й инші військові підприємства.

2. Місцеві українські власти, а саме: Команда українського війська й комісар Української Національної Ради мають зараз перейняти всі військові обєкти, як магазини, фабрики, господарські заведення, маєток рільничих експозитур і т. д. таким способом:

а) до перенимання уповажнює своїх заступників по одному власть військова і цівільна при необхідній співучасти знавців.
б) описується протокол перейняття від попередніх управ.
в) заготовлюється інвентар (опис усього живого й мертвого інвентаря в двох примірниках, з яких один належить прислати зараз українській інтендантській комісії, Бернадинська площа (давнє Korpskommando) у Львові).
г) Перейняте майно переходить в українську адміністрацію таким способом, що переймаюча комісія установить управителя (військового або цивільного), а військо, зглядно міліція дасть сторожу: Належить старатися вдержати підприємства в чинности.
д) Плоди й запаси, яких не можна довше передержувати ізза можливости скорого зіпсуття, треба комісійно продати, беручи під увагу в першій мірі місцеве бідне населення й українські кооперативні організації, а гроші перевести до української державної каси через Харчовий Уряд у Львові, вул. Руська ч. 20.
е) Живий інвентар, непотрібний до дальшої господарки або позбавлений корму, належить передати за посвідкою (реверсом) за ужиткування й виживлення місцевому населенню. Переймаючий переданий цим способом інвентар зобов'язується реверсом плекати й ужиткувати на рівні зі своїм власним, а на жадання Українського Харчового Уряду його віддати.

3. З перейнятих засобів можна видавати тільки найнеобхідніше виключно боєвим українським відділам, стаціонованим або проходячим за квітом начальника відділу.

4. Мертвий рільничий інвентар можна випозичати потребуючому населенню на час сезонових робіт за посвідкою і порукою звороту.

5. Дальші розпорядки будуть подаватися українським Інтендантським повітовим органам, які скоро орґанізуються.

Львів, дня 8 падолиста 1918 р.

Українська Інтендантська Комісія
Сень Горук, шеф ген. штабу

Діло. – 1918. – 9 листопада.

№ 18
ЗВЕРНЕННЯ ДО ВОЇНІВ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА: «СЛАВНЕ ВОЯЦТВО!»

9 листопада 1918 р.

Славне вояцтво!

До вас, братя, товариші долі й недолі, сини цеї стражденної землі, звертаємось тепер із словом щирим та сердечним.

Вже восьмий день стоїте в боротьбі проти тих, що хотіли б задержати Вас і Ваших дітей в тюрмі і неволі, вже восьмий день серед граду куль стоїте незрушимим муром за долю і щастя своєї Батьківщини.

Цілий нарід, як довга і широка наша Рідна Земля, з подивом і вдякою глядить на Вас.

Те, чого Ви доказали в тих днях грози, неспокоїв, трівоги, а може й сумнівів, заслугує на найбільшу подяку й похвалу.

Ви виступили до бою за святу справу, за щастя своєї Країни, за земленьку святу родительку, за свої хати, за долю своїх дітей і внуків. Нема кращої боротьби, як боротьба за волю, нема кращої відзнаки, як вдяка рідних людей.

Стоїте як мур, вірно і непохитно, стоїте в бою рамя об рамя. Ніхто не виломився з карних рядів, ніхто з пятном ганьби не зійшов із свого становища. Ви подвоїли і потроїли славу своїх предків, славних запорожців, козаків-удальців. А найкраще, найбільш гідне подиву те, що всі Ви, старші і молодші випереджували себе у вірнім, точнім, прикладнім сповнюваню взятих на себе обовязків.

Кажемо, ніхто не зійшов з дороги, що веде до щастя і свободи.

Як гарно це, що молоді вояки, які ще недавно йшли служити під «цісарським караулом» з рекрутською піснею на устах, сильно держать кріс в руках, як велично, що й старші жовнірі, котрі перейшли за чотирі роки великі побоєвища здовж і поперек, серед граду куль і гуку гармат, серед моря крови і глухого стогону землі, нині даєте взірцевий приклад молодшим, як треба боротися за долю і волю. Та вже найкраще, найбільш гідне подиву і признання є це, що найстарші вояки, батьки родин, поважні господарі, спрацьовані робітники, посивілі в житейській суматосі, що ті, котрих в дома ждуть діти і внуки, що всі Ви, без визиву не кинули зброї, лиш стали в один ряд борців.

Честь і слава Вам, віковічна слава від всіх синів і доньок нашої землі, від всіх до недавна принижених і недолею побитих, від старців і дітей, і внуків, від цілого народу.

У днях грози Ви показалися потомками відважних, неустрашимих, людяних і висококультурних предків. Всі Ви працювали і працюєте згідно, чи Ви, браття Вояки, чи Ваша старшина, яка днями і ночами укладає пляни, видає прикази, дбає про муніцію і поживу, яка є Вашим серцем і головою. Се генеральний штаб. А нині старші стоять з Вами в одній лінії серед граду куль у великім бою.

Браття і Товариші! Чесно і гідно, як пристало на чесних і гідних людей, котрих вороги заставили боротися з оружжям в руках, стоїте в бою. Ніхто з Вас не зробив поганого вчинку, ніхто не збиткувався над слабшими, ніхто не кпив собі зі свого ворога, ніхто не обдирав багатих і знатних, як це робили Москалі або Мадяре. Ви чесні, благородні, людяні!

Одначе трапляються випадки, що розбишаки, міське шумовиння або инші гольтіпаки перебираються в мундур, розбивають шинки і грабують безборонних людей, наставляючи до них смертоносне оружя. Таким не потурайте. Скоро трапився би де такий випадок, Ви зараз арештуйте таких розбишак і ведіть до команди під воєнний суд або стріляйте на місці. Так належиться тим, що опоганюють Ваш мундур благородного жовніра, Вашу честь і добру славу. Колись давно на нашім славнім Запорожу був такий розумний звичай, що злодіїв і розбишак стріляли на місці. І тому Запорожці були справедливими вояками, непобідимими героями, бо їх ніщо не могло здеморалізувати. Поступайте так і Ви.

Ще раз висловлюємо Вам щиру, сердечну подяку за Ваші геройські діла, за Вашу посвяту, за велику боротьбу у святій справі. Не забуде Вам того наша Вітчина. Будете славні і щасливі, будете господарями на своїй землі, бо скоро скінчимо цей останній бій, то заведемо такий лад і порядок, що селяне і робітники будуть порядкувати в нашім краю.

Стійте далі у бою святім, памятаючи, що на Вас звернені очі цілого Народу.

Стійте вірно і певно, Ви Герої непобідимі, честю і славою вінчані Воїни!

Діло. — 1918. — 9 листоп.

№ 19
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ВІД 9 листопада 1918 р. ПРО БОЇ У ЛЬВОВІ

10 листопада 1918 р.

Ґрупа пор. д-ра Цьокана виконала сьогодні знов кілька вдатних операцій. Ліве крило здобуло часть вулиці Крашевського, а праве крило взяло приступом вулиці Красіцьких і Жигмонтівську. Особливо сміливий наступ виконаємо на палату ґр. Голуховського і ґр. Яблоновського; окружено з двох сторін дирекцію залізниць.

Кошари Фердинанда були через цілий день у мірнім ворожім огні. Наші скоростріли острілювали вікна тих камениць, з котрих падали ворожі стріли, й понесли ворогови більші страти в ранених і убитих. Залога острілювала також неприятеля, де лишень його побачила на сусідніх подвірях і вулицях. Можна було бачити трупів і ранених, яких Поляки поспішно прятали. Гарно вписався скоростріл сотні чет. Купчинського, який розбив гурток леґіоністів, що були зібралися на горі Вішньовського й непокоїв ворогів цілий день так, що вони не могли ніде показатися на вулицях.

Обсада кошар на Замарстинові розбила неприятельську кольону, що йшла з Гицлівської гори в напрямі різні та гнала худобу.

Наша артилерія стріляла сьогодня дуже цільно та з великим успіхом. Одним вистрілом розбила машиновий кріс, який був поміщений на вежі костела св. Елисавети.

Сьогодня 8 падолиста коло 5 год. рано почалася стрілянина від сторони Єзуїтського городу й ворог з початку одинцем, а потім розстрільною почав відсуватися в сторону палати ґр. Голуховського. По кількох хвилинах над'їхав тяжкий автомобіль з машиновим крісом. Почалася обостороння пекольна стрілянина. Наші стрільці з цілою завзятістю, яка характеризує наших Гуцулів, відбивали наступ. Хор. Осип Сіцінський намірив свій кріс в отвір авта, де був машиновий кріс і трьома цільними вистрілами зробив його нездатним до дальшої боротьби і воно зараз в поспіху завернуло з вул. Міцкевича в сторону

площі св. Юра, звідки наступав ворог. Ворожі розстрільні почали мішатися і в переполосі втікати в напрямі дирекції зелізниць, лишаючи за собою велике число вбитих і ранених.

Залога цитаделі відбила без труду всі спроби ворожих відділів і цивільних банд наблизитися. За кождим наступом Поляки в переполосі втікали, полишаючи за собою вбитих і ранених.

В останніх боях відзначилися наші хоробрі Січові Стрільці-Гуцули й жаден стріл з їх кріса не пішов на марне. Своєю холоднокровностю і витриваннєм на зайнятих становищах дають вони приклад неустрашимих борців. Зрештою не можливо вичислити всі поодинокі геройські подвиги всіх частин Українського Війська; вистарчить тільки підкреслити, що всі наші вояки, старі і молоді, знаменито розуміють і виконують свої обовязки супроти Рідного Краю.

Шеф штабу

Діло. — 1918. — 10 листоп.

№ 20
НАКАЗ № 1 НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ ЖАНДАРМЕРІЇ

10 листопада 1918 р.

Приказ ч. 1

1) Українська Національна Рада в порозуміню з Начальною Командою Українських Військ покликала до житя 6 падолиста 1918 р. **Команду Української Державної Жандармерії** з осідком у Львові.

В обсяг діланя названої команди входять усі укр. области колишньої Австро-Угорщини.

2) Приказом Укр. Національної Ради віддано мені начальну команду над тою жандармерією.

Жандармерія веде службу дальше на основі дотепер обовязуючих приписів (Gend. Gesetz u Gend. Dienstes Instruktion).

Назви поодиноких команд звучатимуть як слідує:

А) Команда Української Державної Жандармериї (K. k. Landes Gendarmeriekommando).

Б) Експонований офіцир Укр. Державної Жандармериї (Exponierter Gend. Stabsoffizier).

В) Відділ Укр. Державної Жандармериї, Львів ч. X (Gend. Abteilung Lemberg N-r X).

Г) Повітова команда Укр. Державної Жандармериї, Львів (Bezirksgendarmeriekommando, Lemberg).

Ґ) Станиця Укр. Державної Жандармериї (Postengendarmeriekommando).

Урядовою мовою є мова українська.

3) Тому що деякі відділи жандармериї не функціонують приказуєть ся, щоби кождий повітовий командант жандармериї (Bez. Gendarmeriekommandant) провадив свій повіт самостійно.

Командантами можуть бути також Німці о скільки вони прихильні нашій справі та проти них повітова Українська Національна Рада нічогоб не мала. Иньші народности поки що є виключені.

Отсі прикази мають важність аж до хвилі видачі нових заряджень.

4) Взиваю усі команди жандармериї, щоби негайно з'орґанізували ся і прислали точний звіт про роботу, розміщенє і стан обсади постерунків.

5) Кождий повітовий командант є уповажнений в браку жандармів дібрати собі т. зв. пробних жандармів (Probegendarm).

6) Побори для всіх жандармів остають такі які були за часів австрійського правліня.

По гроші треба звертати ся до повітової орґанізациї аж до часу коли справа виплат буде законно управильнена.

7) З населенєм треба поводити ся як найкраще щоби не давати причин до негодовань і заворушень. На большевицький рух звертати пильну увагу, а про всі прояви його повідомляти негайно команду.

8) Звіти про політичне положенє, хід орґанізациї і про всі справи, які моглиб команду інтересувати належить враз з лістою стану (Standesliste) що тиждня присилати команді.

9) Команди жандармериї мають подбати, щоби отсей приказ дійшов до відома кождої команди жандармериї в повіті.

Печатка

Індишевський, командант
Шипайло, значковий

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 1, арк. 4. Друкарський відбиток.

№ 21
ЗВЕРНЕННЯ ГОЛОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО КОМІСАРІАТУ ДО ПОВІТОВИХ УПРАВ ВІД 8 листопада 1918 р. З ПРИВОДУ ПРОВЕДЕННЯ НЕГАЙНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ ДО ВІЙСЬКА

10 листопада 1918 р.

Поклик до усіх повітових управ.

Українська Держава будується.

В першій мірі мусимо приступити до зорґанізування наших воєнних сил. Треба:

1) зорґанізувати в першій мірі доповняючі і запасові команди;

2) виставити полки в давнійших їх місцях постою у всіх родах зброї: піхоту, кінноту, пушкарство, відділи технічні, уладити службу санітарну, трен, уряди прохарчування, убору, уоруження, інтендантуру, рахунковість, військове судівництво, жандармерію і військову поліцію.

Всі особи, котрі знають військове діло, приймемо радо, нехай зголошуються особисто або письменно в Генеральнім Комісаріяті у Львові.

Всі повітові орґанізації в місцях побуту давнійших доповняючих команд, нехай сейчас переводять бранку і спис усіх здібних до оружа від 17—35 року, а до чинної служби негайно покликати річники 1897—96—95. В тій цілі мають повітові орґанізації видати прикази до всіх сіл, належачих до їх округа. Покликані річники орґанізувати сейчас в місцях побуту давних полків. До уоруження і убору прийдуть прикази. Провід

обіймають повітові військові комісарі і переведуть усе в діло. Окремі списи після родів зброї мають предложитися військовому комісаріятови у Львові.

У Львові, дня 8 падолиста 1918.

Головний військовий Комісаріят
Маринович, полковник, в. р.

Діло. – 1918. – 10 листоп.

№ 22
ВНЕСЕННЯ ГОЛОВИ БУКОВИНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ РАДІ ПРО ОКУПАЦІЮ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ РУМУНСЬКИМИ ВІЙСЬКАМИ

*Не раніше 11 листопада 1918 р.**

Омеляна Поповича і тов. в справі охорони буковинських українців перед самоволею румунського ряду.

Доносимо Військовій Укр. Нац. Раді про безправні і безпідставні насильства, які допускають ся над нашим народом на Буковині румунське автократичне правительство разом з управою державно-румунських військ в Чернівцях і просимо заложити протест проти такого знасилування і знущання у держ. румунського: Правительства в Яссах а згл. Букарешті, всіх невтральних держав і союзників Румунії та в Парижу на конференції мира.

Як лише держ. румунське військо увійшло на Буковину, оголосило бук.-рум. Правительство злуку цілої Буковини з Рум. державою. В своїх телеграмах до Риму, Льондину і Парижа заявив тодішній краєвий президент, а теперішний міністер Янку Фльондор, що всі народи Буковини згодилися на ту злуку. Український нарід він не питав, а навпаки здушив у порозу-

*Дата встановлена за змістом документа.

міню з генералом Задиком, командантом румунських військ на Буковині, увесь національний рух, щоби не дати змоги українцям піднести голосу протесту.

В разі коли на цілій кулі земській повіяло вільним духом і кождий нарід почав будувати власну державу, український нарід на Буковині терпів такі переслідування, яких подібних не зазнав за часи Столипіна у деспотичній Росії. Вже сам факт, що Румуни не признають укр. народові його назви, а називають його «Русинами», стілько каже про важкість сеї нової неволі, що не треба вичисляти ті тисячі фактів насильства і безправства, які вони поповнили і повнять на укр. народі.

Режім рум. правительства строгий, безоглядний і цілком застарілий. Теперішним ладом у Румунів невдоволений сам рум. нарід, який вже не раз пробував силою зломити його, тож річ ясна, що чужий нарід, який має ще менші права з тим більшою енергією буде поборювати некористний, ба навіть і ворожий йому лад.

Не треба для такого народу аж зовнішних впливів, бо всяке безправє є найлучшим средством аґітацийним революції і бунту. Тому не було би нічо дивного, якби укр. нарід на Буковині піднявся, щоби силою скинути з себе зненавиджене ярмо, яке двигати приневолило його автократичне Правительство арештами, заборонами, карами в виді реквізицій, контрибуцій вкінці і буками, під яких ударами вже десятки людий і дітий загинуло. Але укр. нарід вірить свято у щирість заяви Вільзона, що мирова Конференция порішить якнайсправедливійше всі питання, тому заняв з питомою собі терпеливостію вижидаюче становище і зносив мовчки всі знущання.

Румунське правительство побоюючи ся відплати насилувало наш нарід все більше і більше, акт і події з 27 січня с. р. завершили той сумний епізод в історії укр. і рум. народу.

27 січня с. р. завісив генерал Задик строгий стан облоги на укр. часть Буковини і заявив безпідставне арештовання всеї укр. інтеліґенциї, визначних селян і маси робітників. Ніхто не знав за що його тягнуть і замикають до холодних арештів, морять голодом, бо і самі Румуни не знають се своє негідне поступовання. З наших чільнійших людий заарештували д-рів Залозецького, Кордубу, Білінського, владику о. Тимінського, о. Брензана, Тащука, Керсюка, посла Пігуляка і двох його

синів, др. Бриндана, дир. гімн. Бринзана і всіх його професорів, пр. Бикула і Королевича зел. ради. Вербинця, ур. Ганчерюка та 20 инших, ур. Руснака Няколая, Крутія, Поповича, Александра, Бігаря, нот. Дрогомирецького і Грушкевича, вет. Струтиньського, др. Кочергана, Р. Ясенецького, надуч. Ронгуша, Канюка, Кутелку, ...,* сел. Руснака з Кіцмана, міщ. Мицака, Габору, Сандуловича та майже всіх укр. громадських начальників і много много ...* людий. При арештованнях поводилися цілком беззглядно. Нпр. уч. Лікперту поволікли з хати від тяжко хорої жінки і малої дитини.

Вже 26 січня с. р. почали Румуни свої знущання над укр. народом: в Топорівцях розстрілили перед церквою без суду права уч. Тупкала і кількох селян, в Куленківцях подстрілили 26 селян, в Кіцмани і Рогізні побили кількох селян на смерть, вимушуючи від них, щоби виговорили, хто їх бунтує. Бунту на Буковині ніякого не було і нема, хиба що сі нові знущання тепер перетягнуть струну терпеливости.

Ціль румунів здаєть ся позбавити укр. нарід ще останніх кількох інтеліґентних одиниць, щоби в той спосіб позбавити його проводу і закриченим і побитим зробити що захочеть ся. Цю ціль зраджує «Голос Буковини» неофіціальна газета офіціальних румунських кругів видавана укр. покаліченою мовою. Як там не є, але факт стоїть сильно, що Румуни тепер кривдять, знущають ся і катують укр. нарід на Буковині страшно. Людий бьють, тягають по арештах, вивозять до Ясс (багато із арештованих з нашої суспільности вивезли на днях до Яс) і стріляють без суду і права, тому належалоби:

1) розголосити про сю неволю по всім сьвіті і заложити негайно протест у Парижу перед світовим форум.

2) поробити кроки, щоби рум. Правительство видало на волю всіх українців арештованих.

3) постарати ся щоби укр. нарід на Буковині поставлено під опіку українського або иншого посла признаного в Румунії.

4) подати негайно матеріяльну поміч родинам увязнених Українців.

Омелько Попович і тов.

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 48, арк. 1–2. Рукопис. Оригінал.

*Слово нерозбірливе.

№ 23
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ВІД 11 листопада 1918 р. ПРО БОЙОВІ ДІЇ У ЛЬВОВІ

12 листопада 1918 р.

Протягом останньої доби положення у Львові не змінилося. Настрій наших боєвих сил знаменитий, підкріплення з краю напливають безнастанно. Наші хоробрі війська, свідомі своєї важної задачі, розбивають всюди польські ватаги, що тут і там пробують наблизити ся до наших становищ.

Вчора Поляки умістили на горбі за митрополичою палатою від вул. Городецької три гармати і одну коло Єзуїтського городу. Наша артилерія влучними вистрілами приневолила сі гармати до мовчання й до відвороту. Крім того розбито ворогови одну гармату на Гнилівській горі.

В околиці вул. Замарстинівської Поляки пробували підсунутися до наших постів, одначе їх прогнано ручними ґранатами.

На Перзевківці наші зняли міст на стрийській дорозі і відтягли польські ватаги, що збираються на Сокільниках.

Визначився хор. Маркун, що держить зі своєю четою заняті становища і смілими виправами тепер уоружені цивільні ватаги далеко.

В ночи підсунувся ворог під одну з бастіонів цитаделі, одначе наші вояки його розбили.

Нині перед полуднем наша артилєрія обстрілювала Гнилівську гору, Стрийський парк і Кадетську школу. Короткий час обстрілювано також міську різню, де збираються ворожі ватаги.

Шеф штабу

Діло. — 1918. — 12 листоп.

№ 24
НАКАЗ ЗОЛОЧІВСЬКОГО ПОВІТОВОГО КОМІСАРА М. БАЛТАРОВИЧА ПРО МОБІЛІЗАЦІЮ В УКРАЇНСЬКУ АРМІЮ

12 листопада 1918 р.

Заряджене бранки

З приказу Головного Військового Комісаряту у Львові – заряджуєся бранку до війська всіх здібних до оружної служби мущин уроджених в роках від 1900 до 1883, пробуваючих в тутешнім повіті.

Бранка відбуде ся в Золочеві в школі Міцкевича в слідуючих днях від години 9 рано почавши – а то з громад:

Балучин, Белзець, Безбруди, Білий Камінь, Бенів, Боложинів, Бонишин, Бортків, Броніславівка з Казимирівкою і Бужок – дня 22 падолиста 1918 р.

Хильчиці, Хмелева, Хватів, Черемошня, Чижів, Чишки, Фірлеївка, Фільварки, Гогори і Гологірки – дня 23 падолиста 1918 р.

Городилів, Гутиско-Олеське, Гута-Верхобужска, Ясенівці, Єлиховичі, Юськовичі, Княже, Колтів, Кондратів і Кути з Брахівкою – дня 25 падолиста 1918 р.

Коропець, Красне, Красноїльці, Кропивна, Кругів, Куткір, Ляцке-мале, Ляцке-велике, Лука, Майдан-гологірський – дня 26 падолиста 1918 р.

Митулин, Новосілки, Вільшаниця, Олесько, Вільшанка-мала, Опаки, Острівчик-...льний, Ожидів з Анґелівкою, Пітричі і Плугів – дня 27 падолиста 1918 р.

Побіч, Почапи, Підгірці, Підлисє, Підлипці, Переволочна, Ремизівці, Розваж, ...да-колтівська, Риків – дня 28 падолиста 1918 р.

Сассів, Стінка, Скнилів, Скварява, Снович, Соболівка, Соколівка, Стороніба..., Струтин – дня 29 падолиста 1918 р.

Шпиколоси, Трудовач, Тростянець, Утішків, Угорці, Ушня, Верхобуж, Віцинь, Вороняки, Загірці – дня 30 падолиста 1918 р.

Закомаре, Залісє, Зарваниця, Заріче, Зазулі, Зашків, Жуків, Жуличі – дня 2 грудня 1918 р.

Золочів дня 3 грудня 1918 р.

Для тих, що не могли-би ся з оправданої причини на означений час явитися, визначує ся додатковий день бранки – на день 4 грудня 1918 р.

Всіх зобовязаних до бранки взиває ся, щоби негайно зголосили ся до повітового Комісаря громадського.

Комісарям громадським припоручає ся спорядити спис зобовязаних до бранки зі своєї громади з років 1900 і 1883 і списаних приставити в означений день на місце бранки.

Золочів, дня 12 падолиста 1918 р.

Повітовий комісарят Укр. Нац. Ради
М. Балтарович

ДАЛО, ф. 257, оп. 2, спр. 1432, арк. 15. Машинопис. Копія.

№ 25
РОЗПОРЯДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО МОБІЛІЗАЦІЮ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

13 листопада 1918 р.

На основі постанови Української Національної Ради з дня 1 падолиста 1918 заряджую частинну мобілізацію всіх обовязаних до військової служби горожан Української народности Західно-Української Народньої Републики і так:

1. Всіх гажистів бувшої австрійської армії до 50 р. житя.
2. Річників мужви із здемобілізованої бувшої австрійської армії від 1883–1900 р.
3. Заряджую перегляд річника 1910 та річників 1883–1900 в тих граничних повітах, де підчас війни австрійські власти рекрута не побирали.

Всі обовязані до служби під ч. 1 зголошують ся негайно в приналежній окружній команді.

Що до обовязаних до служби під ч. 2 начальники громад мають протягом 3 днів, числячи хвилі доручення отсього розпорядження, зладити списи в 3 примірниках, з того 2 примірники передати негайно повітовому комісареви.

Повітові комісарі передають по одному з тихже примірників окружним військовим командам, і зарядять покликанє. Мужва має бути все готова до виїзду.

Від обовязку чинної служби є поки що звільнені ученики середних шкіл кождого рода.

Речинець покликання наведених під ч. 3 буде поданий пізнійше.

Всі досі видані розпорядження і прикази українськими властями військовими і цивільними відносно мобілізації тратять свою силу з днем оголошення сього розпорядження.

Президент Державних Секретарів, др. Кость Левицький, в. р.
Державний Секретар Військових справ Вітовський, отаман, в. р.

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 1, арк. 3. Друкарський відбиток.

№ 26
РОЗПОРЯД ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО ЧАСТКОВУ МОБІЛІЗАЦІЮ

*13 листопада 1918 р.**

На основі постанови Української Національної Ради з дня 13 падолиста 1918 заряджую частинну мобілізацію всіх обовязаних до військової служби горожан української народности Західно-Української Народньої Републики, і так:

1. Всіх ґажистів бувшої австрійської армії до 50 р. життя.

2. Річників мужви із здемобілізованої, бувшої австрійської армії від 1883—1900 р.

3. Заряджую перегляд річника 1901 та річників 1883—1900 р. в тих граничних повітах, де підчас війни австрійські власти рекрута не побирали.

*Дата документа.

Всі обовязані до служби під ч. 1 зголошуються негайно в приналежній окружній команді.

Що-до обовязаних до служби під ч. 2 мають начальники громад протягом 3 днів, числячи від хвилі доручення отсього розпорядження, зладити списи в 3 примірниках, з того 2 примірники передати негайно повітовому комісареви.

Повітові комісарі передають по одному тихже примірників окружним військовим командам, котрі зарядять покликаннє. Мужва має бути все готова до виїзду.

Від обовязку чинної служби є поки-що звільнені ученики середних шкіл кождого рода.

Реченець покликання наведених під ч. 3 буде поданий пізніще.

Всі розпоряди і прикази видані досі українськими властями військовими і цивільними що-до мобілізації тратять свою силу з днем оголошення сього розпоряду.

Львів, дня 13 падолиста 1918

Президент Державних Секретарів: Д-р Кость Левицький, в. р.
Державний Секретар Військових Справ: Вітовський, отаман, в. р.

Сей розпоряд відходить до окружних команд і повітових комісарів.

Порученнє до IV розпоряду для Окружних Командантів

Наведені під ч. 1 зголошуються сейчас в Окружній Команді. Списи всіх ґажистів з зазначеннєм евентуального приділення в обсягу Окружної Команди предкладати що тижня Секретаріятови Військових Справ після долученого взірця.

До ч. 2 Начальники Громад через повітових комісарів предложать протягом 3 днів від часу доручення сього розпоряду Окружним Командам в однім примірнику спис обовязаних до військової служби на основі розпоряду ч. 4. На підставі тих списів Окружні Команди переводять розділ, заряджують негайно покликаннє в дорозі повітових комісарів і після власної ініціятиви формують як найскорше тактичні одиниці, а їх поготівлє зголошують Секретаріятови Військових Справ.

При зголошенню ся мужви переводить переглядова комісія окружних військових команд перегляд і відсилає нездібних домів.

Із здібних без оружа творять окружні військові команди робітничі відділи.

Артилеристів (пушкарів) зорґанізувати окремо. О скілько в окрузі є пушки і муніція, творити сейчас батерії, о скілько матеріялу пушкарського нема, або пушкарів замало на одну батерію – відсилати матеріял і пушкарів до областних команд, яких функції виконують покищо Окружні Команди, що мають осідок у Львові, Станиславові і Тернополі.

Саперів і піонірів відсилати до Окружної Команди Львів.

Желізничників із бувших ц. і к. полків желізничників і телеґрафістів, зібраних разом, відіслати з консиґнаціями до Окружної Команди Станіславів.

Орґанізувати полкові обози з істнуючого вже живого і мертвого матеріялу.

Львів, дня 13 падолиста 1918

Державний Секретар Військових Справ: Вітовський, отаман, в. р.

Відходить до Окружних Команд. Повідомити відписами повітових комісарів.

Окружна команда в ВВк 9. Формуляр до поучення ч. 4

Спис ґажистів

Біжуче число	Імя і назвище	Степень	Рік і день уродження	Місце уродження і приналежність	Рід зброї	Степень здібности	Приділений в окружній команді	Замітки

ЬВк 10. До розпор. ч. 5

Уряд метрикальний: Громада:

Витяг з метрик уроженців 1901 року

Ч.	Імя і назвище	День і місяць уродж.	Місце уродження	Місце замешкання і приналежність	Вислід перегляду	Замітка

Вісник Державного Секретаріату Військових Справ. – 1918. – Ч. 1. – 1 груд. – С. 2–4.

№ 27
РОЗПОРЯД ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО ПОДІЛ ТЕРИТОРІЇ НА ВІЙСЬКОВІ ОБЛАСТІ ТА ОКРУГИ

*13 листопада 1918 р.**

Військова організація Західно-Української Народньої Республики:

Ціла територія Західно-Української Народної Республіки ділить ся на 12 військових округів.

А. Область Львів:

1) Округ Львів обнимає політичні повіти Львів, Сокаль, Жовква, Городок, Рудки.

2) Округ Перемишль обнимає повіти Перемишль, Мостиська, Добромиль, часть Березова, Санік, Лісько.

3) Округ Рава Руська обнимає повіти Рава Руська, Ярослав, Яворів, Цішанів.

4) Округ Самбір обнимає повіти Самбір, Старий Самбір, Турка, Дрогобич.

Б. Область Станиславів:

5) Округ Станиславів обнимає повіти Станиславів, Богородчани, Надвірна, Товмач.

6) Округ Стрий обнимає повіти Стрий, Жидачів, Сколє, Долина, Калуш.

7) Округ Коломия обнимає повіти Коломия, Печеніжин, Косів, Снятин, Городенка.

8) Округ Чернівці обнимає повіти Чернівці, Кіцмань, Заставна, Вашківці, Серет, Вижниця, Сторожинець.

В. Область Тернопіль:

9) Округ Тернопіль обнимає повіти Тернопіль, Збараж, Скалат, Теребовля.

10) Округ Золочів обнимає повіти Золочів, Радехів, Камінка Струмилова, Броди, Зборів.

---

*Дата документа.

11) Округ Чортків обнимає повіти Чортків, Бучач, Гусятин, Борщів, Заліщики.

12) Округ Бережани обнимає повіти Бережани, Бібрка, Перемишляни, Рогатин, Підгайці.

На чолі військового округа стоїть військовий окружний командант. Окружну команду творить.

1. Командант. 2. Прибічник Команданта. 3. Референт мобілізаційний, 4. інтендантський, а) харчовий, б) оружний, в) наборовий, г) обозний, ґ) рахунковий. 5. Командант Запасного Коша.

Компетенція. Аж до отворення обласних команд окружні команди підлягають безпосередно Державному Секретаріатови Військових Справ.

Командант. Командант, який рівночасно веде перзональний реферат, є найвисшою військовою властию в окрузі.

Обовязки окружного команданта: 1. Створення окружного штабу після висше назначеного пляну. 2. Береження ладу і спокою в окрузі. 3. Сформованє зі здемобілізованих українських частин бувшої австрійської армії нових боєвих відділів. 4. Збираннє, береженнє і інвентаризованнє військового майна. 5. Дизльокація змобілізованих окружних сил в окрузі.

Загальне. Інструкції для поодиноких, висше наведених референтів вийдуть окремо.

Львів, дня 13 падолиста 1918.

Президент Державних Секретарів: Д-р Кость Левицький в. р.
Державний Секретар Військових Справ: Отаман Вітовський в. р.

Відходить до всіх окружних команд і комісарів повітових.

Вісник Державного Секретаріату Військових Справ: 1918. – Ч. 1. – 1 грудня. – С. 2.

№ 28
РОЗПОРЯД ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО СКЛАДАННЯ СПИСКІВ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ 1901 р. НАРОДЖЕННЯ

*13 листопада 1918 р.**

Військовий перегляд роджених в 1901 р.

За відомостю Державного Секретаріату Внутрішних Справ заряджую що слідує:

Протягом 48 годин, числячи від хвилі доручення сього розпорядження, мається злагодити в двох примірниках списки всіх осіб мужеського пола української народности уроджених в 1901 р.

В рубриці «Замітка» має навестися, коли котра особа померла, або що вона до служби військової очевидячки неспосібна. До тих послідних зачисляти можна тільки особи, що не мають одної руки або ноги, сліпих на оба ока, глухонімих, кретинів, та сих, що ореченнєм судовим були узнані за божевільних, бездумних, або дурних.

Так приладжені списки мається негайно доручити повітовому комісарови.

В порозумінню з окружною командою заряджують повітові комісарі перегляд.

Львів, дня 13 падолиста 1918.

Президент Державних Секретарів: Д-р Кость Левицький, в. р.
Державний Секретар Військових Справ: Вітовський, отаман, в. р.

Сей розпоряд відходить до всіх урядів парохіяльних, повітових комісарів, окружних команд і до Секретаріяту Внутрішних Справ.

Вісник Державного Секретаріату Військових Справ. — Ч. 1. — 1 грудня 1918. — С. 3.

*Дата документа.

№ 29
РОЗПОРЯДОК ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО ДЕМОБІЛІЗАЦІЮ ВСІХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ МОНАРХІЇ

*13 листопада 1918 р.**

На основі постанови Української Національної Ради з дня 13 падолиста 1918 заряджую:

З днем проголошення сього розпорядку всі команди, військові уряди, формації, заведення і т. п. бувшої австро-угорської монархії, що находяться на території Західно-Української Народної Републики, і всі формації і т. п., що рекрутували ся з території, що входить тепер в склад Західно-Української Народної Републіки – демобілізуєть ся. Їх майно движиме і недвижиме стає власностю Західно-Української Народної Републики.

Команданти тих формацій, начальники заведень і т. п. – оскілько сього доси не зробили – передають протоколярно ціле майно, як движиме, так і недвижиме, інвентар як живий, так і мертвий українським окружним командам.

Інструкції про відтранспортування чужих частей в їх вітчину дістануть окружні команди окремо.

Львів, дня 13 падолиста 1918.

Президент Державних Секретарів: Д-р Кость Левицький, в. р.
Державний секретар Військових справ: Отаман Вітовський, в. р.

Сей розпоряд відходить до окружних команд, повітових комісарів і громад.

Вісник Державного Секретаріату Військових Справ. – 1918. – Ч. 1. – 1 грудня. – С. 2.

*Дата документа.

№ 30
ТИМЧАСОВІ САНІТАРНІ ВКАЗІВКИ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ

*13 листопада 1918 р.**

1. Окружна команда має сейчас придбати одного лікара о скілько можна Українця як начального санітарного референта окружної команди.

2. Лікарі окружних команд мають як найкраще обняти комісійно всі, в їх окрузі лежачі, військові, санітарні заведення, шпиталі, відвушивні, аптики і т. п. Заведення ті належить сейчас зробити здатними до служби.

3. Спис всіх санітарних військових заведень в окрузі команди разом з подаваннєм стану, в якім знаходиться, і спис перзоналу, який годиться повнити службу, і матеріялів тих заведень, належить, як найскоріше, надіслати до Державного Військового Секретаріяту.

4. При кождій окружній команді належить виставити одну або більше (після потреби) амбулянтну комісію, поборову, якої задачею буде перевести перегляд.

5. До служби лікарської в першій мірі належить покликати лікарів Українців, в разі браку таких, належить брати до служби довірочних лікарів Жидів за їх згодою і умовленим винагородженнєм.

6. Перегляд відбувається після кваліфікацій: 1) здібний з оружєм, 2) здібний без оружя, 3) нездібний.

В сумнівних случаях держатися австрійського припису N-1 за тим, що кляса «Ц» лучиться з «Д».

7. Дбати про стан здоровля жовнірів аж до часу відіслання їх на місце їх призначення: а) о приміщенє, одежу і харч, б) о відвушивленнє, в) поучиннє, що до першої помочи при зраненню, г) поученнє що до профілякси недуг венеричних і відмороження.

*Дата документа.

8. Єслиб поміж жовнірами показалася пошестна недуга, належить завести контумацію і так тиф плямистий 21 днів, віспа 14 днів, інші недуги 5 днів.

9. Окружні Команди мають негайно постарати ся о відповідні льокалі критумаційні.

Львів, дня 13 падолиста 1918.

Державний Секретар Військових Справ: Вітовський, отаман, в. р.

Вісник Державного Секретаріату Військових Справ. – 1918. – Ч. 1. – 1 грудня. – С. 3.

№ 31
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ВІД 12 листопада 1918 р. ПРО БОЇ НА ФРОНТІ

13 листопада 1918 р.

На боєвих становищах без перемін. Ніч минула спокійно, неприятель відзивався слабше, ніж доси. Наші сили зростають, позиції чимраз сильніші. Дух наших військ незвичайно бадьорий, запровіянтований блискуче.

Вчорашнього дня неприятельська артилєрія острілювала касарню Фердинанда, однак незначні ушкодження муру зовсім не ослабили сеї позиції. Наша хоробра залога держиться кріпко і відбиває удачно всі підступи ворожих відділів. По полудни донесено, що неприятель заняв костел св. Анни, укрившись в мешканю польського пароха. Вислана наша патруля заняла костел, а пароха приведено до кесарні, а потім відправлено до Канади.

В полудне занялись від нашого вогню бараки коло Verpflegsmagazin-у при ул. Янівській, де скривалися ворожі відділи, і згоріли до тла.

В районі групи пор. Д-ра Цьокана запримічено минулої ночи в Єзуїтськім городі більшу ватагу озброєних людей, що пробували тихцем наблизитися. Наші вояки отворили на них сильний огонь і завдали їм тяжкі страти.

В Сокільниках за Стрийською рогачкою збирались польські сили, між іншим кіннота й артилєрія, розпоряджаючи кількома гарматами. Наш відділ, що зайняв був залізничий міст, перетинаючий шосу, вдарив приступом на село і розбив ворожі загати. Полишені гармати показались попсованими. Село згоріло.

В области Замарстинівської касарні вчера вечером сильні ворожі стежі підсунулися каменицями і заатакували наших постів. Наші відділи розбили їх і прогнали, убивши многих.

Нині перед полуднем пострілено ворожий літак, що кружив над містом. Літак упав за Підзамчем.

Наша артилєрія обстрілювала нові польські позиції при вул. Бека, Янівській, коло костела св. Мартина, на Жовківськім передмістю і школу Козарського.

Шеф штабу

Діло. — 1918. — 13 листопада.

№ 32
ВІДОЗВА УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО СОЮЗУ: «НА ОБОРОНУ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ»

13 листопада 1918 р.

З київських часописей довідуємо ся, що Український Національний Союз видав слідуючий поклик:

Громадяни!

Західна частина нашого рідного краю, серце України — Галичина в своїх змаганнях за волю переживає критичний момент.

Зруйнована війною, стоптана, скрівавлена вона напружує останні сили в боротьбі з Поляками за створення своєї державної влади, але разом з тим мусить давати лад здеморалізованому австрійському війську, що тікає з України, грабує, палить, руйнує.

Громадяни! Треба допомогти рідній Галичині. Вірні, чесні українські серця мусять озватись... Ідіть в добровольний корпус оборони Галичини і рятуйте наш Піємонт від руїни. Хто чим

може, нехай допомагає грішми, харчовими продуктами, одежою, котрі здавайте до корпусу оборони, організуйте комітети допомоги, докажіть, що Ви сини героїчного народу.

За президію Головної Ради Українського Союза: В. Винниченко, голова
М. Шаповал, за секретаря

Українське слово. – 1918. – 13 листоп.

№ 33
ПРИСЯГА ВІЙСЬК ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

*13 листопада 1918 р.**

Присягаємо торжественно Всемогучому Богу повинуватися вірно і слухняно Західно-Українській Народній Републіці, Її Верховній Владі, Її Правительству, Її Армії, як також всім Її отаманам та всьому Її Начальству, Їх поважати і захищати, Їх прикази і припущення у всякій службі виконувати, проти всякого ворога, хто-небудь ним бувби і де тільки воля Її Верховної Влади вимагатиме, на водах, на сушах, у воздусі, в день і в ночі, у боях, наступах, сутичках і всякого рода підприємах, словом на кождому місці, в кожду пору, в кождім случаю хоробро і мужно бороти ся, наших військ, прапорів і оружя в ніякому случаю не покидати, з ворогом ніколи в найменші порозуміння не входити, завсігди так нестися, як сього воєнні закони вимагають та як чесним воїнам лицює і в сей спосіб в чести жити і умирати. – Так нам Боже, допоможи – Амінь.

Затверджено постановою Української Національної Ради. Львів, дня 13 листопада 1918.

Президент Державних Секретарів: Др. Кость Левицький, в. р.
Державний Секретар Військових справ: Вітовський, отаман, в. р.

Вісник Державного Секретаріату Військових справ. – 1918. – 1 грудня. – Ч. І. – С. 1.

*Дата документа.

№ 34
НАКАЗ Ч. 2 КОМАНДИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ ЖАНДАРМЕРІЇ

14 листопада 1918 р.

1) Тому що в деяких повітах є дуже прикрі порушення що до жандармерії, подаю слідуючі рескрипти до відома:

А) Рескрипт Державного Секретаріату внутрішніх справ ч. 8; звучить:

До всіх українських повітових комісарів і всіх инших політичних властий Західно-Української Народної Републіки.

Державний Секретаріат внутрішних справ припоручає всім політичним державним властям дати негайно повну поміч Команді української державної Жандармерії в зорганізованю публичної служби безпеченства.

Всім зарядженям Команданта української державної жандармерії б е з у с л і в н о підчинитись.

Видано для ужитку Вп. п. Льва Індишевського, як Команданта української державної жандармерії.

Львів, дня 14 падолиста 1918 року.

Товариш Державного Секретаря внутрішніх справ Др. Перфецький
Українська Національна Рада

В) Наказ Державного Секретаріату військових справ Exh. ч. 14 звучить:

До всіх українських військових команд.

Державний Секретаріят військових справ припоручає всім українським військовим командам дати негайно поміч Команді української державної жандармерії в зорганізованю публичної служби безпеченства.

Всім зарядженям Команданта української державної жандармерії в справі організації належить б е з у с л о в н о підчинитись.

Видано для ужитку Вп. п. Льва Індишевського як Команданта української державної жандармерії.

Львів, дня 14 падолиста 1918.

Державний Секретар військових справ: Вітовський, отаман в. р.
Петро Бубела, сотник
Товариш Секретарія військових справ.
Українська Національна Рада

2) Приказую ще раз, щоби Приказ ч. 1. точка 3. була як найточніше виповнена. Щоби оминути непорозумінь пояснюю точку 3. як слідуює:

Повітовим командантом жандармерії має бути бувший повітовий командант, о скілько він є Українцем або Німцем. Як що такого в повіті нема, то найблищий старший обнимає команду повітової жандармерії, а як і такого нема, то належить негайно повідомити про се Команду Української Державної Жандармерії у Львові, яка назначит команданта на повіт. З сего слідує, що відділи української державної жандармерії поки що не керуєть ся і тому кожда команда повітової жандармерії становить для себе окрему самостійну одиницю, яка підлягає впрост Команді Української Державної Жандармерії у Львові.

3) Як вже в Приказі ч. 1. скаазано, українська державна жандармерія працює на підставі приписів бувшої австрійської жандармерії (Gend Gesetz u. Dienstes-Instruktion).

Тому пригадую §§ 2 і 6 В § 2 сказано: Що до служби публичного б членства жандармерія підлягає властям політичним, яким в повіті є український повітовий комісаріат, а у всіх инших військових справах підлягає своїм військовим командантам.

§ 6. наводжу дослівно: Всім иншим цивільним і військовим властям і урядам громадським жандармерія не є підчинена.

Наведені 2 § приказую строго перестрігати.

Пояснюю ще, що військове відношенє представляєть ся як слідуюче:

Станиці української державної жандармерії підлягають повітовим командантам укр. державної жандармерії, а сі останні впрост Команді укр. державної жандармерії у Львові.

В виконуваню служби публичного безпеченства підлягає станиця жандармерії і команда жандармерії українському повітовому комісарятови.

4) На підставі наведених в 1 точці отсего приказу рескриптів Секретаріатів, заряджую, що всі зарядженя під зглядом військовим що до жандармерії, які не вийшли від Команди укр. державної жандармерії є неправильні, тому тепер і на будуче зносить ся, і ким небудь (з виїмком Державного Секретаріату військових справ і Команди укр. державної жандармерії) установлені команд... відділів не мають нічого спільного з жандармерією.

5) Всякі самовільні аванси в жандармерії або іменованя українськими повітовими комісаріятами або иншими командами є неважні, поки не будуть ...вильнені Командою української державної жандармерії.

6) Відносно до Приказу ч. 1 точка 8 приказую, щоби лісти стану (...desliste) мали слідуючі рубрики: степень військовий (шаржа), імя і назвиско, уродженя, коли вступив до жандармерії, коли були іменовані старшими десятниками (вахмайстрами) I і II класи.

7) Повітові команданти мають післати Команді укр. Державної Жандармерії у Львові шкіци повіту і розміщенє станиць.

Індишевський, командант
Шипайло, значковий
Печатка Команди української державної жандармерії

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1 спр. 1, арк. 5. Друкарський відбиток.

№ 35
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ВІД 13 листопада 1918 р. ПРО БОЇ НА ФРОНТІ

14 листопада 1918 р.

Наше положення на всіх позиціях у Львові дальше корисне, тут і там наш район протягом останньої доби розширився. Наші війська держаться знаменито. Прибувають нові свіжі сили.

На касарню поліції при вул. Казимирівській ворожі ватаги вчера пополудні нападали двічі, однак мусіли завернути, потерпівши значні втрати.

Вчора в полудне Поляки стали напирати на Перзенківку, однак їх відбито. Очищується від ватаг Стрийський парк.

Під вечір польські ватаги наступали на наші позиції коло жидівського окописка. Розбито їх з великими втратами для неприятеля.

В районі замастринівської групи розбито неприятельську стежу, що наступала коло моста ч. 2. Неприятель звернув назад, лишаючи кілька трупів. Вул. Під Дубом очищена від неприятеля. Наш машиновий кріс острілював Гицлівську гору, на якій показався ряд возів і людей. Всіх розігнано.

Шеф штабу

Діло. – 1918 – 14 листопада.

№ 36
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ПРО БОЙОВІ ДІЇ НА ФРОНТІ ВІД 14 листопада 1918 р.

15 листопада 1918 р.

Проягом останньої доби операції наших військ у Львові увінчались гарними успіхами. Очищено ґрунтовно Стрийський парк від польських ватаг і виперто ворога поза стрийський цвинтар і кадетську школу. Стежі, вислані нині до Стрийського парку, знайшли там багато муніції, погубленої ворогом при вчерашнім відвороті.

Завзяті бої зведено вчерашної ночі коло Перзенківки, яку ворог за всяку ціну хоче удержати в своїх руках. Хвилево ворог мав навіть успіх, однак смілим атаком наших хоробрих стрільців, що наспіла на поміч, розбито скоро польські ватаги і завдано їм великі втрати. Недобитки ворога розбилися в неладі в сторону Кульпаркова. Хоробрим оборонцям цеї позиції Начальна Команда в спеціяльнім приказі уділила гарячої похвали.

Замарстинівська група оперує нині удачно. В районі групи Підзамча іде успішне чищення поодиноких домів.

Наша артилерія острілювала вчера Гицлівську гору, ріг Янівської і площу Бема, вул. Вольносць, головний дворець, вул. Замарстинівську. Збурено також вежу костела св. Мартина, де містився машиновий кріс. Нині наші пушки острілювали Гицлівську гору, вул. Янівську, розбито офіцирський дім при вул. Бема, де містилася ворожа команда, дальше ріг Янівської і Бема та ріг Бальонової і Вишньовського.

Залога Оссолінеум запримітила вчера вечером, що ворог підготовляє наступ. Випередив його підхорунжий Савула, що підсунувся зі своїм відділом під сам мур і прогнав ворожі відділи ручними ґранатами і крісовим огнем. Поляки стріляли кулями «дум-дум».

Залога Цитаделі відперла польські ватаги від вул. Лазаря.

Шеф штабу

Діло. – 1918. – 15 листопада.

№ 37
НАКАЗ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ВІД 14 листопада 1918 р. ПРО ВЗЯТТЯ НА ОБЛІК МАЙНА І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ВІЙСЬКОВОГО ГАРНІЗОНУ м. ЛЬВОВА НЕОБХІДНИМ ПРОДОВОЛЬСТВОМ

15 листопада 1918 р.

Наказ

Всі українські військові команданти й їх органи, а саме інтендантські органи, управителі усяких пров'янтових магазинів, давні фасункові стації й господарські заведення, та збірні стації худоби і т. д. мають п р и с л а т и зараз точне зіставлення зайнятого військового маєтку й негайно відсилати правильними партіями до Львова зерно, муку, худобу, евентуально, готовий хліб, сало й мясо.

Доставу зголосити в Укр. інтенд. Комісії, Намісництво, II поверх.

Як військову залогу у Львові, так і населеннє належить забезпечити правильною доставою перед грозячим голодом і його наслідками.

Доля Української Републіки нехай буде Вам приказом.

Львів, 14 падолиста 1918.

Секретаріят військових справ – Вітовський, в. р.
Українська Інтендантська Комісія

Діло. – 1918. – 15 листопада.

№ 38–42
ПЕРШІ РОЗПОРЯДКИ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІЯТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ З ДНЯ 13 листопада 1918 р.

№ 38
Розпорядок ч. I

На основі постанови Української Національної Ради з дня 13 падолиста 1918 заряджено:

Бувша австрійська жандармерія, що повнила або повнить службу беспеченства на території Західно-Української Народної Републики з днем 13 с. п. розвязується.

З розвязаного жандармського корпусу формують зараз окружні команди українську жандармерію. Браки в людях належить доповнити вислуженими українськими підофіцерами.

Президент Державних Секретарів – Д-р Кость Левицький
Державний Секретар Військових справ – Отаман Вітовський, в. р.

Сей розпорядок відходить до окружних команд, повітових комісарів, постерунків жандармерії.

№ 39
Розпорядок ч. II

На основі постанови Української Національної Ради з дня 13 падолиста 1918 заряджую:

З днем оголошення сего розпорядку всі команди, військові уряди, формації, заведення і т. п. бувшої австрійсько-угорської монархії, що находяться на території Західно-Української Народної Републики, і всі формаці і т. п., що рекрутувалися з території, що входять тепер в склад Західно-Української Народної Републики — д е м о б і л і з у є т ь с я. Їх майно движиме і недвижиме стає власностю Західно-Української Народної Републики.

Команданти тих формацій, начальники заведень і т. п. — оскілько сього доси не зробили — передають протоколярно ціле майно, як движиме, так і недвижиме, інвентар як живий, так і мертвий українським окружним командам.

Інструкцій щодо відтранспортування чужих частей в їх вітчизну дістануть окружні команди окремо.

Президент Державних Секретарів — Д-р Кость Левицький, в. р.
Державний Секретар Військових справ — Отаман Вітовський, в. р.

Сей розпорядок відходить до окружних команд, повітових комісарів і громад.

№ 40
Розпорядок ч. III

Військова організація Західно-Української Народної Републики:

I. Ціла територія Західно-Української Народної Републики ділиться на три військові области: А) Львів, Б) Тернопіль, В) Станиславів.

II. Ціла територія Західно-Української Народної Републики ділиться на 12 військових округів.

А. Область Львів:

1) Округ Львів обнимає політичні повіти Львів, Сокаль, Жовква, Городок, Рудки.

2) Округ Перемишль обнимає повіти Перемишль, Мостиська, Добромиль, часть Березова, Сянік, Лісько.

3) Округ Рава Руська обнимає повіти Рава Руська, Ярослав, Яворів, Цішанів.

4) Округ Самбір обнимає повіти Самбір, Старий Самбір, Турка, Дрогобич.

Б. Область Станиславів:

5) Округ Станиславів обнимає повіти Станиславів, Богородчани, Надвірна, Товмач, Городенка.

6) Округ Стрий обнимає повіти Стрий, Жидачів, Сколє, Долина, Калуш.

7) Округ Коломия обнимає повіти Коломия, Печеніжин, Косів, Снятин.

8) Округ Чернівці обнимає повіти Чернівці, Кіцмань, Заставна, Вашківці, Серет, Вижниця, Сторожинець.

В. Область Тернопіль:

9) Округ Тернопіль обнимає повіти Тернопіль, Збараж, Скалат, Теребовля.

10) Округ Золочів обнимає повіти Золочів, Радехів, Камінка Струмилова, Броди, Зборів.

11) Округ Чортків обнимає повіти Чортків, Бучач, Гусятин, Борщів, Заліщики.

12) Округ Бережани обнимає повіти Бережани, Бібрка, Перемишляни, Рогатин, Підгайці.

Президент Державних Секретарів д-р Кость Левицький, в. р.
Державний Секретар Військових Справ отаман Вітовський, в. р.

№ 41
Розпорядок ч. IV

На основі постанови Української Національної Ради з дня 13 падолиста 1918 заряджую частинну мобілізацію всіх обовязаних до військової служби горожан української народности Західно-Української Народної Републики і так:

1. Всіх ґажистів бувшої австрійської армії до 50 р. життя.

2. Річників мужви із здемобілізованої бувшої австрійської армії від 1883–1900 р.

3. Заряджую перегляд річника 1901 та річників 1883–1900 р. в тих граничних повітах, де підчас війни австрійські власти рекрута не побирали.

Всі обовязані до служби під час ч. 1 зголошуються негайно в приналежній окружній команді.

Що-до обовязаних до служби під ч. 2 начальники громад мають протягом 3 днів, числячи від хвилі доручення отсього розпорядження, зладити списи в 3 примірниках, з того часу 2 примірники передати негайно повітовому комісареви.

№ 42
Розпорядок ч. V
Військовий перегляд роджених в 1901 р.

За відомостю Державного Секретаріяту Внутрішніх Справ заряджую, що слідує:

Протягом 48 годин, числячи від хвилі доручення сього розпорядження, мається злагодити в двох примірниках списи всіх осіб мужеського пола української народности, уроджених в 1901 р.

Разом з урядом громадським всі рубрики сих списків мають бути виготовлені в сей спосіб, що в рубриці: «Замітка» має навестися, коли котра особа померла, або що вона до служби військової очевидячки неспосібна. До тих послідних зачисляти можна тільки особи, що не мають одної руки або ноги, сліпих на оба ока, глухонімих, кретинів, та сих, що ореченням судовим були узнані за божевільних, безумних або дурних.

Так приладжені списи мається негайно доручити повітовому комісарови.

В порозумінню з окружною командою заряджують повітові комісарі перегляд.

Президент Державних Секретарів: д-р Кость Левицький, в. р.
Державний Секретар Військових Справ: Вітовський, отаман, в. р.

Сей розпорядок відходить до всіх урядів парохіяльних, повітових комісарів, окружних команд і до Секретаріяту внутрішних Справ.

Увага: Зарядження видані передше тратять свою силу. Тепер обовязують розпорядки ч. I—V.

Діло. — 1918. — 15 листопада.

№ 43
РОЗПОРЯДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО ХАРЧОВИЙ ПАЙОК

15 листопада 1918 р.

Харч
Одна пайка

Пора	Належить ся денно:		В грошах	
			К	С
Снідання:	Кава консервова з 10 г цукру або юшки		–	60
Обід:	Юшка		–	60
1) в сирім стані	М'ясо[1)], 300 г		2	–
	Бульба[1)], 1000 г або крупи 200 г		–	40
	Приправа	Сіль 30 г	–	-2
		Перець або паприка 0,5 г	–	4
		Омаста 25 г	–	5
		Цибуля або часник 5 г	–	2
		Оцет 2 мл	–	4
		Мука 20 г	–	3
Вечера:	Юшка		–	60
1) в сирім стані	Бульба[1)], 500 г або крупи[1)] 100 г		–	20
Денний додаток:	Хліб 500 г або сухар 300 г		–	60
	Разом		5	20
Для коний денно: овес 3 кг, сіно 5 кг і солома 1 кг				
Для худоби денно: сіно 6 кг і солома 2 кг				

Увага: Надто лише для боєвиків: Тютюн після засобів, найбільше 10 папіросів або відповідну скількість тютюну, паперців, сірників.

Підмінки (сурогати): Пайка консерв. Кави, цукор 10 г, чай 3 г, цукор 25 г, рум 3 цл, бульба 250 г або бураки, неквашена капуста, морква – каша або риж, ґрисик, кулеша 50 г.

Шпиталі можуть письменно предложити просьбу до інтендантури о поодинокі потрібні поживки.

Львів 15.XI.1918.

Держ Секретар Військ. Спр. Д. Вітовський, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 11, арк. 2. Рукопис. Копія.

№ 44
РОЗПОРЯДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО ЗАРПЛАТУ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИКІВ

15 листопада 1918 р.

Платні для офіцирів, урядників і мужви війська Західно-Української Народньої Републики*

1. Всякі побори в грошах виплачують ся згори для мужви від стрільця до штабового старшого десятника кождого 1, 10, 20 місяця, для офіцирів від хорунжого в гору кождого 1-го в місяці.

2. Винагороди для тих, що повнять службу в війську – невійськових – а заступають офіцирів або урядників-військових 200 К місячно з долу і харч дійсно або в грошах. Сестриці, писарки 160 К місячно з долу і харч дійсно або в грошах. Робітнича служба 60 К місячно з долини і харч дійсно або в грошах.

3. Кошти дороги: Як не приказаний похід, то зворот коштів за залізницю і підводи, а кромі сього аж до зміни сього зарядження подвійний додаток як для боєвиків 10 К. Відповідний зачет виплатити (1/12 ... (незрозуміло) харчова = 10.40)

4. Кватири. До I класи належать міста Львів і Чернівці.

*Таблицю див. на стор. 69–70.

1) В виїмковій службі у Львові. 2) В військовій службі на инших теренах, де запроваджено стан воєнний	Сталі побори				1. Додатк. для боєвиків Львова		2. Додатк. для боєвиків		1. Додатк. для небоєвиків		Кватира						Однострій		Харч таблиці II. І.	Топливо	Світло	Постіль
											І кл.		ІІ кл.		ІІІ кл.							
	денно		місячно		денно		денно		денно		місячно								денно	денно	—	—
Степень	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	Для всіх дійсно або в грошах	1 кг дров на 1 добу до вареня в місяць 1/4–30/9 3 кг дров на 1 особу варити і топити 1/10–31/3	Після величини кімнати 1–3 ламп і потрібну скількість нафти. Електрика. Газ.	Для 1 особи 1 сінник, 1 подушка з соломи, 2 простирала і в часі 1/4–30/9, 1 коц, а в часі 1/10–31/3, 2 коци, а до докладного
Стрілець	—	50	—	—	1	50	1	—	—	50	Дійсно (в натурі)						~~Дійсно (в натурі) крім свого на власність піврічно: 2 сорочки, 2 нагавиць, 2 пар онучок, 2 хустки до носа, 1 ручник~~					
Ст. стрілець	—	70	—	—	2	30	1	30	—	80												
Вістун	1	—	—	—	3	—	2	—	1	—												
Десятник	1	20	—	—	4	80	2	80	1	80												
Ст. десятник	2	—	—	—	8	—	4	—	3	—												
Штаб ст. десятник	2	50	—	—	9	—	4	50	3	20												
XII. Хорунжий	—	—	200	—	10	—	5	—	3	50	60	—	40	—	20	—						
XI. Четар	—	—	250	—	12	50	6	—	4	—	120	—	80	—	40	—	500	—				
X. Поручник	—	—	300	—	15	—	7	—	4	50	120	—	80	—	40	—	500	—				
IX. Сотник	—	—	350	—	17	50	10	—	6	—	250	—	160	—	80	—	700	—				
VIII. Отаман	—	—	420	—	25	—	12	—	8	—	350	—	220	—	130	—	750	—				
VII. Осаул	—	—	490	—	32	50	15	—	10	—	350	—	220	—	130	—	750	—				
VI. Полковник	—	—	560	—	40	—	20	—	12	—	420	—	260	—	160	—	750	—				

1) В виїмковій службі у Львові. 2) В військовій службі на инших теренах, де запроваджено стан воєнний	Сталі побори				1. Додатк. для боєвиків Львова		2. Додатк. для боєвиків		1. Додатк. для небоєвиків		Кватира						Одностріл		Харч таблиці II. І.	Топливо	Світло	Постіль
											І кл.		ІІ кл.		ІІІ кл.							
	денно		місячно		денно		денно		денно		місячно								денно	денно	—	—
X. Поручник	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с	К	с		3 кг дров на 1 особу варити і топити 1/10—31/3		Для 1 особи 1 сінник, 1 подушка з соломи, 2 простирала і в часі 1/4—30/9, 1 коц, а в часі 1/10—31/3 2 коци, а до докладного зарядження після кімнати 1—3 столи, крісла, лавки і полиці
IX. Сотник	—	—	300	—	15	—	7	—	4	50	120	—	80	—	40	—	500	—				
VIII. Отаман	—	—	350	—	17	50	10	—	6	—	250	—	160	—	80	—	700	—				
VII. Осаул	—	—	420	—	25	—	12	—	8	—	350	—	220	—	130	—	750	—				
VI. Полковник	—	—	490	—	32	50	15	—	10	—	350	—	220	—	130	—	750	—				
	—	—	560	—	40	—	20	—	12	—	420	—	260	—	160	—	750	—				
	—	—	660	—	45	—	25	—	15	—	420	—	260	—	160	—	800	—				
	—	—	760	—	50	—	30	—	20	—	500	—	300	—	200	—	800	—				
	—	—	860	—	55	—	35	—	25	—	500	—	300	—	200	—	800	—				
	—	—	1000	—	60	—	40	—	30	—	600	—	350	—	250	—	800	—				
	—	—	1500	—	65	—	45	—	35	—	700	—	400	—	300	—	1000	—				

До II класи належать міста, що числять більше як 25 000 душ.
До III класи належать міста, що числять 25 000 і менше душ.

Львів 15 падолиста 1918.

Держ. Секретар Військ. Спр. Д. Вітовський, отаман, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 11, арк. 1. Рукопис. Копія.

№ 45
ВІДПОВІДЬ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК НАЧАЛЬНІЙ КОМАНДІ ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК ВІДНОСНО ЗЛОВЖИВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИКІВ У ЛЬВОВІ

16 листопада 1918 р.

W widpowid na Wasze pyśmo iz 15/XI zajawlajemo, szczo Waszi «awtentyczni» widomosty szczo do powodżenja naszoho z cywilnoju ludnostju ne widpowidajut prawdji i nas dywuje sej ton, w jakim Naczalna Komanda Polskych Wijsk pro se pysze, ton, jakyj ne hodyt sia z poniatjam i hidnostyju czohos «Naczalnoho».

Szczo do suty samoji sprawy to Naczalna Komanda Ukrajińskych Wijsk radab zi swojeji storony zrobyty wse, szczoby ułekszyty cywilnij ludnosty jeji prykre położenje i żytje, je odnacze pohladu, szczo proponowane Naczalnoju Komandoju Polskych Wijsk załahodżenje sprawy, je łysze czastynne i newystarczajucze, bo czerez poszyrenyj obsjah wojennych operacyj terpyt cywilna ludnist inszych dilnyc mista, jaki odnak ne je obnjati propozycjamy Nacz. Komandy polskych Wijsk. Tomu proponujemo, szczoby zastupnyctwa oboch narodiw, jaki jak raz teper perechoworjujut, pry spiwuczasty wijskowych zastupnykiw oboch wojujuczych storin, znajszły sposib i predpryniały miry, jaki by okoneczno złahodyły i umożływyły żytje cywilnoji ludnosti po oboch bokach bojewoho frontu.

Wasz pohljad na siu naszu propozycju pryjmemo rado pid osud.

Naczalna Komanda Ukrainśkych Wijsk. połk. Stefaniw nacz. ataman

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 488, арк. 21–22. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 46
РОЗПОРЯД ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО ВІЙСЬКОВЕ СУДІВНИЦТВО

*16 листопада 1918 р.**

Покликуючи до життя військове судівництво на території Західно-Української Народньої Републики, поділеної розпорядом з дня 13 падолиста 1918 на 3 військові области, 12 військових округів, твориться отсі областні та окружні військові суди (перше Divisions-und-Brigadegerichte), які покищо виконувати-муть військове судівництво на основі дотичних австрійських законів.

I.

Найвисший військовий т р и б у н а л твориться у Львові.

II.

В справах застереження перше дивізійним судом судять слідуючі військові областні суди:

А. Львів. Командантом є командант військової области Львів. Сему командантови є підчинені військові особи, зокрема особи державної жандармерії, що беспосередньо підлягають військовим приказам команданта військової области Львів, з військових округів Львів, Перемишль, Рава Руська, Самбір.

На час стану облоги Львова виконує військове судівництво у Львові полевий суд Начальної Команди.

Б. Станіславів. Командантом є командант військової области Станіславів. Тому командантови підлягають військові округи Станіславів, Стрий, Коломия, Чернівці.

В. Тернопіль. Командантом є командант військової области Тернопіль. Тому командантови підлягають військові округи Тернопіль, Золочів, Чортків, Бережани.

III.

В справах, застережених перше бригадійним судам, твориться отсі військові окружні суди:

А. Львів. Військовий окружний суд. Командантом є командант округу Львів. Йому підлягають військові округи: Львів, Рава Руська, Самбір, Стрий, Перемишль.

---

*Дата документа.

Б. Станіславів. Військовий окружний суд. Командантом є командант округа Станіславів. Йому підлягають військові округи Станіславів, Коломия, Чернівці.

В. Тернопіль. Військовий окружний суд. Командантом є командант округа Тернопіль. Йому підлягають військові округи: Тернопіль, Золочів, Чортків, Бережани.

Суд військовий области Львів має перебрати усі справи бувшого дивізійного суду (Heeres-und Landwehr-Divisionsgericht) у Львові і Перемишлі та довести до рішаючої полагоди.

Суд окружний Львів має перебрати карні справи бувшого бригадійного суду у Львові.

IV.

Як обвинувачі виступають при окружних судах судовий офіцер, при обласних судах військовий прокуратор, а при найвисшім військовім судовім трибуналі генеральний військовий прокурор або його заступник.

Львів, дня 16 падолиста 1918.

Президент Державних Секретарів: Др. Кость Левицький, в. р.
Державний Секретар Військових Справ: Вітовський, отаман, в. р.

Вісник Державного Секретаріату Військових Справ. – 1 груд. 1918. – Ч. I. – С. 4.

№ 47
НАКАЗ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО СКЛАДАННЯ СПИСКІВ ОФІЦЕРІВ

16 листопада 1918 р.

До всіх окружних команд

Всі військові окружні команди мають безпроволочно подати поіменний спис всіх офіцерів дотичного округа, що повнять службу в українськім війську, увзглядняючи слідуючі рубрики:

1) Військовий степень, 2) імя і назвище, 3) службове приділеннє, 4) студії цивільні і військове вишколеннє, 5) місце і дата уродження, 6) національність, 7) увага.

*Дата документа.

Рівнож мають команди подати рівночасно стан підофіцерів і мужви та запотребованнє офіцерів і підофіцерів з зазначеннєм, до якої служби потрібні.

Такі звідомлення мають посилати окружні команди що десять днів на адресу Державного Секретаріяту Військових Справ.

Львів, дня 16 падолиста 1918.

Державний Секретар Військових Справ Вітовський, полковник, в. р.

Вісник Державного Секретаріату Військових Справ., 1918, 14 грудня, ч. 2, с. 1.

№ 48
ЗАКЛИК ОТАМАНА ТЕХНІЧНОГО ВІДДІЛУ СОТНИКА СКЛЯРЕНКА В ГАЗЕТІ «ДІЛО» ПРО ДОБРОВІЛЬНИЙ ЗАПИС СПЕЦІАЛІСТІВ ДО ТЕХНІЧНОГО ВІДДІЛУ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК

17 листопада 1918 р.

Записуйтеся в технічний відділ українських військ.

З дозволу Начальника Отамана Українських Військ я приступаю до формування літучого технічного відділу, метою котрого буде усіма технічними відомостями допомогти нашому війську в боротьбі з ворогом. Відділ мати ме чотири части: 1) телеграфну, 2) технічну, 3) радіо-телеграфну й телефонну, 4) зелізнично-будівничу й рухову, й окрему саперно-понтонну чету.

Тих, що бажають помогти нашому війську своїм знанням, — прохаю записатись до відділу. Відділ є окрема військова частина.

Прохаю усіх урядовців Українців почтових, — техніків, телеграфістів, і знаючих саперне, залізниче діло, а також і монтерів-електротехніків допомогти нашому війську в боротьбі з ворогом, — записавшись до технічної залоги.

Зголошуватись можна: Куркова ч. 12, касарня, II поверх, від 11 до 1 год. кождого дня.

Отаман Технічного Відділу
Сотник Скляренко, військовий інжинір

Діло. — 1918. — 17 листопада.

№ 49
УГОДА ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПЕРЕМИР'Я У ЛЬВОВІ

17 листопада 1918 р.

Umowa

W sprawi zawiszenja oruża zakljuczena u Lwowi dnia 17.XI.1918 o hod 3 po południ z odnoji storony miż sotnykom U. S. S. Bukszowanym Osypom o chorunżym U. S. S. Liskowackym Wołodymyrom jak delegatamy Naczalnoji Komandy Ukraińskych Wijsk, a z druhoji storony z porucznykom Ludwykom de Ljafeux jak delegatom Naczalnoji Komandy Wijsk Polskych.

Stan

Obi storony zakljuczajut zawiszenja oruża na cilim fronti lwiwskim na protiah 48 hodyn poczawszy wid 6 hodyny rano pislia hodynnyka na ratuszu, dnia 18/XI 1918 do 6 hodyny rano dnia 20/XI.1918 w cili zaprowiantowanja seho nasełenja jake z pryczyny operacyj na fronti pozbawłena możnosty zaprowiantowanja dalsze w cili zaosmotrenja chorych i ranenych ta pohrebenja trupiw. Se zawiszenje oruża możut obi storony zirwaty kożdoji chwyli pid usliwiem 3 (try) hodynnoho wypowidżenja napered.

Usliw-zobowjazanja

1. Linja bojewa zistaje nenaruszena. Obsada wułyc i budiwen ta sama — ne zminiajet sia.

2. Perestje linji bojewoj czyto żowniram czy cywilnym ne dozwołene.

3. Wid hod 7 rano dnia 18/XI.1918 stojat stijky na wydnim miscu jaki majut pereszkodyty ewentualnomu perehodowy ljudyj czerez linju.

4. Na wułyciach jaki diljut front w zasadi ruch zaboronenyj, odnak meszkańciam tych domiw, jakich bramy wychodyt na taku wułyciu wilnyj perehid z tym: a) perechodiat chidnykom pryłeżnym do zameszkanoj kamenyc. b) miż dwoma poperecznymy wułyciamy wilno perejty naraz w tim samim czasi najbilsze 3 (trem) osobam.

5. Wułyciu Pełczynsku zamykajut obi storony z ukraińskoji storony 2 stijky koło wijskowoji pływalni, z polskoj storony koło tramwajewoji remizy. Czerez horod jezuickyj perehid ne dozwołenyj. Wułycia Horodecka powyzsze kasarni Ferdynanda zamknena.

6. Na-kołyb wpały striły za kotrym ne bud frontom zaangażowana w tim storona maje sej czas objasnyty pryczyny striliw druhyj storoni.

7. Z oboch storin złożena sanitarna steża perehljane ciłyj horod jezuickyj dnia 18.XI.1918 o hod. 8 rano. Striha oboch steż w restawracji seho horodu.

8. Komisja złożena z 2 oficiriw Ukraińciw i z 2 oficiriw Polakiw jaki strihnut sia koło hołownoji poczty dnia 18.XI.1918 o hod. 7 rano. Zadanju Komisji je wyriwnaty ewentualnym neporozuminiam w poodynokych widtynkach na protiah zawiszenja oruża. Interesowani Kmdty widtynkiw dowidajut sia u stijki koło hołownoji poczty de jak raz zaniata zładena komisja. Zamkneno o hod. 4.30 po poł.

Lwiw, dnia 17.XI.1918.

Liskowackyj, chor. U. S. S.
Ludwik de Laveaux, pr. W. P.
Bukszowanyj, sot.

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 487, арк. 57–59. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 50
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ВІД 16 листопада 1918 р. ПРО БОЙОВІ ДІЇ НА ФРОНТІ

17 листопада 1918 р.

Наше положення на боєвих фронтах у Львові корисне. Наші вояки держаться кріпко на своїх становищах, свідомі своєї важної задачі.

В районі Замарстинівської групи вибралась вчора в полудне карна експедиція під проводом козацького отамана Долуда, щоб ще раз прочистити сю частину міста з ворожих ватаг. Крім козацької сотні загону ім. Гонти участь в експедиції брав також відділ наших стрільців. Гураганом понеслися наші неустрашимі лицарі по обох боках вулиці Замарстинівської, перешукували доми, конфіскували оружжя й карали на місци смертю членів польської боївки. Забрано також документи польського штабу,

розбитого вчора в цім районі. Серед ворогів настала паніка, переполохані оружні ватаги почали втікати на край міста. Завдяки шаленій відвазі самого отамана, що на чолі своїх людей нестримно пер наперед, дійшли наші відділи аж на переферії міста – з одної сторони до західного кінця вулиці Вузької, а з другого аж до вул. Огородницької.

Наші машинові кріси прямо змітали ворогів. З противної сторони був слабий огонь від клепарівської рогачки, а зате сильна була стрілянина з другого кінця вулиці Огородницької. Всеж таки наші страти були незначні. На жаль, сам неустрашимий отаман одержав постріл в ногу. Польська сторона дала знову зразок своєї «культурности» в оберіганню припасів женевської конвенції. Польська санітарня патруля, пропущена свобідно нашими відділами, минаючи козаків, дала до них кілька сальв і крісів, які везла укриті в атомобілю, заосмотренім відзнакою «Червоного Хреста».

В районі групи Підзамче вчорашнього дня акція йшла приспішеним темпом вперед. В наші руки попали організатори польських ватаг і оден санітарний відділ. По стороні ворога маса убитих, крім того багато людей інтерновано. Людности приказано негайно віддати всяке оружя – у кого після реченця воно знайдеться, буде караний смертю.

Залога Цитаделі відбила ручними гранатами і крісовим огнем ворожі стежі, що пробували підсовуватися під сам вал.

В наших районах без перемін.

Наша артилерія острілювала нині будинок дирекції залізниць при вул. Жигмонтівській, де міститься сильна польська залога, пара інвалідів і військову стрільницю. Ворожа артилерія відстрілюєсь, одначе без успіху.

Шеф штабу

Діло – 1918 – 17 листопада.

№ 51
ЛИСТ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ДО НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК ПРО НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ФОРМИ І ВІДЗНАК УСС ПОЛЬСЬКИМИ БОЙОВИКАМИ

18 листопада 1918 р.

Uważaju za widpowidne zapytaty Nacz. Kmdu Polskych Wijsk, czy znaje:

Polske Wijsko, czy bandy w rajoni obsadżenim Poljakamy używajut szapok U. S. S. i widznak ukraińskych do pidstupnych pidłych mordiw;

Stan faktycznyj stwerdżenyj świdkamy. Dnia 17/XI.1918 w rajoni Kadeckoji Szkoły i w uł. Zybłykewycza zbłyżywś do naszoji steżi, złożenoji z 5-ch ukraińskych żołniriw, sylnijszyj widdił, Polskych w szapkach U. S. S. i żowto-synymy widznakamy z zazywom: «Chody siuda». Koły steża nasza zbłyżyłaś zowsim, kryknuw widdił: «Rzucaj broń». Koły pidstupno zaskoczena nasza steża perewahoju pidłoho woroha piddałaś, «herojskyj widdił» wykołow ich bagnetamy.

Na cilim majże fronti wżywaje polske wijsko rozrywnych kul «dum-dum», szczo stwerdżene likarjamy. Wid bohatoch połonenych polskych żołniriw widibrano bilszu skilkist rozrywnych naboiw.

Wzywaju Nacz. Kmdu Polskych Wijsk perewesty slidstwo ta stroho pokaraty wynownykiw, w protywnomu słuczaju bude Komda Ukr. Wijsk zmuszena jak najdalsze iduczych represji w jeji rajoni użyty.

Dano u Lwowi, dnia 18 padołysta 1918.

połk. Stefaniw
Nacz. Komandant Ukr. Wijsk

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 487, арк. 29. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 52
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ВІД 17 листопада 1918 р. ПРО БОЙОВІ ДІЇ НА ФРОНТІ

18 листопада 1918 р.

Положення у Львові дуже корисне. Здобуті попередніми днями становища в північній части міста закріплено. Покладено нові основи до дальших успішних операцій.

В районі Замарстинівської групи переведено вчора ряд трусів в підозрілих домах і найдено понад 20 крісів. Деякі були поховані під підлогою, а дошки забиті були цвяхами. Молодих проступників карано різками. Людність свіжо занятого району оповідає про насильство польських ватаг, що вривались до приватних помешкань, забирали годинники, перстені та инші дорогоцінности, а крім того Жидам веліли платити грубі тисячі відкупного. Словом, польські ватаги господарювали як розбишацькі наїздники так, що навіть польська людяність повитала наші відділи як збавителів від постраху і грабежі.

Наша артилерія острілювала доми коло Цитаделі, де гніздилися ворожі банди.Під охороною огня наших пушок вдерлись наші стежі в доми й інтернували мужеське населення яке помагало ворожим відділам.

В районі Підзамче Поляки острілювали шрапнелевим огнем зелізничний дворец, а опісля перенесли огонь на Високий Замок, не завдаючи одначе нам ніяких втрат.

В околицях Стрийського парку ворожі ватаги старались нині передертися до міста, однак їх відбито.

Нині рано коло костела св. Анни з польської сторони падали кулі «дум-дум» і двоє наших жовнірів потерпіло наслідком того тяжкі рани.

Шеф штабу

Діло. – 1918. – 18 листопада.

№ 53
УМОВА ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПЕРЕМИР'Я у м. ЛЬВОВІ

19 листопада 1918 р.

UMOWA

zakljuczena dnia 19 padołysta 1918 hod. 6 weczerom u Lwowi, miż sotnykom U. S. S. Osypom Bukszowanym jako predstawytelem Naczalnoji Komandy Ukraińskoho Wijska z odnoji storony a miż porucznykom Ludwykom de Lawe, jako predstawytelem Naczalnoji Komandy Polskych Wijsk z druhoji storony, w sprawi dwatciat czotyroho zawiszenja oruża na cilim lwiwskim fronti dlja dania możnosty widporucznykowy francuskoho prawytelstwa porozumity sia z oboma wojujuczymy storonamy. Usliwja zawiszenja oruża pryjmaje sia ti sami jak z dnia 17 padołysta 1918 z tym, szczo teperiszne zawiszenje oruża prodowżaje sia do dnia 21 padołysta 1918 6 hodyny rano.

Bukszowanyj sot.
Ludwik de Laveaux

ДАЛО, ф. 257. спр. 487, арк. 55–56. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 54
НАКАЗ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК ПРО ПЕРЕМИР'Я У ЛЬВОВІ

19 листопада 1918

Naczelna Komenda Wojsk Polskich
Rozkaz

Lwów d. 19 listopada 8.30 wieczorem 1918

Zawieszenie broni, na tych samych warunkach zostało przedłużone o 24 godzin. Kończy się stanowczo 21 listopada o godz. 6-tej rano i z tą chwilą następuje bezwzględne rozpoczęcie walki.

Maczyński m. p.
Kmdt naczelny

Ad circulaudum:
Por. Rzepecki, por. Seliram, por. Marks

Za zgodność:
Odpisał Domacik ppor.

ДАЛО. ф. 257, оп. 1, спр. 392, арк. 3. Рукопис. Засвідчена копія.

№ 55
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ВІД 18 листопада 1918 р. ПРО ПЕРЕМИР'Я НА ФРОНТІ

19 листопада 1918 р.

На горяче бажання польських громадянських кругів, а також на прохання нашої ворожої сторони Начальна Команда українських військ у Львові згодилася на 48-годинне завішення оружя у всіх бойових районах. Роз'єм почався дня 18 падолиста с. р. о 6 год. рано, одначе може бути зірваний за попереднім тригодинним виповідженням. Один пушочний вистріл нашої артилєрії має повідомити мешканців загрожених районів про евентуальне підняттє дальших воєнних операцій.

Вчорашний день був доволі оживлений. На Стрийськім передмістю сильні ворожі ватаги продерлись рано крізь парк і старались дістатися дальше в сторону міста. Боротьба тривала до вечора. Поляки поновляли кілька разів свої наступи, одначе потерпіли сильне пораження і з великими втратами мусіли завернути.

В районі Клепарівської вулиці ворожі сили наступали ціле пополудне, головно на вул. Газову і Під Дубом, стрічаючись з завзятом опором жидівської міліції. При підмозі наших відділів ворога відкинено назад на давні позиції.

Залога касарні поліції відбила в ночи ворожий атак від вул. Яховича.

Мимо завішення оружя Поляки підпалили нині рано один барак коло касарні Фердинанда.

В инших районах без перемін.

Шеф штабу

Діло. — 1918. — 19 листопада.

№ 56
НАКАЗ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО МОБІЛІЗАЦІЮ ОФІЦЕРІВ-АРТИЛЕРИСТІВ

19 листопада 1918 р.

Офіцери артилеристи, які не мають дотепер приділення при артилерії, мають негайно зголоситися в Секретаріяті Військових Справ у референта артилєрії сотника Бородієвича, Намісництво, II п., двері 98.

Львів дня 18, падолиста 1918.

Державний Секретаріат Військових Справ: Вітовський, в. р.
Референт артилєрії: Бородієвич, сотник, в. р.

Діло. — 1918. — 19 листопада.

№ 57
НАКАЗ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО МОБІЛІЗАЦІЮ ЛІКАРІВ-УКРАЇНЦІВ

19 листопада 1918

До лікарів-Українців!
Наказ

Взивається всіх лікарів-Українців до 50-го року життя зголоситися негайно у Державному Секретаріті військових справ, Львів, Намісництво II поверх в годинах між 8-12 перед полуднем в ціли приділення до служби.

Державний Секретаріят Військових справ: Вітовський, отаман, в. р.
Др. Білас, отн.-лікар, в. р.

Діло. — 1918. — 19 листопада.

№ 58
СТАТТЯ В ГАЗЕТІ «ДІЛО» ПРО ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА

19 листопада 1918 р.

Українське військо

Державний Секретаріят військових справ розпочав організацію армії Републики та назначив частинну мобілізацію. Територію Західньо-Української Народньої Републики поділено на три військові области (Львів, Станиславів, Тернопіль), в котрих кожна обіймає по 4 округи. І так Львів обіймає округи: Львів, Перемишль, Рава Руська й Самбір; Станиславів обіймає округи: Станиславів, Стрий, Коломия і Чернівці; Тернопіль обіймає округи: Тернопіль, Золочів, Чортків і Бережани. Кождий з військових округів обіймає відповідну скількість політичних повітів. Таким чином перші організаційні кроки з боку військового Секретаріяту зроблені.

Одночасно розпоряджено частинну мобілізацію горожан Републики української народности, а саме: всіх гажистів бувшої

австрійської армії до 50 року життя, річників мужви із здемобілізованої бувшої австрійської армії від 1883—1900 р., річника 1901 та річників 1883—1900 через перегляд в тих граничних повітах, де в часі війни австрійські власти не побирали рекрути.

На шляху нашого визвілля з довголітнього ярма створення армії є негайною, невідкличною, насущною проблемою. За час від 1 падолиста до нині українське військо у великій частині закріпило бажання й змагання народу: бути господарем на своїй землі. Сталося це у великім історичнім дні 1 листопада 1918. З тою датою вязатиметься по віки вічні доля нашої волі. Без сумніву й день 19 жовтня, день проголошення державности на західньо-українських просторах не зійде з нашої памяти. Його вага є одначе лиш чуттєвого характеру, його значіння мало що вийшло поза повсякчасні резолюції, безнастанно ухвалюванні нами на адресу бувшого австрійського уряду. Важні цим з'явищем того дня було неофіціяльне засвідчення кругів громадянства в напрямі з'єднаня всіх українських земель. Риси історичности виявилися загально у змаганню до власної державности; що до напрямку, що до лінії, котрою треба було йти до тієї державности, то нині можна вже відкрито сказати, наступило розщіплення, роздвоєння на два нерівні табори: По одному боці стали практичні політики, по другому широкі народні маси. Сьогодні затерся той розділ після недавнього одноголосного прийняття Українською Національною Радою внесення д-ра Романа Парфецького про приготовання до з'єднання всіх українських земель.

Всежтаки і день 19 жовтня — історичний день. Одначе історія нашої новітньої державности починається таки кілька днів пізніще — датою 1 падолиста. Так, в тім дні, коли на ратушевій вежі столичного міста і всіх державних установах гордо знявся синьо-жовтий прапор, заткнутий жилавими руками українського жовніра, в тім дні крісами списано перший листок нової державности західньої України. І вже вісімнадцятий день український жовнір на вулицях Львова крісом і кровю закріплює суверенність українського народу на своїй ентографічній території. Вісімнадцятиденна завзята боротьба це і честь і слава творча робота. З хвилею, коли з львівських веж замаяв українсько-державний прапор, ціла країна почулася вільною і свобідною від віковічного ярма.

Вісімнадцятий день шаліє бій, вісімнадцятий день палахкотить боротьба, вісімнадцяту ніч жадливо прислухуються міліони, коли покінчиться братовбійна війна, розпочата польською молодю із хоровитими, викривленими поняттями, епігонами минулої доби, спадкоємцями старого ладу. Вісімнадцятий день терпить нужду й мерзне від студени в неопалених домівках двістітисячна людність, вісімнадцятий день помирають з голоду на боєвій лінії тисячі мущин, жінок і дітей та день в день падуть десятки окрівавлених борців по обох боках з вини: тих, котрі в добі прав у с і х націй бажали-б печать неволі покласти на частину великого народу.

Український жовнір став з крісом за слушну, справедливу й святу справу. Нема сили, котра моглаб відвести його від обовязку супроти батьківщини, теперішности й будуччини, перед обличчем нової карти історії людства й народів.

Всі знаємо, чого доказав наш жовнір в тих днях, і тому нема потреби ближче розводитися над цим. Згадатиб хиба, що за час боротьби за столицю західно-українських земель спонтанічний, може не зовсім скоординований зрив нашого війська прибирає щораз то більш сплочений, управильнений характер так під оглядом організації, стратегічних організацій, стратегічних рухів, як і заокруглювання організаційних форм, змісту, поширювання формацій. На наших очах з невеликих відділів виростає суцільна, одною рукою і одним мозком та одною думкою кермована армія.

Розпорядки державного Секретаріяту військових справ йдуть далі по цій лінії. Цей крок мусимо повитати як найгорячіще та докласти всіх зусиль, щоб як найскоріше стала до розпорядження велика, мирна, бойова армія. Розуміється, є це завданням нашого уряду, котрий шляхом своєї державної і військової організації, якмога, скоро зреалізує свої розпорядки. Одначе й ціла суспільність не може проминути нагоди всіма силами підперти в тім напрямі роботу Військового Секретаріяту. Це тим більше важне, що наш відповідальний уряд не кличе горожан републики на нову війну з завойовницькими цілями, лиш на оборону державної території, її меж перед нахабством Поляків і Румунів, на закріплення народовластя, волі, справедливости, на здобуття землі.

Діло. — 1918. — 19 листопада.

№ 59
ЗАКЛИК В ГАЗЕТІ «ДІЛО»: СЛАВНЕ УКРАЇНСЬКЕ ВІЙСЬКО!

20 листопада 1918 р.

Славне Українське Військо!

Стоячи в безперервнім огні боротьби, Ви може й не мали часу і змоги роздумати, якого великого діла довершили Ви своїм геройським подвигом. Туди, на Ваші позиції, може й не могли дійти докладні відомости про те, що за тих девятнайцять днів, які Ви перевели в бою, сталося на нашій рідній землі.

Наша рідна земля, наші українські села, Ваші батьки і діти — визволилися зпід шістьсотлітньої польської неволі. Нема вже на нашій землі польського панування, польських урядів і урядників, польські пани і підпанки зробилися малі, тихі і смирні. Наша земля стала вільною країною, наш нарід вільним господарем своєї землі.

Наша найвисша власть, українська Національна Рада, оголосила нашу країну незалежною, самостійною, вільною Західно-Українською Народною Республикою.

Славні українські вояки, селяне і робітники! Ви знаєте, що значить Народня Република! В Народній Републиці не буде ані цісаря чи короля з князями, графами і иншими великими панами, які разом панують над простим народом, над селянами і робітниками. В Народній Републиці не буде панів дідичів, що загортали в свої руки землю і богатіють з селянської праці, ані панів фабрикантів, на яких мусять працювати фабричні робітники. Народня Република дасть селянам землю, а робітників забезпечить від визиску й нужди. В Народній Републиці не буде гнобителів і поневолених, багатих і бідних, просвічених і темних, високих і низьких. Всі будуть вільні, рівні, просвічені, всі житимуть в добробуті. Народня Република — се сам нарід, селяни і робітники, що самі через своїх послів будуть установляти й удержувати такий лад і порядок, який для них потрібний.

Одначе наша Народня Република має ще дуже багато ворогів. Польські дідичі, польські урядники і всі ті Поляки, які

доси в нашім краю панували над нашим народом, богатіли працею українського селянина і робітника, – всі вони рішилися не допустити, щоб наш український нарід завів на своїй землі свою Народню Републику.

В краю, де нашого народу сила силенна, а польських панів і підпанків невелика жмінка, – присіли вони тихо. Але у Львові, де їх багато, – бо зі Львова польські пани і підпанки панували над цілим нашим народом – Поляки підняли бунт проти нашої Народньої Републики і вже девятнайцятий день ведуть війну проти військ нашої Народної Републики. А за тим, що діється у Львові, слідять пильно Поляки в цілім нашім краю. Вони тільки ждуть, щоб у Львові знов запанувала Польща, а тоді вони знов у цілім краю піднімуть голову.

І якби тільки вони знов узяли верх над нами, не буде нашому народови, нашим селянам і робітникам ані волі ані землі, а буде вічна польська неволя.

Ось за що Ви боретеся у Львові, славні Українські Вояки!

І тому знайте, що Ви не самі, бо за Вами стоїть весь наш нарід, міліони українських селян і робітників. І як буде треба, як польські бунтівники не опамятаються, то на Львів насунуть тисячі й тисячі українських селян з цілого краю на оборону нашої Народної Републики. І як море заливає острівці, – так українське селянство заллє те огнище польського бунту, яке ще тліє у Львові.

Славні Українські Вояки! Стійте сміло і твердо на своїх позиціях! Ідіть все вперед і вперед! Нехай польські бунтівники зазнають Вашої твердої селянської руки!

Українські Селяне! Доси Ви, кождий у своїм повіті мусів робити лад і порядок. Тепер – сі до Львова! Зробити лад і порядок з польськими бунтівниками!

Діло. – 1918. – 20 листопада.

№ 60
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ПРО ПЕРЕМИР'Я НА ФРОНТІ з 18 листопада 1918 р.

20 листопада 1918 р.

Завішення оружжя, заключене вчера обома противними сторонами у Львові в гуманітарно-санітарних цілях на протяг 48 годин, тревало нинішнього дня дальше.

Діло. — 1918 — 20 листопада.

№ 61
ЛИСТ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК НАЧАЛЬНІЙ КОМАНДІ ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК ПРО ПЕРЕМИР'Я НА ФРОНТІ

21 листопада 1918 р.

Sehodnia 21/XI.1918 o hod. 2.30 po poł. peresław ja pyśmo Ukr. Nac. Rady do Polskoji Likwidacyjnoji Komisyji na ruky Wp gr. Skarbka.

Z pryczyny, szczo dosi ne distaw widpowidy, możlywe se tomu, szczo wojenna akcyja ne daje zmohy porozumity sia, proponuju seiczasowe zawiszenje oruża na 24 hod. w ciły porozuminja sia oboch sych czynnykiw.

Dano u Lwowi, dnia 21/XI.1918.

Naczalnyj Komandant Ukr. Wijsk: połk. Stefaniw

ДАЛО. Ф. 257. оп. 1, спр. 487, арк. 37. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 62
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ПРО ПРОДОВЖЕННЯ ПЕРЕМИР'Я НА ФРОНТІ

21 листопада 1918 р.

Завішення оружжя, заключене між обома бойовими сторонами у Львові, продовжено на дальших 24 годин, се є: від 6 год. рано дня до 20. с. м. до 6 год. рано дня 21. с. м.

Діло. – 1918. – 21 листопада.

№ 63
РАПОРТ ПОЛЬСЬКОГО ГЕНЕРАЛА РОЯ ПРО ВЗЯТТЯ м. ЛЬВОВА

22 листопада 1918 р.

Do
1. Komendanta Piłsudskiego w Warszawie
2. Generała Rozwadowskiego
3. Komendy Wojskowej Kraków
4. Komisji Likwidacyjnej Kraków

Oddziały ukraińskie cofają się w kierunku wschodnim. Lwów zajęty. Wprowadzam Wojskowe Komendy Powiatowe, jak w Galicji Zachodniej oraz «Komisarjaty» cywilne z przedstawicieli Polaków i Rusinów z wyjątkiem miejscowości rdzennie polskich.

Lp. 27
Op. Nr. 27. R.

Roja

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 251, арк. 9. Машинопис. Копія.

№ 64
НАКАЗ ШЕФА ШТАБУ ПОЛЬСЬКОЇ ГРУПИ «СХІД» КАПІТАНА СМОЛЯРСЬКОГО ПРО ВІДПРАВКУ НА СТАНЦІЮ СУДОВУ ВИШНЮ БРОНЕПОЇЗДА І РОТИ ПІХОТИ

22 листопада 1918 р.

Do Komendanta Pociągu Pancernego por. Kulczyckiego i ppor. Niecia Kmdta 4 p. p. obecnie Gródek Jagielloński

Według meldunku z Sądowej Wiszni stacja kolejowa tamże zniszczona przez bandy ukraińskie, w sile stu (100) ludzi uzbrojonych w granaty ręczne i karabiny. Obecnie bandy kryją się po lasach między Chorośnicą a Rodatyczami. Pociąg pancerny i kompanja mają dotrzeć do Sądowej Wiszni. Meldunek sytuacyjny natychmiast przysłać poczem nadejdą dalsze rozkazy.

Kpt. Smolarski, szef sztabu

Lp. 38. R.

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 251, арк. 19. Машинопис. Копія.

№ 65
ЗВІТ ШЕФА ШТАБУ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО ГАРНІЗОНУ м. ЛЬВОВА НІЛЬСЬКОГО ПРО ВІЙСЬКОВІ ДІЇ У МІСТІ

27 листопада 1918 р.

W nocy z 20 na 21.XI wydał ppułk. Tokarzewski załączony rozkaz ataku dla opanowania Lwowa.

Akcye wojenne rozpoczęły się 21.XI o godz. 6 przed poł. z chwilą, gdy minął termin zawieszenia broni. Ogień artaleryi zwracał się w pierwszym rzędzie przeciw Cytadeli, zmusił około godz. 8.30 min. przed poł. nieprzyjaciela do opuszczenia bastyonu wschodniego nad pływalnią wojskową. Atak piechoty na Cytadelę podjęty o godz.

10.30 nie mógł się rozwinąć z powodu silnego ognia KM nieprzyjacielskich. Akcya w tym odcinku ograniczyła się do silnego ognia artyleryjskiego i cernowanie Cytadeli przez kompanie kapitana Trześniowskiego. Odcinek III rotm. Pomiana prowadził energiczną demonstracyę ogniową, skierowując ogień 1 bateryi na koszary Ferdynanda, ogniem piechoty wiążąc duże siły nieprzyjacielskie.

Grupa kapitana Boruty, uczyniwszy w nocy duży marsz oskrzydlający, rozpoczęła o godz. 7 przed poł. atak na szerokim froncie, na 1 linii: Szkoła Przemysłowa, Węgliński lasek – rogatka Łyczakowska o godz. 10 przed poł. doszły nasze siły do linii Pohulanka–Cmentarz Łyczakowski. Lewe skrzydło tej grupy kryła akcya pociągu pancernego nr. 2, który dotarł do Sichowa, rozprószył oddziały ukraińskie tu stacyonowane, wziął jeńca, zdobył broń i amunicyę, dotarł do Pasiek, gdzie również stoczył szczęśliwą potyczkę z nieprzyjacielem.

Nilski, szef szt.

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 250, арк. 35. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 66
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ВІД 21 листопада 1918 р. ПРО ЗАКІНЧЕННЯ ПЕРЕМИР'Я НА ФРОНТІ

27 листопада 1918 р.

О годині 7 рано минув нині реченець завішення оружжя і у всіх районах бойової лінії у Львові розгорілась завзята боротьба.

Діло. – 1918. – 27 листопада.

№ 67
ЗАКЛИК В ГАЗЕТІ «ДІЛО»: «УКРАЇНСЬКІ ВОЯКИ»!

27 листопада 1918 р.

Українські Вояки!

Рішається отсе найважнійша справа українського народу: чи має він стати господарем на власній землі, чи дальше бути наймитом Польщі. Рішається доля його теперішнього і будучого покоління. Коли всі поневолені народи Европи кинулися в останнім часі будувати свої держави і заводити на своїх землях справедливший лад, і український народ в Галичині перейняв від уступивших австрійських властей найвисшу управу своєю землею і приступив до будови своєї політичної хати. Однак Поляки кажуть, що український народ не може бути вільний і рівний иншим народам, тілько мусить дальше їм служити.

Українські Вояки! Ви вхопили за оружя в обороні найсвятішого права свого народу, ви станули до бою за найцінніше власне добро, за свою землю і волю. Ви здобули з рук ворога столицю своєї землі і дали змогу утворенню власної української держави. То, що ви зробили доси, буде записане на віки в історії, і як довго житиме український нарід, він славного вашого подвигу не забуде. Однак ворог намагається всіми силами, щоби споконвічне українське місто Львів назад загарбати в свої руки, а якби йому се вдалось, повернути назад українську землю в польське ярмо. Три тижні ведуться на вулицях міста завзяті бої і ворог все числить на те, що українське військо не видержить і уступить зі Львова.

Українські Вояки!

Коли не хочете панування чужинців на нашій землі, коли не хочете бути вічними наймитами Польщі, коли бажаєте добра собі, своїм дітям і всім дальшим поколінням, — не допустіть до того, щоб ворог підніс над вами побіду! Будьте неустрашимі як льви, йдіть відважно на його становища, бийте його безпощадно, не жахайтеся пролляти кров в обороні святого права свого народу.

Очі всього українського народу звернені на Вас, Українські Вояки! Бо страшний був доси гнет Польщі, але стократ був би страшніший, якби Польща захопила назад власть у свої руки.

Пропали би всі здобутки дотеперішньої нашої національної роботи, завмерли би наші школи, згинули би всі наші інституції, а що найважнійше пропала би наша земленька свята. Повернула би страшна панщина.

Не допустіть до того, славні Українські Вояки, і постійте хоробро за себе. У Ваших руках Ваша дальша доля. Ви рішаєте дальшу історію цілого народа. Львів, споконвічна столиця української землі, мусить остатись у ваших руках.

Діло. – 1918. – 27 листопада.

№ 68
ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ВІДНОСНО ПОВІДОМЛЕННЯ ПОЛЬСЬКИХ ГАЗЕТ ПРО БОЙОВІ ДІЇ НА ФРОНТІ

28 листопада 1918 р.

Воєнні вісті

«Kurjer Lwowski» з 27. ц. м. доносить: Як довідуємося з компетентного жерела, рівночасно з відділами, які прибули під командою генерала бригадієра Рої на відсіч Львова, вислав був генерал бригадієр Роя групу війська під командою полковника Слободи на Хирів та Самбір. Ся група з тамтої сторони загрожувала українські сили у Львові і посувається далі в напрямі на схід.

Крім сеї групи зі сторони начальної команди в Варшаві спрямовано групу польського війська на Раву Руську. Ся група йде від півночи в напрямі Львова, а з якою українські відділи у Львові імовірно також числилися. Крім сего йде група резерв під командою одного з генералів. Куди усі групи звернуться, або в яких напрямах посуваються, є військовою тайною.

«Gazeta Wieczorna» з 26 с. м. доносить: Відділи польських військ здобули вчора по боротьбі Жовкву і усунули в неї українську залогу. Літуни ствердили, що в промірі кількадесяти кільометрів довкола Львова не має ніде значніщих українських сил. Спроби Українців концентруватися в околиці Станиславова ударемнено при помочи воздушних нападів.

Діло. – 1918 – 28 листопада.

№ 69
ЛИСТ ЮЗЕФА ПІЛСУДСЬКОГО КОМАНДУЮЧОМУ ПОЛЬСЬКИМИ ВІЙСЬКАМИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ ГЕНЕРАЛУ РОЗВЯДОВСЬКОМУ ЩОДО ОКУПАЦІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

28 листопада 1918 р.

Пане генерале!

На доповнення мого останнього наказу нижче пишу зауваження, які з'ясують панові генералові мотиви моїх рішень. Існують два принципи розв'язання українсько-польської справи:

1) Маніфест к(олишнього) цісаря Карла, за яким передбачається утворення українського Галицького королівства.

2) Позиція Антанти, яка, згідно з останніми повідомленнями, не хоче визнати Україну і прагне розглядати українське питання як питання російське. Згідно з одержаними мною повідомленнями, коаліція і Румунія вимагають, щоб Польща межувала безпосередньо з Румунією, чим оправдувалось би просування румунських військ у Буковину і в Східну Галичину.

Перший принцип відпав у зв'зку з фактом занепаду Австрії, фактом вступу польських збройних сил на територію Східної Галичини. Однак маніфест к(олишнього) цісаря Карла визнається Польщею остільки, оскільки на його основі була створена Польська ліквідаційна комісія, не зрікаючись зрештою своїх компетенцій у відношенні до Східної Галичини, і що на основі того маніфесту регулюються відносини поляків з чехами, німцями, угорцями на території колишньої австро-угорської монархії.

Другий принцип до цього часу є чисто теоретичним, і ми не впевнені, чи його здійснення буде підтверджене збройною силою там, де лежить джерело української справи, тобто в Києві. Крім того, цей принцип, як вихідний пункт, настільки важкий до прийняття, що досі поляки вели переговори з русинами як з українцями. В стані невияснення і схрещення цих двох принципів вважаю, що єдиним виходом є введення на території Східної Галичини, зайнятій нашими військами, військової окупації, на яку ми маємо право через проголошення українцями відкритої війни польському населенню, що проживає в Східній Галичині.

Військова окупація дозволяє тимчасово не розв'язувати політичних справ, які в даний момент ще не назріли для остаточного полагодження. Вона не закриває ніяких шляхів і можливостей розв'язання польсько-українського питання відповідно до наших інтересів.

З цього випливають такі наслідки, як мої постанови:

1) Управління територією Східної Галичини, зайнятою польським військом, належить військовій владі. Цивільна влада, як допоміжний орган організовується і затверджується військовими органами.

Я переконаний, що пан генерал, знаючи досконало відносини в Східній Галичині, зуміє оперти цивільну владу на польські елементи і введе представників інших національностей до цього управління тільки з метою створення сприятливої для нас видимості. Повністю довіряючи панові генералові, залишаю на ваш розсуд питання, чи при зіткненні з труднощами в заспокоєнні околиць Львова не потрібно буде визначити цивільному управлінню ширшого поля діяльності і цим зняти зайвий тягар з військових органів, які будуть потрібні виключно для військових операцій.

Кордони військової окупації на заході пан генерал повинен установити згідно з попереднім наказом, порозумівшись з ген(ералом) Біяком. В такій постановці питання я керувався передбаченням, що військова ситуація вимагатиме керівництва тилом з боку пана генерала, як командуючого діючими частинами. При цьому пан генерал буде керуватись тією тенденцією, щоб після просунення на Схід і забезпечення собі тилу, західні повіти Східної Галачини, по можливості, передавати нормальному управлінню Західної Галичини. В попередній інструкції я визначив, що районом діяльності пана генерала є край з польським і українським населенням. Я вживаю цього терміну свідомо, щоб таким чином не обмежувати військову діяльність і окупацію в напрямку на Схід.

2) Можливі політичні переговори між поляками і українцями можуть проводитись польськими політичними представниками тільки з відома військової влади, причому пан генерал повинен негайно детально доповідати мені про всі факти, які стосуються переговорів. Вищевказані інструкції і мої рішення,

що випливають з них, доведені до відома представників Польської Ліквідаційної комісії, п. депутата Вітоса й п. депутата Кендзьора, який на конференції, що відбулася у мене 27 ц. м., висловили нам свою цілковиту згоду.

Прошу пана генерала подати мені прізвища офіцерів і солдатів, які відзначились при взятті Львова. Висловлюю впевненість, що пан генерал в тих важких умовах, в яких ви перебуваєте, знайде в межах вищезгаданої інструкції найвідповідальніший вихід і засоби, які найшвидше приведуть до мети.

Прошу прийняти висловлення поваги.

Ю. Пілсудський

ДАЛО, ф. 129, оп. 2, спр. 1642, арк. 19–20. Копія. Опубл.: Під прапором Жовтня: 1917–1920. – С. 141–143.

№ 70
ПРИСЯГА СТАРШИН І КОМАНДАНТА ПЕРЕМИСЬКОГО ГАРНІЗОНУ

*Листопад 1918 р.**

Приречення місцевого старшини

Перед Богом всемогучим і всевідучим прирікаю, що як місцевий громадський старшина буду у всім повинуватися як приказам одинокої мочі власти Української Національної Ради в Перемишли а приказів всякої іншої власти виконувати не буду.

Приречене команданта

Як командант місцевої української міліції прирікаю, що буду повинувати ся лише приказам місцевого громадського старшини.

ДАЛО, ф. 350, оп. 1, 4946, арк. 57. Рукопис. Оригінал.

*Дата встановлена за змістом документа.

№ 71
РОЗПОРЯДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО ЗАРПЛАТУ ОФІЦЕРАМ, СЛУЖБОВЦЯМ І РЯДОВИМ

1 грудня 1918 р.

Побори для війська Західно-Укр. Народн. Републики

На підставі розпорядження Державного Секретаріату Військових Справ, назначуєть ся платні для офіцерів, урядників, мужви і помічних жіночих сил війська Західно-Української Народної Републики.

Стрілець денно	50 с + 1 К	денний додаток
Ст. стрільці	70 с + 1 К 30 с	-//-
Вістун	1 К + 2 К	-//-
Десятник	1 К 20 с + 2 К 80 с	-//-
Ст. десят.	2 К + 4 К	-//-
Бул ст десят.	2 К 50 с + 4 К 50 с	-//-
		на мешканє місячно
XII. Хорунжий місячно	200 К + 5 К + 20 К	
XIII. Четар	250 К + 6 К -//- 40 К	
X. Поручник	300 К + 7 К -//- 40 К	
IX. Сотник	350 К + 10 К -//- 80 К	
XIII. Отаман	420 К + 12 К -//- 130 К	
XII. Осаул	490 К + 15 -//- 130 К	
VI. Полковник	560 К + 20 -//- 160 К	

2) Всякі побори в грошах виплачуєть ся з гори для мужви кождого 1, 11, 21 в місяци, для офіцерів від хорунжого в гору і активних підофіцерів, кождого 1 в місяці.

3) а. Активні старші десятники дістають крім платні і додатку місячно 80 К і 1 1/2 м^3 дров.

б. Активні штабові старші десятники 100 К і 1 1/2 м^3 дров.

4) а. Містоофіцери, повітові старші десятники і оружники І класи дістають платню XII ранги (то є, як хорунжі).

б. Оружники II класи як активні штабові десятники.

5) Сотенні писарі (рахункові підофіцери ділять ся на три класі. –

III Класа платня десятника
II класа ст. десятника
I класа штаб ст. десятника

6) а. Платня в шпиталях офіцери і мужва в Укр. Армії, ранені в боях дістають повну платню з додатками.
б. Хорі в шпиталях і лічницях дістають денну платню без жодних додатків. —
в. хорі і ранені з демобілізованої австрійської армії ак та тож жовніри чужих держав крім харчу в натурі не дістають жодної платні. —

7. Мужва арештована без ріжниці на шаржу дістає денно 20 г. —

8. Сестриці і писарка дістають місячно 160 К + 20 К на мешканє з дому і харч дійсно або в грошах. —

Робітнича служба, ак кухарки, прачки і послугачки 60 К місячно з далини і харч дійсно

9. Цивільні особи які повнять службу при війську і заступають офіцерів або урядників військових дістають 200 К місячно 20 К на мешканє з дому і харч в натурі або в релютум (в грошах).

10. Кошта дороги: офіцери і мужва, які ідуть службово, дістають денно подвійне харчове т. ч. 10 К. 40 г. —

11. Мужва і ґажисти XII ранги дістають однострій з військових магазинів безплатно, висші офіцери побирають додаток на однострій, який буде виплачуваний здолини, так що перша рата випадає на 1 мая 1919. — Додаток виносить піврічно: четар і поручник 500 К, сотник 700 К, отаман, осаул, полковник 750 К. —

12. Одна пайка харчу складаєся денно: Харчеве дзвінке К 8—10 від 1/2.....

а. Снідання: консер. кава і 10 ґрам цукру — 60 с
Обід: юшка — 60
(..... мясо 300 ґр. — 2 К
(..... бульба 1000 ґр. або круп 200 ґрам — 40 с
сіль 30 ґрам (2 с) перець 0,5 ґр (4 с) омаста 2 ґрам (5 с) цибуля або чісник 5 ґрам (2 с) — оцет 2 цл (4 с) мука 20 ґрам (3 с)
Вечера в жирнім стані:
Юшка — 60 с.
Бульба 500 ґр. або крупи 100 ґр. — 20 с.
Денний додаток: хліб 500 ґр. або сухарі 300 ґр. — 60 с.
б. Для коний денно: овес 3 кґ, сіно 5 кґ і солома 1 кґ
в. Для худоби денно: сіно 6 кґ і солома 2 кґ

г. Увага. Надто денно тютюн після засобів найбільше 10 папіросів або 5... ґ тют. 10 паперу. і одна пачка сірників на 10 днів.

ґ. Підмінка (суроґати). Пайка консерв. Кави, цукор 10 ґр., чай 3 ґр., цукор 25 ґр., рум 3 цл. = бульба 250 ґр. або бураки, не квашена капуста, морква = каша або риж, ґрисік, кулеша 50 ґр.

д. Харч в шпиталях. Шпиталі дістають крім поборів в натурі або в ралютум: денний додаток 1 К 50 с на кожного хорого.

13. Харчове ралютум вільно виплачувати офіцерам, жонатим активним підофіцирам і жіночим силам з платнею 160 К. Всі иньші мають діставати харч дійсно. Харчове ралютум виплачує ся з долу що десять днів або при кінци місяця.

14. Всім ґажистам, цивільним особам, які заступають місце військових урядників і жіночим помічним силам з платнею 160 К, коли не дістають помешканя в натурі, належить ся місячно оден метер дров.

Золочів, дня 1 грудня 1918.

Др. Ілько Цьокан

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 11, арк. 5–6. Рукопис. Оригінал.

№ 72
НАКАЗ КОМАНДАНТА ВІЙСЬК ЗУНР ГЕНЕРАЛА-ХОРУНЖОГО МИХАЙЛА ОМЕЛЯНОВИЧА-ПАВЛЕНКА У ЗВ'ЯЗКУ З ВСТУПОМ НА ПОСАДУ

23 грудня 1918 р.

Старшини і козаки! По проханню Ради Державних Секретарів Західно-Української Народної Републики і з дозволу Діректорії Української Народної Републики, я з України приїхав допомогти ратувати Ваше народне діло від ворога, який хоче задушити волю і долю Українців.

Наша мета звільнити стару столицю України ЛЬВІВ, а потім всю Західну Україну, від Тернополя до Сяну і від Рави Руської до Коломиї, від ворога, який знущається над всяким правом і всякою справедливістю.

Але я розумію, що сам я одними моїми силами в сій справі зроблю дуже мало і Ви повинні мені допомогти.

Старшини! Я памятаю, з якою безмежною хоробрістю і упертістю Ви, по волі Австро-Угорського Уряду, вели доручені Вам частини по шляху побіди і в високих горах Карпатських і Тірольських і в широких долинах Росії, і я певен, що Ви ще з більшим завзяттям будете стояти і битись за народне діло.

Козаки! Ви в великій війні понесли несчислимі труди, Ви голодували і бідували, маєте законне право на спочинок, але ВІТЧИНА жде від Вас ще одного зусилля-визволення її від лютого ворога.

І Ви, під керуванням Ваших завзятих старшин, визволите її, бо се визволення несе Вашим жінкам, дітям, батькам та матерям волю, добробут і спокій.

Вперед же на ворога, старшини і козаки і нехай удача і слава ідуть рука в руку з молодою народною республіканською армією в її тяжкім, але славнім подвизі визволення ВІТЧИНИ від ворога!

З Богом за діло!

Оригінал підписав:
Командант військ Західно-Української Народної Републики Генерал-Хорунжий Омелянович Павленко, в. р.
З оригіналом згідно:
Начальник Штабу Ген. Штабу Полковник Мишковський, в. р.

Наддністрянські вісті. – 1918. 23 груд.

№ 73
ПРИВІТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ

4 січня 1919 р.

До славного Українського Війська у полі на руки Верховного Команданта Генерального хорунжого Омеляновича-Павленка.

Українська Національна Рада дякує Славному Українському війську у полі і його Начальній Команді за переслані їй слова привіту. Українська Національна Рада вітає українське військо

як забороло свободи і світлої будуччини українського народу. Українська Національна Рада як представниця державної волі українського народу Західної України приложить усіх заходів, щоби наша славна армія в своїй боротьбі з польським імперіалізмом була поперта усіма технічними, матеріяльними і моральними засобами цілого українського народу. Іменем українського народу Західно-Української Народної Републики — Українська Національна Рада кличе:

Слава Українському війську!
Хай живе свобідний, вольний,
зєдинений і суверенний Український Нарід.

Нове життя. — 1919. — 4 січ.

№ 74
ПРИВІТАННЯ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ ВІЙСЬКОВОМУ СЕКРЕТАРЕВІ ЗУНР ДМИТРУ ВІТОВСЬКОМУ

11 січня 1919 р.

Щиро витаємо постанову Вашої Національної Ради! Тепер весело і свобідно залунав серед великої Української Народньої Семї «слава во вишним Богу». Нехай з зірванням кордону упаде зневіра і байдужність, — а їх місце займе глибока віра і світла будучність. Щире привітання і сердечні желання з нагоди свят «Рождества Христового» засилає галицьким Горожанам-Воякам і всьому населенню Галичини.

Отаман Петлюра

Нове життя. — 1919. — 11 січ.

№ 75
ЗВІТ ПРЕЗИДІЇ ТИМЧАСОВОГО УРЯДУЮЧОГО КОМІТЕТУ У ЛЬВОВІ ЮЗЕФУ ПІЛСУДСЬКОМУ ПРО ХІД ПЕРЕГОВОРІВ ПРО ПЕРЕМИР'Я У ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ ЗА УЧАСТЮ ПРЕДСТАВНИКІВ АНТАНТИ

12—29 січня 1919 р.

Wskutek jednomyślnej uchwały T. K. R. mam zaszczyt przedłożyć Panu Naczelnikowi sprawozdanie w przedmiocie rokowań o rozejm broni między wojskami polskiemi a ukraińskiemi.

Na skutek depeszy z dnia 13 stycznia br. której odpis pod 1) załączam udałem się do Gródka Jagiellońskiego gdzie zastałem już bawiącego tam kapitana Johnsona.

Johnson przedstawił mi oryginalne pełnomocnictwo pułkownika Wade a załączone pod 2) i oświadczył, że będzie dążył do zawarcia rozejmu w ciągu najbliższych dwóch do trzech dni, pospiech bowiem ze względu konieczności bezwłocznego wycofania wojsk polskich z Galicyi celem użycia ich na froncie północnym do odparcia najazdu bolszewików, jest wskazany.

Nadmienił p. Johnson przytem, iż szef generalnego sztabu hr. Szeptycki oświadczył pułkownikowi Wade, że rozejm musi być koniecznie w ciągu kilku dni zawarty gdyż wojska polskie posiadają amunicyi tylko na cztery dni i wyraził życzenie, aby mu jaknajrychlej ułatwić przejazd na stronę ukraińską celem rozpoczęcia pertraktacyi o rozejm. Mając wątpliwości czy właściwą jest rzeczą puszczać p. Johnsona do Ukraińców z tak niepomyślną co do ilości amunicyi wiadomością zakomunikowałem całą mą rozmowę generałowi Rozwadowskiemu, który miał telegraficznie zażądać instrukcyi od szefa generalnego sztabu czy p. Johnsona na front ukraiński przepuścić.

Wróciwszy z p. Johnsonem do Lwowa zastałem tam teleram ad 3) zezwalający na wyjazd Johnsona do Ukraińców, z czego on też zaraz skorzystał wyjeżdżając tego samego dnia do linii ukraińskich.

W rozmowach, które tak w Gródku jak i we Lwowie z Johnsonem przeprowadzałem, przedstawił on mi konieczność bezzwłocznego zawarcia rozejmu ze względu na niekorzystne położenie wojskowe Polaków i twierdził, że uzyskanie linii demarkacyjnej Bug—Górny Dniestr przy równoczesnej okupacyi przez wojska ententy zagłębia

naftowego byłoby nader korzystnem i że ma nadzieję, iż linię tę od Ukraińców uzyska. Uzyskanie linii Bugu–Świcy, którą szef generalnego sztabu jako punkt wyjścia do pertraktacyi miał oznaczyć uważa za niemożliwą do osiągnięcia. W czasie pobytu Johnsona na stronie ukraińskiej przybył do Lwowa pułkownik Wade i zaczął porozumiewać się ze mną starając się wybadać jak opinia polska przyjmie linię demarkacyjną Bug–Chodorów–Dniestr, przyczem ciągle powoływał się na naszą sytuacyę militarną rzekomo znacznie niekorzystniejszą od ukraińskiej. Moje zapewnienia, że tak złą sytuacya nie jest i że potrafimy się jeszcze i kilka miesięcy bronić, przyjmował z niewiarą i odpowiedzią, że wiadomości o prawdziwem położeniu wojskowem posiada z autentycznego źródła. W sprawie linii demarkacyjnej oświadczyłem mu, że powinna ona być jaknajdalej na wschód odsunięta, zdaniem wojem bowiem tylko ta część Galicyi wschodniej zostanie chronioną przed bolszewizmem, która pozostanie w rękach polskich. Wskazywałem przytem na wyraźne tendencye bolszewickie wśród chłopów ruskich i na dotychczasową gospodarkę władz ukraińskich w zajętej części Galicyi wschodniej, która zdradza wyraźnie tendencye bolszewickie. Jako możliwą do przyjęcia przez opinię publiczną linię demarkacyjną, która mimo wszystko może – chociaż nie powinna – przesądzać przyszłych granic, wskazałem linię Styr–Gniła Lipa–Bystrzyca, a jako ostateczną poza którą dalsze ustępstwa są niemożliwe ze względu na obawę groźnych żywiołowych odruchów wojska i ludności polskiej podałem linię Bugu–Świcy. Obie te linie uznał pułkownik Wade jako niemożliwe do uzyskania dał nawet do zrozumienia, że wobec niekorzystnego naszego położenia militarnego nie miałby odwagi żądać od Ukraińców usunięcia się na tak daleką linię. Pułkownik Wade odbył kilka konferencyi z generałem Rozwadowskim i Leśniewskim w końcu z dwoma wyższymi oficerami ukraińskimi, których w międzyczasie przywiózł ze sobą kapitan Johnson. Po tych konferencyach nie miałem już sposobności rozmawiać z pułkownikiem Wade'm, natomiast otrzymałem list, którego kopię ad. 4) załączam i który wspomina o wynikach konferencyi z Ukraińcami.

Pułkownik Wade, który dowiedział się o przybyciu misyi angielsko-francuskiej do Krakowa wyjechał ze Lwowa celem porozumienia się z tą misyą tudzież dalej do Warszawy dla porozumienia się z Prezydentem Ministrów Paderewskim.

Przed wyjazdem pułk. Wade'a opuścili Lwów także Johnson i Bidermann, ten ostatni, jak słyszałem, został od udziału w pertrakcyach zupełnie przez pułk. Wade'a usunięty.

Wskutek żądania podpułkownika Rybaka upełnomocnionego do pertraktacyi oficera sztabowego odbyła się dnia 19 stycznia br. konferencya Generała Leśniewskiego, podpułk. Rybaka z Prezydum T. K. R., której protokół załączam pod 5).

Przybyły do Lwowa szef misyi angielsko-francuskiej generał Barthelemy, z którym kilka razy dłuższy czas rozmawiałem, oświadczył się również za jaknajrychlejszym zawarciem rozejmu broni, ą wymieniając linię demarkacyjną oznaczał ją rzekami Bug—Stryj, tak że zagłębie naftowe miałoby pozostać w rękach polskich, natomiast linia kolejowa Stryj—Ławoczne, — potrzebna Ukraińcom dla dowozów wojskowych miałaby pozostać w ich rękach. Przyznał się przytem, że żadnych w tym kierunku od swojego rządu nie posiada mandatów lub instrukcyi i że jego misya jest na razie czysto informacyjna. Zauważyłem przytem, że kwestya żydowska i przebieg pogromów we Lwowie interesuje misyę bodaj czy nie w tym samym stopniu jak spór polsko-ukraiński i w tej sprawie zasięgają bardzo dokładne i wszechstronne informacye. Generała Barthelemy i pułk. Schmidtsa informowałem w tym samym kierunku co pułk. Wade'a, podkreślając kilkakrotnie, że oddanie zagłębia naftowego Ukraińcom lub stworzenie z niego okupacyi wywoła wzburzenie wśród wojska i ludności polskiej. Licząc się z tem, że informacye udzielone misyi francusko-angielskiej przez obywateli tychże państw będą przez nich chętniej przyjęte, spowodowałem życzliwych Polakom Francuzów i Anglików, by się z misyą zetknęli i ze swej strony ją odpowiednio informowali. Misya generała Barthelemy jest na ogół życzliwie usposobiona, mam jednak wrażenie, że nie mając dokładnych instrukcyi, ale zechce się zbytnio zaangażować. Dziś przyjeżdża ponownie dwóch wyższych oficerów ukraińskich celem prowadzenia dalszych pertraktacyi.

Oto pokrótce przebieg dotychczasowych rokowań w sprawie zawieszenia broni, w których reprezentant T. K. R. p. Skarbek pośrednio lub bezpośrednio brał udział.

W nawiązaniu do niniejszego sprawozdania p. Skarbka pozwala sobie Prezydyum T. K. R. przedstawić następujące uwagi:

Wydaje się nam niewłaściwem a conajmniej bardzo nieostrożnem, że sztab generalny Pułk. Wede'a a pośrednio i bardzo na naszą

niekorzyść uprzedzonego kapt. Johnsona powiadomił o złej sytuacyi militarnej i o katastrofalnem braku amunicyi. Wiadomości te były u niego punktem wyjścia do każdej dyskusyi i uzasadnieniem żądania z góry linię demarkacyjnej pozbawiającej nas zagłębia naftowego. Nie mamy danych posądzać p. Johnsona o to, że wiadomości te zakomunikował Ukraińcom, mamy jednak wrażenie, że pośrednik posiadający tak niekorzystne dla nas wiadomości z natury rzeczy nie może mieć potrzebnej siły przekazywania przeciwnika do uzyskania dla nas korzystnych warunków. Mamy dalej wrażenie, że sztab generalny przeceniał rolę i pełnomocnictwo p. Johnsona, który w myśl udzielonego mu przez Wade'a pełnomocnictwa miał tylko próbować nawiązać dyskusyę w sprawie rozejmu: (to endeavour to bring about a discussion with a view to the conclusion of an armistice between the Polish and Ukrainian Forces:) i wezwać do zaprzestania walki. (:You are authorised to call upon both sides in the name of the Allied Governments to stop fighting pending the final decision of the Peace Conference and their respective claims:).

Mylne naszem zdaniem interpretowanie mandatu p. Johnsona występuje jaskrawo w telegramie szefa generalnego sztabu hr. Szeptyckiego, który zawiadamia T. K. R. że Johnson przybędzie celem ułożenia rozejmu z Ukraińcami wskutek czego nadano mu charakter decydujący podczas gdy w myśl pełnomocnictwa miał on tylko charakter pośredniczący. Ten sam błąd występuje i to z daleko idącemi konsekwencyami w instrukcyi udzielonej generałowi Leśniewskiemu z dnia 13 stycznia br. Nr. 389/VI gdzie zawiadamia się generała Leśniewskiego, że «Kap. wojsk angielskich Johnson otrzymał zlecenie od angielskiego pełnomocnika pułk. Wade udania się do Lwowa i zawarcia zawieszenia broni pomiędzy Ukraińcami a naszą siłą zbrojną», a generała mianuje się tylko zastępcą przy kap. Johnsonie. Wobec tych rozkazów kap. Johnson z roli pośrednika wyrósł do roli tego, który właściwie samodzielnie zawrzeć ma rozejm a reprezentant wojska polskiego, który w tym wypadku winien zdaniem naszem być czynnikiem decydującym schodzi do roli informatora i doradcy. P. Johnson jakom człowiek sprytny w lot wyzyskał te błędy celem podniesienia swego stanowiska i wystąpił tutaj w roli pełnomocnika Ententy mającego samoistnie zawrzeć rozejm przy którym władze wojskowe i cywilne polskie miałyby mu być pomocne jako organa doradcze. Całe szczęście, że pułk. Wade zoryentował się rychło w sytu-

acyi i p. Johnsona odsunął od tych pertraktacyi, jego działalność bowiem wobec wadliwie przez sztab generalny tłumaczonych pełnomocnictw i wobec jego uprzedzonego do nas stanowiska mogła być dla nas bardzo szkodliwa. Uważamy również, że spychanie generała polskiego do roli informatora p. Johhnsona jak to w myśl cytowanej instrukcyi miało miejsce, jest dla sprawy niekorzystne, zdaniem naszem bowiem rozejm zawierać powinny władze wojskowe polskie a nie obcy czynnik, który w tym wypadku powinien być tylko pośrednikiem a w najlepszym razie rozjemcą. Z konferencyi odbytej z podpułk. Rybakiem u którego nie znaleźliśmy poza wyłącznem stanowiskiem militarnem żadnego szerszego zrozumienia interesów ogólno narodowych i z instrukcyi udzielonej generałowi Leśniewskiemu wynieśliśmy wrażenie, że sztab generalny, zbyt pochopnie chwycił się linii Bugu jakkolwiek n. p. już ze względów strategicznych przedewszystkiem nasuwała się jako odpowiedniejsza linia Styru, a co gorsza zbyt łatwo opusscza linię demarkacyjną Bugu, przy której przynajmniej twardo stać powinniśmy i na którą, zdaniem naszem Rusini zgodzić się będą mogli. Linia ta w układach politycznych między Polakami a Rusinami jeszcze za czasów austriackich była projektowaną i nie była przez Rusinów bezwzględnie odrzucaną. Na linię tę po rozmowach prowadzonych we Lwowie godził się płk. Wade, generał Barthelemy wreszcie i sam Johnson brał ją przy pierwszym swym pobycie we Lwowie jako punkt wyjścia. Ustalenie linii tej uważałoby społeczeństwo za klęskę, którąby jednak jako chwilową możnaby społeczeństwu choć w części usprawiedliwić. Przyjmowanie innych linii bardziej na zachód wysuniętych lub odsuwanie zagłębia naftowego w zarząd Ententy, byłoby zdaniem naszem wprost niebezpieczne i stałoby się niewątpliwie zarzewiem groźnych ruchów rewolucyjnych.

Uwagi powyższe pozwalamy sobie Panu Naczelnikowi przedłożyć z prośbą o przyjęcie ich do życzliwej wiadomości z tem, że dyktowały je nam powaga chwili i poczucie głębokiej odpowiedzialności.

Prezydyum Tymczasowego Komitetu Rządzącego:

ODPIS

Depesza nadana 13 stycznia 1919
godz. 9.40 wiecz.
Do Komisyj Rządzącej we Lwowie.

Z rozkazu przedstawiciela Ententy w Warszawie pułkownika Wade przybędzie dzisiaj 13 stycznia br. wieczorem do generała Rozwadow-

skiego do Gródka Jagiell. kapitan Johnson, celem ułożenia rozejmu z Ukraińcami. Przedstawicielem wojskowym przy układach będzie generał Leśniewski.

Uważam, że byłoby pożądane, gdyby się do niego przyłączył przedstawiciel Komisyi Rządzącej.

Szef generalnego sztabu
gen. Szeptycki m. p. Nr. 379/6.

British Mission to Poland.

ODPIS ad 2
Senatorska 33.
Warszawa 12 January 1919.

To
Captain Johnson.

Your instructions are to proceed to the Lemberg front and report yourself to general Rozwadowski. You will inform him that Colonel Wade, the British Comissioner in Warsaw, has sent you, with the approval of general Count Szeptycki, Chief of the General Staff, to endeavour to bring about a discusion with a view to the conclusion of an armistice between the Polish and Ukrainian Forces. You are authorised to call upon both sides in the name of the Allied Governments to stop fighting pending the final decision of the Peace Conference and their respective claims.

H. H. Wade m. p.
Colonel, British Comissioner

ODPIS ad 3
Naczelne dowództwo na Gal. Wsch.
Op. Nr. 17/1 tajne

Zawiadamiam, że otrzymałem dziś depeszę z Warszawy następującej treści:

«Sztab generalny 570–15/1–12.20.

Jako delegata wojskowego do pertraktacyi rozejmowych z Ukraińcami wyznacza się pana gen. dyw. Leśniewskiego. Bliższe instrukcye dla pana generała poda do wiadomości podpułkownik Rybak».

W myśl tej depeszy i poprzednich rozkazów upoważniam zatem pana gen. dyw. Leśniewskiego do wydania wszelkich zarządzeń aby

panu kapitanowi Johnsonowi, który na rozkaz angielskiego przedstawiciela w Warszawie pułkownika Wade przybył już do Lwowa w celu rozpoczęcia pertraktacyi o rozejm z Ukraińcami ułatwić w razie potrzeby przekroczenie naszych linii bojowych i udanie się na przeciwną stronę.

Otrzymuje gen. dyw. Leśniewski, który przeszłe drugi egzemplarz tego rozkazu do wiadomości pana delegata komisyi Rządzącej hrabiego Skarbka.

Gródek Jagiell. dnia 15/1919 19ta wieczór

Rozwadowski mp

ODPIS ad 4
Lemberg 22.I.1919.

Mon cher Comte Skarbek!

J'ai fait deux efforts sans succés pour Vous trouver et Vous rendre conte de la situation. Sans doute Vous l'aurez deja entendu de l'Etat Majeur Général. Les délégués Ukrainiens étaient d'abord trés intransigeants, mais peu a peu ils ont été amenés a au point de vue plus raisonable; et; enfin ils laissaient discutez une solution que, je crois, Votre Gouvernement et Votre État Majeur Général pourraient accepter. Ils faisaient cependant une condition absolute que cette solution sera imposée aux deux partis par les Gouvernements Alliés. Comme je ne suis pas, encore, autorisé par mon Gouvernement a imposer des conditions dans leur nom l'affaire devait rester la, et les délégués sont revenus, espérant etre de retour aujourd' hui, Mais hier le Général Pawlenko a envoyé une communication que, par suite de la maladie du Président, les délégués ne pourraient revenir que Lundi. Je pars, alors, tout de suite, pour Varsovie pour parler a M. Paderewski (:qui n'était pas encore Ministre quand j'ai quitté Varsovie:) En route je verrai le Général Barthélémy a Cracovie. Je l'ai mis au courant de la situation Dimanche soir, et je crois qu'il predra part a les prochaines négotiations.

J'espére, M. le Comte, que Vous m'avez pardonné d'etre parti le jour de Votre diner. Ayant entendu que la mission militaire Francaise était a Cracovie je trouvais absolument nécessaire de partir sur le champ pour la consulter avant de voir les délégués, puisque c'était possible que le Général Berthelmy avait des instructions de son Gouvernement sur le sujet.

Je devais partir si vite que je n'ai en que le temps de Vous envoyer mes regrets verbalement au lieu d'écrire une lettre.

Agreéz l'assurance de mes sentiments cordiales.

H. H. Wade m. p.

P. S. Je conte revenir ici Dimanche soir.

Generał Leśniewski, Ppł. Rybak, Rotm. Krechowiecki, następnie Generał Rozwadowski.

Hr. Skarbek podaje, że gen. Szeptycki polecił dobrać sobie reprezentanta Komisyi Rządzącej – hr. Skarbek wstąpił jako członek do tej akcyi.

Ppłk. Rybak: Przed 14 dniami przyjechała misya angielska płk. Wade (z Johnsonem, Biedermanem, Jeffriesem:). Żądaliśmy od nich materyału wojennego. Jako pierwszy punkt postawiony przez koalicyę była ugoda z Czechami, a następnie kwestya wschodniej Galicyi. **Ta Odpis ad 5.**

PROTOKÓŁ

posiedzenia, które odbyło się w Namiestnictwie
dnia 19 stycznia 1919 o godz. 5-tej po pół.

Obecni: Członkowie T. K. R.: Hr. Skarbek, Dr. Stahl, Dr. Głażewski, Dr. Stęsłowicz, następnie Hausner. Ostatnia kwestya interesowała najwięcej koalicyę.

Sztab generalny uznał za stosowne załatwić kwestyę wschodniogalicyjską, bo braki jakie widział skłoniły go do zapatrywania, że z czasem utrzymania naszego frontu nie jest do utrzymania. Sztab generalny zgodził się, by płk. Wade wystąpił w tej sprawie jako rozjemca i dał mu upoważnienie do tego. Sztab gener. liczył się z konsekwencyami politycznemi zawieszenia broni, które jest czysto militarne.

Rozejm stawia się zazwyczaj w linii, która się w danej chwili trzyma.

Nasza sytuacya militarna jest ciekawa.

Z jednej strony Lwów–Rawa–wzdłuż linii kolejowej Lwów–Przemyśl; a następnie Przemyśl–Chyrów. Wychodząc z tej zasady, że linia ta nie jest jednolitą, nie można mówić o linii, lecz wpłynąć na rozjemcę, by rozstrzygnął dla nas najkorzystniej.

Ukraińcy też stoją tylko w pewnych grupach.

Gdybyśmy jakąś linię ustanowili musiałyby pewne grupy obu stron ustąpić. Uwzględniając stosunki polityczne możnaby ustalić linię uwzględniającą stosunki etnograficzne by łatwiej spacyfikować Kraj. Z tych względów sztab generalny zaprosił delegatów T.K.R. Szło głównie o to, by tak stosunki ułożyć by młodzież lub niewiasty nie rozpoczęły walki, podobnie jak to się stało we Lwowie. Walka we Lwowie pociągnęła w konsekwencyi zaangażowanie sił wojskowych pod Lwowem.

Z punktu widzenia wojskowego musi być:

1) Lwów w naszem ręku;

2) linia krótka i w terenie korzystna.

To łączy Lwów z linią Bugu. Od Bugu koło Lwowa na dół (:co najmniej 15 klm. na wschód od Lwowa: (Ta linia dzieliłaby etnograficznie Kraj mniej więcej równo (:protesty przeciw temu!!:) tylu Polaków byłoby z jednej strony ilu Ukraińców z drugiej strony.

Anglik uwzględnia posiadłość Lwowa, pas na 15 klm. na wschód linię Bugu – trudności robi na południe od Dniestru.

O linię po Dniestr przyjdzie zapewne do porozumienia ale poniżej Dniestru, to żądania z naszej strony są zbyt wygórowane. To też sztab się nad tem zastanawiał, by ten teren zneutralizować!.

To jest rzeczą polityków by wpłynąć na Anglików, ażeby Starostwo Stryj–Drohobycz zneutralizować:

Jakaś komisya międzynarodowa musi być ustanowiona, któraby kontrolowała dotrzymania warunków rozejmu.

(:Hr. Skarbek podaje, że płk. Wade wyjechał z Krakowa do Lwowa:)

Żądanie linii jaknajdalszej może opóźnić rozejm, a nam zależy na rychłem załatwieniu sprawy, idzie bowiem o wstrzymanie sił bolszewickich idących od Litwy. Dostał polecenie Naczelnika Państwa i Szefa sztabu zwrócenia uwagi T. K. R. by wpłynął na rychłe załatwienie.

P. Głażewski konstatuje, że to jest tragiczne położenie gdyż trzeba za wszelką cenę zawrzeć pokój bo Rusinom nie damy rady.

Ppłk. Rybak wyjaśnia, że Ukraińcom da się radę, lecz nie bolszewikom. Koalicya nie może udzielić pomocy, korpus Hallera po przyjeździe będzie musiał rozesłać żołnierzy na urlop a czynnie wystąpić może dopiero na wiosnę.

Koalicya do walki z bolszewizmem musi wprzód przygotować organizacyę, co potrwa kilka tygodni. P. Dr. Głażewski zapytuje o pobór i o posiłki z Poznańskiego.

Ppłk. Rybak przyznaje, że ludzie są, lecz materyału niema.

Dr. Głazewski podał, że w Poznańskiem słyszał o wielkich materyałach wojennych.

P. Hr. Skarbek: Johnson oświadczył, iż wie od Wade'a, iż hr. Szeptycki powiedział, iż ma materiału wojennego, a raczej amunicyi na 4 dni.

Ppłk. Rybak wyjaśnia, że szło o uzyskanie pomocy materyalnej od koalicyi, dlatego Anglikowi sprawę czarno przedstawiano.

Dr. Stahl zapytuje dlaczego Francuzi tutaj nie występują.

Ppłk. Rybak wyjaśnia, że Francuzi organizują walkę przeciw bolszewikom. Koalicya chce nam dać front, od Brześcia do Płoskirowa. Liczy się z sympatią Ukrainy, która ma oświadczać się za koalicyą.

Dr. Stahl interpeluje czy zapatrywanie przez ppłk. Rybaka wypowiedziane, że młodzież zainicyonowała, młodzież... nie odzwierciedla zapatrywania warszawskiego o znaczeniu tej walki. Podkreśla, że to był odruch społeczeństwa, które z tą walką się solidarizuje.

Ppłk. Rybak wyjaśnia, że chciał przez to powiedzieć, iż organizacya tu jest nieodpowiednia, dorywcza. Przedstawia, że grupa «BUG» poniosła straty skutkiem niewyćwiczenia żołnierzy. Wśród tych stosunków sztab generalny nie może wziąć tej gwarancyi, że tu przez 6 tygodni utrzyma się.

P. Dr. Głazewski podkreśla, że kmdt Piłsudski poręczył, że Lwowa nie odda, a że z Ukraińcami nie można się układać dopóki się ich odpowiednio nie pobije. — Ze stanowiska politycznego obsadzenie Bugu jest katastrofalne. Ponieważ Podole jest spichlerzem, to będzie katastrofą dla Polski, bo to prejudykuje granice Polski.

Dr. Stesłowicz podnosi, że albo stoimy tak militarnie, że dyktujemy warunki, albo uzyskamy odpowiednie poparcie Ententy — i czy ta ma tyle autorytetu wobec Ukrainy, by na nich wymusić respektowanie zarządzeń.

P. Dr. Stahl: Podkreśla się, że my jesteśmy aliantem koalicyi.

Dr. Głazewski zapytuje czy Ententa uważa Ukraińców za jednostkę polityczną.

Ppłk. Rybak mówi, że Ententa ma może ręce związane prawem samostanowienia Wilsona.

Atutem politycznym byłoby to, że dużo mamy żołnierzy do dyspozycyi — w Królestwie — którzy nie służyli w wojsku i tych możemy użyć w interesie koalicyi w zamian za poparcie.

Hr. Skarbek konstatuje, że sztab generalny każe nam kapitulować a tylko wytargować jaknajwięcej.

P. Generał podaje, że Piłsudski podkreśla niebezpieczeństwo ze wschodu, wobec którego walkę w Galicyi wschodniej uważa za niepotrzebną.

W tej linii idą otrzymane wskazówki.

P. Generał ździwiony jest niewyjaśnione stanowiskiem Ukrainy galicyjskiej do rosyjskiej.

Hr. Skarbek. Masę nieszczęść się stało, że sztab generalny uważał Lwów za fragment i w tem przeważnie trwa.

Zawierając ugodę z Ukraińcami przesunie się wojsko na północ a tu się otworzy drogę bolszewikom od południa.

Kapitulacya z naszej strony rozszerzy bolsewizm.

Czynniki polityczne ze swej strony robiły wszystko. W tej chwili będziemy pomagać wojskowości i zastrzegamy się, że cała odpowiedzialność za to spada na wojskowość.

Przestrzega przed tem, by robić najpierw zawieszenie broni a potem mówić o warunkach.

Ppłk. Rybak uznaje, że przed podpisaniem nie można robić zawieszenia broni.

Są plany by operacye dalej poszły.

Hr. Skarbek zastrzega się, że to nie jest kapitulacya przed Entente'ą lecz przed własnem wojskiem. Ententa nie podała dotychczas swego stanowiska i tego stanowiska nie znamy. Przestrzega dalej przed zbytnim pesymizmem. Militarna sytuacya wedle przedstawienia jest katastrofalna ale i u Ukraińców jest nie lepiej. I tak przyjazd natychmiastowy w tej chwili oficerów — telegramy — 2 rusini wysłani przez hr. Skarbka wrócili z bardzo szerokiem pełnomocnictwem.

Powinniśmy stać na tem stanowisku, że przelew krwi jest bezużyteczny. Powinniśmy stać twardo przy swych warunkach.

Chodzi o sposoby i formy przedstawienia p. Wade'owi. Powiedzieć mu: im więcej zostawicie terenu Polsce, tym więcej szans obrony przed bolszewizmem.

Jako punkt wyjścia linia Bug—Styr — drugą linię Gniła Lipa uważać należy za kapitulacyę — a ostatnią za rewolucyę.

Prosi by sprawy definitywnie niezałatwiać, dopóki nie przyjedzie komisya francusko-angielska.

P. Stesłowicz podnosi, że trzeba uważać by ta granica rozejmu nie była granicą Polski.

Ppłk. Rybak wyjaśnia, że chodzi tu o ochronę przed bolszewizmem.

P. Stesłowicz podnosi – że trzeba wyjaśnić pułk. Wade'owi, że niema gwarancyi, iż Ukraińcy usłuchają – Ukraińcy nie mają nic do stracenia, – i mogą nie dotrzymać.

Ppłk. Rybak – Linia demarkacyjna musi być obsadzoną.

Hr. Skarbek – Uchwalono wczoraj telegrafować do kmdta Piłsudskiego by pozwolił żołnierzom głosować, bo wszyscy Polacy są w wojsku.

Pouczyć ludność jak się zachowywać z pociskami.

Armaty ruskie.

P. Hausner widzi w tem zawieszeniu broni moment wysoce polityczny.

Moment polityczny jest ten, że Entente chociażby życzliwa nie interesuje się naszą granicą wschodnią. Jest przekonany, że ustalenie granic będzie decydującym dla granic kraju.

W razie zawieszenia broni, Rusini będą utrwalać swą władzę za frontem – staną przed kongresem z faktem dokonanym.

Linia Bugu przesadza granice Królestwa. Bronić musimy linii Styru bo Wołyń musi należeć do Polski, ze względu na małe zaludnienie i charakter ludności. Powinniśmy stać na linii Zbrucz, lecz minimum linia Styru – na południe jest obojętne czy Stryj czy Świeca. Ze względu na to że rosyjska Ukraina nie chce nic wiedzieć o tych galicyjskich Ukraińcach, bo nie chce zrażać sobie żywiołu polskiego, którego potrzebuje na Ukrainie, toteż oni nawet poświęcają tych galicyjskich Ukraińców dla zgody z Polakami.

Zaznaczam, że Entente nie oryentuje się w tych sprawach, bo tutaj żywioł chłopski nie mający ideologii, tak jak bolszewicy rosyjscy, to jest żywioł dziki, chłopski. Mówi to, jako społecznik znający stosunki.

Entente powinna rozumieć, że z chwilą gdy wojsko ukraińskie wolne rozejdą się do domu, powstanie bolszewizm. Ukraińcy nie są w stanie dotrzymać warunków. Bolszewizm się rozleje po całej Galicyi. Obowiązkiem Ententy przysłać Hallera – trzeba ogłosić reformę agrarną.

Jeżeli ustalimy linię Styru, to wojsko musi pozostać. Absolutnie linia Styru musi być utrzymaną.

Decyzya komisyi zgodna.

Zasadniczo za rozejmem – tylko warunki muszą być znane. Maximum naszych ustępstw: Linia Styru – (Busk) (Świeca).

Ostateczna formułka.

Po przedstawieniu sytuacyi wojskowej przez zastępcę Szefa sztabu W. P. Prezydyum Komitetu Rządzącego godzi się na podjęte przez Płk. Wade'a — za aprobatą gen. Szeptyckiego — kroki w celu doprowadzenia do zawieszenia broni między Polakami a Rusinami. Wychodząc z założenia, że tylko ta przestrzeń Galicyi ochronioną będzie od bolszewizmu, która pozostanie w rękach polskich, domaga się przy wyznaczeniu chwilowej linii demarkacyjnej osiągnięcia jej jaknajbardziej na Wschód. Jako ostateczną linię demarkacyjną uważa Prezydyum Komitetu Tymczasowego granicę rzeki Styru przez Busk, Przemyślany, Rohatyn, Gniła Lipa, Łomnica.

Każdą linię dalej na zachód uważać by musiał za kapitulacyę, która trie zabezpieczałaby spokoju stołecznego miasta Lwowa, przywołałaby zupełnie nieobliczalny odruch wojska i społeczeństwa rzuciłaby kraj w odmęt rewolucyjnego ruchu, który musiałby się w ruch bolszewicki przemienić.

Tymczasowy Komitet Rządzący wezwany przez Szefa sztabu do wsi udziału w pracy, służyć będzie sferom wojskowym które jedynie są upoważnione do ułożenia warunków zawieszenia broni swoją radą i pomocą. Kom. Tymcz. Rz. zastrzega się w jaknajbardziej stanowczej formie, że ułożona przez wojskowość linia demarkacyjna dla obu armii, jest linią czysto rozgraniczającą walczące wojska i nie może w niczem przesądzać przyszłych granic Rzeczypospolitej Polskiej, których ustalenie pozostawiamy decyzyi kongresu pokojowego.

Opinię T. K. R. przedstawia na konferencyi hr. Skarbek.

Przyjechał gen. Rozwadowski o godz. 8-mej.

Hr. Skarbek reasumuje całą dyskusyę.

Gen. Rozwadowski doszedł na podstawie listu Piłsudskiego do przekonania, że sprawę możnaby w inny sposób korzystnie przeprowadzić. To jest sprawa zneutralizowania zagłębia naftowego. Druga rzecz to kopalnie kali w Kałuszu.

Naturalizacyę rozszerzyć by należało na obie strony Stryja po Kałusz włącznie.

Dyskusya mogłaby być ograniczoną do terenu na północ od Dniestru.

Zdecydowanie się na jakąkolwiek linię przesadza granice kraju.

Rozejm dotyczyłby linii między Bugiem a Dniestrem — południowa strefa byłaby zneutralizowana.

Hr. Skarbek widzi w tem niebezpieczeństwo. Podzielenie połowy kraju nasunie dalszą linię na południe. Jest niebezpieczeństwo w ustaleniu linii, lecz przynajmniej jasna sytuacya — natomiast przy neutralizacyi cała połać kraju niepewna.

Gdy Anglicy tam położą rękę, to stamtąd ich nie usuniemy. —

Linię tę uważa za fatalną lecz nie podcina nam gardła. Raczej zaryzykować Kałusz — niż czynić Borysław niepewnym.

A możeby okupować cały kraj przez Entente?

Jakie mamy nadzieje?

Gen. Rozwadowski ma wrażenie, że Warszawa założyła ręce i pozostawiła nas naszym siłom. — Dziś trudno powiedzieć o dalszej akcyi, dopóki nie okaże się, co z amunicyi straconej pod Zółkwią da się uratować.

Sam gen. Rozwadowski poczynił kroki dla uzyskania amunicyi i broni.

Ppłk. Rybak ma dyrektywę zainicyowania zawieszenia broni na czas nieograniczony za 4 tygodniowem wypowiedzeniem.

Gen. Rozwadowski twierdzi, że nawet w 14 dniach lub miesiącu nasza sytuacya się polepszy.

Przez ten czas (4 tygodnie) kadry się zapełnią, a broń i amunicyę się dostanie.

Przed tem zawieszeniem broni można liczyć ha sukcesy — lecz powstrzymuje się w akcyi by zachować obecne oddziały jako kadry do uzupełnienia.

Gen. Rozwadowski odczytuje część listu pisanego do Kmdta Piłsudskiego.

Myśl jest, by się przedostać przez Sambor w stronę Borysławia.

P. Dr. Głazewski zapytuje o kwestyę zajęcia całej Galicyi przez Entente.

Gen. Rozwadowski mówi, że Entente niema na to sił. O linii się nie mówi teraz.

Entente ma interes w tem, by bronić przed bolszewizmem siłami polskiemi. Ten interes pokrywający się z naszym trzeba wyzyskać. Jeśli Entente chce, by nasz kraj szedł chętnie, musi nam zabezpieczyć tyły.

Inz. Hausner podkreśla ważność Styru ze względu na Wołyń.

Gen. Rozwadowski proponuje zawieszenie broni na obecnej linii na czas 4 tygodniowy.

Ppłk. Rybak chce ustalić linię.

Sprzeczne zdania.

Dyskusya na temat zawieszenia broni i rozejmu.

Gen. Rozwadowski podkreśla, że linia Bugu przesadza granice Polski na północ, a nie możemy opuścić i Stanisławowa.

Stanowisko T. K. R. żąda przesunięcia linii najdalej na Wschód.

Godz. 9-ta pop. zakończono.

W najgorszym razie neutralizacya Kałusza.

ODPIS.

Lwów, dnia 29 stycznia 1919

Do Pana
Generała dywizyi
Tadeusza Rozwadowsidego.

Panie Generale!

W nawiązaniu do naszego pisma z dnia 5 stycznia b. r. i odpowiedzi Pana Generała z dnia 6 stycznia br. Prezydyum T. K. R. widzi się zmuszonem przedłożyć ponowne przedstawienie.

Skonstatować z przykrością musimy, że ogólna sytuacya wojskowa, która wywołała poprzednie nasze pismo, mimo zapewnień Pana Generała, nietylko, że na lepsze się nie zmieniła, ale raczej znacznie się pogorszyła.

Mija już trzeci tydzień, a zapowiedziane w liście Pana Generała decydujące uderzenie, mające Lwów uwolnić z opresyi, albo nie nastąpiło, albo też się nie udało, sytuacya bowiem we Lwowie i okolicy jest równie krytyczna jak była w dniu kiedyśmy powodowani troską o los miasta i jego mieszkańców, pierwszy list do Pana Generała wystosowali.

Miasto jest nadal pozbawione światła i wody i jest coraz częściej i coraz większymi pociskami ostrzeliwane, co wywołuje daleko idące zdenerwowanie i przygnębienie. Mieszkańcy miasta, z podziwu godną cierpliwością znosili i znoszą te braki, przekonani, że wojska nasze dlatego nie odsuwają wroga z pod rogatek miejskich, gdyż użyte być mają do większych operacyi wojskowych, mających na celu w sposób decydujący przechylić szanse na naszą korzyść i uwolnić kraj od najazdu ukraińskiego.

Niestety, i poza Lwowem sytuacya bynajmniej na naszą korzyść nie nie zmieniła, gdyż po chwilowych przemijających sukcesach, na-

stąpiła sytuacya, mimo że w ciągu miesiąca stycznia zostały do Galicyi wschodniej przysłane znaczne posiłki.

Gdy do tej niekorzystnej, zdaniem naszem, sytuacyi militarnej, dodamy zatrważające objawy dezorganizacyi wojskowej, dojść musimy do wniosków, które w nas, odczuwających współodpowiedzialność za losy kraju, wzbudzają najdalej idące obawy. Obawy te nie są bynajmniej wypływem jakiegoś przedenerwowania albo nieuzasadnionego pesymizmu, lecz wynikiem trzeźwej oceny sytuacyi.

Stwierdzamy zatem, że mimo upływu już przeszło dwóch miesięcy od odbicia Lwowa, olbrzymia większość kraju pozostaje nadal pod uciskiem najeźdźcy, że pod rogatkami stolicy stoją wojska ukraińskie, że mimo ciężkich strat w ludziach nie zdołaliśmy zadać wrogowi decydującej klęski. Fakta te każą nam uważać dotychczasową kampanię niemal za przegraną, a sposób prowadzenia całej akcyi wojennej nie wzbudza w nas wiary abyśmy ją korzystnie zakończyć mogli.

Niebezpieczeństwo jest zdaniem naszem wielkie i bezpośrednie, naprawa i zmiana dotychczasowych stosunków nastąpić powinna bezwłocznie i radykalnie, prowadzona w dotychczasowy sposób wojna przynieść nam bowiem musi klęskę militarną a w konsekwencyi i klęskę narodową i społeczną.

Grozi nam utrata Galicyi wschodniej, której nie zdołaliśmy uwolnić od najazdu ukraińskiego, grozi nam jad bolszewizmu wśród wojska, gdy się ono przekona, że wodzowie go do klęsk a nie do zwycięstw prowadzą, grozi to nam wreszcie osłabieniem naszych żądań wobec państw Ententy, gdy się przekonają, że nie jesteśmy zdolni własnemi siłami usunąć najazdu ukraińskiego i spacyfikować kraju.

To niekorzystne położenie militarne, musi niewątpliwie ujemnie wpłynąć na decyzyę państwa koalicyi, przy oznaczeniu linii demarkacyjnej między wojskami polsko-ukraińskimi na wypadek zawieszenia broni.

Prezydyum T. K. R. za to wszystko co się stało na polu militarnem nietylko nie może brać żadnej odpowiedzialności, lecz przeciwnie musi ją złożyć wyłącznie i w całości na barki Pana Generała.

W licznych konferencyach jakie Komitet Tymczasowy i jego Prezydyum z Panem Generałem odbyło, zwracaliśmy aż nazbyt często i dobitnie uwagę na wszystkie braki i ujemne strony takiego prowadzenia wojny, niestety w odpowiedziach zbywani bywaliśmy ogólnikami tudzież ciągłymi zapewnieniami o wkrótce nastąpić mającem

uderzeniu którem rozgromi się wojska ukraińskie i uwolni Kraj od najazdu.

Po tych zapewnieniach, nietylko nie nastąpiły fakta, lecz przeciwnie sytuacya zwłaszcza Lwowa ciągle pozostawała krytyczną. Niebezpieczeństwo ponownego zajęcia Lwowa przez Ukraińców nie zostało dotychczas usunięte, i wobec przemęczenia i tak już bardzo osłabionej załogi, każdy silniejszy napór wojsk ukraińskich może spowodować upadek Lwowa. Już w poprzedniem naszem piśmie, zaznaczyliśmy jak ciężką katastrofą dla całej Polski byłoby powtórne zajęcie Lwowa przez Ukraińców, obecnie komunikujemy, że nie, lub bardzo mało uczyniono aby stolicę kraju zabezpieczyć przed tą katastrofą. Raz jeszcze powtarzamy, że warunki w których się miasto znajduje, t. j. blizkości bezpośredniej linii bojowej, brak wody i światła, ciągłe ostrzeliwanie, wywołuje bardzo przygnębiający nastrój, i zniechęcenie, że tych objawów już dalej lekceważyć nie wolno gdyż napięcie nerwowe u olbrzymiej większości ludności doszło już do ostatecznych granic.

Skoro stojącemi do dyspozycyi siłami nie można usunąć inwazyi, a całego kraju, należy zdaniem naszem odepchnąć Ukraińców od najbliższej okolicy Lwowa i zabezpieczyć go od grożącej inwazyi i w ten sposób stworzyć warunki wyczekiwania zmiany sytuacyi na lepsze.

Pismo niniejsze, które wystosowujemy do Pana Generała w tak stanowczej i bezwzględnej formie niech będzie dowodem jak poważnie sytuacyę oceniamy i jak bardzo uważamy bezwłoczną i radykalną zmianę za konieczną.

Z Prezydyum Tymczasowego Komitetu Rządzącego:
Głażewski m. p. Hausner m. p. Skarbek m. p. Stesłowicz m. p.

Naczelnikowi Państwa Józefowi Piłsudskiemu w Warszawie mamy zaszczyt przedłożyć z prośbą o przyjęcie do wiadomości.

Za Tymczasowy Komitet Rządzący:

Ukraine and Poland. – Vol. 1. – p. 43–59.

№ 76
УПОВНОВАЖЕННЯ ЧЛЕНАМ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ НА ВЕДЕННЯ ПЕРЕГОВОРІВ З ПОЛЬСЬКОЮ СТОРОНОЮ ВІДНОСНО ОПІКИ НАД ВІЙСЬКОВИМИ ПОЛОНЕНИМИ, ПОРАНЕНИМИ ТА ІНТЕРНОВАНИМИ

13 січня 1919 р.

До Вп. Панів
Дра. Льва Ганкевича, Дра. Степана Томасівського,
Дра. Володимира Охримовича,
членів Укр. Національної Ради у Львові.

Отсим уповажняємо ВП. Панів заключити іменем української воюючої сторони з представниками польської воюючої сторони договір (конвенцію) щодо засад обопільного трактованя ранених, полонених і інтернованих та щодо взаємної виміни таких осіб.

Др. І. Голубович, Президент, в. р.
Печатка
Вітовський, Держ. Секр. Військ. справ, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 581, оп. 1, спр. 134, арк. 2. Машинопис. Копія.

№ 77
ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВИЗВОЛЕННЯ МІСТ І СІЛ ЗАКАРПАТТЯ УКРАЇНСЬКИМИ ВІЙСЬКОВИМИ ЧАСТИНАМИ

17 січня 1919 р.

З державного Секретаріяту військових справ довідалися ми, що Національна Рада угорської України виконуючи право самоозначення народів — запросила наші війська, щоби вони вступили на землі угорської України та тим чином задокументували оконечну злуку угорської України з соборною Українською Народньою Републикою.

Наші війська вступили 13 січня до Ясіня (перекрученого на мадярське «Кересмесе» — витані радісно населенням. Слідуючого дня, 14 січня о 8 годині рано увійшли наші війська витані оваційно до міста Рахова (перехрещеного Мадярами на Раго).

Вечером дійшли наші війська до Віза-Веллє, куди приїхала делєгація з Мармарошського Сиготу — повідомляючи, що Мадяри від 4 години рано 15. січня опорожнюють Сигіт. Заразом предложила делегація просьбу, щоби маті війська чим скорше завитали до Мармарошського Сиготу. Делегації вволено волю — і наші війська посуваються на Сигіт. Тепер знаходяться 10 км. від Сиготу в Бичкові. Всюди зголошується велике число добровольців.

Нове життя. — 1919. — 17 січ.

№ 78
ЦИРКУЛЯР ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ПОВІТОВИМ КОМІСАРАМ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ОСІБ, ЗАЙНЯТИХ У ЦИВІЛЬНИХ УРЯДАХ

18 січня 1919 р.

До всіх Панів державних повітових Комісарів

В ціли урегульованя справи звільнень від військової служби занятих при громадянських Урядах осіб військових заряджую в порозуміню зі секретаріатом військових справ що слідує:

1) звільняти від чинної служби в Українськім війську будуть окружні Команданти лише в таких случаях, коли се лежатиме в публичнім інтересі (служащих при адміністрації, судівництві, почті, желізниці і школа) коли пропоновані до звільнень люди мають що найвисше степень підходящого. Внески на звільненє мають ставити повітові Комісаріати. Сі остатні є зобов'язані в кожнім случаю особисто переконувати ся, чи належить в данім випадку ставляти внесок на звільненє від чинної служби та взяти на себе особисту відвічальність за совістність в сповненю тої службової чинності.

2) Право звільнюваня від чинної військової служби людий, що мають степень від хорунжого в гору є застережене виключно Державному Секретаріятови військових справ, а належито умотивовані внески мають виходити від повітових Комісарів через окружні Команди до Секретаріату військового.

3) Звільняти людий від чинної служби і з зглядів родинних буде тільки державний Секретаріат військових справ лише в надзвичайних случаях.

4) Перед кінцем лютого с. р. не буде взагалі звільняти ся людий від ... служби військової для пільних робіт.

5) Зогляду на се, що лучали ся досі случаї задержуваня мужви, та ... старшин в дома перед рішенєм реклямації з боку повітових Комісарів заряджує ся, що таке задержуванє людий яко самовільне є недопустиме навіть в случаях, де заходить публичний інтерес. В тих случаях слугує повітовим Комісаріатам право в пильних случаях вносити реклямації в телеграфічній дорозі.

Подаючи се Панам Комісарам до відома поручаю на будуче точно додержувати ся повислого зарядженя.

Державний Секретар внутрішніх справ д-р Макух
Печатка

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 1, арк.. 9. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 79
ЗВІТ ПОЛЬСЬКОГО ПОРУЧНИКА ЩЕПАНОВСЬКОГО ПРО УЧАСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ АНТАНТИ В ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕГОВОРАХ ПРО ПЕРЕМИР'Я

19 січня 1919 р.

Sprawozdanie o programowych rzeczach poruszonych przezemnie w rozmowach z pułk. Wade.

Wade: czego chcą właściwie Ukraińcy?

Inz. Szczepanowski: Ich punktem wyjścia dla polityków był manifest cesarza Karola o federacyjnym ustroju Austrii i plan wiedeński antypolski stworzenia Austriacko-Ukraińskiej prowincji. Uchwalili to d. 19 października 1918 na Konstytuancie Ukraińskiej we Lwowie,

gdzie postanowili nie przyłączać się do Ukrainy rosyjskiej lecz wytrwać przy Austryi. Zatem program Austryjacko-Niemiecki przeciw Polsce, dalszy ciąg programu zainicyowanego przeciw Polsce w Brześciu litewskim.

Dla chłopów punktem wyjścia są wyłącznie kwestye ekonomiczne i socyalne: ekspropriacya polskiej własności, rabunek dworów, inwentarzy i też miast. W konsekwencyi program bolszewicki (Rusini jako tacy właściwie narodem nie są, są plemieniem i to nie jednolitem materyałem etnograficznym, z którego w dawniejszych czasach wyrastali najlepsi Polacy (też Kościuszko). Po zaborze przez Rosyę wyrastali często Rosyanie (w Galicyi rusofile). Nareszcie od kilkudziesięciu lat podjęta została próba utworzenia nowego Narodu: Ukraińców.

Ogół ludności ruskiej niema jednolitej świadomości politycznej. Za czasów inwazyi rosyjskiej np. w Galicyi pozwalał się nazywać rosyanami, rusyfikował się. Potem znaczna część zwróciła się do myśli zgody z Polakami (oburzenie na Austryę), a dopiero niedawny kurs austryacki i oddanie władzy i żandarmeryi austriackiej w ręce ukraińskie – dało Ukraińcom chwilową przewagę.

Wade: a jakby można to w Galicyi załatwić kompromisowo?

Inz. Szczepanowski: możnaby sprawę ująć dwojako, albo wedle teorytycznych doktryn powiedzieć, że zostawimy poza Polską na Rusi parę milionów Polaków i może 1/4 polskiego majątku narodowego a zato wcielimy do Polski parę milionów Rusinów i ta linia równowagi szłaby poza Kamieńcem Podolskim a na północy poza Mińskiem, albo teoretycznie możnaby utworzyć terytoryum przejściowe z politycznem równouprawnieniem wszelkich elementów (ale czy to możliwe?).

Wade: ależ ja chciałbym mówić jedynie o samej wschodniej Galicyi.

Inz. Szczepanowski: sztuczny kordon austryjacki zniknął, istnieje kwestya wschodnich ziem historycznej Polski.

Wade: ale czyżby nie istniał dalej ten kordon?

Inz. S. Szczepanowski: moim osobistym poglądem jest, że dla nas, jako Polaków, na wschodnich terytoryach teoretycznie właściwie nie jest koniecznem polityczne panowanie. Wystarczyłaby nam zupełnie pełna wolność i możność rozwoju a w lat kilkanaście zapewne bylibyśmy zupełnymi panami kraju. Ale musiałyby zaistnieć dwa warunki a więc: zabezpieczenie uporządkowanych stosunków wolności osobistej, własności prywatnej i swobody politycznej i co naj-

ważniejsze zabezpieczenie tych krain od ponownej fali wpływów austro-niemieckich.

Wade: ależ Austryi niema!

Inz. Szczepanowski: ale istnieją siły, które ją popierały, które i w dalszym ciągu dążyć będą do rekonstrukcyi wpływów niemiecko-austryackich... przedewszystkiem żydzi a też partya ukraińska.

Wade: kto więc może zabezpieczyć ten kraj?

Inz. Szczepanowski: jedynym żywiołem, który może przeciwstawić się wpływom niemieckim są Polacy.

Wade: a co jest z żydami?

Inz. Szczepanowski: żydzi przed wojną oświadczali, że są Polakami, w czasie wojny okazali, że są jedynymi patryotami austryackimi w kraju.

Wade: czemu?

Inz. Szczepanowski: ponieważ na świecie nie było nigdy państwa, które takby ich popierało i protegowało jak Austro-Węgry. Już przed wojną żydzi mieli prawie monopol dostaw państwowych, kolejowych, wojakowych, prawie monopol handlowy i finansowo-lichwiarski, zaś w czasie wojny to jeszcze wzrosło. Conajmniej 50 do 60% funduszów na wojnę dostarczyli Austro-Węgrom żydzi (jako pożyczki wojenne), a też z kilkudziesięciu miliardów banknotów austryackich przeważna część jest w ich posiadaniu. Zatem żydzi całą swą egzystencyę finansową i polityczną ulokowali w popieraniu Austro-Węgier. Gdy Austrya poparła program austro-ukraiński żydzi poparli to całą siłą dla ratowania swych finansów i zaszkodzenia Polakom (wzór Poznańskiego, kooperatywy, polski handel emancypują społeczeństwo od żydów. Ukraińców da się opętać).

Wade: tak to jest historya ale teraźniejszość?

Inz. Szczepanowski: Zydzi są nadal podstawą działań zdążających do odnowienia wpływów i potęgi niemieckiej. Tendencye niedawnej historyi trwają bez zmiany.

Wade: A czy byłoby korzystnem dla Polski aby na wschodzie nie mieć naturalnych granic?

Inz. Szczepanowski: takich granic właściwie niema, rzeki nie są granicą, są raczej linią komunikacyjną, w historyi mamy dwie linie graniczne, które mają w sobie coś z naturalności, jedna to wschodnie granice Polski historycznej ustalona w zmaganiu się z Tatarami i Moskwą i druga to linia frontu pozycyjnego obecnej wojny, prawie ta sama co granica pierwszego rozbioru Polski.

Wade: A czy nie byłoby niebezpiecznem dla Polski aby wchłonęła w siebie dużo obcych żywiołóów?

Inz. Szczepanowski: Obcych żywiołów w ścisłem tego słowa znaczeniu właściwie tam niema, prócz żydów. Polacy taksamo jak Anglicy są rasą mieszaną z plemian: zaludniających ziemie Polski historycznej, plemion, które wydały Kościuszkę, Mickiewicza, Słowackiego, Moniuszkę i tylu innych nie są dla nas obcemi plemionami. Nie mamy zamiaru siłą ich prowadzić ku polskości ale, jeżeli po usunięciu obcej przemocy, pójdą one temi samemi drogami rozwoju co przed wiekami to staną się ponownie politycznie naszymi rodakami. Jest to historya ponikąd analogiczna z różnicami plemiennemi we Francyi, w Niemczech (Plattdeutsch jest dla Niemca z południa niezrozumiałe) i w Anglii. Jeżeli zechcą tworzyć własne nowe norodowości nie będziemy im przeszkadzać, wolna droga, ale to nie tak łatwo, sztuczna narodowość wynaleziona nie będzie mieć siły żywotnej.

Wade: a rozwój spraw społecznych?

Inz. Szczepanowski: w razie ograniczenia Polski do tego minimum, do którego doprowadziły ją państwa zaborcze, na zachodzie w kraju zbyt gęsto zaludnionym (przeludnionym) niemożność dania ludności ziemi i zarobku prowadzićby musiała do katastrofy i socyalnej rewolucyi, na wschodnich ziemiach wykluczenie Polaków zabiłoby wszelką kulturę i cywilizacyę i sprowadziłoby też panowanie bolszewików.

Jedynie połączenie umożliwi ekonomiczny rozwój.

28 stycznia 1919 byli delegaci Ukraińców, mianowicie kapitan Bukszowany, kap. Noskowski i kap. Hirniak w towarzystwie belgijskiego księdza Bonne, który od kilku lat bawi między nimi z jakąś misyą religijnopolityczną?

Do poważnych pertraktacyi nie doszło gdyż generał Barthelemy nawet nie chciał z nimi rozmawiać i to z dwu powodów: 1) że nie mieli wystarczających pełnomocnictw a 2) że nie przedstawiali się dość poważnie. Księdza Bonne dość energicznie generał B. zwymyślał za jego radykalne stanowisko. Delegaci Ukraińscy rozmawiali tylko z Anglikami i mieli spowodować przysłanie nowych odpowiednich parlamentarzy.

29/I.1919. przyjmował Generał Barthelemy różnych ludzi, między innymi reprezentantów Starorusinów p. Oresta Hawryłowicza Hnatyszaka redaktora Prykarpatskiej Rusi i Dr. Andreja Andrejewicza

Aleksiewicza. Jako tłumacz funkcyonował inż. por. S. Szczepanowski. Starorusini przedstawili swój program «jedności narodowej narodu rosyjskiego» następnie prześladowania (internowania i wieszania) austryjackie. Zapytani przez generała o stanowisko w obecnej wojnie oświadczyli, że są w niej neutralni i są przeciwni rozstrzyganiu siłą sprawy granic, która ma być rozstrzygnięta wedle zasad słuszności przez konferencyę pokojową. Zapytani o stosunek do Polaków oświadczyli się za programem przyjacielskiego współżycia. Zapytani, co zrobili dla odnowienia organizacyi swej partyi, odpowiedzieli, że mogli się organizować tam tylko, gdzie istnieje wolność polityczna, mianowicie na terenie zajętym przez Polaków, po stronie Ukraińców nie, bo tam panuje jak za czasów austryackich teror i strzelanie i wieszanie politycznych przeciwników. Prosili o interwencyę aby i tam zapanowała wolność polityczna. Uskarżali się Starorusini, że ich instytucye kulturalne i ekonomiczne mające majątek stu kilkudziesięciu milionów zostały zabrane przez austryjaków i oddane Ukraińcom. Prosili o interwencyę aby przynajmniej lwowską Stauropigię im oddano z powrotem. Twierdzili, że przeważna część ludności rusińskiej nie popiera Ukraińców a za nimi jest połowa ludności.

31/I.1919. Pułkownik Smythe rozmawiał długo ze mną bardzo szczerze, opowiadał mi jak polemizowali z arcybiskupem Szeptyckim, którego określił jako zapalczywego fanatyka. Szeptycki żądał od nich oświadczenia, że uznają taką interpretacyę zasady Wilsona o «self determination», że każda okolica n. p. wschodnia Galicya ma prawo decydować sama o sobie. Na to «my» (mówi Smythe) mówimy mu, że nie jesteśmy skrępowani oświadczeniem Wilsona, nasze rządy same za siebie mają głos a takich ciasnych zasad nie można stawiać, gdyż często względy historyczne muszą decydować np. Belgia. Tam Niemcy pod pretekstem «samostanowienia» chcą wynalazkiem odrębności politycznej Flamandów rozerwać jedność Belgii uświęconą historyą stuleci – to jest niedopuszczalne.

Sprawa żydowska zeszła zupełnie na drugi plan i mówi się o niej zupełnie okolicznościowo. Wcale często używają nasi Anglicy mówiąc o żydach bardzo mocnych akcentów, nawet dużo energiczniejszych od tego co my mówimy.

Sposób mówienia i zachowania się Smytha jest zupełnie inny niż Wade'a, który historyę traktuje w rozmowach jako rzecz przebrzmiałą i bez znaczenia i nie akcentuje tak jak Smythe czynników wartości kulturalnej.

2 lutego 1919. Linja demarkacyjna a nafta.

Sprawy ewentualnej demarkacyjnej linii były dotąd omawiane chyba okolicznościowo, np. przy sposobności rozważań co do przyszłości zagłębia naftowego i w tym związku przykładowo była mowa o linii kolejowej przez Stryj (major Fordham). Ja stanowiska nie określałem, zachowywałem rezerwę.

Sprawy naftowe wymagają stale wielkiego pilnowania, gdyż mam bardzo poważne obawy aby nafty nie zneutralizowano z naszą ogromną szkołą w ten sposób że anektowaliby ją dla siebie Anglicy z Francuzami. W tej sprawie natrafiłem na następujące fakty:

I. Pewne małoznaczące konsoryum przedstawiło generałowi Barthelemy przez p. Świerczewskiego (agenta konsularnego Francyi) memoryał proponujący objęcie wszystkich kopalń, rafineryi i zapasów przez specyalnie założone towarzystwo z siedzibą np. w Paryżu a z ekspozyturą we Lwowie a to celem uchwycenia własności niemieckiej choćby ukrytej pod obcą firmą, przy pozostawieniu innym właścicielom możności dochodzenia swych praw potem. Jako cel dalszy podaje memoryał uchwycenie wartości kopalń na rachunek zwrotu kosztów wojennych (czy nam?).

II. Major Fordham z tutejszym Anglikiem (którego znam od paru dziesiątek lat) p. George Macintosh ułożyli projekt skłonienia Ukraińców do wycofania się z oddaniem im 50% zapasów i produkcyi w czasie zawieszenia broni zagłębia Borysław–Drohobycz i połowy wagonów naftowych. Wojska Ukraińskie miałyby się wycofać poza Stryj, wojska polskie poza Dniestr zaś obszar naftowy byłby neutralny z polską policyą i polskim zarządem kolei. Obszar naftowy i wszystkie kopalnie, rafinerye i zapasy – miałyby zostać oddane bez względu na to kto jest ich posiadaczem komisyi Ententy pod przewodnictwem p. Macintosha. Kontrola i rozdział produkcyi oraz oznaczenie przyczynienia się do kosztów ze strony ukraińskiej i polskiej odbywałoby się przy współudziale delegatów, po 2 z każdej strony i t. d.

Dowiedziawszy się o wręczeniu memoryału gen. Barthelemy poszedłem do niego zaraz i zawiadomiłem go, że jako referent naftowy Dowództwa Wschodu przedłożyłem jeszcze przed kilku tygodniami plan szczegółowy uchwycenia własności wrogów, natychmiast po wejściu wojsk naszych do zagłębia naftowego, że plan ten został przez Dowództwo zatwierdzony a następnie aprobowany przez pana Prezydenta Paderewskiego, że zatem wszystko tu już jest przewidziane

i zarządzone. Ze względu na skuteczność i wykonalność tych zarządzeń jest konieczna zupełna poufność aż do chwili wykonania planu.

Majora Fordhama poinformowałem, że wedle mej prywatnej opinii jego projekt jest nie do przyjęcia gdyż zawiera w sobie zbyt wiele czynników które mogłyby być niebezpiecznym precedensem, co mu szczegółowo wyjaśniłem. Zaznaczyłem dalej, że w czasie inwazyi Ukraińców produkcya Borysławia zupełnie upadła bo nikt dla nich nie chce pracować a jeżeli my wznowimy produkcyę to conajwyżej możemy jakiejś tam firmie w Kijowie lub gdzieińdziej dostarczać jakich kilkuset wagonów miesięcznie produktów, wzamian za transporty żywności dla robotników, których potrzebujemy, lub za jakie dobre pieniądze. Na ten temat wywiązały się dłuższe rozmowy i mam wrażenie, że te niekorzystne plany wybiję im z głowy.

O stanie tych spraw poinformowałem pp. Wańkowicza i Dr. Dąbrowskiego, którzy godzą się z moim sposobem postawienia sprawy. W razie potrzeby Komisya Polska wyraźnie określi swe stanowisko. Już po tych rozmowach parlamentarze ukraińscy, którzy byli tu dziś (Iwan Omelanowicz Pawłenko, pułkownik, brat generała (w żupanie i przy karabeli) i Dr. Jarosław Oleśnicki major, adwokat z Drohobycza) mówili, że mają miesięcznie coś dziesięć milionów dochodu z nafty, której produkują około tysiąc wagonów. Uważam te cyfry za nieco przesadzone, ale maj. Fordhem widzi już w nich potwierdzenie mych informacyi (spadek produkcyi na jedną siódmą) i już mi mówi, że zapewne moja propozycya będzie jedyną praktyczną.

Gdy parlamentarze za trzy dni przyjadą znowu sprawa ta będzie aktualną.

Sprawa okolic naftowych i niebezpieczeństwo ich zagarnięcia. na korzyść koncernów angielskich lub francuskich przy zupełnym wykluczeniu naszych praw zagraża i nadal.

Konserjum operujące przy Francuzach taksują wartość kopalń na dwa miliardy przeszło. Pod pretekstem polskim chcieliby zaprojektować wzięcie tego całego zagłębia jako rzekomej własności niemiecko-austryjackiej na rachunek odszkodowań wojennych do kasy koalicyi. W tych warunkach my z tego nic byśmy nie zobaczyli a mamy przecie przygotowane inne plany.

Za inicyatywą galicyjskiego Anglika p. Macintosha a na zaproszenie p. Wolskiego odbyło się posiedzenie mające charakter pry-

watny, którego celem wedle zagajenia miało być danie oświadczenia misyi francusko-angielskiej imieniem polskiego przemysłu naftowego odnośnie do projektu p. Macintosha (jak załącznik) co do neutralizacyi części środkowej Galicyi i objęcia kopalń (własności) przez komitet aliancki z p. Macintoshem na czele. Zebranie nie miało ani formalnego ani moralnego tytułu do składania oświadczeń w tej sprawie w stosunku do misyi zagranicznych, byłem na nim w porozumieniu z p. Wańkowiczem jako gość a dziwiłem się bardzo, że był na niem obecny major Fordham, który rozumiał po polsku i słyszał niejedną rzecz dla sprawy naszej niekorzystną.

Zaznaczyłem przedewszystkiem, że do zastępowania interesów państwa polskiego jest uprawnione Komisye Polska delegowana przez rząd warszawski i z jej pominięciem nic się dziać nie powinno.

W zebraniu wzięli udział p. W. Wolski, prezes Związku Producentów z r. 1909—1911 dziś nie reprezentuje produkcyi i były właściciel kopalń, p. Przybyłowicz dyrektor Zw. Prod., p. Fabiański profesor politechniki, były właściciel naftowy, p. W. Wulimirski współwłaściciel kopalń, p. Macintosh były właściciel kopalń i major angielski Fordham.

Dyskusya była chaotyczna p. Macintosh referował projekt (jak załącznik), p. Sulimirski wyrażał niezadowolenie, że rząd mianuje Komisyę i rzeczoznawcę podczas gdy tego nafciarze powinni delegować, inni uczestnicy wyrażali też żal, że nie zostali powołani do zadecydowania o warunkach projektowanego zawieszenia broni odnośnie do przemysłu naftowego. Wobec tego poinformwano, na zebraniu, że wedle instrukcyi rządu polskiego zawieszenie broni może być zawarte jedynie przez komendy wojskowe jako zarządzenie prowizoryczne wojskowe i nie może być połączone z żadnymi układami politycznemi lub ekonomicznymi, które mogłyby nadać mu cechę rozejmu lub układu, że projekt przedłożony tu ma charakter czegoś, co pozostawi trwałe następstwa i już dlatego jest nie do przyjęcia. P. Przybyłowicz powiedział na to, że musi być inaczej, ponieważ wraca właśnie z Warszawy gdzie mu p. Minister Kacia miał powiedzieć, Pc rząd bliski jest pogodzenia się z myślą, że znaczną część produkcyi Borysławia będzie trzeba na stale oddać Ukraińcom.

Udało mi się wreszcie skłonić uczestników zebrania do oświadczenia Anglikom, że muszą się jeszcze naradzić między sobą i że opinie swoje podadzą Komisyi Polskiej do zakomunikowania Misyi franc.-ang.

Na to wszczęła się bardzo żywa wymiana zdań o następującym przebiegu:

Macintosh: projekt ten jest życzeniem stanowczem misyi angielsko-franc. i generał żąda natychmiastowej opinii panów (Fordham potakuje, obecni proszą o 3 godziny zwłoki, Macintosh i Fordham conajwyżej 2 godziny).

Inz. Szczepanowski – zarówno geograficzna, jak i polityczno-ekonomiczna strona projektu zupełnie sprzeciwia się instrukcyom rządu polskiego z Warszawy.

Macintosh: instrukcye z Warszawy nic nie znaczą i są bezprzedmiotowe, decydują instrukcye z Paryża, gdyby Wam kazano zupełnie się wycofać z Galicyi wschodniej czy moglibyście odpowiedzieć?

Inz. Szczepanowski: Ręczę Panu, że odpowiedź by się znalazła żadna zaś instrukcya z Paryża nie jest mi znana.

Maj. Fordham: czy te z notesu wyjątek z depeszy zawierającej nakaz nałożenie pewnej linii demarkacyjnej.

Inz. Szczepanowski: kiedy ta depesza nadeszła?

Maj. Fordham: przed 9 dniami.

Inz. Szczepanowski: jestem w osobliwej sytuacyi, gdyż gronu prywatnych osób zakomunikowana została instrukcya pierwszorzędnej doniosłości nieznana Komisyi reprezentującej rząd polski. Lecz porozumienie się z członkami tej Komisyi niemam nic do powiedzenia ale zaznaczam, że instrukcye rządu polskiego będą przeprowadzone i że o żadnem ulitimatum niema mowy.

Na tem zebranie się zakończyło.

Gdy zagadnął mnie o to generał Berthelemy przeprowadziłem z nim w tej sprawie dłuższą rozmowę dość ożywioną i o żadnej podobnej instrukcyi ani o ultimatum niema mowy, prosił mnie jedynie generał aby jutro lub pojutrze był mu przedstawiony jakiś projekt uregulowania tymczasowego spraw naftowych co mu przyrzekłem.

Wedle informacyi prywatnej rzekoma instrukcya czytana przez majora Fordhama była porzuconym dawno projektem instrukcyi. Wyjaśnienie tej sprawy może przeprowadzić najlepiej senior Komisyi Polskiej, p. Wańkowicz, którego o stanie rzeczą bezwłocznie informuję.

Konferencya: Dnia 4/11.1919. Streszczenie dyskusyi

Wańkowicz: Instrukcya rządu polskiego nie dopuszcza podobnych układów, które mogą pozostawić trwałe następstwa.

Dr. Dąbrowski: projekt panów na razie przedwczesny, będzie on mógł być rozważony, gdyby co nieprzepuszczam podobne ewentualności miały być rozważane.

Dr. Dziedzic: tłumaczy genezę projektu i dyskusyi.

Fabiański: byliśmy wprowadzeni w błąd, gdyż p. Macintosh w towarzystwie majora Fordhama przedstawili nam rzecz, jako mającą nam być narzuconą przez Misyę franc.-ang., choćby wbrew naszej woli.

Dr. Dąbrowski: jakiejś ewentualności jeszcze niema i jej nie oczekujemy, ale gdyby miało przyjść narzucenie, to my nie powinniśmy niczego niekorzystnego aprobować i powinniśmy zająć własne stanowisko.

Inz. Szczepanowski: Załatwieniem prowizorycznem sprawy nafty może być tylko prosty interes wymiany oznaczonej ilości wagonów produktów naftowych za żywność i towary. Co do tego wśród nas panuje jednomyślność.

Potem uradzili obecni interesanci, że aby nie zrażać p. Macintosha wręczą mu prywatny swój memoryał, w którym wszystko co jest przeciwne instrukcyi warszawskiej będzie wyeliminowane.

Zaraz potem opracowałem projekt transakcyi (umyślnie to słowo) naftowej jakiś miał być na życzenie generała Barthelemy przedstawiony z naszej strony. Na podstawie narady z posłem Wańkowiczem i Dr. Dąbrowskim projekt ten uzupełniłem i podam go w załączeniu przy jutrzejszym sprawozdaniu, wraz z relacyą o odnośnej rozmowie z generałem.

Projekt ten przewiduje dostarczenie Ukraińcom (a une Compagnie Ukrainienne) pewnej ilości produktów naftowych, których ilość ma być potem oznaczona, załadowanych w cysterny kolejowe wzamian za potrzebne dla ludności okręgu naftowego transporty żywności i innych towarów. Projekt tak jest ujęty aby w niczem nie zawierał jakiegoś uznania władz lub granic ani wogóle istnienia państwowego drugiej strony: natomiast daje szereg punktów dla nas bezprzedmiotowych a które druga strona przedstawiała generałowi jako dla niej istotne (możność osiągnięcia dochodów fiskalnych z taks i opłat konsumpcyjnych).

Jutro odnośnie konferencya z generałem, który tę sprawę wysuwa na pierwszy plan: ponieważ druga strona ich sprawy stawia.

Ukraine and Poland. — Vol. 1. — P. 62—71.

Odpis
26.1.19. godz. 13.30

Dla ministra Paderewskiego

Napad Czechów wywarł bardzo niekorzystne wrażenie na misję Barthelemy. Skonstatowany fakt zerwania układu, zaatakowanie naszych wojsk oraz częściowe wyparcie Czechów przechyliło opinję w naszą stronę i utwierdzi na kongresie prawa nasze na Śląsku wedle słów misji.

Postawa ludności Lwowa i wojsk naszych wywarły głębokie wrażenie i wiarę w ich siłę. Wczorajsze dwa pociski w katedrę i ostrzeliwanie miasta oburzyły misję, również jak onegdajszy napad na naszych parlamentarzy i siostry Czerwonego Krzyża. Wczoraj odebraliśmy wodociągi i silnie je obsadziliśmy, za kilka dni będzie woda w mieście.

Dziś pułk. Smith pojechał z oficerem francuzkim oglądać naszą linię obronną. Uważają zwiedzenie tamtej strony za niewskazane dla przedstawicieli aliantów. Coraz bardziej przekonywują się, że ruch rusiński jest ruchem bolszewickim i bodaj zupełnie stracili pierwotną nadzieję zwrócenia rusinów przeciw bolszewikim w razie zawarcia rozejmu.

Siły rusinów słabną i dezorganizują się. Duża część ich wojsk tylko za pomocą terroru jest trzymaną, a także przez pozwalanie na grabież. Dyscypliny niema, oficeróów nie słuchają. Brak u nich amunicji daje się odczuwać, z Węgier jej jakoby już nie dają. Ukraina nie daje ani żołnierzy, ani amunicji. Zawarcie rozemu byłoby tylko dla rusinów korzystne, gdyż oni słabną, a my się wzmacniamy.

Oddanie części kraju we władanie Rusinów, którzy gospodarzą po bolszewicku, przez ludność całą z oburzeniem jest odrzucone i wywołałoby ruchy rewolucyjne wśród ludności, a możliwie i w wojsku. Domagają się jednogłośnie oczyszczenia od wojsk całej Galicji. Sfery wojskowe podzielają w zupełności to zdanie, nie wątpiąc ani na chwilę w zwycięstwo. Potrzeba natychmiast 4000 żołnierza, w czem możliwie dużo kawalerji, oraz 6000 rekruta, którego tu uzbroją. Broń, amunicję łatwo kupić na Węgrach i w Austrji, trzeba przysłać pieniędzy, o oszczędności myśleć nie można, gdy losy kraju od tego zależą. Oczyściwszy Galicję i zyskawszy z prawego skrzydła Rumunów, można skutecznie nacierać na północ na Włodzimierz-Wołyński i flankowym uderzeniem zmusić do oczyszczenia Chełmszczyzny i Kowla, nie zważając na obecne posuwanie się tam petlurowców.

Misja też przychodzi do tego przekonania. Osiąganie się z wysłaniem posiłków i rekruta jest tu fatalnie komentowane. Jeżeli Warszawa będzie zwlekać, to Galicja będzie się sama bronić do ostatka, co rozbiłoby jedność akcji narodu i wywołałoby usposobienie antyrządowe. Nie wysłanie tu chociaż części wojska z Ostrawy i odesłanie ochotników do domu, gdy się o nich tu obijano, jest uważane za czyn rozmyślny. Tego opuścić nie można ze wszelkich względów, na co szczególnie nacisk kładę.

W poniedziałek mają przyjechać parlamentarze rumuńscy. Jestem głęboko przekonany, że zawarcie rozejmu będzie dla nas szkodliwe, nie dając przytem możności przerzucenia wojsk w inne miejsce. Każde uszczuplenie sił wywoła niechybnie zerwanie zawieszenia broni i napad rusinów na ogołocony front.

Przykład Czechów powinien nas nauczyć być ostrożnymi.

Lwów ma chleba do czwartego lutego, wagony wysłane z Lublina nie doszły. Prezydent miasta prosi o kredyt miliona marek w aprowizacji, co ogromnie by ułatwiło ciężką sytuację.

Proszę usilnie wziąć pod uwagę moje przedstawienie oparte na dokładnem zbadaniu sytuacji. Naznaczam, że odpowiedzialność za włożoną na mnie misję tylko wówczas ponosić mogę, gdy względy przedstawione będą pod rozwagę wzięte.

Zajęcie całej Galicji, zwalniając ludność polską od terroru, dałoby 30 000 rekruta rwącego się do boju. Starorusini przechylać się zdają na naszą stronę.

Znaczna ilość zboża i olbrzymie zapasy kartofli, znajdujących się na terenie przez Rusinów zajętym rozstrzygną kwestję aprowizacji, co jest jeszcze ważnym powodem do prowadzenia akcji decydującej oczyszczenia kraju aż po Zbrucz.

W tej chwili ostrzeliwują miasto. Dwa pociski padły w hotelu francuskim, gdzie mieści się Komenda Główna, drugi pękł odemnie.

Depesza oznajmia, że 9 baonów czeskich silnie atakuje Sajbersdorf. Pułk. Smith jedzie dziś na Śląsk zbadać sytuację, dowiedzieć się, co to za oficerowie koalicyjni tam działają. Sądzę, że muszą to być Czesi, podający się za takowych, byli emigranci.

Wiadomości te są od pułk. Latinika.

Wańkowicz m. p.

Za zgodność odpisu.

Ukraine and Poland. — Vol. 1. — P. 62—73.

№ 80
СТАТТЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ»: «ДОЛЯ НАШИХ ІНТЕРНОВАНИХ ТА ПОЛОНЕНИХ»

21 січня 1919 р.

Війна з поляками затягається щораз довше. Вони вивозять до західної Галичини все більше інтернованих і полонених Українців. Вже навіть потворили для них «концентраційні табори». Декотрі з тих таборів (як от Домбє) мають вже серед нас майже таку славу, як бл. п. Талєргоф, – просто кажучи – Голгофта нашого народу. В кількох останніх числах подавали ми вістки про долю наших полонених та інтернованих цивільних людей. Тож наші читачі знають тяжке і незавидне положення тих невинних жертв.

В 3 числі «Стрільця» подає редакція вісти, одержані від віродостойних свідків, що виїхали 3 січня зі Львова. Вони говорять виразно, що Поляки зарядили репресії проти інтернованих і полонених Українців через те, що дістали відомости про недобре поведення з Поляками з нашого боку. Навіть загрозили репресіями цивільній людности.

Вісти про погане поведення з Поляками на Україні є неправдиві; вони походять звичайно з видумок, прибільшень та переборщень. Ані українській нарід, ані його власти не хочуть зле поводитися з Поляками. Для всіх є однакові права – і кождого хто провинився проти закона, жде кара в законі назначена – все одно, чи він Українець, Поляк, чи належить до якої иншої народности.

Навіть конфіската землі буде переведена в цілій Україні не проти Поляків, тільки в імя справедливости і економічної рівности всіх людей; щоби жоден чоловік не визискував другого і не жив з його праці. Землю відбереться від кождого, хто на ній не працює своїми руками, – все одно, чи се буде Поляк, Українець, чи хто інший. Так само обділить наша держава сконфіскованою землею усіх безземельних та малоземельних селян без огляду на те, до якої народности вони належать.

Ще раз повторяємо і виразно зазначимо, що в українській державі не переслідується ніякої народности та що кожда з них

має права на знану автономію в культурних справах. Сі права будуть забезпечені в конституційних законах, які ухвалить український парлямент або Установчі Збори.

Одначе від самих сих заяв та обіцянок не зміниться ні трохи тяжке положення та погане обходження з нашими інтернованими та полоненими. Їх доля спочила тепер виключно в руках польських властей. Обовязком нашої держави є старатися поліпшити положення Українців полонених та інтернованих Поляками.

Сею справою повинен занятися тимчасовий державний Секретаріят. Він повинен передовсім зарядити, щоби оповідання про те, як Поляки обходяться з нашими полоненими та інтернованими, були урядово перед властями або перед судом стверджені, присягою скріплені та в урядових протоколах усталені. Із сим матеріялом повинен Секретаріят виступити перед польським правительством, перед невтральними державами та перед антантою. Від правительства антанти треба жадати, щоби вони звернули увагу правительства, що таке поступовання з інтернованими та полоненими Українцями не є згідне з етичними поняттями правових держав. Антант повинен зажадати знесення польських репресій супроти Українців. — Крім сього треба оголосити в державах антанту та в невтральних про факти поганого поступовання Поляків з Українцями і додати до того збірку протоколів, списаних про найбільші надужиття. Таку брошуру треба видати на усіх важливих мовах европейських народів. — Нахай світова праса, котра стільки разів упоминалася за права жидівського народу, промовить своє слово і в нашу оборону. Се спонукає правительства до певних кроків в дипльоматичній дорозі.

Від польського правительства треба зажадати через тих дипльоматичних представників, котрі заступають інтереси наших горожан у Польщі, знесення репресій. Рівночасно треба йому запропонувати вислання невтральної комісії, яка ствердила би, що наші власти людяно обходяться з польськими інтернованими та полоненими і взагалі з Поляками. Та сама, або така сама комісія мала би також провірити, чи польські власти змінили своє поступовання супроти наших полонених та інтернованих.

Для інтернованих треба також зорганізувати правильну матеріяльну допомогу, бо се обовязок держави дбати про своїх горожан навіть тоді, як вони попали в руки ворога.

Нове життя. – 1919. – 21 січ.

№ 81
ЗАПИТ УПОВНОВАЖЕНОГО ПРЕДСТАВНИКА ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ УНР В БУДАПЕШТІ ЯРОСЛАВА САВЧЕНКА ДО ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ПРО МОЖЛИВІСТЬ ЗАРАХУВАННЯ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ КОЛИШНІХ ОФІЦЕРІВ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ АРМІЇ

22 січня 1919 р.

До славного Секретаріату для військових справ в Станіславові

Будапешт, дня 22 січня 1919

В послідних расах зголошуються в досить великім числі неукраїнські офіцери бувшої австро-угорської армії просячи о прийнятті їх в ряди наших військ. Се спонукує мене віднестись з запитом до Главного Секретаріату чи взагалі чужоземні офіцири будуть і дальше принимані і, що головно на яких услівях. З висказів зголошуючих ся можна вносити, що оні не булиб задоволені з принятя їх на старих австрійських услівях, як рівнож многі жадають сейчасового підвисшеня їх маржі.

Прошу о відповідні інформації.

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 285. Рукопис. Оригінал.

№ 82
ЗАКЛИК ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ»: «ДО ЗБРУЇ!»

25 січня 1919 р.

Довідуємося, що між англійською місією і начальною військовою командою західної України велися через три дні переговори, щоби перестати боротися з Поляками і віддати рішення про будучі границі України і Польщі на голосування мирового конгресу.

Головно ходило очевидно, о демаркаційну лінію, значить о розгроничення областей, що мали би тимчасово остати під владою одної і другої воюючої сторони.

Урядовий комунікат говорить, що продовження переговорів буде 27 с. м. Що се значить? Нічо иншого, як те, що протягом трох днів годі було дійти до згоди. А до згоди годі дійти тільки в такім разі, як стається на польський прінціп, що українська земля має належати до Польщі. Не знаємо сього і з урядового комунікату, але мусимо догадуватися на основі льогічного розумовання.

Приватно довідуємося про заяви Поляків, що вони не віддадуть нам добровільно Львова, хочби їм приказав Пілсудський або Падеревський.

На завзяття та упір, як також на спроби загарбити українську землю, можемо відповісти тільки одним кличем: «До збруї».

Знаємо, що з нами згодиться весь український нарід в західній Україні, як ми запропонуємо нашій військовій команді, щоби зарядила з українського боку таку загальну війну, яка ведеться Поляками проти нас.

Треба проголосити загальний похід воєнний в обороні загроженої землі і волі, в обороні Вітчизни, що є тепер в небезпеці. Кожний мавби йти в поле в своїй одежі – тільки з окремою відзнакою. Узброїти весь народ. Науку найконечніших вправ перевести по селах. Всюди творити загони, що діставали би харчі й біля з власного села.

Сильно вести війну і скоро її покінчити! Станути сильним муром на етнографічних границях України.

До збруї!

Нове життя. – 1919. – 25 січня.

№ 83
ЗВЕРНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ «ГРОМАДЯНИ» ПРО ДОПОМОГУ ВІЙСЬКОВИКАМ НА ФРОНТІ

26 січня 1919 р.

Громадяни!

У важку, преважку хвилю довелось нам добувати волю для нашого Народа, визволяти рідну землицю з під кормиги ненаситнього, споконвічного ворога, добувати волю для нашого Народа! Бо стати проти нього мусіли наші жовнярики, яким по чотирьох літах страшних, досі небувалих воєнних трудів не судилось хоч би через короткий час пригорнути своїх біднятoк до батьківських грудий, натішитись ними, нагодувати їх зголоднілих, направити свою розбиту хатину, нарубати дровець щоб їм затопити в печі. Бо мусіли йти в похід в лахмітю, якого їм з милосердія не зрабовано в поворотній дорозі з далекої Італії, без біля, в подертих черевиках. Пішли і твердим муром стали проти завзятих наступів, преможного ворога та хоробро обороняють рідний край перед страшним ляцьким ярмом.

Панове громадо! Чи зумієте ви належно оцінити сю безмежну велич посвяти Ваших батьків, мужів і братів для Вас!

Чи знаєте, як добре розуміють они вагу хвилі, яка рішить про цілі сотки літ, про цілу будуччину нашого Народа? Таких героїв ще не було на світі панове Громадо і маленькими муть видаватись супроти тих наших жовняриків закостенілих з зимна, а зі сьвятим огнем завзятя і любови свого народа, діла найбільших велетнів світа, які записала досі в своїх книгах історія.

Громадяни! Управа українських військ не може ізза знаного всім браку біля, одежі і обуви заосмотрити належно в ті річи наших героїв в поли. Тож ми усі мусимо їм допомогти, конечно допомогти!

В кождій родині знайдесь щось непотрібного, а хочби оно серед теперішніх важких відносин могло навіть нам придатись, не забувайте хто потребує від Вас тих річий.

Ви жертвуєте сорочку, чи старий кожух, чи пару переходжених черевиків, жовняр на фронті наставляє свою буйну голову за Вас і цілих Ваших поколінь!

Чи ви свідомі сего, що ваші діти, онуки і правнуки з роду в рід будуть або проклинати Вас і себе, що ви їх на світ божий видали і казали їм бути ляцькими рабами і підніжками, бо це ваше самолюбство не позволило вам у сю хвилину убрати своїх героїв і ви змусили їх з причини браку одежі серед найбільшого зимна уступати перед добре одітим ворогом, — або славити вашу память до найдальших поколінь, що ви оцінили як слід вагу хвилі і самі скинули з себе майже послідний приодівок, дали його борцям за свободу і помогли їм ту свободу добути!

Українські батьки, матері і дівчата покажіть перед цілим світом, який звертає пильну увагу на вас, що ви гідні прав людини, що заслужили собі стати панами в своїй хаті.

Складайте негайно у своїх громадах білє, теплу одіж і черевики на руки місцевих комітетів, які зложуть зібрані річі за поквітованєм у дотичних повітових державних комісаріатах.

До сеї цілі творіть сей час же такі місцеві комітети, нехай комітетові не минуть ані одної хати, до звоженоб їм вдовину лепту, а Ви Громадяни пам'ятайте, що вдвоє дає той, хто даст скоро.

Державний Секретаріят внутрішніх справ

Ч. 487/19

До всіх повітових державних Комісаріятів

Подаючи вам до відома по висший поклик до громадяньства вкладаєсь на Вас обов'язок сейчас постаратись через громадських комісарів, щоб в кождій місцевості потворено місцеві комітети для збирання жертв. З комітетів не надто великих щодо числа (щоб осягнути їх поворотність і легкість, повинні б належати крім громадських комісарів і інтелігентних сил зручні, вимовні, а при тім чесні селяни взгл. міщани. З складу комітету повинна бути виділена і контрольна комісія. ...звоженоб, прим. щотижня до повітового Комісаріату, який виставляв би на се поквітованя, а рівночасно справлявби самі датки по попереднім порозуміню з військовими властями до місць запотрібованя.

Станіславів, дня 26 січня 1919 р.

Державний Секретар внутрішніх справ. Д-р. Макух

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 1, арк. 30. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 84
ОБІЖНИК ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ПОВІТОВИМ КОМІСАРАМ ПРО ЗАХОДИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗАСОБІВ ЗВ'ЯЗКУ

27 січня 1919 р.

Зі всіх сторін краю доносять, що місцеве населеня нищить телеграфічні і телефонічні урядженя, чим спричинює значну шкоду і перерву комунікації.

Поручаю панам Комісарам наказати громадам пильнувати телеграфічні і телефонічні урядженя, а Станицям Жандармерії допильнувати, щоби громади виконали сей приказ.

Всяке нищене телеграфів і телефонів треба строго карати навіть карним законом.

Державний Секретар внутрішніх справ. Д-р. Макух

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 1, арк. 68–69. Рукопис. Копія.

№ 85
ОБІЖНИК ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ПОВІТОВИМ КОМІСАРАМ ВІДНОСНО ЗВІЛЬНЕННЯ ОКРЕМИХ ГРОМАДЯН ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

*27 січня 1919 р.**

До всіх Повітових Державних Комісарів

В ціли урегульовання справи звільнення від військової служби занятих при громадянських Урядах військових осіб заряджаю в порозумінню з Секретаріятом військових справ, що слідує:

1) звільняти від чинної служби в українськім війську будуть окружні Команданти лише в таких случаях, коли се лежатиме в публічнім інтересі (служачих при адміністрації, судівництві,

*Дата документа.

почті, зелізниці та школах) і коли пропоновані до звільнень люди мають що найвисше степень підхорунжого. Внески на звільнення мають ставити повітові Комісаріяти. Сі останні є зобовязані в кождім случаю особисто переконуватися, чи належить в данім случаю ставляти внесок на звільнення від чинної служби та взяти на себе особисту відвічальність за совісність, в сповненню сеї службової чинностй.

2) Право звільнювання від чинної військової служби людей, що мають степень від хорунжого в гору є застережене виключно Державному Секретаріятови військових справ, а належито умотивовані внески мають виходити від Повітових Комісарів через окружні Команди до Секретаріяту військового.

3) Звільняти людей від чинної служби з родинних зглядів буде тільки Державний Секретаріят військових справ лише в надзвичайних случаях.

4) Перед кінцем лютого с. р. буде взагалі звільнятися людей від чинної військової служби для пільних робіт.

5) З огляду на се, що лучалися досі случаї задержування з боку Повітових Комісарів мужви, та навіть старшин в дома перед рішенням реклямації, заряджується, що таке задержування людей яко самовільне є недопускаєме навіть в случаях, де заходить публичний інтерес. В тих случаях прислугує Повітовим Комісаріятам право в пильних случаях вносити реклямації в телеграфічній дорозі.

Подаючи се панам Комісарам до відома, поручаю на будуче точно придержуватися повисшого зарядження.

Державний Секретар внутрішних справ: Др. Макух, в. р.

Республика. – 1919. – 9 лют.

№ 86
ВІДПОВІДЬ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРЕДСТАВНИКОВІ УНР У БУДАПЕШТІ ЯРОСЛАВУ САВЧЕНКУ ПРО УМОВИ ЗАРАХУВАННЯ КОЛИШНІХ ОФІЦЕРІВ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ АРМІЇ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ В ГАЛИЦЬКУ АРМІЮ

27 січня 1919 р.

Уповноважений заступник Української Народної Республіки в Будапешті

Принимати офіцерів нестарших як сороклітних. Мусить знати найменше одну словянську мову. Найбільш потрібні офіцери і армейскі ...* і молоді офіцери генерального штабу. Платня о много висша від платні в бувшій австр. армії, а в кожнім часі буде 2 і 3 рази більша. Підвищена ...* може поступити лише тих старшин, які є на черзі в аванзі.

Станиславів, дня 27/I.19.

Печатка. Підпис

Архів. УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, стр. 285. Рукопис. Оригінал.

№ 87
ПЕРШІ ВІЙСЬКОВІ ЗВАННЯ, ПРИСВОЄНІ УКРАЇНСЬКОЮ НАЦІОНАЛЬНОЮ РАДОЮ СТАРШИНАМ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ
з 1 листопада 1918 р. до 1 січня 1919 р.

31 січня 1919 р.

Іменовання в Українськім Війську Українською Національною Радою

Іменовані Львівською Делеґацією Національної Ради у Львові:
Полковниками:
Отаман:
Коссак Гриць, 13.XI.18.

Сотник:
Стефанів Гнат, 13.XI.18.

I. Піхота.
Стяга.

Іменовані:
Полковниками:
Підполковники:
Кравс Антін, ґр. Південь
Слюсарчук Константин, ґр. Південь

Отаман:
Вітовський Дмитро, ДСВС

Підполковниками:
Отамани:
Папп де Яноші Йосиф, Стр ОК
Федорович Володимир, Тр ОК

Отаманами:
Сотник Генерального Штабу:
Ерлє Альфонс, 28.XI.18. НКУВ

Сотники:
Букшований Осип, ґр. Схід
Ґорук Сень, НКУВ
Грабовенський Іван, Смб ОК
Дудинський Роман, Кіш УСС
Котович Володимир, Стр ОК
Ляєр (Leier) Альфонс, Стн II ПС
Микитка Йосиф I ПУСС
Оробко Василь, Чр ОК
Рожанковський Теодор, Стн ОК
Русин Николай, Стн II ПС
Тінкль Франк, Кл ПДор
Черський Василь, ПкнЛ
Шухевич Стефан др, НКУВ

Сотниками:
Поручники:
Бакович Петро, Винники
Байрак Микола, Стн II ПС
Бемко Володимир, Кл ОК
Бігус Петро, Брж ОК
Білинкевич Богдан, I ПУСС
Бодруґ Ілько, Кл ПДор
Будзиновський Осип, I ПУСС
Волощук Роман Осип; ґр Південь
Галібей Стефан, Кл ОК
Гнатевич Богдан, I ПУСС
Гнатюк Михайло, I ПУСС
Гошоватюк Денис, Кл ПДор (погиб)
Гузар Роман НКУВ
Ґаздейко Петро, ґр. Схід
Ґеринович Володимир др, ґр. Південь
Заліпський Сильвестер, 14.XII.18. Зл ОК
Запутович Франк, Кл ПДор
Зволинський Петро др, ПМаз
Климкевич Михайло
Козак Северин, 13.XI.18. ДСВС
Комаринський Роман, 24.XII.18. Тр ОК

Коссак Іван, ґр. Північ
Кравець Остап, НКУВ
Краснопера Северин, І ПУСС
Ліськевич Н, ґр. Південь
Лунів Андрій др, 30.XI.18. ґр. Південь
Луцький Мирон, ґр. Схід
Магаляс Семен, ДСВС
Малєщий Іван, Дионізій, Смб ОК
Мартинець Федір, ґр. Схід
Мартинюк Іван, 14.XII.18. Зл ОК
Мельник Михайло, 13.XI.18. Смб ОК
Микитка Мирослав, ґр. Схід
Носковський Зенон, І ПУСС
Олесницький Гриць, Зл ОК
Паліїв Омелян др. Кл ОК
Петрикевич Віктор, Смб ОК
Подлєвський Адольф, Чр ОК
Примак Федір, Кл ОК
Радчак Евзебій, ІІ ПС
Рудницький Іван, ґр. Схід
Секунда Володимир, ґр. Північ
Семенюк Осип, І ПУСС
Сененький Василь, НКУВ
Сіяк Микола, Тр ОК
Станімір Осип, ґр. Південь
Степанів Ананія, ґр. Південь
Строцький Сидір, ґр. Схід
Тимцюрак Володимир, ДСВС
Трух Гриць, І ПУСС
Федик Михайло, ґр. Південь
Фешур Йосафат, Зл ОК
Франко Петро, І ПУСС
Хробак Микола, ґр. Південь
Цьокан Ілько, 12.XI.18. Зл ОК
Черевко Зенон, Константин, ПкнЛ
Шашкевич Богуслав, 6.XII.18. ґр. Північ
Шебец Софрон, ґр. Південь
Шухевич Володимир, ДСВС

Яблонський Олекса, ґр. Північ
Янович Мирослав, 14. XII. 18. Зл.ОК

II. Пушкарі.
Стяга.

Іменовані:
Отаманом:
Сотник:
Лещій Северин, Зл ОК

Сотниками:
Поручники:
Воєвідка Ярослав др, ґр. Схід
Купчанко Корній, Стр ГрмП
Лукашевич Самуіл, Стр ГрмП
Мацькевич Стефан, Стр ГрмП
Поліха Теодор, Кл ГрмП
Шепарович Юліян, Стн ГрмП
Шипайло Роман, Кл ГрмП
Йоселишин Стефан, Стн ГрмП
Ярема Яким, Стр ГрмП

III. Кіннота.
Стяга.

Іменовані:
Сотниками:
Поручники:
Слезинський Олекса, ДСВС
Табора Стефан, НКУВ

V. Ветеринарі.
Заснова.

Іменовані:
Сотником-ветеринаром:
Поручник-ветеринар:
Бородиєвич Остап, ДСВС

IV. Санітети.

Стяга.

Іменовані:

Отаманами:

Сотники:

Білас Ростислав др, ДСВС

Дроздовський Володимир др, Тр ОК

Сотниками:

Поручники:

Білозор Володимир др, І ПУСС

Гайдукевич Евген др, Стр ОК

Козакевич Олександер др, Тр ОК

Музика Максим др, ДСВС

Полохайло Іван др, Тр ОК

Прийма Остап др, Стн ОК

Стефанович Іван др, ґр. Південь

Танячкевич Кость др, НКУВ

Яцик Тадей, Стн ОК

VI. Духовенство.

Заснова.

Іменовані:

Преподобниками:

Духовники:

Їжак Микола, Преподобництво ДСВС

Калята Антін, Преподобництво НКУВ

VII. Судівництво.

Заснова.

Іменовані:

Підполковником-судією:

Отаман судія:

Тисовський Стефан,

Отаманом-судією:

Сотник-судія:

Подляшецький Омелян Орест, ДСВС

Сотниками-судіями:
Сотник:
Варницькій Емануїл, Кл ОК

VIII Інтендантура
Заснова.
а) Економічно-зарядчий відділ.
Іменовані:
Сотниками-інтендантами:
Поручники:
Герасимович Гриць, ДСВС
Дурбак Павло, НКУВ

б) Рахунково-провірочний відділ.
Хорунжим-інтендантом:
Рахунковий практикант:
Кирилів Антін др, НКУВ

Ліквідатура.
Іменовані:
Ліквідуючим сотником:
Поручник:
Мечник Петро, НКУВ

Спис іменовань
в Жандармерії Західної Области
Української Народньої Республики,
від дня 1 падолиста 1918 почавши,
до 1 січня 1919 включно.
Іменовані:
Отаманом:
Поручник:
Індишевський Лев, 27.XI.18.

Сотниками:
Поручники:
Алеськевич Микола, 27.XI.18.
Ващук Олександер, 28.XII.18.

Затирка Лев, 21.XII.18.
Козак Іван, 27.XI.18.
Федитник Михайло, 27.XII.18.
Яворський Матвій др, 20.XII.18.

Спис іменовань у війську Західної Области Української Народньої Республики, від дня 1.XI.1918 почавши, до 1 січня 1919 включно.

Поданий тут спис обнимає всі іменовання, від дня 1 падолиста 1919 почавши, до 1 січня 1919 включно.

При іменованнях, які наступили перед 1./1.1919, поставлена дата іменовання. Всі инші іменовання відносять ся до дня 1 січня 1919 і не мають при собі ніякої дати.

Назви військових частин переходові. Утворила їх потреба хвилі без огляду на цілість армії.

В списі приходять слідуючі скорочення:

Брж Бережани
Вин Винники
Зл Золочів
Кл Коломия
Кмк Камінка Струмилова
Рв Рава Руська
Смб Самбір
Стн Станиславів
Стр Стрий
Тр Тернопіль
Чр Чортків
І ПУСС – І Полк Українських Січових Стрільців
ІІ ПС – ІІ Полк Стрільців
Бат – Батерія
ВДУ – Військовий Духовний Уряд
ГрмП – Гарматний Полк
ГрмСтП – Гарматний Станиславівський Полк
ґр. Південь – ґрупа Південь
ґр. Північ – ґрупа Північ
ґр. Схід – ґрупа Схід
ДСВС – Державний Секретаріят Військових Справ

Ж – Жандармерія
КішУСС – Кіш Українських Січових Стрільців
ЛетВ – Летунський Відділ
НКУВ – Начальна Команда Українських Військ
ОК – Окружна Команда
ПвК – Повітова Команда
ПДор – Полк Дорошенка
ПкнЛ – Полк князя Льва
ПМаз – Полк Мазепи

Вістник Державного Секретаріату військових справ. – 1919. – № 5. – С. 14–20.

№ 88
ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКА УМОВА ЩОДО ПОРАНЕНИХ, ПОЛОНЕНИХ ТА ІНТЕРНОВАНИХ

*1 лютого 1919 р.**

УМОВА

заключена дня 1 лютого 1919 у Львові межи повновласниками Державного Секретаріату Укр. Народньої Републики Західної Области, уповажненими письмом з дати Станиславів 15 січня 1919: Др. Стефаном Томашевським, Др. Володимиром Охримовичем і Др. Львом Ганкевичем – іменем української воюючої сторони, та делегатами Правлячої Комісії: Др. Владиславом Стесловичем, Зигмунтом гр. Лясоцьким, Александром гр. Скарбком, інж. Артуром Гавснером і Др. Адамом Глажевським – іменем польської воюючої сторони в справі усталення засад обопільного трактовання ранених, полонених та інтернованих.

Обі сторони заявляють, що безпроволочно по підписанні сеї умови будуть видані зарядження, силою яких обі воюючі сторони, виходячи з засади безоглядного береження міжнародного воєнного права, себто засад женевських і гагських конвен-

*Дата документа.

цій, перестерігати муть слідуючих, спільно умовлених постанов що до трактовання ранених, полонених та інтернованих.

Арт. I. Ранені.

а) У військових приказах мають бути від часу до часу пригадувані приписи женевських і гагських конвенцій, нормуючі трактовання ранених і полонених на полі битви.

б) Раненим і хорим полоненим має бути запевнена належна опіка лікарська та релігійна по обряду ранених.

в) В місцевостях, де находяться у шпиталях ранені в хорі полонені, мають бути видавані сталі лєгітимації жіночим комітетам другої народности з правом відвідувати хорих і ранених та доставляти їм поживи, убрань, лєктури і т. п.

Арт. II. Полонені.

а) В таборах полонених мають бути старшини відділені від мужви.

б) Полонені старшини удержуються самі й побирають в рангах від хорунжого до сотника включно по 500 К. місячно, булавні старшини по 800 К місячно; полонена мужва дістає повне удержання та титулом причинків по 30 К місячно.

в) Полоненим воякам має бути доставлена в міру потреби одіж та обув.

г) Усім полоненим старшинам та воякам треба уможливити ведення переписки зі своїми родинами.

ґ) Нездібні до військової служби полонені мають бути вимінювані по нормам, обнятим додатковою умовою — яка має бути заключена між обома воюючими сторонами.

Арт. III. Інтерновані.

А) Інтернування треба обмежити до цілком виїмкових випадків, іменно до тих, в яких заходить оправдене побоювання, що дана особа може ділати на шкоду армії. Всі инші інтерновані доси мають бути безпроволочно випущені на волю, евентуально — на скілько їх місце осідку лежить в тіснійшім операційнім терені — конфіновані.

б) Приміщення інтернованих має бути відповідно приспособлене: евентуальні літні бараки замінені зимовими мешканнями.

в) При розміщенні інтернованих у таборах треба брати на увагу степень інтелігенції зглядно образовання.

г) Харч в таборах інтернованих має відповідати що найменше військовій харчовій пайці.

ґ) Інтернованим треба забезпечити відповідну опіку лікарську та релігійну по їх обряду.

д) Мають буть видані прикази що до береження чистоти в таборах інтернованих.

е) Інтернованим мають бути виплачувані денні грошеві причинки 3—5 К відповідно житєвій стопі інтернованого і місцевим відносинам.

ж) В місцевостях, де находяться табори інтернованих, мають бути видавані сталі легітимації жіночим комітетам другої народности з правом відвідувати інтернованих та доставляти їм безпосередно поживи, убрань, лектур і т. д.

Арт. IV.

Обі сторони поручають береженя засади, що ні полонені, ні інтерновані не будуть в тім характері трактовані як переступники.

Арт. V.

Повертаючих з давних фронтів вояків т. зв. поворотців: гаймкерерів, не можна задержувати як полонених; їх можна трактувати що найбільше як цивільних інтернованих, при приноровленню до них приписів арт. II. букви ґ.

Арт. VI.

Брання закладників має бути обмежене до тіснійшого простору воєнних операцій і то лише на час необхідности.

Арт. VII.

а) Всім особам, які остають, що правда, на волі, одначе, заскочені воєнними випадками, відтяті від постійного місця осідку, має бути уможливлений поворот до свого місця замешкання.

б) В тій цілі власти, під якими остають такі особи, мають доставити їм безплатно карт їзди зелізницею до границі, відповідного завдатку в готівці на кошти дороги та легітимаційних документів.

Арт. VIII.

Всі видатки і зачети, вичислені в арт. II. буква б) і в), в арт. III. буква е) і арт. VII буква б), відповідно удокументовані, мають бути подані обома сторонами до обопільного розчисту і до звороту евентуальної надвижки.

Арт. IX.

В місци осідку українського правительства і в місци осідку польського правительства може перебувати уповноважена делєгатка Червоного Хреста з другої сторони для опіки над полоненими.

Арт. X.

Обі сторони будуть вести приміт (евіденцію) полонених, ранених і інтернованих та відповідні викази будуть пересилати собі обопільно що найменше раз у місяць.

Арт. XI.

Оригінал отсеї умови списується в двох мовах: українській і польській.

Текст її буде оголошений зараз по підписанні в урядових дневниках обох сторін.

Арт. XII.

Приписи сеї умови входять в життя з хвилею її підписання.

Львів, 1 лютого 1919.

Dk Władisław Steslewicz, m. p.
Zygmunt Lasocki, m. p.
Dr Aleksander Skarbek, m. p.
Dr Adam Głazewski, m. p.
Artur Hausnek, m. p.
Д-р Стефан Томашівський, в. р.
Д-р Володимир Охримович, в. р.
Д-р Володимир Ганкевич, в. р.

Вістник Держ. Секретаріяту Військових Справ. — Ч. 9. — Станіславів. — 1919. 10 квітня.

№ 89
ПОВІДОМЛЕННЯ ШТАБУ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ПРО ВІЙСЬКОВІ ДІЇ НА ФРОНТІ

2 лютого 1919 р.

На північ від Львова: Наші частини перейшли в протинаступ і після горячого бою заняли Кристинопіль і Острів. Ми знищили 7-мий полк уланів. Командант бригади Бардецький і ще 1 підполковник забиті. Поляки самими забитими стратили 200 чоловік. Ми заняли богато муніції і харчу. Тепер ведеться наступ на Белз.

Коло Львова: досить сильна артилєрійська стрілянина. Замічено, що від часу перебування англійської місії у Львові, польська артилєрія не стріляє з «Цитаделі».

На південь від Львова: Наші знищили залізничий тор на лінії Львів-Перемишль у Медиці.

Увага: Відходячі польські війська в районі Кристинопіль-Острів і Белз запалили всі села. Мешканців рабують до чиста: навіть забирають останну одіж.

з дня 31 січня 1919.

На північ від Львова: Під сильним натиском Поляків ми залишили Белз. Задля завзятого бою Поляки понесли великі страти. Поляки перейшли в наступ на Сокаль з боку Зарниша і Заболотців. Коло Зарниша горячий бій.

Начальник штабу укр. військ,
полковник Мишковський

Республика. – 1919. – 2 лют.

№ 90
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «РЕПУБЛИКА» ПРО УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ПЕРЕГОВОРИ ПРО ПЕРЕМИР'Я

2 лютого 1919 р.

Одержуємо отсей урядовий комунікат:

Дня 19 січня предложила англійська військова місія, перебуваюча у Львові, Начальній Команді українського війська своє посередництво в ціли навязання українсько-польських переговорів про перемиря. Начальна Команда українського війська вислала наслідком того предложення своїх відпоручників до Львова, де вони стрінулися зі згаданою місією.

Представниками місії були поставлені українським відпоручникам отсі питання: чи українська Начальна Команда згодилась-би заключити з польською стороною на основі установлення демаркаційної лінії між обома сторонами — та друге питання, як Українці хотять уладити своє відношення до польських меншостей.

Про се предложення донесла Начальна Команда Державному Секретаріятови, який вислав через Начальну Команду свою відповідь під адресою англійської місії отсего змісту:

Державний Секретаріят бажає теж покінчення проливу крови, до якого дала привід тільки польська сторона, поставши з оружям в руці проти української держави, утвореної на українській етнографічній території по думці засад Вільзона. Тому Державний Секретаріят не противиться заключення перемиря з польською стороною, для тої ціли кладе як тимчасову демаркаційну лінію між польськими і українськими військами лінію ріки Сяну з тим застереженням, що та лінія не буде пересуджувати західної границі української держави, але матиме чисто мілітарне значіння на час перемиря, себто до часу означення границь мировим конгресом або на основі порозуміння обох народів.

Що до відношення Українців до польських меншостей Державний Секретаріят заявляє, що стоїть непохитно на первіснім

становищі Української Національної Ради: дати всім національним меншостям держави свободу повного національного, культурного і економічного розвитку.

Республика. – 1919. – 2 лют.

№ 91
ЦІЛКОМ ТАЄМНА ТЕЛЕГРАМА НАДЗВИЧАЙНОГО ПОСЛАННИКА ЙОСИПА ВАНЬКОВИЧА МІНІСТРУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПОЛЬЩІ ІГНАЦІЮ ПАДЕРЕВСЬКОМУ ВІДНОСНО ПЕРЕГОВОРІВ ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПЕРЕМИР'Я

3 лютого 1919 р.

Ściśle poufne –
Ministerstwo Spraw Zewnętrznych
Pan Minister Paderewski
(pieczątka)

(pieczątka)

Lwów 129 3/2, 12.50 – pp –

Wczoraj przybyli pułkownik ukraiński Pawłenko brat prezydenta Republiki i kapitan w mundurze i orderach austryackich, przyjął pułkownik Smyth, potem przyszedł jenerał Barthelemy. Konferowali półtora godziny. Cel przyjazdu nieokreślony, mówili, że za trzy dni przyjedzie komisya z pełnomocnictwami, po które posłali do Kijowa. Barthelemy wydawał się zadowolony, mówił mnie że fakt chęci pertraktowania dowodzi, że się godzą na warunki arbitrażu anglo-francuskiego. Pułkownik Smyth bardzo poufnie powiedział, że nie rozumie po co przybyli, chyba na wywiad. Powiedzieli, że są bez pełnomocnictw na które czekają i że żądają linii Sanu, gdyż inaczej ich wojska się zbuntują. Smyth odrzekł, że i polskie wojska się zbuntują gdyby podobna umowa była zawarta. Przyznali, że Borysław daje im miesięcznie sto milionów koron z czego żyją. Sprzedają naftę po

40 koron za kilo. Ukraińcy wyjechali dziś rano. Wczoraj na galowem przedstawieniu w teatrze urządzono ogromną owacyę jenerałowi Rozwadowskieniu. Co do Borysławia uważam, że rząd powinien niewzruszenie stać za, że tereny naftowe powinny należeć do zarządu skarbu, ewentualnie zarządu wojskowego. Barthelemy bodaj chciałby wziąć zarząd w ręce koalicyi by czerpać dochody a conto rozrachunku z Niemcami, są też zakusy żydów wzięcia nafty w swoje ręce pod osłoną kompanii, która eksploatacje by od Anglików i Francuzów przejęła. Panowie Makintosz i Swierczewski nad tem w misyi pracują. Uważam że zawieranie jakiejbądź umowy czy układu z dyrektoryatem Ukrainy, byłoby zgubnem, gdyż po ogłoszeniu przyłączenia Galicyi do Ukrainy tem samem uznałoby się Galicyę jako od Polski odłączoną. Dla tej też przyczyny uważam, że rozjem nie może przez nas być zawartym, a tylko chyba przez aliantów narzuconym i na ich żądanie przez nasze dowództwo podpisany. Władze cywilne względnie dyplomatyczne mogą tylko przyjąć do wiadomości fakt dokonania z zastrzeżeniem, że linia demarkacyjna o przyszłej granicy przesądzać nie może — Wańkowicz.

Ukraine and Poland. — Vol. 1. — P. 76.

№ 92
ЦІЛКОМ ТАЄМНИЙ ЗВІТ ЙОСИПА ВАНЬКОВИЧА ПРО ПОЗИЦІЮ ФРАНЦУЗЬКОГО ГЕНЕРАЛА БЕРТЕЛЕМІ ЩОДО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕМИР'Я

5 лютого 1919 р.

Wczoraj Barthelemy przedłożyłem niemożebność zawierania rozejmu w Galicji z pełnomocnikami dyrektorjatu Kijowskiego co byłoby zupełnem uznaniem faktu włączenia Galicji do Ukrainy. Jenerał był tem zajawieniem mocno stropiony, że te pełnomocnictwa potrzebne dla pertraktacji na uczontku (!) Kowelskim. Takie postanowienia postawienie kwestji wspólności obu frontów dotąd nie było stawiane. Uważam to za bardzo zręczny manewr Ukraińców wciągających nas w pułapkę i powołania się na kongresie na fakt przyznania Galicji za Ukrainę. Barthelemy chciał wykręcić następnie tłumacze-

niem, że układ nastąpi tylko przez komendę wojskową, a więc niczego nie przesądzać i powoływał się na rozejm przez Focha zawarty. Foche jednak występował z upoważnienia rządu koalicji, co w umowie wyraźnie zaznaczonem zostało. Barthelemy widocznie chce za wszelką cenę osiągnąć zawieszenie broni. Łudzono nas, że nie będzie ono w swej formie przesądzało o losach Galicji. Jest widocznem, że żywi zamiary pozyskania Ukrainy dla walki z bolszewikami i ma illuzje co do siły ruchu ukraińskiego i mocnej organizacji ich wojska. Powiedział, że obie strony oskarżają się wzajem, więc musi wierzyć jednym i drugim. Przedstawiałem różnicę, jaka pomiędzy rzetelnością obu stron zachodzi. Dowodzili, że Borysław pracuje całą siłą, tymczasem wczoraj przybyło parę inżynierów, którzy stwierdzili, że życie fabryczne zamarło zupełnie – Ukraińcy wysprzedają resztki zapasów. Robotnicy rozbiegli się, żydzi Borysław opuścili. Położenie Ukraińców pogarsza się. Pod pozorem ustępstw dla koalicji chcą wytargować od nas pewne ilości nafty, nie będąc w możności sami przemysłu uruchomić.

Położenie dyrektorjatu jest krytyczne, co należy nam wyzyskać.

Zawarcie teraz umowy tylko Ukraińcom wyszłoby na dobre. Wygotowaliśmy i przełożyliśmy Barthelemy projekt oddawania pewnej ilości nafty wzamian za produkty nam potrzebne na wypadek przejścia Zagłębia w nasze ręce przy polskiej administracji i ochronie, przyczem nadzór za wykonaniem repartycji byłby powierzony komisji z przedstawicieli aliantów. Na oddanie Zagłębia w ręce aliantów stanowczo się nie godzimy, uważając, że tylko rząd polski ma prawo niem się rozporządzać. Odbyłem konferencje z nafciarzami i poleciłem im samodzielnie nie pertraktować, by nie uledz intrygom różnych aferzystów, co oni za słuszne uznali. Ponieważ dziś lub jutro ukraińska komisja przyjedzie usilnie proszę pana ministra o nadesłanie mnie kategorycznie wskazówek jak mam postępować w sprawce rozejmu zgodnie z generałem Rozwadowskim, który oficjalnie będzie rokowania prowadził.

Wańkowicz

Ukraine and Poland. – Vol. 1. – P. 77–78.

№ 93
ТЕЛЕГРАМА ЙОСИПА ВАНЬКОВИЧА ПРО ХІД ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕГОВОРІВ ПРО ПЕРЕМИР'Я

11 лютого 1919 р.

Telegram 11.II.1919. 10 godz. 19 min. Kraków.

W Przemyślu otrzymaliśmy wiadomość, że przyszedł list od Ukraińców, który o 5-ej wieczór ma być we Lwowie doręczony. Generał Barthelemy kazał pociąg zatrzymać i czekaliśmy do 11-ej wieczór na osobny pociąg wiozący list. Generał miał zamiar ewentualnie wrócić do Lwowa. List przywiózł mu deziluzję, gdyż stawia znowu linję Sanu jako warunek zawieszenia broni. Barthelemy rozczarowany, bo się upierał przy nadziei, że podaruje nam fakt dokonany pomimo, że ustawicznie im twierdziłem, że nie zna Ukraińców i ich bluffu. Pułk. Smith telegrafował do pułk. Wade'a, że nic z przeciwną stroną niema do zrobienia. Barthelemy sądzi, że coś musiało, zajść pomyślnego dla Ukraińców, jeżeli tak twardo stoją. Jestem przekonany, że nie mając nic do stracenia liczą, że u ententy wywołają wrażenie siły, z którą się liczyć należy i uznać ją. Uważam, że to stanowisko Ukraińców można wyzyskać dla nas i że zrozumieją z kim mają do czynienia. Jutro we wtorek 10 wieczór spotykamy się z Noulancem w Trzebini. Będę się starał przekonać o konieczności poparcia nas przeciw bolszewizmowi ukraińskiemu. Spieszne wzmocnienie sił naszych i zadanie ciosu Ukraińcom niezbędne ze względu na stan kraju, umysłów i nastroju w wojsku. Przybędziemy do Warszawy z Noulancem we środę 10 rano.

Wańkowicz

Ukraine and Poland. – Vol. 1. – P. 78–79.

№ 94
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС» ПРО ВІДСТАВКУ ПОЛКОВНИКА ДМИТРА ВІТОВСЬКОГО З ПОСАДИ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРЯ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ

*12 лютого 1919 р.**

Димісія секретаря військових справ

Виділ Української Національної Ради приняв до відома 12 лютого с. р. димісію секретаря військових справ полк. Вітовського. На його місце поставлено секретарем полковника Курмановича.

Громадський голос. – 1919 р. – 15 лют.

№ 95
ЛИСТ-ПОДЯКА ПОЛКОВНИКУ ДМИТРУ ВІТОВСЬКОМУ ВІД ВИДІЛУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

*12 лютого 1919 р.***

До Високоповажного Пана Дмитра Вітовського Державного Секретаря військових справ в Станиславові

Виділ Української Національної Ради, приймаючи Вашу димісію, висловлює Вам признання і сердечну подяку за повну самовідречення службу, яку несли Ви на своїм становищі українському народови. Як Державний Секретар військових справ створили Ви серед найтяжших відносин основи Української армії та довели її до сили і розцвіту. Тим то Ваші заслуги для будови української державности останутъ незабутими в народі.

Станиславів, 12 лютого 1919.

За Виділ Української Національної Ради:
Др. Петрушевич, Президент
Др. Горбачевський, Член Виділу

Республика. – 1919. – 18 лют.

*Дата події.
**Дата документа.

№ 96
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «РЕПУБЛИКА» ПРО ВІДСТАВКУ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРЯ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПОЛКОВНИКА ДМИТРА ВІТОВСЬКОГО

15 лютого 1919 р.

Державний Секретар військових справ Д.Вітовський подав ся до димісії. Після приняття димісії Виділом У. Н. Р. повідомив про отсю зміну Президент У. Н. Р. на засіданню з дня 13 лютого при чім підніс великі та неоцінені заслуги Д. С. Вітовського.

На місце полк. Вітовського іменував Виділ У.Н.Р. Державним Секретарем військових справ полк. Курмановича.

УПБ. Станиславів, 14 лютого. На пращальних сходинах, уладжених в честь Д.С.Д. Вітовського, підніс Товариш Д. С. В. С. сотник П. Бубела великі заслуги Вітовського при переняттю власти в українські руки у Львові, як рівнож при організуванню армії. З жалем прощається з ним цілий військовий цивільний Секретаріят, не тільки як зі своїм шефом, а також як і з ідейним провідником. Ціла українська суспільність, широкі маси народу цінять його велике діло, а імя Д. Вітовського згадується на Галицькій Україні з такою пошаною, як імя Петлюри на Наддніпрянській Україні.

У відповідь на се висловив полковник Вітовський персоналови свою подяку за співробітництво. Хоч як великі труднощі треба було побороти, одначе всі працювали щиро, одушевлені великим ідеалом вільної України.

Республика. – 1919. – 15 лют.

№ 97
СТАТТЯ др. КИРИЛА ТРИЛЬОВСЬКОГО В ГАЗЕТІ «НОВЕ ЖИТТЯ»: «ДМИТРО ВІТОВСЬКИЙ»

15 лютого 1919 р.

Як грім ударив у нашу суспільність вість, що дотеперішний державний секретар військових справ Д. Вітовський уступає. Яка причина його до сего спонукала – се колись вияснить історія. Будь що будь не все стане у чоловіка нервів, коли при шаленій праці, – при кольосально напруженій енергії не знаходиться піддержки і морального признання у сеї власне верстви, котра передовсім покликана йти на чолі народу...

Та в сім і лихо, що у таких молодих суспільностей, як наша, нема відповідного зрівноваження, – що вони не годні прямо під першим враженням розібратися в так скомплікованих проявах, як ті що щоденно з такою ріжноманітністю приносить війна, а бачать дані з'явища так, як сей імпрессіоніст-маляр, котрий видячи ліс освітлений на червоно заходячим сонцем – і справді вірить, що ліс не зелений а червоний...

Вітовський уступає з міністеріяльного фотеля та не уступає з боєвої лінії і вже на другий день по сім важнім рішенню бачимо його як карного і діяльного члена Національної Ради, котрий короткими мов військова команда реченнями рішучо і ярко дає висказ свому переконанню і старається своїм слухачам наглядно показати, котра дорога дає вихід з трудної ситуації. Се не з тих ораторів-уводителів, що хотячи навести слухачів на злочинні і погубні прямо для вітчини думки і пляни – забігають боками, і проступний змисл своїх виводів – закривають грімкими фразами та кепськими віцами...

Вітовський – се чоловік явного діла, прямої, до цілі ведучої дороги, що держиться звісної засади Мольткого, після котрої «найліпшою обороною – є удар».

Та не тепер ще пора писати історію воєнних подвигів Вітовського і його характеристику як полководця.

Перший його воєнний виступ був того памятного четвергового вечера 27 серпня 1914, коли цілий Львів ревів прямо від

наглої паніки, а він холоднокровне узброїв своїх обідраних ще, в цивільних одягах Січових Стрільців у «Верндлі», роздав по 20 набоїв з розбитого складу і поставив свій курінь до диспозиції мійської команди.

І що він від того часу не переходив – і то не лиш-які бої і сутички, але і які хрії і інтриги, а московські кулі не більше були для нього небезпечні як австрійське безглуздя та рутенське інтриганцтво.

З самого початку курінний атаман У.С.С. раптом паде на рангу сотника, а властиво поручника з сотниківськими відзнаками.

І сі відзнаки хоче йому австрійська філософія на весну 1917 відібрати і треба було 2 цьвітня 1917 їхати аж до головної команди (АОК), щоби його і Семенюка від того незаслуженого пониження увільнити!

І не диво! Австріякам потреба була бездушних «комісс-кнопфів» а не героїв, не воїнів-поетів – як Вітовський! Для нас він – визвольник Мирослава Січинського, для Австріяків – кандидат на «Діброву» задля «Vorschublcistung»; що для нас він герой, що перший увійшов до княжого города Галича і викинув над ним синьо-жовтий прапор – для них се «ein Pflicht-vengessener», – учинив деспект чорно-жовтій фані...

Він же й не чекав результату славетної наради міністріяльної у вечері 31 жовтня мин. року – але тої самої ночи з тисячкою, що може буде колись так оспіваною як та тисячка з під Марсалі, обсаджує Львів. І коби чесна Рутенія не чіхалася була так довго в голову а сипнула відразу дальших три тисячки на поміч-як-же інакше-б ми тепер стояли!

Вітовський відходить з держ. секретаріяту – а президент Петрушевич на. повній Нац. Раді цьвітистими словами почтив його заслуги і на полі бою і при організації армії. Се-ж прецінь той самий, що ще послідної неділі вечер від'їхав до головної кватири а в понеділок рано вже заступав свій рессор на Нац. Раді. Він не терпів ніколи на брак роботи!

Так! Він відходить – не на спочинок – а до дальшої праці. Чи під Львів, чи до Винниці – се не зміняє сути річи.

Та куди-б і не покликав обовязок того 31-літного (Вітовський родився 6 падолиста 1887 р. в Медусі станіславівського повіта, в селянській семї) героя-поету, тамтуди не лиш наша надія за ним слідкувати буде — але і наше — серце!

Д-р Кирило Трильовський

Нове життя. — 1919. — 15 лют.

№ 98
НАКАЗ ОКРУЖНОГО ВІЙСЬКОВОГО КОМАНДАНТА Т. ПРИМАКА ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ ОКРУГУ КОЛОМИЯ, ПЕЧЕНІЖИН, КОСІВ, СНЯТИН, ГОРОДЕНКА, ЗАЛІЩИКИ ПРО ДОТРИМАННЯ ЛАДУ І ПОРЯДКУ

*20 лютого 1919 р.**

ПРИКАЗ
Населенню округа: Коломия, Печеніжин, Косів, Снятин, Городенка і Заліщики

Положеннє нашої молодої Української Держави є незвичайно трудне, критичне. І ще ніколи може в нашій історії не було так важної хвилї, де би треба було українському народови стільки політичного розуму, стільки розваги, стільки холоднокровности, а заразом стільки готовности до самовідречення — саможертвовання, як саме в даний момент. І кождий з нас від наймолодшого — до найстаршого має бути свідомий сього історичного моменту. Условини життя тяжкі, а де-куди невиносимі; но нам не вільно попадати в зневіру, а найважнійше; нам, під загрозою прокляття нас нашими дітьми, не вільно відтягати ся від народної роботи та від обовязків, які на нас вложила наша суспільність — наша батьківщина в даний момент. Кождий з нас має твердо стояти на своїм місци і торкати вперед свою тачку спокійно і терпеливо, бо вже недалекий день радости. Піддержання публичного ладу і спокою — і се

*Дата документа.

одиноке, що нас веде до діла і до повної побіди. Кождий з нас обовязаний слідити за всім, що робить ся в місті та на селі, та про все, що може нарушити порядок та публичний лад, доносити властям. Передовсім стежить за всякими розсівачами ріжних фалшивих вістий і чуток, що вводять в суспільність занепокоєння і переполох та перешкаджають нам в нашій творчій роботі тут, в низу, на заполю, а заразом і на фронті.

З особливим зазивом звертаю ся до духових і моральних провідників села, як священників, учителів, війтів згл. комісарів громадських, щоби спокійно і твердо стояли на своїх, під нинішну хвилю так важких і відвічальних становищах. Головно війти і громадські писарі мають чуйно стояти на сторожі публичного ладу і спокою, та уживати всіх способів до уникнення яких небудь непорозумінь і конфіктів в громаді. Кождий війт, чи комісар в громаді повинен собі ясно здавати справу, як далеко сягає його власть і ні на волос не посягати дальше, бо тільки орудування властю в рамах законних скріпляє власть і будить у населення довіря і пошану для власти. Комісар громадський, чи війт, а навіть всякий громадянин повинен знати, що учитель чи священник має над собою власть, і тому в случаях якого небудь непорозуміння між громадою, а учителем чи парохом, належить звертати ся з жалобою до відповідних властий та ждати вирішення і більш нічого. Допускати яке небудь надуживання властях в громаді, будемо кваліфікувати як анархію, до якої ми, відповідаючі за публичний порядок і законний лад, ніколи не допустимо, бо при безладдю тут в заполї ніяк не може бути мови про бойову спосібність нашої армії на фронті, що для нас є нині першою і найважнійшою справою. І лише з огляду на бойову справність нашої армії я уважаю за відповідне звернутись з отсим приказом до населення, та остерігаю кождого зокрема і всіх разом, що найменший прояв анархії і ділання в розріз з повищим приказом буде караний безпощадно як народня і державна зрада. – Одиноке, що веде нас до наміченої мети і до повної побіди над ворогами – се публичний порядок і законний лад.

Коломия, дня 20 лютого 1919.

Окружний Військовий Командант Т. Примак

Громадський голос. – 1919. – 28 лют.

№ 99
ВІРШ-ЗАКЛИК ПОЕТА О. ОЛЕСЯ «ЗА ВОЛЮ! НА БІЙ!»

21 лютого 1919 р.

Хай його по звірськи вбито,
Хай його в пісок зарито, –
Він не вмер...
Кличе він і зве до бою
Битись з ханською ордою...
І тепер
Хай його зопхнули в море, –
Море хвилями говоре...
І всяк час
Воно буде в берег бити:
«Діти, здійсність заповіти, –
Бог за вас!»
Я більш не співаю: в борні у ночі
Співають залізні мечі...
Народ мій мечі розсікають.
До бою скликають, –
І меч мій в борні
Нехай заспіває мені.
Доволі мовчати: глухі і німі
Раби закричали в ярмі, –
Народ закричав мій: «До бою!
За землю, за волю!»
І в помсті сліпій
Кричу я: «За волю! На бій!»

Нове життя. – 1919. – 21 лют.

№ 100
НАКАЗ ПЕРШОГО ОТАМАНА КВАРТИРМЕЙСТЕРА СІНКЛЕРА ВІЙСЬКАМ ДІЙОВОЇ АРМІЇ УНР ПРО РЕОРГАНІЗАЦІЮ АРМІЇ

21 лютого 1919 р.

Згідно історичним традиціям і характеру бойових операцій НАКАЗУЮ: провести в життя слідуючу організацію дієвої армії: замісць корпусів приняти організацію КОШІВ для чого:

1) Розпорядженням Командуючого Східним фронтом корпус Січових Стрільців переформувати в один кош під назвою VII КОШ

2) Розпорядженням Командуючого південно-східної групи сформувати з військ Катеринославщини й Херсонщини Катеринославський кош. Запорожський Кош залишається в його існуючим складі.

3) Розпорядженням Отамана Оскілко з частин військ IX і X дієвого корпусу сформувати один кош під назвою I-й кош

4) Розпорядженням Отамана Омеляновича-Павленко Галицьку групу військ переформувати в три коші під назвою II-й кош, III-й кош, IV-кош

5) Розпорядженням Начальника резерву дієвої армії сформувати два коша під назвою V-ий кош, VI-ий кош.

Кожний кош мати в складі двох.

При штабі кошу — одну інженерну сотню.

Склад загону: 5 окремих піших курінів:

I гарматний курінь
I кінний курінь
I інженерна сотня

Склад пішого куріня:

5 піших сотень
2 кулеметних сотні
1 чота кінних розвідників

Немуштрові козаки

Писарів	1
Рісовників	1
Фершал сотенний	1

Коваль	1
Майстер дерев. справ	1
Швець	1
Служебників до кухні	2
Кашоварів	2
Обозних	25
До запасових коней	2
Разом немуштрових козаків	**37**
Старших	3
Всього козаків	**160**

Коней під верх.

Для старшин	3
бунчужного	1
доглядачів	6
старшого обозного	1
гонгів	2
Разом	**13**

Обоз

Інтендантський

	Возів	Коней
Кухонь пішого зразку	1	2
Парних возів	4	8
Парних возів під речи старшин	1	2
Кип'ятильників	1	1
Інженерний		
Двоколок стаційних телеграфних	2	2
телефонних	8	8
матеріальних, кабельних	6	6
інженерних	3	3
Самокатів	8	
Запасових обозних коней	-	3
Разом		**35**

І-й отаман квартирмейстер отаман Сінклер
Начальник осібного відділу військовий старшина Андрусів

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 33, арк. 36–37. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 101
СТАТТЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» «ЗАВЗЯТІ БОЇ НА ЦІЛОМУ ФРОНТІ»

23 лютого 1919 р.

Пресова квартира Начальної Команди Галицької Армії доносить: Бої, які розпочались ще 17 лютого на ріжних боєвих лініях продовжуються, та набирають сили що до завзятости. Біля Львова на схід і північ зглядний спокій. На південь польська артілєрія острілювала Обротин, не нанісши селови ніякої шкоди. На захід від Львова продовж лінії Городок-Перемишль йдуть дальше завзяті бої; тяжкі боротьби приходилось зводити між иншими групі отамана Долуда. Всі протинаступи, зусилля ворога відзискати утрачені місцевости в ціли охорони і безпеки залізничого шляху Львів-Перемишль були кроваво відбиті. Ворог поніс тяжкі страти. Важка задача наших військ удержати в перерві рух по залізничім шляху Львів-Перемишль повелася. Від трох днів всякий рух залізничий, а навіть телефонічний між Львовом а Перемишлем зовсім перерваний, головно у відтинку Заріча. Паніка та переполох, який оволодів мешканцями Львова ще 17 лютого, що дня змагається. З львівського головного двірця виїхало вчора чотири поїзди безпосереднє один по другім в сторону Городка. Їх задержано в Мшані. Великими успіхами може повеличатись група, що оперує на лінії Рава-Руська—Немирів. Вчора вечором наші хоробрі війська заняли остаточно залізничий дворець Рава руська та західну частину самого міста; по улицях йде бій... Наші йдуть з бравурою. Поляки понесли тяжкі страти головно в убитих. Залізничий шлях Рава-Руська—Любачів і в сторону Жовкви перерваний нашими військами. Завзяті боротьби на сій лінії йдуть дальше. Боротьба о посідання Белза йде вже шостий день; наш обложничий перстень звужається чимраз більше. Всі спроби ворога видістатися з сього перстеня наші кріваво з діймаючими стратами для ворога відперли.

Вчора 20 лютого вчасним ранком постановили Поляки дати відсіч Белзови, кинувши зі сторони Угнова сильні резерви в піхоті, кінниці враз з панцирним поїздом. Сей наступ Поляків біля місцевости Стаї наші видержали і розбили ворога проти-

наступом; в наших руках полишив ворог богато полонених. По заняттю залізничого двірця Белз ще передвчорашнього дня та по розбиттю відсічи вчора наші пополудни з боєм вдерлися до перших хат Белза. Вчора йшли бої рівноваж в групі Яворів. Наступ Поляків на Грушовичі та Краковець відперто.

Нове життя. – 1919. – 23 лют.

№ 102
ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ВИДІЛОМ УНРАДИ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ДЕРЖАВНИМ СЕКРЕТАРЕМ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ

23 лютого 1919 р.

З огляду на теперішне положеня на фронті п. полковник Віктор Курманович, назначений Виділом Національної Ради державним секретарем військових справ, остає поки-що при нач. К.Г.Армії в характері начальника Генерального Штабу.

На час його неприсутності виконуватиме обовязки Д. Секретаря військ. справ місто-секретар п. Петро Бубела.

Іде до всіх окр. Кмд і до відома НКГА до Команд всіх корпусів та до Команди державної жандармерії.

Станиславів, дня 23 лютого 1919.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 10. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 103
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «РЕПУБЛИКА» ПРО ПРИЇЗД ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ ДО СТАНИСЛАВОВА

*24 лютого 1919 р.**

УПБ. Станиславів, 24.II. Сегодня о годині 10 перед полуднем приїхав до Станиславова Отаман С. Петлюра. На двірці привитали його президент Ради Державних Секретарів др. Голубович, Тов. Держ. Секр. Військових Справ Бубела враз з заступниками Військового Секретаріяту, Держ. Секр. внутр. справ др. Макух, Держ. Секр. шляхів Мирон, дир. залізниць Лисий, Окр. Комендант Станиславова отаман Рожанковський та представники цивільних і військових властей. Головний Отаман переглянув підчас відіграння національного гимну почетну сотню, привитався з заступниками властей, які вийшли на його привитання і опісля відїхав в місто. Враз з Головним Отаманом приїхав Держ. Секр. судівництва Бурачинський.

УПБ. Тернопіль, 23.II. В переїзді задержався Головний Отаман Петлюра на короткий час в Тернополі. На двірці привитали його: Головний комендант постачання армії полк. Стефанів, Окр. Комендант сотн. Комаринський, повіт. комісар др. Білинський та инші заступники цивільних і військових властей. Почетну сотню виставила гуцульська сотня У.С.С. та ударна чета тернопільського полка ім. Петлюри. Від полку його імени зявилася делєгація, яка привитала свого полкового батька.

Республика. – 1919. – 25 лют.

*Дата події.

№ 104
ОБІЖНИК ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ПОВІТОВИМ КОМІСАРАМ ПРО ПОЛІТИЧНІ НАСТРОЇ У ВІЙСЬКАХ

24 лютого 1919 р.

До всіх Державних повітових Комісарів особисто

Начальна Команда Галицької Армії подала до відома Державного Секретаріату внутрішніх справ ось що: В послідних днях дався зауважити в листах жовнірів галицьких Курінів, висланих за кордон рішуче ворожий настрій проти наших галицьких властий. Всі они згідно в своїх листах стверджують се, що у нас в Галичині власти сильно попирають жидів та буржуїв та не криють ся при тій нагоді зовсім з замірами, що з поворотом начнуть робити порядок, почавши від Підволочиська, щоби прочистити Галичину від жидів і панів буржуїв. Туть мають они на гадці також наші власти, які мають іти все на руку жидам і Полякам. Розумієсь жовніри наші, які набирають ся такого Духа за кордоном, вертаючи від так чи то на відпустку, чи то ранені поширюють сей настрій між населеням та військом. До сих понять причинає ся в великій мірі також поведеня наших декотрих властий цивільних, які дійсно ідуть скорше жидам на руку чим нашим людям, та густо часто уживають в урядованю польської мови до сторін. Додати і се, що наші селяни мусять перед Комісаріатом вичікувати порад цілими годинами на полагодженя справ, що в ніякій мірі не злагоджує їх неприязного успособленя до властий, противно утверджуючи їх в переконаню, що діеть ся їм кривда.

Державний Секретар внутр. справ Др. Макух

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 31, арк. 80. Стеклограф. Засвідчена копія.

№ 105
УГОДА ПРО ПЕРЕМИР'Я НА ГАЛИЦЬКОМУ ФРОНТІ

*24 лютого 1919 р.**

УПБ. Станиславів. 24.II. Умова, заключена між делєгатами Начальної Команди і Правительства Західньої Области У. Н. Р.: п. полковником Тарнавським, п. віцепрезидентом Л. Бачинським і о. Францом Ксавером Бонном з одної сторони, а делегатами Управи польських військ на Східну Галичину: п. полковником-бригадієром Мєчиславом Кулінським, майором ген. штабу Яном Гемпелем, шефом кватерункового уряду і майором Валєріяном Маріянським, заступаючим шефа штабу з другої сторони – дотично завішення оружжя на польсько-українському фронті у Східній Галичині (дотичні повновласти для делєгатів зістали виставлені Начальною Командою Українських військ, зглядно Управою польських військ на Східну Галичину) така:

Точка 1. – Усі воєнні акції устають з днем 25.II. н. стилю 6. година рано;

Точка 2. – Обі сторони задержують свої позиції – всякі виводи також і аероплянами устають;

Точка 3. – Всякі тактичні пересування і довіз амуніції заборонений в обшарі між Самбором, Миколаєвом, Бібркою, Куровичами, Красним, Камінкою Струміловою, Кристинополем, Сокалем, Грубешовим, Белзцем, Наролем, Рожанцем, Червоною Волею, лінією Сяну, Перемишлем, Устриками долішними і Самбором.

Точка 4. – Обосторонну комунікацію на цілім фротні забороняється. Перехід для парляментарів виключно шоса: Львів–Сихів;

Точка 5. – Завішення оружжя треває до 26. лютого 6 година рано. Як не наступить виповідження о тій годині одного дня – продовжується завішення оружжя о дальші 24 години. Розпочаття неприязних кроків може наступити 12 годин від хвилі доручення виповідження міжкоаліційній комісії у Львові, котра відбір потвердить з вимінням години відбору.

*Дата документа.

Точка 6. – Офіцери коаліції контролюють обі сторони і рішають всякі спори.

Точка 7. – Обостренні комісії в слідуючих пунктах: Самбір, Миколаїв, Бібрка, Красне, Камінка Струмілова, Кристинопіль, Белзець, Перемишль, Хирів. Коаліційні офіцери будуть в Миколаєві, Бібрці, Краснім і Перемишли. Комісії удаються в протягу 25 лютого на визначені їм місця на основі легітімацій, виставлених Командатами дотичних груп в ранзі що найменше штабового офіцера. Члени тої комісії мають безуслівно право повороту по виповідженню завішення оружжя.

Львів, 24 лютого 12 год. 25 мінут.

Мирон Тарнавський, полковник
Д-р Лев Бачинський
о. Франц Бонн
Мєчислав Куліньскі, полковник
Ян Гемпель, майор
Валєри Маріяньскі, майор

Республика. – 1919. – 26 лют.

№ 106
ДОНЕСЕННЯ ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПЕРЕМИР'Я

24 лютого 1919 р.

15
Z. F.

T-15 586/T15
Lwów,
w piątek, 24.2.1919.

Potrzeba było na to tygodnie czasu i odwiedzin Komisji Koalicyjnej w rusińskiej kwaterze głównej, aby zapewnić chociażby umowę o zawieszeniu broni. Umowa ta została podpisana wczoraj wieczorem i w chwili, w której to piszę nieprzyjaciel zaczął strzelać w stronę pałacu, w którym jesteśmy umieszczeni. Pierwszy to raz od czasu jak misja jest tutaj zdarza się, że pociski wybuchają w samym mieście. Zawie-

szenie działań nieprzyjacielskich ma nastąpić we wtorek o 6-tej rano. Misja Koalicyjna otrzymała w sobotę odpowiedź of Głównej Kwatery rusińskiej, w stylu cokolwiek niegrzecznym, odmawiającą pertraktacji z Francuzami. Zarzucają oni Generałowi Barthelemy, że stoi on po stronie polskiej, że przyjeżdżając do Lwowa przywiózł amunicję dla armji polskiej, chociaż miał tylko występować jako pośrednik. W niedzielę za inicjatywą przedstawicieli angielskich i amerykańskich Misja przeszła przez linje bojowe do Chodorowa — o 60 mil na południe od Lwowa, do ukr. Kwatery Głównej. W czasie drogi znaleźli wszystko w porządku, żołnierze salutowali i oddział gwardzistów spotkał ich na stacji. W Kwaterze Głównej spotkał ich pułk. Pawłenko, płk. Kowal, rosjanin, który dowodził dawniej pułkiem gwardyjskim grenadjerów w armji rosyjskiej. Rozmowa była prowadzona głównie przez p. Koremanic'a, szefa sztabu i nowo obranego ministra Rządu Ukraińskiego. Zakomunikowali oni Misji Koalicyjnej, że skutkiem wzięcia Kijowa przez bolszewików, Rząd ukraiński przeniósł się do..., że połączenie Ukraińskiej Republiki Zachodniej Wschodniej Galicji z naddnieprzańską Republiką Ukraińską zostało postanowione. Połączenie to już zostało dokonanem pod względem spraw wojskowych i parlamentarnych, lecz skutkiem ruchów bolszewickich wybory do konstytuanty odbyć się powszechnie nie mogły. Ten nowy rząd określa się jako socjalno-demokratyczny. Wojska republiki ukr. idą na Kijów. Sztab wyraził życzenie dojścia do porozumienia z Polakami w celu zwrócenia wszystkich sił swoich przeciwko bolszewikom. Misja Koalicyjna zarządziła natychmiastowego zaprzestania działań nieprzyjacielskich. Pawłenko odpowiedział, że nie może decydować, lecz odwoła się do rządu galicyjskiego w Stanisławowie i przyśle odpowiedź w niedzielę wieczór. W czasie podróży Misji Koalicyjnej nie zaszły żadne wypadki, mogące wskazywać na poważne nieporządki ze strony ukraińskiej, i misja szczęśliwie powróciła w sobotę wieczór. W niedzielę wieczorem przybyła do Lwowa delegacja ukraińska, złożona z dra Baczyńskiego, b. członka parlamentu austryackiego i jednego z członków Ukr. Komitetu Narodowego, który w dniu 19.10.1918. r. ogłosił Republikę Ukraińską Galicji Wschodniej. Drugim członkiem był pułk. Tarnowski, ożeniony z polką, i dr. Bonne, duchowny belgijski. Baczyński zakomunikował Misji Koalicyjnej o umowie pomiędzy przedstawicielami Koalicji w Odessie a rządem ukraińskim. Na mocy tej umowy Petlura stanął na czele rządu ukraińskiego. Baczyński nie wiedział

warunków umowy, lecz Petlura ma przyjechać do Stanisławowa i ma tam rozpocząć sam pertraktacje co do zawieszenia broni z Polakami. Baczyński przypuszcza, że stosownie do tej umowy linja demarkacyjna pomiędzy polakami a rusinami została oznaczona na rzekę San. To naturalnie słabe działanie konferencji pokojowej. Jej różne komisje polityczne nie mają kontaktu po między sobą i są wysyłane bez określonych instrukcji, skutkiem tego często działają w kierunkach rozbieżnych. Komisja Militarna Koalicyjna w Pradze popierała działania zaczepne Czechów w rejonie Cieszyńskim i nagle znalazła się wobec Komisji Koalicyjnej polskiej, stojącej na zupełnie innym gruncie. Komisja ukraińska zgodziła się na zawieszenie broni 24 godzinne, mające być odnowieniem aż do nastąpienia decyzji w jednym lub drugim kierunku. To zawieszenie działań nieprzyjacielskich może być przerwanem za 12-o godzinnym wymówieniem. W czasie tego zawieszenia nie można przewozić broni ani amunicji do Lwowa. Panuje tu opinja, że są nawet szanse całkowitego zawarcia trwałego rozejmu. Niemożliwe są zupełnie ścisłe informacje o dokładnem położeniu Ukraińców. Prywatna depesza z Lublina donosi, że bolszewicy dotarli do Kowla. Jeśli to prawda jest to bardzo ważnem, gdyż Kowel jest węzłem kolejowym. Mieliśmy także wiadomości o zajęciu Równego przez bolszewików. Jeśli to prawda, to rząd Ukraiński Socjal. Demokr. jest silnie osaczony przez bolszewików i albo dojdzie do porozumienia z polakami, albo podda się bolszewikom. Jest wiadomem, że Ukraińcy w Galicji wschodniej mają duży kłopot z wywalczeniem wykształconych ludzi dla pracy fachowej przy prowadzeniu najzwyklejszych spraw. Zmuszeni są do używania polaków na swych kolejach. Nie mają sztabu do utrzymania i obsadzenia swej służby telefonicznej i telegraficznej. Nie mają możności naprawy swych maszyn, które stopniowo się niszczą.

Delegacja ukraińska zużyła dwa dni na podróż do nas z Stanisławowa, co zwykle zajmuje 3 godziny. Rusini w duchu ukraińskim składają się w 90% z chłopów analfabetów. Niema wśród nich żadnych robotników fachowych, wykwalifikowanych. Zachodzi na ich terytorjach stopniowy proces zaniku, który musi w końcu doprowadzić do bolszewizmu. Obecnie nie sądzę, iżby bolszewizm był silnie zaznaczony w ich armji, choć polacy tak myślą. Byłoby niezaprzeczenie dużą korzyścią dla polaków dojść do porozumienia z Rusinami, gdyż byłby to środek do powstrzymania przeniknięcia bolszewizmu do Polski.

Rząd Socjal. Demokr. Ukraiński zwrócił by wszystkie swe siły przeciw bolszewizmowi. Warunki rozejmu wymieniają ogólnie linję Bugu, jako linję rozejmową i oddają Pródła naftowe pod kontrolę polaków pod nadzorem Koalicji. Polacy mają zapewnić Ukraińcom tą samą ilość nafty, którą ci ostatni mieli według swych zapewnień wydobywać w ciągu ostatnich 2 miesięcy. Produkcja tych źródeł zmniejszała się stopniowo pod zarządem ukraińskim, gdyż nie mieli oni ludzi do ich wyzyskania. Rząd ukraiński otrzymywał wciąż zmniejszający się dochód z tych źródeł, żeby przyjąć jako podstawę do umowy ich rachunki. Wagon z amerykańskiemi środkami żywnościowemi nadszedł z Gdańska. Wystarczy tego na 8 tygodni dla najbiedniejszych klas. Otworzono kuchnie bezpłatne. Nie są tu czynione dostateczne wysiłki w celu ograniczenia konsumpcji bogatych dla nakarmienia biednych, dla tego też widzi się wielki odsetek u zamożnych ludzi i w najlepszych restauracjach obok dużej nędzy wśród uboższych. Ten brak kontroli rządowej nad środkami spożywczymi niezaprzeczalnie wywołuje duże niezadowolenie wśród ludności.

Wczoraj tj. 26 odbywały się konferencje pełnomocników polskich i ukraińskich, konferowała misja koalicyjna, na której to konferencji ze strony Ameryki wyłoniła się chęć stworzenia z terenów naftowych Borysław – pasma neutralnego, ta propozycja została udaremniona przez gen. Barthelemi, po bardzo długiej dyskusji – chwilowo więc niebezpieczeństwo zostało usunięte ale jest możliwość, że tego rodzaju propozycje będą się powtarzały, mamy pewność, że jednakże Anglia i Francya stanowczo temu będą się sprzeciwiały – tę wiadomość proszę traktować jako ściśle poufną, dowiedziałem się o tem czytając raport do p. Noulensa, prosił mnie generał, żeby tego nikomu absolutnie nie powtarzać, mojem zdaniem pokazał mnie to na to żebym przedstawił w danych kołach, sytuacje jako korzystną dla nas z zaznaczeniem, że Francya i Anglia głównie nas popierają w przeciwstawieniu do Ameryki – co do pertraktacji w sprawie rozejmu, to dziś sytuacja taka, że misja koalicyjna i ukraińska delegacja pojechała do Petlury do Chodorowa, wracają dziś wieczór, ja odniosłem wrażenie, że przedstawiciele ukraińscy pochodzący z Galicji Wschodniej silnie są niezadowoleni ze spotkania się misyi z Petlurą. – Doszły tutaj bowiem wiadomości, że Petlura nie kładzie zbyt wielkiego nacisku na Galicyę Wschodnią. – Trudno jest jednak przewidzieć dzisiaj jak i kiedy się pertraktacye ukończą – mam wrażenie, że

dojdzie do konfliktu u Ukraińców to znaczy między Petlurą i reprezentantami galicyjskimi. W raporcie do mjra Kasprzyckiego podałem szczegóły co do osoby posła Wańkowicza – czy panu kapitanowi są one wiadome i czy p. kapitan uważa, że należy z tego konsekwencje wyciągać? Owszem znam i w tej sprawie interweniowaliśmy u Ministra Spraw Zagranicznych, a pan Okencki obiecał sprawę zbadać; oczywiście nie bardzo spodziewamy, by kruk krukowi oko wydziobał, ale w każdym razie Wańkowicz będzie się miał więcej na ostrożności, przy tej sposobności możecie się otwarcie przyznać, żeście uważały za swój obowiązek o tem zameldować, bo i tak Wańkowicz via Okencki będzie wiedział żeście w tej sprawie meldowali w ten sposób również wpłynie na Wańkowicza, by był bardziej przyzwoitym? – Bardzo dobrze – żeby to uczynić, czekałem tylko na wskazówki z Warszawy. Teraz dalej: proszę być przygotowanym, że misja po powrocie do Warszawy prawdopodobnie wprost zaatakuje kwestyę pewnego typu oficerów z austryackich sztabów znajdujących się w wojsku polskim. Powodem do tego meldunku jest dzisiejsza moja rozmowa z obydwoma generałami, którzy nie mogą posiąść się z oburzenia, że pan mjr H... jest na stopie przyjacielskiej z oficerami niemcami z ukraińskiego wojska, jest z nimi na ty i zachowuje się zupełnie jak zachowywali się między sobą austryaccy oficerowie. Dyskusya była bardzo długa i powiedziano mnie, że robi to wszystko wrażenie że nasze sprawy są bronione przez oficerów niemców stojących na dobrej stopie z oficerami z tamtej strony. Z mojej strony musiałem w kółko Macieju to samo powtarzać, błagam p. kapitana o poczynienie kroków odpowiednich. Już wszystko zrobiłem, dowiedziałem się dzisiaj, za pośrednictwem ppr. Olszamowskiego, że mjr H. tanie zupełnie usunięty ze wszelkich stosunków z misją i pozostanie ograniczony do swego dawnego urzędu. Proszę jeszcze o wskazówki jak mam reagować podczas tych nieszczęśliwych rozmów o zarobku z wojska austryackiego? Ja już wszystko wyczerpałem? W tej sprawie starajcie się występować tylko i wyłącznie w obronie ze stanowiska koleżeńskości, ale zupełnie nie próbujcie bronić ich. Zachować miarę przyzwoitości, że się swych kół broni, a po zachowaniu tej formalności nawet można potakiwać. Zarzuty te oficerów francuzkich mogą być struną na której ładne jeszcze melodje będzie można wygrać? Proszę jeszcze tylko o wiadomość czy gen. Leśniewski został Ministrem Wojny, bo gen. Barthelemy ciągle się o to dopytuje.

Nominacja formalnie do tej chwili nie została jeszcze ogłoszona, można ją jednak o ile nie zajdą jakieś zresztą niespodziewane przeszkody można uważać ją za pewną? Ja już nie mam nic więcej, za wskazówki dziękuję. Raport poprzednio ukończyłem. Czy wiadomość mówiąc generałowi, że zapomniałem mu o tem zameldować, uwagę tylko zwróciłem p. kapitanowi na pewne postępowanie sztabu generalnego... Ze strony rządu angielskiego za pośrednictwem Howartha przyszła wczoraj notyfikacja państwa polskiego? Gen. otrzymał wczoraj niezrozumiałą co do tego depeszę, to w takiem razie widoczniej o tem była w niej mowa. Jeszcze jedno: przy rozmowach o byłych austr. oficerach akcentujcie, że jest to element chwilowo i że wobec każdego elementu obcego wojsko będzie zachowywało z niedowierzaniem a co właśnie ten element obcy zmusza do wiązania w kliki. Rozumiecie moja intencję? Tak jest, zrozumiałem nawet już w tym duchu zacząłem tę sprawę interpretować przed generałem. Obawiałem się jednak że to nie całkiem nie pomyśli komendanta i dlatego o to się pytałem. Chcę jeszcze w sprawie tutaj zaszłej nie bardzo korzystne wrażenie wywarło to, mjr H. był w kontakcje ze sztabem generalnym a nawet otrzymał ztamtąd wydział o czem w Warszawie generała nie powiadomiono mimo, że wyraził mnie, że prócz oficerów przydzielonych przez naczelnego wodza, nikogo obecnie więcej nie życzy. Co zrobić, na to trzeba tą rzecz odrobić. Już załatwione gdyż całą winę wziąłem na siebie.

Ukraine and Poland. – Vol. 1. – P. 81–86.

№ 107
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «РЕПУБЛИКА» ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПЕРЕМИР'Я І ПЕРЕГОВОРИ МІСІЇ АНТАНТИ З НАЧАЛЬНОЮ КОМАНДОЮ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

25 лютого 1919 р.

Між українським військом і польською воюючою стороною заключено 24-годинне завішення оружжя. Се подія з військового і політичного огляду на стільки важна, що слід обяснити ті обставини і передумови, які довели до згоди української Начальної Команди на застановлення воєнних ділань протягом 24 годин.

На днях прибула до Перемишля, а звідти до Львова, місія усіх держав Антанти, делєгована мировою конференцією в Парижи з тим завданням, що би довести до застановлення проливу крови на території нашої держави. В склад місії увійшли пп. генерал Кертен де Віяр, полковник Моль, полковник Сміт, від Франції генерал Бартелемі, майор Вікер, від Італії майор Стабілє і поручник Портокезі, від Америки професор Льорд і поручник Фостер. Дня 18, с. м. згадана місія телєграфічною дорогою предложила Начальній Команді негайне завішення оружжя, яке далоби спромогу почати переговори про українське-польське перемиря та визначити між обома сторонами демеркаційну лінію. На те Начальна Команда на основі рішення правительства відказала, що вона радаби те-ж покінчити пролив крови, але вважає можливим переговорювати про те і серед дальшого розвитку воєнних операцій. При тім виразно і рішучо застереглася Начальна Команда, що тільки приняття лінії Сяну, як демаркаційної лінії, моглиби бути вихідною точкою для майбутніх переговорів.

Дня 22 с. м. прибула місія держав Антанти, зложена із названих представників, до місця постою Начальної Команди та заявила тут Головно Командуючому українських військ, що вона, як Conditio sine qua non всяких переговорів ставить згоду українського командування на негайне завішення оружжя. Як що –

мовляв — українська Команда на те не згодиться, повновласники Антанти вважатимуть таку відмову зірванням політичних зносин з державами союза та негайно опустять край.

Щоби дати доказ своєї доброї волі та — що важнійще ще, — дізнатися від повновласників держав союза, які мериторичні предложення ставлять вони задля покінчення українсько-польської війни, українська сторона згодилася на 24-годинне застановлення боєвих операцій. Її делєгати виїхали до Львова, щоби почути від членів антантської місії, як вона бажає поладнати українсько-польський спір. Їх повновласть точно означена: дізнатися від представників Антанти про умови українсько-польського перемиря та заявити їм, що передумовою такого перемиря може бути тільки установлення тимчасової демаркаційної лінії на Сяні. Лінія Сяну — се перше й останнє слово всякого, хто-небудь переговорювавби про тимчасове розмежовання території, що має остатись до часу мира під українським володінням, від тої области, що тимчасом осталасьби в руках польських. Тільки тимчасово! Бо ніколи ніякий Українець не згодиться на розшматовання живого національного організму та оставлення у польській неволі української землі лемківської.

Щоби не стягнути на себе присуду історії і грядучих поколінь за те, що сучасні, відвічальні за долю народа чинники відкинули можливість мира для нашої країни та пірвали звязки з теперішними володарами політичного світа, замикаючи собі шлях до всякого порозуміння з ними — українська сторона згодилася на коротке застановлення воєнних кроків. Протягом 24 годин дізнаємося, чи представники держав Антанти бажають в імя засад Вільзона признати те самоозначення, яке виконав наш нарід на своїй території та покласти край імперіялістичним затіям польських наїздників, що свої анексіоністичні посягнення на українську землю маскують своїми історичними правами.

Се остання спроба мирного покінчення українсько-польської війни. Якщо буде відкинене наше домагання, основане на божих і людських правах, жде нас дальша війна до часу, поки послідний ворог не уступить з нашої землі.

Наше воєнне положення більше як добре, боєвий настрій у наших військ небувалий, всі сили нашого народу далеко ще

не вичерпні. Може жде нас останнє вже зусилля: визволити нашу країну від ворога та закріпити свою державність. Тоді треба нам творчою невсипущою працею добути всі живі ще сили народні і перекувати їх у неіскрушиме побідне оружжя.

Для того потрібне у кождого з нас почуття історичного обовязку перед будучністю та сповнення того обовязку до самого краю. Кождий знай, що нині на твоїх плечах двигаєш тягар одвічальности за долю міліонів!

Республика. – 1919. – 25 лют.

№ 108
ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» ПРО ПЕРЕБУВАННЯ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ В ТЕРНОПОЛІ І СТАНИСЛАВОВІ

25 лютого 1919 р.

У. П. Б. Тернопіль, 23.II.

В переїзді задержався Головний Отаман Петлюра на короткий час в Тернополи. На двірци привитали його: Головний командант Постачання Армії полк. Стефанів, окружн. команд. сотн. Комаринський, повіт. комісар д-р Білинський та инші заступники цивільних і військ. властей. Почетну сотню виставила гуцульська сотня У. С. С та ударна чета Тернопільського полка ім. Петлюри. Від полку його імени зявилася делєгація, яка привитала свого полкового батька.

У. П. Б. Станіславів 24.II.

Сьогодня о год. 10. перед полуднем приїхав до Станіславова Головний Отаман С. Петлюра. На двірци привитали його презид. Ради Держ. Секретарів д-р Голубович, товариш держ. секр. військ справ Бубела враз з заступниками військ. Секретаріату держ. секрет. внутр. справ д-р Макух, держ. секретар шляхів Мирон, директор залізн. Лисий, окружн. команд. Станіславова отаман Рожанковський та представники цивільних і військових властей. Головний отаман переглянув підчас відіграння націо-

нального гимну почетну сотню, привитався з заступниками властей, які вийшли на його привитання і опісля відїхав в місто. Враз з головним отаманом приїхав держ. секрет. судівництва Бурачинський.

Нове життя. – 1919. – 25 лют.

№ 109
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» ПРО ПРИБУТТЯ МІСІЇ АНТАНТИ ДО НКГА

25 лютого 1919 р.

Пресова кватира Начальної Команди Галицької Армії доносить: Постій 22.II.

Сьогодня о год. 1 з полудня прибула зі Львова до місця постою Української Начальної Команди Галицької Армії місія з Антанти в товаристві військового преподобника о. Каляти. На залізничім двірци повитали членів місії командуючий галицькою армією генерал Павленко і шеф штабу полковник Курманович враз з своїм штабом. В склад місії входять слідуючі особи: від Англії генерал Carton de Wiqat, полковник Maule, полковник Smycthe від Франції генерал Barthelemy, майор Vicaire, від Італії майор Stebile, поручник Porgolesi, від Америки професор Lord і поручник Foster.

З двірця удалась місія враз з представниками Галицької Армії на спільну нараду.

Нове життя. – 1919. – 25 лют.

№ 110
ТЕЛЕГРАМА ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА НАЧАЛЬНИКУ ШТАБУ ДІЙОВОЇ АРМІЇ ПРО ОСОБОВИЙ СКЛАД АРМІЇ

25 лютого 1919 р.

Начальнику Штабу Дієвої армії

135/Д, **Група Схід** – старшин III, підстаршин 622, козаків 3430, багнетів 3198, кулеметів 45, коней 929, гармат: важких 4, гавбичних 6, легких 8; **Група Старе Село** – старшин 96, підстаршин 448, козаків 2535, кулеметів 75, багнетів 2603, шабель 41, коней 734, гармат: гавбичних 8, легких 8, других зразків 3, панцирних потячів 1; Група Навария – старшин 61, підстаршин і козаків 2446, багнетів 1865, кулеметів 40, коней 723, гармат: гавбичних 8, легких 15; **Група Укр. Січ. Стр.** – старшин 48, підстаршин і козаків 2460, багнетів 1024, кулеметів 26, шабель 94, коней 737, гармат: гавбичних, піхотних пушок 8; **Група Північ** – старшин 105, підстаршин 83 і козаків 5379, багнетів 5287; кулеметів 72, коней 1102, гармат 27; **Група Південь** – старшин 323, підстаршин 1523, козаків 12177, багнетів 9600, кулеметів 171, коней 2515, гармат: гавбичних 33, легких 9, броневих потягів 2. **Летунський відділ:** старшин 16, підстаршин 48, козаків 373, самолетів 11, багнетів 57, кулеметів 9, коней 3. Телеграма. № 224 одержана штабом тільки 21 Січня і позаяк частини фронту знаходяться зараз в стані боїв і переформування, то дійсний боєвий склад буде подіслано Вам в суботу цього тиждня, а втрати зброї і людей в перший поніділок. Надсилаючий стан є приблизний.

Ходорів 25. II. ч. СП. 1263.

Полковник Курманович

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 75. Рукопис. Оригінал.

№ 111
ШТАТ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

*26 лютого 1919 р.**

№	Посада	К-ть осіб	Платня за міс. одному	Платня за міс. всім	Примітка**
1	Командуючий арміей	1	1800	1800	
	При ньому:				
2	Полковник: для доруч.	1	900	900	
3	Персональний осаул	1	800	800	
	Штаб армії:				
4	Начальник штабу	1	1600	1600	
	Управл. отам.-квартмейстер				
5	Отаман-квартирмейстер	1	1400	1400	
	I) Оперативн. відділ:				
6	Начальник відділу	1	1200	1200	
	а) Оперативн. частина;				
7	Начальник частини	1	900	900	
8	Старшин (об. ст.)	1	800	800	
9	Рисовників	1	500	500	
10	Друкарів	1	400	400	
	б) Топограф. частина:				
11	Начальник частини	1	900	900	
12	Писарів	1	400	400	
	2) Розвідчий відділ:				
13	Начальник відділу	1	1200	1200	
	а) Частина військ. розв.				
14	Начальник частини	1	900	900	
15	Друкарів:	1	400	400	
	б) агентурна частина:				
16	Начальник частини	1	900	900	
17	Писарів	1	400	400	

*Дата події.
**Всі примітки написані від руки і нерозбірливі.

№	Посада	К-ть осіб	Платня за міс. одному	Платня за міс. всім	Примітка**
	3) Відділ звязку:				
18	Начальник відділу	1	1200	1200	
	а) Телеграфна сотня: згідно додатк. штату				
	б) телеграфний звязок: згідно кількости апаратів Юза чи Морзе				
	в) Телефонний звязок:				
19	Начальник телеф. команди (Команда згідно штатів)	1	900	900	
	г) Експедиція:				
20	Експедитор	1	800	800	
21	Помічник	1	650	650	
22	Діловод	1	600	600	
23	Писарів старших	1	500	500	
24	-//- молодших	2	400	800	
	д) Самохідна частина:				
25	Начальник самох. команди	1	900	900	
26	Завідуючий майстернею (урядов.)	1	850	850	
27	Шоферів старших	4	600	2400	
28	-//- молодших	4	500	2000	
29	Монтерів	8	600	4800	
30	Помічників шоферів	8	350	2800	
31	Мотоціклістів	6	400	2400	
	4) Організаційно-мобіліз. відділ:				
32	Начальник відділу	1	1200	1200	
33	Помічник н-ка відділу	1	900	900	
34	Діловод	1	600	600	
35	Писарів, старших	1	500	500	
	5) Політично-інформ. відділ:				
36	Голова відділу	1	1200	1200	
37	Помічник голови відділу	1	900	900	
38	Завідуючих агітацією	4	650	2600	

№	Посада	К-ть осіб	Платня за міс. одному	Платня за міс. всім	Примітка**
	6) Залізничий відділ:				
39	Начальник відділу	1	1200	1200	
40	Писарів молодших	1	400	400	
	Інспекторський штаб:				
41	Вартовий отаман	1	1400	1400	
	1) Загальний відділ				
42	Начальник відділу	1	1200	1200	
43	Помічник н-ка відділу	1	900	900	
44	Діловод	1	650	650	
45	Експедітор	1	600	600	
46	Писарів старших	2	500	1000	
47	-//- молодших	2	400	800	
	2) Інспекторський від.				
48	Начальник відділу	1	1200	1200	
49	Помічник н-ка відділу	1	900	900	
50	Діловод	1	650	650	
51	Писарів старших	1	500	500	
52	-//- молодших	1	400	400	
	3) Управл. ком. штабу:				
53	Командант штабу	1	1200	1200	
54	Поміч. н-ком. штабу	1	900	900	
55	Писарь молодший	1	400	400	
	4) Військ.-судн. відділ				
56	Начальник відділу	1	1200	1200	
57	Секретарь	1	850	850	
58	Писарів старших	1	500	500	
	5) Охоронна кінна сотня				По звичайному штату
	6) піша				
	7) кулеметна				

Командуючий Галицькою армією
Отаман

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1 спр. 29, арк. 72–73. Машинопис. Оригінал.

№ 112
ПЕРСОНАЛЬНИЙ СКЛАД НКГА

*26 лютого 1919 р.**

№	Частина (відділ)	Посада	Степень	Прізвище, ім'я
		Комд. армією	Отам.	Омелянович-Павленко
		Перз. осаул (адй)	Значк.	Рожко
		Нач. штабу	Полк.	Курманович
		І кварт. майс.	Отам.	Ерле
1.	Оперативний відділ	Нач. відділу	Отм. сотн.	Ерле
			-//-	Галевич
				Гузар
2.	Розвідчий відділ	Нач. відділу	чет.	Ковальський
		Помічник	кор.	Коник
		-//-	підх.	Дидик
			-//-	Премчишин
			уряд.	Майданський
			Х. р.	
			пор.	Веґеман
3.	Організ. моб. відділ	Нач. відділу	пполк. полк.	Фідлер (Бородін)
	Перзональна частина	Нач. частини	сотн.	Сененький
		Заст. нач.	чет.	Др. Кондрат
4.	Частина зв'язку	Начальник	пор.	Кузьмович
		Кмдт телеграф. відділу	чет.	Головінський

*Дата встановлена за супровідним документом.

№	Частина (відділ)	Посада	Степень	Прізвище, ім'я
5.	Частина зв'язку	югіст -//- -//-	хор. уряд. -//- -//- хор. містооф.	Дашко Вірчак Данилевич Лопатинський Стефанович Чарний
6.	Пол. інформ. частина	Начальник		
7.	Гарматна ор. частина	Начальник Заст. нач.	сотн. пор.	Гоза Слезак
8.	зел.-франсп. частина	Начальник		
9.	Самохідна частина	Начальник	пор.	Кренфаловський
10.	Летн. відділ	Кмдт дівізіону	пполк.	Капуков
11.	Технічна частина	Нач. частини	пор. чет.	Рижевський Гащук
12.	Топогр. част.	Нач. частини	пхор.	Стоцкий
13.	Кмдт. штабу	Кмдт	пор. хор.	Турчин Мойсей
14.	Інтендантура	Нач. унт.	сот. тат. сотн. пор. чет. -//-	Дурбак Сташник Варзагер Др. Константи- нович Др. Кирилів

№	Частина (відділ)	Посада	Степень	Прізвище, ім'я
			-//-	Новіцкий
			-//-	Цимбала
			-//-	Коновалець
15.	Сан. частина	Начальник	ст. лік.	Др. Фомичкевич
		Заст.	лік.	Др. Морозовський
			аптик.	Терлецький
			с. хор.	Кривокульський
			апт.	
			пхор.	Озаркевич
			-//-	Плешкан
16.	Судова частина	Начальник суду	сотн.	Ундербергер
			пор.	Крет
			-//-	Курдіяк
			-//-	Калинюк
			-//-	Попович

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 67–69. Рукопис. Оригінал.

№ 113
ТЕЛЕГРАМА ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРЯ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ШТАБУ ФРОНТУ ОТАМАНУ УДОВИЧЕНКУ ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕГОВОРИ

26 лютого 1919 р.

Передова операції продовжиться по 6 годину рано 26 лютого сього року, бо переговори не скинчені ще, наши делегати знаходяться у Львові. Про перебиг переговорів досі відомостей жад-

них нема. Прошу то подати до Жмеринки Отаману Грекову і витолковати що це повідомлення с той причини не доручено, ще главний отаман Петлюра якраз тут був и мав про це відомості.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1. спр. 29, арк. 41. Рукопис. Оригінал.

№ 114
ДЕКЛАРАЦІЯ АНТАНТІВСЬКОЇ МІСІЇ ГЕНЕРАЛА МАРІЄ-ЮЗЕФА БАРТЕЛЕМІ ПОЛЬСЬКІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ДЕЛЕГАЦІЇ ВІДНОСНО ПЕРЕМИР'Я

26 лютого 1919 р.

Deklaracya członków misyi koalicyjnej, złożona dnia 26/II.1919 o godz. 4ej po poł. wobec członków delegacyi wojska polskiego wyznaczonej do rokowań o rozejm z Ukraińcami.

Obecni:

Z ramienia misyi koalicyjnej: Generał Barthélémy, Gen. Carten de Viard, Pułkownik Smyth, Profesor Lera, Major Stabile, później także Porucznik Lamarque. Z ramienia polskiej delegacyi wojskowej: Pułkownik Kuliński, Major Maryański, Porucznik Dr. Korotkiewicz, Por. inż. Szczepanowski.

Zagail Gen. Carten de Viard i oznajmił że Prof. Lera przemówi imieniem misyi.

Prof. Lera: nie naruszając w niczem naszych praw historycznych i politycznych odnośnie do Galicyi wschodniej (san toucher vos droite historiques et politiques) i mając na celu jedynie wstrzymanie przelewu krwi, uwzględniając obecne stosunki, postanowiliśmy jako bezstronni sędziowie wyznaczyć linię demarkacyjną oddzielając siły zbrojne obu stron i te jako linie prowizoryczne nie przesadzając w niczem późniejszej decyzyi konferencyi pokojowej. Linia ta przedstawia się jako kompromis przy którym jedna i druga strona musi ustąpić z niejednego swego żądania. Kierowaliśmy się przytem nie tylko militarnymi względami, dla Polaków zabezpieczyliśmy następujące istotne punkty:

Miasto Lwów nie będzie wystawione na niebezpieczeństwo wojny, zagłębie naftowe oddane będzie Polsce, która najlepiej będzie mogła pokierować jego sprawami; ponadto zabezpieczyliśmy Polakom możliwe warunki egzystencyi prowizorycznej po drugiej stronie linii demarkacyjnej. Ukraińcom przyznaliśmy posiadanie jedynej linii kolejowej jaka ich łączy z zewnętrznym światem.

Podnosimy jeszcze raz, że wyznaczenie tej linii nie może naruszać w niczem naszych praw do całej Galicyi wschodniej. Zwracam uwagę, że Polska zawierzyła już Koalicyi w analogicznej sprawie linii demarkacyjnej w Poznańskiem, poza którą pozostała znaczna część ziem słusznie przez Polaków rewindykowanych, jak Górny Śląsk i Polska ma prawo oczekiwać, że Koalicya nie zawiedzie ufności Polski w słusznem rozstrygnięciu.

Przy wyznaczeniu tej linii demarkacyjnej, przyjęliśmy naogół granice powiatów administracyjnych, aby nie utrudniać jeszcze bardziej administracyi politycznej. Zapewniliśmy również pewne koncesye w sprawach naftowych Ukraińcom, oraz zabezpieczyliśmy w ogóle żywotne interesy obu stron.

W końcu zabrał głos Gen. Barthélémy i oświadczył:

Linia demarkacyjna proponowana przez delegatów wojskowych polskich przyjąłbym jako wojskowy, bez żadnych zastrzeżeń, gdyż jest ona najzupełniej umotywowana względami strategicznymi i innymi. Wyznaczyliśmy jednak linię demarkacyjną pośrednią między żądaniami obu stron, z wyraźnem zastrzeżeniem jej prowizoryczności i bez uwzględnienia, a nawet rozpatrzenia wielu innych ważnych względów natury historycznej, etnograficznej i ekonomicznej, mając na oku jedynie wstrzymanie rozlewu krwi i ułożenie znośnych stosunków administracyjnych. Ta właśnie okoliczność że wyznaczona linia demarkacyjna nie opiera się na żadnych trwałych podstawach i zasadach jest gwarancyą, że nie ma ona szans utrwalenia się i nie narusza w niczem postulatów polskich.

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 228, арк. 31–32. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 115
ТЕЛЕГРАМА МІСІЇ АНТАНТИ КОМАНДУЮЧОМУ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ МИХАЙЛУ ОМЕЛЯНОВИЧУ ПАВЛЕНКУ ПРО ЗАПРОШЕННЯ ЙОГО НА ЗУСТРІЧ ІЗ ГОЛОВНИМ ОТАМАНОМ СИМОНОМ ПЕТЛЮРОЮ

26 лютого 1919 р.

Do H. P.
Antantskommission an Gen. Pawlenko.
Oh. Kmdt. Der Ukr. Streitkräfte
Die Ententekommission zählt darauf morgen den 27. Februar den General Petlura in Chodoriw zu sehen. Sie wird um 10h vorm. bei den Vorposten auf der Schosse in Sychiw sein. Sie billet ihre Reise zu erleichtern und möglichst zu beschleunigen, um die laufenden Besprechungen nicht zu erzögern. Wenn es nicht möglich sein sollte Gen. Petlura zu sehen, billet Ententekommission sofort zu verständigen. Gezeichnet:

Gen. Bart.
Prof. Lord
Gen. Bert.
Maj. Stabile

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 23. Рукопис. Засвідчена копія.

№ 116
ТЕЛЕГРАМА ПАВЛЕНКА МІСІЇ АНТАНТИ У ЛЬВОВІ ПРО ЗГОДУ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ НА ЗУСТРІЧ У ХОДОРОВІ

26 лютого 1919 р.

Сьвітлій Комісії Антанти
У Львові
Маю честь повідомити Сьвітлу Комісію Антанти у Львові, що отаман П е т л ю р а приїзджає 26.II до Ходорова 27 с. м.

Щоби уможливити приїзд буде чекати 27.II о год. 8.30 хв. рано поїзд в Сихові, котрий привезе панів репрезентантів до Ходорова.

Ходорів, 26.11. ч. оп. 1255.

Командуючий Галицькою Армією Отаман Павленко

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 28. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 117
ТЕЛЕГРАМА НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА УКРАЇНСЬКІЙ ДЕЛЕГАЦІЇ НКГА НА ПЕРЕГОВОРАХ У ЛЬВОВІ ПРО ЗАТРИМКУ З ПРИЇЗДОМ ГОЛОВИ ДИРЕКТОРІЇ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ

26 лютого 1919 р.

Отаман Петлюра мав приїхати нині пополудни автом до Ходорова. Авто однак застрягло по дорозі, надіюсь, що в протягу ночі а найдальше завтрашнього дополудня він сюди приїде.

Для переїзду делегацій до Ходорова будуть завтра рано 8.30 на станції Сихів готові поїзди.

Ходорів, 26.II. – ч. оп. 1232.

Полк. Курманович
Нач. Штабу

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 26, арк. 34. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 118
НАКАЗ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ЩОДО ВПОРЯДКУВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАРШИН ЖИТЛОМ

26 лютого 1919 р.

Начальна Команда Гал. Армії в Ходорові

Через приміщенє Державного Секретаріату і других осередних урядів в Станиславові зростає раз ураз число приїзжаючих до Станиславова і переїзджаючих старшин і цивільних осіб, так, що дає ся відчувати в Станиславові діймаюча недостача помешкань, а всі готелі є постійно переповнені.

Щоби на будуче оминути таких случаїв, що старшини, які в важних справах службових сюди приїхали, мусіли оставати прямо без даху над головою, заряджує ся:

1). Висиланє старшин до Станиславова за всякими, часто маловажними, орудками належить залишити, зглядно зредукувати до мінімум.

2). Забороняє ся уділяти старшинам відпусток до Станиславова, за виїмком тих, які мають в Станиславові рідню, або з инших конечних причин. Таким старшинам Команда вісти не буде давати ніяких кватир ані кімнат в готелях.

3). Всім старшинам, яких висилає ся до Станиславова, належить звернути увагу, щоби ся видержували ся в Станиславові довше, як сего вимагають конечні службові справи, звичайно не довше 48 годин.

4). Команда міста Станиславів контролюватиме перестеріганє..., а тих, що приїздять не в службових ділах або задержують ся в Станиславові довше, як сего вимагає потреба, відмовляти буде приділення кватир.

Станиславів, дня 26 лютого 1919.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 127. Машинопис. Оригінал.

№ 119
ТЕЛЕГРАМА ОТАМАНА МИХАЙЛА ОМЕЛЯНОВИЧА ПАВЛЕНКА КОМАНДУВАННЮ ВІЙСЬКОВИХ КОРПУСІВ ПРО ПЕРЕГОВОРИ З ДЕЛЕГАЦІЄЮ АНТАНТИ

26 лютого 1919 р.

Конференція наших делегатів з Антантою ще не покінчена. Перерва операцій продовжуєся дальше. Наказ про початок неприятельських кроків буде НК спеціяльно виданий. Як комендант звертаюсь до всіх членів Армії як досі так і на дальше пережити з честю ті хвилі маючи повне довіря до Начальної Команди, що вона хоче осягнути тільки те, що явилось найліпшим для українського народу.

Ходорів, 26.II, ч. оп. 1257.

Отаман Ом. Павленко

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 36. Рукопис. Оригінал.

№ 120
ТЕЛЕГРАМА НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ДІЄВОЇ АРМІЇ УНР ОТАМАНА МЕЛЬНИКА ПОЛКОВНИКУ ВІКТОРУ КУРМАНОВИЧУ ПРО ХІД ПЕРЕГОВОРІВ З МІСІЄЮ АНТАНТИ

26 лютого 1919 р.

Із штабу армії 603 15.30 полковнику Курмановичу – Ходорів. Нач. 1170 ніяких діректив від правительства по цьому питанню нами не одержано. Остаточна згода з Антантою ще не досягнена, переговори дальше продовжуються а через се переговори з поляками о завішеня зброї і перемиря не можуть бути розпочаті.

Жмеринка 26.II.19.

Нач. Дієв. Армії От. Мельник

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 79. Рукопис. Засвідчена копія.

№ 121
НАКАЗ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ПРО НОВИЙ УСТРІЙ ШТАБУ

26 лютого 1919 р.

Устрій Штабу

З днем 5 марта входить в життя новий устрій Начальної Команди, як в долучених таблицях.

Начальники оперуючого і матеріяльного Штабу подбають про те, щоб між поодинокими відділами та групами вжили ся як найскорше поділ та згідність в праці. Вони полагоджують всі справи менше важного змісту, котрі не вимагають прінціпіяльного рішення, та підписують їх «на припоручення начальника Штабу Армії».

Відносно цього одержують вони ще устні вказівки.

Вони приймають звіти підчинених їм Начальників відділів (частин) та назначують, котрі справи вимагають дальшого предложення Начальникови Штабу Армії.

Про ці послідні складає звичайно звіт Начальникови Штабу Армії Начальник оперуючого згл. Матеріяльного Штабу. Лише Начальники моб.-операційного відділу і технічної частини, Начальний Інтендант та Начальник судової частини являють ся із згаданими справами особисто у Начальника Штабу Армії зі звітом.

Усі прочі референти звичайно являють ся до звіту у Начальника Штабу Армії або Командуючого лише на виразний приказ.

Начальник Штабу Армії назначує, котрі справи належить предложити Командуючому.

Важні та пильні донесення належить предкладати Начальникови Штабу Армії ще перед їх полагодженням, наколи начальник оперативного згл. матеріяльного Штабу є неприсутний, то прямо.

Належить звернути сильну увагу на те, щоб через реорганізацію Начальної Команди виконування службових обовязків не потерпіло на справности та скорости.

Технічна частина і персональний референт складають звіт в мірі потреби такої і в матеріяльному Штабі, а Начальник

санітарної частини, Начальний Інтендант як також і Начальник артилерійської частини також і Начальникови оперативного Штабу.

Начальник канцелярій і Командант Штабу як довго у матер. Штабі не повстануть власні інституції – служать і матеріяльному Штабови.

Начальник Штабу Армії: Полковник Курманович в. р.

Начальники частин подбають, щоб їх старшини прочитали цей наказ Штабу і потвердили своїм підписом.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 47-48. Машинопис. Оригінал.

№ 122
ТЕЛЕГРАМА ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ КОМАНДУЮЧОМУ ГАЛИЦЬКОЮ АРМІЄЮ МИХАЙЛОВІ ОМЕЛЯНОВИЧУ-ПАВЛЕНКУ ТА ДЕРЖАВНОМУ СЕКРЕТАРЮ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПОЛКОВНИКУ ВІКТОРУ КУРМАНОВИЧУ

27 липня 1919 р.

Військовому секретарю полк. Курмановичу. Те враження, що справляє стан річий на фронті та в тилу Вашої армії, говорить про ту відданість та свідомість, з якою наш народ ставиться до Республики, єї інтересів. Непримушенність, котрою виявляє себе вояцтво щодо виконання поставлених йому задач, підносить його на височінь, достойну справжнього війська Великої Української Республіки. Віра в осягнення своєї цілі загартовала армію й міцно з'єднала її; вона се ціль і певність доведе єї до остаточної побіди, до здобуття раніше чи пізніше славетного Львова, столиці Західної Української Народної Республіки.

З великим задоволенням констатується факт тісного єднання Штабу з фронтом та його інтенсивної праці, що дає ще один твердий доказ за побіду над польським шовінізмом.

В Ваших особах складаю сердечну подяку всій Галицькій армії, що тяжкими трудами й великими жертвами несе всій

соборній Україні суверенність єї державного істнования. Передайте славному вояцтву Гал. Арм., що Верховна Влада – Директорія УНР – успішно прикладає всіх зусиль по задоволенню потреб народу Західної УНР та єї війска всіми харчовими й йншими засобами: Одїжджаючи відси, виношу непохитне переконаня, що згуртоване міцно й об'єднане в одну душу й в одне тіло, спільними зусиллями виборемо й захистимо права нашому народови на волю й землю, а Республіці єї тверде світове становище.

Щасти Вам Боже. 27/II.1919

Головний Отаман Петлюра

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 103. Рукопис. Оригінал.

№ 123
ТЕЛЕГРАМА КОМАНДУЮЧОГО ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА-ХОРУНЖОГО МИХАЙЛА ОМЕЛЯНОВИЧА-ПАВЛЕНКА КОМАНДИРАМ КОРПУСІВ ПРО ПЕРЕГОВОРИ З МІСІЄЮ АНТАНТИ

27 лютого 1919 р.

Подайте до відома всім борцям за визволення великої соборної України, що герой наш Симон Петлюра враз з Командуючим генералом Павленком і Секретарем Курмановичем як також з провідниками народу Президентом Нац. Ради Петрушевичем і Президентом Секретаріату Голубовичем відбувають наради з комісією держав Антанти в ціли застановлення проливу крови. Наші представники стоять твердо на тім, що ми єсьмо панами сеї землі. Будьте певні що цічо не стане ся що булоб на шкоду України.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 37. Машинопис. Оригінал.

№ 124
РАПОРТ НАЧАЛЬНІЙ КОМАНДІ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ПРО ЗАЛИШЕННЯ м. БРОДИ

27 лютого 1919 р.

Доношу, що нині 27/II о 2 год. п.п. відійшли з Бродів 2 піхотні сотні до Камінки в числі 2 старшин (170+125) 295 мужів і 2 скоростріли дві полеві кухні 4 вози 15 коней.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 130.

№ 125
ПРОТОКОЛ ЗАСІДАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ КОМІСІЇ З ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕМИР'Я

27 лютого 1919 р.

Protokół
spisany dnia 27 lutego 1919

Początek o godz. 9-tej min. 30 rano

Przewodniczy Dr. Leonard Stahl

Obecni: Skarbek, Glażewski, Lasocki, Pieracki, Kuliński, Maryański, Próchnicki, Hempel, Dąbrowski, Rozwadowski, Skalkowski, Szczepanowski, Korotkiewicz.

P. Skarbek. Dnia 26 b. m. o godz. 9 wieczorem, upełnomocnieni przez p. Rozwadowskiego do pertraktacyi z Ukraińcami t. j. pp. Kuliński, Maryański, Hempel i Skarbek jako reprezentanci Rządu polskiego i rzeczoznawcy w sprawach polityczno-prawnych, zgłosiliśmy się u szefa misyi Barthélémy'ego. Zastalismy tam delegacyę ukraińską składającą się z 5 oficerów i 6–8 osób cywilnych. Między oficerami było 2 czy 3 w mundurach austryackich i pułkownik Erle. Na wezwanie p. Carten de Viard rozpoczęły się pertrakcye, przyczem on zaznaczył, że jeśliby strony nie doszły między sobą do porozumienia i nie ułożyły rozejmu, że rozejm zostanie narzucony przez Entente, a temu narzuconemu rozejmowi, strony będą musiały się poddać, inaczej naraża się na przykre konsekwencye. W czasie per-

traktacyi p. Kuliński zapytał, jakie gwarancye dadzą Rusini że dotrymują rozejmu, skoro teraz już nie dotrymują zawieszenia, bo i na jego i na innych odcinkach patrole ukraińskie rozpoczęły walkę. Na to Ochrymowicz przyznał, że Rusini gdzieniegdzie strzelali, lecz i Polacy czynili to samo, zresztą nie wszystkie ruskie komendy zostały o zawieszeniu zawiadomione. Na żądanie jednak p. Kulińskiego, aby przytoczyć jakieś konkretne fakty niedotzrymania zawieszenia przez Polaków. Ochrymowicz nie umiał nic stanowczego przytoczyć i gdy kilku Rusinów zaczęli podnosić jakieś wykrętne odpowiedzi p. Viard w stanowczym tonie zastrzegł się preciw takim metodom i zażądał aby krótko oświadczyli się: tak lub nie.

Kuliński. Przy omawianiu rozejmu p. Hempel podniósł potrzebę dojścia do porozumienia, motywując ją przykrymi skutkami walki dla obu stron, koniecznością uprawy roli z nadchodzącą wiosną i obawą głodu, który wspomaga bolszewizm, który my i oni powinni zwalczać. Na moje zapytanie, które obszary mają być objęte rozejmem, zgodzono się że tylko obszary w Galicyi po San a nie na Wołyniu. Co do czasu trwania rozejmu, wyrazili Rusini życzenie aby trwał aż do czasu definitywnego załatwienia sporu przez konferencyę pokojową. Zanim doszliśmy do innych punktów szczególniejszej wagi, Rusini wysunęli na pierwszy plan sprawę linii demarkacyjnej, dodając, że wszystkie dalsze szczegóły ukształtują się podług tego, jak linia demarkacyjna wypadnie. Wobec tego, że myśmy co do tej kwestyi nie byli zdecydowani, i że sprawa ta musiałaby dłuższą wywołać dyskusyę, p. Skarbek wniósł odroczenie konferencyi na dzisiaj, tembardziej, że już pewien ostrzejszy ton wniesiono do rozprawy. Rusini na to zgodzić się nie chcieli twierdząc, że muszą wracać do Chodorowa rozmówić się z Petlurą i trwali w oporze, mimo że Barthélémy i Viard starali się ich do tego nakłonić. Na żądanie wreszcie misyi, p. Skarbek taką linię na mapie wykreślił.

Skarbek. Zażądaliśmy właściwie, aby najprzód Rusini podali linię demarkacyjną. Wtedy wystąpił – o ile się nie mylę – Dr. M. Loziński i jako linię demarkacyjną podał linię Sanu, uzasadniając to powodami historycznemi i narodowościowymi, twierdził nawet, że to jest warunkiem ich egzystencyi i że oni proponując tą linię czynią ustępstwa. Nazwał nawet tą linię najdogodniejszą ze stanowiska strategicznego. Odpowiedziałem mu, że na razie mówimy tylko o linii militarnej a nie politycznej i że tu mogą decydować jedynie momenty wojskowe.

Jeśli oni trzymać się zechcą linii Sanu, to my ze względów historycznych i narodowościowych będziemy się trzymać linii Zbrucza, co do tego mamy słuszne prawo i tego żądaliśmy przy układach. Zaznaczyłem, że obecnie chodzi nam wyłącznie o linię chwilowego rozejmu i że te kwestye musimy pozostawić do rozstrzygnięcia osobom wojskowym, jako jedynie kompetentnym. Po krótkiem porozumieniu się z wojskowymi, wyznaczyliśmy taką linię na mapie. Szłaby ona koło Sokala, Buska, Halicza i Kałusza. Linię tą uzasadniali ze stanowiska wojskowego pp. Kuliński i Maryański. Ukraińcy naturalnie zwalczali tą linię i niedługo przyszliśmy do przekonania, że żadna ze stron od swojej linii nie odstąpi, i że dalsze rozprawy nie doprowadzą do rezultatu żadnego. Wobec tego zaprosiliśmy reprezentantów Ententy. Ci oświadczyli, że pojadą porozumieć się z Petlurą, a po powrocie wezwą strony i sami wyznaczą linię demarkacyjną. Ja chciałem odroczyć posiedzenie na dzisiaj i dalej z Rusinami pertraktować, lecz oni na to nie przystali. Na końcu Viard zażądał od nas, abyśmy Entencie przedłożyli naszą linię demarkacyjną z uzasadnieniem. Obecnie więc chodzi o to, abyśmy to dziś uczynili.

Kuliński. Musimy podkreślić, że pierwszą naszą alternatywą jest linia Zbrucza, boję się bowiem, że Ententa chcąc wyrównać różnicę między nami a Ukraińcami poprowadzi linię tak, że Lwów przypadnie im.

Skarbek. My staliśmy i stoimy na stanowisku, że domagamy się linii Zbrucza, a o linii Styru jako linii demarkacyjnej jesteśmy skłonni mówić jedynie dlatego, aby okazać naszą gotowość do zgody i jedynie wtedy, jeśli inne warunki rozejmu zostaną przyjęte. Jest to linia poza którą pójść bezwzględnie nie możemy, jeśli nie chcemy wywołać w narodzie oburzenia, nawet rewolucyi.

Kuliński. Musimy zażądać aby po obu stronach linii demarkacyjnej była strefa naturalna przynajmniej na 3 klm, a dalej strefa szeroka na 30 klm, w której nie wolnoby trzymać wojsk. Linia demarkacyjna musi zatem być tak daleka, aby Lwów nie należał do żadnej strefy.

Próchnicki. Linia Zbrucza jest analogiczna do linii Sanu. Rozpoczęcie od linii Styru także tem się da uzasadnić, że to jest przedłużenie frontu. Mam jednak wrażenie, że wybrzuszenie linii w kierunku Lwowa jest szkodliwe i musi być usunięte cofnięciem linii na wschód.

Lasocki. Musimy zaznaczyć, że linia Zbrucza jest odpowiednia na linię Sanu. Możnaby zironizować żądanie Ukraińców, że żądają powiatu niżańskiego gdzie niema wcale Rusinów. Żądana linia demar-

kacyjna przez nas jest najzupełniej uzasadniona względami strategicznymi. Nie mogę się jednak godzić na żądanie p. Próchnickiego, aby zmieniać wczorajszą linię demarkacyjną, bo tem zaszkodzilibyśmy sobie w oczach Ententy, a nicbyśmy przez to nie osiągnęli. Musimy pozostać przy tem, cośmy raz powiedzieli.

Głazewski. Ja na wywody któreście Panowie wczoraj przytoczyli Rusinom, najzupełniej się godzę, ale co do linii którą dziś mamy wyznaczyć, jestem zdania p. Próchnickiego, a to dlatego abyśmy przy pertraktacyach mieli z czego koncedować, zwłaszcza, że jak wieść niesie, Ententa ma zamiar wykreślić linię demarkacyjną Bugu.

Próchnicki. Proszę aby memorandum wyszło z założenia, że Clemenceau obiecał nam Polskę w granicach r. 1772 i że jeżeli linii Sanu przeciwstawiamy linię Zbrucza to mamy do tego historycznie uzasadnione prawo. Jeśli się ma do czynienia z tak bezcelnym przeciwnikiem, jak obecnie, to musimy stać ostro przy swoich pretensyach. Póki pertraktacye nie zostały ukończone proszę się nie liczyć z tem, że Ukraińcy zaznaczyli sobie podaną już przez nas linię. Jeśli oni żadają Sanu 90 klm. od Lwowa, to my musimy zażądać przesunięcia podanej linii przez nas.

Stahl. Jak właściwie stoi sprawa z podaniem linii demarkacyjnej Styru—Halicz stronie przeciwnie i Entencie?

Lasocki. Ententa zna już tę linię, a p. Kuliński już wobec Ententy uzasadnił potrzebę tej linii względami militarnymi.

Kuliński. Ja wyraźnie zaznaczyłem, że na ich zadanie Sanu mamy odpowiedź: Zbrucz i że mamy prawo żądać granicy poza Kamieniec podolski. Linię demarkacyjną podaną przez nas Ukraińcy sobie zaznaczyli.

Skarbek. Potrzeba przedstawić sprawę na podstawie historyi i układów. Panowie przypominacie sobie zapewne, z jaką linią przyszedł szef sztabu p. Rybak z polecenia Szeptyckiego: Bug i górny Dniestr. Otóż Ententa dobrze wie o tem, że nasze argumenty co do nowej linii powie: co macie do gadania; skoro szef Waszego sztabu z tem się zgodził. Linia, którą nam Ententa z pewnością narzuci biegnie koło Sokala, Kamionki str. miedzy Kutkorzem a Zadworzem koło Bóbrki i Medenic, granica zachodnia powiatów Stryj i Zydaczów. Przeprowadziłem w tej sprawie kilkugodzinną dyskusyę z p. Barthelemy'm. Skoro oni mówią San, to my Zbrucz, ale przy oznaczeniu linii demarkacyjnej, to musimy zaznaczyć pewną różnicę w trakto-

waniu sprawy przez nas w przeciwieństwie do Ukraińców. Jeśli Panowie mówią, że wybrzuszenie linii jest niebezpieczne, to ja formalnych trudności w żądaniu wyprostowania tej linii nie widzę, gdyż wyraźnie się zastrzegłem, że tą linię muszą wypracować wojskowi fachowcy i że to co wykreślone na mapie, nie jest jeszcze stanowcze.

Hempel. Takie małe korektury są łatwe do przeprowadzenia, ale wprowadzić większe zmiany będzie trudno.

Maryański. Chodzi o to, aby Ententa poważnie nas brała.

P. Próchnicki. Pytanie jeszcze, czy misya nasza dzisiejszą linię będzie pokazywała Ukraińcom i czy oni będą mieli sposobność nam wytykać, że wczoraj przedstawialismy inną linię.

P. Głazewski. Po wywodach pp. Skarbka i innych, uważam że nie możemy wprowadzać wielkich różnic między przedstawianemi przez nas liniami, lecz sądzę, że koniecznie to wybrzuszenie w kierunku Lwowa należałoby osiągnąć.

P. Lasocki. Mnie się zdaje, że zmiana linii na mapie praktycznego znaczenia mieć nie będzie, a tylko nas skompromituje, czemu jestem przeciwny.

P. Skarbek. Są zatem dwie propozycye: utrzymać linię wczoraj podaną, uzasadnić ją wzgledami czysto wojskowymi i uwidocznić ją przez wrysowanie w mapie — oraz sprostować wybrzuszenie linii.

P. Kuliński. Proszę abyście Panowie przez żądanie daleko idących zmian nie utrudnili naszego zadania i ażeby nam p. Viard nie powiedział tak, jak Rusinom: wczoraj mówiliście Panowie co innego, a dziś żądacie czego innego.

P. Skarbek. W naszem uzasadnieniu musimy podnieść, że prowadzimy pertrakcye realnie, po wojskowemu. Możemy przy tem żądać usunięcia wybrzuszenia motywując to blizkością Lwowa.

P. Stahl. Powinniśmy podnieść że nam chodzi tylko o osiągnięcie chwilowego porozumienia a nie o granice polityczne. Taka linia demarkacyjna jak dzisiejsza nie może być granicą polityczną.

P. Lasocki. Potrzebaby prowadzić linię demarkacyjną jakimiś granicami naturalnemi. Możnaby do Krasnego iść wzdłuż drogi do Olsznicy do Sławity i Przemyślan.

P. Skarbek. Pozostajemy więc przy linii wczoraj wykreślonej, którą wygotuja pp. wojskowi, a memorandum my wypracujemy. Podpiszą naturalnie tylko pp. delegaci wojskowi.

P. Stahl. Kto przyjmuje gwarancye, że bandy nie będą strzelaly.

P. Skarbek. Z chwilą, gdy my te kwestie postawimy, nasze układy z Rusinami się zakończą. Co się zaś tyczy Ententy, to musimy jej jeszcze wytłumaczyć że musimy mieć zapewnioną linię kolejową Stryj—Ławoczne, a co najmniej jej swobodne użytkowanie.

P. Rozwadowski. Ponieważ chodzi o rozejm militarny, musimy dążyć do linii najkrótszej i żądać ułatwień w jej pilnowaniu.

P. Lasocki. Muszę zaznaczyć, że linia nasza także od strony południa jest niegodna. Chodziłoby także o to, aby Drohowyże pozostało w naszych rękach. Gdybyśmy mogli otrzymać linię Kurowice—Chodorów to to zabezpieczyłoby nam południe Lwowa.

P. Szczepanowski. Przedstawia zapatrywania Johnsona, Wadeá i Barthélémy'ego na linię demarkacyjną. Sądzę przeto że da się utrzymac linię Bugu przedłużoną ku południowemu wschodowi z przejściem na Gniłą Lipę i linię Dniestru gdzieś koło Stryja. Co do linii kolejowej stryjskiej Barthelemy twierdzi, że ona jest dla Rusinów jedyną linią komunikacyjną z zewnętrznym światem. Padło słowo neutralizacya. Tego się boję, bo to mogłoby być precedensem i Rusini mogliby żądać neutralizacyi wszystkiego. Z neutralizacyą zatem nie powinniśmy występować. Korektury z argumentów strategicznych da się przeprowadzić. Co się tyczy ogólnego sposobu prowadzenia rokowań to nie powinniśmy redukować naszych żądań gdyż obie strony postawiły już żądania które nie dadzą się sprowadzić do wspólnego mianownika i Ententa będzie musiała rozstrzygnąć. Do ustępliwości zatem niema powodu.

P. Skarbek. Kwestyi linii postanowionej przez Entente nie można poruszać. Prywatnie pójdę do Barthelemy'ego i przedstawię mu, że my z naszych żądań nic opuścić nie możemy nie chcąc się narazić na wzburzenie narodu.

Szczepanowski. My mamy wprawdzie po stronie Ententy naszych przyjaciół ale napewno zwaliłaby Ententa winę na nas, gdybyśmy chcąc ująć im kłopotu, cokolwiek naszych żądań opuścili. W pertraktacyach z naszej strony nie powinny brać udziału osoby cywilne, aby im potem tak, jak Dmowskiemu nie zarzucono że darował Śląsk.

Rozwadowski. Mnie się zdaje, że p. Skarbek, jako pełnomocnik rządu musi brać udział. Przybranie też kilku cywilnych znawców jest konieczne. Chyba już przy samych pertraktacyjach p. Skarbek mógł by być nieobecny.

P. Kuliński. Musimy domagać obecności pp. cywilnych zaprawionych w dyskusyach politycznych. My musimy mieć ich pomoc pod ręką.

P. Lasocki. Możnaby postawić żądanie aby w dyskusyach brali udział jedynie wojskowi. Na to powinnaby się Ententa zgodzić, a wskutek tego odpadłaby potrzeba obecności osób cywilnych. Obecność reprezentantów cywilnych jest niebezpieczna, gdyż daje pewną sankcyę polityczną układom. Chciałbym aby pertraktacye toczyły się tylko między reprezentantami wojskowymi i ograniczyły się wyłącznie do linii wojskowej. Przytem należałoby jednak ustalić sprawy zachowywania się stron wobec ludności utrzymania porządku, wypuszczenia internowanych i t. p. O ile o takie sprawy będzie chodzić, współudział reprezentantów cywilnych byłby pożądany.

P. Szczepanowski. Przy konferencyi te sprawy poznałem i stało się to o co prosiłem profesora Lorda. Zostanie nakazane wypuszczenie wszystkich więźniów, internowanych i zwrot wszystkiego co zabrano. Będzie w tym względzie ustanowiona międzynarodowa komisya. Co do zarządu spornych terytoryów nie postanowiono nic ale jest zakaz jakichkolwiek definitywnych transakcyi co do dóbr państwowych i są rozmaite zabezpieczenia co do prowizoryczności rządu na całą Galicyę wschodnią po San. Co do szkolnictwa, sądów i t. d. to wprowadzenie tych rzeczy nadawałoby układowi cechę kompromisu politycznego.

P. Skarbek. W telegramie do naczelnego dowództwa wojsk polskich powiada szef sztabu: kwestya ustalenia linii demarkacyjnej jest sprawą polityczną, co do której głos rozstrzygający ma hr. Skarbek. Z takiem zapatrywaniem nie spotkałem się u p. ministra spraw zewnętrznych i dlatego występowałem przy pertrakcyach wyłącznie w charakterze pełnomocnika ustanowionego przez p. Rozwadowskiego. Najlepiej będzie jeśli przy pertraktacyach pp. postawią kwestyę tak: Wczoraj były układy co do porozumienia, które nie doprowadziły do rezultatu, obecnie zaś jest wyłącznie sprawa linii demarkacyjnej. Ponieważ to jest sprawą czysto wojskową więc niema z nami reprezentantów cywilnych. Nie idzie zatem aby panowie nie mieli przy sobie biura złożonego z osób cywilnych. Ja usunę się od tej konferencyi nie dlatego aby potem na mnie napadano, bo z tego sobie kpię, gdy idzie o sprawy narodowe, ale dlatego że tak będzie właściwiej.

P. Rozwadowski. Zupełnie się zgadzam z zapatrywaniem p. Skarbka, że obecnie jest na tapecie sprawa czysto wojskowa, wykluczająca wszelkie dyskusye polityczne.

P. Skarbek. Więc postanawiamy, że w pertraktacyach dalszych co do linii demarkacyjnej, mają brać udział wyłącznie fachowi wojskowi z doradcami. Do zamierzonej konferencyi przygotować mamy mapy linii Sanu i Zbrucza stale wykreślone i wykropkowaną linię Styru tj. żądania Polaków i Rusinów i linię kompromisową. Od tej linii absolutnie nie odstępujemy. Nadto dla mnie będzie potrzebne na popołudniu memorandum. Ja z mej strony będę się starał wytłumaczyć Barthélémy'emu prywatnie słuszność naszych żądań.

Zakończono o godz. 11 min. 40 w południe.

Na konferencyi w Jassach z racyi przyjazdu p. Villaime'a i Eynoux u posła res. Koziel-Peklewskiego celem przedłożenia posłowi St. Aulaire'owi i attache markizowi de Belley-Sokolnicki z Vollaimeém proponowali strefę neutralną stawy Wereszycy i parę kilometrów na wschód od Lwowa.

Tą propozycyę zwalczali jaknajostrzej jako osłabiającą nasze pozycye i ja i Koziell-Peklewski.

Stanęło ostatecznie na linii demarkacyjnej zamiast strefy neutralnej.

Linia miała iść Bugiem, tak, że Sokal, Kamionka str. Krasne—Busk miały pozostać po naszej stronie, dalej Gliniany, Przemyślany u nas, Mikołajów nad Dniestrem u nas, Stryj po stronie rusińskiej do Karpat dolina Oporu.

Odpis
Telegram

Warszawa Sejm 26/11.1919, 8.59

Przyjmijeie tymczasem dla hrabiego Skarbka note nastepujace: Mówi Longschamps: Francya i Anglia oficyalnie uznały suwerenne państwo polskie — bardzo serdeczna depesza. Adam wniósł wniosek nagły w sprawie pomocy dla Lwowa. Nagłość jednomyślnie uchwalono. Są wszelkie szanse że wniosek hrabiego w sprawie poboru przejdzie. Proszą przypomnieć Pawlikowskiemu że w niedzielę jest zjazd stronnictwa narodowo-demokratycznego tu w Warszawie trzeba jednak aby byl tu już w piątek.

Proszę aby hrabia był jutro o pól do dziewiątej wieczór przy aparacie i wołał sejm, ja będę czekał. Niech przyjdzie także Stefan. Edzio Dubanowicz prosi aby Próchnicki dał z tymczasowej Komisyi rządzącej depeszę do Ministerstwa Oświaty że fundusze dla jego katedry są do dyspozycyi od 1-go stycznia 1919.

Dr. Longschamps

Prosimy usilnie tą notę oddać hr. Skarbkowi jak tylko przyjdzie.

Pro foro interno pol.

NB. ad linia «E»

Ludność ogólna na wschód od linii ..... 3 088 000 z tego polaków 1 039 000 czyli 34% – Rusinow 1 999 000 czyli 65% (jeżeli językowo, wyznaniowo tylko 623 000).

Stosunek tej linii do linii równowagi dla samej Galicyi Wschodniej.

Na zachód od linii «E» zostanie 1 210 000 Rusinów.

Obszar na wschód od «E»: 3 350 000 ha w tem własn. ziemskiej pol. 1 791 000. Własność ziemska ruska 1 560 000 (ale do własności polskiej włączono własność żydowską i własność państwową). Własność tabularna ogólna (wielka) na wschód od «E» 1 325 000 ha w tem polska 1 267 000 ha, ruska 58 000.

Secret!

Au point de vue économique

La vie économique et l'approvisionnement de la ville de Lwow seront rendus infiniment difficiles par la porte de quatre lignes de ravitaillement, s'il ne reste pas entre nos mains su moins les deux lignes conduisant a Stojanów et Sokal pour aboutir a Wladimir Woliński au nord – et au sud la ligne conduisant a Stryj et Lawoczne.

Le noeud de chemin de fer de Stryj est aussi absolument nécessaire pour le fonetiennement normal de l'industrie des petroles pour laquette la soule ligne de Sambor ne saurait suffir – et la ville de Stryj elle – meme nous est indispensable comme siege de toutes les administrations économiques et financieres de cette industrie.

Il est enfin indispensable ce laisser entre nos mains la ligne de Stryj–Lawoczne que pour le moment constitue pour toute la Pologne

l'unique et la meilleure communication avec la Roumanie, avec wui nous sommes en train de lier des relations économique et commerciales de la plus haute importance.

Ce serait nous rendre ces relations infiniments difficils sinon impossibles, si cette communiquation devait etre conditionnés par les possesseurs des territoires techeco-slovaques – par de doubles douanes par de doubles frais de charge et de décharge et de tarifs – ne parlant plus de l'augmentation des frais occasionnés par un plus long parcours.

La ligne de Stryj–Lawoczne est pour la ville de Lwow et ses environs la ligne capitale d'alimentation en bois et en matérial de charpente provenant des Carpathes.

Il faut absolument que la ville de Lwow se mette au mois de mars a rebatir ses quartiers et les villages environnante détruits par les combats et l'incendie.

Le manque de bois rendrait impossible ce travail de reconstruction, ce qui non seulement constituerait en soi-meme une calamité économique, mais amenerait forcément le chaumage des masses de travaileurs avec toutes ses conséquances.

La proximité d'un front, élogné seulement de 12 kilometres ne saurait avoir qu'une influence funeste sur le travail tranquille et.

La ligne «E» nous sépare enfin du grand institut pour orphelins et l'une des principales écoles d'artisans a Drohowyze.

Séparé de Lwow, cet institut ayant ici son administration centrale, serait condammé a dépérir.

Correction de la ligne «E»

Privatin!
(au point de vue militaire)

La ligne de demarcation «E» ne correspond pas a son but car elle est dirigée le long de la ligne du chemin de fer Kamionka Str.–Sokal de telle facon, que l'usage de ce chemin de fer pourrait etre a chaque moment interrompu. Il serait nécessaire de démarquer cette ligne plus a l est – par exemple: Kamionka str. Radziechów-Stojanów, avec un renflement necessaire dans la direction orientale a partir de Kamionka str., qui correspondrait bien plus aux besoine stratégiques. La partie de la ligne «E» a partir de Kamionka str. vers

l'ouest – a partir de Kutkorz–Kurowice–Stoki–Sokolowka–Wybranówka – semble trop rapprochés de Léopol (Lwów) – vu les communications nombreuses et fort commodes – qui conduisent a cette ville; pour cette raison il serait néccesaire de l'indiquer plus a l'est – dans la direction de la ligne: Kamionka str.–Busk–Przemyślany–Janczyn jusqu'aux étangs pres d'Otyniowce.

Dans la direction sud d Léopol (Lwów) la ligne «E» forme une courbe tres prononcée a l'ouest de Mikolajów; vu que Mikolajów est une ancienne forteresse autrichienne (tete de pont), possede aujourd'hui encore tranchées et des fortifications, et donne a l'annemi la possibilité de concentrer la-bas des forces armées et de les pousser par une marche acoélérée jusqu'a la ville a Léopol (Lwów) – pour cette raison il serait dans notre intéret de démarquer cette ligne dans la directions sud-est – jusqu'a la ligne: l'étang a l'ouest d'Otyniowce, Zyrawa–Zalosce–Dniestr. A pertir de Dniestr par waleniow jusqu'a la ligne «E».

Stanowisko polityczne gospodarcze

Privatim!

Korektura linii «E»

Zycie gospodarcze Lwowa, jego zaprowiantowanie, wobec utraty 4 linii dowozowych wschodnich będzie niesłychanie utrudnionem, o ile w naszych rękach nie pozostanie przynajmniej 2 linie prowadzące do Stojanowa i Sokala, a w dalszym ciągu do Włodzimierza Wołyńskiego, na południe zaś w kierunku Stryja. Stryj jako punkt węzłowy jest też niezbędny ze względu na normalny ruch gospodarczy przemysłu naftowego dla którego jedyną linią na Sambor jest niewystarczająca, a tembardziej jako siedziba wszystkich organizacyi gospodarczych i finansowych tego przemysłu.

Wreszcie utrzymanie linii kolejowej Lwów–Stryj–Ławoczne nawet w najbliższym okresie czasu jest nam niezbędnie potrzebne z tego względu że stanowi dla całej Polski najlepsze na dziś połączenie z Rumunią z którą nawiązaliśmy stosunki handlowe gospodarcze; byłoby niesłychanem utrudnieniem, gdyby ta jedyna komunikacya związana była jeszcze przez terytorium czesko-słowackie podwójnem cłem, podwójnem przeładowaniem i taryfowaniem, pomijając koszty transportu z powodu zwiększonej odległości.

Blizkość frontu, nie przekraczająca 12 klm. musi wpływać ujemnie na spokój i wydatność pracy na terenie naftowym.

Linia Lwów—Ławoszne jest jedyną linią dowozową dla drzewa budulcowego z Karpat dla Lwowa i okolicy. Miasto Lwów przystąpić musi w ciągu marca do odbudowy zniszczonych walkami i pożarami dzielnic i wsi podmijeskich. Brak drzewa uniemożliwi akcye odbudowy co nietylko samo dla siebie będzie klęską gospodarczą, ale sprowadzi bezrobocie mas robotniczych z jego konsekwencyami.

Linia «E» odcina wreszcie wielki zakład dla sierot oraz jedną z największych w kraju szkół rękodzielniczych w Drohowyżu. Odcięcie tej miejscowości od Lwowa sprowadzi upadek i zanik tej instytucyi.

Stanowisko wojskowe

Privatim!

Korektura linii «E»

W północnej części linia demarkacyjna «E» nie odpowiada dlatego ponieważ prowadzi prawie wzdłuż linii kolejowej Kamionka str.—Sokal, przez co używanie tej linii każdej chwili mogłoby być przerwane. Przesunięcie jej bardziej na wschód np. Kamionka str.—Radziechów—Stojanów — z odpowiedniem wybrzuszeniem na wschód od Kamionki str. — odpowiadałoby bardziej potrzebie strategicznej. Część linii «E» od Kamionki str. na zachód od Kutkorza, Kurowic, Stoków, Sokołówki, Wybranówki wydaje się ze względu na liczne a dobre komunikacye ku Lwowu prowadzące zanadto blisko tego mostu; z tego względu byłoby wskazane przesunąć je więcej na wschód do linii: Kamionka str.—Busk—Przemyślany—Janczyn do stawów koło Otyniowic.

Na południe od Lwowa tworzy linia «E» silne wycięcie na zachód od Mikołajowa, wobec tego, że Mikołajów jako była polową twierdzą austryacką (przyczołek mostowy) jeszcze dziś posiada okopy i fortyfikacye, daje nieprzyjacielowi możność koncentrowania tamże sił i podsunięcia ich jednym forsownym marszem aż pod sam Lwów. Dlatego w interesie naszym leżałoby przesunięcie jej na południowy wschód, aż do linii: staw na zachód od Otyniowiec—Zyrawa—Założce—Dniestr. Od Dniestru przez Woleniów do linii «E».

Wyznaczenie linii demarkacyjnej Beresteczko—Darów

Miarodajnymi przy wytyczaniu linii demarkacyjnej były następujące punkty widzenia:

1) Możność ustawienia linii placówek tak, aby wzajemne przekraczanie linii dem. w ślad zatem pozostające konflikty z natury rzeczy

do minima ograniczone były. Dlatego wybrane na nie w pierwszym rzędzie rzeki dalej zaś linie w terenie łatwe do rozpoznania np. drogi, szosy, pagórki, zdaleka widoczne i t. p.

2) Linia demarkacyjna musi zabezpieczać przed atakiem w większym stylu. W tym celu jest pas ziemi wewnątrz linii demarkacyjnej tak ugrupowany, że obustronne placówki poza odległość ognia karabinowego się znajdują, t. j. około 3 klm. Wskutek tego powstaje strefa neutralna. Aby ataki w większym stylu uniemożliwić, wytycza się z obu stron strefy neutralnej pasy na szerokość marsza jednodniowego t. j. zależnie od komunikacyi 20—30 klm. W tym pasie znajduje się tylko tyle wojska (piechoty i konnicy), ile potrzeba do obsługi placówek; artyleryi i technicznego wojska w tym pasie nie może się utrzymywać. Poza tym pasem można dopiero grupować oddziały z wszystkich rodzajów broni złożone.

Gdy z tego punktu widzenia wytyczoną linię demarkacyjną oglądamy, da się ona podzielić na 3 odcinki: północny, środkowy i południowy.

a) Odcinek północny (basen Styru do Olszanicy)

Przedewszystkiem granica Styru odpowiada obecnemu położeniu wojsk naszych na Wołyniu (grupa gen. Rydz-Smiglego). Jest ona tak daleko odległa że gwarantuje nam używanie linii kolejowej Lwów—Kamionka str.—Krystynopol. Od Lwowa do którego prowadzi wiele dobrych komunikacyi jest oddalona mniej więcej 30 klm., co zabezpiecza to miasto ostatecznie przed niespodziewanym większym atakiem. Co się tyczy szczegółów, to miasto Busk leżałoby jeszcze wewnątrz placówki, a Krasne zewnątrz. Przez to ostatnie gwarantowałoby się Ukraińcom używanie linii: Brody—Krasne—Tarnopol. Dalszą granicę tworzy Petlew, Gołagórka, Olszanica, gdzie w 1915 biegła linia bojowa.

b) Odcinek środkowy: Olszanica—Dniestr

Przejście z basenu Styru do Gniłej Lipy: w bagnistym terenie na wschód od Glinian nie widzimy żadnej wyraźnej linii. Prowadzenie jej gościńcem Nowosiołki—Słowita, oddaje miejscowości te w strefę neutralną, co byłoby źródłem konfliktów. Dlatego przesunięcie placówek do linii trygon. 407 i trygon. 459. W dalszym ciągu droga: Jaktorów—Młynowce przez trygon. 372 doliną Gniłej Lipy do Podgrodzia (którego wschodnią lizyerę otaczałyby nasze placówki) potem szosą aż do Rohatyna, który wraz z dworcem leżałby także wewnątrz

naszych placówek. Dalsza linia tychże wzdłuż Gniłej Lipy z wyjątkiem Abelnicy, która również wewnątrz naszych placówek pozostaje. Od Bolszowiec linia placówek wzdłuż szosy przez Słobodka Bolszowiecka do Popławnik, a stamtąd drogą polną aż do Dniestru. Miasto Halicz i stacya pozostaje (ze względu na linię Potutory—Halicz i Halicz—Stanisławów) w ręku Ukraińców.

c) **Odcinek południowy**

Linia placówek wzdłuż Łomnicy podług mapy 2 klm. na południe od góry Jałowa Klena: potokiem Darów aż do granicy.

Pas na terytoryum polskiem na zachód od strefy neutralnej jest wyznaczony na mapie. Wedle tego wolno gromadzić oddziały ze wszystkich gatunków broni w miejscowościach: Stojanów, Witków Nowy Tyszyca, Dobrotów, Kamionka str., Zołtance, Bóbrka, Chodorów, Żurawno, Bołechów, Mizuń Stary jak również wszędzie indziej na zachód od linii na mapie wytyczonej. Dla sił ukraińskich mają być miarodajne wytyczne analogiczne, których szczegóły byłyby osobno omówione.

Punkt 1

Osoby narodowości polskiej nie mogą być pociągane do osobistej służby wojskowej orężnej lub pomocniczej (podwody, roboty wojskowe).

Punkt 2

Władze ukraińskie zobowiązują się traktować osoby narodowości polskiej co do ochrony życia, mienia, wolności osobistej, swobody wyznania, zarobkowania i poruszania się oraz egzystencyi pod każdym względem na równi z osobami przyznającemi się do narodowości ukraińskiej, uwzględniając jednak warunek podany pod 4.

Punkt 3

Instytucye publiczne i prywatne, których charakter przed dniem 30 października 1918 był polskim, albo które pozostawały pod zarządem osób narodowości polskiej, korzystają z tej samej ochrony jak osoby fizyczne (patrz punkt 2).

Punkt 4

Własność nieruchoma osób fizycznych lub prawnych narodowości polskiej jest nienaruszalna; zaszłe już naruszenia muszą być przywrócone do dawnego stanu.

Punkt 5

Zbiorowa samopomoc ludności polskiej w zakresie życia gospodarczego i kulturalnego (N. P.) (Konsumy, Kółka rolnicze, Związki

K. B. K., Kasy wzajemnego kredytu, czytelnie, Związki oświatowe i t. p.) nie może ulegać żadnym ograniczeniom.

Punkt 6

Ludność polska ma prawo korzystać z publicznej pomocy aprowizacyjnej i gospodarczej, oraz dotyczących urządzen na równi z resztą ludności.

Rząd Polski zastrzega sobie prawo ponadto przychodzenia ludności polskiej z pomocą aprowizacyjną, sanitarną, gospodarczą za pośrednictwem komitetów parafialnych K. B. K. lub delegatów swoich, o ile uzna to za potrzebne.

Punkt 7

Rząd Polski zastrzega sobie prawo:

a) powoływania urzędników i funkcyonaryuszy narodowości polskiej do służby na zachód od linii demarkacyjnej.

b) wypłacania należnych poborów służbowych pozostającym na Wschód od linii demarkacyjnej urzędnikom i funkcyonaryuszom narodowości polskiej, którzy nie pozostają w służbie u władz ukraińskich.

Punkt 8

Uregulowanie obustronnej komunikacyi kolejowej i pocztowej (osobowej i towarowej) wozowej i pieszej — przez linię demarkacyjną zastrzega się w odrębnej umowie.

Punkt 9

Osoby narodowości polskiej internowane przez władze ukraińskie mają być natychmiast wypuszczone na wolność, władze ukraińskie mają im zagwarantować możność swobodnego powrotu do miejscowości, która te osoby wskaza.

Punkt 10

Nad wykonaniem warunków powyższych czuwać będzie:

a) stała delegacya międzynarodowa z siedzibą w dowolnej miejscowości położonej na wschód od linii demarkacyjnej.

b) oraz specyalny delegat Rządu polskiego z siedzibą w Tarnopolu.

Delegat ten pozostaje pod ochroną stałej delegacyi międzynarodowej, zazywa praw eksterytoryalności konsularnej, ma prawo swobodnego znoszenia się ze stałą delegacyą międzynarodową oraz z rządem polskim (może przekraczać linię demarkacyjną bez żadnych ograniczeń) prawo utrzymywania własnego biura i wyboru odpowiedniego personalu biurowego, prawo wolnego poruszania się na obszarze

położonym na wschód od linii demarkacyjnej, prawo swobodnego znoszenia się z ludnością polską tamże zamieszkałą, oraz komunikowania się z polskimi jeńcami wojennymi.

Punkt 11

Umowa niniejsza ma charakter ściśle prowizoryczny związany z rozejmem wojskowym i nie przesadza w niczem uregulowania poruszonych w niej stosunków według orzeczenia kongresu pokojowego.

Umowa w sprawie rozejmu

Celem wstrzymania rozlewu krwi i położenia końca krokom nieprzyjacielskim, podpisani delegaci należycie w tym celu akredytowani przez właściwe rządy, podpisali niniejszy rozejm na warunkach następujących: art. 1) Rozejm jest wyłącznie wojskowy, a jego warunki nie będą mogły mieć wpływu w żadnym kierunku na postanowienia które poweźmie konferencya pokojowa.

On rozpocznie się nazajutrz od dnia podpisania rozejmu a zakończy się z chwilą gdy konferencya pokojowa ogłosi swe postanowienia co do Galicyi.

art. 2) Linia demarkacyjna wojskowej która dzielić będzie dotyczące siły wojskowe obecne na przebieg rozejmu jest oznaczona na złączonej mapie o podziałce 1/200 000.

Linia ta iść będzie wzdłuż rzeki Bugu od granicy Galicyi aż do ujścia rzeczki która przechodzi obok Polskiej Jasienicy, następnie biegiem tej rzeki aż do mostu na torze kolejowym Hołojów—Kamionka dalej wzdłuż tej drogi żelaznej (część drogi należąca do Ukraińców) aż do mostu na rzece Bugu, następnie wzdłuż drogi żelaznej (część należąca do Polaków) od tego ostatniego mostu aż do mostu na rzece Kamionce, dalej wzdluż tej rzeki aż do granicy dzielącej okręg polityczny (politischer Bezirk) Zółkiew od okręgu politycznego Kamionka — potem będzie szła wzdłuż tej granicy następnie wzdłuż granicy dzielącej okręgi polityczne (politische Bezirke) Lwów i Kamionka, dalej wzdłuż granicy dzielącej okręgi polityczne Lwowa i Przemyślan aż do drogi żelaznej Lwów—Przemyślany.

Następnie ta linia iść będzie między okręgami Bóbrka i Przemyślany aż do Solowej (ta wieś należy do Ukraińców, Mikołajów do Polaków), następnie wzdłuż drogi Solowa-Bóbrka (Bóbrka należy

do Polaków), następnie wzdłuż potoku Biały aż do Sokołowa (ta miejscowość należy do Ukraińców), następnie wzdłuż drogi Sokołówka aż do stacyi kolejowej Wybranówka (stacya i miejscowość należy do Polaków) następnie wzdłuż drogi od stacyi kolejowej Wybranówka do Huty Szczerzeckiej (ta miejscowość należy do Ukraińców), a stąd wzdłuż granicy południowej okręgu lwowskiego, dalej granicą wschodnią okregów Drohobycza i Turki (politischer Bezirk).

art. 3) Siły ukraińskie mają być cofnietę poza tą linię w przeciągu 14 dni od chwili rozpoczęcia rozejmu. Po upływie tego przeciągu czasu nie będzie mogła odbywać się żadna koncentracya wojsk podczas trwania rozejmu na pasie terenu o szerokości 3 kilom. po jednej i po drugiej stronie linii demarkacyjnej.

Obie strony będą mogły w tym pasie terenu utrzymywać tylko wojsko potrzebne do lokalnej służby policyjnej, bez artyleryi.

Komisya koalicyjna, oznaczona poniżej, ureguluje szczegóły wykonania i będzie rozstrzygała w ostatniej instancyi.

art. 4) Wszyscy jeńcy wojenni obu stron mają być zwróceni. Ich powrót będzie przedmiotem porozumienia się obu stron walczących natychmiast po podpisaniu rozejmu.

art. 5) Osoby internowane, zakładnicy, aresztowani lub uwięzieni pod czas wojny z powodłów ppolitycznych będą niezwłocznie uwolnieni.

art. 6) Nie można czynić przeszkód w powrocie osób jednej lub drugiej stronie do ich miejsc zamieszkania z czasu przed rozpoczęciem kroków wojennych, tudzież w korzystaniu z wszelkich im przysługujących praw; to samo odnosi się do osób należących do narodów sprzymierzonych lub zaprzyjaźnionych, nawet w tych wypadkach, jeżeli one w wojnie brały udział.

art. 7) Nikt nie może być ograniczony ani niepokojony w swych prawach z tytułu swej narodowości lub udziału w wojnie.

art. 8) W terytoryach w Galicyi wschodniej poddanych pod kontrolę obu stron podczas trwania niniejszego rozejmu będą zabronione i z góry za nieważne uznane wszystkie transakcye odnoszące się do dóbr należących do nieprzyjaciół mocarstw sprzymierzonych lub zaprzyjaźnionych, jako to: własności ruchome lub nieruchome, praw dochodów lub umów jakichkolwiek i t. p., wyjąwszy operacye wywołane przez konieczność bezpośredniej potrzeby eksploatacyi tych dóbr (kupno przedmiotów pierwszej potrzeby, sprzedaż produktów i t. p.).

art. 9) W obrębie tych samych terytoryów podczas trwania niniejszego rozejmu nie będzie dozwolone oddawanie koncesyi praw eksploatacyi terenów naftowych wyjąwszy własności prywatnej.

art. 10) Z zastrzeżeniem że instalacye naftowe i wszystkie drogi żelazne nie doznały żadnej donioślejszej szkody, polskie władze wojskowe winne będą podczas całego trwania rozejmu dostarczać władzom ukraińskim co miesiąca za gotówkę, drogą żelazną i na stacyi Stryj, pewnej ilości surowca naftowego i jego produktów. Ta ilość jakoteż cena kupna netto surowca naftowego, jego przetworów tudzież produktów, które mogą być dostarczane w zamian za gotówkę, wreszcie warunki regulujące te transakcye, będą przedmiotem dodatkowej umowy, obowiązującej obie strony. Umowa ta będzie ułożona przez komisye koalicyjną, ustanowiona dla wykonania warunków rozejmu, po ankiecie na miejscu. Rozumie się że ona będzie tego rodzaju, iż władze ukraińskie będą w dalszym ciągu miały zapewnione, podczas całego trwania rozejmu, te korzyści których im dostarczało w przeciągu miesiąca stycznia, posiadanie pokładów naftowych, obecnie zwróconych.

art. 11) Armia ukraińska winna obszar ewakuowany a przedewszystkiem naftowe urządzenia eksploatacyjne i instalacyjne podczas ewakuacyi chronić przed wszelkimi zamachami, uszkodzeniami i gwałtami, z chwilą zaś odejścia oddać zadanie utrzymania porządków miejscowych władzom cywilnym.

art. 12) Komisya koalicyjna, która obejmuje: jednego członka wojskowego i jednego technicznego ze strony każdego z narodów sprzymierzonych lub zaprzyjaźnionych, będzie czuwała nad wykonaniem punktów niniejszego rozejmu i będzie miała wszelkie uprawnienia do rozstrzygania w ostatniej instancyi we wszelkich kwestyach, któreby mogły się wylonić, a które nie byłyby uregulowane w punktach powyższych. Ona będzie mogła poruczyć zadanie uregulowania kwestyi poszczególnych podkomisyom, ustanowionym w razie potrzeby z poza jej grona.

art. 13) Tekst francuski powyższych 12 artykułów jest jedynie oficyalny.

Deklaracya członków misyi koalicyjnej, złozona dnia 26/11.1919 o godz. 4-ej po poł. wobec członków delegacyi wojska polskiego wyznaczonej do rokowań o rozejm z Ukraińcami

Obecni: Z ramienia misyi koalicyjnej: Generał Barthelemy, Gen. Carten de Viard, Pułkownik Smyth, Profesor Lera, Major Stabile, później także porucznik Lamarque. Z ramienia polskiej delegacyi wojskowej: Pułkownik Kuliński, Major Maryański, Porucznik Dr. Korotkiewicz, Por. inż. Szczepanowski.

Zagail Gen. Carten de Viard i oznajmił że Prof. Lera przemówi imieniem misyi.

Prof. Lera: nie naruszając w niczem waszych praw historycznych i politycznych odnośnie do Galicyi wschodniej (san toucher vos droite historiques et politiques) i mając na celu jedynie wstrzymanie przelewu krwi, uwzględniając obecne stosunki, postanowiliśmy jako bezstronni sędziowie wyznaczyć linię demarkacyjną oddzielając siły zbrojne obu stron i te jako linie prowizoryczne nie przesadzając w niczem późniejszej decyzyi konferencyi pokojowej. Linia ta przedstawia się jako kompromis przy którym jedna i druga strona musi ustąpić z niejednego swego żądania. Kierowaliśmy się przytem nie tylko militarnymi względami, dla Polaków zabezpieczyliśmy następujące istotne punkty:

1) Miasto Lwów nie będzie wystawione na niebezpieczeństwo wojny zagłębie naftowe oddane będzie Polsce, która najlepiej będzie mogła pokierować jego sprawami; ponadto zabezpieczyliśmy Polakom możliwe warunki egzystencyi prowizorycznej po drugiej stronie linii demarkacyjnej. Ukraińcom przyznaliśmy posiadanie jedynej linii kolejowej jaka ich łączy z zewnętrznym światem.

Podnosimy jeszcze raz, że wyznaczenie tej linii nie może naruszać w niczem waszych praw do całej Galicyi wschodniej. Zwracam uwagę, że Polska zawierzyła już Koalicyi w analogicznej sprawie linii demarkacyjnej w Poznańskiem, poza którą pozostała znaczna część ziem słusznie przez Polaków rewindyfikowanych, jak Górny Śląsk i Polska ma prawo oczekiwać, że Koalicya nie zawiedzie ufności Polski w słusznem rozstrzygnięciu.

Przy wyznaczeniu tej linii demarkacyjnej, przyjęliśmy naogół granice powiatów administracyjnych, aby nie utrudniać jeszcze bardziej administracyi politycznej. Zapewnialiśmy również pewne koncesye w sprawach naftowych Ukraińcom, oraz zabezpieczyliśmy w ogóle żywotne interesy obu stron.

W końcu zabrał głos Gen. Barthelemy i oświadczył:

Linię demarkacyjną przyjąłbym jako wojskowy, bez żadnych zastrzeżen, gdyż jest ona najzupełniej umotywowana względami strategicznymi i innymi. Wyznaczyliśmy jednak linię demarkacyjną pośrednią między żądaniami obu stron, z wyraźnem zastrzeżeniem jej prowizoryczności i bez uwzględnienia, a nawet rozpatrzenia wielu innych ważnych względów natury historycznej, etnograficznej i ekonomicznej, mając na oku jedynie wstrzymanie rozlewu krwi i ułożenie znośnych stosunków administracyjnych. Ta właśnie okoliczność że wyznaczona linia demarkacyjna nie opiera się na żadnych trwałych podstawach i zasadach jest gwarancyą, że niema ona szans utrwalenia się i nie narusza w niczem postulatów polskich.

Zgodność odpisu z oryginałem aktu sprawdził.

Lwów, dnia 7 października 1933.

mgr. Giza Stanisław

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 121, арк. 8—29. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 126
ТЕЛЕГРАМА ЧЛЕНА МІСІЇ АНТАНТИ У ЛЬВОВІ МАЙОРА США ФОСТЕРА НКГА

27 лютого 1919 р.

An Armee Komando in Chodoriw

Habe festgestellt, dass einige ukrainische Komisarianten, der im Vertrage des Waffenstillstandes genannten Demarkationsortschaften über die 7. Punkte des Vertrages von 24. Vebruar nicht orientirt waren. Ich bitte um Schwierigkeiten erzubeugen um nötigen Aufkehrungen an die Selbe.

Komissar der antant mission
amerikanischer major
Foster

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 39. Рукопис. Засвідчена копія.

№ 127
ОПЕРАТИВНИЙ ЗВІТ НКГА ГОЛОВНОМУ УПРАВЛІННЮ ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ

27 лютого 1919 р.

Південносхідна група напрямку Голта Елісавет ми захопили Акацатово Миколаївка ст. Глиняна Любомирка Гнатова наш наступ продовжується місто Свято-Троїцьке звільнене від місцевих большевиків захоплено одну траншейну гармату і три кулемети по відомостям из Вознесенська большевики виходят в напрямку Констянтинівка і Мартинівка в напрямку Христинівка Цвітково наші частини після впертих боїв захопили ст. Сігнаєвку під напором південних большевицьких совітських військ відійшло в район Шпола республиканське військо особливо Мазепинський полк в цієї операції бились з великим захопленням і понесли ворогу надзвичайні втрати. Тілько в районі Шпола знайдено 180 ворожих трупів. Східний фронт напрямку Київ Фастов Козятин Коростень.

Житомір розвідовательні події большевицькой панцирний потяг просовується зі ст. Коростень до ст. Яблонец. В напрямку Рівно—Сарни наш наступ успішно продовжували, занята ст. Яринівка

Галичині без змін крапка.

м. Підволочиськ 27/II-19 ч. 1069/ опер.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 77—78. Рукопис. Оригінал.

№ 128
ЗВІТ ШТАБУ ФРОНТУ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

28 лютого 1919 р.

Iz sztaba Fronta: 1416 28 19745 = Chodoriw halycka armja: = rozwidczyj zwit prawober frontu k 18 hod. 28 lutoho 1919 r. Front halyckoi armii: nowi widomosty pro woroha ne nadijszly: w tylu frontu po donesenniu hubkomisarja podillja 26 lutoho cijej hubernii wyjawyw taki naslidky: w baltskim powiti w de jakych misciach

naselenia zbalamuczeno zloczynnym elementom. Po neporozumynniu z rumuynamy bylo obstriljano misteczko Rybnycia. W Uszyckim powiti istnuje nedostacza chliba, dribnych hroszej ta epidemyja tyfa: w Proskuriwskym powiti spokijno. 24 lutoho spokijno. 24 lutoho ohrablena pozsta kotra pyla z mistu proskriwa na stancyju Proskuriw do puiahiw za cz 231 i 232 na 169 1236 hrywen do rozszukannia hrabiznykiw, wzyty zachody w Jampolskim powiti telegrafna linja jaruha bula zipsowana rumunamy do ochorony wzyty zachodiw. W Olhopolskim powiti spokijno za wyniatkom mist Pesczanka, Kamianka i miast, de nastrij naselenia bolszowyckoyj. Nabor nowobranciw prowadytsia harno. Buly wypadky hrabunkiw prywatnych osib hroszej i riczej na 21350 karbow., zloczynci rozszukujutsia. Winyckym, Braclawslowskym, Hajsynskym, Uszyckym, Litynskym powitach i na koliji zaliznyc spokijno, wylykych wypadkiw ne bulo. Z ostanich powitiw zwistok ne oderzano.

Cz. 74 otkwart Udowiczenko

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 109. Телеграфна стрічка.

№ 129
ЛИСТ НКГА МІСІЇ АНТАНТИ У ЛЬВОВІ З ПРИВОДУ ПЕРЕМИР'Я НА ФРОНТІ

28 лютого 1919 р.

До Сьвітлої Комісії Держав Антанти у Львові

З причин військового характеру Начальна Команда українських військ була приневолена виповісти польській воюючій стороні завішанє оружа, заключене дня 24 лютого с. р.

Просимо отсего виповідженя договору про завішенє оружа не вважати відповідню на предложенє Сьвітлої Комісії з дня 28 лютого в справі перемиря між українською і польською воюючою стороною. Оцінюючи незвичайну вагу справи, що її приходить ся нам рішати, ми вважаємо необхідним передати ту справу до порішення нашому правительству, яке в означенім речинці свою постанову перешле Сьвітлій Комісії.

За Комісію Державного Секретаріяту Західньої Области Української Народньої Республіки для веденя переговорів про перемиря між польською і українською воюючою стороною.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 97. Машинопис. Копія.

№ 130
ТЕЛЕГРАМА ІЗ ШТАБУ ФРОНТУ НКГА ПРО ОПЕРАТИВНУ СИТУАЦІЮ

28 лютого 1919 р.

Iz sztabu fronta 1420 28 22755 = Chodoriw N K H A = 28 lutoho 1919 r – piwdenno schidna hrupa. Naprjamku holta elisawet nasz nastup prodowzujutsia. Naszi harmaty obstrilujut stancyju polysznu my zachopyly selo Turczanowo. Na naprjamku Chrystyniwka: cwitkowo woroh znacznymy sylamy pislia wpertoho boju potysnuw naszi czastyny na zachid wid stancyji iskreno. Schidnyj front. Bolszowyky wedut nastup wid Biloi Cerkwy na Skwyru i wid Chwastowa na Kozanku. Naszi rozwidowateleni czastyny widijszly wid Szamrajiwky Kozanka Sawercii ta Poczupky. W naprjamku Zytomir–Korosten spokijno, bolszowyky zajmajut selo Lisowszczyznu szczo w 20 – werstach na piwden Nowohrad Wol Korosten bronowyj potiah woroha dali stancyji Dachajilowka ne posowujetsia. W ciomu rajoni my wzialy w polon 2 kytajciw. Na sarnenskomu naprjamku my wybyly woroha zi stancyji Malinska i widkynuly do st Nemoryczi. Pidwoloczysk 28 lutoho 1919 r cz 1088/ op otkwart prawob Udowiczenko.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 107. Телеграфна стрічка.

№ 131
ЛИСТ НКГА КОМАНДІ ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ В КОПІЇ МІСІЇ АНТАНТИ У ЛЬВОВІ ПРО ПОЧАТОК ПЕРЕМИР'Я НА ФРОНТІ

28 лютого 1919 р.

До команди Польського війська на Східну Галичину у Львові
На руки Високої Комісії Держав Антанти у Львові

Начальна Команда Галицької Армії виповідає отсим завішенє оружа, заключене у Львові дня 24 лютого о 12 год. 25 хвиль 1919 р. між українським і польським військом пп. Мироном Тарнавським, Д-ром Львом Бачинським і о. Францом Бонном, як представниками Начальної Команди українських військ

галицького фронту, з одної сторони, і пп. Мечиславом Куліньским, Яном Гемплем і Валеріяном Маріянським, як представниками Команди Польського війська на Східну Галичину з другої сторони.

Згідно з постановою точки 5 покликаного висше договору пічне підписана Команда воєнні операції в 12 годин після доручення отсего письма Високій Комісії Держав Антанти.

Командуючий Галицькою Армією Отаман

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 96. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 132
ТАЄМНИЙ РАПОРТ ГОЛОВНОГО КОМАНДУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ ПРО УМОВИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕМИР'Я

28 лютого 1919 р.

Podaje się do wiadomości raport Dow. W. P. na Gal. Wsch. z dnia 28 lut. b. r. godz. 7 m 15 wieczór:

Dzisiaj o godz. 3 m 40 ppoł. Wezwała misja koalicyjna ukr. delegację a potem naszych delegatów i podyktowała warunki rozejmu.

Odpowiedź zażądana do dnia 5-go marca godz. 8 rano.

Dokładne sprawozdanie odchodzi jutro rano kurjerem.

Linja demarkacyjna przez misję koal. podyktowana ma następujący przebieg:

(mapa 1: 200 000).

Uhnowek (włącznie) – Komorochy (wył.) – Cielęz (wł.) – Konotopy (wł.) – Sokal (wył.) – Krystynopol (wł.) – Horodyszcze (wł.) – Tyszyca (wył.) – Kamionka Strumiłowa (wł.) – Podliski Wielkie (wł.) – przez tor kolejowy między stacjami Borszczowice i Zadworze – Kota 276 – Bóbrka (wł.) – Wybranówka (wł.) – Lublana (wł.) – Mikołajów (wył.) – Stryj (wył.) linja przechodzi na wschód od stacji Gaje Wyżnie – kota 942 – Ciuchowy dział – kota 1181 – Szeroki werch do koty 905 – Kozakowa Polanka.

Teren naftowy Drohobycz – Borysław został nam zupełnie oddany z warunkiem, że pewien kontyngent będzie dostawiany, ale

tylko w drodze handlu zamiennego na te artykuły, których my potrzebujemy.

Celem utrzymania warunków rozejmu została ustanowiona kontrola koalicyjna.

Delegacja ukr. odjechała z powrotem dziś o godz. 7-mej wiecz. dla przedyskutowania z rządem swoim warunków rozejmu, pozostawiwszy we Lwowie tylko będącego na ukr. służbie majora szt. gen. byłej austr.-węg. armji, Erlego.

Rozejm trwa aż do ostatecznych postanowien Koalicji.

Ukraine and Poland. – Vol 1. – P. 86–87.

№ 133
ТЕЛЕГРАМА НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА З ХОДОРОВА ДЕРЖАВНОМУ СЕКРЕТАРЕВІ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ У СТАНИСЛАВОВІ ПРО ВІДПРАВЛЕННЯ ПЕРШОМУ ПОВІТРОПЛАВНОМУ ДИВІЗІОНУ У КРАСНЕ 100 КОЗАКІВ І 30 КОНЕЙ

28 лютого 1919 р.

В розпорядження І повітроплавного дівізіону вислати негайно до Красного 100 козаків та 30 коний, як доповнення згаданого дівізіону.

Об виконанні донести.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 81. Рукопис телеграми. Оригінал.

№ 134
ТЕЛЕГРАМА НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ПОЛКОВНИКА ОЛЕКСАНДРА УДОВІДЧЕНКА З ПІДВОЛОЧИСЬКА ШЕФУ НКГА ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ВІЙСЬКОВИМ МІНІСТРОМ ОТАМАНА ШАПОВАЛА

28 лютого 1919 р.

Ходорів — зі Штаба ч. 1404-28/II 11 г. 5 хв.
Військова
Ходорів — шеф НКГА
Повідомляю що згідно припису високої директорії від 27/II 1919 р. Ч. 1062 військовий міністр отаман Шаповал вступив в тимчасове командування головного отамана Петлюри з Галичини Командування всіма озброєннями силами Укр. Н. Р. крапка.

м. Підволочиськ 28/II 19 ч. 108/оп

Полк. правобер. Удовідченко

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 104.

№ 135
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» ПРО ПРИЙНЯТТЯ У СТАНИСЛАВОВІ В ЧЕСТЬ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ

28 лютого 1919 р.

У.Н.Р. Станіславів, 26.II.
Сьогодня о годині 2-ій по полудни відбулося гостинне приняття в честь головного отамана — Петлюри. Присутні були: президент Української Національної Ради. — др. Петрушевич, президент Ради Державних Секретарів — др. С. Голубович, всі під сей час в Станіславові присутні державні секретарі, станіславівський єпископ — др. Хомишин, штаб головного

отамана та репрезентанти цивільних і військових властей. Президент др. Петрушевич привитав великого гостя довшою промовою, в якій підчеркнув важність хвилі. Отсе – Голова відродженої Української Держави завитав вперше в Галицьку землю. Ся гостина – се акт перворядного політичного значіння. По історичних днях 3 і 23 січня с. р. задокументував достойний гість своїми відвідинами єдність всіх Українських земель. Витаємо в особі отамана Петлюри нашого українського революціонера, який з молодих літ посвятив свою працю для підготовки та для переведення в діло великої ідеї відродження нашого Народу. Опісля підніс президент тоаст на розвій української держави та в честь Петлюри.

В своїй відповіди зазначив головний отаман Петлюра велике значіння Галицької України в будуванню української держави. В найтяжщих часах, коли було припинене наслідком утисків гетьманського уряду національне життя і коли йому самому довелося сидіти в тюрмі, то так думки його, як і його товаришів, були звернені в сторону Галичини, звідки очікувано знаку до розрахунку з гнобителями України. І сей знак прийшов. Коли галицька Україна повстала до бою за свої права, зараз потім і наддніпрянська Україна зірвалась до бою із своїм гнобителем – гетьманським урядом. І тут знова треба підчеркнути, що на чолі сього руху стали галицькі Січові Стрільці та пірвали за собою широкі маси до успішної борби. І коли для закріплення нашої держави приходиться нам ще зводити кроваві бої з ворожими наїздниками, які зі всіх сторін находять на Україну, – то він твердо вірить, що завдяки єдности всіх укр. земель побємо ворогів та забезпечимо волю майбутнім поколінням укр. народу. – По тім підніс отаман Петлюра тоаст на єдність укр. земель.

Нове життя. – 1919. – 28 лют.

№ 136
ТЕЛЕГРАМА МІСІЇ АНТАНТИ У ЛЬВОВІ ДО НКГА ЩОДО ПЕРЕГОВОРІВ ПРО ПЕРЕМИР'Я

28 лютого 1919 р.

Koalitions Mission Lemberg.
Kamionka 28 Februar 1919.

12 Uhr mittag mr. 3. Kamionka gestern 6:30 h u. m. erreicht. Alles höflichts erleichtert worden. Melde in Krasne kommen wöchentlich durchschnittlich sieben hundert Kriegsgefangene verschiedener Nationalität aus Russland. Eben dort in der Nacht von 24 auf 25 Februar 3 Waggons Munition, von 25 auf 26 Februar 1 Zug teilweise mit Munition und Kanonen aus dem Osten angekommen. Gruppe Klee meldet, den hier Korpskomando das Kamionka, Stara Wies am 25 Februar um 10h v. m. 1 Zug polnische Reiter und 2 polnische Kompagnien besetzen und plündern. Meldung gestern habe polnisches Militär das, von schwacher ukr. Patronille besetzte Worochta geplünderd. Die Einwohner riefen aus Ozydow eine ukr. Kompagnie zur Hilfe. Es wurden gewisse Eisenbahnbewegungen zwischen Lemberg-Przemysl und Belz-Rawa ruska gemeldet. Bitte feststellen und untersuchen. Polnische Mission hier meldet, Prusinow südlich Belz am 25. Februar vormittag von Ukr. besetzt worden. Bitte dringend uns über neue Punkte des Vertrages außer den sieben zu orientieren, und das jedesmal auch an polnische Delegirten nach Kamionka und Krystynopol. Diese kamen an: Rittmeister Stanischewski und Leutnant Romer nach Kamionka am 26/II um 1 Uhr vorm. Oblt. Mickiewicz und Ltn. Osinski nach Krystynopol 27/II um 11h nachmittags. Ukr. höhere Komandos sind über Punkte des Vertrages nicht unterrichtet daher darin Kontrolle nicht möglich. Habe Armee Komandos darüber informiert. Bitte jedesmal verstandigen wenn Mission in Chodorow. Fahren nachmittag nach Krystynopol und Sokal.

Amerikanischer Major Foster
Bitte den General Rozwadowski mitteilen
Polnischer Leutnant Obertynskyj

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 94. Рукопис. Копія.

№ 137
ТЕЛЕГРАМА МІХАЛОВСЬКОГО ВІДНОСНО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕГОВОРІВ ПРО ПЕРЕМИР'Я

1 березня 1919 р.

Tu Michałowski: — misja wróciła wczoraj z Chodorowa, Petlura wywarł na nich korzystne wrażenie, generał B. mówił mi rano, że jest 50% szans, że ukraińcy przyjmą warunki narzucone przez koalicję, dziś rano odbywały się konferencje, popołudniu wezwano del. ukraińską i misja wręczyła im swoje warunki, to samo wręczono i delegacji polskiej i naznaczony został termin do 5 marca w którym to terminie ma być doręczona odpowiedź tak jednej jak i drugiej strony. Dotychczas niewiadomo jak zachowają się ukraińcy.

Jakie warunki zostały podyktowane delegacji ukraińskiej a zarazem polskiej? Mogę je podać tylko pobieżnie:

Linia demarkacyjna biegnie tak jak ta którą już podawałem, pozatem stwarza się po obu stronach tylko linii pas neutralny szerokości 5 kilometrów. Wszyscy więźniowie, jeńcy wojenni mają być natychmiast wypuszczeni to samo co do politycznych, artylerja zostaje cofnięta poza pas neutralny. Niewolno przeprowadzać koncentracji wojsk. Co do Borysławia jest również punkt, którego nie mogą podać bo za mało go znam, pas neutralny po obu stronach linii demarkacyjnej ma być obsadzony tylko przez taką ilość wojska, która jest do utrzymania porządku potrzebna, na więcej niewiem, jaka linja demarkacyjna, czy Bug Swita???, Bug dalej częściowo dalej w południowej granice powiatu sokólskiego i stryjskiego miasto Stryj i linia kolejowa Stryj Ławoczne w ręku ukraińców. — Zrozumiałem.

Czy macie coś jeszcze do powiedzenia w sprawie Borysławia czy nie możecie nic powiedzieć??? Co do układu w sprawie Boryśl zbytu produkcji — załatwione pomyślnie to znaczy w myśl inżyniera por. Szczepanowskiego. Dobrze znamy ten projekt ale nie dokładnie pozostało tylko tyle ile można wywnioskować z protokołu jego rozmów z generałem Barthelemy??? Proszę wszystkie te wiadomości jeszcze nie wypuszczać w żaden obieg, szeroki lub ścisły. Poseł Skarbek zastrzegł dyskrecję zupełną, jako delegat rządu i zastrzega się jeszcze sprawą niedojrzałą wobec tego jest ściśle poufna. Dobrze dziękuje.

(pieczątka)

Ukraine and Poland. — Vol 1. — P. 93–94.

№ 138
ТЕЛЕГРАМА ГОЛОВИ МІСІЇ АНТАНТИ ФРАНЦУЗЬКОГО ГЕНЕРАЛА МАРІЄ-ЮЗЕФА БАРТЕЛЕМІ КОМАНДУЮЧОМУ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ОТАМАНУ МИХАЙЛУ ОМЕЛЯНОВИЧУ-ПАВЛЕНКУ ЩОДО ПЕРЕГОВОРІВ ПРО ПЕРЕМИР'Я

1 березня 1919 р.

Herr General Barthelemy an den Herr General Pawlenko Oberbefehlthaber den ukrainischen Truppen.

General Barthelemy hat die Ehre den Herrn General Pawlenko zu bitten alles vorzusehen damit Herr Major Vicaine morgen den 2.III.919 vor 11-h Uhr vormittag in Lemberg eintreffen kann, da in Zale der Wiederaufnahme der Einsehligkeiten die Abreise der Mission der verbündeten Mächte um 11-h Uhr stattfinden wird. Als es unmöglich sei, daß er morgen den 2.II.919 in Lemberg eintreffe, bittet er den Herr Generl ihm mitzuteilen wo und wann der Major Vicaine polnisch-ukrainische Linie wird dürchschneiten können. Es fehlt ihm kaum nötig zu bemerken, daß der Major Vicaine in Chodorow durch die Mission der verbündeten Mächte belassen würde mit der Bewilligung und unter Verantwortung den ukrainischen Behörde. General Barthelemy bittet den General Pawlenko die Güte zu haben ihm gleich zu antworten.

General Barthelemy

P. S. General Barthelemy bittet um antwort um 8 Uhr früh telephonisch.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 159. Рукопис. Оригінал.

№ 139
НАКАЗ НКГА ПРО ЗРИВ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕГОВОРІВ ПРО ПЕРЕМИР'Я І ЗАКЛИК ДО БОРОТЬБИ

*1 березня 1919 р.**

Пресова кватира Начальної Команди Галицької Армії звідомляє: Начальна Команда Галицької Армії видала сьогодні слідуючий приказ військам Галичини:

Під посторонною погрозою, що прийдеться нам ще серед тяжких умов провадити війну з Поляками за рідний край, Начальна Команда в порозумінню з Радою держ. Секретарів примушена була розпочати переговори з Поляками для вироблення справедливої демаркаційної лінії і перенесення через те галицького українсько-польського питання на мировий конгрес. На третий день переговорів запропоновано нам остаточно демаркаційну лінію, яка являлась образою наших найсвятійших почувань, – бо на основі цеї лінії – Камінка Струмилова, Львів, Дрогобич та від тих місцевостей на захід великі простори укр. території малиби остати на далі в руках Поляків аж до остаточного вирішення на мировім конгресі. Рівно до рішення мирового конгресу заборонено поділ землі великої польської власности, через що ударемнено-би було переведення земельної реформи. – З чувством тяжкої образи за кров наших братів, за святу память полегших за волю і народню честь старшин, стрільців і козаків, – Начальна Команда примушена продовжити війну з ворогом, ще не має власних сил удержатися на зрабованій нашій землі і хапається за чужу поміч, поміч держав Антанти, яких він до того на жаль невірно інформує. Ми віримо, що минулі переговори не пройдуть для нас даремно тому, що представники держав Антанти мали можливість власними очима побачити наше військо і наше громадянство, та почути ту безмежну любов і прагнення до вільного життя, яке живе в серці нашого народу. Наш нарід молодий, хоробрий і свідомий своєї цілі, тож добуде собі право на вільне життя

*Дата документа.

у сімї вільних народів світа. Останні звіти з поля бою дали Начальній Команді запевнення в тому, що галицька армія зуміє дати нашому ворогови належну відсіч, що старшини, стрільці і козаки з подвійною енергією і силою виконають вложений на них обовязок перед Вітчизною і тим ще більше зміцнять нашу молоду, але хоробру і сильну духом армію. Вітаючи війська за його службу народові, Начальна Команда закликує всіх старшин, стрільців і козаків до братерства, відваги і піднесення духа, бо переконана, що це принесе нам осягнення наших національних бажань та дасть нам повагу і належне місце між иншими народами. До зброї Товариші-команданти, старшини, стрільці і козаки! Хай нас розсудить зелізо і кров!

Командуючий Галицькою Армією: Отаман Омелянович-Павленко, в. р.;
Начальник штабу: Полковник Курманович, в. р.

Постій, дня 1 марта 1919 р.

Нове життя. – 1919. – 4 берез.

№ 140
ТЕЛЕГРАМА УКРПРЕСБЮРО НКГА ПРО ДІЇ МІСІЇ ГЕНЕРАЛА МАРІЄ-ЮЗЕФА БАРТЕЛЕМІ

1 березня 1919 р.

Укр. Пр. Бюро – Стрий 27/2. Радіо до Константинополя, дуже довірочно. Дуже пильна інформація.

Ген. Бартелемі телеграфує до Константинополя в довшій радіодепеші, в якій він ся боронить очевидно проти закиду, немовто він занадто на сторону польську поставив ся і що з сеї причини завішене оружа не прийшло до скутку. Він сповіщає про свою нову місію і про осягнені у Львові успіхи, тимчасове завішенє неприятельських ділань (операцій) і доносить: що єму генерал Павленко сказав, що генерал Петлюра саме договір з заступниками Антанти в Одесі заключив, який але до сеї хвилі не є ще підписаний... Було би незвичайно

важно, колиби він (Барт.) про заміри, дійсність тих переговорів як також про поодинокі точки услівій мав відомість, ізза чого він преложену команду о як найскорші інформації на найкоротшій дорозі просить.

Доносить дальше також, що ген. Петлюру очікують в Станиславові, який зі східно-галицьким правительством має переговорювати і що не є виключене, що він (Барт.) з ним стрітить ся, і для того потребує тих інформацій.

Начальна Команда Галицької Армії

Прийшло, дня 1. марта 1919.
Ч. оп. 1298/919 – Прилог.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 133. Рукопис. Оригінал.

№ 141
ТЕЛЕГРАМА МІСІЇ ГЕНЕРАЛА МАРІЄ-ЮЗЕФА БАРТЕЛЕМІ ДЕРЖАВНОМУ СЕКРЕТАРЕВІ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПЕТРУ БУБЕЛІ І ЗАХОДИ НКГА ЩОДО БЕЗПЕКИ ЇЇ ВІД'ЇЗДУ

1 березня 1919 р.

Die Ententemission an die ukr. Delegation welche mit der Führung der Besprechungen betraut ist.

Wir geigen an den Empfang ihres Briefes vom 28. Februar, in welchem uns die Aufhebung der Waffenruhe mitteilen: wenn die Feindseligkeiten wieder beginnen, sind alle Besprechungen, welche zum Ziele den Abschluss eines Waffens mitteln des haben sofort unterbrochen. Wir verständigen sie, dass vom ihre Mitteilung nicht bis heute den 1. März vor Mitternacht zurückgezogen wird, die Ententemission Lemberg verlassen wird und dass die ukr. Autoritäten alle Verantwortung vor unseren vier Mächten tragen werden; wird die Wiederaufnahme eines Krieges, dessen Beendigung die Entente formell befohlen hat.

Die Ententemission verständigt die Delegation, das sie morgen den 2. März um 11-h Uhr in einem mit ihren Farben beflaggten

Zug Lemberg verlassen wird. Sie macht die Ukr. Autoritäten und besonders der Gen. Pawlenko persönlich für ihre Sicherheit verantwortlich.

Завтра о 10 год. перед полуднем місія Антанти виїзжає зі Львова до Перемишля, поїздом, котрий буде обвішений флагами Антанти.

Забороняється, під відвічальністю кмдтів стріляти на Львів, двірець і шлях залізничий перед 10-ю годиною, поки поїзд не переїхав.

Полк. Курманович

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 137. Рукопис. Оригінал.

№ 142
НАКАЗ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ З ПРИВОДУ ПЕРЕГОВОРІВ ПРО ПЕРЕМИР'Я

*1 березня 1919 р.**

Під посторонною погрозою, що прийдеться нам ще серед тяжких умов провадити війну з Поляками за Рідний Край, Начальна Команда в порозумінню з Радою Державних Секретарів примушена була розпочати переговори з Поляками для вироблення справедливої демаркаційної лінії і перенесення через те галицького українсько-польського питання на мировий конґрес.

На третий день переговорів запропоновано нам остаточно демаркаційну лінію, яка являється образою наших найсвятіших почувань, бо на основі цеї лінії — Камінка Струмилова, Львів, Дрогобич та від тих місцевостей на захід великі простори української території малиби остати на далі в руках Поляків аж до остаточного вирішення на мировім конґресі. Рівнож до рішення мирового конґресу заборонено поділ землі великої польської власности, через що утрудненоби було переведення земельної реформи.

*Дата документа.

З чувством тяжкої образи за кров наших братів, за святу память поляглих за волю і народню честь старшин, стрільців і козаків начальна Команда примушена продовжати війну з ворогом, що не має власних сил удержатися на зрабованій нашій землі і хапається за чужу поміч, поміч держав Антанти, яких він до того, на жаль, невірно інформує.

Ми віримо, що минулі переговори не пройдуть для нас даремно тому, що представники держав Антанти мали можливість власними очима побачити наше військо і наше громадянство, та почути ту безмежну любов прагнення до вільного життя, яке живе в серці нашого народу. Наш народ, молодий, хоробрий і свідомий своєї цілі, тож добуде собі право на вільне життя у сімї вільних народів світа. Останні звіти з поля бою дали начальній Команді запевнення в тому, що галицька армія зуміє дати нашому ворогови належну відсіч, що старшини, стрільці і козаки з подвійною енерґією і силою виконають зложений на них обовязок перед Вітчиною і тим ще більше зміцнять нашу молоду, але хоробру і сильну духом армію.

Витаючи військо за його службу Народові, Начальна Команда закликує всіх старшин, стрільців і козаків до братерства, відваги і піднесення духа, бо переконана, що це принесе нам осягнення наших національних бажань та дасть нам повагу і належне місце між іншими народами.

До зброї, Товариші-Команданти, старшини, стрільці і козаки!

Хай нас розсудить зелізо і кров!

Командуючий Галицькою Армією:
Отаман Омелянович-Павленко, в. р.
Начальник штабу: Полковник Курманович, в. р.

Постій, дня 1 марта 1919.

Галицький голос. – 1919. – 8 берез.

№ 143
ТЕЛЕГРАМА ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ПРО ПРИПИНЕННЯ ПЕРЕГОВОРІВ ПРО ПЕРЕМИР'Я І ПОЧАТОК ВОЄННИХ ДІЙ

1 березня 1919 р.

По всім адресам

Доноситься, що з огляду на предложені місією Антанти услівя перемиря та демаркаційну лінію, котрі просто обиджають і провокують український народ і укр. армію, Начальна Команда зірвала переговори та з днем 2 марта розпочинає воєнні діланя.

Ходорів, 1 марта 1919.

Полк. Курманович

ЦДАВОУ, 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 105. Рукопис. Оригінал.

№ 144
НАКАЗ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ПРО ПОСИЛЕННЯ ОБОРОННИХ ПОЗИЦІЙ

1 березня 1919 р.

Всі команди мають негайно зробити заходи, щоб утворити поза займаяними теперішніми боєвими лініями ще другі і треті боєві лінії. Ті позиції мають відповідати всім тактичним бажаням модерного бою. Рівночасно утворити в віддаленю кількох кільометрів на важких тактичних відтинках окопи.

О виконаню цего приказу переконає ст Н. К. за 14 днів. До роботи уживати цивільне населення.

Команди Корпусів предложать до 10 с.м. нами вибрані позиції до укріпленя — поділка 1:200.000. Одержують всі корпуси.

Ходорів, 1 марта 1919 ч. оп. 1286.

Полк. Курманович

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 117. Рукопис. Оригінал.

№ 145
ТЕЛЕГРАМА ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА КОМАНДИРАМ КОРПУСІВ ПРО ПРИПИНЕННЯ ПЕРЕГОВОРІВ З МІСІЄЮ АНТАНТИ І ПІДГОТОВКУ ВОЄННИХ ДІЙ

1 березня 1919 р.

Телеграма

Повідомляє ся, що Н.К. переговори преривае. Початок неприязних кроків прикаже ся.

Вже тепер всі приготовання до бою зробити.

Ужити найострійших заходів, щоб офіцери Антанти і польські безпечно на свою сторону могли ся дістати. Ходить ту і о наших старшин.

Курманович

1/3.1919. 2 год. 30 хвиль рано

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 100. Рукопис. Оригінал.

№ 146
НАКАЗ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ПРО РОЗДІЛ ТЕРИТОРІЇ НА ФРОНТОВУ І ПРИПІЛЛЯ

1 березня 1919 р.

Щоб улегчити організацію всіх уряджень в области фронту і припілля я пропоную:

1) Назначити між тіснійшою і дальшою воєнною областию нову розграничительну лінію, котра йшлаб разом з границями повітів. Повіти Радехів, Золочів, Перемишляни, Бібрка, Жидачів, Стрий, Сколе, попалиб тим самим в тіснійшу воєнну область бродського повіту, північна частина та місцевостию Броди включно;

2) Розграничити фронтову область і область припілля так, щоб політичні повіти Сокаль, Львів, Рудки, Самбір, Старий Самбір, Турка в цілости, повіт Бібрка із своєю північною частиною (до лінії Вибралівка, Мільбах, висота тригонометр 396, Долька включно: все в поділці 1:200.000) належали до фронтової области.

3) Підчинити всі в тіснійщій воєнній области находять ся військові власти та формації отже також окружні Команди згл. їх части в військовому відношенні Начальній Команді. Справи поповнень однак підпадали б як і досі під компетенцію Державного Секретаріату – Відступ.

Відносно підчиненя згаданих формацій панують досі ще цілком невияснені обставини.

Унормованя тих в пропонованому змислі являється в ціли перепровадження військової забезпеки в области припілля та для організації правильної служби в припіллю НК необхідне.

Ходорів, дня 1 марта 1919, ч. оп. 1287.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 123. Рукопис. Оригінал.

№ 147
ТЕЛЕГРАМА НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА КОМАНДУВАННЮ III КОРПУСУ ПРО ОПЕРАТИВНІ ЗАВДАННЯ

1 березня 1919 р.

III Корпус. 1/3.1919 10 г. 30 х. рано

1) Всі приготованя до вчера в Стрию лично умовленої акциї в Групі Бизанца и Гофмана негайно почати – но тількі ночю перепроваджувати.

2) Важки армати в Стрию на поготівню до пересуненя на Городок держати.

3) У.С.С. бриг. одержала наказ вже нині ночю до Щерця и Комарна пересунути ся.

4) Початок неприязних кроків з ворогом накаже Н.К.

Курманович

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 114. Рукопис. Оригінал.

№ 148
ТЕЛЕГРАМА ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ПРО ПЕРЕДИСЛОКАЦІЮ БРИГАДИ УСС

1 березня 1919 р.

Бригада У.С.С. 1/3 1919. 10 г. 30 хв. рано

1) По одержаню цего наказу негайно всі приготованя зробити, щоби бригада (т. е. курінь в Пустомитах и курінь в Пясках) з всіма кулеметами и боевим обозом нині 1. марта ночію перегрупировала ся а те:

курінь з Пустомит до Щерця, Пясок до Комарна, бриг. команда до Щерця.

2) Прибутіє курінів на нове місце, Н.К. подати телефоном словами «Приказ з 1 марта 1 г. 30 хв. рана виконаний».

Курманович

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 113. Рукопис. Оригінал.

№ 149
ОБІЖНИК ДЕРЖАВНИХ СЕКРЕТАРІАТІВ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ І ВНУТРІШНІХ СПРАВ ДО ОКРУЖНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОМАНД І ПОВІТОВИХ КОМІСАРІВ ПРО ПІЛЬГИ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

1 березня 1919 р.

На внесений до Д.С.В.С. меморіал жидівської Національної Ради дотично Розпорядку Ч. 6, Д. С. військових справ та Д. С. внутр. справ з дня 26 січня 1919 р. в справі воєнних чинитьб осіб необовязаних до військової служби. Додається до згаданого вище розпорядку слідуючі додаткові поясненя і постанови:

1) звертає ся увагу, що помисли § 5 точка 1, закона дня 26 грудня 1912 в 236. В. з. д. самостійні господарі-спільники, властителі фабрик, промислових і торговельних підприємств є звільнені від довше тріваючих робіт по місцем свойого сталого побуту.

2) При покликуванню до воєнних чинитьб належить виклікувати нежонатих перед жонатими, безробітних, перед тими, які мають занятя і працю.

3) Звертається увагу, що при покликуваню до воєнних чинитьб належить перестерігати постанов закона з дня 26 грудня 1912, Ч. 236. В. з. д. і розпорядку австр. міністерства краєвої оборони з 23 січня 1918 р.

4) Пригадує ся постанови § 2 розпорядку з дня ... січня 1919, що покликає до воєнних чинитьб передать державні повітові Комісарі на жаданє військових Команд. В пильних случаях можуть військові Команди звернутися з таким жаданям безпосередньо дотичної громади. Лише в случаях надзвичайної конечности можна з жаданєм воєнних чинитьб звертати ся прямо до поодиноких до того обовязаних осіб.

5) Належить пильну увагу звертати на се, щоби покликуванє до воєнних чинитьб не викликувало вражіня шикованя національних меншостей (жидів і інші).

Станиславів, дня 1 марта 1919 р.

Держ. Секретар внутр. справ: Др. Іван Макух
За Держ. Секретаря військових справ: Петро Бубела

ДАЛО, ф. 2159, оп. 1, спр. 1, арк. 96. Рукопис. Оригінал.

№ 150
ТЕРМІНОВА ШИФРОГРАМА ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ВІЙСЬКОВИМ ЧАСТИНАМ ВІДНОСНО ДИСЛОКАЦІЇ

1 березня 1919 р.

І. ІІ. Корпус

В яких боєвих частинах тільки можна з боєвої лінії резерви витягати и за фронтом уставляли.

ІІ Корпус

ІІ. Корпус творить ті резерви, котрі я вчера 28.2 с. р. лично тут ... приказав.

І. ІІ. ІІІ Корпус. УСС Красне зірване перемиря виповідає Н. К. нині 5 г. 30 хв. вечером.

Пісьля умови можна би доперва 2-го марта 6 год. рано зачитана. Тому що не есть виключеним, що ворог цю умову має уложить як и инші, бути в як найострійшим поготівлю. Розвідочні стежі розіслати, злуку держати. На чужих офіцерів уважати.

1/3.1919. 2 г. 45 х. попол.

Курманович

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 115. Рукопис. Оригінал.

№ 151
ТЕЛЕГРАМА КОМАНДУВАННЯ III ГАЛИЦЬКОГО КОРПУСУ НКГА ПРО СИТУАЦІЮ НА ФРОНТІ

1 березня 1919 р.

До Нач. Кмди Гал. Арм.

Ситуаційний звіт. Бригада Кравса: Ситуация незмінена. Крукеничі голосять: у військ велика нетерпиливість з ожидання кіньця перемиря. Польскі офіцери розкидають летучі листки в цілі деморалізациї наших військ. Бригада Щирець: ситуация незмінена, на фронті спокій.

III. Гал. Корпус.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 108. Рукопис. Оригінал.

№ 152
ТЕЛЕФОНОГРАМА СОТНИКА НИКИФОРА ГІРНЯКА ПОЛКОВНИКУ ВІКТОРУ КУРМАНОВИЧУ ПРО ПЕРЕДИСЛОКАЦІЮ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ГАРНІЗОНУ

1 березня 1919 р.

Tu sotnyk Hirniak sluchaje krajany dla sanacyji widnosno Ternopola proszu peredaty panu sekr Kurmanowycza wid sekr slidujucza propozycju jaka ja roblu w prozimnju z komendantom tplskaho okruha sotnykym Komarynskim persze — kisz perenesty z Ternopola do Terebowli, lyszajuczy w nim tylko dobryj materjal, ludyj rozagitowanych i dezerteriw rozdilyty miz okruhamy Czortkiw, Kolomyja, Lwiw, Wynnyky, Zolocziw prawo nahladu nad koszem w Terebowly widdaty komandantowy czortkowskoho okruha otamanowy Orobkowy. Druhe: do Ternopola daty zalohu dla sluzby i policyjnoho bezpacenstwa a same z Zoloczewa 600 ludej ewentualno z groy «b» a z Sambora 300 ludej z widpowidnu skilkist skorostiliw ta z energycznymy starszynamy ta pidstarszynamy — ludy musatj sja ubraty duze dobre i na tu cil musytj intedantura

nacz kmdy wydaty 1000 kompletiw wid nih do holowy dla ternopilskoho garnisonu se lezytj takoz w interesi intedantury jakobo majna maje garnison tarnopolski zberihaty, sprawa je duze pylna i jej treba polahodyty nehajno – tomu koly p sekr dastj na se swoju zhodu i widpowidny prykaz intedanturi zwidsy bude wydane widpowidne zariadzenie dotyczno ciloji sprawy dobre sej czas peredaju pan polk.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 131. Телеграфна стрічка. Оригінал.

№ 153
ТЕЛЕГРАФНА РОЗМОВА СОТНИКА ПЕТРА БУБЕЛИ І СОТНИКА НИКИФОРА ГІРНЯКА ПРО ПЕРЕДИСЛОКАЦІЮ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН

1 березня 1919 р.

Tut sotnyk Bubela zi zwitiw okr komand wychodytj szczo zalohy jich za wysoki i tak Zolocziw maje 8309 muzwy w samym Zoloczewi 3018 w Zborowi 57 w Krasnim 306 w Ozydowi 306 w Pidhirciach 34 w Radechowi 1351 w Busku 812 w Brodach 1373 w Pidkameniu 52 proszu o dozwil zredukuwaty i resztu wyslaty na front i te same zrobyty ynszymy okr kmdamy pisla mojeji hadky wystane 2000 pan otaman Pytlura widjichaw ja lyszyw sia z zredukowaniem zalih Zoloczewi Zborowi Ozydowi Pidhirciach Busku i Pidkameniu zowsim zadowlenyj i hodzus na se toj sam przykaz wydaty i druhych okr kmd w newyminenych miscewostiach zol okr kmd musilaby sia podana zaloha ostaty sia pytania tylko czy ti wsi lude kotri w zolocz okr znachodiat sia czy ony po persze: wze wyuczeni sut czy tylko nowobranciamy, po druhe czy dla nych widpowidne czyslo krisiw odnostrojowi i czobit nachodyt sia a po trete: czy w tim czysli ne sut rizni kursy jaki sotnyk Ciokan pozakladaw pid tym wzhladom treba by bylo reszerwaty ja distawjem wid otamana Goruka takoz zwit pro Zolocz okr kmda i chotiw jem z wamy pro se howoryty no wy znajete na skilko do amtowania czasu zistaje ja z perebihu doperisznoho u Lwowi duze ne wdowolenyj, bajduznist na kozdim misce a wsio po tim na meni widibie sia majete jeszcze schos? ja szczo do perszoji sprawy maju wse na uwazi a nawit wse czy tam

muzwa je «a» czy «b» i w toj sposib polahodzu krisin trocha na szlosj w tply i munduriw prydilyw Durbak po 1000 na okr komandu tak szczo chodyloby lysz o czerewyky jakos se zrobytj sja.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 128. Телеграфна стрічка.

№ 154
ТЕЛЕГРАМА ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА НАЧАЛЬНИКУ ШТАБУ ДІЄВОЇ АРМІЇ УНР ПРО СКЛАД І ДИСЛОКАЦІЮ ЧАСТИН ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

1 березня 1919 р.

Жмеринка. Начальнику Штаба Дієвої армії

Група Північ – старшин 115, підстаршин 836, козаків 4556, багнетів 5287, кулеметів 72, шабель –, коней 1102, гармат: важких –, гавбичних –, легких 27, броневих потягів –, самолетів –. Група Схід – старшин 101, підстаршини і козаків 3811, багнетів 2880, кулеметів 52, коней 909, гармат: важких 4, гавбичних 6, легких 16. Група Старе Село – старшин 57, підстаршин і козаків 2018, багнетів 2053, кулеметів 36, шабель 35, коней 556, гармат: гавбичних 4, легких 11, панцирних потягів 1, броневих автомобилей 2. Група Наварця – старшин 98, підстаршин 530, козаків 2898, кулеметів 40, багнетів 2155, шабель 100, коней 667, гармат: гавбичних 8, легких 14. Група Південь – старшин 328, підстаршин 1602, козаків 12103, багнетів 11928, кулеметів 171, шабель 373, коней 2422, гармат: важких, гавбичних 24, легких 23, броневих потягів 1. Бригада Укр. Січ. Стр. – старшин 49, підстаршин 405, козаків 2103, багнетів 1024, кулеметів 26, шабель 94, коней 738, гармат: важких, гавбичних 6, тк. пушок 8. Корпусна артилерія II Корпуса – гармат: важких 7, легких 8. Летуньский відділ – старшин 20, підстаршин 38, козаків 122, самолетів 11, багнетів 57, кулеметів 9, коней 3.

Ходорів, 1 марта. 1 ч. оп. 1285.

Полковник

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 196. Рукопис. Оригінал.

№ 155
НАКАЗ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ПРО УВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ НЕУКРАЇНЦІВ

1 березня 1919 р.

Продовження бою вимагає напруження всіх сил. Пропоную проте вжити заходів, щоб увільнених від військової служби німців, поляків і жидів стягнено, сформовано в робітничі сотні та поставлено в розпорядження Начальної Команди.

Ходорів, 1 марта 1919, ч. оп. 1288.

Полк. Курманович

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 125. Рукопис. Оригінал.

№ 156
ТЕЛЕГРАМА КОМАНДУЮЧОГО ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ОТАМАНА МИХАЙЛА ОМЕЛЯНОВИЧА-ПАВЛЕНКА ДЕРЖАВНОМУ СЕКРЕТАРІАТУ ПРО ПЕРЕГОВОРИ З МІСІЄЮ АНТАНТИ І ПОДАЛЬШІ ДІЇ

2 березня 1919 р.

Рада Секретарів Зах. Обл. УНР.

Як відомо зірвала Н.К. на нашим делегатам репрезентантами Антанти предложену демаркаційну лінію завішеня збруї. Керують при тім головно стратегічними обставинами і знаючи які наслідки абсолютно показалибся по принятю такої пропозиції.

Тим рішенням зачинається для укр. народа мозольна, тяжка боротьба, котрої вислід рішить і будучність України. Досі ще не відомо, чи Рада Секретарів є зовсім одної гадки з рішенням Нач. Кмда. В тім важкім менті, коли мають зачатися нові операції, звертаєся Нач. Кмда до Ради Секретарів з просьбою заявити письменно Нач. Кмді свою згідність з її поступуванням

і уповажнити до перепровадження будучих операцій незалежно від других взглядів а лише тільки по стратегічним обставинам. Булоби поступовання Командуючого і його начальника штабу в якім набули напрямі противним переконанням Ради Секретарів, то вони є готові уступити із своїх становищ.

Ходорів, 2 марта, ч. оп. 1307.

Отаман Омелянович Павленко

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 157. Рукопис. Оригінал.

№ 157
ТЕЛЕГРАМА НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ГОЛОВНОМУ ОТАМАНУ СИМОНУ ПЕТЛЮРІ ПРО ЗАКІНЧЕННЯ ПЕРЕМИР'Я І ПОЧАТОК ВОЄННИХ ДІЙ НА ФРОНТІ

2 березня 1919 р.

В наслідок виповідження завішення оружа нині о 5 год. рано почалась бойова діяльність на цілому фронті.

На фронті в протягу дня без особливих випадків.

Праворуч оперуючі війська отамана Оскілка під прапором Поляків опустили Поріцк та відступають в напрямку на Мілятин.

Ходорів, 2 марта, ч. оп. 1300.

Полк. Курманович

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 148. Рукопис. Оригінал.

№ 158
ТЕЛЕГРАМА ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА КОМАНДУВАННЮ КОРПУСІВ ПРО ВІД'ЇЗД МІСІЇ АНТАНТИ

2 березня 1919 р.

I. II. III. Корпус.

Если ся завтра воєнні операції на ново розпічнуть, то місія Антанти опустить Львів, в 10 год. передпол. поїздом до Перемишля.

Поїзд буде обвішаний фляґами Антанти.

Забороняєся обстрілювати цей поїзд, під відвічальностию командантів.

Ч. оп. 1299.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 138. Рукопис. Оригінал.

№ 159
ШИФРОГРАМА ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА III КОРПУСУ І БРИГАДІ УСС ПРО ПЕРЕДИСЛОКАЦІЮ

2 березня 1919 р.

III Корпус

Бригада УСС

1) В ночи з 2-го на 3-го марта мал. бриг. УСС. одним курінем в Рудки, другим курінем в Комарно, перейти; бр. штаб Комарно. Харчовий обоз бригади Румно-Горожанка вел. (виконанє приказу телегр. шифрами Н. К. доложити).

2) Бриг. УСС дістає ще надальше Н. К. (нерозбірл.) підчинена.

3) Тим самим зміняєся приказ 3. Корп. даний бр. УСС.

4) Одержую 3. Корпус і бр. УСС.

2/3 1919, 3 год. 15 хв., ч. оп. 1302.

Курманович

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 152. Рукопис. Оригінал.

№ 160
ТЕЛЕГРАМА КОМАНДУВАННЯ III ГАЛИЦЬКОГО КОРПУСУ НКГА ПРО ПЕРЕДИСЛОКАЦІЮ УСС В РАЙОН РУДОК

2 березня 1919 р.

В НКГА Пол. Курмановича

Першого марта до перепровадження от ч. 1284 НКГА видано слідуючий приказ групі Бізанца шифрою: бригаді УСС, яка нині в ночі прийде до Щирця і Рудок, приказати в ночі з 2-го на 3-го марта перейти в район Рудок. Прихід телеф. шифровано донести Кмді 3-го гал. корпусу.

Кмда 3-го корп.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 151. Рукопис. Оригінал.

№ 161
ШИФРОГРАМА НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА НАЧАЛЬНИКУ ШТАБУ ДІЄВОЇ АРМІЇ УНР ПРО ВТРАТИ ЗА ТИЖДЕНЬ

2 березня 1919 р.

224. За минулий тиждень втрати убитими: група Схід — Козаків — 14, Група Старе Село — старшин — 1, козаків 3; група Наварня — старшин 1, козаків — 11; Група Південь — старшин 2, козаків 60. Втрати зброї не було.

Ходорів, 2 марта, ч. оп. 1306.

Начальник штабу Галицької Армії
Полковник Курманович

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 156. Рукопис. Оригінал.

№ 162
ТЕЛЕГРАМА ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА КОМАНДИРАМ КОРПУСІВ І БРИГАДИ УСС ПРО СВОЄЧАСНУ ЗВІТНІСТЬ

2 березня 1919 р.

Без огляду на те, що в кажний частини маються таблиці терминових донесений, а також без кінця краю нагадування щоденно телеграмами і телефонично від Штабу Начальної Команди, до свого часу не одна частина цього не тількі не надсілає у свій час і по данної форми, а зовсім це не виконувався. Ті донесення, що одерживаються штабом армії від частин фронта визначаються цілком неповністю та неясністю і взагалі не по тім формам, які повінні бути згідно надісланним вказівкам і завсігди спізняються дуже. Більшість шифрованих телеграм складаються неоглядно, або неуміючі вживати ключа, так що зрозумить їх нема змоги. Таке відношення до цього дуже перешкоджає справній і вчасній роботі штаба команди при зношені с ріжними другими інстанціями. Командуючий армії углядає в цім недогляд і недбальство в виконуванню обов'язків відповідальних за це інституцій, звертає увагу на начальників відповідних штабів, котрі наперед і будуть цілком відвічальни за не виконання цього останняго наказа. Наказую зробіть відповідне розпорядження по всім підлеглим Вам частинам.

Ходорів, 2 марта, ч. оп. 1301

Полковник Курманович

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 150. Рукопис. Оригінал.

№ 163
ОПЕРАТИВНА ІНФОРМАЦІЯ ГРУП ВІЙСЬК ШТАБУ ФРОНТУ НКГА ПРО СТАН НА ФРОНТІ

2 березня 1919 р.

Південно-східна група напрямку Гонти Єлісавет цілу добу ішов бій під полою а цьому бою нами захоплено один панцерний потяг на напрямку Христиновка-Цвітково після впертого наші захопили ст. Іскряна Східний фронт на напрямку Козятин—Хвастів бої розвиваються. Нами залишено м. Сквіра, Паволоч і ст. Потембня На напрямку Житомір—Київ нами захоплено в м. Кошарниця 21 большевик і один кулемет. На напрямку Житомір—Коростень без змін. Північна група в напрямку Новоград-Волинськ—Коростень без змін. На Сарненськім напрямку іде бій захоплено наши ст. Ненарічі на Володимир-Волинськ. Ковельському напрямку і в Галичині без змін

За отамана Квартгенштабу полковник Капустянскій

За от. Кварт. начальн. операт. відділу Волосевіч з орігоналом згідно.

Старшина операт частини Кузвенко

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 147. Рукопис. Оригінал.

№ 164
РОЗПОРЯДЖЕННЯ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ПРО ТРАНСПОРТУВАННЯ ВАГОНІВ З МАЙНОМ НКГА

2 березня 1919 р.

Упрошаєся зарядити, щоб всі до Бродів з закордону прибуваючі транспорти майна Н. К. були зголошені а то числом вагонів, нумерами вагонів, родом і скількостю майна, кому приналежне.

2) щоб дальшим диригованням цего майна заряджувала виключно Н. К.

3) заказати Теронополи, аби там прибуваючі транспорти без запитання НК не були дальше дириговані дуже часто траф-

ляєся, що з байдужності майно маючеся возити до Стрия диригують на Красне.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 153. Рукопис. Оригінал.

№ 165
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» ПРО ВІД'ЇЗД ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ ЗІ СТАНИСЛАВОВА

2 березня 1919 р.

Дня 28 лютого с. р. попол. відїхав до Винниці зі Станиславова Головний Отаман та Голова Директорії – Петлюра, пращаний оваційно численно зібраною публікою. На двірци пращали його представителі тутешніх властей, між іншими: президент Ук. Нац. Ради д-р Петрушевич, презид. Ради Держ. Секретарів д-р Голубович, команд. міста – сотник Гарабач і команданти тутешніх полків. Виставлено почетну сотню і при звуках військової музики відїхав отаман Петлюра до дальшої праці, оставляючи по собі дуже симпатичні спомини.

Нове життя. – 1919. – 2 берез.

№ 166
ТЕЛЕГРАМА ПОЛКОВНИКА МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО З КРАСНОГО НКГА ПРО ПЕРЕЇЗД ДО БІБРКИ

2 березня

Нач. Ком. Гал. Армії.

Голошу, що на приказ отамана Петлюри який в Краснім і завтра в полудне вертаю до Бібрки.

Полковник Тарнавський
Командант II Корпуса

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 161. Рукопис телеграми. Оригінал.

№ 167
ДОНЕСЕННЯ КОМАНДИ 1 КОРПУСУ ІЗ ЗОЛОЧЕВА ОПЕРАТИВНОМУ ШТАБУ НКГА В ХОДОРОВІ ПРО ВІД'ЇЗД ДЕЛЕГАЦІЇ АНТАНТИ

Ходорів до Начальної Команди Гал. Армії опер. Штаб.

На фронтах спокійно все. Заступники польського війська і Антанти відїхали.

Команда 1 корпуса.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 145. Рукопис телеграми. Оригінал.

№ 168
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ПРО ПРИПИНЕННЯ ПЕРЕМИР'Я І ПОЧАТОК ВОЄННИХ ДІЙ НА ФРОНТІ

3 березня 1919 р.

Внаслідок виповідження нами завішення оружа нині о 5 год. рано почалась бойова діяльність на фронтах. Зірваня завішення оружа наступило в наслідок поставленої нам комісією Антанти неможливої до принятя демаркаційної лінії.

В протягу минулого дня на фронтах не було особливих випадків.

Начальник штабу Гал. Армії

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 149. Рукопис. Оригінал.

№ 169
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» ПРО ВІД'ЇЗД ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ДО ДИРЕКТОРІЇ

*11 березня 1919 р.**

Сьогодня вечером від'їхав на Наддніпрянську Україну, десигнований на члена Директорії президент д-р Петрушевич та делегація, в якої склад входять ДС Бурачинський, товар. ДС д-р Лозинський, д-р Прийма та інж. Лучків.

Завданням делегації є поінформуватися про політичне та міжнародне становище Укр. Народньої Республіки, головно про переговори з державами Антанти та полагодити важні адміністраційні і фінансові справи.

Нове життя. – 1919. – 13 берез.

№ 170
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» ПРО ЗАСІДАННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ЩОДО ПІДСУМКІВ ПЕРЕГОВОРІВ З РУМУНСЬКИМ ГЕНЕРАЛОМ ЗАДІКОМ

11 березня 1919 р.

Др. Вітвицький зложив справоздання зі своєї місії до румунського командування в Чернівцях. Після довших переговорів з генералом Задіком, зложив генерал заяву, що румунська військова управа не має ніяких офензивних намірів супроти території нашої держави. Між делегатом д-ром. Вітвицьким і генералом Задіком дійшло до порозуміння того змісту, що українські відпоручники мають удатися до Букарешту та вести переговори з румунським правительством в ціли управильнення тимчасових відносин між українською та румунською

*Дата події.

державою. Після сього рішила Рада Державних Секретарів вислати в порозумінню з Наддніпрянською Україною делегацію до Букарешту.

Нове життя. – 1919. – 14 берез.

№ 171
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» ПРО НОТУ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ УРЯДОВІ РУМУНІЇ ВІДНОСНО КОНЦЕНТРАЦІЇ ВІЙСЬК НА УКРАЇНСЬКОМУ КОРДОНІ

12 березня 1919 р.

Урядово звідомляють: З огляду на відомости про концентрацію румунських військ над нашою границею. Держ. Секретаріат вислав нині ноту до румунського правительства і повідомлення до держав Антанти.

Нове життя. – 1919. – 12 берез.

№ 172
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» ПРО ГЕРОЇЧНІ БОЇ НАВКОЛО ЛЬВОВА

19 березня 1919 р.

В районі Львова – як сего можна було сподіватися, що після щасливого переведення наших офензивних операцій 8, 9 і 10 с. м., наслідком яких столиця краю м. Львів стало вповні окружене, а його положення через 10-дневну облогу нашими військами стає щораз більше розпучливим, – польське командування галицьким фронтом по переведенню сильнійшого приготовання – головно при помочи спроваджених військ з чеського фронту – розпочало в п'ятницю 14 с. м. по сильній гарматній підготовці дужий наступ з Судової Виш. в напр. на Городок. Цілею його є розтяти наш оболожний перстень, щоби

за всяку ціну не допустити до упадку Львова. Під прапором переважаючих сил ворога наші війська біля Судової Вишні подалися взад, а навіть ворогови було хвилево удалося заняти Довгомостиска і Бортятин. Одначе наші хоробрі частини не дали позбавити себе осягнених нашою офензивою успіхів, розпочали сьогодня о 3-тій год. зранку сильний протинаступ з лінії Лещесне—Ожомля—Новосілки—Бар—Мелятин—Миклович—Кульматичі на Судову Вишню. Наші відділи ведуть бої в Бортятині біля Княжого Моста і відзискали вже Довгомостиска. Енергічний наступ продовжується. Нашим частинам, що обложили західні передмістя Городка, старався помішати польський панцирний потяг, який прямував зі Львова через Каменобрід до Городка, одначе наша артилерія розбила сей потяг на стадії Каменобрід. Ворог замкнений у Львові і натисканий вже голодом стараєся ту і там смілими випадами захопити деякі дооколичні села в ціли рабунку. Такі випади зі значними силами були сьогодня ранком на Козичі і Домажир. Наш протинаступ в ході. На відтинках північного фронту біля Белза польський наступ на Остобуж відперто, при чім полонено 1 офіцера і 2 жовнірів.

В часі нашої офензиви дня 8 марта с. р., коли то осянено остаточну перерву залізничого руху на шляху Судова Вишня—Городок, мав місце слідуючий епізод, який є доказом геройської самопосвяти нашого жовніра. Того власне дня, коли наші війська заняли вже часть залізничого шляху, над'їхала польська панцирка і засипала огнем наших героїв, так що вони були примушені податися взад. На се четар Вайнгаймер з сімома стрільцями кинувся на польський панцирний потяг, вискочив з ними на дах панцирки і при помочи ручних гранатів здобув її. Щоби імена геройських учасників сеї неімовірної відваги увіковічнити на сторінках історії боїв за визволення подаємо їх іменна: 1) четар Вайнгаймер, 2) дес. Винник Теодор, 3) дес. Мудрий Степан, 4) дес. Чирчиняк Степан, 5) дес. Самуляк Іван, 6) стр. Шеретей Гринько, 7) стр. Шеретей Андрій і 8) стр. Морозовський Володимир. — Честь відважним! Нехай будуть приміром для всіх наших жовнірів в бою проти відвічного ворога!

Нове життя. — 1919. — 19 берез.

№ 173
ТЕЛЕГРАМА ВЕРХОВНОЇ РАДИ ПАРИЗЬКОЇ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ДО НКГА З ПРОПОЗИЦІЄЮ ПРО ПРИПИНЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ ПІД ЛЬВОВОМ

*20 березня 1919 р.**

Генерал Павленко командант укр. сил під Львовом.

У.П.Б. 20.III./1505/ дуже пильне.

З Парижа ч. 44 С. 240. — На засіданню з 19 марта Найвища Рада мирової конференції рішила запросити обі сторони, що стоять під Львовом заключити завішення оружжя з хвилею одержання сеї депеші. Наслідком того голова правительства Антанти і її союзників, звертаються до генерала Павленка з закомунікованням просьби Найвищої Ради мирової конференції задержати сейчас з його сторони ворожі кроки перед містом і в околиці Львова, котра то просьба рівночасно вислана до польського генерала Розвадовського, команданта Львова. В часі тревання завішення оружжя війська обох сторін стануть на своїх позиціях. Комунікації залізницею між Львовом а Перемишлем лишаються на всякий случай свобідні в міру конечної потреби для щоденного заосмотрення міста Львова.

Найвища Рада додає, що вона готова вислухати предложень щодо територіяльних претенсій обох спірних сторін і посередничити в Парижі між делєгаціями українською і польською або також через посередництво такої відповідної (кваліфікованої) репрезентації, котру обі сторони рішаться обовязково вибрати, а то в ціли переміни завішення оружжя на перемиря. Вислухання українських і польських репрезентантів щодо їх суперечних претензій є отже зависиме від формального услівя без посереднього сейчасового запрестання ворожих кроків.

Вудро Вільсон, Ллойд Джордж, Клемансо, Орляндо

Нове життя. — 1919. — 25 берез.

*Дата документа.

№ 174
ДЕКЛАРАЦІЯ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

25 березня 1919 р.

Супроти всяких поголосок, які кривдять й оскорбляють честь Січового Війська, особливо ж супроти закиду, немов би Січові Стрільці хотіли служити реакціонерам, заявляємо отсим прилюдно:

1) Січові Стрільці, які разом з масами українського народу скинули гетьмана, зломали його реакційний режім, виступивши проти гетьмана по проголошенню його маніфесту з 14 листопада 1918 року, яким він хотів прилучити Україну до Москви – боролись, боряться і будуть боротись за суверенність українського народу і за його самостійну Републику.

2) Стоючи принціпово на плятформі самостійної Української Народньої Републики і тим самим визнаючи суверенність українського народу в вирішуванню всіх справ політичних і господарських, уважають Січові Стрільці, що тільки український народ має право вирішувати по своїй волі і без усякого вмішування чужих сил, які б вони не були, також найважнійшу з економічних справ, а саме справу земельну. Український народ має свої політичні і культурні сили, які без чужинців вирішать його життєві справи. Вся земля на Україні належить українському народові і тільки український народ має право розпоряжатись землею. Во імя цих справедливих засад проливали Січові Стрільці свою кров і від них ніколи і ні передким не відступали і не відступлять.

3) Стоячи на цих засадах, заявляють Січові Стрільці, що все будуть карним і слухняним військом кождого українського народоправного правительства, яке стоятиме на плятформі самостійности Української Народньої Републики й признання українському Народові всеї землі в його розпорядимство. Що до форми влади то Січові Стрільці були тими, які охороняли Трудовий Конгрес українського народа в часи, коли він не виявив був свого обличча, а тепер коли представники трудового українського народа знов підтвердили, що стоять на плятформі самостійности Української Народньої Републики, Січові Стріль-

ці з тим більшим запалом підпіратимуть радянські влади на місцях, які заводять лад і порядок.

Стомлені тяжкими боями, змучені недовіррям народу, який несправедливо думав, що Січові Стрільці схочуть піддержати ті сили, які стремлять до поневолення українського трудового люду, Січові Стрільці відійшли, переорганізовались і з новими силами рішуче і твердо, як все, ударити на всіх, хто б посмів посягнути на здобутки революції українського народу.

З народами йшло, іде і буде йти Січове Стрілецтво.

В березні 1919 року.

За Січову Раду: Отаман Евген Коновалець,
Отаман Андрій Мельник, Д-р Осип Назарук

Республика. — 1919. — 25 берез.

№ 175
ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПОЧАТОК УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ПЕРЕГОВОРІВ

*27 березня 1919 р.**

Сьогодня о год. 2 попол. почалися нові українсько-польські переговори. Переговори ведуться на території занятій укр. військами.

З української сторони беруть участь в переговорах, крім військових повновласників, Тов. Держ. Секр. загр. справ д-р Лозинський і о. Бонн.

Нове життя. — 1919. — 28 берез.

*Дата події.

№ 176
ПРОТОКОЛ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕГОВОРІВ У ХИРОВІ ПРО ПЕРЕМИР'Я

27 березня 1919 р.

PROTOKOŁ ROKOWAN I ZAWIESZENIA BRONI

Protokół rokowań przeprowadzonych w dniu 27 marca 1919 w Chyrowie między delegatami polskimi i ukraińskimi w sprawie zawarcia zawieszenia broni. Obecni: jako delegat Ententy jenerał armji Stanów Zjednoczonych F. J. Kernan i kapitan armji St. Zj. Ewel. Delegaci ukraińscy: jeneral Sembaczew, podpułkownik Fiedler, major Doleżal, poruczn. Malecki oraz delegat polityczny dr. Loziński i tłumacz ks. Bone. Delegaci polscy: pułk. Kuliński, major Marjański, kapitan Rozwadowski, porucznik dr. Korotkiewicz i delegat polityczny hrabia Skarbek.

Pierwszy zabiera głos pułkownik Kuliński i oświadcza: «przed miesiącem zasiedliśmy do rokowań dla zaprzestania walk, my polacy poddaliśmy się warunkom podyktowanym przez upełnomocnioną delegację koalicyjną, mimo, że warunki te nie odpowiadały słusznym naszym zadaniom. Uczyniliśmy to z dwóch powodów, raz, aby położyć kres rozlewowi krwi, powtóre zaś dlatego, że nastąpić miało czysto prowizoryczne załatwienie sporu, który rozstrzygniętym być może tylko przed forum konferencji pokojowej, rokowania ówczesne zostały zerwane przez stronę ukraińską, mimo to stajemy dziś ponownie do rokowań, chcąc ponownie gotowość naszą do położenia kresu rozlewowi krwi, nauczeni swieżem doświadczeniem, żądamy jednak tym razem pewnych gwarancyj, mianowicie, domagamy się, aby strona ukraińska do 3 dni po rozpoczęciu zawieszenia broni zadeklarowała gotowość przyjęcia warunków rozejmu, podyktowanych w dniu 28 lutego b. r. przez Delegację Koalicyjną jako minimalną podstawę «do rokowań», — do wywodów powyższych dodaje hr. Skarbek: «jako naród sprzymierzony z Koalicją stoimy na stanowisku przez nią raz zadokumentowanem». Delegat ukraińsky, dr. Michał Łoziński oznajmia w odpowiedzi na to: «jesteśmy gotowi zawrzeć zawieszenie broni na podstawie chwilowej sytuacji bojowej, natomiast kwestyj rozejmu i linji demarkacyjnej pozostawiamy decyzji i konferencji pokojowej w Paryżu i opieramy się w tej mierze na brzmieniu

znanej depeszy przezydenta Wilsona i tow. Hr. Skarbek stwierdza, że delegaci ukraińscy zgadzają się tylko na zawieszenie broni na obecnych linjach bojowych, natomiast odmawia ją deklaracji w sprawie przyjęcia warunków rozejmu, podyktowanych przez misję koalicyjną w dniu 28 lutego b. r. z tem, że petraktacje o rozejmie mogłyby się toczyć tylko w Paryżu. Na zapytanie pułk. Kulińskiego, pod jakiemi warunkami delegaci ukraińscy gotowi zawrzeć rozejm, oświadczył dr. Łoziński, że o warunkach rozejmu dzisiaj oswiadczyć nie może. Pułkownik Kuliński oznajmia: «kontynuowanie dzisiejszych obrad na podstawie kontrpropozycyj delegatów ukraińskich jest dla delegatów wojskowych polskich niemożliwe, ponieważ atrybucje ich nie sięgają tak daleko. Delegaci polscy muszą zasięgnąć w tej mierze instrukcji swoich władz przełożonych i odpowiedź pisemną prześlą stronie ukraińskiej przez parlamentarza, który przekroczy linję bojową na linji kolejowej Chyrów—Felsztyn». Na tem rokowania zakończono.

Przed przystąpieniem do rokowań przedstawili delegaci obustronni stosowne pełnomocnictwa ich kompetentnych władz delegatowi Ententy jenerałowi Kernanowi, który pełnomocnistwo sprawdził i uznał, przyczem stwierdzono w miejsce wymienionego w pełnomocnictwie p. kpt. Pietruszkiewicza, uczestniczy p. porucznik Stefan Malecki, podpisy: jeneral Chorunze Gembaczew, Karol Doleżal mjr., podpułk. Fiedler, Stefan Maleckij por., dr. Loziński i ks. Bone. Mieczysław Kuliński pułk., Walery Marjański major, Jan Władysław Rozwadowski kap., dr. Marcin Korotkiewicz por., Skarbek. 1 op 2284/11 pułk. Kuliński.

AAN, Warszawa. Kolekcja odpisów dokumentów. Sygn. 58, K. 52—53.

№ 177
НОТА НКГА УРЯДАМ АНТАНТИ

30 березня 1919 р.

ДО ВИСОКИХ ПРАВИТЕЛЬСТВ АНТАНТИ НА РУКИ ПАНА ПРЕЗИД. ВІЛЬЗОНА В ПАРИЖІ

Начальна Команда має честь довести до Вашої відомости ось що:

Дня 27 марта наші делєгати зїхалися з польськими делєгатами в Хирові, щоби на основі Вашої дописі з 19 марта заключити завішення оружжя. Українськими делєгатами був на бажання генерала Кермана предложений проєкт перемиря, котрий в послідній точці був поправлений генералом Керманом. На сі поправки згодилися українські делєгати.

Польські делєгати заявили, що вони можуть приступити до дискусії завішення оружжя не на Вами поставленій основі, а тільки під услівям, що наше правительство заявить за три дні згоду на демаркаційну лінію, означену генералом Бартелємі і тов. в дни 28 лютого. На се ми відповіли, що стоїмо точно на становищі Вашої телеграми з 19-го марта і готові тепер заключити завішення оружжя, а в ціли заключеня перемиря, вислати делєгатів до Парижа. На се польська делєгація заявила, що на платформі Вашої телеграми з 19 марта вона не має повновласти заключити завішення оружжя і перервала переговори, додаючи, що по порозумінню з своїм правительством дасть нам дефінітивно писемну відповідь.

Про се становище Поляків маємо честь Вас повідомити, стверджуючи, що за дальше ведення війни від хвилі одержання Вашої телеграми т. є. від 20 марта йде вина виключно на польську сторону.

Нове життя. – 1919. – 30 берез.

№ 178
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» ПРО ХІД ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕГОВОРІВ

30 березня 1919 р.

Урядово звідомляють: Дня 27 марта відбулося в Хирові засідання українських і польських делєгатів в справі завішення оружжя. На засіданню був присутний генерал злучених держав Кернан і капітан Евель. Українську сторону заступили: генерал Гембачев, підполк. Фідлєр, майор Долєжаль, пор. Малецький і як політичний делєгат Тов. Д. С. закорд. справ д-р Лозинський; як перекладчик брав участь о. д-р Бонн. Польську сторону заступили полк. Куліньскі, майор Маріяньскі, капіт. Розвадовскі, пор. д-р Короткевіч, і як політичний делєгат гр. Скарбек.

В імени польської сторони полк. Куліньскі заявив, що польська сторона готова заключити завішення оружжя, тільки під умовою, що українська сторона до трьох днів після заключення завішення оружжя заявить готовість приняти, як мінімальну підставу дальших переговорів умови перемиря установлені 28 лютого коаліційною делєгацією.

На це заявив д-р Лозинський іменем укр. сторони, що українська сторона, стоячи на плятформі депеші Вільзона і тов. з 19 марта, готова заключити завішення оружжя, натомість про перемиря може переговорювати тільки на предложеній тою депешею конференції в Парижі.

На се відповів полк. Куліньскі, що дальше ведення переговорів на основі предложеній українською стороною є для польської сторони неможливим, бо її повновласти не сягають так далеко.

Польські делєгати мусять в сій справі засягнути інформацій своїх властей, після чого дадуть українській стороні писемну відповідь.

На сім по списанню протоколу засідання скінчилося. Таким чином до завішення оружжя не прийшло з вини польської сторони, яка відкинула плятформу депеші представників Антанти з 19 марта с. р.

Про це поведення польської сторони повідомлено урядово правительство Антанти.

Нове життя.–1919.–30 берез.

№ 179
СТАТТЯ В ГАЗЕТІ «НАРОД»: «ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ АРМІЇ»

30 березня 1919 р.

Богато говорилося в нас до тепер про участь польського жіноцтва в рядах польської армії. Навіть в Нац. Раді підноситься се з докором для нашого жіноцтва, що не має в себе стільки патріотичного пориву, як польське.

В оборону нашого жіноцтва можемо подати до відома нашої суспільности, що і в нашім війську українські жінки беруть активну участь. На відтинку полковника Кравса від двох місяців повнить службу розвідчу і вартову сотня, зложена з самих сільських дівчат. В потребі ся сотня бере участь в боях і має за собою вже кілька визначних воєнних подвигів. Крім сего досі служать в українській армії бувші Січові Стрілкині Олена Степанівна і Ольга Підвисоцька.

Про сі жіночі відділи та їх воєнні подвиги постараємося подати нашим читачам описи наочних свідків.

Народ. – 1919. – 30 берез.

№ 180
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «НОВИНИ» ПРО ЗАСІДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВОЄННОЇ РАДИ У ХОДОРОВІ

31 березня 1919 р.

В Ходорові відбулося дня 27.III. засідання Воєнної Ради, в якій взяли участь члени Директорії п. Андрієвський і п. Швець, президент У.Н.Ради др. Петрушевич, командуючий генерал Павленко, міністер Чопівський, Кревецький, президент Держ. Секр. др. Голубович, полковники Курманович і Капустянський, товариш д. Секретаря Бубела, держ. контрольор Сімонов і отаман Ерлє. Провадив наради член Діректорії, проф. Швець. Стверджено на основі реферату полковників Курмановича і Капустянського, що наша мілітарна ситуація на всіх фронтах скріпляється. Настрій військ є добрий і значно піднісся внаслідок успіхів. Організація нових частин поступає, селяни відносяться прихильно до українського війська. Обговорено плян дальшої акції. Держава забезпечить жовнірам землю, а їх родинам виплатить причинки. Стверджено, що міжнародне положення поліпшилося так, що українська державність внаслідок внутрішньої консолідації забезпечена.

Ухвалено устроїти з'їзд українських діячів, які хотять зєдинитися на будову У. Н. Республіки.

Новини. – 1919. – 31 берез.

№ 181
ТАЄМНИЙ ЛИСТ ЗАСТУПНИКА НАЧАЛЬНИКА ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ПОЛКОВНИКА СТАНІСЛАВА ГАЛЛЕРА ГОЛОВІ РАДИ МІНІСТРІВ ІГНАЦІЮ ПАДЕРЕВСЬКОМУ ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПЕРЕМИР'Я

1 квітня 1919 р.

Generał Rozwadowski melduje dnia 1-go kwietnia z Krakowa, że ambasador Noulens w rozmowie z nim wyraził się, iż argumenty wyjaśniające powody zerwania rokowań w sprawie zawieszenia broni z Ukraińcami, które mu dotychczas podano, wydają mu się niewystarczające.

Wobec tego Naczelne Dowództwo WP w tej sprawie podaje swoją opinię z prośbą uwzględnienia jej w rozmowach i konferencjach z miarodajnymi czynnikami.

1) Wywołałoby to na opinię publiczną i na armię złe wrażenie, gdyby my, którzy 28-go lutego zgodzili się na linię rozejmową, podyktowaną nam przez koalicję, teraz, gdy nasza sytuacja militarna się znacznie poprawiła, zgodzili się na gorsze warunki bez żadnych gwarancji.

2) Nie mając gwarancji, że Ukraińcy nie zerwą umowy o zawieszenie broni, ryzykujemy utratę naszej prewagi, co w rezultacie doprowadziłoby do przedłużenia wojny.

3) Mamy pewne dane do stwierdzenia faktu, że podczas zawieszenia broni w lutym Ukraińcy przesuwali swoje wojska, bo później uderzyli z wielką siłą na jeden punkt. Kontrola przesuwań operacyjnych podczas trwania zawieszenia broni jest rzeczą bardzo trudną.

St. Haller, ppłk.

Ukraine and Poland. – Vol. 1. – P. 102.

№ 182
РОЗПОРЯД ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО ВВЕДЕННЯ ЛІТНЬОГО І ЗИМОВОГО ЧАСУ з 6 квітня 1919 р.

3 квітня 1919 р.

Розпорядком Д.С.В.С.Р.В. з дня 6./IV.1919 впроваджується в Українській Армії і на всій укр. території пору літну і зимову.

Пора літна від 13./IV. до 14./IX.

Пора зимова від 14./IX. до 13/IV.

На вимінених днях, в котрих наступає переміна пересувається на годину дня кожного 13./IV. о годині 2 в ночи на годину третю, цим ділом користається одну годину.

Кожного 14./IX. пересувається знова третю годину в ночи на другу годину в зад — чим ми опять користаємо одну годину світла.

Цей розпорядок входить в житє з днем 13./IV.1919. Аби обминути всякі можливі непорозуміння, прохається всі цивільні власти видати відповідні зарядження.

За Секретар: Ціріц полк. в. р.

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 31, арк. 44. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 183
РОЗПОРЯД ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО ПОКАРАННЯ ЗА ДОПОМОГУ ДЕЗЕРТИРАМ З АРМІЇ

3 квітня 1919 р.

Станіславів, дня 3.IV.1919.

В порозуміню з Держ. Секр. Внутр. Справ. Проситься негайне проголошення в спосіб місцевими звичаями, вказаний на всіх громадах, свойого округа, що побіч потягання до строгої одвічальности осіб, яким в дорозі карно-судового поступування доказане буде давання помочи дезертирам через вказування дороги, через перебрання в іншу одіж, укривання, давання

у себе приюту або в який небудь інший спосіб (§ 220 кз.) підпадуть контрибуції до виплати 100 000 гривень (корон) також і самі громади, в яких дезертири укриваються, як рівнож каратимесь в дорозі адміністраційній гривною, до 1000 гривень (корон) евентуально арештом до 3 місяців тих жителів громади, яким буде доказане, що про укривання дезертира знали, а мимо се найблизший станції жандармерії про се не донесли.

За Секретаря Ціріц, полк.

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 31, арк. 90. Рукопис. Оригінал.

№ 184
ЛИСТ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ПРО ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН З ДЕРЖАВНОЮ ЖАНДАРМЕРІЄЮ

4 квітня 1919 р.

Predkładajet sia dopys Naczalnoji Komandy Hałyćkoji Armiji z prośboju porobyty dalszi zachody łeżaczi w Waszim kruźji diłańja.

D. S. W. S. pozwołyt' sobi do ceho dodaty szczo sliduje:

z wywodamy N. K. H. A. zhodżujet' sia w powni. Do pryczyn nawedenych N. K. H. A. dodajet' sia szcze ciu szczo pidczas budowy derżawnoho tiła ne powynnosia perewodyty organizatorśkych eksperymentiw, a jty w perszij miri za ceju prowidnoju dumkoju, szczoby jak najskorsze wydwyhnuty syłu derżawy i uderżaty jeji na wysoti, szczo tilky todi bude można zrobyty jak sotworyt' sia kripku ekzekutywnu syłu.

Szef sztabu wyskazuwaw swoju dumku w tim naprjami po rozmowach z panom Sekretarem wnutrisznych Spraw ta z prydiłenym tudy otamanom Wołoszczukom szefom sekciji dla żandarmeriji i derżawnoji policiji, ta oznaczyw wyrazno swoju toczku pohladu, szczo po pryczyni wże postanowłenoho riszenńja nechaj wono ostaje ałe tilky todi, nakoły bude zapewnene zawedenńja w żandarmeriji jaknajstrohijszoji dyscypliny mymo pidczynenńja jiji Derżawnomu Sekretarijatowy wnutrisznych Spraw.

Derżawnomu Sekretarijatowy wnutrisznych Spraw zapewnena dalsze wśjaka pidmoha w prydiluwanńju starszyn i mużwy do żandarmeriji. Szef sztabu dokładno wyłożyw ti pryczyny kotri nahlat' do skoroho utworeńja żandarmeriji z pownym zaderżanńjem ceho porjadku, jakyj swoho czasu mała buwsza awstrijśka uhorśka żandarmerija widnosno wnutrisznoho uładu ta dyscypliny, szczoby prawytelstwo buło w zmożji perewesty joho teperiszni i buduczi zadaczi.

Koły rezolucija, pro kotru w IV tocz. noty N. K. H. A. howoryt' sia, buła żandarmamy dijsno podana, to ce wkazuje wże dokładno na skore widdałenńja sia wid wijśkowoho ładu i porjadku ta swidczyt' pro wełykyj zanepad panujuczoji kołyś dyscypliny.

Koły derżawnu policiju z braku widpowidnoho aparatu treba buło sperszu widdaty zowsim u wijśkowi ruky, to po pryczyni nawedenij N. K. H. A. ta szefom sztabu, bułob chosennym ta poruczenym żandarmeriju sperszu zowsim zdyscyplinuwaty to aż piznijsze postepenno — jak i derżawnu policiju — pidczynyty joho takoż kompetenciji Derżawnoho Sekretarijatu wnutrisznych Spraw do toji stepeny, jak ce swoho czasu pered pereworotom buło.

Na żal treba zaprimityty, szczo do postupowanńja z żandarmerijeju zańjato zowsim protywne stanowysko czym do derżawnoji policiji.

Nakoły Derżawnyj Sekretarijat wnutrisznych Spraw ne może pereńjaty pownoji widwiczalnosty do zawedenńja i uderżanńja wijśkowoji dyscypliny w żandarmeriji to zmina w kompetenciji łeżałab mymo połuczenych z neju nepostijnostyj w interesi derżawy.

Widpys ceji noty jde riwnoczasno do Derżawnoho Sekretarijatu wnutrisznych Spraw ta N. K. H. A.

Za Sekretara:
Ciric, połk.

U. N. R.
Naczalna Komanda Hałyckoji Armiji
Rozwidczyj widdił
Cz. 701
20 marta 1919
Postij
Z braku ukr. cerenok łat.
D. S. V. S. – Stanisłaviv

Do reorganizaciji zandarmeriji

I) Značinje żandarmeriji v derzavi je nazvyčajnoji vahy, pozajak organ sej je osnovoju ładu i porjadku ta vzahali deržavnosty. Ščoby svojomu vysokomu zavdanju vidpovisty, musytj żandarmerija buty v peršij miri nezvyčajno karna ta zdyscyplinovana, ščo je łyše pry vijskovij organizaciji możływe. Avstr. żandarmerija jaka mała evropejsku sławu zavdjačuvała se vyklučno nezvyčajno strohij dyscyplinji, jaka perevysšała dyscyplinu v armiji.

II) Čerez pereminu żandarmeriji u cyvilnu storożu bezpečenjstva značinje jeji vidrazu upade do zera, a se čerez te, ščo v braku vijskovoji dyscypliny cjiła bezperečno vzirceva organjizacija rozłetytj sja. Chabarnyctwo bude procvytaty jak prym. u b. storoži skarbovij, jaka buła jakraz takym uorużenym cyvilnym organom, bo todji ne budutj napr. njikoho bojaty sja.

III) Jak cyvilnyj organ ne może żandarmerija maty toji egzekutyvy ščo żovnjir, a tym samym ne może buty tym, čym żandarmerija v deržavi buty povynna. Čerez se stratytj ona zovsim na povazji u naroda ta vsjilakych prostupnykiv zakona. Začne zajmatysj politykoju ta zijde do zvyčajnych mijskych stijkovych abo storoži pożarnoji – bo ne może maty egzekutyvy proty vijskovych osib.

IIII) Zandarmerija maje buty peršym zaborołom proty bolševyzmu. Jakże można bude seho vymahaty vid organizaciji, jaka opyrajesja sama na pevnoho roda bolševyzmi boż peremina vijskovoho korpusu v cyvilnu storożu ne na miscy. Bude se to samo, ščo buło i je podekudy do nynji z milicyjeju, jaka misto stojaty na storoži zakona navpaky perestupaje joho rabunkamy ta chabarnyctwom. Vidhukom ta naslidkom seho można uważaty potriasajuči fakty, a same uchvały żandarmeriji ne uznavaty svojich staršyn nad soboju, pry čim vychodjatj z toji točky pohladu, ščo jim jako cyvilnij storoži

staršyn zovsjim ne treba, ale zato kożdyj staršyj żandarm maje buty imenovanyj urjadnykom bodaj II stepenja.

5) Zandarmerija musytj buty teper druhoju armijeju v zapilu, ščoby ne łyš uderżaty ład i porjadok ałe takoż pidderżuvaty front.

Tomu ne na časji je sjohodnja de nahladno bačymo syłu i vełycezne značinje vijska i armiji, jaka je odynokoju oboronoju našych prav i zemli i de vsjudy hovorytj sja tilky pro utvorenje sylnoji armiji — perevodyty toho roda reformy.

My ne możemo braty sobi prymiru z njim. Avstriji, tomu ščo u nas po perše zovsjim ynši vidnosyny, a po druhe Avstrija ne potribuje boronyty svojich hranycj pered napadom vorohiv i maje uporjadkovani vidnosyny. Vpročim i tam vidčuvaje sja brak dobre zorganizovanoji armiji.

Značinje dobre zorganizovanoji żandarmeriji piznała vże i nadnipr. Ukrajina, bo zvertajetsja do nas o pomič v tim zhladji. Chto zna de bułyb teper domorosli bolševyky, jak by Ukrajina mała dobre zorganizovanu żandarmeriju.

Tomu ne można zhodytysj, ščoby sej tak važnyj čynnyk v derżavi piddavaty reformi bez poperednoji považnoji zastanovy fachovciv. Vpročim usji kulturni narody svita majutj żandarmeriju jaka ščo do dyscypliny pidlahaje vyklučno vijskovym vłastjam.

Reformu żandarmeriji można obmeżyty do toho, ščo żandarmeriju pidčynyty D. S. vnutr. sprav łyš ščo do vykonuvanja vnutrisnoji służby, a ščo do administraciji i dyscypliny povynna i musytj żandarmerija pidlahaty D. S. V. S. Reformu żandarmeriji można obmeżyty do toho, ščob żandarmeriju pidczynyty D. S. vnutr. spraw łyš ščo do vykonanja vnutrišnoji służby, a ščo do administraciji i dyscypliny povynna i musytj żandarmerija pidlahaty D. S. V. S.

Pry reformovanju żandarmeriji treba pokłykaty fachovciv i dobre zastanovyty sja nad seju sravoju, ščob ne popovnyty neprostymoho hricha suproty vitčyny.

Kurmanovycz, połk.

Memorijał żandarmeryji
Sekr. wnutr. spraw distaw·takoż
p. sekr. Buraczyńskyj i sprawu tuju rozhlane.
St. 14/5.19
Hołubowycz

Do Wysokoji Prezydyi Nacionalnoi Rady w Stanysławowi

Nyższe pidpysani starszyny ta chorunżi, jaki w burływych czasach pereworotu perszi wźjały sia za ważke diło perestroju buwszoi awstr. żandarmerii na ukrainsku, sponukani w perszij miri czuwstwom patriotyzmu, jak takoż dijmajuczoju krywdoju, zawdanoju nam u naszij własnij Derżawi, zwertajemoś seju dorohoju do Wysokoi Prezydyi Nacionalnoi Rady, jak teperisznjoi Najwysszoi Predstawnyci Narodnoji Włady u Z. O. U. N. R., do Wysokoi Naczalnoji Kmdy Hałyckoji Armii ta do Wysokoho DSWS jak pokłykanoho szczyroho naszoho zastupnyka ta świdka naszoi praci w perszych dniach Ukrainśkoi Derżawnosty, piddajuczy ich sprawedływomu osudowy slidujuczu sprawu:

1) My, szczo dały poczyn perszij organizacii D. Z. ne możemo jak prawdywi syny Ukrainy spokijno hladity na welmy newidradni widnosyny, jaki zaraz zawodjat sia w cij tak skazatyb namy zasnowanij instytucii.

Pidczynennja żandarmerii takoż u wijśkowo-administracijnomu zhladi **D. S. Wn. S. jak cywilnij własty,** w czasty potjahnuło, a w czasty potijahne szcze za soboju dałekośjahli szkidływi naslidky ne łysz dla żandarmerii, ałe takoż dla ciloi Derżawy.

Zakon z dnia 15/II.1919 prohołoszenyj w Wistn. D. Z. i R. Z. O. U. N. R. ricznyk 1919, 3 wypusk potrjas widrazu osnowany nezriwnanoi kołyś organizacii żandarmerii osłablujuczy wijśkowu karnist', sej wuholnyj kamiń ładu ta tocznosty, bezumowno potribnyj w nynisznych tjażkych czasach do budowy Derżawy. Dozwolajuczy nasuperecz osnownym wijśkowym zakonam na **utworennja wnutriszznoi organizacii zandarmiw,** jaka w dalszim rozwytku maje perestroityś u żownirśki Rady, D. S. Wn. S. odnym zamachom znyzyw śju instytuciju, szczo doseli buła wzircem karnosty ta wijśkowoi dyscypliny, do rjadu cywilnoi milicyi, dostupnoi dla wśjakych politycznych wpływiw, jaka z czasom stane politycznoju marionetkoju ta ahitacyjnym serednykom pry wyborach.

W slid za upadkom wijśkowoi dyscypliny pryjde chabarnyctwo ta netocznist w służbi, poroky, jaki wijśkowa dyscyplina duże łehko wykorińjuje.

Ne mensze pohubnym naslidkom ucywilnenńja żandarmerii bude upadok powahy sei instytucii w oczach nasełenńja, jake u żandarmi bude baczyty ciwilnoho ahenta w rodi czornosotennoho «ochrannyka», zawysymoho wid hromadśkoho komisarja, a u starszyni żandarmerii popychacza derż. pow. Komisarijatu.

Do pidkopanńja powahy żandarmerii pryczyńjajes u wysokij stepeni sja obstawyna, szczo D. S. Vn. S. **starajeś oficyrśkyj korpus zandarmeriji utworyty iz muzwy,** sebto z b. awstr. powitowych wachmajstriw, zdebilsz starostynśkych prychwostniw ta hnobyteliw swoho naroda ne howorjaczy wże pro ich obrazowanńja, ta intelihenciju.

Tym robom oficyrśkyj Korpus żandarmeriji, szczo kołyś składaw śja z samych wybranych ludyj, ta do jakoho buło ne łehko uwijty nawit' ludjam z wysszym obrazowanńjem, pereminyt śja z czasom u towarystwo piwintelihentiw, z jakymy nichto ne bude czysłyty śja, a tym samym upade i powaha ciłoji instytucii, bezpereczno najważnijszoji w Derżawi.

Natomist' z nas, jaki służymo wid pereworotu pry Ukr. żandarmeriji, postanowyw D. S. Wn. S. łysz kilkoch połyszyty w pribnij służbi pry D. Z., mymo sioho szczo Komanda D. Z. jak odynoko pokłykana włast', uznała bilszu czast' sposibnymy do sei służby ta odobryła ich podańja.

Seho roda nezasłużene wykluczenńja nas iz instytucii, w jakij my praćiujemo 6 miśjaciw, zdobuwajuczy szczo-deń bilsze doświdiw, ta w jakij bażajemo postijno ostatyś, riwńjałobyś dijmajuczij, niczym neoprawdanij krywdi, jaka musiłab zneochotyty takoż tych naszych towarysziw, jakib sprawdi w tij służbi ostały.

A wże chyba naruhoju zi sprawedływosty je rozporjadżenńja D. S. Wn. S., jakym pryznano starszynam, szczo wyjszły z pow. wachmajstriw, okrim prawylnoi płatni, **takoz riznycju miz teperisznymy a poperednymy poboramy.**

Pomynuwszy se, szczo toho roda protywna wsim obowjazujuczym zakonam postanowa wnosyt neczuwanyj rozriz w oficyrśkyj Korpus, a tym samym pidkopuje dyscyplinu, je wona połuczena z nemałym obtjażeńjam budżetu.

II) Inicijatorom ta moralnym sprawnykom wsich wyszcze zapodanych anomalij je referent D. Z. pry D. S. Wn. S. pan otaman **Juryj Wołoszczuk.**

Wid perszoho dnia swoho urjadowanńja p. Referent zowsim oczewydno wystupaw proty tych starszyn ta chorunżych, jaki wid pereworotu służyły pry żandarmerii, natomist staraw sia p. Otaman w demahohicznyj sposib zjednaty sobi czast mużwy, peredowsim pow. wachmajstriw, obiciujuczy im pidnesenńja do oficyrśkych stepeniw, pidwysszenńja poboriw, ta zowsim jawno popyrajuczy ich wnutriszńju orhanizaciju, jakoi statut win odobryw.

Na osnowi toho żandarmy skłykuwały zbory, na jakych w superecz osnownym wijśkowym prypysam ta prymitywnym pońjatjam pro dyscyplinu, krytykuwały powedenńja ta dijalnist swoich starszyn, ta stawyły wsilaki domahanńja, jak imenowanńja ich urjadnykamy i t. d.

Zarazom pidkłuwaw sia p. Ot. Wołoszczuk tendencyjno dejakymy żandarmamy i to poza płeczyma i ponad hołowu ne łysz dotycznoho widdiłowoho komandanta, ałe nawit Komandy D. Z., jaka odynoko widpowidaje za porjadok i dyscyplinu w żandarmśkim korpusi.

Dokazom śjioho możut posłużyty taki fakty, jak interwencija w sprawach poriszenych definitywno K. D. Z., de dotyczny żandarm udawawsia prjamo z pomynenńjam służbowoi dorohy do p. Referenta, jak prym. sprawa wachm. Ferkuńjaka.

Szczo tym robom p. Ot. Wołoszczuk pidkopuje powahu Oficyrśkoho Korpusu ta Komandy D. Z. jak takoż dyscyplinu ne treba dodawaty.

Dalszym dokazom na se, szczo p. Otaman diłaje na szkodu Oficyrśkoho Korpusu a tym samym na szkodu ciłoi instytucii, je Joho zarjadżenńja i plany dotyczno dopownenńja perszoho.

Wykluczajuczy iz żandarmerii tych starszyn ta chorunżych, jaki w tjażkych chwylach pereworotu sered hradu kul ta tyśjacznych nebezpek poświjatyłys na służbu naroda, pidczas koły sam p. Otaman supokijno zwysz 2 miśjaci sydiw w Czechach, — a zastupajuczy ich miścja piwintelihentnymy elementamy, pereśjakłymy awstr. starorežimnymy pohladamy, zdebilsz bez nijakoho poczuttja patriotyzmu, widdanymy jomu slipo z wdjacznosty za pidnesenńja do oficyrśkoi stepeny, bażaje win utriwałyty swoje stanowysko na koszt powahy ta znaczinńja instytucii.

Demahohija p. Ot. Wołoszczuka ośjahnuła kulminacyjnu toczku w prydiłenńju swiżo imenowanoho chorunżoho, a buwszoho pow. wachm. Kazymyra na joho zastupnyka pry D. S. Wn. S.

Se swidczyt wymowno pro pońjattija p. Referenta dotyczno buduczoho Oficyrśkoho Korpusu D. Z., jakoho p. Otaman wproczim zowsim ne ukrywaje, zajawlajuczy prym. sotn. Waszczukowy, komdtowy Widdiłu żand. w Stanysławowi, szczo dla nas, jaki majemo wysszi studii ta perebuły pereworot ne maje ciły ostawaty pry Zandarmerii.

Wyssze zhadane imenowanńja b. pow. wachm. Kazymyra na druhoho predstawnyka żand. pobicz p. otam. Wołoszczuka pry D. S. Wn. S. je obydoju ciłoho Oficyrśkoho Korpusu, w jakomu – po dumci p. Otamana – nema ani odnoho, szczo buwby hidnym zastupaty interesy ciłoho Korpusu w tij miri, szczo nowoimenowanyj chorunżyj Kazymyra, jakij je hołowoju orhanizacii żandarmiw.

Se znowa nowy dokaz destruktywnoi praci p. Referenta.

Wychodjaczy z toczky pohladu, szczo żandarmerija, jak osnowa ta pidpora Derżawy, łysz pry wijskowij orhanizacii może spownyty jak slid swoje wysoke zawdanńja, ta poczuwajuczyś do patriotycznoho obowjazku zazdałehid osterehty pered nebezpekoju hrozjaczoju tij instytucii w tych burływych czasach, ta wyskazuje czy powne dowirja Komandantowy D. Z. Wp. p. Pidpołk. Ołeksandrowy Krasićkomu za rewne bereżenńja interesiw Oficyrśkoho Korpusu, prosymo:

1) Pidczynyty D. Z. poky szcze czas, dotyczno czysto wijśkowych ta administracyjnych spraw D. S. W. S. z ustanowłenńjam Inspektoratu żandarmeriji, jak pomicznoho organu Sekretarja.

2) Połyszyty w probnij służbi pry D. Z. wsich tych starszyn ta chorunżych, jaki wid poczatku służat' pry żand. i kotrych podanńja K. D. Z. dobre zaopiniowała.

3) Rozslidyty destruktywnu dijalnist p. Ot. Jurija Wołoszczuka suprotyw Oficyrśkoho Korpusu ta Derżawy, potjahnuty joho do widwiczalnosty, postawyty pered sud czesty, ta ewentualno wykluczyty raz na wse z Korpusu Ukr. żandarmerii.

4) Uneważnyty rozporjadok D. S. Wn. S. dotyczno pidwysszeńja płatni tym starszynam, szczo wyjszły z pow. wachm.

5) Obmeżyty prynymanńja pidstarszyn żand. do Oficyrśkoho Korpusu do takych pow. wachmajstriw, jaki sprawdi pry widpowid-

nim ispyti dokażut' swoim znanńjam ta zachowanńjam hidnist sioho pidnesenńja.

Se pyśmo predkładajet' sia za widomom i zhodoju Kmdy Derż. żandarmeriji.

W Stanysławowi, dnia 28 ćwitńja 1919.

Iwan Kozak, sotnyk
Waszczuk, sotn.
Ortyńskyj, por.
Wołodymyr Liskowaćkyj, w r. czetar
Anatol Łabij, w r. por.
Denys Kabarowśkyj, w r. czetar

Iwan Drońjuk, por. wr.
Iwan Było, czetar, wr.
Swystun, czet. w. r.

Szypajło, por.
Łew Zatyrka, sot. w. r.

Stempurśkyj, por.
Kowaluk, por. w. r.
Zawalnyćkyj, por. w. r.
Stefan Kozak, chor.
Rudnyćkyj, por. w. r.
Komorynśkyj, chor. w. r.

Na osnowi pownowłasty wid starszyn, neprysutnych w Stanisławowi pidpysały starszyny slidujuczych towarysziw, a same: sotn. Zatyrku, por. Łabija ta czet. Liskowaćkoho i Kabarowśkoho; por. Szypajło; por. Drońjuka i czet. Była sotn. Kozak; por. Rudnyćkoho ta chor. Komarynśkoho por. Ortynśkyj; por. Kowaluka, Zawalnyćkoho i czet. Swystuna por. Stempurśkyj.

Stanysławiw, dnia 28 ćwitńja 1919

Iwan Kozak, sotn.
Szypajło, por.
Ortyńskyj, por.
Stempurśkyj, por.

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 1415, арк. 2–7. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 185
РОЗПОРЯД ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО ТВЕРДІ ЦІНИ НА ПРОДОВОЛЬЧІ ТОВАРИ

4 квітня 1919 р.

Розпоряд з 6 цвітня 1919 р.

Тверді ціни, які подається в прилозі, обов'язуватимуть під слідуючими услівями:

I. Інтендатурам О. В. К. і «Викупно-заємним відділам» вільно самостійно куповати лише средства, вичислені в уступах: I, III, VII, і VIII-мім в цілості, а з IV лише цибулю, чісник і яйця. Зі средств, начислених в VI-ім уступі, дозволяється куповати солонину, сало і бриндзю, а живу худобу, згл. м'ясо лише тоді, як не буде доставлена комісіонером Повітового Харчевого Уряду. Перед тим належить поступити після § 13 до ч. 1115 розпоряд Державного Харчевого уряду з дня 10 марта 1919.

II. Ціни є подані найліпшої якости.

III. Збіже має бути чисте, сухе і здорове. Допускаєме занечищення до 3% вогкість від 13–15%, горох і фасоля сухі, нехробачливі, з домішкою сміття до 1%, кукурудза суха, з допущенням зіпсованих зерен до 3%.

IV. Солонина на I-а, розуміється вуджена, а сира і солена від 4 сантиметрів в гору. Оклад соли найвисше 3%.

V. Подані ціни є максимальною границею, після котрої належить руководитися. Як де є оголошені офіціально горожанськими властями нисші ціни, належить платити нисші. Висоту цін належить держати в тайні, а населенню подати до відома ціни на средства поживи, при котрих є визначена премія.

VI. На случай, як куплені згл. зареквіровані средства мають висший відсоток занечищення, як се є допускаєме, належить за кожний відсоток зачищення відчислити такий самий від ціни купна.

VII. Премію належить платити продуцентам і то:

1. В цілості до 10 мая с. р.

2. В половині до 31 мая с. р. Від 1-го червня премії не буде виплачуватися.

VIII. З установленням твердих цін установляється також дзвінке за харч в висоті 12 гривень, 30 шагів, а іменно:

500 гр. хліба 2 гр. 40 ш.

Кава – 80

Обід 6 –

Вечера 3 –

IX. Сей розпоряд входить в життя з днем 15-го цвітня 1919.

Станиславів, 6 цвітня 1919.

Товариш Державного Секретаря Військових Справ:
П. Бубела, отаман в. р.

Тверді ціни

П. ч.	Предмети	Тверда ціна за сотнар м.		Премія	
		грив.	ш.	грив.	ш.
	Пшениця	500	–	125	–
	Жито	450	–	125	–
	Ячмінь	400	–	150	–
	Овес	400	–	150	–
	Кукурудза в зерні	400	–	150	–
	Кукурудза в шульках	250	–	50	–
	Просо	350	–	125	–
	Гречка	400	–	125	–
	Мука пшенична 80%	900	–	–	–
	-//- житня 85%	750	–	–	–
	-//- ячмінна	720	–	–	–
	-//- пшенична 95%	750	–	–	–
	-//- житня 95%	680	–	–	–
	-//- до варення	1250	–	–	–
	Ячмінні перлові крупи (логаза)	1100	–	–	–
	Кукурудзяний ґрисик	900	–	–	–
	Пшеничний ґрисик	1500	–	–	–
	Фасоля біла	500	–	150	–
	Фасоля краса	450	–	150	–

П. ч.	Предмети	Тверда ціна за сотнар м.		Премія	
		грив.	ш.	грив.	ш.
	Сочевиця	400	–	200	–
	Горох	500	–	200	–
	Пшоно 70%	900	–	–	–
	Гречані крупи	900	–	–	–
	Гречаний ґрисик	800	–	–	–
	Бульба	40	–	15	–
	Капуста квашена	200	–	25	–
	Бураки червоні	40	–	15	–
	Біб до їди	450	–	100	–
	Цукор мілкий	1860	–	–	–
	Цукор в кістках	2000	–	–	–
	Сіль	150	–	–	–
	Цибуля	280	–	20	–
	Чісник	560	–	40	–
	Сушені сливки	1200	–	–	–
	Сушені овочі	900	–	–	–
	Яйця за 100 штук	30	–	–	–
	Консервова кава	15	–	–	–
	Молоко за літру	1	–	–	–
	Худоба на заріз від 240–320 кг	600	–	–	–
	Худоба на заріз з виїмкою молочної від 320–400 кг	650	–	–	–
	Худоба на заріз понад 400 кг	700	–	–	–
	Свині	1000	–	–	–
	Вівці	550	–	–	–
	Телята	600	–	–	–
	Волове м'ясо з кістьми 16%	850	–	–	–
	Свиняче м'ясо з кістьми 16%	1400	–	–	–
	Теляче м'ясо	800	–	–	–
	Овече м'ясо	800	–	–	–
	Вуджене м'ясо	2000	–	–	–
	Ковбаса суха	2300	–	–	–
	-//- краківська	2000	–	–	–
	-//- свіжа	1800	–	–	–
	Солонина I-а	3400	–	–	–
	II-а	3200	–	–	–

П. ч.	Предмети	Тверда ціна за сотнар м.		Премія	
		грив.	ш.	грив.	ш.
	Сало I-а	3500	–	–	–
	II-а	3200	–	–	–
	Смалець свинячий	4000	–	–	–
	Масло солене	5000	–	–	–
	Бриндзя	1800	–	–	–
	Бобик для коней	400	–	50	–
	Солома	15	–	5	–
	Сіно	30	–	20	–
	Вика (в зерні)	400	–	150	–
	Ґрис	200	–	–	–
	Макухи олієві	230	–	–	–
	Макухи неолієві	115	–	–	–
	Тверде дерево опалове	100	–	–	–
	М'яке -//-	66	–	–	–
	Свічки	700	–	–	–
	Сірники за 100 коробок	30	–	–	–
	Нафта	150	–	–	–
	Бензина	150	–	–	–

Станиславів, дня 6 цвітня 1919

Товариш Державного Секретаря Військових Справ, П. Бубела, отаман

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 31, арк. 40. Друкарський відбиток.

№ 186
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «РЕПУБЛИКА» ПРО ПЕРЕБУВАННЯ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СТЕПАНА ПЕТЛЮРИ У БРОДАХ

5 квітня 1919 р.

З Бродів пишуть до нас: Дня 28 березня Голова Директорії і Головний Отаман українських републиканських військ С. Петлюра, переїздом через Броди, разом з членом Директорії А. Макаренком забажав оглянути брідський шпиталь для ранених і повітовий дитячий захист для сиріт.

В дитячому захисті зустрів Головного Отамана разом з його штабом державний повітовий комісар радник І. Герасимович з начальницею п. Н. Цісиковою. Головний Отаман оглянув приміщення для дітей, яких тут понад 50 душ, переважно сиріт з поруйнованих війною сіл. Діти відспівали перед Головним Отаманом кілька народних пісень, а він ласкаво їх привітав і висловив адміністрації захисту своє вдоволення з порядку. На знак своєї прихильности Голова Української Держави зволив скласти на руки начальниці захисту 10 000 гривень на потреби повітових дитячих захистів в Бродах і Підкаміню, завваживши, що брідському захисту невадилоби придбати корову, аби малеча мала змогу живитися молоком.

На заінтересовання п. Герасимовича київським фронтом Головний Отаман висловив певну надію, що столиця України в близших днях мусить бути здобута славним українським військом, що в населенні, яке перебуло большевицьке панування, стався рішучий перелом в бік Директорії і що перемога над московськими наїздниками цілком гарантована.

Република. — 1919. — 5 квіт.

№ 187
ОБІЖНИК ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ПОВІТОВИМ КОМІСАРІАТАМ ПРО РОБОТУ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ ДОПОМОГИ ЖЕРТВАМ ВІЙНИ

7 квітня 1919 р.

До Державного Повітового Секретаріату

Для несеня помочи вдовам і сиротам полишеним по жовнірах, яких забрала війна, зав'язався в Станиславові «Центральний Комітет до помочи жертвам війни». Свою акцію хоче сей Комітет вести при помочи місцевих і повітових організацій. В сій цілі мають потворитись в кожнім повіті: – Комітет повітовий і Комітет громадський. А. І. Повітовий Комітет матиме за задачу: 1) збирати жертви в грошах і натураліях. 2) виконувати в першій інстанції надзір і контролю над громадськими комітетами та всіма товариствами і інституціями в повіті з подібними цілями. 3) уділювати опінії щодо признаня підмог повисшим товариствам і інституціям, як також поодиноким особам. 4) там, де нема опікунчих Рад, поручити місцевим Комітетам сповняти обов'язки опікунчих Рад з § 30 і сл. розп. з 12/10.1914. В. д. з. Ч. 276 – о скільки ходить о воєнні сироти зглядно інтервенювати в істнуючих опікунчих Радах на користь сих сиріт. Повітовий Комітет має складатись 1) з повітового комісара зглядно делеґованого послідним концептового урядника Комісаріату. 2) з повітового шкільного референта зглядно його делегата. 3) з опікунчого судії повітового суду, який має свій осідок в місці осідку повітового Комісаріату. 4) із представників правно узнаних церков і релігій цих стоваришень, яких назначить повітовий Комісар евентуально в порозумінню си з представниками дотичних церков, зглядно стоваришень в повіті. 5) з делегатами громад, якого вибере на своєму засіданю сесія громадських Комісарів. 6) з повітової господарської Ради, оскілько така в повіті істнує;

в сім припадку відпадає делегат. 5). III.) Крім повищих членів з уряду повітовий Комісар кооптувати собі інші які є остаточно обізнані з повітовими відносинами оказують ділам постійне заінтересуваня справою над молодіжію, а воєнними, вдовами, сиротами. В особенности зуміють вивозити з піднятої праці, що становить завдання комітету; — при сім належить мати в першій мірі членів сих організацій, які поклали собі як раз за ціль завданя Комітету. IV). Кождочинний голова повітового Комітету стаєс тим самим членом Центрального Комітету і його делегатом від повіту.

V). Членів Комітету, які постійно занедбують свої обов'язки, може повітовий Комісаріат позбавити прав члена; а оскільки ходить арештанта суду, має повіт. Комісар звернув до начальника суду зглядно, колиб ходили до начальника суду до президента дотичного окружного суду, щоби він вислав иньшого делегата.

VI). Делегати з уряду не можуть ухилитися від членства; иньші делегати можуть ухилитись тільки в сих припадках в яких прислугувало би їм права ухилитись від опіки. О допустимости ухиленя рішає пов. Комісаріат.

VII). Повіт. Комісар має вже з уряду право і обов'язок: надзирати діяльність повіт. Комітету Комітетів громадських переглядати протоколи їх засідань і книги, провірювати кожної хвилі каси і представляти Центральну Комітетові сі міри, які він вважає мають заповнити місцевим Комітетам потрібні урядові поміщеня. Подаючи Д.П.К. в сей спосіб начерк організації Комітетів допомоги жертвам війни поручавсь рівночас заініціювати сей час основаня і уконституювана пов. Комітету і Комітетів громадських. Понадто припоручаєсь розвести найенергійнішу і найінтензивнійшу як для придбаня доходів в хосен Центрального Комітету: В сій ціли належить приступити передовсім до збирання добродійних складок, як також заініціювати засаджування вечерниць, концертів, та аматорських представлень і кінематографічних. Рівнож належить призначити на сю ціль стягнені в адміністративній дорозі грошеві гривни. Харчеву управу належить візнати, щоби особам порученим пов. Комітетам, запевняла повний приділ харчу. Дальше поручаєсь Д. П. Комісаріатові, щоби зарадив негайне виготовлення виказу існуючих вже в повіті товариств і інсти-

туцій з подібними цілями при дакладнім заподаню яким розпоряджують вже майном, звідкіля черпують фонди і який їх круг діланя. Виказ сей належить предложити Бюрови Центрального Комітету – Станиславів, ул. Вірменська (Держ. Повіт. Комісаріат) найдальше до дня 30 цвітня 1919. Негативні докази належить рівнож предкладати. Вкінци припоручаєсь Д. П. К. візвати пов. Комітет, щоби він заложив сейчас та точно після розпорадка авст. міністер. суспільної опіки з дня 20/4 1918. В. з. д. Ч. 151, статистичні викази обіймаючі дати про число потреби вдовиць і воєнних сиріт в повіті. По однім примірнику сих виказів має пов. Комітет предложити Бюрови Центрального Комітету.

Державн. Секретар. Вн. Спр. Др. Макух

ДАЛО, ф. 1259, оп.1, спр. 31, арк. 6–7. Рукопис. Оригінал.

№ 188
ТАЄМНА ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ЮЗЕФУ ПІЛСУДСЬКОМУ ЩОДО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕГОВОРІВ ПРО ПЕРЕМИР'Я

7 квітня 1919 р.

Na podstawie załączonego wezwania Rady Czterech Kongresu Pokojowego w Paryżu (odpis 1) i na podstawie uchwały subkomitetu komisji dla Spraw Zagranicznych (Odpis II – częściowy) postanowił rząd polski wspólnie z Naczelnym Dow W. P. przystąpić do pertraktacji o zawieszenie broni w Galicji Wschodniej.

Do tych petraktaktacji zostają wydelegowani:

a) z ramienia Nacz. Dow. W. P.:
gen. ppor. Rodziewicz,
mjr. Zarjański,
kpt. Rozwadowski,
por. Korotkiewicz.

в) z ramienia Rządu Polskiego:
pos. hr. Skarbek,
pos. p. Hausner.

Jako podstawę do pertraktacji o zawieszenie broni ma służyć następująca instrukcja, oparta na ostatnim projekcie amer. gen. Kersana przesłanym dn. 28-go marca b. r. gen. Iwaszkiewiczowi. (Odpis II). Do pojedyńczych artykułów tego projektu daje Nacz. Dow. W. P. Komisji do zawieszenia broni następujące wskazówki:

Do art. I. na miejscu gen. Iwaszkiewicza należy zawrzeć zawieszenie broni w imieniu Nacz. Dow. W. P. i Rządu Polskiego.

Do art II. Ten artykuł może być przyjęty.

Do art III. Naczelne Dowództwo W. P. nie może się zgodzić na krępowanie ruchu kolejowego, kołowego i pieszego za frontem, jako też na ograniczenie wymiany oddziałów frontowych, a to dlatego, że praca organizacyjna armji bez naszej szkody stanąć nie może. Również z powodu przeprowadzenia ustaw o rekrutacji jesteśmy zmuszeni wymieniać pojedyńcze roczniki wojskowe.

Do art. IV. Ten artykuł może być przyjęty.

Do art. V. Ponieważ zawieszenie broni nam korzyści nie przynosi, bo może rozstrzygnięcie na dłuższy czas odłożyć, nie możemy się zgodzić, aby ono bez ostatecznego rozejmu za długo trwało. Musimy więc żądać prawa wypowiedzienia zawieszenia broni, o ile przyjdziemy do przekonania, że pertraktacje rozejmowe do rezultatu nie doprowadzają. Z powyższych względów żądać termin 2-dniowy. Reszta postanowień tego artykułu może być przyjęta.

Do art. VI i VII. Te artykuły mogą być przyjęte.

Do art. VIII. Żąda się, aby obie strony oświadczyły gotowość zejścia się w miejscu, gdzie zostanie podpisane zawieszenie broni w celu ustalenia rozejmu lub przynajmniej przeliminarzy rozejmowych, co do których wyjdzie nowa instrukcja.

Tłumaczenie z francuskiego
DEPESZA
z Paryża 3.4.1919.
Nr. 37. w 208. o godz. 05.20.

Do Ministerstwa Spraw Zagranicznych.
Warszawa.

Przypomina się, iż nota z dnia 19 marca Konferencja zaproponowała rządowi polskiemu i ukraińskiemu zawarcie rozejmu w Galicji Wschodniej na czas osobnych rokowań pokojowych, prowadzonych pod przewodnictwem państw koalicyjnych. W tym celu Konferencja zdecydowała wyznaczyć komisję rozejmową dla wysłuchania delegatów stron wojskowych. Komisja powyższa ma zasiadać w Paryżu natychmiast gdy zostanie poinformowana: 1) iż zawieszenie broni zostało zawarte i 2) że delegaci polscy i ukraińscy mogą już przedstawić swe pełnomocnictwa. W celu uniknięcia jaknajmniejszej zwłoki Konferencja proponuje by delegaci zostali wyznaczeni z pośród członków delegacji polskiej, znajadującej się obecnie w Paryżu. Jeżeli projekt pośrednictwa proponowanego przez Państwa Koalicyjne ma być zrealizowany, ważnem jest, aby konwencja o zawieszeniu broni, co do której obecnie prowadzone są rokowania w Galicji Wschodniej, nie zawierała nic takiego coby pozwalało przesądzać warunki przyszłego rozejmu i państwa Koalicyjne nie wątpią, iż rząd polski podczas rokowań o zawieszeniu broni postąpi stosownie do tej wskazówki.

Woodrow Wilson, G. Clemenceau, Lloyd George, Orlando

Odpis częściowy

UCHWAŁA SUBKOMITETU

Komisja Spraw Zagranicznych przyjęła do wiadomości sprawozdania posła Skarbka o rokowaniach o zawieszeniu broni, prowadzonych z wojskami Pawłenki z inicjatywy mocarstw sprzymierzonych.

Komisja Spraw Zagranicznych, uznając, że w interesie pokojowego współżycia obu narodów pożądane jest jak najszybsze zakoń-

czenie walk, toczących się w Galicji między polskiemi, a ukraińskiemi wojskami, i wzywając rząd, by nie ustawał do pokojowego dążenia walk tych zakończenia, jednocześnie stwierdza, że:

1) zawieszenie broni na obecnych linjach bojowych bez zupełnie pewnej gwarancji, iż w najkrótszym czasie po zawieszeniu broni nastąpi rozejm na warunkach, zabezpieczających należycie militarną pozycię wojsk polskich, przyniosłoby Rzeczypospolitej niewątpliwie szkodę;

2) wobec zapanowania na Węgrzech bolszewickich rządów i toczących się między Sowieckimi władzami Moskiewskim, Kijowskim i Budapeszteńskim rokowań o wspólną przeciwko Rumunji i Polsce akcję wojenną, koniecznem jest przy ustanowieniu ewentualnej linji demarkacyjnej wojskowego rozejmu uwzględnienie tego nowego niebezpieczeństwa. Linja demarkacyjna, pozostająca we władaniu Ukraińców drogi komunikacyjne między Kijowem, a Budapesztem, naraziłaby w najwyższym stopniu niebezpieczeństwo Rzeczypospolitej.

Odpis III.

Amerykańska Komisja dla pertraktacji pokojowych — Przemyśl, Polska.

Marca 28-go 1919 do Dowództwa Generała Polskiego Wojska wschodnio-galicyjskiego Przemyśl, Polska. — Generalna Konferencja wczorajsza w Chyrowie między polską i ukraińską delegacjami dla ustanowienia warunków natychmiastowego zawieszenia broni była raptem przerwana i nie dała rezultatów, gdyż główny polski warunek, to jest przyjęcie w trzydniowym terminie przez ukraiński rząd warunków odrzuconego rozejmu z 28 lutego nie był do przyjęcia dla ukraińców, a polscy delegaci nie byli mocni znieść ten warunek. Proponuję, ażeby nowa próba była podjęta natychmiast dla prostego zawieszenia broni. Propozycja panów Wilsona, Clemenceau, Lloyd George a i Orlando zrobiona w identycznych telegramach z 20 marca i ktora, jak rozumiem była przyjęta przez obie strony, mówiła o natychmiastowem zawieszeniu broni, po którym by nastąpił normalny rozejm, któryby był zawarty bądź tutaj, bądź w Paryżu, zawieszenie broni miało być generalnem i w głównych zarysach na

tych samych podstawach, co i zawieszenie broni zawarte między temi stronami 24 lutego. Umowa w rodzaju następujacym, byłaby moim zdaniem zgodną z duchem i literą depesz z Paryża i waszego przyjęcia ich warunków, jako też odpowiadałaby głównej chęci wielkich mocarstw, które są za natychmiastowem przerwaniem działań wojennych. Umowa dla ustanowienia zawieszenia broni między polskiemi i ukraińskiemi siłami Galicji Wschodniej:

Artykuł 1. Niżej podpisani delegaci prawidłowo do tego upoważnieni przez swoich odnośnych dowodzących generałów na wschodnio galicyjskim froncie, a mianowicie gen. Iwaszkiewicza ze strony rządu polskiego i gen. Pawłenko ze strony rządu ukraińskiego zgodzili się na następujące artykuły zawieszenia broni i regulując front podczas trwania takowego zawieszenia.

Artykuł 2. Wszelkie działania wojenne przerwa się dnia ... marca 1919 (nowego stylu) o ... godz. Obydwie armje pozostaną na pozycjach, znajdujących się faktycznie w ich posiadaniu o wymienionej godzinie. Wszelka działalność wywiadowcza, jako też do ... wszelcy posłańcy i wszelka komunikacja nieodzowna między obydwiema stronami będzie używała wyłącznie tej drogi.

Artyk. 5. To zawieszenie broni będzie trwało aż do zastąpienia go przez formalny rozejm między obydwiema stronami albo do określenia granic między Ukrainą, a Polską przez wielkie mocarstwa w Paryżu, bądź to do wymówienia go przez którąkolwiek ze stron dla prawidłowego powodu wynikającego z nie przytrzymywania się ustawionych warunków. W razie naruszenia tej umowy przez ruch naprzód czy też przez rozpoczęcie nanowo ognia druga strona przestanie być zobowiązaną i będzie mogła rozpocząć działania wojenne na nowo natychmiast wymówienie, o którym mowa w tym artykule musi być przez którąkolwiek bądź ze stron zakomunikowane generałowi dowodzącemu z drugiej strony i musi być także jednocześnie podane do wiadomości starszego oficera międzysojuszniczej koalicji ustanowionej w artykule 6. Poniżej.

Artyk. 6. Komisja z oficerów, przedstawiających Stany Zjednoczone Amerykę, Wielką Brytanię, Francję i Włochy będzie kontrolowała obydwie strony, i będzie łagodziła wszelkie spory, wynikające pomiędzy niemi, a dotyczące artykułów tej konwencji. A zatem w razie gdyby którakolwiek ze stron reklamowała, że warunki tej umowi

nie są przestrzegane przez stronę przeciwną, zażalenie powinno być podane międzysojuszniczej komisji, a to, ażeby trudność mogłaby być złagodzona i zerwanie zawieszenia broni uniknięte.

Artyk. 7. Komisje, przedstawiające obydwie strony będą ustawione w następujących miejscowościach ... Oficerowie międzysojuszniczej komisji kontrolującej będą znajdowali się w następujących miejscach ... Wszystkie komisje ustanowione niniejszym artykułem znajdą się na przeznaczonych im miejscach o godzinie ... marca 1919 (n. st) Komisarze będą zaopatrzeni w przepustki i wszelkie ułatwienia w pełnieniu ich obowiązków, będą im czynione przez oficerów dowodzących na odcinkach, na które i oni będą naznaczeni w razie wzmówienia zawieszenia broni, komisarze będą posiadali absolutne prawo powrotu do punktów, z których wyszli.

Artyk. 8. Obydwie strony zgadzają się pozatem, iż natychmiast po wypełnieniu niniejszej umowy ich rządy bezzwłocznie wydadzą instrukcje swoim odnośnym przedstawicielstwom w Paryżu dla zawarcia pod auspicjami komisarzy pokojowych wielkich mocarstw rozejmu, które po zgodzeniu się nań przez nich zamieni tę umowę. To co poprzedza jest tylko zarysem, ale zawiera wierzę, zdrową podstawę działania o ile obydwie strony mają chęć zadośćuczynienia widokom wielkich mocarstw — szczerze Wasz F. J. Iwaszkiewicz generał op. 2285/14.

Ukraine and Poland. — Vol. 1. — P. 103—108.

№ 189
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» ПРО ПРИБУТТЯ ДО СТАНИСЛАВОВА АМЕРИКАНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ МІСІЇ

8 квітня 1919 р.

В суботу, 5 цвітня о 6 год. веч. приїхала до Станіславова американська військова місія, в склад якої входять сотн. Бахман і сотн. Вайхслєр. Привитали місію на двірці Тов. Секр. загр. справ д-р Лозинський, о. Бонн, Тов. ДСВС отаман Бубела, окружний командант міста отаман Гарабач і багато старшин.

При звуках військової музики віддала почесна чета військову почесть Гостям.

Вечером відбулося в честь місії приняття. Сотник Бахман заявив, що метою місії буде поінформуватися докладно про відносини в Укр. Державі і виразив з признанням про бадьору поставу українського війська та сконстатував, що панує лад в нашій Державі.

В імени нашого правительства витав місію д-р Лозинський.

З рамени міжнар. Черв. Хреста промовляв д-р Фрік. Кореспондент «Petit Pakisienne» n. Du Bochet дав вислів свойому непохитному переконанню, що вільний укр. народ увійде як самостійна державна одиниця у сімю великих народів світа.

Вчера приняв місію на довшій авдієнції През. Держ. Секр. д-р Голубович, Тов. Держ. загр. справ д-р Лозинський і Тов. Держ. Секр. військових справ отаман Бубела.

Сьогодня рано відїхала америк. місія до Нач. Команди. В половині сего тижня виїздить американська місія до Рівного, щоб там відбути конференцію з Головн. Отам. Петлюрою та Директорією.

Нове життя. – 1919 – 8 квіт.

№ 190
ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» ПРО ПЕРЕБУВАННЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ МІСІЇ НА ФРОНТІ ПІД ЛЬВОВОМ

9 квітня 1919 р.

Пресова кватира Начальної Команди Галицької армії звідомляє: Дня 7.4. о 11 год. перед пол. приїхали до Н. К. Г. А. делєгати Американської місії: Капітан У. Н. Бахман і капітан С. Ресляр і поїхали на фронт під Львовом. В розмові з нашими стрільцями запитав делєгат одного з них: «За що боретеся хлопці? «За Україну відповів стрілець». «А чому за Україну?» – питався делєгат. «Бо лиш Україна дасть нам волю, бо хочемо бути панами на своїй землі» – була відповідь.

Пращаючися звернув увагу капітан Бахман, що вони приїхали в Европу, лише тому, щоби заключити мир після справедливости. Вони вже довший час віддалені від своїх родин тисячі км. ділять їх від Америки, але вони не вернуть так довго, як довго не настане мир. Америка не потребує ні земель, ні золота, а не пожалує труду і грошей, щоби тут довести до кінця, щоб всі народи були вдоволені. Подивляв організацію нашої армії, дивуючися, що так скоро вона повстала із нічого.

О годині 6 вечером 7 цвітня відїхали делегати в Станіславів.

Нове життя. – 1919. – 9 квіт.

№ 191
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ЗАСТУПНИКА КОМАНДУВАЧА ОПЕРАТИВНОЇ ГРУПИ ВІЙСЬК У СХІДНІЙ МАЛОПОЛЬЩІ ГЕНЕРАЛА ЕМІЛЯ ГОЛОГУРСЬКОГО ЗАСТУПНИКОВІ НАЧАЛЬНИКА ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ ПОЛКОВНИКУ СТАНІСЛАВУ ГАЛЛЕРУ ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕГОВОРИ

12 квітня 1919 р.

Generał-porucznik Gołogórski donosi pułkownikowi Sztabu Generalnego Hallerowi: Przyjechało tutaj dwóch oficerów amerykańskich, a mianowicie kapitan U. M. Bachman i kapitan S. Reisler, obaj członkowie misji amerykańskiej pokojowej posiadający list uwierzytelniający podpisany przez generalnego sekretarza amerykańskiej komisji pokojowej pana Grew, który im zezwala studiować tereny południowej Rosji i inne, pod względem ekonomicznym, politycznym etc. Oficerowie ci siedzieli dłuższy czas u Ukraińców, badali tamtejsze stosunki i przyjechali tutaj z następującą deklaracją: Sekretariat Republiki Ludowej Ukraińskiej (prowincja zachodnia) deklaruje, co następuje: Po otrzymaniu depeszy z dnia 19 marca wysłanej przez Wilsona Clemenceau, Lloyd George i Orlando i zapraszającej do zaprzestania od chwili otrzymania depeszy wszelkich działań wojennych na całym froncie galicyjskim oraz do zawarcia z Polakami zawieszenia broni na podstawie linii frontu. Sekretariat wyraził swą natychmiastową gotowość do zawarcia zawieszenia broni z Polakami według tej propozycji. Jednak Polacy odrzucili te propozycje na konferencji w Chyrowie 27 marca 1919 r. Na prośbę obecnych członków misji pokojowej amerykańskiej Sekretariat Stanu ponawia swą deklarację, iż jest on gotów z Polakami zawrzeć zawieszenie broni, zgodnie z powyżej wzmiankowanym telegramem, to jest na podstawie linii frontu, która powinna służyć za granicę aż do ostatecznej decyzji konferencji pokojowej w Paryżu.

Stanisławów, 9 kwietnia 1919 r., podpisano prezydent Rady Sekretariatu Stanu dr Hołubowicz, podsekretarz spraw zagranicznych dr. Lozinskij. Stempl nosi: Predia radi derżawnich sekretariw zachidni ukrainskoj narodnoj respubliki.

Od siebie dodali: 1) że Ukraińcy są skłonni uznać neutralną zonę, 2) że Ukraińcy zgodzili się, ażeby oficerowie Ententy, głównie Anglicy i Amerykanie, objęli dowództwo nad ukraińskim wojskiem, zastrzegli się jednak przysłania wojsk obcych, a więc i Ententy, motywując, że ludność odnosi się do obcych wojsk z nieufnością, z doświadczenia na Niemcach zrobionego, 3) Ukraińcy chcą stanąć do walki razem z Polakami przeciw bolszewikom – każdy naród na swoim obszarze.

Ja im na to odpowiedziałem: 1) że linia demarkacyjna, tak jak dzisiaj front biegnie, istnieć nie może, gdyż nie daje żadnej gwarancji, że Ukraińcy skorzystawszy z czasu zawieszenia broni nie ugrupowaliby się i napadli na nas, jak to już raz uczynili.

2) Wskutek tak niekorzystnej linii powstałoby wzburzenie, a nawet rewolucja w naszym własnym kraju. Mógłbym tylko stanąć na ugodzie już raz zawartej, to jest na linii Ententy z 28 marca br., gdzie Borysław i Drohobycz do nas przejść muszą. Dalej powiedziałem im, że my przed Ukraińcami strachu nie mamy, że zrobimy sami porządek, jeśli Ententa życzy jednak, aby to prędzej nastąpiło, wówczas niech dadzą potrzebne środki materialne, umundurowanie, broń etc. Z rozmowy z Anglikami wyczułem, że stojąc twardo przy naszych żądaniach będziemy mogli przez nich coś zyskać. Ułożylismy się, że po zawiadomieniu Warszawy o całej sprawie i otrzymaniu stamtąd instrukcji odjadą Amerykanie do Ukraińców, żeby wprzód uzyskać od nich zasadniczą zgodę na naszą propozycję, a po otrzymaniu tejże miałaby komisja wyznaczona przez Warszawę rzecz dalej we Lwowie prowadzić. Proszę podać powyższą wiadomość odnośnym czynnikom, uzyskać jasną decyzję i podać mi ją do dalszego traktowania sprawy. Amerykanie zostali tu i oczekują odpowiedzi jeszcze dzisiaj, ażeby móc jutro rano do Ukraińców jechać. Do powyższych wiadomości nawiązując podaję jeszcze ich dalsze życzenia, a to zezwolenie przyjazdu via Kraków do Berlina 4 osobom: ministrowi finansów Krywieckiemu, wiceministrowi Galip i dwóm asystentom w celu pobrania pieniędzy, które się dla nich w ilości 4 wagonów w Berlinie drukuje. Dalej proszę w razie przyjścia do zgody, przejazdu wolnego przez Galicję dla handlu etc.

Ukraine and Poland. – Vol 1. – P. 109–110.

№ 192
ОПЕРАТИВНИЙ ЗВІТ КОМАНДИ 2-ої КОЛОМИЙСЬКОЇ БРИГАДИ

19 квітня 1919 р.

Ворог наступає сегодня на ліве крило бережанської бригади і посунув її трохи в зад. Протиакціа в ході. На підставі висказів Польського збітя хочуть Поляки перевести сегодня вечером або в ночи наступ на відтинку Сихів–Сокильники. З того самого жерела маємо іще слідуючі детайлі ситуації у ворога: в районі Чортківской Скали стоїть 1 курінь, 2 скоростріли на горі за польським костелом у Винниках, 1 скоростріл у фабрици тютюну. Ворожа позиція знаходиться на підніжу гір, на краю села стоять тільки стики. Ворожі артилерійські позиції мають находитися на східній части Кульпаркова, коло Снопкова (на північнім краю Снопкова 3 гавбіці 15 ст. на полудневій части гірські канони).

Постій, дня 17 цвітня 1919 4[2] поп.

Села ти носять лише ворожі гробоєві стежі (одна на полк.). Перед фронтом бригади находиться галицько-польське військо, а перед Персенківкою 3 ст. полка, в районі Кульпаркова познанців по 100 людей. Теперішню нашу лінію належить безусловно держати для відбиття ворожого евентуального наступу. Наказується: 1) III/24 курінь має поставити в поготівлі свою резерву (закватирувати) у східній части Козельник. Уже від 7-ї по полд. єще сегодня, так щоби можна ужити до протинаступа з Крем'янки наступаючого ворога на Козельники або на Сихів. Она підлягає III/24 кур. 2) 2 Стан. сотня одержала приказ повернути на своє давнє місце постою до Пирогівки, як резерва відтинка для I станисл. куріня. Її прихід зголосити телефонічно. Она стоїть готова до протинаступа з фланки в сторону Сихова і до протинаступа на Пасіки Міські та на схід. Для акції на Пасіки Міські або на її схід має її в части, або цілу дати до розпорядимости. 3)Сотня гуцульського Кур. відходит по приході 2 стан. сотни знова до свого Кур. Гуцульський кур. має і дальше держати злуку з Порогівською желізною сотнею і групою Сеника

стежами. Она стоїт в поготовці у своїх кватирах і остає резервою бригади. 4) Пробочвий Кур. з винятком сотні пор. Сеника остає резервою бригади у другій Вулці і держит телефонічну злуку зі ...* пор. Сеника. 5) Обі артилерийскі групи і готові від смерку сей час взяти під огонь район ворожої позиції по обох боках сихівського гостинця, потім Боднарівку, Перзенківку, Пасіки, Міські і Кулпарків. 6) В протяг ночи продовжувати укріплення власних позицій як найінтенсивніше. Дріт доставилося. До того приділялася I/ч і III/ч (стан) Кур. відділ піонірів 24 п. п., а група пор. Сеника і желизної сотні робітничий відділ чет. Фрацмана. 7) Стінки і полеві сторожі уважності як найстрогіше, а резерви в найбільшім ...* 8) Відходити до III/24, I ст. II ст. III ст. (жел. сот. повідомит група Сеника, гуц. кур. арт. сот. Воєвідки і сот. Бутріна. Панцерних пор. Рименовича одержав приказ телефонічно.

№ 2

III/Стан курінь має держати линію старих позиций і північно-східний край Великого Ліса перед Винниками. На схід тримати злуку з Золочівською бригадою. Куріневи приділяєся плазну сотню. Обоз жел. Сотні остає дальше в Вульці Сихівській.

Відходить до III/стан. Кур. Жилізну сотню повідомити з бригадою злучитися телефонично. Залучити телефонічний дріт на перманентній оси провід з Винник до Бригади. Тел. дріт наперед до Винник перерізати.

...

Команда 2-ої каг. бригади.

На північ від Пирогівки за селом держит позиції 8 сотня III/стан. Кур. Направо від 8-мої сотні по 367 стоїть 10 сотня III стан. Кур. она забезпечує себе направо. На полуденний схід від 367/: $п^2$ міг + 367 а 3541/ стоїть желізна сотня. Коман. сеї сотні чет. Остафійчук. Ся сотня держить направо получення з групою пор. Сеника, яка перейде з 360 Пріска на 345 Копань. На Прісці і ч. 345, де стояла до тепер група пор. Сеника остаєсь тілько полева сторожа, яка має добре уважати на всі боки. Група пор. Сеника держить наліво полученя з желізною сотнею, а направо з групою в Чижках. Наша резерва: одна сотня I/

*Слово нерозбірливе.

стан. Кур. і одна сотня гуц. Кур. в Пирогівці. Інші дві сотні гуц. Кур. стоять в околиці Вулки Сихівської. На горби наперед посилать розвідчі стежі і зголошувати.

Відходить до I/ стан. Кур. III/стан з жл. сотні.

III) стан. Курінь підлягає 8-ма, 10-та і желізна сотня. Перша гуц. Сотня четари Дзюба підлягає III/стан куріневи лише в тім випадку, якби ж можна відперти польськім наступу на Пирогівку, на 10 сот. і на залізну сот. 2-ого сотнею I/ стан. Куріна. Тому 2-го сотня II/стан куріня з резервою для I/стан і III/стан куріня. Кожда сотня мусить мати власну резерву виділену з сотні. Перевезеня обсадженя як на шкіці писенно зголосити. Лише постою команду бригади коло гуц. куріня.

ДАЛО, ф. 257, оп. 2, спр. 1485, арк. 8–11. Рукопис. Оригінал.

№ 193
РАПОРТ ОТАМАНА МИКОЛИ ОМЕЛЯНОВИЧА-ПАВЛЕНКА І НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ПОЛКОВНИКА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА РАДІ ДЕРЖАВНИХ СЕКРЕТАРІВ ПРО ВІДСТАВКУ

20 квітня 1919 р.

Від прориву під Судовою Вишнею находить ся наша армія в стані цілковитої пасивности супроти ворога, а її сила упадає із дня на день. В сучасний мент наше положення на польському і большевицькому фронті таке:

Перед двома днями зачали Поляки наступ під Львовом та змусили наші частини опустити старі укріплені становища та відступити на другу лінію. В цей мент наступ продовжуєсь далі і не має майже ніякої надії ізза браку резерв та з причини здеморалізованя фронтових формацій ставити ворогови успішного опору, бо свідомість власної немочі супроти ворога деморалізує козаків, відбирає у них віру в якінебудь успіхи, через що обнижує боєспосібність армії. – Із большевицького фронта, який властиво фактично вже не існує, Раді Секретарів є відомі події послідного дня. Наші найкращі частини – коло-

мийські куріні — заявили, що вони не підуть боєм проти большевиків. На напрямку Гусятин ворог збирає поважні сили. Резерв в заполю немає майже жадних, щоб скріпити хоч мінімально дефензивну силу армії.

Супроти цего дальше веденє війни на два фронти являєсь рішуче неможливим, як се в половині лютого та відтак частійше було заявлено Начальною Командою. А це воно тим більше, що матеріальний стан армії є прямо катастрофальний. Усі зарядження та заходи Начальної Команди, щоб удержати армію хоч на цьому степені, в якому вона находилась в перших днях марта, остали безуспішні; армія упадає. Від половини марта одержано на фронт як доповненє 1484 люда, а самими хорими відійшло до 3000 чоловік, не вчисляючи велику силу дезертирів, загублених та інших.

Начальна Команда часто звертала увагу Ради Секретарів про положенє на фронті, вказуючи на сумний стан армії та мету, до якої вона зміряє — катастрофу.

Державним Секретаріатом не було одначе нічого конкретного зроблено, щоб поліпшити стан армії, а се вічне вижидання на чужі підмоги та на се, щоб зискати на часі, доправили її над беріг пропасти.

Наш ворог за це скріпив основно свій фронт, підвіз силу резерв та заосмотрив армію матеріально. У него мають ся зараз навіть шоломи та газові маски. В цей мент він рішучо переважає наші сили під кожним зглядом.

Телеграми із Підволочиск та бої під Львовом вказують, що всі міркування Начальної Команди були справедливі.

Начальна Команда тішить ся довірєм цілої армії, на чім вона і будує своє відношення до козаків, та чим досі держить фронт проти Поляків. Вона єсть свідома цего, що дальше веденє борби під сучасними услівями захитає це довірє армії до неї та допровадить до неминучої катастрофи.

Начальна Команда не сміє ні в якому разі надуживати жертвованого її армією довіря та свідома наближаючоісь катастрофи обтяжати свого сумління так великою відповідальністю перед цілим народом, задержавши в сучаснім положенні дальший провід в своїх руках.

Ось це причини, які спонукують Командуючого та його Начальника Штабу прохати о димісію, а їхні становища замінити такими людьми, котріб змогли в цей мент узяти на себе ту важку відповідальність перед цілим народом.

Командуючий Галицькою Армією
Отаман Омелянович-Павленко
Начальник Штабу Галицької Армії
Полковник Віктор Курманович

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 1405, арк. 1–2. Машинопис. Оригінал.

№ 194
ОГОЛОШЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОШИРЕННЯ НЕПІДТВЕРДЖЕНИХ ЧУТОК ЩОДО СТАНОВИЩА НА ФРОНТІ

26 квітня 1919 р.

В останніх часах поширюють вороги нашої Республіки ложні провокаційні вісти про положення на фронті і в краю та про політичну ситуацію, щоби викликати серед суспільності занепокоєнє а навіть паніку, спаралізувати роботу цілого державного апарату й використати це для своїх цілей.

Д. С. В. С. заявляючи, що ніколи нічого не таїть перед суспільностию, остерігає, що всі ті, що планово і злонамірено поширюють або передають ложні, офіціально не стверджені вісти про положення на фронті і в краю та про політичну ситуацію, будуть потягані до карно-судової відвічальности перед полєвим судом за поповненє злочину з § 327 к. з. (підмога неприятелеви і діланє на шкоду держави) і після приписів закона будуть в доразовім поступованню карані смертию.

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 31, арк. 91. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 195
ІЗ ПОВІДОМЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ВІЙСЬКОВОГО ВІДДІЛУ ЛЬВІВСЬКОЇ ДИВІЗІЇ ПРО БУНТ В ЧАСТИНАХ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ В ДАВИДОВІ ЛЬВІВСЬКОГО ПОВІТУ

28 квітня 1919 р.

В Давидові 26.IV. Не бажаючи йти на фронт, збунтувалася 1-ша сотня 12 куреня: 2-га і 3-тя сотні роззброїли її, проводира 1-ої сотні старшого стрільця розстріляно. При його роззброєнні було поранено 3 солдатів...

Начальник штабу

ДАЛО, ф. 129, оп. 2, спр. 344, арк. 6. Опубл.: Під прапором Жовтня: 1917–1920. Документи і матеріали. – С. 128.

№ 196
РОЗПОРЯДЖЕННЯ РАДИ ДЕРЖАВНИХ СЕКРЕТАРІВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ВІДЗНАК ДЛЯ БОРЦІВ ЗА СЛАВУ УНР

30 квітня 1919 р.

1. Установа відзначень

Рада Державних Секретарів Західної Области Україн. Народ. Республ. установляє для Українського Війська «Тризуб з вінцем» в чотирьох ступенях як відзначення за хоробрість, сприч. рівність і витривалість в бою і установляє «Медалю тризуба» в чотирьох ступенях та щире сповнювання обов'язків.

Всі ступені тризуба доступні є старшинам, підстаршинам і рядовикам Українського війська. Всі ступені медалі доступні так військовим як і цивільним горожанам.

Рада Державних Секретарів установляє «Оружний тризуб» як відзначення до ношення на оружжю для старшин, підстаршин і рядовиків за личну хоробрість супроти ворога в бою,

яка поділяла на товаришів в сей спосіб, що піднесла їх боєвий настрій.

Рада Державних Секретарів установляє «Хрест учасництва» в війні за самостійність України, що розпочалася в р. 1918 який дістануть всі, що під час сеї війни були на військовім стані.

Наділення «Тризубом з вінцем» І-го ступеня получене з одноразовою нагородою 2000 грив. Хто наділений тризубом ІІ-го ступеня, отримує одноразово 1000 гривень. Наділений тризубом ІІІ-го ступеня отримує одноразово 200 гривень, IV ступеня одноразово 100 гривень.

Наколи когось наділюється тим самим відзначенням «Тризуба» більше чим оден раз, то за кожним разом виплачується грошову нагороду.

Оружний Тризуб і медалі за труд і хрест учасництва не получені з жодною грошовою нагородою.

Кожний наділений відзначенням отримує грамоту і виказку, яка стверджує, що має право його носити.

Тоті, що полягли або померли від отриманих ран, отримують відзначення тризубом під тими самими условинами, що живучі. Грамоту і відзначення і грошову нагороду вручається правним спадкоємцям.

Спосіб наділювання «Тризубом з вінцем» і «Оружним Тризубом»: предлоги на наділення «Тризубом з вінцем» і «Оружним Тризубом» ставляють безпосередні команданти, від командантів підвідділів, почавши в службовій дорозі.

Придлоги ставлені для рядовиків і підстаршин мають подавати точний опис визначного вчинку а також внесок, котрий степінь відзначення належало би додати.

Команданти Курінів і полків мають тоті предлоги провірити і відповідно оцінити.

Чи предложеного до відзначеного належить подати через Раду Державних Секретарів і до якого ступеня, рішає більшість голосів виділу, якого склад є слідуючий:

Виділ для відзначення рядовиків і підстаршин; Предсідник: Командант бригади. Члени: три старшини зі стяг, які борються на фронті.

Виділ для відзначення старшин. Предсідник: Корпусний командант. Члени: три старшини зі стяг, які борються на фронті.

Знаходиться в уладі бригад або корпусів старшини, наділені тризубом, то склад тих комісій входять лише тоті старшини.

Спосіб наділювання «Медаллю тризуба».

Предлоги на наділення «Медаллю тризуба» ставляють безпосередні команданти, від командантів підвідділів почавши в службовій дорозі.

Внески з точним описом виконаних робіт, за які предкладається до відзначення, йдуть до Державного Секретаріату Військових Справ. Сей розглядає їх і подає Раді Держ. Секр., яка в імени Укр. Нар. Респ. внески рішає, затверджує і наділяє відповідним відзначенням.

Наділювання «Хрестом учасництва» полагоджується в сей сам спосіб як при «Медалі тризуба».

Так виготовлені внески належить переслати до Державного Секретаріату Військових Справ, який розглядає їх і предкладає Раді Державних Секретарів, котра в імени У. Н. Р. внески затверджує і наділяє.

Щоби осуд про гідність до відзначення випав справедливо і безсторонно належить оцінка перших 50-ти старшин, які мали би одержати відзначення, до виділу, що складає:

1) команданта армії; 2) одного корпусного команданта; 3) двох булавних старшин зі стяг, які борються на фронті.

Опісля входять в життя наведені вгорі правила для способу поступування на відзначення «Тризуба з вінцем» і «Оружного Тризуба».

Право наділювання відзначень прислугує командантови армії в двох случаях:

1) наколи команданти є наочним свідком вчинку, тоді має право надавати відзначення «Оружним Тризубом» і «Тризубом з вінцем» по порядку від IV ступеня до II ступеня.

2) наколи виділ признасть відзначення одночасною ухвалою.

В обох случаях відзначує командант в імени Української Народної Республіки.

Про вчинки, за які рядовики, підстаршини і старшини заслугують на відзначення «Тризуба» вийде окремий правильник.

Медалі з тризубом одержують цивільні горожани за успішну і ревну працю в своїм...

Вчинки на відзначення для цивільних горожан з точним описом виконаних робіт і осягнених вислідів предкладають Раді Державного Секретаріату політичні або військові республіканські власти.

Розпоряд сей входить в життя з днем 1 мая 1919.

II. Опис відзначень

Тризуб I-го ступеня: Тризуб з лавровим вінком з золота, 5 ст. високий, носить на шиї на синій ленті з двома жовтими пружками, пружки на обох берегах ленти. Лента широка на 4 ст.

Тризуб II-го ступеня: Тризуб з дубовим вінком з золота, високий 4 1/2 ст. носиться його на стяжці такого самого взору і тої самої ширини, як при тризубів I ступеня. Се відзначення носиться посередині грудей в дірці другого гудзика згори.

Тризуб III-го ступеня: Тризуб зі смерековим вінцем зі срібла, високий на 4 1/2 ст. Носиться його на лівій грудній кишені та підкладці зі стяжки того самого взору і тої самої ширини, що тризуб II-го ступеня.

Підкладка в 5 ст. довга, на горішнім і долішнім березі зарублена.

Тризуб IV ступеня: Тризуб з калиновим листям зі срібла високий на 4 1/2 ст. Носиться його на стяжці зложеній трикутно того самого взору і тої самої ширини, що при I-ім ступени і носиться його на лівій груди над лівою кишенею.

Низші степені тризуба не знимається, коли носяться висші. Місто відзначення на стяжці можна носити саму стяжку.

Тризубови I-го ступеня відповідна стяжка того самого взору в першій дірці блюзи з гори.

Тризубови II-го ступеня відповідає стяжка в дірці другого гудзика з гори. Місто тризуба III-го ступеня можна носити на лівій грудній кишені пружок зі стяжки. Довжини 1 1/2 ст. Місто відзначення IV-го ступеня носиться на лівій груді над лівою кишенею пружок зі стяжки ширини 1 1/2 ст.

Медаля за труд

Медаля за ревне сповнювання обов'язків має 3 ст. в промірі. На передній стороні вирізьблений є тризуб з лавровою і дубовою віткою по боках, відворотна сторона має напись довкола берегом: «Українська Народня Республіка» а по середині слова «Борітеся-поборете». Медаля I-го ступеня золота, II-го ступеня срібна, III-го ступеня бронзова, IV-го ступеня сталева.

Медалю носиться на трикутно зложеній синій стяжці з чотирма жовтими пружками на лівій груди. Місто медалі можна носити на лівій груди пружок 1 1/2 довгий з тої самої стяжки.

Цивільні горожани носять медалю на лівій груди на трикутно зложеній чорній стяжці з червоними пругами на берегах. Місто медалі пришпилюють до лівого вилогу виложного ковніра подобу відповідної медалі на ланцюжку.

Хрест учасництва

Хрест учасництва виконаний з металю бронзової краски. На середині передної сторони тризуб, на долішній рамени хреста рік: «1918» на трьох иньших раменах бук. У. Н. Р. Хрест носиться на синьо-жовтій трикутно зложеній стяжці на груди над лівою кишенею. Місто хреста можна носити на лівій груди пружок з тої самої стяжки, 1 1/2 ст. довгий.

Оружний тризуб

Оружний тризуб, се тризуб сріблястого металю 3 1/2 ст. високий, який укріплюється на похву від багнета, 9 ст. низше від берега похви.

Станиславів, дня 30 квітня 1919

Рада Державних Секретарів

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 2, арк. 181. Рукопис. Оригінал.

№ 197
ПОВІДОМЛЕННЯ ПРЕСОВОЇ КВАТИРИ НКГА ПРО БОЇ ПІД ЛЬВОВОМ

1 травня 1919 р.

Пресова Кватира Начальної команди Галицької Армії звідомляє: Через суботу, неділю та понеділок велися тяжкі бої на відтинку 7-мої стрийської бригади. Поляки сконцентрували на малім відтинку шість курінів і як оповідали полонені, мали взяти Щирець, а на другий день Миколаїв. Відвазі і боєвій готовности стрільців і підстаршин удалося стримати сильний напір Поляків і ударемнити їхні заміри. В сих тяжких і завзятих

боях при обороні і протинаступах відзначилися: командант полку сотник Волощук, командант куріня пор. Чернецький, Дацишин, Рибачевський і Мар, як також неустрашимі команданти батерій пор. Олексій Медвідь і Сорохан. В протинаступні взяв участь суддя пор. Микола Стойко, який з межичасі у Щирци забрав сорок людей, що за лекші провини находилися в слідчім арешті, та сорок із збірної станиці висудців, звідкіля виїхав льокомотивою до Пустомит і тут завернувши ще відділ з 300 людей, що відступав, і обнявши над ним команду, розвинув розстрільну і пішов до протинаступу при діяльній підмозі панцирки під командою четара Шевця, яка дійшла аж до двірця Глинна, здержано дальший напір Поляків на шляху Лісневичі-Наварія. У відділі пор. Стойка відзначився передовсім звісний народний організатор булавний Михайлів і Когут, які улягли тяжкому зраненню.

Республика. – 1919. – 1 трав.

№ 198
ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ПРО БОЇ ПІД ЛЬВОВОМ

*2 травня 1919 р.**

Поляки почали нині з ранку наступ на наші становища на схід від Львова. Наступ відбито. Наші відділи наступали і заняли Миклашів і Чижки і помимо цілоденних ворожих протинаступів удержалися на повних становищах. Відділи, котрі брали участь в нинішніх боях, виконали світло своє завдання супроти переважаючого ворога. Наші старшини визначилися в нинішніх боях подивугідною відвагою.

Впрочім без змін.

Начальник штабу Галицької Армії

Республика. – 1919. – 4 трав.

*Дата документа.

№ 199
ЛИСТ ІНТЕНДАНТУРИ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ДО ПРЕЗИДІЇ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ПРО ДОДАТКОВИЙ ПРОДУКТОВИЙ ПРОВІАНТ

12 травня 1919 р.

Інтендантура НКГА зверталася кілька разів до Секретаріату Внутрішніх Справ і Інтендантури ДСВС з просьбою о доставу харчів для армії в полі, бо з району НКГА не можна прохарчувати армії. Перед кількома днями розпорядженням Інт. ДСВС І ч. 4522 зістали приділені Інтендантурі НКГА до прохарчовання зелізничників, жандармерії, інтерновані, арештовані, робітники копалень і заняті при доставі дерева для залізниці. Число людей до прохарчування — армія з приділеними виносить тепер 120 тисяч людей і 8500 коней. Запаси, які Інтенд. НКГА має, вистарчать для І корпуса до нових жнив, для другого і третого корпуса найдальше до пятнайцятого червня, так коли Інтенд. НКГА не буде діставати харчів з запола а спеціяльно збіжжя, не бере жадної відповідальності за наслідки.

Заподанє, що в повіті жидачівськім єсть так богато збіжжя, що можна армію виживати до нових жнив, нестійне, бо відділ реквізиційний в Жидачеві доніс, що запаси суть на вичерпанню.

З контигенту худоби призначеної з запола не одержує Інтендантура НКГА ні одної штуки. За се видала Інтенд. НКГА до 650 вагонів бараболь для апровізації цивільного населення.

Кромі того жадає харчевий Уряд ДС Вн. С з району НКГА вивозу не лишень бараболі, але також збіжжя, муки і інших харчів, хотя й Інтендантура відносилася кілька разів до Держ. Харч. Уряду, щоби позволень на вивіз харчів з винятком бараболь з району НКГА не виставляв.

Проситься з висше наведених причин доставляти для армії в полі харчі, і не давати дозволів на закупна збіжжя і м'яса в районі НКГА.

Начальна Ком. Галицької Армії
Штробель
Інтендантура отаман інтендант

Ч. Прес: 1382/19 Станіславів 12/5 19.

Присилаю Харчевому Урядови при Секрет. вн. справ до відома і відповідного зарядження.

Др. Голубович

AAN, Warszawa, kolekcja odpisów dokumentów, sygn. 34, k. 75–76.

№ 200
РАПОРТ КОМАНДУВАННЯ ІНТЕНДАНТУРИ 4 БРИГАДИ НКГА ПРО ФІНАНСОВІ СПРАВИ

12 травня 1919 р.

До Наказу НКГА № 39 з дня 4/III 1919 точка 15.

Приміткою Н. К. приказано, щоби усунути корони з обігу і виплат коронами більше не принимати. Сей приказ сповнено так, що коронова валюта усунулася у скарбниці а полишилися самі мати гривень і карбованців і то головно штуки по 2000 гривень, рідше 1000, ще меньше штуки по 500 а вже майже до унікатів належать ноти по 100 гривень. Деколи являються по 50 карбованців і ті приймаються зі страхом, бо дооколичні купці не хотять приняти деяких серий мовлячи, що вони узнані Д. С. Скарбу за невартні до грошового обігу, хоч проте нігде не було публичного урядового розпоряду.

Нині справа стоїть так, що дрібних українських грошей майже нема, австрійські зникли із скарбниці а взагалі з обігу в районі бригади. Супроти сього нема чим мужві виплатити заслуженими і коли відділи відходять або розв'язуються, то команданти, не виплативши належитости, не можуть закінчити місячних звітів. Люди не одержавши декуди вже зо два місяці заслуженими, починають підозрювати, що старшини команданти закрали гроші, а мужву лиш одурюють, що нема дрібних грошей; ніякі вияснення мужві не поможуть через се, і виключно через брак дрібного гроша упадає карність в війську, множиться дезерция і надужиття як рабунки, упадає довіра до вар-

тости власних грошей а росте і кріпить невдоволення до своєї державности.

Ізза браку дрібних грошей відділи не всилі виплачувати селянам за підводи. Робилося довший час надію що будуть дрібні гроші в операційній скарбниці і сим успокоювалося до часу цивільне населення, яке відсилане до дому чекає до часу, аж будуть такі дрібні, щоби ними можна було виплатити за підводи квоти, як 18, 20 та 40 гривень. Терпеливість селян декуди зачинає рватись і вони вносять аж до Держ. Секр. Військ. Справ жалоби на військо що воно бере підводи, однак за них не платить.

Так само стоїть справа із закупки для війська, селяни прийнявши згубшу штуку гривень хоч би лише 500 гривень з розпукою щоби йому дати дрібні хоч би і менше нехай би він міг собі купити наряд потрібний в господарстві. Не маючи дрібних грошей селяни випродують жидам збіже дріб то що за безцін, щоби одержати австрійські корони а для війська бояться вже заздалегідь продати зі страху перед грубими нотами.

Викупнозаємчий відділ не може платити за зайняті військами перебрані харчі дрібними грішми, через се ростуть залегливости й прилежні до вирівняня які утруднюють економічно-адміністративне діловодство.

З огляду на се, що при наборі грошей дня 7 мая 1919 одержано з скарбниці на побраних 800 тисяч гривень лише 100 тисяч гривень дрібнішими по 100, по 50 гривень і по 18 гривень та по 50 шагів а прочіми грубшими нотами. Головна скарбниця 4 золот. ... стоять перед евинтуальностию, що в короткім часі з браку неможливості розміни гроший в околиці застановить всякі виплати, які доповнюються до висоти 100 гривень і за дальші наслідки не може брати на себе відвічальности.

Тому просить як Начальну Команду як чинника уможливлюючого владнати в Держ. Секретаріаті, щоби постарався випуск дрібних нот до обігу бо лиш той спосіб можна буде запобічи лихови.

Скарбнича комісія Бригади: Предсідник скарбничої комісії.
II-гий член скарбничої комісії

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 205. Рукопис. Оригінал.

№ 201
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «РЕПУБЛИКА» ПРО ПЕРЕБУВАННЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ МІСІЇ В НКГА

13 травня 1919 р.

Дня 9 мая о годині 8-мій вечером вступила в переїзді з Рівного від Директорії УНР, американська місія з заступником парижського часопису «Пті Парізіян», п. Павлом Дю-Боше. Місію принимав головнокомандуючий генерал Павленко з корпусом старшин НКГА. Член американської місії заявив, що всі американсько-англійські місії ствердили факт, що українське військо є чисто національне і нема в нім сліду большевизму. Місія вислала три радія до Парижа корисні для УНР, між иншими має Антанта змусити Поляків до уступлення через замкнення їм довозу амуніції; Антанта посилає нам ліки й санітарний матеріял. Кореспондент «Пті Парізіян», який був у Київі за Центральної Ради, пояснив нам, що коли Антанта, а спеціяльно Франція, стояла до нас ворожо, то ми самі сьому винні, бо вони не були поінформовані про нас і про наші відносини, підчас коли Поляки видають від давна на сю ціль великі суми і мають звязки з пресою й дипльоматією Франції та заграниці, але тепер сама Антанта через свої місії пересвідчилася о наших слушних домаганнях. П. Поль Дю Боше мимо спізненої пори відвідає Пресову Кватиру НКГА, почім відїхала місія о 9.30 до Станиславова, звідки удається до Букарешту.

Република. — 1919. — 13 трав.

№ 202
ЗВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ, ОПУБЛІКОВАНЕ В ГАЗЕТІ «РЕПУБЛИКА»

16 травня 1919 р.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ! УКРАЇНСЬКІ СЕЛЯНИ, РОБІТНИКИ, ІНТЕЛІГЕНЦІЄ!

Пів року минуло, як по розпаді Австрії український нарід з оружжям в руках обняв управу Української Народньої Республіки, як серед куль перебирав львівські уряди і не допустив до того, щоби наш історичний і запеклий ворог, Поляк, запанував над нами на нашій вольній Україні, щоб та наша дорога земля від Сяну по Дон була добром других, Поляків і Москалів, а не нашого 35 міліонового народу, що мешкає на ній і її обробляє від півтора тисяча літ.

Під сим кличем і з вірою в Тебе Український Народе покликали ми Тебе до збруї.

Не ідемо в чужі землі шукати не свого добра, не хочемо ні клаптика чужих країв, але не дамо ні кусника нашої української землі в чужу, польську чи московську державу, не дамо, щоб український селянин, робітник, інтелігент, мав бути поневолений під сей великий, для всіх поневолених народів, визвольний час, коли всі вони будують свої держави і коли на глум всім змаганням наших ворогів:

Україна є, істнує і все кріпшає.

Український Народе!

Пів року на межах України ллється кров наших найліпших синів, пів року в нутрі України веде Москаль і Поляк свою підпольну роботу, щоби нас роздвоїти, росколоти між собою, а опісля тим легче нами заволодіти.

Та на ніщо та праця наших ворогів.

Дотепер до сегодня ні ногою вперед не пішов Лях в українську землю, а ті частини західно українських повітів, які заняв, ще відберемо!

До сегодня ми чули, що Москалі большевики, хоч як геройська була оборона військ Директорії Української Народньої

Республіки, зайняли майже всю Наддніпрянщину, здавалося що лиш на клаптику західньої України є наша Українська Народня Республика, тимчасом чуємо, як і цілі большевицькі корпуси переходять на українську сторону, що проти московських грабіжників піднеслася Київщина і Харківщина, підніс прапор самостійности Зелений і Шинкар, які покликали українське селянство і робітництво до оборони Республіки. Большевицькі війська, що прийшли на Україну, замкнені з всіх сторін в українському морі, розбігаються.

Український Народе!

Ми свідомі того, що на цілому просторі від Дону по Сян Ти знаєш, що:

волю і землю і широкий демократичний лад дасть Тобі ні Польща, ні Росія а Ти сам Український Народе у вільній самостійній Україні, в своїй Народній Републиці.

Віра в нашу будучність і в потребу нашої визвольної борби веде нас вперед.

По 6 місяцях українсько-польської, а двох роках українсько-московської війни, під ту весняну пору 1919 року, того року, що має світови принести мир і розоруження, звертаємося до Тебе Український Народе, Ви Селяне, Робітники, Інтелігенціє, з новим покликом, з новим горячим зазивом.

Український Народе!

Ми свідомі того, що 6-літна війна знемогла Тебе!

Ми свідомі того, що сотка сіл згоріло, що тисячі лишилися сиротами, інвалідами, бездомними!

Ми свідомі того, що чимраз більша доріжня, чимраз більше голодних, чимраз більша трудність життя.

Та ми мусимо тямити, що сі трудні відносини є у цілій Европі, що запанували вони наслідком світової війни, що відносно у нас голод ще не такий, як в других державах.

І тому кличемо до Тебе, Український Народе:

ВИДЕРЖАТИ!

Без огляду на відносини, без огляду на численні ряди ворогів, без огляду на наші численні жертви.

Ти, Український Народе, пішов до борби за волю Твоїх народних мас і за самостійність Укр. Нар. Републики і не вільнє Тобі станути на тому шляху!

Український Народе!

Дивляться на Тебе тіни князя Володимира Великого, короля Данила, дивиться герой нашої історії батько гетьман Богдан Хмельницький, дивиться Дорошенко і Мазепа та страшний труп, замучений в московській тюрмі — послідний гетьман вільної України: Павло Полуботок.

І всі вони, ті герої нашої минувшини, кличуть до Тебе: за волю України, за самостійність Укр. Нар. Републики:

до збруї — Український Народе!

Прийшов великий час, ми вільні сини Української Народної Републики і наші вороги мусять почути нашу тверду силу і волю.

Тому, Український Народе, ганьба тому, що зітхає і ридає, хто зневірений!

Хай мати не плаче сина, що ляг буйною головою в борбі за волю, бо він згинув за свою землю, за Україну!

Хай жінка не плаче мужа, бо він згинув в обороні рідного села, рідньої хати, бо він згинув за добро і волю українських народних мас!

Український Народе!

Прийшов великий час зєдинити всю силу народу, всі його верстви, щоби осягнути нашу ціль, нашу мрію: самостійність України!

Під той час всі ми брати, нема ріжниці між селянином, робітником і інтелігентом.

Коли ходить в оборону меж України, є лише горожане Української Народньої Републики, готові на смерть за її самостійність і волю!

Нема партій, всі вони лучаться одним великим словом:

САМОСТІЙНІСТЬ

українських народних мас і їх Української Нар. Републики.

Теперішний час для нас, се бути або не бути.

Український Народе!

Ми хочемо почути від Тебе Твою народню волю! Хочеш іти дальше у кровавий бій за Україну?

Хочеш завершити діло Творення Укр. Нар. Републики?

Український Народе!

Ми чуємо Твою відповідь, але хочемо її знати сильно і однозначно.

Всі наші сили за Республику, щоб не пішла марно та кров, що плила улицями Київа і Львова, щоб ті наші кровю злиті ниви від Дону по Сян покрилися буйним жнивом, щоби росло воно на вільній Українській землі і для вільного українського народа.

Хай живе Українська Народна Республика!

Республика. – 1919. – 16 трав.

№ 203
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «РЕПУБЛИКА» ПРО БОЇ НА ГАЛИЦЬКОМУ ФРОНТІ

17 травня 1919 р.

Цілий нинішний день велись важкі бої на полудневому крилі нашої Армії. Великими силами повів ворог наступ із району Судова Вишня–Мостиска–Хирів. На відтинку Хирова відбито всі завзяті ворожі удари, на других відтинках сего фронту наші відділи були змушені уступити із позицій, які займали та податися на нові оборонні становища.

На південь від Львова повели наші пробоєві відділи наступ з метою розвідки, вдершися до ворожих становищ коло Зубри і Солонки. Сі наші відділи під проводом сотника Шміда і четара Данке завдали ворогови болючі втрати. Самими полоненими взято одного старшину та 40 стрільців. В наших руках опинились 14 скорострілів і дві ворожі батареї. Із-за браку коней не мож було взяти їх з собою, тому їх знищено, забираючи замки та мірничі прилади.

У важких боях стоїть північне крило нашої армії вже другий день. Девять ворожих наступів відбила вчера завзята залога Доброшина під проводом четара Середовича. З успіхом відбила вона і нині знова поведені ворожі наступи, одначе мусіла з наказу відступити, сповняючи твердо свій обовязок. Наші частини займають тепер таку лінію: Мости Великі–Кристинопіль–Сокаль. З повним спокоєм відбито ворожий наступ на Мости

Великі. Завзято боряться всюди наші частини з перемагаючим ворогом. Вони ж боронять своєї рідної землі і з повним спокоєм ожидає наша армія важких та ще може завзятійших боїв.

Начальник штабу Галицької Армії

Республика. – 1919. – 17 трав.

№ 204
ПЕРЕЛІК САМОСТІЙНИХ ЧАСТИН ПРИ НКГА

17 травня 1919 р.

Оперативний відділ
Мобілізаційно-організаційний відділ
Персональна частина
Артіллерійська частина
Частина звязку
    а) Телефонна сотня
Розвідчий відділ
Технічна частина
Начальник Канцелярії
Командант Штабу
Булавня Сотня
Інтендантура
    а) Харчовий Склад
    б) Провірочно-розчисловий відділ
    в) Операційна скарбниця
    г) Ліквідатура НКГА.
    д) Шевська повітка
Санітарна частина
    а) Санмагазин
Самохідня частина
    а) Сотня самоходів ч. 4.
    а) Робітня самоходів
Обозна частина
    а) Обоз НКГА

Ветерінарійна частина
Відділ Полевої Сторожі НКГА.
а) Командант частини пол. сторожі (хор. Максимяк)
Полевий Суд
Бюро Народньої Освіти
Пресова Кватира
Преподобництво
Топографічна частина
Харчівня старшин НКГА
Полева поштова контора «А»

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 29, арк. 43. Машинопис. Оригінал.

№№ 205–209
ПРОТОКОЛИ ЗАСІДАНЬ РАДИ ДЕРЖАВНИХ СЕКРЕТАРІВ 18–24 травня 1919 р.

№ 205

18–24 травня 1919 р.

*18/III.1919**

Prysutni: HOŁUBOWYCZ, BACZYNSKI, POPOWYCZ, MAKUCH, BURACZYNSKI, BUBEŁA, BEM, K. ŁEWYCKYJ, PERFECKYJ, MYRON, połk. BEM.

BUBEŁA: predstawlaje sytuaciju: m. y. mużwa widkazuje sia posłuchu i widczytuje zajawu połk. KURMANOWYCZA z prośboju, szczob szcze **nyni wysłaty parlamentarja** do Polakiw z propozycijeju zawieszeńja orużija i zańjatja liniji Buha.

Pidpołk. BEM:

Dr. PERFECKYJ: zawiszeńje orużija je czysto wijśkowa sprawa, ta wse czerez te ratujemo terytoriju i majemo bazu dla politycznoji dijalnosty. Nechaj otże Nacz. Komanda bere sprawu w swoji ruky.

*Uwaga: Protokolant omylił się wpisując «III», zamiast «V» z kolejności protokołu i jego treści wynika, że winna być data «18/V».

dr. K. ŁEWYCKYJ: Zadajmo zawieszeńja orużija i ustałeńja demarkacijnoji liniji.

sekr. BUBEŁA: bez ohladu na se, szczo damo take poruczeńje czrez ... N. Komdy.

Riszeno: domahajemo sia zawieszeńja orużija i zhidnoho ustanowłeńja demarkac. liniji w ciły zaperestańja proływu krowy.

ЦДІАЛ, ф. 257, оп. 1, спр. 183, арк. 29. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 206

*19/3.1919**

Prysutni: HOŁUBOWYCZ, MAKUCH, MYRON, MARTYN, BURACZYNSKI, POPOWYCZ, PISECK, WYTWYCKYJ, KOZAN, PERFECKYJ, ARTYM.

BUBEŁA: wnosyt szczoby prosyty HREKOWA wyjichaty do Chodorowa.

HOŁUBOWYCZ: je za tym szczhoby zabezpeczyty perejizd czerez Rumuniju.

HOŁUBOWYCZ: dyplomatyczno dast sia szcze deszczo zrobyty, toż treba HREKOWA wysłaty do Rumuniji.

BUBEŁA: widczytuje telegramu z Nacz. Komdy jak sekr.

ARTYMOWYCZ: cofaty sia łysze czerez Rumuniju.

dr. WYTWYCKYJ: prosyty HREKOWA, szczoby pojichaw do Załucza do Nacz. Komdy, a opisla do Rumuniji w sprawi perejizdu.

Prez. HOŁUBOWYCZ: prosyt poriszyty kwestiji, jaki wyrynut na słuczaj, jak wse zawałyt sia.

Dr. K. ŁEWYCKYJ: maje predczutje, szczo Polaky budut howoryty pro zawieszeńje i tomu wnosyt, szczoby pryznaczyty ludyj do perehoworiw i daty im derektywy.

HOŁUBOWYCZ: w rachubu wchodyt: p. Dr WYTWYCKYJ, sekr. BURACZYNŚKYJ ta chtoś wijskowyj.

*Uwaga: Protokolant omylił się pisząc «19/3», bo kolejność protokołu w Księdze protokołów i jego treść wskazują, że jest to protokół posiedzenia z dnia 19 maja 1919. r.

Dr. PERFECKYJ: zastaw Dra DOBRYCKOHO, jakyj zajawyw, szczo po porozumińju z miscew. organizacijeju hotow wyichaty na druhyj bik i perehoworyty z liwymy partijamy. – Je hadky, szczo należałoby skorystaty z usłuh Dra DOBRYCKOHO i buty poserednykom.

Dr. WYTWYCKYJ: rozbyraje ewentualnosty: 1) po Śian pid suwer. polśkoju 2) ewent. jaku rozbyraw dr. K. ŁEWYCKYJ z KORYT., Sej projekt buw by do pryńjatja 3) ewent. linija Barthelemi.

Dr. K. LEWYCKYJ: Koryt. skazaw, szczo jemu taka hadka pryjmaty jak liniju **tymczasowu:** Je za skonbinowańjem seji propozyciji z ewent. liniji Barthelemi.

sekr. ARTYM.: persza ewent. widpadaje.

Dr. MAKUCH: pry druhij ewentualnosty.

Riszeno, szo obi ti (2 i 3) ewentualnosty możut buty naszymy widporucznykamy pryńjati.

Obhoworjujet sia druhu możływist – widkyneńje propozyciji. Na toj słuczaj należyt jak najdowsze zaderżaty sia w Stanysł. Na słuczaj zańjatja ciłoji terytoriji riszeno szczo **Prawytelstwo by wyjichało** – tut mohła-by ostaty łysze U. Nacionalna Rada.

Dr. WYTWYCKYJ: je za tym, **szczoby wsi try partiji wytworyły predstawnyctwo ukr. interesiw pid polśkym zaborom (riszeno).**

Dr. PERFECKYJ: je za tym, szczoby kohoś

Riszeno: 1) HREKOW prosyt Rumuniju o perejizd na Czesho-Słowakiju, 2) prawyt. za zhodoju Czechiw osiło-b w Mukaczewi.

Dr. K. ŁEWYCKYJ: Dr. KORMOSZ prosyt, szczoby jich wziaty.

p. POPOWYCZ: za tym, szczoby po powitach i w prawyt. łyszyty hroszi dla ostawszych.

Dr. ARTYMOWYCZ: je za tym, szczoby wypłatyty 3-mis. płatńju urjadnykam. – Akta i hroszi.

Z Prezyd. PETRUSZEWYCZEM i Dr. Ewh. ŁEWYCKYM.

Prez. PETRUSZEWYCZ: pp. PAWŁENKO i KURMANOWYCZ wśju wynu składajut na wijśko. Dohadajut sia, szczo persze zarjadżeńja cofneńja zdemoralizuwało wijśka. Treba otże ratuwaty armiju w naprjami Czecho-Słowakiw. P. KURMANOWYCZ uważaje sej plan za nemożływyj, ałe prychyływ sia do neho p. PAWŁENKO.

prez. HOŁUBOWYCZ: podaje do widoma postanowu D. S. z 19/5 szczo nyni szcze predczasno szcze cofaty, a koły zajde potreba cofaty sia, to se robyty w naprjami na Zbrucz. Se podano wże N. K. do widoma.

Dr. Ewh. ŁEWYCKYJ: Kwestija koły ...ut Stryj – se kwestija czasu. Cofańje na schid – je bezcilne, bo proty bolszewykiw wijśko ne pide. Szczo do wijśka PETLURY, to wono bezsylne. Pry nynisznych debatach stanuw PAWŁENKO, na stanowysku. Podaje do widoma, szczo gener. HREKOW maje pojichaty do Rumuniw prosyty o perejizd do Czecho-Słowak.

sekr. BUBEŁA: podaje plan sytuaciji.

p. MARTOS: kożen raz, koły-by Minist. abo Sekret. wyjichały za kordon, wże sprawa bude propawsza. Koły choczemo zabezpeczyty polit. stanowyszcze i koły chodyt o Sekretarijat – to dumka wyjizdu za meżi musyt buty widkynena. – Armija Hallera rozkładaje sia, toż treba szcze 2 miśjaci wyderżaty. – Treba ustanowyty pryczyny agitaciji w armiji, – treba-by zlikwiduwaty odyn front prym. bolszewyckyj.

Je takoż za tym, szczoby utworyty odyn urjad, – je za tym: **1) szczoby prawytelstwo ne wyjizdzało 2) dowesty do zlikwidowania odnoho z frontiw.**

Dr. Ewh. ŁEWYCKYJ: zijty sia o hod. 9:

Dr. wydaty nakaz: **1) boronyty sia, jak dowho mozna** 2) pryhotowańja: akty j materijały zawtra budemo ewakuuwaty, osobysto ruszyty z misćja szczojno w ostannij chwyli.

Riszeno urjadnykam wypłatyty 3-mis. płatni.

Dr. PETRUSZEWYCZ: za Zbruczem ne je sytuacija krytyczna, predstawlajut tam. sytuaciju korysnoju.

PETLURA maje dosyt poważnu armiju około 15 000 ludyj i tomu riszyw sia ity na Proskuriw, powstańje szyryt sia; koły by udało sia z tymy syłamy wijty w kontakt, można-by rozporjadżaty poważnymy syłamy. Koły-b takoż I i II korpus cofaty na Zbrucz – wony majut nadiju, szczo za 3-y tyżni ciłe prawobereże oczystyty. Pidtrymaty I i II korpus.

Manifesty do narodu.

HOŁUBOWYCZ – hot. Awstrija

1) Dr. K. ŁEWYCKYJ – hot. Awstrija

2) Sekr. MYRON – budynok dyrekciji (telef)

3) -//- MARTYNEC – ul. Doroszenka cz. 21

4) -//- BURACZYNŚKYJ – Matejky 10

5) -//- Dr. ARTYMOWYCZ – Realna Szkoła

6) Dr. MAKUCH – Chmelnyć 49
7) prez. PETRUSZEWYCZ – Union 10
8) Dr. Ewhen. ŁEWYCKYJ – Union 11
POPOWYCZ – Łypowa 1
9) Dr. WYTWYCKYJ – Lypowa 23
10) Dr. PERFECKYJ – Mazepy 19 (telef 53)
11) Piseckyj – telef. 179
12) Dyr. SZWEC – Union cz. 8.
13) MARTOS – Union cz. 8.

ЦДІАЛ, ф. 257, оп. 1, спр. 183, арк. 29–31. Машинопис. Засвідчена копія

№ 207

21\5.1919.

Prysutni: prez. HOŁUBOWYCZ, PETRUSZEWYCZ, K. ŁEWYCKYJ, sekr. KOZANEWYCZ, MAKUCH, MYRON, MARTYNEC, BUBEŁA, PISECK, PERFECKYJ, WYTWYCKYJ

Sekr. BUBEŁA: parlamentari wernuły nyni rano z tym, szczo Polaky protjahom nynisznoho dnia dadut widpowid.

PETRUSZEWYCZ: Nacz. Komda perejichała z Załucza do Bereżan.

HOŁUBOWYCZ: Dowsze zwolikaty ne możemo

PETRUSZEWYCZ:

HOŁUBOWYCZ: powidomlaje, szczo Derż. Skarbnyćja wyjde nyni.

2) radyt, szczoby nyni wyjichały ludy, jaki ne majut obowjazkiw na miscy.

3) radyt, szczoby 2–3 sekretariw z neurjadowymy osobamy wyjichały i wziały hroszi – via Czerniwci.

Dr. E. ŁEWYCKYJ: radyt, z ohladu na te, szczo derż. boronyty można łysze po Zbrucz – koły se zawede – perejty na czecho-słow. republyku, a same na uhro-ukr. terytoriji i wwijty w polityczni perehowory, a same nechajby dozwołyły formuwaty sia pry uhro-ukr. armiji. – Dla Czechiw sia kombinacija bude korysna.

BURACZ: wnosyt, szczoby urjadnykiw i oficeriw D. S. widpustyty.

Dr. Ew. ŁEWYCKYJ:

prez. HOŁUBOWYCZ: za tym, szczob D. S. łyszaw sia do ostannoji chwyli na terytoryji U. N. R.

sekr. BUBEŁA: major Lang widnis wrażińje, szczo Polaky postawlat tjażki usliwja.

Dr. E. ŁEWYCKYJ: je za tym, szczoby sejczas wysłaty radio, szczo Polaky pry pomoczy franc. armiji nastupajut na nas.

prez. HOŁUBOWYCZ: widczytuje pyśmo Naddnipr. z tym, szczoby nad Zbruczem dozwołyty jim zorganizuwaty dobrowolciw z BOŁBOCZANOM pid uprawoju Nacz. Komdy.

Riszeno: peredaty BOŁBOCZANA do dyspozyciji Nacz. Komdy.

Dr. PETRUSZEWYCZ: sejczas predłożyty Czecham projekt federaciji.

Dr. PERFECKYJ: Jak perenosyty sia kudy, to widrazu za hranycju.

Riszeno:

przez. HOŁUBOWYCZ: szcze raz stawyt sprawu: nechaj nyni o 12 hod. w noczy 3 człeniw prawytelstwa wyjiżdżaje, a same:

1) sekr. KOZANEWYCZ
2) -//- BURACZYNŚKYJ
3) -//- Dr. WYTWYCKYJ
4) -//- Dr. ARTYMOWYCZ

W sprawach urjadnykiw riszeno:

a) ewekuowanym wypłatyty 3-miśjacznu płatniu, a takoż upoważneno, szczo komisar je upoważnenyj na słuczaj ewakuaciji wypłatyty 3-mis. płatńju, a resztu perewezty do osidku prawytelstwa.

sekr. BURACZYNSKYJ:

ЦДІАЛ, ф. 257, оп. 1, спр. 183, арк. 31–32. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 208

23/5.1919.

Imenowano sudijamy awskultantiw:
1) Dra Romana KORNYCZ JASENYCKOHO dla Peczeniżyna
2) Andrija SYROTJUKA dla Zbaraża
3) Zyhmonta KOTOWŚKOHO dla Pidhajeć
4) Josyfa GOŁEMBJOWSKOHO dla Ternopola
a sudiju Jarosława KORDASEWYCZA powit. sudijeju dla Sołotwyny.

ЦДІАЛ, ф. 257, оп. 1, спр. 183, арк. 32. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 209

24/5.

Prysutni: gen. HREKOW, prez. HOŁUBOWYCZ, MAKUCH, KOZANEWYCZ, HORBACZEWSKYJ, o. Dr. JURYK.

Kapitulaciju pidpyraje: gen. PAWŁENKO, połk. KURMANOWYCZ, gen. GREKOW i radjat, szczob III korpus perejszow do Czecho-Słowakiw, II do Rumuniw.

Charakterystyczne, szczo z tym wneskom wychodyt N. Komda.

o. Dr. JURYK: Proty PETLURY.

Dr. HORBACZEWSKYJ: pidpyraje hadku, szczoby ne tratyty łucznosty z Ukrajinoju i za uderżańjem armiji.

Je za tym, szczoby czastynu armiji dyryguwaty na schid.

Dr. MAKUCH: je hadky, szczo z militarnoho boku nijake wijśko ne bude, je za wydymoju zajawoju sympatij dla wsch. Ukrajiny.

Dr. WYTWYCKYJ: perechid na storonu PETLURY może nam prynesty łysze szkodu, bo PETLURA wważajet sia bolszewykom. Armija, jaka by tam perejszła zdemoralizujet sia, koły Rumunija wystupaje z rameny Antanty — pered neju skapituluwaty.

Stawyt: szczoby materijał wojennyj peredaty PETLURI.

Gen. HREKOW:

O. kan. JURYK: koły diło propaszcze – ne dawaty pryczyny do nowych żertw.

Dr. HOŁUBOWYCZ: ne majemo sposobu prohołoszeńja kapitulaciji – jak my ne skapitulujemo, to budemo maty szcze zawjazok armiji. – Armiju treba wycofaty na schid. – Otże musymo boronyty sia do ostanka.

Dr. WANIO: je 1) do włastyj cywilnych szczob ostawały na miscy, 2) szczo prawyt. prykazuje pered syłoju ustupaty.

Gen. HREKOW:

Dr. PERFECKYJ: dla istoriji i nastroju.

o. Dr. JURYK: Koły poszkodyła nam osoba PETLURY

Riszeno: 1) ne kapituluwaty

2)

Dr. BACZYNŚKYJ: ne możemo kapituluwaty ani pered Polakamy, Rum, Czech.

Sekr. KOZANEWYCZ zrik sia sekretarstwa.

ЦДІАЛ, ф. 257, оп. 1, спр. 183, арк. 32–33. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 210
ЛИСТ ВІДОМИХ ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ УНР ДО ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІДНОСНО ДОЗВОЛУ НАБОРУ ДОБРОВОЛЬЦІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЗОУНР ДО ВІЙСЬК УНР ПІД КОМАНДУВАННЯМ ОТАМАНА БАЛБАЧАНА

18 травня 1919 р.

До великого уряду Західної Области Української Народної Республіки

Ми нижчепідписані представники інституцій і партійних організацій Наддніпрянської України з огляду на небезпечний військовий стан на фронтах вважаємо своїм обов'язком робити спробу організації волонтерства Збройних сил з наддніпрянців, яки-б могли в найближчим часі вступити до повної роспорядимости висчої військової Команди Галицької Армії.

Для того просимо Високий Уряд:

Дозволити почати негайно організацію Волонтерського легіона Соборної України в районі біля Збруча на території Галичини під контролем Висчої Військової Команди Галицької Армії.

Призначити для організації цего легіона відомого – як найкращого військового організатора Отамана Балбачана.

Позаяк перша організація мусить служити зразком для всіх, яки-б мали бути на далі, то призначення отамана Балбачана ми ставимо, яко необхідну умову.

Член Президії Трудового Конгресу
За Центральний Комітет партії Соціал-Федералістів: Кость Маціявич
Самостійників-Соціал.: Д. Симонів
Демократів-Хліборобів: Сергій Шемет
Всеукраїнський Союз Хліборобів власників

м. Станіславів, 18 травня

ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 1406, арк. 6. Рукопис. Оригінал.

№ 211
ІНФОРМАЦІЯ ПОЛІТВІДДІЛУ РЕВВІЙСЬКРАДИ УКРРАДАРМІЙ ПРО ГАЛИЦЬКУ АРМІЮ

23 травня 1919 р.

Сейчас численность Галицийской армии правительства Голубовича доходит до 200 тыс. человек. Галицийская армия начала формироваться в ноябре 1918 г. после распада австро-венгерской монархии из русинов, имеющихся в местных гарнизонах, а именно: г. Стрыя, где находился 9-й полк, Перемышля и Самбора (33-й ландверный й 77-й пехотный). Армия пополнялась постепенно солдатами-галичанами, возвращающимися со всех фронтов, в том числе и Украйни.

Командний состав. Состоял сначала из украинских офицеров бывшей австрийской армии. Генеральний штаб составляли офицеры бывшей австрийской армии по преимуществу не украинской национальности.

Галицийское правительство устроило при дипломатических миссиях Будапешта, Вены и других столиц бывшей Австрии

вербовочные бюро, где главным образом вербовались унтер-офицеры, инженерные, саперные й вообще технические силы, а также офицеры.

С течением времени руководящие элементы в Галицийской армии стали не украинской национальности.

Военное снаряжение. Прежде всего были взяти те небольшие запаси бывшей австрийской армии, которые имелись в небольшом количестве в провинциальных городах. В дальнейшем количество его пополнялось оружием, отбиравшимся у всех частей, возвращавшихся через Галицию на родину, а также путем обмена военного снаряжения на нефть, керосин й другие минеральные продукты, имеющиеся в Галиции.

Обмен производился с Венгрией (досоветской) и немецко-австрийскими областями. Большая и лучшая часть армии направлена против польских легионов, занявших в ноябре крупнейшие и важнейшие центры Галиции — Львов и Перемышль. Часть войск направлена в помощь Петлюре в район Сарны — Ровно и, наконец, остальные находятся на Галицко-Украинском фронте.

В декабре Петлюра прислал в Галицию дивизию хорошо обученных, одетых и вооруженных войск с артиллерией и большим количеством военного снаряжения. Эти части, которые до сих пор не пополнялись, находятся сейчас в стадии полного разложения. По сведениям последних дней, в петлюровских частях, расположенных в Галиции, организовались коммунистические ячейки. Вообще вся Галицийская армия переживает процесс разложения.

На главном направлении от Волочиска до Тернополя нет почти никаких войск. В самом Тернополе имеется гарнизон приблизительно в 2000 солдат, ненадежных для галицкого правительства.

Настроение населения. Прошедших Галицию наших людей галичане-крестьяне спрашивают, когда придут большевики, почему не приходят большевики. Очень часты случаи перебежек на нашу сторону по всему Галицко-Украинскому фронту крестьян и солдат.

В районе Тарноруда (ниже Волочиска) сорганизовались даже партизанские отряды галицких крестьян, охраняющих боевой участок совместно с советскими войсками.

Ввиду бездействия советской армии на Галицком фронте в массах создалось убеждение, что украинское Советское правительство от дальнейшего наступления отказалось.

Стали распространяться нелепые слухи, будто с перебежчиками обращаются зверски (отрезают уши, выкалывают глаза и т. п.). Это происходит потому, что в массах ожидали сформирования из перебежчиков активных боевых единиц для наступления на Галицию. Но ввиду затишья на фронте эти слухи, при усердной поддержке правительственных агентов и при естественном отсутствии сношений с Галицией, получили распространение.

Образовавшийся на фронте из представителей галицких коммунистов Военно-революционный комитет принимает меры для разъяснения вздорности этого слуха. С разрешения центральной правительственной власти аэропланы разбрасывают соответствующую революционную литературу и воззвания почти по всей территории Восточной Галиции.

Заведующий информационно-разведывательным отделением Ланде
№ 13 секр
Политотдел Реввоенсовета Укрсовармий
Наштаукр для особых поручений при комфронте (подпись)

Гражданская война на Украине. – Т. 2. – С. 74–75.

№ 212
ЛИСТ КОМАНДУЮЧОГО ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА ЮЗЕФА ГАЛЛЕРА НАЧАЛЬНІЙ КОМАНДІ ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК У ВАРШАВІ ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕГОВОРИ

27 травня 1919 р.

Dnia 26 b. m. przybyli do LUBLINA Parlamentarze Ukraińscy: P/Pułkownik FILDER i Sotnik KOŁTUNIUK, wysłani przez Generała PAWŁENKO w celu zaproponowania nam zawiszenia działań wojennych izakomunikowania nam warunków Rządu Ukraińskiego.

Warunki te są: linją graniczną między Armjami Polską i Ukraińską byłaby linja Bugu – KUROWICE–PRZEMYŚLANY–MIKOŁAJÓW–STRYJ.

W odpowiedzi na powyższą propozycję, zakomunikowałem Parlamentarzom niżej wyszczególnione warunki:

1) Kompletną kapitulację Wojsk Ukraińskich z wydaniem wszelkiej broni i amunicji. Miejsca, gdzie te wydania będą uskutecznione, będą wyznaczone przez specjalną Komisję ustanowioną po przyjęciu warunków.

2) Oddanie w nasze ręce całego parku kolejowego.

3) Mianowanie mieszanej Komisji do przeprowadzenia śledztwa w sprawie okrucieństw, popełnionych przez Ukraińców nad ludnością Polską.

Parlamentarze odesłani zostali dziś rano z powrotem via KRAKÓW–PRZEMYŚL–LWÓW–SAMBOR do STRYJA.

Według informacji Parlamentarzy, opuścili oni Kwaterę Główną generała PAWŁENKI w STRYJU dnia 19 Maja i przejechali przez linję bojową w DROHOBYCZU.

J. Haller, m. p.

Ukraine and Poland. – Vol 1. – P. 133.

№ 213
ЛИСТ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ НАЧАЛЬНІЙ КОМАНДІ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ПРО ПОВНОВАЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ НА ЧОЛІ З ОТАМАНОМ ДЕЛЬВІГОМ ВЕСТИ ПЕРЕГОВОРИ ПРО СПІЛЬНУ БОРОТЬБУ З РОСІЙСЬКИМИ БІЛЬШОВИКАМИ З ДОДАТКАМИ ДОКУМЕНТІВ

31 травня 1919 р.

Odpis.
Załącznik 22.
TŁUMACZENIE.

Główny Ataman
wojsk
Ukraińskiej Republiki
ludowej.
31 maja 1919 r.
L. 1979
Kwatera Główna.

Do
Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich

Zawiadamiam niniejszym Naczelne Dowództwo W. P., że nadaje wojskowej delegacji z atamanem DELWIGIEM na czele, pełnomocnictwo, na mocy którego ma on prawo w razie wyjaśnienia, że zadaniem Naczelnego Dowództwa W. P. jest walka z rosyjskimi bolszewikami, podpisać umowę zabezpieczającą wojskom Ukraińskiej Republiki Ludowej prowadzenie obok wojsk polskich dalszej walki z bolszewikami rosyjskimi.

Za zgodność:

Główny Ataman:
podpisano: Petlura

Załącznik 7.

Punkty zasadnicze dla konferencji o zawieszenie broni prowadzonej przez delegatów Nacz. Dow. W. P. z przedstawicielami Ukraińskiej Republiki Ludowej.

1) Nacz. Dow. W. P. otrzymawszy meldunek od Gen. Iwaszkiewicza o przyjeździe do Lwowa delegacji z ramienia głównego atamana wszystkich wojsk Ukraińskiej Republiki Ludowej PETLURY celem prowadzenia pertraktacji o zawieszenie broni pomiędzy armją polską, a armją ukraińską, mając szczery zamiar położyć kres rozlewowi krwi pomiędzy narodami od wieków na terenie Galicji osiadłemi, które swego czasu bez ich woli zostały do byłej monarchji austro-węgierskiej aktem gwałtu dokonanym przez państwa zaborcze wcielone, życzliwie idzie na spotkanie propozycji głównego atamana wojsk Ukraińskich Republiki Ludowej i mając również zamiar położyć kres dalszemu pochodowi bolszewizmu na zachód wysyła ze swej strony delegację w składzie:

Generała RODZIEWICZA,
Pułk. SULIMIRSKIEGO,
Pułk. OBERTYNSKIEGO,
Majora MARYANSKIEGO,
Kapitana ROZWADOWSKIEGO,
Por. BIERNACKIEGO.

2) Delegacja ma tylko pelnomocnictwo do rokowań czysto wojskowych i dlatego prowadzi pertraktacje jedynie w celu zawieszenia broni z ramienia Nacz. Dow. W. P. nie tyczące się zupełnie kwestji terytorjalnych i politycznych.

3) Zawieszenie broni w razie zgody na punkta zasadnicze postawione tak przez delegację polską jak i ukraińską może być tylko wtenczas faktycznie zawarte i podpisane, o ile obie delegacje rozporządzać będą zupełnie ściśle i dokładnie na mapie wyznaczona odpowiadająca rzeczywistości linja, na której wojska polskie i ukraińskie w danej chwili znajdują się w bezpośredniej styczności.

O ile delegacji polskiej wiadomo, wojska polskie stale posuwające się na wschód na froncie Założce, Zbaraż, Skałat, Czortków, Potok Złoty, Niezwiska nie spotykają żadnych oddziałów regularnej armji ukraińskiej. Ludność miejscowa bez względu na narodowość podaje również wiadomości, z oddziałów regularnej armji ukraińskiej dalej na wschód niema i wysyła swoich przedstawicieli z prośbą, ażeby

oddziały polskie posuwające się naprzód ochraniały jej życie i mienie przeciwko bandom maruderów podających się za żołnierzy armji ukraińskiej.

Dla ułatwienia otrzymania wiadomości o linji obecnie zajmowanej przez wojska ukraińskie na froncie proponowanym do rozejmu, delegacja polska zobowiązuje się uzyskać pozwolenie w Dow. frontu wołyńsko-galicyjskiego na wyjazd dwóch członków delegacji ukraińskiej do głównej kwatery wojsk ukraińskich a także na powrót tych delegatów do Lwowa.

4) Nacz. Dow. wojsk ukraińskich obowiązuje się nie wszczynać żadnych układów z bolszewikami mających na celu jakiekolwiek sprawy związane z akcją wojskową lub też mające na celu wzajemne pojednanie. Gdyby się jednak konieczność innych układów ukazała, są one dopuszczalne tylko za poprzednim porozumieniem się z Nacz. Dow. W. P. i musiałaby w nich brać udział przedstawiciel Dowództwa polskiego.

5) Nacz. Dow. W. P. zobowiązuje się natomiast dopomódz wojskom ukraińskim, o ileby te ostatnie nie były w stanie same tego uczynić, w powstrzymaniu wtargniecia bolszewików do Galicji Wschodniej. W razie nagłej konieczności wspólnej akcji przeciw bolszewikom przed zawarciem ostatecznego rozejmu, Naczelne Dowództwo nad wojskami operującymi wspólnie przeciw bolszewikom, tak polskiemi jak ukraińskiemi obejmuje zawsze bez względu na swoje szarże dowódca polski.

6) Nacz. Dow. W. P. zamierza po zawieszeniu broni rozpocząć rokowania mające na celu zawarcie stałego pokoju.

7) Wszystkich uwięzionych polaków należy natychmiast wypuścić a życzącym wyjechać do wyjazdu dopomódz.

Naczelne Dowództwo W. P.
Zał. Do rozk. Nr. D. 454/ II. pouf.

Warszawa, dn. 5 czerwca 1919.

Instrukcja dla rokowań o zawieszenie broni z delegatami Petlury we Lwowie

I. Według oficjalnego zawiadomienia Nacz. Dow. W. P. przez głównego atamana wszystkich wojsk ukraińskich Narodowej Repub-

liki Petlury są z jego ramienia wydelegowani do prowadzenia pertraktacji o zawieszenie broni następujący oficerowie ukraińscy:

Główny delegat, ataman Dalvich [Delvig],

czlonkowie:

pułk. gen. sztabu Łypko,
pułk. gen. sztabu Koso Slusarczuk,
pułk. gen. sztabu Zołkowaki,
pułk. gen. sztabu Antoni Zuk;
sekretarz delegacji:
sotnik Kamieński;

tłumacz:

sotnik Czechowicz.

II. Powyższa misja posiada tylko pełnomocnictwa do rokowań czysto wojskowych, należy więc prowadzić takowe wyłącznie w imieniu Naczelnego Dowództwa W. P.

III. Ponieważ nie wiadomo dokładnie czy i jakie siły ukraińskie się przed nami znajdują, ma być komisyjnie skontaktowane i linja demarkacyjna według tego wyznaczona.

IV. Dotrzymanie linji demarkacyjnej jest ważne tylko, o ile bolszewicy granicy galicyjskiej nie przekroczą oraz o ile życie i mienie polaków w części zajętej przez ukraińców przez kogokolwiek bądź na szkodę narażone nie będzie, także w razie zagrożenia granicy galicyjskiej znacznemi silami bolszewickiemi dotrzymanie linji demarkacyjnej ustaje.

V. Naczelne Dowództwo W. P. zobowiązuje się natomiast o ile by ukraińcy nie byli w stanie to uczynić, powstrzymać wtargnięcie bolszewików do Galicji Wschodnej.

VI. Dla kontroli wypełnienia powyższej gwarancji żądać należy zezwolenia na urządzenie w Podwołoczyskach, Husiatynie, Skale i Czortkowie stałych wojskowych placówek kontrolnych z dodaniem cywilnych komisarzy, u których by się ludność polska uskarzyć mogła.

VII. Naczelne Dowództwo wojsk Ukraińskich zobowiązuje się nie wszczynać żadnych układów z bolszewikami. Gdyby się jednak konieczność takowych ukazała, są one dopuszczalne tylko za poprzedniem porozumieniem się z Naczelnem Dowództwem W. P. i musiałaby w nich udział brać przedstawiciel Wojsk Polskich.

VIII. Naczelne Dowództwo W. P. zobowiązuje się natomiast dopomódz wojskom ukraińskim o ile by nie byli w stanie to sami uczynić w powstrzymaniu wtargnięcia bolszewików do Galicji Wschodniej.

IX. W tych miejscach, gdzie front bolszewicki bezpośrednio się z naszym styka, zastrzegamy sobie wolną rękę. To samo tyczy Wołynia, gdzie brak ścisły[ch] danych i politycznej jakości i stosunku tam będących sił ukraińskich do Ukraińców Galicyjskich.

X. Termin wymówienia zawieszenia broni 5-cio dniowy na wypadek gdyby bolszewicy do Galicji wkroczyli lub ludność została gwałcona mamy natychmiast prawo przekroczenia linji demarkacyjnej.

XI. Wazność zawartego układu o zawieszeniu broni: 4 tygodnie. Po podpisaniu zawieszenia broni, strony przystępują do rokowań rozejmowych, albo ten układ o zawieszenie broni może być przedłużony lub na podstawie nowych warunków ponownie zawarty.

XII. Przebiegu pertraktacji należy Naczelne Dowództwo telegraficznie raportować. Dalsze istrukcje poda Nacz. Dowództwo odpowiednio do przebiegu pertraktacji.

XIII. Wszystkich uwięzionych polaków cywilnych należy natychmiast uwolnić i odesłać.

XIV. Wszystkie szpitale, w których się znajdują chorzy polacy, należy postawić pod polski nadzór.

XV. Otrzymują:

Generał Rodzewicz, Generalna Adjutantura, Dowództwo Frontu Galicyjsko-Wołyńskiego, Ministerstwo Spraw Wojskowych, Biuro Prezydjalne Ministerjum Spraw Zagranicznych (na kopercie do wyrażenia swej opinji).

Haller, m. p., pułkownik

Odpis
Lwów, 9 czerwca 1919 roku.
Załącznik 12.

Naczelne Dowództwo W. P.
Delegacja dla pertraktacji dla
zawieszenia broni z przedstawicielami
armji ukraińskiej.

Do
Naczelnego Dowództwa W. P. Oddział II w Warszawie

Dodatkowo do tut. depeszy z dnia 8 bm.

Propozycje w sprawie wyznaczenia obszarów w Galicji Wschodniej gdzieby armja ukraińska atamana Petlury po zawarciu zawieszenia broni mogła chwilowo pozostać oparła delegacja polska na podstawach wynikających z warunków politycznych a mianowicie:

Według wskazówek otrzymanych przezemnie od Naczelnego Wodza Wojsk Polskich uważałem, że z niektórych poglądów politycznych wynika, iż zupełnie zniszczenie siły wojskowej rządu Petlury nie jest na razie pożądane a że w rzeczywistości siła ta już dziś przedstawia się bardzo wątpliwie z powodu zupełnej prawie dezorganizacji resztek armji ukraińskej zniszczonej przez naszą ofenzywę i dziś śmiało powiedzieć można, że armja ta nie jest w stanie stawić jakikolwiek opór czy to nam czy też bolszewikom.

Wyznaczenie obszaru potrzebnego dla względnej przynajmniej reorganizacji tej armji na którym miałaby ona swe tyły od zachodu i północy zabezpieczone na podstawie zawartego zawieszenia broni przez armję polską a od południa granica Rumunji i mając przed sobą od wschodu jedynie jako wroga bolszewików może przy pewnej energji i zdolności swego wodza zreorganizowac się i odzyskać choć częściowo pewną wartość bojową szczególnie, że bolszewicy stojący na przeciw wspomnianego wyżej odcinka Zbrucza na razie nie przejawiają żadnej prawie chęci do niepokojenia wojsk ukraińskich.

Delegacja polska proponując dla wyżej wspomnianego celu odstąpienie armji ukraińskiej wymienionego w swej depeszy z dnia 8 b. m. obszaru miała na myśli oddanie go jedynie chwilowo nie dłużej jak na 4 do 8 tygodni pod warunkiem, że po upływie tego terminu armja Petlury wyruszy na wschód a przynajmniej przejdzie całkowicie na lewy brzeg rzeki Zbrucza opóźniając w ten sposób ostatecznie Galicję Wchodnią, nie tylko od swych oddziałów wojskowych lecz

także wszystkich urządzeń tyłowych oraz administracji i odda ten obszar ostatecznie pod władzę Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich. Zdaniem komisji prędkie opróżnienie tego obszaru jest koniecznie potrzebnem dla uspokojenia opinji publicznej w Galicji Wschodniej a także i z punktu widzenia czysto wojskowego gdyż w ten czas armja polska na froncie wschodnim będzie w posiadaniu silnej linji obronnej przeciw bolszewikom a mianowicie rzeki Zbrucza.

Zdaniem delegacji jeżeli chodzi o konieczne podtrzymanie istnienia rządu atamana Petlury innego wyjścia nie ma a pozostawiona w obecnych warunkach jego armja nawet po wstrzymaniu dalszego naporu z naszej strony zamieni się niezawodnie w przeciągu 2 do 3 tygodni w zbolszewiczałe bandy maruderów.

Sekretarz Del. Biernacki por.
Prezes Del. Nacz. Dow. W. P. Radziewicz gen. ppor.

Ukraine and Poland. – Vol 1. – P. 167–172.

№ 214
ЗВЕРНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ «ГРОМАДЯНИ!» ПОВІТОВОГО КОМІСАРА ПРО ДОПОМОГУ ВІЙСЬКОВИМ НА ФРОНТІ З ДОДАТКОМ ОБІЖНИКА

*Не пізніше травня 1919 р.**

Громадяни!

У важку, преважку хвилю довелось нам добувати волю для нашого Народа, визволяти рідну землицю з-під кормиги ненаситнього, споконвічнього ворога, добувати волю для нашого Народа! Бо стати проти нього мусіли «наші жовнярики», яким по чотирох літах страшних, досі небувалих воєнних трудів, не судилось хочби через короткий час пригорнути своїх бідняток до батьківських грудий, натішитись ними, нагодувати їх зголоднілих, направити свою розбиту хатину, нарубати

*Дата встановлена за змістом документа.

дровець щоб їм затопити в печі. Бо мусіли йти в похід в лахмітю, якого їм з милосердія не зрабовано в поворотній дорозі з далекої Італії, без біля, в подертих черевиках. Пішли і твердим муром стали проти завзятих наступів переможного ворога та хоробро обороняють рідний край перед страшним ляцьким ярмом.

Панове Громадо! Чи зумієте Ви належно оцінити сю безмежну велич посьвяти Ваших батьків, мужів і братів для Вас?

Чи знаєте, як добре розуміють они вагу хвилі, яка рішить про цілі сотки літ, про цілу будуччину нашого Народа? Таких героїв ще не було на сьвіті панове Громадо і маленькими муть видаватись супроти тих наших жовняриків закостенілих з зимна, а зі сьвятим огнем завзятя і любови свого народа, діла найбільших велитнів сьвіта, які записала досі в своїх книгах історія.

Громадяни! Управа українських військ не може ізза знаного всім браку біля, одежі і обуви заосмотрити належно в ті річи наших героїв в поли. Тож ми усі мусимо їм допомогти конечно допомогти!

В кождій родині знайдесь щось непотрібного, а хочби оно серед теперішних важких відносин могло навіть нам придатись, не забувайте хто пóтребує від Вас тих річий.

Ви жертвуєте сорочку, чи старий кожух, чи пару переходжених черевиків, жовняр на фронті наставляв свою буйну голову за Вас і цілих Ваших поколінь!

Чи Ви сьвідомі сего, що Ваші діти, унуки і правнуки з роду в род будуть або проклинати Вас і себе що Ви їх на світ божий видали і казали їм бути ляцкими рабами і підніжками, бо Ваше самолюбство не дозволило Вам у сю велику хвилю убрати своїх героїв і Ви змусили їх з причини браку одежі серед найбільшого зимна уступати перед добре одітим ворогом, — або славити Вашу память до найдальших поколінь, що Ви оцінили як слід вагу хвилі і самі скинули з себе майже послідний приодівок, дали його борцям за свободу і помогли їм ту свободу добути!

Українські батьки, матері і дівчата покажіть перед цілим сьвітом, який звертає пильну увагу на Вас, що Ви гідні прав людини, що заслужили собі стати панами в своїй хаті!

Складайте негайно у своїх громадах білє, теплу одів і черевики на руки місцевих комітетів, які зложуть зібрані річи за поквітованєм в дотичних повітових державних Комісаріятах.

До сеї цілі творіт сейчас-же такі місцеві комітети; нехай комітетові не минуть ані одної хати, де зложеноб їм вдовину лепту, а Ви Громадяни памятайте, що вдвоє дає той, хто дає скоро.

Державний Секретаріят внутрішнах справ.

До всіх сільських Комісарів в повіті!

Подаючу до відома повисший поклик поручаю П. сільському Комісареви подати єго до відома всіх громадян в спосіб в громаді практикований і заохотити всіх до негайного складаня жертв. В тій цілі належить утворити Комітет для збираня жертв – зложений з П. сільського Комісаря, священика, учителя (або учительки), або инших інтеліґентних, метких і вимовних селян, згл. міщан. Комітет повинен бути не надто чисельний, але за то справний і діяльний. Зі складу Комітету належить ще виділити контрольну комісію. Жертви має ся що тижня складати в Пов. Комісаріяті, який виставить поквітованє відбору.

Надіюсь, що П. сільські Комісарі зрозуміють свій патріотичний обовязок і постарають ся, щоби придбати як найбільше жертв, для наших жовнірів і то як найскорше, – щоби ми могли хотяй в той спосіб відвдячитись їм за се, що они своїми грудьми боронять нас і наші хати перед затіями наших відвічних ворогів – і сим чином показати їм наше признанє і облекшити їм зношеня воєнних трудів.

Пов. держ. Комісар
В. З.
Мандичевський, в. р.

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 31. арк. 118. Друкарський відбиток.

№ 215
ЛИСТ КОМАНДИ ЗАПАСНОЇ ЛІКАРНІ В КОЛОМИЇ ДЕРЖАВНОМУ СЕКРЕТАРІАТОВІ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ПРО НЕГАЙНУ ДОПОМОГУ НА УТРИМАННЯ ХВОРИХ

5 червня 1919 р.

Державного Секретаріату Військових Справ. 10 Відділ

Коломия, дня 5 червня 1919. Почтою

Запасна лічниця в Коломиї від 25 мая 1919 без харчів і грошей, виключно милостиню околішних сіл.

На приказ румунських властей розділено українців від поляків, так що 5 червня стан хорих українців виносить около 280 голів і до того 110 осіб персоналу.

Грошей около 50.000 самими гривнями котрих ніхто не приймає.

Проситься о негайну поміч в який небудь спосіб, най лучше через висланє інтернаціонального Червоного хреста з великими повновластями до Коломиї, бо инакше чекає нас крайна нужда.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 2, арк. 179.

№ 216
ВІДОЗВА КОМАНДУЮЧОГО ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА-ХОРУНЖОГО МИКОЛИ ОМЕЛЯНОВИЧА-ПАВЛЕНКА ДО ГРОМАДЯН ГАЛИЦЬКОЇ УКРАЇНИ ПРО ДОПОМОГУ ХВОРИМ І ПОРАНЕНИМ ВІЙСЬКОВИКАМ

*Не пізніше 6 червня 1919 р.**

Горожане!

Після пятирічної війни, наш народ знова покликаний Національною Радою до зброї, щоби захистити свою волю і права на своїй землі від віковічного свойого ворога.

При тяжких обставинах славне наше Козацтво і Стрільці ведуть боротьбу, а святим обов'язком громадянства забезпечити долю і життя тих, хто виконує чесно свої обовязки перед Вітчиною.

Хай кожний, хто має в свойому серці національне почуття прийде їм з помічю, алеж це діло велике і вимагає відповідної організації, а тому Начальна Команда закликає все Громадянство до вступу в «Комітети допомоги хорим і раненим в національній боротьбі».

Бажаю, щоби всі товариства, що заснуються по містах і селах, були обєднані загальними повітовими комітетами.

Перший фонд міг би скластися з датків окремих осіб, та через зорганізованнє всенародної збірки за дозволом і контролею органів Національної Ради, до Президента котрої я рівночасно звертаюся.

Прохаю відчинити підписку й приняти від мене на сей фонд початкову лепту.

Командуючий
Генеральний Хорунжий Омелянович-Павленко

ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 1, арк. 64. Машинопис. Копія

*Дата встановлена за змістом документа.

№ 217
ІЗ «ДЕННИКА НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ 1919–1920»

1919 р.

8 червня 1919 р. – 3 квітня 1920 р.

Останній день перед офензивою. 8.6.

...Нині вечером взяв II-гий Корпус Чортків

12.6.

...Сьогодня в ночи заняв I-ший Корпус – при сильнім попертю II-го Корпуса – Теребовлю.

Відділи 3-ої Бригади заняли о год. 21:45 Струсів.

13.6

...9-та Бригада заняла Скалат під рішучим проводом отамана Мартиновича і приневолила чотири неприятельські курені до панічного відвороту на Тернопіль. Один побитий курінь належить до 19-го полка, другий до 12-го.

14.6.

...В боях коло Монастириск побито по три курені полків 13, 14 і 37.

III-тий Корпус відкинув сьогодня неприятеля коло Козови на західнім березі Стрипи і обсадив Товстобаби. Бій бере бажаний оборот.

...В цілі одноцільного провадження битви під Тернополем лучиться I-ший і II-гий Корпуси в групу армії генерала Тарнавського.

15.6.

Битва коло Тернополя випала в нашу користь. Сьогодня по полудни ввійшли війська 10-ої Бригади до Тернополя.

Добича дуже велика.

В Тернополі побито польські полки 40., 19., 10., 12., 13., 36., 24., 8., 39. і курінь смерти рітмайстра Абрагама.

Разом 14 до 20 куренів.

Польські помочі стягається зі Львова.

...На західнім березі Золотої Липи відкинула 11-та Бригада під проводом її рішучого команданта сотника Шльоссера неприятельські сили.

Товстобаби в наших руках.

Сотник Шльоссер втиснувся з частинами своєї бригади в Медухи, 5 кільометрів на північний захід від Галича.

...Пробоєвий курінь II-го Корпуса стоїть в бою коло Саранчуків, 8 кільометрів на полудне Бережан, з одним курінем польського 10-го полка.

16.6.

...III-тий Корпус стоїть 11-ою Бригадою коло Галича, 8-ою коло Нижнева, 2-ою коло Підгаєць.

17.6.

...Неприятель евакуує Станиславів до Калуша. Станиславів вільний від польських військ.

18.6

I-ший Корпус взяв Зборів через окружаючий наступ з півночі.

Передусім 10-ій Бригаді належить повне признання за її рішуче і зручне заховання.

21.6.

...Перед III-тим Корпусом обсадив неприятель західний беріг Нараївки і Дністер аж до Незвиск. Здається — його сила є коло Галича.

I-ший Корпус заняв сьогодня Підкамінь, Шишківці, Звижин — на полудневий захід Підкаміння і двірець Плугів.

...2-га Бригада зібралася до удару на Бурштин коло Свистільників.

22.6.

...I-ший Корпус заняв сьогодня Золочів.

23.6.

На захід Рогатина і коло Бурштина відкинено неприятеля.

24.6.

...4-та Бригада заняла сьогодня Гологору, 404, на захід відти, і горб (гоеге) 418. Лиса, та в рішучім наступі здобула одну гармату і 5 скорострілів, та взяла полонених.

...В районі Броди нема неприятеля.

25.6.

...І-ший Корпус відбив сьогодня сильний неприятельський наступ в напрямі Зборова і в протинаступі заняв Ожидів і Белзець, здобув один панцирний поїзд і два вагони піхотної муніції.

27.6.

Белзець занятий, Кота 404. на захід Гологір страчена.

28.6.

...Неприятель зискав через сильний удар на Бережани район Нараїв. Рівночасно приневолив сильними наступами на І-ший і ІІ-гий Корпуси армію до відвороту.

29.6.

...Неприятель увійшов сьогодня 29-го червня з слабими відділами до Бережан і осягнув розвідчими відділами залізничу стацію Потутори, Шибалін і Жолнівку.

...Большевики обсадили Броди.

30.6.

Загально не переступив неприятель нігде Золотої Липи.

1-го липня йде неприятель з сильнішими силами в напрямі 1-го Корпуса з Бродів, які Поляки обсадили, і з Плугова через Зборів і Озірну.

За Збручем

16.7.

Вчасним ранком дня 16-го липня проломилися Поляки на відтинку 11-ої Бригади під Чортковом. ІІІ-ий Корпус не був цілковито в змозі ставити успішного опору ворогови, на І-ший і ІІ-гий Корпуси наступали Поляки також. Сітуація вимагала скорого й рішучого ділання. Рішення запало: «Ско-

ро за Збруч». Попередного дня відбулася в Начальній Команді конференція Головного Отамана Петлюри, членів Директорії, Диктатора Петрушевича та генерала Тарнавського і полковника Шаманека. Ще того дня (14-го липня) вислано до Поляків делегацію в складі отамана Шухевича, сотника Луцького і сотника Гузара з предложенням завішення зброї. Мимо висланої делегації не було найменшої надії – здержати похід Поляків. Вечером 15-го липня видано наказ для загального відвороту за Збруч, який фактично зачався дня 16-го липня.

...Начальна Команда переїхала ранком 16-го липня до Камянця Подільського.

17.7.

...Дня 17-го липня не було вже ніякої нашої частини на правім березі Збруча, нігде майже не вспіли ще Поляки досягнути наших частин, лише коло Гусятина перейшли цего дня около три польські курені Збруч, що спонукало пересунення армії ще більше на схід, а далі навіть переведення її в район на схід від Камянця, щоби вона могла там відпочати.

18.7.

Сьогодня пішов похід дальше на схід. Важку дорогу переходила армія, перемучена, без харчів і паші, прямо вороже і провокуюче становище пограничного населення. В II-гім і III-тім Корпусах трапилося, що населення стріляло на поодиноких стрільців, збираючих на полі пашу для коней.

Одинока розвязка стояла перед армією – чим скорше на схід, щоби відвязатися від ворога, щоби там дати їй відпочити і так зберігти її цілість.

Сьогодня переходять (після наказу ч. оп. 3990. а):

I-ший Корпус, який найшовся в цілости в районі Ланцкоруня–Городка, в район: Зелінці–Станиславівка–Січинці–Рахнавільськая–Чечельник–Балин. Команда в Січинці.

II-гий Корпус в район Вербка–Гниловоди–Шатава–Безносковці–Цєдковці; Команда в Шатаві.

III-тий Корпус в район Ходорівці–Янчинці–Кульчієвка–Багумиця; Команда – Станиславівка.

...18-ту Бригаду полишається при II-гім Корпусі, а Бригада УСС ...перебувала в районі Германівки і була підчинена III-му Корпусові, мала бути звернена назад II Корпусови.

19.7.

Метою тепер було осягнення призначеного Штабом Дієвої Армії району для відпочинку армії. Границі його були: річки Вербова і Студениця, з півночі смуга Слобода, Коваленко, Цівковці, Глібов, Горчішная, а з півдня Сказінці, Ольховець, Вахнівці, Крутанівка.

Туди машерують Корпуси: I-ший в район Мінківці—Карачеївці—Браїлівка, III-тий в район Куча—Нова Ушиця, де їм і довелося декілька днів відпочати.

II-гому Корпусови припадає инше завдання.

Большевики повели наступ на Запоріжську Групу, яка замикала комунікацію в напрямку на Камянець; вони заняли Ярмолинці. Для забезпечення Камянця видвигнено сьогодня 7-му Бригаду в район Дунаївці, з завданням замкнення комунікації та розвідки на північ.

22.7.

...В Маліївцях трапився випадок з місцевим населенням. Селяне напали на один курінь 7-ої Бригади та убили одного старшину і кільканайцять стрільців. Село покарано. Військам видано в тім напрямі дірективи (Ч. оп. 4098.), як поводитися в таких випадках.

23.7.

...I-ший і III-тий Корпуси відпочивають. Їм поручено занятися жнивами та допомогти населенню в зібранні хліба, через що й поліпшити у себе стан прохарчування.

Так закінчили війська велику і важку добу переходу Збруча, переходу з одних обставин в другі, і зайшли в другий світ.

28.7.

...Ціла Бригада У.С.С. розташовується в районі Камянця, а це: піхота — Должок, Бєлянівка, Зінківці; артилерія — Вигода, Стєнка, Гуменіска. Команда Бригади У. С. С. в Камянци. Бригада

поступає в розпорядження Диктатора З. О. У. Н. Р., виходить зі звязи II-го Корпуса.

Команда II-го Корпуса перейшла о 9-ій годині до Солодківців.

29.7.

Вчасним ранком зачався рух на Проскурів, а вже о 14-ій годині, серед великого одушевлення населення, вмашерувала 4-та Бригада до Проскурова, де перейшла парадним походом у взірцевім порядку коло свого корпусного команданта. Ворог уступив до Гріновець, за ним слідують частини 4-тої Бригади. Ворог там окопався; ведеться бій.

4.8.

...Сьогодня наспів письменний звіт начальника штабу II-го Корпуса (тут. ч. оп. 4476.) з дати 1-го серпня 1919. Ентузіястичне приняття наших частин в Проскурові дуже вплинуло на поставу стрільців, серед яких незмірно зросла охота до бою, а їх постава стала незвичайно бадьорою. Жовніри зачинають бути гордими на імя «галицького жовніра».

9.8.

Наступ продовжується і вже о 8-ій годині 30 хвилин рано заняла 5-та Бригада стацію і місто Жмеринку, о 9-ій годині осягнула також 12-та наддніпрянська Дивізія місто. Ворог відступив на Братів, де мусів перебиватися через наші частини. Там вивязалися завзяті бої. На загал в боях брало участь 7 ворожих панцирників та около 10 полків піхоти.

12.8.

...Сьогодня проголошено військам утворення «Штабу Головного Отамана», який має обєднати під оперативним зглядом наддніпрянську і галицьку армії.

13.8.

Нині наспів перший оперативний наказ Штабу Головного Отамана (ч. 4. з дати 12. 8. тут ч. оп. 4679.). Це перша діректива, яка обняла всі фронти та закроїла операцію на більшу скалю.

Її головні точки: Щоби звільнити Правобережжа від большевиків раньше, чим наспіють нові ворожі сили, наказує Головний Отаман наступати головними силами на Київ, забезпечуючи себе активно на схід і в напрямку на Одесу.

Для переведення цего наказується:

а) Група Схід (наддніпрянська армія, крім С. С. і Запоріжської Групи) під тимчасовим командуванням отамана Тютюнника має заняти район Бірзуля–Умань–Володарка.

б) Середна Група (І-ший і ІІІ-тий Корпуси, крім одної Бригади послідного Корпуса) з Запоріжською Групою під командою генерала Тарнавського – має заняти район Сквіра–Козятин–Бердичів, обсадивши відповідною частиною Житомір.

в) Група Захід (ІІ-гий Корпус і Група С. С.) під командою команданта ІІ-го Корпуса має заняти Шепетівку, заслонюючися на північ і північний захід.

г) Всі ці групи підлягають прямо Головному Отаманові.

д) Розмежуючі смуги: середня група на схід лінія Жмеринка–Липовець–Біла Церква, на захід Деражня–Краснопіль–Житомір. Всі місцевости для цеї групи включно.

Одна находячася в Жмеринці, бригада ІІІ-го Корпуса мається передати в розпорядимість наддніпрянської армії.

І так із-під наказів Начальної Команди виходить цілий ІІ-гий Корпус та 11-та Бригада. Прохання і протести Начальної Команди не помогли, наказ мусів бути переведений. Болючою була для ІІІ-го Корпуса віддача 11-тої Бригади, яка була найсильнішою і найліпшою частиною корпуса.

Намірений на сьогодня наступ ІІ-го Корпуса на Старо-Константинів не відбувся ізза нескінченого ще перегрупування бригад. Наступ відложено до завтра. Вечером займала ціла група слідуючу сітуацію:

Група С.С. займає лінію: кавалерія – Колки, частини – Карчевка, Гриніки, Кульчини, Заставки. Група отамана Шашкевича (4-та і 21-ша Бригади) в районі Кузьмін–Жеребки. 7-ма Бригада заняла після важкого вуличного бою одним відділом Острополь, а її головні сили заняли район Баглай–Ладиги. 3-та Бригада в районі Пашковець–Печиска. 18-та в Проскурові. Оперативний штаб корпуса перейшов до Матрунки.

І-ший Корпус, скупчений в районі Винниці (туди перейшов сьогодня штаб корпуса), має за найближчу мету осягнути одною

бригадою Хмельник, а другою Янів. На Хмельник виходить 5-та Бригада, на Янів прямує 6-та Бригада.

Запоріжська Група відбуває пересування в район на схід і північний схід від Винниці з метою розвідки на Козятин і Липовець.

III-тий Корпус переходить на загал в район Винниці, штаб в Браїлів. 11-та Бригада позістає в Жмеринці, а 8-ма Бригада переходить в район Могиловка-Гнівань. 2-га і 14-та Бригади полишаються на їх дотеперішних місцях.

15.8.

Наступ II-го Корпуса розвивається успішно. Вечером осягнено 7-ою Бригадою район Лабунь, 4-тою Бригадою район Сульжин. Група С. С. осягнула Лєщани—Сухновці. 3-та Бригада як корпусний запас в районі Лісінце—Буцовці. Штаб корпуса в Старо-Константинові.

18-та Бригада — Проскурів.

Вчера передано наказ Команді Етапу Армії перейти до Жмеринки.

Зараз найближчою метою операцій було захоплення району Бердичів—Козятин. Операції мусіли наступити скоро, щоби не дати ворогови змоги скупчитися. Для переведення цих операцій видано сьогодня загальні дірективи (ч. оп. 4702.), та заряджено нову перегрупіровку (ч. оп. 4700.), яке мало бути скінчене 17-го серпня. Директиви були цего змісту: I-ший Корпус наступає головною силою (дві бригади) на загал здовж вузкоторової залізниці, а одною бригадою на комунікації через Райгород на Бердичів. Одну бригаду 1-го Корпуса підчинено в оперативнім згляді III-му Корпусови. III-тий Корпус поступає двома бригадами шляхом на Махнівку, одною бригадою здовж залізниці. 14-та Бригада полишена як залога в Винниці.

17.8.

Похід на Козятин відбувається двома шляхами. Дві бригади 1-го Корпуса (9-та і 10-та) посуваються по дорозі на захід від залізниці на Махнівку, а дві бригади III-го Корпуса (2-га і 8-ма) здовж залізниці на Козятин. 2-га Бригада прогнала біля Калинівки панцирний ворожий поїзд, в слід за нею минула

й 8-ма Бригада Калинівку. Частини Запоріжської Групи перейшли Овсяники. 7-ма дивізія — Самгородок, 8-ма дивізія Спічинці. Штаб — Прилуки.

Бригади 1-го Корпуса осягнули: 9-та Бригада — Мончинці, 10-та — Туча, 6-та — Крижанівка, 5-та — Уланів, Штаб — Калинівка.

III-тий Корпус осягнув: 2-га Бригада — Малий Чернятин—Котюжинці, 8-ма — Курава. Бригади були постійно в бою з ворожими панцирниками, що дуже утруднювало їх похід вперід. Ворог держить стацію Голєндри і там окопався.

Із Штабу Головного Отамана одержано наказ (ч. 70., тут ч. оп. 4760.), який подає дальші дірективи для руху II-го Корпуса після заняття Шепетівки—Полонне. Для II-го Корпуса наказано перехід через Ново Міраполь—Романів в район Житоміра, Групі С.С. через Красностав—Новоград Волинський на Коростень.

II-гий Корпус з хвилею осягнення району Романів підчиняється знову Начальній Команді.

А в групі полк. Вольфа розігралися зараз такі події:

Дня 16-го ц. м. в полуднє заняв один курінь 21-ої Бригади Шепетівку. Недовго по тім зявилася польська кавалерійська стежа, яка зараз вернула. Після неї з'явилася сотня кавалерії, яка обсадила частину Шепетівки. Там витворилася така сітуація: В місцевости оба війська, границя, — ріка Гуска, міст нейтральний. З українських частин находяться: один курінь 21-ої Бригади і 2 гармати та 2-га дивізія С. С.; обі стації обсаджені нами. Між Поляками а нами прийшло до виміни гадок; згодженося на засягнення рішень вищих команд. До сутичок не прийшло. Справа викликала загальне велике напруження. Корпус продовжує переслідування ворога на схід. Штаб перейшов в Полонне.

18.8.

О 12-ій годині осягнули 2-га і 8-ма Бригади стацію Голєндри. Два курені 2-ої Бригади завагоновано на стації Голєндри, їх підвезено під Козятин. В Козятині около 1.000 Мадярів три панцирні поїзди. О 14-ій годині 15 хвилин заняла 2-га Бригада особовий двірець Козятин; товаровий двірець і місто держать

ще большевиками. 8-ма Бригада посувається з заходу на Козятин. В слід за тим занято сьогодня Козятин вповні. Штаб III-го Корпуса на стації Голєндри, посувається в перід.

19.8.

...Так завершено першу фазу операцій: занято кріпко район Шепетівка–Полонне–Бердичів–Козятин. Для оконечного забезпечення цего району являється ще конечним оволодіти Житоміром і Сквірою, а заняття їх замикає події першої фази.

20.8.

...Начальна Команда переїхала сьогодня в Винницю.

21.8.

Головні сили II-го Корпуса заняли сьогодня Житомір, під час коли 7-ма Бригада висуненими кольонами заняла місто вже вчера о 18-ій годині. Похід відбувався двома кольонами, одна кольона (7-ма і 4-та Бригади) з Полонного через Романів–Буки, – друга кольона (3-та Бригада) через Пятки–Траянів–Волиця. Штаб Корпуса вже о 11-ій годині удався до Житоміра, куди поволі надтягають машеруючі кольони. 4-та Бригада приходить доперва під вечір до міста, 3-та в дорозі.

Большевики на кілька годин перед прибуттям наших частин опустили місто. Їх приблизна сила 1.500 до 1.800 люда, 15 гармат. Вони відійшли на північ і північний схід. Стан корпуса з причини усильних маршів до крайности вичерпаний, дух частин одначе бодрий, як все при поступі в перід. Мешканці Житоміра справили нашим частинам оваційне приняття. Частини закидувано цвітами, відпоручники приняли команданта хлібом та сіллю. Поява наших гарно здисциплінованих військ зробила глибоке враження на мешканців.

Большевики виевакуували місто, так що з майна не багато лишилося.

22.8.

II-гий Корпус полишається в районі Житоміра, висилає лише сильніші відділи для оволодіння Коростеня до хвилі, коли тамтуди прийде Група С. С., яка одержала від Штабу

Головного Отамана наказ посуватися тамтуди (21-ша Бригада – Сокольча, Харліївка. Корпус навязує звязок з пов- до Бердичева).

І-й Корпус переходить сьогодня 5-ою Бригадою в район Ляховці–Ніконовка, 6-ою Малиє Мішковці–Червоне, 10-ою Бригадою в район Старосель–Андрушівка, 9-та Бригада в Бердичеві.

ІІІ-й корпус без значних змін, йому накладається завдання зайняти Фастів.

23.8.

....З Корпуса С. С. одержано таке звідомлення для передачі Головному Отаманови: «Поляки сьогодня о 10-ій годині в силі 200 чоловік кавалерії роззброїли сотню полевої варти в Славуті. Після звідомлень движеться на Шепетівку 500 їздців і три сотні піхоти, на стації Славута два панцирні поїзди. Заряджено евакуацію Шепетівки. Повернувший від Поляків парляментар приніс відповідь, що переговори між Поляками і Українцями перервані, і Поляки зачинають наступ на Шепетівку. Заряджено оборону Шепетівки. Штаб готов до виїзду в Полонне.

24.8.

ІІІ-тий Корпус заняв сьогодня після бою Фастів. Частини 2-ої Бригади вдерлися о 10-ій годині до міста. 2-га Бригада осягнула сьогодня район Офірна–Малая Сметінка, де вона і залишається. 8-ма Бригада в дорозі до району Мотовилівка, куди вона завтра має зайти; зараз вона в районі Фастова.

...ІІ-гий Корпус скупчений в районі Житоміра. Там без змін.

Стацію Фастів застали наші частини евакуованою, там захоплено лише з одинайцяти паровиків чотири добрі, та до 200 вагонів. Всі стації далі на Київ – забиті; це в головній мірі вплинуло на рішення, можливо якнайскоріше перевести акцію в напрямку Київа, щоби захопити це майно.

25.8.

...Про Групу С.С. маються зараз в ІІ-гім Корпусі слідуючі відомости: Штаб 1-шої і 2-гої дивізії має находитися в Новгороді Волинськім, 1-ша дивізія веде наступ по житомірськім шоссе, а її розвідка заняла місто Соколів. 2-га дивізія веде наступ на коростенській залізниці. Непевне та змінчиве посту-

повання Поляків в напрямку Шепетівка хвилює дуже настроями Групи С. С. і II-го Корпуса, який пристрасно жадає вияснення наших відносин до Поляків.

26.8.

8-ма Бригада викинула сьогодня ворога з Василькова, куди ввійшов один полк і частини повстанців. Ворог держить лінію: Большая Бугаєвка–Крушинка–Янковичі–Мархелівка–Глеваха–Будаєвка–Боярка. Сила невідома. Групіровка корпусів сьогоднішнього дня на загал незмінена.

Штаб Головного Отамана наказує II-му Корпусови як найближчу мету захоплення Коростеня, в якій то цілі підчиняє Групу С. С. Начальній Команді. З II-го Корпуса і Групи С. С. творить Начальна Команда (ч. оп. 5053.) армейську групу полковника Вольфа, якої завданням захоплення вузла Коростень, улегчення та забезпечення через це походу середної групи на Київ, до якої то операції рішилася Начальна Команда.

27.8.

Група генерала Кравса. Штаб – Фастів.

I-ший Корпус осягнув сьогодня слідуючу групіровку: штаб перейшов сьогодня до Фастова. 5-та Бригада – Фастів, 6-та Бригада – Дідівщина–Вульшка, 10-та Бригада – Брусилів.

Для групи генерала Кравса видано загальні дірективи для наступу на Київ (ч. оп. 5075.) Наступати з бравурою, ввести у ворога замішання. Частини повстанців підчинити собі. З політичних причин бажаним є, щоби і наддніпрянські частини брали участь у захопленні міста. Уникати великого натовпу військ у самім місті, рішучо здусити всякі провокаційні, оказуючі охоту до погромів, елементи.

28.8.

Група полковника Вольфа:

Група С.С. в дуже важкім становищі супроти Поляків.

Війська групи дуже перевтомлені, вона просить витягнути її в запас.

...Група генерала Кравса:

На сьогодня заряджено групіровку частин для завтрішного загального наступу на Київ. Групують:

І-ший Корпус: гро кавалерійської бригади — Михайловка, 10-та Бригада — Мотижин—Копилово, вона лишається там як запас армейської групи з завданням охорони тилів групи. 6-та Бригада має перейти в Ясногородку, 5-та Бригада з артилерією 9-ої Бригади до Скиток і Малої Кожуховки. Штаб Корпуса лишається покищо в Фастові.

ІІІ-тий Корпус (група отамана Вімєталя) підтягає 8-му Бригаду до Малої Кожуховки і стації Васильків, а 2-гу Бригаду в район Мала Бугаєвка—Хутор. Штаб групи отамана Вімєталя — стація Васильків.

Запоріжська Група переходить по одній дивізії в район Большая Бугаєвка—Большая Ольшанка—Тростинка, одна дивізія полишається в Білій Церкві, висилає відділи в район Германів—Васильків. Штаб корпуса — Васильків. Завдання: певна забезпека наступаючої групи від полудня і полудневого заходу.

Частини ІІІ-го Корпуса осягнули точно приказані райони. Відділи дійшли до Мархалєвки, 3 бригад 1-го Корпуса лише 5-та Бригада осягнула район Скиток—Мала Кожуховка. 6-та і 10-та Бригади в поході, від них не наспіли звідомлення.

Запоріжська Група стоїть 7-ою дивізією в бою коло Большої Бугаєвки, 8-ма дивізія в бою коло Ольшаниці. 6-та дивізія одним полком в Білій Церкві, відділ на стації Сухолєси, решта в районі Василькова.

З огляду на далеко поза своїми ділами позісталі частини 1-го Корпуса відлежено загальний наступ о один день.

На загал підтягають сьогодня головні відділи свої задні частини вперід, похід ізза злих доріг утруднений.

Сконстатовано, що прийдеться числитися з сильнішим ворожим опором. На лінії Крушинка—Глєваха густо обсаджені ворожі окопи, багато артилерії; маються і важкі гармати.

Бригада, що машерувала з Брусилова в напрямку Ситники, стрінула около 1000 большевиків, з якими веде бій.

Як вже давніше сподівалося, осягнено сьогодня перший контакт з частинами Денікіна. А іменно на стацію Рокітно приїхав броневик армії Денікіна, який здається бути першою сторожею якоїсь сильнішої кольони. Частина Запоріжської Групи, що стояла в Білій Церкві, хотіла навязати з ним переговори про продовження демаркаційної лінії. Командант

броневика не пристав одначе на ніякі переговори і заявив старшинам Запоріжської Групи, що Денікін не признає отамана Петлюри, та що головний отаман в очах Денікіна є тільки бандитою. Далі жадав Денікінець рішучої відповіди про залишення нами Білої Церкви та Фастова в ціли дальшого походу Денікіна на Київ, а як речинець відповіди назначив сьогодня 24-ту годину. Вислано з штабу III-го Корпуса сотника Купчанка для ведення дальших переговорів. Запоріжській Групі поручено оминати на всякий случай ворожих кроків проти денікінців. Від Штабу Головного Отамана зажадано дальших інструкцій.

29.8.

Група генерала Кравса:

Головний наступ на Київ відложено на завтра. Метою сьогодняшних подій є осягнення вихідних становищ для цего наступу. І так 1-ому Корпусови покладається заняти села Ігнатівка і Боярка, III-ому Глеваха, Крушину, Мархалівку і Вету. Запоріжська Група має заняти Янковичі і Ходосівку.

А хід боєвих подій відбувався так: — Запоріжська Група, що вчера мала завзятий бій біля Большої Бугаєвки, відступила назад в район Погреби — ще вчера. 2-га Бригада наступала сьогодня ранком на Крушинку, проломила тут ворожі становища і взяла цю місцевість. Запоріжці одначе не пішли рівночасно до наступу і ворог вдарив на 2-гу Бригаду з флянки, в наслідок чого вона мусіла відійти назад на лінію: стація Васильків—Хутор Черкас. Бригада потерпіла дуже болючі втрати. Запоріжців завізвано енергічно до наступу па Большую Бугаєвку, 7-ма дивізія занимає Погреби і горби на північ, 2-га Бригада з повстанцями занимає знову Васильків.

На північ від залізниці розвиваються події правильно. 5-та Бригада заняла — як наказано — Скиток і посувається на Мацюжинку, частини 8-ої Бригади прилучуються до наступу 5-ої Бригади, а инші беруть участь з півночі в протинаступі на Васильків. 6-та Бригада в поході на Ігнатівку, 10-та Бригада звела коло Юрова кровавий бій з ворогом, розбила його й осягнула район Ситники—Мутюжин, переслідує ворога на північ. Після цілоденного кровавого бою осягнули другі бригади такі боєві результати: 6-та Бригада заняла по полудни

по тяжкім бою під Бобрицею і Білгородкою обі ці місцевости й осягнула Ігнатівку. 5-та Бригада, продовжуючи свій наступ, заняла місцевости Малютинку—Заборе, а вже вечером осягнула Боярку. 8-ма Бригада заняла Глєваху і дійшла до Вети. 2-га Бригада після дуже завзятого бою здобула назад Васильків, заняла Каплицю, Крушинку і Мархалєвку. Запоріжці здобули приступом Бугаєвку і посуваються на Янковичі і Ходосовку.

Так осягнено вповні всі цілі сьогодняшного дня. Війська докладали надзвичайних зусиль, що згадує з подякою команда групи генерала Кравса в диспозиції на день 30-го, в якім має відбутися святочне вступлення армії до Київа.

Група полковника Вольфа:

І-ша дивізія Групи С.С. повела наступ на флянгу ворога, заняла села Очеретянку і Гуту Пилінськую, 2-га дивізія посувається лівим крилом з Кутера, Дзєканка до шоссе Житомір—Новгород Волинський.

Група підполковника Бізанца в поході для осягнення 13-им полком Могильно, а 6-им полком Холосно. 14-тий полк прибув залізницею на стацію Турчинка. 3-та Бригада осягнула район Кропивно—Ріжиці. Один курінь 7-го полка замикає дорогу коло сіл Вацків і Газинка, що на схід від Житоміра, решта 4-ої Бригади — запас армейської групи, 18-та Бригада повнить гарнізонову службу в Житомірі.

9-та Бригада, що стояла в Бердичеві як армейський запас, одержала наказ як найскорше відправитися до Фастова в розпорядження групи генерала Кравса. Перший транспорт відійде ще сьогодня.

30.8.

Група генерала Кравса:

Загальний наступ на Київ розвивається успішно — мимо завзятого опору ворога.

О 12-ій годині 30 хвилин — 6-та Бригада дійшла до Петропавловської і переслідує ворога далі. 5-та Бригада в бою з трема ворожими броневиками заняла Крюковщину, лівим крилом посувається на Жуляни, правим крилом заняла Вету, Юрівку, Гатноє і Хутор Монастирський та посувається далі. Ворог ставить ще опір на Волинському Посту з пяти броне-

виками. Тут в завзятім бою проломили бригади І-го Корпуса лінію ворожих становищ і осягнули всі цілі наступу, через що оволоділи містом.

Завданням всіх трех корпусів було обсадити своїми відділами найважніші пункти й обєкти міста, між иншим мали Запоріжці обсадити одною дивізією залізничий міст на Дніпрі та стацію по лівім березі, а група отамана Вімєталя пасажирський міст. Групу повстанців Зеленого діріговано біля Триполя на східний беріг і вона мала осягнути район Бортничі–Бровари.

Тимчасом вернув до Фастова сотник Купчанко, що їздив з місією до денікінців. Він голосить: «Переговори ведено в команді 2-ої денікінської бригади в Мирогоровці. Бригада була до переговорів уповажнена. Заступники армії Денікіна жадали, щоби територію на полудневий схід і схід від залізниці Козятин–Фастів–Київ уважати як операційну полосу денікінських військ, а територію між лінією Фастів–Володарка–Сасків–Буки з одної сторони, а лінією Біла Церква–Тараща–Лисовка–Звенигородка – стація Звенигородка з другої сторони – як невтральну полосу». На це жадання ми не згодилися і сотник Купчанко одержав поручення перетягати переговори можливо довго, аж до приїзду місії Штабу Головного Отамана, на чолі якої їхав отаман Омелянович Павленко.

Після вражінь сотника Купчанка війська Денікіна добрі, не кращі однак либонь від галицьких.

Група полковника Вольфа: Група в наступі на Коростень, має діло з незмірно сильним опором ворога, який успів в послідних днях підтягнути значні підмоги і бороніться в силі що найменше 6000 піхоти та незвичайно багато артилерії.

Група С. С. в бою заняла 2-ою дивізією Соколів і Новорудню, 1-ою дивізією Яблоновці, Рудня, Старо, Кривці.

Група підполковника Бізанца, якій для окружаючого наступу підчинено цілу 3-ту Бригаду, здобула доперва після поновленого наступу і важких боїв Холосно і Злобич. Наш наступ на Могильне був відбитий. Частинам наступаючим з Красногірки на Ушомір удалося дійти лише під Ушомір. Шершнє взято одним курінем 7-ої Бригади.

Ворог розпоряджає на цілім відтинку великою масою артилерії, якої вогонь сягав місцями – як під Могильном –

до барабанного. Після висказів полонених і розвідчиків намагається ворог за всяку ціну вдержати Коростень.

31.8.

Група генерала Кравса:

Раненько вже удався був Начальний Вожд, Начальник Штабу і декілька старшин Начальної Команди до Фастова, а звідтам далі на дворець до Київа, щоби взяти участь в торжественнім поході до Київа, який після пляну мав відбутися сьогодня о 16-ій годині.

Диспозицію команди армейської групи переведено майже як слід, здається тільки, що середини міст, який на карті не є зазначений, з тої-ж причини не зістав обсаджений, а група отамана Зеленого не виповнила приказу переходу на лівий беріг; про її побут не був ніхто поінформований. Здається, не дуже то і певно був обсаджений залізничий міст Запоріжцями.

Вже рано виїхав Штаб 1-го Корпуса, та команда армейської групи до Київа, куди приїхали між год. 16-ою а 17-ою. До цего часу в місті розігралися слідуючі події:

Вже в 8-ій годині ранком увійшли частини Денікіна до Київа — здається — через середний необсаджений міст і також через залізничий міст, куди переїхало кілька панцирок. Вони розташувалися в полуднево-східних передмістях.

З огляду на це приказали команданти поодиноких бригад 1-го і III-го Корпусів своїм, находячимся ще поза містом, куреням сейчас вмашерувати до Київа, а отаман Віметаль, як найстарший з наших командантів, вступив в переговори з денікінськими командантами, при чім вирішено провізоричну демаркаційну лінію. Лінія ця веде по генеральній мапі з району сейчас на полуднє від вуличного моста аж до напису «Демієвка». Не зважаючи на цю умову, зявився між 16-ою а 17-ою годиною денікінський генерал Штакельберг разом з сильною делегацією старшин і відділом складаючимся около з 100 до 200 людей біля городської Думи, яка вже була нами обсаджена, і де в межичасі зібралася була величезна товпа публики. В тім самім часі заїхали і генерал Кравс та полковник Микітка до городської Думи, а генерал Кравс сейчас зажадав відступу генерала Штакельберга за лінію умовлену з отаманом Вімєтальом. Генерал Шта-

кельберг обіцяв виконання цего жадання, просив однак о позволення переговорювати в тій справі дальше з генералом Бредовом, який – здавалося – був його найвищим комендантом.

В межичасі зібрана товпа, знаючи про присутність денікінських військ в Київі, зажадала вивішення російського прапора на Думі, крім вже нами там застромленого українського. Щоби успокоїти товпу, в якій находилося багато бувших російських старшин, позволив на це генерал Кравс як знамя спільної боротьби обох армій проти большевиків і тим цей інцідент здавався бути укінчений. Однак частини Запоріжської Групи, які в цій хвилині перемашеровували попри Думу, здерли російський прапор, а це викликало сейчас величезний заколот. Почалася стрілянина, при чім з дахів і бальконів стріляло також на наші частини цивільне населення. Там ми втратили 10 убитих козаків, убито також 7 коней. Повстала велика паніка, а Запоріжська Група лишила в місті навіть свої гармати.

З огляду на так заострену сітуацію удався генерал Кравс особисто автом до генерала Бредова, щоби безпосередними переговорами скоро усунути це положення. Вже в дорозі стрінув він сильні кольони добровольців, які машерували на місто. Переговори тривали декілька годин.

В межичасі напали добровольці на наші – розкинені по місті частини, які по більшій части стояли ще під впливом щойно минувшої паніки, і розоружили декілька частин, під час коли инші відділи, ставляючи оружний опір, вийшли поза місто. Штаб 1-го Корпуса заледво вспів в час вицофатися, штаб III-го Корпуса й одинайцять його сотень розоружено. Одноцільний опір з причини згаданої паніки був неможливий. Силу денікінських частин оцінював генерал Кравс на принайменше дві дивізії; генерал Бредов є командантом гвардейського корпуса.

Група полковника Вольфа:

Вчера пополудни наступав ворог на групу підполковника Бізанца і її частини перед майже чотирократною ворожою перевагою відступили з сіл Злобич, Холосно, Веселуха. Коло Ушоміра поки що без змін; там ведеться наш наступ і доперва о 15-ій годині заняв 5-ий полк Ушомір, а в слід за тим пере-

йшли 13-тий і 14-тий полки до наступу на Могильну–Білошицю. Праве крило незмінне. Шершне обсаджено нами.

Силу ворога оцінюється на 9000 до 10000 люда. 4-та Бригада осягнула Турчинку, – як запас групи.

Група С. С.: 2-га дивізія займає Тетюрку, Андрієвку, Новорудню. Два полки І-шої дивізії цофнулися під напором ворога з району Крівци–Яблонноє, і займають один – район на південний схід від Янішевки, а другий – роздоріжжа між Янішевкою а Новорудкою; третий полк в поході на Михайлівку.

1.9.

Група полковника Вольфа:

Група підполковника Бізанца наступала сьогодня силою трех бригад, 3-ою, 4-ою і 7-ою, не вспіла однак осягнута ніяких успіхів. Бій стається чимраз тяжший. Ворог відповідає на кождий наступ протинаступом в масах.

Праве крило Групи С.С. мусіло сьогодня знову дещо відійти. Фронт Групи С. С. біжить через Кошелєвку, Чернявку, Очеретянку, Соколів, Тетюрку. Проти Групи С. С. підвів ворог сильніші підкріплення. Вже тепер нема сумніву, що ворог буде держати Коростень всіми можливими заходами.

Команда групи просить о конечне віддання назад в її розпорядимість Бригади У. С. С., яка зараз поставлена Штабом Головного Отамана до диспозиції штабу наддніпрянської армії. Заряджено негайну висилку 9-ої Бригади до Житоміра.

2.9.

Група генерала Кравса:

Війська групи скупчуються на лінії Ігнатівка–Васильків. Запоріжська Група в марші з Київа на Васильків.

Повстанці з Полтави стоять на лінії Саверівка–Ковалівка в боротьбі з денікінцями, що з Білої Церкви посуваються на Київ.

Група полковника Вольфа:

Становище групи сьогодня де-що покращало, та все таки воно важке.

Наступ на Коростень продовжується далі. О 16-ій годині заняла група підполковника Бізанца Хотинівку і Соболєвку.

Власна піхота дійшла під Могильном вже на віддаль приступу. В наші руки впали знову Слобіч і Холосно.

Опір ворога сильний; большевицькими відділами проводять німецькі та мадярські старшини.

Група С. С. відкинула ворога і стоїть 2-ою дивізією в районі Тетюрка–Новорудня, 1-ою дивізією – Гута Пулінськая, Очеретянка.

З огляду на становище під Київом здержано дальший транспорт 9-ої Бригади до Житоміра, а групі полковника Вольфа поручено не форсувати далі наступу на Коростень, залишаючися і забезпечуючися на займаємих становищах.

3.9.

Група генерала Кравса:

Група стоїть сьогодня 1-им Корпусом в районі Бобриця–Черновая–Заборє. III-им Корпусом в районі залізничої стація Васильків–Мала Солтанівка. Півтора куріня 1-го Корпуса в Фастові. 10-та Бригада надіслала сьогодня звіт датований з 1-го ц.м., що вона під натиском ворога відступила в район Копілово–Колонщина–Бузова.

Відділи Денікіна, що наступали з Білої Церкви, відкинули повстанці назад на Білу Церкву.

Група полковника Вольфа:

Сьогодня рано перейшов ворог з району Коростеня до протиофензиви та примусив групу підполковника Бізаца відійти на лінію Іванівна–Михайлівка–Красногірка. Ще перед полуднем взяв ворог Красногірку. Було очевидним, що ворог не вдоволиться тим успіхом і буде продовжувати свої операції на Житомір. Длятого зарядила команда групи полк. Вольфа відвязатися групі пполк. Бізанца від ворога та відійти на лінію Турчинка–Кропивна, а це одною бригадою в район Фастова, по одному полкови Горошки і район Бразинка, одна бригада як запас групи в районі Чернихів.

Група С. С. взяла Лягуйск і Янішевку. Впрочім без змін. Група позістає в районі Гута Пулінськая–Тетюрка. До Горошків приходить один курінь групи пполк. Бізанца, який має удержати звязок з Групою С. С.

Частини 9-ої Бригади, які вспіли досі переїхати до групи Вольфа, віддіріговано назад до Козятина до групи ген. Кравса.

З огляду на це, що наддніпрянська армія не була в силі задержати наступаючого з Уманя ворога, через що загрожував він в дальшому свойому поході Винниці і Козятинови, являлися конечними перегрупіровка і пересунення частин групи ген. Кравса, а це тим більше, що сьогодня запримічено рух денікінських частин з Білої Церкви на Сквіру.

Перегрупіровка мала відбутися так, щоби частини III-го Корпуса перейшли в район Сквіра, Запорожці через Фастів в район Краснолісє–Чубинці, 1-ий Корпус двома бригадами до Романівки–Почуйки, а 10-ою Бригадою до Корніна. Команда групи мала-би в міру рухів частин перейти з Фастова до Козятина. З огляду на рухи деніківців в Білій Церкві поручено цю групіровку перевести в цей спосіб, щоби бути забезпеченим на всякий удар з флянки.

В справі рухів денікінців в Білій Церкві поручено 1-му Корпусови вислати парляментара до Київа, а III-ому до білої Церкви.

4.9.

...О 10-ій годині сьогодня вернула з Київа місія отамана Бубели з слідуючою заявою генерала Бредова: «Так як Вами (галицьким командуванням) не підпринято ніяких кроків для точного вияснення Вашого відношення до нас (армія добровольців), а дальше, що в супереч першій заяві ген. Кравса, Ваша делегація сьогодня заявила, що Ви находитеся в оперативній зависимости від Петлюри, то ми оставляємо за собою повну свободу ділання. «Наші жадання Вам звісні:

1) Признання нашого льозунга «відбудовання єдиної, неділимої Росії».

2) Признання нами Петлюрівців невтральними наступить в тім случаю, коли вони приймуть перше домагання. Тоді вони є зобовязані, або сейчас віддати оружжа і розійтися домів, або пристати до нас, признавши наші льозунги, з котрих одним є також широка автономія для «Окраїни».

3) Наколи Петлюрівці не приймуть тих жадань, то вони будуть уважатися таким-же противником як большевики».

Заяву цю предложено Штабови Головного Отамана до дальшого рішення.

А тимчасом в руках денікінських військ находяться ще Галичане і так: 1) з штабу III-го Корпуса трох старшин, 6 жан-

дармів; 2) з 2-ої Бригади: дві сотні і 12 їздців; решта бригади перебилася назад; 3) з 8-ої Бригади: комплетні два курені, т. зн. 16 старшин, 74 підстаршин, 382 стрільців з крісами, 19 скорострілів, 100,000 піхотних набоїв; 4) з 1-го Корпуса около 70 стрільців 5-ої Бригади, решта перебилася.

Перемиря з Поляками:

Сьогодня наспів текст перемиря заключеного в Варшаві дня 1-го вересня.

Головою польської делегації був генерал-поручник Дурський, української – полковник генерального штабу Ліпко.

Зміст головних точок: Припинення всіх ворожих кроків. Установлення демаркаційної лінії Збруча з невтральною полосою між річкою Жванчик. Установлення пропускних пунктів. Умова обовязує через 30 днів. Обміна полонених. Комісія для обговорення спільних операцій проти большевиків. Розмежуюча лінія військових операцій слідуюча: Волочиска, з мостовим причілком в українських руках, Корець в українських руках, Олевськ в польських руках, Мозир в польських руках. В Шепетівці спільна команда залізничого двірця.

Повний текст умови передано до відома корпусів.

7.9.

В наслідок загального положення переходить українська армія до дефензиви. Східна група відтягає своє ліве крило в район Липівця, а її фронт перебігатиме через Гайсин і Пєчану. Лінія Липовець–Жмеринка творить границю між обома групами східною і середною (група ген. Кравса), при чім обі місцевости для східної групи.

Середній (ген. Кравс) і західній (полк. Вольф) групам накладається завдання кріпко держати район Бердичів–Козятин. В тій цілі заряджено нову групіровку (ч. оп. 54:57), яка має виглядати так:

1) Головна сила 1-го Корпуса в районі між річкою Раставіца й Андрусівкою. Відділи для звязку з II-гим Корпусом в Староселю.

2) Запоріжська Група головною силою в Зарудинцях, з метою забезпеки комунікації зі Сквіри на Козятин.

3) Одна бригада III-го Корпуса в районі Андрусово для звязку зі східною групою, замикає шлях ведучий від Монастирища.

4) Запас групи: одна до дві бригади в районі Козятина.

5) Одна бригада I-го Корпуса в Бердичеві як армейський запас.

14-та Бригада в Винниці позістає як армейський запас.

Групі полковника Вольфа полишається завдання удержання Житоміра.

Розмежуюча лінія між обома групами: Брусилів, Болячев, Івниця, Іванків.

Частини осягнули сьогодня слідуючу сітуацію:

Група генерала Кравса:

I-ший Корпус переходить: 10-та Бригада до Ходоркова, 6-та – в район Попельня–Лісовики, 9-та – до Каменки–Парипси, 5-та – до Паволоча. III-тий Корпус: 2-га Бригада в район Ягнятин–Карабчієв, 8-ма Бригада з одним курінем 9-ої до Морозівки, кавалерійська бригада до Погребища. Запоріжська Група переходить в район Новоселиця–Почуйки–Романівка.

На стації Фастів попав сьогодня в руки денікінців панцирний поїзд «Чорноморець».

Група полковника Вольфа:

Остається сьогодня на зайнятих вчера становищах. Ворог активности не проявляє. Селяни-повстанці заняли Радомисль.

12.9.

Місія генерала Павленка чисто військового характеру вибралася нині перед полуднем до Фастова, де її мають очікувати відпоручники Денікіна. Вона дістала повновласти від отамана Петлюри.

Група С.С. мусіла під напором сильного ворожого протинаступу відступити на лінію Семаківка–Баскаки–Баранськая Рудня. З останніх боїв можна пізнати, що в районі Коростеня держать большевики і дальше великі сили, хотячи удержати Коростень. Для того Начальна Команда, хотячи оминути непотрібні втрати, приказала наступу на Коростень не форсувати.

Денікін: на шоссе Київ–Житомір не запримічено ніяких

ворожих відділів аж до станції Кочерово. Ворожі стежі доходили до Жидовець.

Большевики, котрі посуваються з полудня заняли передовими частинами лінію Новофастів–Молчанівка–Воробієвка–Антонів–Володарка.

13.9.

Дотеперішні бої доказали, що большевики, тримаючи на дальше великі сили в районі Коростеня, хочуть його конечно удержати. Начальна Команда видала наказ не форсувати наступу на Коростень.

Група С. С. стоїть на лінії Семаківка–Баскаки–Барановськая Рудня. 7-ма Бригада переходить нині головними силами в район Фастова.

На фронті генерала Кравса осягнули большевики передовими частями лінію Новофастів–Рибчинці–Воробієвка–Антонів–Володарка. Большевицькі стежі доходять до Сквіри. Повстанців, що вчера урядили погром в Смолянці, розоружено. Винних віддано під суд, а прочих розоружено й розділено по частинам.

Загальне враження дотеперішних боїв, що большевики, що були під Одесою, розбиті наддніпрянською армією і загрожені, що будуть взагалі відтяті, стараються продертися на північ. Вони ведуть з собою дуже много награбленого майна і прямо очайдушним маневром стараються доконати свій замір.

16.9.

Нині заїхав сюди через Шепетівку–Козятин американський генерал ... з адютантом з метою їхати через Фастів до Київа. Одержавши тут інформації що до нашого положення, поїхав ще до Жмеринки, де був принятий Головним Отаманом. Завтра виїздить він до Київа.

19.9.

Відношення наших частин до ДобрАрмії зачинають поволі прояснюватися в сторону ворожих ділань обох армій. Непримириме становище добровольців спонукує нас кинути всі згляди супроти них, а Денікін зі своєю армією виростає по-

волі з невтрального чинника на нового, поважного ворога України, якому на примирення ми можемо простягнути тільки меч.

На фронті групи генерала Кравса — після переходу большевиків — нема ще тісної лучби з обома арміями, а увага тутешних частин звернена більше в сторону большевиків.

На фронті наддніпрянської армії не стало вже большевиків і обі армії — добровольці й українська — стали проти себе чолом. Як довго були ще в поблизу большевики, то на тих пунктах, де стрінулися наші частини з добровольцями, установлювано демаркаційну лінію й обі сторони виходили мирно за цю лінію. Цей стан не тревав довго. Большевиків не стало. Зачалися короткі перестрілки броневих поїздів і застав на стаціях Захлази, Жеребково, Затише, Перехрестово, Грушки, Любашівка. Бої ці покищо безплянові, противники наче міряють себе.

З огляду на це, що полковник Микітка наче-би відмовився командувати І-им і ІІ-гим Корпусами, в порозумінні з полковником Вольфом і за згодою полковника Микітки відмінено дотичний наказ і назначено командантом групи — полковника Вольфа.

20.9.

Большевицька група, що була відтята нашими операціями на Київ від північної армії, перебивалася крізь полосу між денікінською а нашою арміями. В майже очайдушнім підприємстві перейшла ця група з навантаженим всякого рода майном у флянковім маршу 300 до 400 верстов і злучилася з північною 12-ою армією. Большевицьке радіо з 19-го ц. м., яке тут сьогодня наспіло, говорить: «На Житомірському напрямку наші війська злучилися з південною групою, що прибула з півдня України та заняла Житомір. Наша південна група на протягу трох тижнів перейшла з боєм 300 до 400 верстов, при чім по дорозі розбито більші сили ворога, захоплено полонених, гармати, скоростріли й иншу добичу, скількість якої вияснюється».

З огляду на все ще поважно загрожений район Бердичів—Козятин евакуюються всі корпусні господарські частини і заведення до Бару, Деражні і Проскурова.

Команді Етапу Армії в Жмеринці дано дозвіл перейти в Проскурів.

21.9.

...Послідні бої незвичайно виснажили наші частини, а спеціяльно Група С. С. і II-гий Корпус опинилися в незвичайно важкім становищу, Комендант Групи С. С. доносить сьогодня, що його частини, витративши великий процент людей в боях та через недуги, фізично і морально перемучені не представляють майже ніякої опірної сили, і просить о підмогу в нових свіжих частинах.

Не краще в II-гім Корпусі. Команда корпуса зголосила вже вчера ляконічною телеграмою: «Корпус цілком нездібний до бою. Фізичне виснаження, брак теплих одягів дається дуже відчувати зимними ночами». Ці обставини представлено Штабови Головного Отамана і Диктаторови.

...З Штабу Головного Отамана наспіло повідомлення, що з Поляками прийшло до порозуміння відносно польських операцій на Коростень з боку Олевська, та на Новгород Волинський. Про це, як рівнож і про заборону обстрілювати польські літаки, повідомлено всі частини, щоби не зайшли якінебудь непорозуміння.

24.9.

На фронті всіх груп спокій. Групіровка частин незмінена. Становища коло Бердичева і Козятнна зміцнюється технічно.

25.9.

На фронті всіх груп без змін і спокійно. II-гий Корпус витягнув 5-ту Бригаду до Бердичева як запас 1-го Корпуса.

...Своїм наступом кинули добровольці визов українським військам, в слід за чим появилася відозва від Правительства до всего народа України, ставати в обороні Держави, землі і волі, до боротьби з денікінськими-чорносотенними ворогами. Відозва з дати 24-го вересня ц. р. підписана отаманом Петлюрою — як головою Директорії, президентом З. О. У. Н. Р. — Д-ром Петрушевичем та членами Директорії.

Відозва принялася тут спокійно, до нової війни були вже всі приготовані і того сподівалися.

27.9.

На цілім фронті армії нема майже ніякого контакту з ворогом. Майже всі бригади закінчили вже вчера, а деякі ще сьогодня докінчують перегрупування, як було наказано.

...З штабу Головного Отамана одержано директиви як заховуватися підчас боїв большевиків з добровольцями. Її ідея: оба вони вороги; краще для нас як сильніший з них буде побитий. В тім дусі поучено війська — з тим додатком що в случаю наступу Поляків на Коростень нашим обов'язком буде підпирати цей наступ з півдня з огляду на заключену з польською командою в тім напрямі угоду.

Сьогодня після обіду виїхав генерал Тарнавський своїм поїздом до Камянця з метою орієнтовання кругів про положення.

Вечером відбулося в салі міського театру з Винниці інагураційне представлення бувшого львівського театру, тепер державного театру при НКГА.

28.9.

На фронті Групи С. С. ніяких боєвих акцій. До Шепетівки прибула одна польська сотня кінноти. Поляки заявили, що чули, що в Шепетівці мають бути большевики, але з огляду на те, що воно неправда, обіцяли від'їхати сьогодня рано назад, залишилися однак аж до вечера.

...Армейська група генерала Кравса розвязується з днем 29-го ц. м. 24-та година.

29.9.

На всіх фронтах не ведуться ніякі боєві акції. Стичність з ворогом мала, розвідка працює — як все — інтензивно;

Поляки, що прийшли до Шепетівки — по донесенням Групи С. С. — все ще там залишаються.

30.9.

Всюди спокій, боїв з ворогом майже ніяких. Сотня польської кінноти, що находилася в Шепетівці, відійшла вчера в полуднево-західнім напрямі.

1.10.

На фронті спокійно.

2.10.

На фронті спокій... З поляками продовжено перемиря до дня 11-го жовтня.

3.10.

На фронті спокій...

1) Відносно політичної ситуації можна сказати, що вона перехилилася вже на нашу користь. Америка й Англія стоять цілковито по нашій стороні, а і пан Клємансо говорить вже з більшою симпатією про нас.

2) Військово-політична місія їде до Варшави, щоби при тамошних переговорах заступати інтереси Галичини та не допускати до явищ, як висказ пана Пилипчука про «дезінтересма» в справі східної Галичини.

3) Всі алярмуючі вістки про границі, чи то Буг, чи Збруч для Польщі, є видумкою.

...6) Пан Диктатор сам об'їде фронт.

7) Наш приятель – це мусить бути час, кілька антантівських місій поїхало до Денікіна, щоби змусити його припинити ворожі кроки проти України.

4.10.

На цілім фронті повний спокій.

5.10.

На фронті спокій.

...З Штабу Головного Отамана наспіло повідомлення, що п. Диктатор вибирається завтра т. зн. 6-го жовтня на довшу обїздку на фронті. Війська мають витати його – як свого суверена. Випрацюваний Начальною Командою плян розтягається на 8 днів, від 6-го до 13-го ц. м. включно. Перегляд корпусів має відбутися по порядку, від II-го до I-го і III-го Корпусів.

6.10.

На фронті цілковитий спокій.

7.10.

На нашім фронті спокійно і без змін.

8.10.

На цілім фронті спокійно і без змін.

10.10.

На фронті II-го Корпуса без змін.

11.10.

Перемиря з Поляками продовжено до 21-го жовтня ц. р. на попередних умовах.

12.10.

Група С. С.:
На фронті Групи С.С. спокійно. Тут ведуть большевики бої з Поляками.

13.10

...З огляду на витворившуся непевну ситуацію коло Новгород-Волинського, заряджено евакуацію Шепетівки.

15.10

...Большевицьке радіо, що тут наспіло, говорить, що большевики заняли дня 14 ц. м. то Київ. Відомість ця після наспівшої й інших водомостей, правдива.

20.10

II-й Корпус й ударна група III-го Корпуса рушили скорим ранком наступу. 10-та Бригада... в перших пополудневих годинах район Омятинці-Юрківці.

25.10

II-гий Корпус. Група отамана Шльоссера відкинула ворога з Монастириска, а частина 8-ої Бригади зайняли Грінєнки й Луку, взяли полонених та добичу.

27.10

На фронті ніяких замітніших подій.

28.10

Другий Корпус. Група отамана Шльоссера заняла в злуці з курінем 1/13 удачним наступом Брацлав, ворог відступив в східнім та північно-східнім напрямку.

29.10

...Цілий день панувала дуже погана погода – дощ зі снігом. В частинах великі убутки в хорих. В запіллі й етапі відносини прямо страшні. Люди лежать в голоді і холоді по долівках майже всіх вузлових стацій. Нужда страшна.

Це все спонукало Начальну Команду зробити в тім напрямі якийсь крок. І вчера вечером через цілу ніч до сьогодня рана відбувалися в Начальній Команді наради, на яких були: Головний Отаман – Петлюра, Диктатор – Петрушевич, командуючий Наддніпрянською Армією – генерал Сальський та всі фахові референти НКГА, представники корпусів і лікарі.

На нарадах був зясований страшний стан Армії і всі домагалися якогось виходу з цего. Побідила однак думка Головного Отамана – передержати. Наради, як і більша часть подібних, скінчилися без ніяких реальних результатів. На нарадах брав участь і прибувший ще 27-го ц. м. сюди з Відня полковник Ціріц з восьми старшинами.

2.11.

...Наша місія, що їздила до добровольців, повернула сьогодня назад. Місія привезла від генерала Слащова якісь письменні пропозиції, яких зміст наразі невідомий. Сотник Левицький розказував лише, що добровольці годяться на наші предложення відносно перемиря, армія мала би бути відведена в район Єлисаветгорода, а денікінське командування зобовяжеться постачати їй всі необхідні средства.

3.11.

Їзда і переговори делегації мали за наслідок заперестання боевих акцій, спершу на фронті II-го Корпуса, а далі і I-го Корпуса. Сталося це наче відрухово, кажуть – війська самі перестали стріляти. Справа переговорів і спокою на фронті держиться ще покищо в строгій тайні.

...Міжтим вислала Начальна Команда II-ому Корпусови поручення вислати ще сьогодня до добровольців парляментара з слідуючою заявою: «Начальна Команда на загал згоджується на передані пропозиції та на сейчасове завішення оружжа. Уповновласнена місія відїжджає звідси завтра дня 4-го падолиста з конкретними предложеннями. Начальна Команда уважає удержання перемиря і примінення того ж на цілий фронт Галицької Армії тим потрібнішим, що без того являється неможливою постанова точок 1-3 письма генерала Слащова ч. 02436. Начальна Команда при тім звертає увагу на це, що вчера дня 2.11. війська ДобрАрмії атакували і надальше наші частини в районі на схід від Липовця».

5.11.

На фронті Армії спокій і без змін. Штаб I-го Корпуса переїздить до Винниці.

6.11.

На фронті на загал спокійно...

Доперва сьогодня наспіло від Головного Отамана і Диктатора офіціяльне позволення вступити в переговори з добровольцями, оба команданти армій окремо, але в спільнім порозумінні.

Для більшого вияснення становища Армії наводжу тепер додатково заяву представника Начальної Команди — четара Паліїва, виголошену на жмеринських нарадах дня 4-го падолиста ц. р.: «Тактичне становище Гал. Армії дійшло до дуже критичного моменту. Передусім найважніше — вона втратила ініціятиву, вона мусить вичікувати, де і коли ворог наступатиме, без ніякого однак впливу, бо — не маючи ніяких резев, ані можности пересування військ, вона не може підприняти ніяких кроків. Бої I-го Корпуса в послідних днях доказали це. Де добровольці наступали, там наші слабі частини пішли в зад.

«До всіх причин, які піднесено на попередній нараді, приходить ще цілковитий брак підкуття для коней (підкови, штолі), через що всяке пересування військ по замерзлих дорогах являється неможливим. Це було причиною, що 5-та Бригада стратила вчера в Скітках три гармати, бо коні не могли рушити з місця.

«Наколи би відворот Армії мав продовжуватися, то треба з тим числитися, що велика часть артилерії лишиться, хоч багато артилерії зі згляду на брак муніції витягнено з фронту в запілля.

«Ворог, який для переслідування уживає кавалерії, добре окутої, легко переганяє наші – поволі машеруючі – кольони. Зміна погоди, після відомого стану умундурування, стане для Армії катастрофою.

«II-гий Корпус відправив від 23-го жовтня до 1-го падолиста ц. р. 724 стрільців хорих і ранених. Те число збільшилося в двох послідних днях на поверх 1000 стрільців т. є. на одну шесту харчевого стану корпуса. – Я думаю, що ті цифри цілком ясно вказують, що знищення Армії є неминуче. Такий самий моральний стан частин.

«Катастрофа є неминуча, вона зависить виключно і тільки від часу ворожого наступу. Буде ворог наступати, то здержання його є – з вище наведених причин – неможливе. А коли відворот переміниться в панічну утечу, це є питання годин. А я позволю запитатися, де скінчиться та утеча. Таким чином Галицька Армія по тільки жертвах, трудах була би цілковито погребана, а галицьке Правительство стратило би цей найважніший чинник своєї власти.

Обовязком проводу є поручену йому армію удержати. Всі дотеперішні старання в тім напрямі завели, бо бракує найважніших средств для життя Армії: грошей, умундурування, муніції, санітарного матеріялу.

Тепер є вже за пізно надіятися на яку-небудь поміч, бо на це не позволяє під цю пору вже ворог.

Треба ще зазначити, що при відвороті полишило-бися яких 20 000 хорих ворогови.

Супроти того НКГА ставить слідуючий наглий внесок:

Сейчас вступити в переговори з добровольческою армією, щоби привести до завішення оружжа».

7.11.

На фронті завішення оружжа – спокійно. Ізза авантури з Ворошилівськими повстанцями страчено всякий звязок з III-им Корпусом.

Зараз рано прийшло повідомлення з II-го Корпуса, що денікінська делегація з сотником Левицьким їде до Винниці і буде тут коло полудня. Диктатора повідомлено про виєднання тихого перемиря на фронті галицьких військ, та запрошено його до як найскоршого приїзду до Винниці для вирішення виникаючих в переговорах політичних питань.

Коло 11-ої години прибув до Начальної Команди полковник Ціріц з отаманом Ціммерманом і Вурмбрандтом, та отаманом-інтендантом Грушкою. Майже в тім самім моменті наспіла «Юзом» депеша Диктатора Ч. 3177/през., силою якої Диктатор звільняє генерал-четара Тарнавського Мирона і полковника Шаманека Альфреда з їх дотеперішних посад. Ген. Тарнавський одержав тримісячну відпустку, а полк. Шаманек поступає в розпорядження нового команданта.

Полковник Микітка назначений начальним вождом і рівночасно піднесений з днем 1-го падолиста ц. р. до степеня генерал-четара. Начальником штабу іменований полковник Ціріц і піднесений з днем 4-го падолиста ц. р. до степеня генерал-четара.

Зміна в команді викликала велике пригноблююче враження. Всі сподівалися розпочаття наново ворожих кроків, що мусіло би потягнути за собою нехибну руїну армії.

Генерал Микітка відмовився переняти команду, кажучи, що він є здібний командувати заледво полком, а не то армією, і він не хоче зробити з себе ляльки. Генерал Ціріц приступив зразу до конференцій з полковником Шаманеком. В міру одержування інформацій він все перехилявся в сторону позиції полковника Шаманека, а вкінці висказав значучі слова: «А, данн габе іх ес ніхт ґевуст».

Міжтим прибула добровольча делегація в складі полковників генерального штабу Саборського і Мозерта та одного штабс-капітана, в супроводі сотника Левицького, який привіз слідуючого змісту умову:

«Постанови договора з 24.X.1919. ст. ст. На ст. Зятківці.

1) Галицька Армія в повнім складі, з тиловими заведеннями, складами і рухомим залізно-дорожним складом переходить на сторону Русскої Добровольчеської Армії і поступає в повне розпорядження Головнокомандуючого уоруженними силами

півдня Россії, в даний мент через командуючого Військами Новороссійської области.

2) Галицька Армія в часі перебування її в вище наведеній підлеглости не буде направлена для боротьби з Петлюрівською Армією, оперуючою на фронті, і до часу доручення їй осібної задачі відводиться в тил.

3) Галицьке Правительство часово – ізза браку території – припиняє свою діяльність і поступає під покров Русского Добровольчеського Командування. Аж до видачі ставкою вказівок, згадане Правительство поселяється в Одесі, куди негайно переїздить.

4) При вищім Штабі Галицьких Військ будуть приділені представники від Русскої Добровольческої Команди для вирішування питань оперативного, адміністративного і господарського характеру.

Виший Галицький Штаб командує в Штаб військ Новороссії своїх старшин для звязку в числі, яке буде вказане Командуючим військами Новоросії.

5) Означений протокол входить в силу з днем його підписання. З тим днем Галицька Армія виповнює всі розпорядження Добровольчеського Командування.

6) Галицька Армія – почавши від 25-го жовтня ст. ст. – приступає до скупчення в районі Погребище–Липовець.

7) Питання порушені галицькими представниками – внутрішного життя Галицької Армії і права зносин Галицького Правительства з чужими державами остають відкритими аж до одержання вияснень від генерала Денікіна. Для того, Галицька делегація, виділивши одного представника для негайного вручення цего протоколу вищій Галицькій команді, з останними двома представниками переїздить до Одеси в Штаб військ Новороссійської области.

8) Для уліпшення обопільних зносин обі сторони зобовязуються установити телеграфний звязок на «Морзе» апаратах, при чім до Липовця включно установлюють добровольці, а далі до Винниці Галичани».

Протокол цей підписаний зі сторони Добровольчеського Командування полковниками генерального штабу: Дубяго, Саборським і Коноваловом, зі сторони Галицької Армії: ота-

маном генерального штабу Ерлє, отаманом Лисняком і сотником Левицьким. Протокол затверджений зі сторони Добровольческого командування генералом Шіллінгом, командуючим військами Новороссії.

Добровольческу делегацію уміщено в готелі «Савой», а сотник Левицький здав звіт про перебіг переговорів. Дальше ведення всіх справ перебрав вже генерал Ціріц. Зараз же доніс він Диктаторови про заключення умови, а що умова містила в собі точки високополітичного характеру, попросив він Диктатора приїхати негайно до Винниці.

Міжтим прибула делегація до Начальної Команди і ждала наших представників для обговорення точок відносно переїзду Армії в тил добровольців. З ними переговорював генерал Ціріц, генерал Микітка та отаман Ціммерман. Генерал Ціріц заявив свою згоду на заключений договір, зробив «однак застереження, що до потвердження його потрібно апробати Правительства. Він заявив також, що скоро очікується приїзду Диктатора до Винниці.

8.11.

Головний Отаман і Диктатор надіслали депешу ще раз, що дальше ведення переговорів може вестися лише за їх згодою і підписами.

9.11.

В полуднє прибув ген. Ціріц і приступив зараз до переговорів з перебуваючою ще тут добровольческою місією.

...Зараз з початку зложив генерал Ціріц таку заяву від імени Правительства: 1) Уряд не признає договору, заключеного 24 октября ст. ст. між заступниками ДобрАрмії і заступниками ген. Тарнавського, тому що генерал Тарнавський не мав права заключати які-небудь переговори в політичних відношеннях.

В дальшім тягу заявив начальник штабу Гал. Армії — ген. Ціріц: 2) а) Начальна Команда Галицької Армії має повновласть від імени цілої Соборної Української Армії, за участю представників уряду — осаула Крушинського і Штабу Наддніпрянської Армії — осаула Каменського, провадити переговори з представниками ДобрАрмії в справі завішення зброї. Заключені можуть

бути тільки військові точки. 2) б) Після заключення умов про завішення зброї можуть бути початі переговори урядами в справах політичних.

3) На підставі тих двох точок заявив ген. Ціріц, що повновласти попередних делегатів уневажнюється, а представників відкликається назад.

Дальше запропонував генерал Ціріц висилку наших делегатів до Добровольчого Командування, а до часу прибуття їх тамтуди заключити на фронті обох армій завішення зброї. Однак добровольчі делегати – за браком відповідних повновластей – відказалися від цего і заявили, що вони на підставі вже перше заключеного договору поробили відповідні кроки на фронті, а тепер ця зміна сітуації ставляє їхнє військове положення на фронті в скрутнім становищі. Після короткої дискусії зложив ген. Ціріц заяву, що Начальна Команда зобовязується в протягу 48-и годин від моменту прибуття уповновласнених заступників Галицької Армії до штабу генерала Слащова не розпочинати ніяких ворожих акцій проти добровольчеських частин. Однак Начальна Команда Гал. Армії надіється, що і зі сторони ДобрАрмії в згаданім терміні не будуть підприняті ніякі ворожі акції, так як находячася при засіданні місія ДобрАрмії не мала повновласти зложити в тім напрямі обовязуючих заяв.

Протокол цей підписали зі сторони Добровольчеського Командування: полковники генерального штабу Саборскій і Мозерт, від НКГА: генерали Микітка і Ціріц і як секретар – сотник Кох. На засіданні були присутні понадто пполк. Каменський і сотник Крушинський.

Протокол підписано о 15-ій годині.

Вслід за тим виїхала добровольчеська місія назад, а разом з нею поїхала і наша місія в складі отамана ген. штабу Ціммерманна Альойза, сотника Турчина Луки і поручника д-ра Давида Гриця. Як учасник місії – без права рішаючого голосу – поїхав пполк. Каменський, другий член, а іменно осаул Крушинський не поїхав, бо в послідним моменті зголосився хорим.

Делегати одержали – на підставі уділених Начальній Команді через Правительство на ст. Деражня дня 8.XI. повновластей – слідуючі інструкції:

1) При переговорах має бути підставою, що перемиря жадає не побіджена, а відпочинку потребуюча – Армія.

2) Треба — під можливо найкориснішими услівями — заключити як найдовше термінове перемиря при збереженні жовнірської чести для Гал. Армії і — коли можливе — для Наддніпрянської Армії під тими самими услівями.

3) Треба стреміти до того рода угруповання обох армій (Галицької і Наддніпрянської), щоби по упливі перемиря можна було однодушно зачати воєнні операції.

4) Всі залізні дороги, як телеграфічні і телефонічні установи, що є в районі Армії або заряді українського Правительства, мають — о скільки можливо — остати на дальше в руху і заряді Армії або українського Правительства, а не щоби ДобрАрмія мала право контролі над ними.

5) Треба — по можности — осягнути, щоби всі ранені і хорі обох армій, що не можуть бути поміщені в лічницях на відповідній курації у власній области (около 5000), були приняті ДобрАрмією, і щоби ця послідна старалася о них і можливо відосібнено помістила, а по їх виздоровленні повернула їх до їх приналежних Команд.

6) Треба покласти поміж обома демаркаційними лініями чотири (4) кільометри широку нейтральну полосу.

7) Призначений евентуально для Армії простір розташування має бути на стільки широкий і глибокий, щоби відпочинок військ був уможливлений, а заосмотрення забезпечене. Через простір розташування (Кантонірунгсраум) мають вести залізничі шляхи.

8) Обі Армії, себто Українська і Добровольча, зобовязуються взаїмно підчас перемиря не провадити ніякого рода пропаганди в армії противника.

9) Треба відмовити бажанню контролі услівій перемиря або покласти її на взаїмности.

10) Перехід демаркаційної лінії дозволений тільки для осіб заосмотрених в урядові повновласти.

11) Спеціяльно тяжкі услівя перемиря, при яких делегати думають, що не можуть взяти на себе відвічальности за приняття тих же, можуть вони предложити Начальній Команді до рішення. При тім належить однак звернути увагу на те, чи через це не буде взагалі заключення перемиря поставлене під питання».

Війська повідомлено про заключення 48-годинного перемиря.

10.11

На фронті спокійно і без змін. 2-гу Бригаду наказано пересунути в дво-дневнім поході до Рогізної, там підчиняється її Команді III-го Корпуса. 8-ма Бригада переходить через два дні в район на захід від Ворошилівки.

Добровольці зближаються від полудня до Жмеринки. Бригаді У. С. С. поручено вислати до добровольців старшину з повідомленням, що в Жмеринці находиться залога У. С. С., і щоби добровольці – по думці заключеного 48-годинного перемиря застановили дальший похід до Жмеринки. Добровольці відповіли на це, що по думці заключеного дня 24.X. ст. ст. договору Бригада У. С. С. повинна перейти в район Липовець–Погребище. Ще тої самої ночі ввійшли добровольці одною сотнею старшин до Жмеринки.

Сьогодня опубліковано наспівшу від Правительства відозву до війська і населення, в якій говориться про зрадницьку політику генерала Тарнавського і купки галицьких старшин-москвофілів. Брутальне поступовання Правительства викликало лише негодування супроти него самого. Відозва підписана премієр-міністром Мазепою. Ще того самого дня наспіла друга відозва Головного Отамана, держана в подібнім тоні.

13.11.

Від отамана Ціммерманна з Одеси наспіла телеграма, в якій повідомляє, що генерал Шіллінг приняв нашу делегацію дня 11.XI., а з заступником Наддніпрянської Армії пполк. Каменським рішучо відказався балакати і той вертає назад. Далі прохає от. Ціммерманн, чи може він вести переговори лише в інтересі Галицької Армії і докінчити договір на базі договору з дня 6.XI.

Цей запит предложено п. Диктаторови і додано, що армія рішучо мусить відпочати, а політичні переговори п. Диктатора являються крайно необхідними і «це є одинока можливість, щоби вратувати Галицьку Армію. На жаль мусять так командарм як і шеф штабу з огляду на вчерашну депешу ч. 6809. зголосити, що вони не можуть взяти на себе гарантії перевести успішно евентуальне инше рішення Диктатора. Вони противно є тої гадки, що припоручена їм посада зістане їм вирвана сильною волею старшинського корпуса».

Сьогодня розпочалася перед доразовим судом головна розправа проти генерала-четара Тарнавського і полковника Шаманека.

14.11.

Головний Отаман зажадав від Начальної Команди щирої й отвертої відповіди про дальші її наміри, і чи Галицька Армія буде битися з ворогом на користь Соборної України.

На це вислала Начальна Команда відповідь слідуючого змісту: Галицька Армія зараз в дуже лихім стані, після відпочинку вона станеться поважним військовим чинником. Наддніпрянська Армія не виказувала в послідних тижнях ніякої боєвої сили, а по всім одержаним звідомленням вона зараз находиться в стадіюм цілковитого розскладу. Висланий на фронт тої ж Армії старшина генерального штабу голосить, що не стрінув нігде ніякої регулярної частини, а тільки здеморалізовані гуртки мародерів. Другий галицький старшина голосить, що роз'їзд з 17-ти добровольців розоружив 700 людей Придніпрянців, а в иншім случаю взяло трох добровольців відділ з 200 людей в полон.

...В слід за тим вислано до нашої місії до Одеси уповновласнення переговорювати тільки в інтересах Галицької Армії з пропозицією, щоби добровольці вислали уповновласнену місію до Винниці для прискорення переговорів. Про все те повідомлено п. Диктатора.

...О 19-ій годині скінчилася розправа проти генерала-четара Тарнавського, полковника ген. штабу Шаманека і отамана Лисняка увільнюючим вироком всіх обжалованих.

15.11.

На фронті спокій. Переводиться частинно перегрупіровка деяких відділів. Ген. Тарнавський видав прощальну відозву до війська, а полковник Шаманек попрощався зі співробітниками в Начальній Команді.

Вечером о 18-ій годині привіз сотник д-р Бемко з Бару слідуючу депешу Диктатора: «З Камянця, 14. XI. год. 7.30 веч. — Дозволяю нашій делегації вести дальше переговори від імени в інтересах Галицької Армії. О скілько це однак буде можливим

повинна брати в оборону також всі ті наддніпрянські частини, які залишаються на фронті і піддадуться, а головно старшин. Належить застеречи Галицькій Армії повну автономію під зглядом організаційним й адміністраційним під проводом і контролею галицького Уряду. Постаратися, щоби добровольча Армія застерегла собі в Поляків, щоби шанували демаркаційну лінію, постановлену в договорі з Петлюрою, а саме відносно лінії Збруча, інакше грозить нам прихід Поляків до Камянця. Застеречи українську мову службову, право на поповнення армії італійськими полоненими і місцевим набором та чеською бригадою. Як ціль цих застережень подати замір в найблищій майбутности при відповідних услівях відібрати східну Галичину від Ляхів силою. Застеречи федерацію східної Галичини з власним соймом, Урядом і Армією з Росією. Дальші постанови політичного порозуміння застеречи пізнішим переговорам. — Я неначе увязнений, не маю наразі можливости получитися з Армією. Проти всіх Галичан ведеться тепер беззглядна боротьба. Тутешнє Правительство приготовляється до виїзду. — Здоровлю Всіх — Петрушевич».

17.11.

В районах корпусів без змін.

Вчера вечером о год. 11-ій виїхав Диктатор зі всіми установами і двома куренями піхоти та двома батареями з Камянця через Бар в напрямі на Винницю. Сьогодня о 7-ій годині рано заняли Камянець, а либонь також і Проскурів — Поляки.

18.11.

...О 12-ій годині 30 хвилин наспіла з Одеси депеша від нашої місії з повідомленням про підписання договору з добровольцями. Наша місія разом з добровольчеською місією виїхала сьогодня рано з Одеси до Винниці, їде також двох англійських старшин.

Війська повідомлено про заключення договору і наказано припинити всякі ворожі кроки супроти добровольців.

19.11

У Корпусах без змін Мороз дійшов до 11-ти степенів Цельсія.

Перед обідом прибула з Одеси наша місія, а іменно отаман Ціммерманн, сотник Турчин і поручник д-р Давид, вернув

і отаман Ерлє – член першої місії. Разом з ними прибула і добровольчеська місія в складі полковника ген. штабу Коновалова, Саборського та ще двох старшин, як рівнож два англійські старшини.

Наша місія привезла слідуючий підписаний протокол (в двох примірниках, один – російський і один – український): «Протокол засідання військової комісії зложеної з представників добровольчеського і галицького командування. – Одеса, 4/17 падолиста 1919 года. – На засіданню явилися представники від Добровольчеської Армії полковники генерального штабу: Даровскій, Коновалов і Саборскій, а від Галицької Армії: отаман Генерального штабу Цимерманн, сотник Турчин і поручник Доктор Давид.

Повновласті представників Добровольчеської Армії стверджує особисто командуючий військами Новороссії – генерал-лейтнант Шиллинг, а повновласти галицьких представників являються видними із предложених ними телеграм від Командуючого Галицької Армії чч. 6828 і 7852. Провід обняв як найстарший степенем полковник генерального штабу Даровскій.

Постановлено:

1) Галицька Армія переходить в повнім складі враз з тиловими установами, складами і движимими желізно-дорожними матеріялами на сторону Російської Добровольчеської Армії і входить в повне розпорядження Головнокомандуючого збройними силами Південної Россії, тепер через Командуючого Військами Новороссійської Области.

2) Галицька Армія задержує свою організацію, Командуючий збір, мову, устави і ціле військове майно. Частини мають істнувати в складі не менше 50 % своїх штатних складів по штатам Галицької Армії, які обовязують по 4/17 падолиста. Корпус Коновальця не уважається галицькою частиною.

3) Російське Добровольчеське Командовання допоможе Галицькій Армії в доповненню її рядів уроженцями Галичини, які находяться так в чужих державах, як і на території Россії.

4) При висших штабах, як також всіх установах і всіх самостійних частинах Галицької Армії будуть приділені російські старшини, лікарі і урядовці після вибору Добровольчеського Командування для звязку і порішення на місци питань, які б не виявились.

5) Політичних питань відносно взаїмних відношець Галицького Правительства до Правительства Добровольчеської Армії, як також відносно майбутньої судьби Галичини не розбираєсь, а лишається до рішення політичним переговорам. Аж до порішення тих питань в постою генерала Денікіна задержує Диктатор Галичини права кермування і контролі внутрішного життя Галицької Армії.

6) Галицька Армія не буде воювати з Армією Петлюри, яка бореться на фронті.

7) Галицька Армія розташується не пізніше 17/30 падолиста в районі Козятин—Винниця—Ілинці—Оратово—Погребище—Козятин.

8) Для забезпечення того зосредоточення занимає Галицька Армія негайно частиною сил і держить район Бердичева.

9) Штаб Галицької Армії переходить не пізніше 17/30 падолиста с. р. до гор. Уманя.

10) Всі тили (військові установи, етапні склади і проче) пересувається постепенно і розташовується на лінії Христинівка—Ольгополь—Вознесенськ—Николаїв. Санітарні установи, в котрих находяться хворі і ранені, остаються на місци.

11) Хворі і ранені Галицької Армії, які не найдуть місця в галицьких шпиталях, будуть приняті в шпиталі Збройних сил Південної Россії на рівних правах з россійськими, а по видужанню вертаються в Галицьку Армію.

12) Для звязи зі Штабом Командуючого військами Новороссії висилається зі Штабу Галицької Армії осібного старшину.

13) Сей договір входить в життя з хвилею ратифікації з одної сторони Командуючим військами Новороссії, а з другої сторони Командуючим Галицькою Армією.

14) Ворожі кроки між Добровольчеською і Галицькою Армією устають з хвилею підписання сего протоколу через представників обох сторін, не вичікуючи ратифікації його, як се сказано в параграфі тринайцятім (§ 13). Слідують підписи вище названих членів комісії.

Протокол ратифікований в дни його ж підписання генерал-лейтнантом Шіллінгом. Зі сторони Галицької Армії ратифікував його сьогодня Начальний Вожд Гал. Армії — генерал-четар Микітка.

21.11.

На фронті без змін.

6-та Бригада святкувала сьогодня в Винниці річницю свого повстання. Свято відбулося на площі коло Кримських касарень. Присутні були: Начальний Вожд Галицької Армії, Начальник Штабу Гал. Армії, Комендант Корпуса, представник російської й англійської місій. Підчас свята відправлено Полеву службу Божу, відбулася дефіляда, а місто національного гимну музика грала марш «Прінц Еуген». – Вечором відбулося з того приводу святочне прийняття гостей в ресторані «Поділля», де були присутніми також і чужі гості. Коли музика зачала грати марш Сімферопольського полка – гімн ДобрАрмії, полковник Коновалов застановив його, а велів грати «Ще не вмерла Україна».

23.11.

В районі Корпусів без змін.

Генерал Шіллінг видав такий наказ: «При стрічі галицьких частин з Поляками не входити з ними в бій, лише повідомити їх, що Галицька Армія є частиною уоружених сил Півдня Росії й уважає Поляків як союзників в загальній боротьбі з большевиками».

...Сьогодня в ночі втікли з Начальної Команди всі вістові крім одного, який лишився певно лише длятого, що заспав. Всі помандрували до Галичини.

26.11.

...Команді Етапу Армії, що мала після послідної директиви перейти до Жмеринки, на її просьбу лишитися в Барі, бо в Жмеринці страшно поширені пошести, дозволено далі в Барі перебувати.

Вже дня 20-го ц. м. затвердив ген. Ціріц нові інструкції для організації Начальної Команди. Після них поділено цілу команду на три відділи: оперативний, матеріяльний і загальний (їх начальники: отаман Ціммерманн, от. Зеегорш і от. Лисняк). Праця має відбуватися після німецького взірця. Команда Етапу не є тут предвиджена. Досі однак вся праця при Начальній Команді біжить своїм старим трибом, нові інструкції викликали лише певну дезорганізацію в праці і дезорієнтацію референтів.

Причиною цему: брак відповідних поміщень, а ще більше безрадність начальників відділів, – ізза браку відповідних середників.

Сьогодня видано додаткові постанови відносно праці оперативного відділу, в яких – беручи під увагу істнуючі обставини – було конечним зробити деякі відхилення від первісних інструкцій.

27.11.

В полудне прибув з Камянця хорунжий Коник, який розказує слідуюче: «Бригада полковника Вариводи з частинами прибувших з Польщі й Італії полоненими виносить приблизно 16 000 чоловік; складається вона з піхоти, артилерії та кавалерії і має бути добре одягнена і виряджена, має коні, 70 гармат, кріси, крісову й артилерійську муніцію, кілька літаків, запаси обуви, біля й одностроїв. Перший ешелон цеї бригади відійшов з Дайтш-Габель 3-го падолиста ц. р. і прибув через Словаччину, Трансильванію 12-го падолиста до Букарешту. З Букарешту вислано до Камянця як кватирерів отамана генерального штабу Дякова і сотників Маташіча і Майнля. Вони прибули до Камянця якраз в тім часі, коли евакуувалася Диктатура. Не передчуваючи нічого, залишилися вони в Камянці на другий день і о 12-ій годині в полуднє арештували їх Поляки, при чім йому (хорун. Коникови) вдалося втекти і донести о цім Начальній Команді».

28.11.

...До Начальної Команди приділені: полковник генерального штабу Саборський, при нім штабс-капітан Клушин, поручник Бодаговський, до артилерії – полковник Полянський, Інтендантури – полковник Генкурін, санітарний представник – штатский совітник Білевич, ветеринарійний представник – коллєжский асистент Салімовський, транспорт – капітан Ченцов, діловод – коллєжский регістратор Бінкі.

...Цікаве, звідки большевики повзяли підставу для проголошення депеші по радіо, що 2000 Галичан перейшло на їх сторону. Депеша з дати – Москва 26.XI.

29.11.

...Заряджено реорганізацію й обсаду галицьким перзоналом Автопанцирного Дивізіона Галицької Армії. На команданта назначено сотника Максимчука.

Отаман Льонер — начальник штабу II-го Корпуса — предложив розпучливий звіт про санітарні відносини в корпусі. Він прохає в імя гуманности і культури звернутися з зазивом до всего світа, щоби прийшов з ратунком геройській армії, що з такою посвятою бореться за свою свободу.

З Одеси наспіло повідомлення, що в дорозі до Винниці находиться санітарний поїзд з матеріялами, сорока лікарями і понад сто сестрами. Про це повідомлено всі корпуси в надії, що згаданий транспорт за 2-3 дні прибуде до Винниці.

...Команда III-го Корпуса прибула до Винниці. Генерал-четар Кравс обняв обовязки стаційного команданта.

30.11.

...В штабі появився «Універсал Головного Отамана Петлюри», в якім він під датою Хмельник 15 падолиста ц. р. повідомляє, що Директорія постановою з 15-го падолиста ц. р. ухвалила, щоби її члени Макаренко і Швець для державних справ виїхали за границю, а йому — голові Директорії і Головному Отаманови українських військ передано верховне керівництво всіми державними справами республіки. Далі він в довгій відозві взиває народ і наказує до повстання проти Денікіна.

Стан хорих Галицької Армії в самім етапі представляється так: Проскурів — 1600, Деражня — 500, Дунаївці — 200, Жванчик — 100, Крушанівка—Грушка — 200, Нова Ушиця — 100, Глібів — 150, Могилів — 400, Лучинець — 300, Єлтушково — 200, Манківці — 150, Летичів — 500, Жмеринка — 500, Бар — 2500 (дві лічниці, лікарі — крім одного — хорі), понадто в поменших місцевостях по 50 до 100 хорих. З цеї причини всякі пересування етапу в умовлений договором район неможливі, про що зроблено представлення Штабови Військ в Одесі з проханням, відступити від виконання дотичної точки договору.

1.12.

...Команда III-го Корпуса предложила слідуючий звіт Команди Бригади У. С. С.: «29 ц. м. (ц. є. падолиста) між год. 12-ою

а 16-ою острілював гарматний полк У. С. С., розташований в селі Біликівка, село Майдан Головчинський за те, що довший час люди з того села крали стало коні, рабували приїзджаючих, так цивільних як і військових, та з початку падолиста вбили одного підхорунжого з трома стрільцями з Бригади У. С. С. в цілії грабежі. Вистрілено до 120 набоїв, розбито три хати. Наслідки: Делегація вислана з острілюваного села заявила, що крадежі коней і грабежі більше не повторяться, та видали тих, що вбили чотирох У. С. С. й успіли скритися. Взагалі в останніх часах в районі розташування бригади діються страшні крадежі і грабежі. — Команда Бригади У. С. С. — Оп. ч. 868/1».

2.12.

З огляду на це, що досі від дня 16-го падолиста не має ніяких відомостей про Диктатора, вислано до посла Сінгалевича у Відні через Одесу слідуючу телеграму: «Начальна Команда Галицької Армії заключила 19-го падолиста ц. р. військовий союзний договір з головним командуванням російської ДобрАрмії. — Слідує зміст 1-ої і 5-ої точки договору. — Тому що після договору є присутність Диктатора Д-ра Петрушевича в Одесі конечно потрібною, проситься подати сейчас до відома, де находиться Диктатор. Після звідомлення удався Диктатор 16-го падолиста ц. р. через Жванець на румунську територію, щоби через Румунію удатися до Одеси. Дуже можливо, що Диктатор попався в руки Поляків підчас їх походу на Камянець. — В такім случаю є необхідним, щоби член Правительства Західно-Української Республіки, заосмотрений правами Диктатора, якнайскорше прибув до Одеси для дальшого провадження політичних переговорів з правительством Денікіна. Начальна Команда Галицької Армії просить о якнайскорше телеграфічне повідомлення через головнокомандуючого російською ДобрАрмією генерала Шіллінга в Одесі. — Микітка, генерал-четар».

3.12.

І-ший Корпус перевів сьогодня слідуючу перегрупіровку своїх частин: 5-та Бригада — Гуровське—Музики—Панасівка, 6-та Бригада — Маркуші—Кмітенка—Обуховка, 1-ший кінний полк осягнув район Демчин. 9-та Бригада як корпусний запас

в районі Волчинці–Юрівка–Молотківці. 10-та Бригада мала осягнути район Хажин–Жежелєво–Кикішевка–Терехово, бригада відмовилася однак від виконання цего походу з причини, що їй не була відома його ціль. До команданта бригади звернувся генерал Микітка з одної сторони з зазивом своєю енергією вплинути на бригаду, а з другої сторони вжити всіх стоячих йому до розпорядимости дисциплінарних і законних средств проти упертих елементів і проступників.

Тут не відомі ще блище мотиви і причини цего виступу бригади і хто його спонукав. Мається однак переконання, що наші частини лише з великим трудом дається спонукати до виступу проти большевиків за денікінські інтереси, а інсинуація воювати за «Єдіну недєліму» була і є головним товчком до масових дезерцій стрілецтва, що в инших случаях може обявитися у відказанніся послуху своїй команді.

Та не лише політична агітація зменшувала і зменшує ще ряди стрілецтва, але ще більш болючіші жертви забирає зі собою пошесть тифу. І-ший Корпус за кілька днів походу стратив дуже багато на своїй боєздатности.

...В слід за йдучою реорганізацією Начальної Команди на чотири відділи заряджено повільне розвязання Команди Етапу Армії в цей спосіб, що вона має постепенно передавати свої функції Начальній Команді. Корпусам поручено – на взір організації Начальної Команди – переорганізувати в відповіднім масштабі свої штаби.

Від довшого вже часу незвичайно цікавлять загал, а декого волнують події на денікінськім фронті. Офензива большевиків, яку вони з великим успіхом провели від Ореля за лінію Прилуки–Суми–Бірюч–Каляч–Царицин. Півколесом до 30 верстов від Київа над Ірпенем біжить фронт на захід по Бердичів і Новоград Волинський. З кождим днем подають московські звіти якісь успіхи зі свойого фронту, а їх війська вступили зараз з теріторії Московщини на теріторію України...

4.12.

І-ший Корпус наступає сьогодня на Бердичів... Боєвий стан корпуса впав зараз так: 5-та Бригада – 120 люда, 6-та Бригада – 90 люда, 9-та Бригада – 150 люда, 10-та Бригада около 300 люда.

...І-ший Корпус дійшов між тим на край своєї боєздатности. Комендант корпуса полковник Шаманек предложив докладний звіт про відносини. А іменно подібні симптоми, які були в 10-тій Бригаді, проявляються і в других частинах. Війська мусять відійти на відпочинок і він жадає навіть, щоби охорону перед ворогом переняли частини добровольців. Наче в відповідь на повищі донесення видана була згадана директива з підчиненням корпуса полковникови Зеленецькому для поновного наступу; директиву цю ж концепував полковник Саборський.

Прочі корпуси без змін.

7.12.

Про Диктатора наспіли відомости, що Румуни – задержавши його в Чернівцях – поводилися з ним як з приватним чоловіком, відібрали авто і гроші, і що він після цего мав виїхати до Чехії.

До Начальної Команди прибула місія з Одеси в складі англійського полковника Етс (Р. С. Уатес), полковника Коновалова. Прибув й отаман Оробко. Полковник Етс інформувався відносно бригади Вариводи, італійських полонених, та балакав в справі достави мундурів.

В цілі виповнення точки договору відносно пересунення етапу видано зарядження, щоби переїхали: Армейський Господарський Уряд ч. 1. з Жмеринки до Херсона, разом з відділом жандармерії (2-ох старшин і 100 люда), 2-га Автосотня ч. 1. і автомайстерні з Винниці до Миколаєва (з відділом жандармерії, 2-ох старшин і 100 стрільців). Про відїзд тих транспортів повідомлено Одесу.

8.12.

Положення І-го Корпуса під Бердичевом дуже скрутне. Мужва змучена. Стан Бригад по 30 крісів, артилерія без обслуги. Частини неспосібні до дальшого бою.

...Вечором о 8-ій годині виїхав Начальний вожд генерал Микітка з генералом Ціріцом і деякими старшинами штабу до Одеси. Генерала Микітку заступає на той час генерал Кравс.

9.12.

Стан хорих в II-гім Корпусі піднісся до 144 старшин і 4000 стрільців. За час епідемії в области корпуса померло 20 старшин і понад 200 стрільців.

Видано зарядження для переходу Армії на відпочинок в район Балта–Ольвіопіль–Єлисаветгород–Полтавка–Миколаїв–Херсон, з тим, що ті зарядження служать як директиви для кватирункових відділів. Корпусам приділено слідуючі райони: I-ший Корпус: Балта–Ясеново–Криве Озеро–Ольвіопіль (там Команда Корпуса)–Лиса Гора; II-гий Корпус: Ново-Українка–Плешаний–Ташлик–Большая Вишка–Єлисаветгород (Команда Корпуса)–Знаменка–Нова Прага–Верблюєвка; III-тий Корпус: Новогригоріївка–стація Долинськая–Казанка–Новий Буг–Полтавка–Заселє–Миколаїв (Команда Корпуса)–Херсон.

12.12.

На фронті і в районах корпусів без змін.

Як доносить от. Оробко з Одеси, Диктатор – після слів начальника чехо-словацької місії Червоного Хреста в Букарешті, який приїхав в Одесу, находиться зараз в Словаччині. Румуни хотіли з початку арештувати його, але на інтервенцію чехословацького посла закинули цей намір, та переїхати до Одеси не дозволили йому. Наслідком цего переїхав він на територію Чехо-Словаччини.

Преса Миколаїв подає в радіо-депеші опінію полк. Коновалова про Галицьку Армію, яку він мав нагоду оглядати на фронті: «Галицькі війська, які перейшли до нас від Петлюри, боряться вже в наших рядах. Полк. Коновалов по своїй поїздці на фронт, де він переглядав галицькі відділи, зложив слідуючий звіт: – Галицька Армія віддала себе під необмежений і безконтрольний приказ ген. Денікіна. Армія перейшла в цілім своїм складі на нашу сторону і бореться разом з нами проти большевиків. На всій обсадженій Галичанами території виконали без протесту вони прикази – як заступники добров. командування. Галицька Армія находиться в знаменитім стані. Склад старшин величавий. Галицькі старшини є інтелігентні і мають добре військове образовання. В галицьких відділах панує дисципліна, яка удержує взірцевий порядок. Армія є знамените узброєна і заос-

мотрена в технічний матеріял, має власні броне-поїзди, авта, літаки, радіостації, більшу скількість гармат і скорострілів і т. д. Фронт, який я переглядав, находиться в найкращім стані».

15.12.

...Зараз переводиться реорганізацію Галицько-Української Армії, з корпусів твориться дивізії, з бригад полки стрільців які будуть носити числа бригад, з яких повстали. Бригада У. С. С. зватиметься «І-ший галицько-український полк стрільців».

...В Миколаєві творить Начальна Команда за згодою Добровольчого Командування «Збірну Станицю», яка збиратиме всіх полонених Галичан, що находяться на території ДобрАрмії, та відсилати їх до приналежних галицько-українських дивізій.

16.12.

...Варшава (Русскульта). – На засіданні польського сойму 12.XI. заявив премієр-міністер Падеревський в справі східної Галичини: «Небезпека, що східна Галичина лише часово пійде під Польщу, ще не усунена, але Польща не може бути без Львова. Польська держава не може сповнити своєї історичної місії на сході без східної Галичини, якій ми даємо широку національну автономію. Часове рішення не лише нам некорисне, але погубне і для Українців, бо перепинило би відбудову знищеної країни. Впрочім я заявив, що ні я, ні Дмовський такого трактату не підпише»

...Користаючи з побуту в Одесі, вислав ген. Ціріц через курієра письмо до посла З. О. У. Н. Р. – Д-ра Сінгалевича у Відні, в якім проситься повідомити Диктатора про сучасне становище Галицько-Української Армії, що його присутність тут необхідна, – дальше, сповістити, що в Команді ДобрАрмії пороблено заходи в ціли перевозу наших полонених з Італії, Чехо-Словаччини, Відня, Будапешту, та закупленого свого часу в колишній австро-угорській монархії воєнного матеріялу, зброї та одягу для сто тисяч люда з Марсилії, – відтак поставлено прохання до ДобрАрмії, щоби можна було доповняти Галицько-Українську Армію німецькими кольоністами з херсонської губернії та щоби уладжено постійний курієрський звязок між Одесою і західноукраїнським посольством у Відні. Добровольче

Командування в Одесі — ген. Шіллінг та американська й англійська місії обіцяли сповнити всі бажання, тільки що до деяких питань прим. що до набору німецьких кольоністів муситься увійти в порозуміння з Денікіном. Галицько-Українська Армія буде перенесена в район Балта—Херсон—Миколаїв, Начальна Команда Гал.-Укр. Армії перейде до Миколаєва. Дальше прохається повідомити п. Диктатора, що Начальний Вожд Гал. Укр. Армії підчас свого побуту в Одесі був торжественно принятий почетною сотнею і з музикою. 10-го і 11-го були основні наради, як з головнокомандуючим ген. Шіллінгом, з його начальником штабу — ген. Чернавином, начальником оперативної канцелярії, начальником інтендантури, санітарним шефом і начальником Залізно-Дорожної Військової Управи, так і з шефом американської місії, яка має звичайно своє місце побуту в Букарешті, і шефом англійської місії в Одесі.

Ген.-чет. Микітка захорував на висипний тиф. На час його недуги переняв — на його просьбу — команду Галицько-Української Армії ген.-чет. Тарнавський, що Добровольче Командування приняло до відома.

...І-ша Гал.-Укр. Дивізія перейде в район: Бірзуля, Балта, Борщі, Ясеново, Ольвіопіль. Команда Дивізії і запасні частини в Балті.

ІІ-га Гал.-Укр. Дивізія в район: Ново-Українка, Арбузинка, Александрівка, Вознесенськ, Березівка, Петрівка, Покровське. Команда Дивізії і запасні частини в Вознесенську.

ІІІ-та Гол.-Укр. Дивізія в районі Новий Буг, Полтавка, Миколаїв, Херсон. Командир дивізії і запасної частини в Миколаєві.

17.12.

На фронті І-го Корпуса і в районах корпусів без змін.

Населення місцевостей на північ від Винниці заховується зглядом нас неприхильно, не хоче продавати поживи, фуражу. Очікують большевиків. Після донесень цивільних, з Липівця і Ілинець банда махнівців прогнала добровольчі відділи і захопила власть.

Большевицькі лівобережні відділи здобули дня 16-го грудня о 17-ій год. 30 мін. по завзятім бою Київ. Крім того заняли большевики Купянськ, Переяслав і Богучар.

Сьогодня видав ген.-чет. Тарнавський наказ військам, в якім повідомляє про переняття команди на час недуги ген.-чет. Микітки, закликає до видержання в рядах та жадає повного довіря для себе і його діл, рівночасно заповідає встановлення при Начальній Команді політичного реферату, зложеного з відомих наших політиків, якого обовязком буде кермувати політичним життям Армії аж до приїзду Диктатора, з яким будеться старати як найскорше увійти в звязок.

18.12.

...З Команди І-го Корпуса наспів слідуючий звіт про становище корпуса: «Знаючи про положення, моральний стан і настрій корпуса, чуюся приневоленим просити, щоби відвести як найскорше останки корпуса з теперішного району. Весь район наслідком неустанних боїв і переходу найріжнородніших воюючих сторін і банд є пересичений всякого рода агітацією. Дезерція, яка, як здавалося, скінчилася в корпусі, появилася тепер наново. Песимізм, який закорінився в поодиноких відділах, найшов собі на жаль через останні події новий корм. Про боєвий стан корпуса Начальна Команда є поорієнтована через кількаразові донесення. Він погіршається очевидно з дня на день. Дві бригади корпуса взагалі вже більше не істнують. Це є 6-та Бригада, яка має до бою тільки всего кілька їздців, і 9-та Бригара, яка тільки розпоряджає кількома виздоровцями. Прохаю зважити, що корпус не може в теперішнім своїм стані представляти для ДобрАрмії ледве яку підпору, а натомість настоювання на тім, щоби корпус був до безконечности на фронті, мусить довести його вкінці до розвязання. Цю депешу предложено Штабови Войськ Новорос. области в Одесі.

20.12.

...Терміново-розвідочний звіт Штабу Войск Новорос. области з 20-го XII. ц. р. подає слідуюче про польський фронт:

«В районі Камянця розташована бригада піхоти і 6-тий уланський полк, в районі Гусятина 143-тий піхотний полк і в районі сіл Городок, Сазано 144-тий піхотний полк, при чім в самім Городку курінь з трох піхотних й одної скорострільної сотні і четою уланів. Отсі частини входять в склад дивізії окремо

тактичного призначення, її штаб находиться в Борщеві. Комендант дивізії – французької служби генерал Боне. По агентурним донесенням – в Тернополі під видом інтернування збирається і формується українська армія. Українське міністерство заграничних справ поміщується в Варшаві, гостинниця «Брістоль». Петлюра на днях виїхав з Варшави, оставивши там свою сімю».

На приказ Команди Войск в Одесі тяжка артилерія Галицької Української Армії відходить через Миколаїв, Снігіровку, Берислав, Перекоп в район Джанкой на Кримі, а летунська сотня до Севастополя.

Сьогодня виїхали в Одесу від Начальної Команди сотник Левицький Осип і сотник Турчин Лука, звідки мають удатися до Праги до Диктатора, щоби його поінформувати про сучасне становище Галицько-Української Армії та засягнути у него вказівок політичної натури.

Галицько-Українська Армія має прикривати Винницю.

З огляду на цю зміну в положенні Галицька Українська Армія має похідним порядком дня 23. грудня ц. р. почати скупчуватися в районі Винниця–Браїлів–Жмеринка–Рахни–Вапнярка, по чім буде перевезена в призначені райони відпочинку. І так II-гий Корпус має відійти в район залізничої стації Рахни Лісові–Юрковка і на схід звідси, Бригада У. С. С. до Бишика–Слєди на північ від Рахнів. Команда II-го Корпуса до Рахнів. III-тий Корпус в район залізничої стації Будки і Ярошинка. Команда III-го Корпуса до Муравськая Пєнковка на південь від залізничої стації Ярошинка. I-ший Корпус в район Винниця і зал. ст. Тюшки, Гнівань, Браїлів. Обезпеку Винниці перенимає I-ший Корпус, якому в тій цілі підчиняється кінну бригаду Шепаровича III-го Корпуса, Відділ народньої Сторожі – сотника Ващука, бронепоїзд «Галичина» і два панцирні авта. – Етап остає покишо незміненим.

21.12.

На фронті I-го Корпуса пройшла ніч спокійно. Вечером обсадили большевики Волчинець і Бродецькоє. I-ший Корпус стоїть: 6-та і 9-та Бригади – Махнівка, 10-та Бригада – Молотковці, кінний полк – Юровка, 5-та Бригада – Черепашинці.

23.12.

...Стан хорих III-го Корпуса з дня 22. грудня ц. р.:

2-га Бригада: 11 старшин 322 стрільців в Тиврові

10 старшин 219 стрільців при частинах

8-ма Бригада: – старшин 166 стрільців в Жмеринці, Потоках і Демидівці 2 старшин 224 стрільців – виздоровців при частинах

11-та Бригада: 2 старшин 230 стрільців в лічницях у Винниці – старшин 473 стрільців при частинах

Кав. Бригада: 2 старшин 108 стрільців при сотнях

Вишкіл: – старшин 30 стрільців в Браїлові

Обоз: 1 старшина 20 стрільців в Винниці

Тел. Сотня: 5 старшин 30 стрільців в сотні в Винниці

Валка 3/III: – старшин 17 стрільців

Запасна Валка: – старшин 12 стрільців

І-ший Корпус відтягається здовж залізниці Козятин–Винниця в напрямі на Винницю і має завдання обезпечувати евакуацію Винниці. По виконанні цеї задачі має охоронна група Винниці стягатися здовж вузкошляхової залізниці на Гайсин.

25.12.

...В ночі з 24-го на 25-го грудня заняв місто Винницю без бою отаман Шепель з повстанцями. В ночі виїхали останні добровольці, між иншим виїхав і старшина звязку ДобрАрмії при Гал.-Укр. Армії полк. Саборський зі всіми підчиненими йому добровольчими старшинами. На гост. «Савой», в якій поміщається штаб Шепеля, повіває синьо-жовтий прапор, на бальконі 1-го поверха направлені на вулицю дулами два скоростріли, по місті увихаються де-неде Шепелівці з синьо-жовтою відзнакою на шапках та входять в розмову з нашими старшинами і стрільцями, намовляючи їх остати у Винниці та пристати до «батька Шепеля». Розказують, що їхньої намови послухало вже декілька Галичан та пристало до Шепелівців. Галицьким частинам не роблять Шепелівці ніякої пакости, відїздови військових транспортів не ставлять ніяких перешкод, до Галичан не почувають ніякої ворожнечі, відносяться приязно; ні вони Галичан, ні Галичане їх не займають.

На двірці не видно російської хоругви; кажуть, що зняв її якийсь Галичанин.

Населення Винниці майже зі сльозами на очах прощає відїзджаючі і відходячі галицькі частини, які своїм тактовним поведенням та толеранцією що до політичних переконань мешканців зєднали собі у них велику симпатію. Мешканці жили спокійно під охороною галицьких частин, тепер з їх відходом глядять з трівогою на надходячі непевні часи. Багато заможніших мешканців опустило вже заздалегідь Винницю та удалося залізницею до Одеси. Кажеться, що за вагон приходилося їм солоно оплачувати дотичним залізничим і військовим властям, декого з них коштував вагон 60 000 карбованців. З того приводу та ізза инших надужить нарікання на добровольчу владу в останнім часі не вмовкали. Населення, головно його буржуазні кляси, і перед Галичанами заявляє своє негодовання добровольчим властям, яких приходу вони — ніде правди діти — з нетерпеливістю ждали, сподіваючися, що добровольці заведуть лад і порядок; тимчасом в дійсности вийшло що инше.

26.12.

Ворог слідував двома кінними сотнями аж до Кордилівки. Група сотника Коссара (5-та Бригада і кінний полк) прикриває евакуацію Винниці в районі Павловка, Слобода Лявровська, Холевінці. 10-та Бригада в районі Щітки, 6-та в районі Лука Мієлешковська. Начальна Команда Гал.-Укр. Армії прибула на стацію Жмеринка і рано відїздить до Вапнярки.

27.12

В районі Винниці спокій. Бригади 1-го Корпуса осталися сьогодня на своїх місцях крім 9-ої, що перейшла в район Гніваня.

Н. К. Г. У. А. прибула на стацію Крижопіль.

ДобрАрмія наміряє держати лінію Помошная, на півд.-захід від Ново-Українки, Ольвіопіль, Бірзуля. Наслідком цего видані досі прикази що до відтранспортовання в район Балта—Вознесенськ—Миколаїв змінено, а саме Галицько-Українська Армія — по своїм зєдиненні на лінії Винниця—Рахни — має перенестися піхотним порядком в район на полуднє від Бірзулі.

Всі транспорти мається відсилати до Одеси, перш всего всі нагружені транспорти з Винниці, Жмеринки й етапу, весь технічний матеріял, харчові припаси і всіх негорячкуючих хорих.

Для відвезення хорих належить – по змозі – багато порожняків перетворити на імпровізовані санітарні поїзди.

...Рівночасно повідомила Н. К. Г. У. А., що на місце відкликаних добровольчих залізничих властей утворить власні. Також предложено Команді Войск в Одесі просьбу, щоби вона видала зарядження що до приміщення хорих і виздоровців в Одесі, Тирасполі, Миколаєві і Херсоні.

28.12.

З огляду на змінене положення вислано просьбу до Комвойск Новобл. в Одесі, щоби бувших галицьких полонених, які находяться в области ДобрАрмії, збирано не в Миколаїві, тільки в Одесі. Для утворення Збірної Станиці в Одесі вислано туди от. Гофмана.

29.12.

...З огляду на зміну в положенні видано директиви відносно перегруповання Гал.-Укр. Армії в район між Бірзулею і Одесою.

...Охоронна група Винниці прикриває так довго цей район, як цего вимагатиме потреба; евакуацію Винниці, а потім слідує за І-им Корпусом.

На случай заняття міста Винниці большевиками призначила Команда І-го Корпуса четара Гачкевича Осипа з кількома старшинами для опіки над позісталими хорими Гал.-Укр. Армії. В Винниці остається около 3000 хорих...

30.12.

...Поляки заняли Проскурів і Нову Ушицю. Населення неприязне до Поляків, так що далося б легко намовити до повстання. З огляду на сучасну політичну ситуацію видала Начальна Команда Команді Етапу інструкції, щоби лише піддержувати духа у селян, а на будуче обіцяти не тільки моральну, але і фактичну поміч.

...Управу залізниць в Жмеринці переняла галицька Залізно-Дорожна Військова Управа, на полуднє аж до стації Рахни Лісові. В Бірзулі утворено власну контролю транспортів.

1920

1.1.

До 3 січня 1920. І-ший і ІІ-гий Корпуси мають осягнути слідуючу групіровку: для прикриття Винниці остає група сотника Коссара в районі на північ від міста; головна сила корпуса в районі Лопатинці–Стояни–Опитківці. Другий Корпус: дві бригади в районі Тульчин–Жабокрич, дві бригади в районі Кернасівка–Савинці...

3.1.

...Сьогодня в ночі приїхав залізницею до Крижополя генерал-четар Микітка, який – хорий на тиф – остав був в Винниці. Генерал мається добре, находиться вже десятий день по крізі. Наразі замешкав тут на приватній кватирі.

По певним відомостям – санітарний шеф Галицької Армії, полковник Д-р Бурачинський і його заступник сотник Д-р Гайдукевич захоріли сипним тифом та остали в шпиталі в Жмеринці.

4.1.

Большевики заняли Винницю, а залізнодорожники на ст. Жмеринка захватили власть, збираючися підпирати большевиків проти Поляків...

Якою тернистою дорогою ступає Галицько-Українська Армія може посвідчити хоч би слідуючий случай: На останнім із торів в забитім куті на ст. Крижопіль знайдено в запльомбованім возі 14 тяжко ранених стрільців м. н. без рук і без ніг. Їх привезли були з Вапнярки, закинули на отсей тор, та вже два дні сиділи вони там замкнені, в неопаленім возі на ст. Крижопіль. Кричати або стукати ніхто з них задля ослаблення не міг, а случайно переходячий попри цей віз стрілець, почувши стогін, відчинив його і побачив страшний вид. Генерал Тарнавський, якого про це зараз повідомлено, як побачив цих мучеників, заплакав рясними слізьми. Казав він зараз перенести їх до опаленого воза, дати їм горячої страви та відіслати найближчим транспортом до Бірзулі.

5.1.

...Начальна Команда вислала сьогодня знову просьбу, щоби Добр. Командування занялося судьбою хорих галицьких стрільців, яких мусілося оставити в области занятій Поляками.

6.1.

...З нагоди Різдвяних Свят видала Начальна Команда слідуючий наказ військам: «Далека від рідної хати, здалека від тих, що очи виплакали, очікуючи з тугою повороту своїх батьків, синів, серед байдужого окруження, нищена хоробами і смертністю, святкує геройська Українська Галицька Армія цегорічне Різдво. Склонюючи голову перед памятею героїв, упавших в бою за народню справу, і згадуючи з глибоким жалем тих, що, не діждавшися щасливого кінця тяжкої боротьби, лягли спочити вічним сном на широких полях України – Начальна Команда Української Галицької Армії шле з нагоди Різдвяних Свят всім старшинам і стрільцям сердечні бажання.

– Нехай це будуть останні сумні свята. Дай нам Боже щасливо пережити всі проби безжалісної судьби і вернути як побідники до рідної хати, та святкувати найблищі свята в крузі наших родин».

7.1.

...Большевицький оперативний звіт з 6.І. доносить про заняття червоною армією Літина, Винниці, Липівця, Знаменки коло Єлисавету, Александровська, Маріуполя – на побережжі Чорного моря.

10.1.

Начальна Команда Гал.-Укр. Армії надала зарядження, щоби на станціях уладили команди двірців в одній з почекалень кімнату для недужих і харчову станицю для переходячих недужих.

...З огляду на змінене положення видала НКУГА приказ летунській сотні, що вона має остати в Одесі, а не виїздити на Крим, а важкий гарматний полк має вигрузитися в Бірзулі.

12.1.

...Після звіту одного повернувшого цивільного – обсадили Поляки 27.XII. 144-им кордонним стрілецьким полком, силою до 800 люда, Проскурів. З розмов з торговельною польською місією виходить, наче би Поляки збираються наступати на Жмеринку кольоною, в складі 142, 143, і 144 полків з багато кінноти,

другою кольоною здовж Дністра через Могилів на Ямпіль, і третою кольоною через Літин на Винницю. На відтинку Шепетівка–Дністер має находитися до 40 000 людей боєвого складу і ще одна польська дивізія з Галичини з району Чортків–Нижнів. По словам польських старшин виходить, що Антанта зажадала від Поляків наступу на большевиків, за що обіцяні Полякам великі політичні та економічні концесії, з цим згодився також Петлюра. 6-го січня Поляки заняли Деражню, висилаючи далеко наперед на полуднє своїх агітаторів. Посеред залишених хорих Галичан ведеться большевиками велика агітація.

13.1.

...До Начштабу в Одесі вислано слідуючу телеграму: «Згідно радіотелеграфічного звіту Штабу Військ Новоросії з 27.XII. після польських звідомлень прибули до Жмеринки польські частини, що не зівсім погоджується з нашими розвідчими звітами, згідно яких мали би Поляки відступати перед большевиками і начеби вже опустили навіть Проскурів. Тому, що положення Поляків взагалі та передовсім на Вкраїні в виду істнуючих ворожих взаємовідносин між обома арміями має для нас велике значіння, та польські відносини до ДобрАрмії також не «безразлични», проситься о можливо певну інформацію про положення Поляків на фронті, їх можливих задач та їхніх відносин до ДобрАрмії».

14.1.

...Етапна Стаційна Команда в Могилеві доносить: «Етапна Сотня і Лічниця мають стан 30 старшин, 600 стрільців. Держать фронт проти Поляків разом з повстанцями. Харчів достаточно. Просять о мілітарну поміч».

На це Начальна Команда Укр. Гал. Армії відповіла, що цеї помочі не можна дати, а всі спосібні до походу люди мають відійти через Ямпіль в район відпочинку Укр. Гал. Армії.

15.1.

...Генерал Микітка – по виздоровленні – обняв з сьогоднішним днем знову команду над Галицькою Українською Армією.

З того приводу видав він слідуючий наказ військам:

«Видужавши із важкої недуги, переймаю я знову з нинішним днем поручену мені команду над Галицькою Українською Армією. Вповні свідомий великих труднощів, які Галицько-Українська Армія до цего часу, а передусім в останніх місяцях мала побороти і через пошести витерпіти, звертаюся я до всіх старшин і стрільців витревати вірно у виконанні високого завдання, якого вимагає увесь український народ, а головно тісніша Вітчина-Галичина від Української Галицької Армії. Свята для нас всіх українська справа жадає, щоби Галицько-Українська Армія була задержана в своїм теперішнім складі і стала знову боєздатною. В цій цілі мусить бути армія як найскорше, о скільки на це дозволяє їй її сучасне положення, перенесена в призначений район відпочинку, щоби – оподалік від всякого ворога, в повнім супокою – дати вкінці змогу недужим прийти до здоровля, усунути пошесть, скріпити почуття внутрішньої звязи та переорганізуватися.

Для осягнення цеї мети вимагаю від кождого старшини без ріжниці службового становища і степеня найточнішого – аж до самопожертвовання – сповнювання обовязків і найбільшого піклування підчиненими стрільцями. В тяжких часах ділає добрий приклад старшин – особливо підіймає він і оживляє доброго духа серед стрілецтва.

Старшина мусить бути постійно провідником і приятелем стрільців.

Проти всіх настроїв і впливів, що ділають на шкоду сильної звязи армії, мають всі команданти всіх степенів виступити з найбільшою строгістю й енергією. Довіря у власну силу, якої корінь лежить тільки в тісній злуці, подає надію на щасливе покінчення війни, і віру в щасливу будучину нації, за яку вже тільки синів Народа пролило свою кров і наложило головами.

Цей наказ належить в цілости проголосити старшинам, стрільців основне і не раз про це поучити».

17.1.

І-ий і ІІ-гий Корпуси без зміни. ІІІ-тий Корпус в поході в районі Борщі ст. Мардарівка.

...Начальна Команда – генерал Микітка – видала слідуючий приказ: «Галицька Українська Армія прибуде до кінця

цего місяця своїми находячимися в поході частинами в повнім числі в район відпочинку...»

19.1.

І-ший, ІІ-гий і ІІІ-тий Корпуси без змін. Большевики мали заняти 17.І. Немирів одним курінем і Гайсин цілим пішим полком. В Жмеринці й околиці 421-ий большевицький полк. Большевики розібрали залізничий шлях на полудне від Жмеринки. Отаман Тютюнник з повстанцями находиться в районі Гайворона, а в Піщанах і Переймі, що на північ від Балти, організуються нові повстанчі відділи. В околицях Балти місцеве населення виступає узброєно проти добровольців. В районі Окни—Черна—Тополі, що 50 кільометрів на полудневий захід від Балти, зявилися банди з 400 до 500 піших і кінних грабіжників, які терроризують місцеве населення. В районі Слобідки та здовж залізниці на Рибницю також знаходяться значні банди, що виступають як проти добровольців, так і місцевого населення...

Начальна Команда видала приказ всім корпусам і Станови почати розташування в своїм районі... Зарушено розвідку через Дністер.

Начальна Команда вислала от. Ціммермана до Румунії в справі евентуального переходу Української Галицької Армї на румунську територію, якщо большевики зайняли би Одесу та наступали на Укр. Гал. Армію.

20.1.

Сьогодня виїхала Начальна Команда зі ст. Крижопіль в напрямі Бірзулі. Начальна Команда переїхала на короткий постій на ст. Борщі.

І-ший і ІІ-гий Корпуси без змін. ІІІ-тий Корпус осягнув головою ст. Іванівка.

Команда І-го Корпуса доносить: «Дня 21.І. розоружили селяни зі Старого Луга, що на захід від Чечельника, одну батерію 6-го гарматнього полку. Вислана карна експедиція примусила селян до цілковитої видачі загарбаного майна та покарала місцевість малою контрибуцією.

Загальне положення: На правім березі Дніпра здовж трох залізничих ліній до Херсону, Миколаїва і Одеси без змін. Боль-

шевики доносять про бої з Поляками коло Чуднова (коло 50 кільометрів на захід від Бердичева) і 25 кільометрів на полудневий схід від Новгорода Волинського. Це виясняє стягнення їхніх військ з Гайсина та Уманя.

24.1.

Без змін.

...Начальна Команда звільнила полковника Шаманека з Команди І-го Корпуса та призначила його кермуючим транспортами на шляху від Бірзулі виключно на північ, доки є рух, а отамана Льонера зі становища начальника штабу ІІ-го Корпуса, назначуючи його кермуючим транспортами з Бірзулі та підчиняючи підполковникові Вітошинському в Роздільній. Командантом І-го Корпуса назначено от. Підковича, а начальником штабу ІІ-го Корпуса от. Ціху.

25.1.

...В Винниці – по відході Начальної Команди – завязався Ревком Червоної Української Галицької Армії, який дня 13 січня 1920 видав слідуючий наказ військам Гал. Армії ч. 1:

«1) Згідно угоди Ревкому Укр. Гал. Армії з українськими комуністичними партіями має він негайно починати свою організацію. 2) Відступ армії на південь має бути негайно припинений. 3) Перевезення хорих з одного місця на друге строго забороняється. 4) Отаманови Лиснякови, поручникови (сотникови) Штукгалеви, поручникови Караванови, четареви Герасимовичови і Мойсеєви негайно зголоситися до м. Винниці для ведення організаційної праці до Ревкому Ч. У. Г. Армії. От. Льонеру й от. Лиснякови забрати зі собою інтендантський апарат, який має зложити сотник Цьокан або сотник Хробак. 5) Пресова кватира НКГУА, 40 старшин піхоти, кінноти й артилерії і 10 військових суддей. 6) За невиконання цего приказу відповідає особисто от. Лисняк і чет. Чайківський перед революційним судом Укр. Армії. 7) Одержання цего наказу мають згадані старшини потвердити телеграфічно. Голова Ревкому Д-р Гірняк, секретар Опока».

Відтак наспів через Команду ІІ-го Корпуса приказ ч. 4. Укр. Ревкому ЧУГА з 15-го січня 1920: «Всім Бригадам Укр. Гал.

Армії — до відома, четареви Чайківському — Брацлав, от. Шухевичови — Тульчин, от. Лиснякови — Крижопіль. — Всі Бригади Укр. Гал. Армії виберуть в найкоротшім часі чотири відпоручники, до десять стрільців і двох старшин, які на Окремім Зїзді виберуть новий Ревком ЧУГАрмії у кількости сімох людей. Про вислід виборів повідомлять команди бригад от. Шухевича Тульчин, який визначить місце і час з'їзду відпоручників для переведення виборів нового Ревкому, — Голова Ревкому Д-р Гірняк».

Начальна Команда видала наказ до всіх Корпусів, щоби на всі накази с телеграми Ревкому не реагувати.

26.1.

...Згідно з оперативного наказу ДобрКомандування в Одесі, Гал. Армія має прикривати бірзульський вузол. В тій цілі має вона заняти й удержувати фронт Саврань-Піщана-Аба-Маліково. Це завдання Начальна Команда вложила на І-ий і ІІ-ий Корпуси. Команда І-ого Корпусу перейде і Балту, Кмда ІІ-го Корп. в Ананів. Представлення Нач. КМДА в генерала Шіллінга, що Гал. Армія є небоєздатна — не принесло успіху...

Нач. КМДА прибула сьогодня на ст. Бірзуля.

28.1.

...Політичний відділ при НКУГА складається, як слідує: голова — Музичка, секретар — сот. Цапяк, члени: от. Волощук, сот. Паліїв, от. Лисняк, сот. Станимір, сот. Навроцький, як госпітант — пор. Гупаловський. Як політичного референта при старшині звязку от. Оробкови в Одесі приділено сот. Д-ра Бемка. От. Оробко дістав вказівки, що — на случай українського перевороту в Одесі — Галицькі частини, які там находяться, мають виступити активно, а — на случай большевицького — всі галицькі частини в цілості мають заховуватися пасивно.

29.1.

СТАН ГАЛИЦЬКОЇ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ

І-ший Гал. Укр. Корпус ***24 січня 1920***

Загальний стан:	харчовий		боєвий	
	старш.	стрільці	старш.	стрільці
	430	4143	100	478
5-та Бригада	58	560	23	156
6-та Бригада	50	550	23	80
9-та Бригада	42	452	13	72
10-та Бригада	71	478	38	139

ІІ-гий Гал. Укр. Корпус ***25 січня 1920***

Загальний стан:	605	7202	500
У. С. С. Бригада	130	1159	
3-та Бригада	133	1487	
4-та Бригада	48	629	
7-ма Бригада	86	1542	

ІІІ-ий Гал. Укр. Корпус ***29 січня 1920***

Загальний стан:	харчовий		боєвий	
	старш.	стрільці	старш.	стрільці
хорих 385	338	2631		
2-га Бригада	94	809		
8-ма Бригада	66	793		
11-та Бригада	79	787		
14-та Бригада	54	334	коней	1654
	харчовий			
Етап	11600			
Начальна Команда	5000			

30.1.

...Кмда ІІ-го Корп. одержала слідуючі депеші з Ревкому Винниця:

1) «І-ший і ІІ-гий Корпус має покищо лишитися в районі Перейма, Винниця, Ободівка. Ревком Шухевич».

2) «Ревком установив курієрську службу реле з Винниці до Тульчина, куди будуть надіслані опісля дописи, відозви

і т. д. Корпус старається о дальшу злуку з Тульчином. Винниця. Ревком: Шухевич».

3) «До І-го полку кавалерії Колодницького. Полк має установити курієрську службу релє по дорозі від Винниці—Немирів—Тульчин, так щоби в Вороновичах, Немирові і Брацлаві було 6 до 8 їздців. Винниця. Ревком: Шухевич».

4) «До всіх корпусів і Команди Етапу Армії: В случаю стрічі галицьких військ з красною армією має частина вислати делегатів до червоних, і їх приїзд поздоровити. Отаман Льонер видасть приказ сейчас корпусам і Команді Етапу, і заявить, що Галицька Армія стоїть під приказами Ревкому Винниця. — Винниця. Ревком: Шухевич».

...В Одесі заложено Пресову Кватиру НКУГА під проводом четара Герасимовича. От. Бубелі віддано Стаційну Команду Укр. Гал. Армії в Одесі.

31.1.

ІІІ-тий Корпус в районі відпочинку. І-ший і ІІ-гий Корпуси осягнули сьогодня чолом призначені райони.

Після донесення Кмди ІІ-го Корп. в Ольгопільщині організує повстанців полк. Наддніпрянської Армії Трутенко і Афтнер, що мають від отамана Павленка повновласти і накази до тої ж роботи в Ольгопільщині, Брацлавщині, Липовеччині — на скільки ці повіти вільні від ворога. Названі оголосили поклик до народа вступати в ряди тих, що боряться за самостійність України. Повстанці голосяться дуже повільно. На протязі двох тижнів зголосилося около 800 людей — не всі з оружжам. Ті, що зголосилися, сидять наразі дома і ждуть заклику до збірки, котру задумує полк. Трутенко урядити в Ольгопілі, куди переносить цими днями свій постій. Організуючі не мають средств ані жаданого від Кмди Корпуса позволення на побір цукру в нашім районі. Працюють під директивами от. Павленка, з котрим не мають від Різдвяних Свят ніякого звязку. Ціль: Боротьба з кождим ворогом, що не стоїть на плятформі самостійної України. Сільське населення відноситься до Галичан — як звичайно — пасивно, оскільки не поносить матеріяльних тягарів.

1.2.

З Одеси надав генерал Ціріц ось-таку депешу: «Вчера говорив я з начальником штабу а потім з генералом Шіллінгом в присутности англійських і французьких представників. Сьогодня ще раз з ексц. Шіллінгом, потім відвідини в англійській і французькій місіях. Відїзд сьогодня ок. 6-ої вечером».

2.2.

З корпусів звітів не одержано...

Сьогодня вернувся генерал Ціріц з Одеси.

3.2.

З Корпусів звітів не одержано...

Начальна Команда видала директиви для переправи Гал. Укр. Армії на румунську територію. Гал. Укр. Армія має переправитися через Дністер на відтинку Тираспіль—Рашків, а саме І-ший і ІІ-гий Корпуси на відтинку 6 верстов на полуднє від Рибниці—Рашкова включно, Начальна Команда і Команда Етапу Армії на лінії 4 верстви на північ від Ботушан—Дубосар (Включно). ІІІ-тий Корпус звідси на полуднє до Тирасполя (виключно), всі в районі Тираспіль—Кучурган—Роздільна й Одеса находячіся частини Г. У. А. в Тирасполі. Корпуси і Команда Етапу Армії мають прослідити і технічно приготовити місця переправи. Командантом місця переправи в Тирасполі назначено от. Льобковіца. Команданти місць переправи мають увійти в пророзуміння зі стоячими напроти румунськими командантами. Якщо проти сподівання поодинокі незорієнтовані румунські команданти підвідділів не допускали би до переправи, мається, тому що це противиться міжнародньому праву, вибороти собі переправу силою оружжа. Нездібних до транспорту хорих мається зібрати і заосмотрити в найконечніший санітарний перзонал, ліки, харчі і гроші на найменше 4 тижні, полишити. Старшин і стрільців мається поучити, що по виздоровленні мають прибути до найблищого відділу Укр. Гал. Армії. — Збірні райони на румунській території: ІІ-гий Корпус: район на північ від Більці (виключно), Струма, Єгорівка, Куболта. І-ший Корпус — Більці, Біліченці, Радоя, Ципліштї. ІІІ-тий Корпус і частини з Тирасполя й Одеси район Кишинів—Стра-

тени. Команда Етапу Армії район Оргеїв–Пересєчіна. Начальна Команда імовірно в околицю Кишинева. О матеріяльне заосмотрення Команд, частин і установ мається – оскільки забрані зі собою припаси в грошах, харчах, ліках і т. п. не вистарчить – передусім просити в найблищій румунській команді. Коли мається почати переправи, Начальна Команда повідомить телефонічно.

...Після звіту Команди III Корпуса невиплачування льотів дуже деморалізуюче впливає на стрільців, їх виплата є конечна. Як не наспіє в найкоротшім часі біля, умундурування і обув, як також ліки для коней, погине буквально решта людей і коней...

На команданта всіх остаючих на Вкраїні старшин і стрільців назначила Начальна Команда сотника Кондрацького, а на начальника штабу отамана Льонера. Сотник Кондрацький має: 1) по змозі якнайліпше піклуватися оставшими хорими Гал. Укр. Армії; 2) творити відділи і підвідділи; 3) відводить назад як поодиноко, так і громадно – в данім моменті в той спосіб зібрані частини Гал. Укр. Армії; 4) переслідувати всіх тих членів Гал. Укр. Армії, які допустили звичайного проступку.

4.2.

З корпусів звітів не одержано.

Політичний відділ видав слідуюче рішення в справі переведення Гал. Укр. Армії за Дністер, яке запало на нарадах політичного відділу дня 4-го лютого ц. р. більшістю (2/3) голосів: «Політичний Відділ оставляє рішенню НКУГА справу переведення Української Галицької Армії за Дністер».

...Генерал Ціріц виробив слідуючий реферат про причину переходу Гал. Укр. Армії на румунську територію: 1) правну підставу підчинення Української Галицької Армії Командуванню ДобрАрмії в Одесі становить договір 19.XI.1919. На основі загального оперативного положення наказало Добровольче Верховне Командування лінії відвороту аж до Дністра. 2) З хвилею, як Добровольче Командування опускає Одесу, Українська Галицька Армія тратить всяку змогу матеріяльного заосмотрення. Вона мусить проте сейчас сотворити собі нову базу. 3) Цю базу може дати тільки перехід на румунську територію, бо з упадком Одеси перерваний всякий звязок з державами

антанти. 4) Хотяй голови англійської та французької військових місій в Одесі не могли дати ніяких зобовязуючих запевнень, що Українська Галицька Армія – як частина ДобрАрмії – буде принята в «Румунії як союзна армія, всеж-таки дали обіцянку в тім змислі. 5) Українська Галицька Армія тепер – наслідком її морального і матеріяльного стану – нездібна до ніякої боєвої акції. Передусім пануюча все ще в ній пошесть вимагає строгого відокремлення на кругло 6 тижнів та основного наділення свіжим біллям і мундурами. 6) Чим сильніша армія перейде і чим більш боєздатна буде по відпочинку, тим більше слово може висказати політик (диктатор). 7) Якщо Гал. Українська Армія перейде на румунську територію – чисельно сильніша від ДобрАрмії, тоді буде можна слушно жадати, щоби військовий провід припав Українській Галицькій Армії, а якщо це станеться, то і політичний провід по стороні українських політиків. 8) З ніякої сторони, як тільки від антанти (передусім Англії) дано запевнення матеріяльного заосмотрення. 9) З переходом на румунську територію є доказане, що Українська Галицька Армія не була ніколи і не буде знаряддям большевицького правительства.

До отамана Ціммерманна надано слідуючу депешу: «Телеграму з третього одержано. Положення тіснить, тому переправу буде мусілося перевести без згоди. Доложити всіх старань, щоби принайменше було найголовніше рішене. Англійська і французька місії в Одесі заходяться в тім самім змислі».

5.2.

Виходить на яв, що тільки невеликі частини Команди Етапу та III-го Корпуса проявляють охоту перейти на румунську територію. Більшість Української Галицької Армії думає остати на Вкраїні та получитися з большевиками в ціли спільної боротьби проти польської шляхти. До Румунії не хочуть перейти, бо кажуть, що вона є союзником Польщі, ще й готова віддати їх в руки Полякам, а вороже відношення Румунів мали Галичани нагоду пізнати при нашім першім і другім відвороті в Галичині. Від антанти не належить сподіватися для нас нічого доброго. За нашу боротьбу з большевиками віддає Галичину в польську неволю. Думка стрільців така: получитися хочби

з чортом, щоби тільки зискати Галичину та пімстити на Поляках всі завдані кривди, кажуть: «вже нас багато погинуло, але най ще погине, щоби ми тільки в тріюмфі вернулись до Галичини, бо інакше стид буде глянути людям в очі, якщо повернеш до Галичини занятої Поляками». Думка реванжу не сходить з голови стрільців.

Начальна Команда видала наказ до військ, що хто самовільно остає на місці, а не йде по вказівкам Начальної Команди, яка приказала перехід Української Галицької Армії в Румунію, є зрадником української справи.

Тверезіші умірковані уми Української Галицької Армії є за тим, щоби частина Української Галицької Армії получилася на Вкраїні з большевиками, а частина – бодай 2000 – перейшла до Румунії, щоби бути забезпеченим на два боки і мати своїх людей у большевиків та антанти, бо ще не знати, котра сторона візьме верх.

6.2.

Отаман Ціммерманн доносить з Тирасполя, що відповідь що до переправи Української Галицької Армії на румунську територію має прийти сьогодня о 10-ій год. перед полуднем, в другій депеші повідомляє, що відповідь ще не прийшла.

Тому що отаман Льонер відказався від обняття команди над остаючими на Вкраїні Галичанами, отамана Льонера звільнено на його просьбу від Української Галицької Армії, а отамана Ерлє іменовано шефом штабу II-го Корпуса. Отамана Якверта згл. сотника Коха аж до його виздоровлення іменовано шефом штабу I-го Корпуса, сотника Шобера шефом штабу сотника Кондрацького.

Отамана Грабовенського назначено командантом Бригади У. С. С. на час нездібности до служби отамана Дудинського.

7.2.

...Згадані частини червоних входять в склад 45-ої совітської дивізії. Таким чином була Кмда II-го Корпуса примушена увійти в прямі переговори з відділами червоних, а саме з головною метою – задержати евентуальне дальший похід червоних через район галицьких військ. Рівночасно приневолили обста-

вини також штаб І-го Корпуса до переговорів з начальниками большевицьких частин, які зараз посуваються на Балту.

Начальна Команда прибула сьогодня на ст. Воронків коло Рибниці.

Розрив Укр. Гал. Армії став цілком очевидним. Політичний відділ, який виїхав з Нач. Команди по корпусам, осів при команді І-го Корпуса під назвою «Нач. Ревком Черв. Укр. Гал. Армії» і обняв провід над галицькими Військами. Шефом штабу назначений полк. Шаманек.

У відповідь на це Нач. Ком. Укр. Гал. Армії видала наказ, що полк. Шаманека звільняється з кмди І-го Корпуса і має він прибути до Нач. Команди. Полковникови Вольфови видано наказ перевести з усею енергією приказ що до переправи Укр. Гал. Армії на румунську територію.

Укр. Гал. Армія має отже дві команди. Начальний Ревком, ідучи за Ревкомом ЧУГА в Винниці, увійшов в порозуміння з большевиками, які прислали до І-го і ІІ-го Корпуса своїх старшин звязку, та видав наказ, що галицькі частини мають остати на Вкраїні, та відпочивши тут, рушити відтак на Польщу. Начальний Ревком пішов за настроєм загалу галицького стрілецтва.

Начальна Команда держиться старого шляху, страхається, щоби антанта не сказала, що ми большевики, і думає перевести армію на румунську територію під опікунчі крила антанти, яка віддала Галичину під опіку Польщі, та знехтувала наші слушні домагання.

Начальна Команда поручила галицькому розвідчому старшині в Рибниці повідомити румунського команданта напроти Рибниці, що частини Укр. Гал. Армії перейдуть дня 9 лютого 1920 границю.

8.2.

Від нашого розвідчого старшини в Рибниці наспіла слідуюча депеша: «Командант румунської пограничної сторожі в Резині – четар Мітитель звідомляє, що команда румунської дивізії повідомлена розпорядженням їхнього правительства ч. 2496 з дня 5.II.1920, що українська делеґація інтервеніювала в Букарешті в справі переходу через границю румунську. Правитель-

ство згоджується на перехід, однак команда дивізії не дістала наказу, щоби Укр. Гал. Армію перепустити через Рибницю. Я представив четарови Мітителиви, що справа з огляду большевицького наступу є дуже нагла. Він прирік, що зараз по одержанні відповіди з Букарешту повідомить мене. Румуни в боці Рибниці роблять вправи в стрілянні, дуже затрівожені».

На підставі цеї телеграми надала Нач. Команда ось-таку телеграму до II-го і III-го Корпусів, Команди Етапу Армії та всіх команд двірців: «Після зголошення четара Чайки з Рибниці – румунське Правительство декретом з дня 5.II. ч. 2496. згодилося на перехід Укр. Гал. Армії через Дністер».

9.2.

З корпусів звітів не одержано.

Стара Начальна Команда прибула сьогодня з Воронкова до Рибниці і зараз вислала місію зложену з от. Куніша Івана, сотника-судді Ковшевича Романа до румунського команданта місця переправи в Рибниці зі слідуючою повновластю на французькій мові: «Начальна Команда Галицької Української Армії уповажнює отамана генер. булави Івана Куніша і п. сотника-суддю Д-ра Ковшевича Романа умовитися з королівським румунським командантом місця переправи в Рибниці що до: а) безпроволочного розпочаття переправи поодинокими частинами Галицької Української Армії, б) місця найблищого закватирования перейшовших частин, в) усталення місця і часу, в якому всі питання, звязані з переходом Гал. Укр. Армії мають бути порішені повновласниками королівсько-румунської влади і Гал. Укр. Армії. Надто дано сотникови-судді Д-ру Роману Ковшевичови ось-такі вказівки для переговорів: 1) Гал. Укр. Армія буде вважатися по переступленні границі румунської території союзною армією, а в ніякому случаю не має бути трактована як така, що вступила на територію невтральної держави тому, що Гал. Укр. Армія бореться проти большевиків по стороні російської ДобрАрмії, якої є складовою частиною, ся-ж остання армія належить до союзних і сполучених держав антанти, з котрих одною є румунське королівство, але навіть і без посередництва рос. ДобрАрмії та союзних і сполучених держав антанти взагалі Гал. Укр. Армія повинна бути

вважана союзною армією, тому що бореться від початку свого істнування проти большевиків і таким чином боронить також границь Румунії від спільного ворога. 2) Наслідком цего має бути Гал. Укр. Армія полишена в посіданні своєї зброї та своїх воєнних матеріялів: роззброєння цеї армії представляється отже недопустимим. На случай, наколиби органи румунського правительства були дотично цего предмета иншої гадки, Начальний Вожд Гал. Укр. Армії видав інструкцію командантам поодиноких груп, що перейдуть границю, щоби видали зброю за одержанням письменної посвідки відбору, з якої має бути видно, хто зброю відібрав, як також число і якість відібраних предметів. У всякому случаю вимагають дисциплінарні згляди, щоби старшини Гал. Укр. Армії були полишені в посіданні зброї. 3) Виконування військової юрисдикції супроти осіб приналежних до Гал. Укр. Армії буде – згідно звісним приписам міжнароднього права застережене судовим органам Гал. Укр. Армії, яка у цім згляді має бути трактована як екстериторіяльна одиниця. 4) Розкватировання та уладження прохарчовання Гал. Укр. Армії будуть предприняті все в порозумінні з військовими та цивільними органами румунської влади в як найдальше йдучому узглядненні інтересів місцевого населення.

Начальний Ревком ЧУГА видав дня 7.II.1920 в Чечельнику за підписом Музички Андрія, сотника Цапяка – як секретара, от. Волощука – як члена та полк. Шаманека – як начальника штабу отцей наказ військам: 1) Заступники всіх корпусів та Етапу Гал. Укр. Армії утворили тимчасовий Начальний Ревком з осідком покищо при Кмді І-го Корп. 2) Вкоротці слідує вибір головної ради Гал. Укр. Черв. Армії. Приказ до переведення виборів слідує. Аж до уконституовання цеї ради належить придержуватися отсих провізоричних заряджень. 3) Всі частини Гал. Укр. Армії, які находяться на схід від Дністра, творять Червону Українську Галицьку Армію та являються союзниками всіх совітських військ. 4) Найвищу військову та політичну владу над Черв. Гал. Укр. Військами, а через це і відвічальність перед армією і народом, поносить Начальний Ревком. 5) Переведення всіх військових справ лежить виключно в крузі ділання Червоної Начальної Команди, яка за всі свої діла та блуди, як також за дух та ударну силу армії відповідає перед Начальним Рев-

комом. 6) При командах корпусів належить зорганізувати подібні Ревкоми. 7) Службова дорога між поодинокими командами остається – як досі – та сама. Команди Корпусів одержують прикази від Начальної Команди, а впрочім ділають в порозумінні зі своїми Ревкомами. Ревкоми при командах корпусів одержують свої вказівки від Начального Ревкому. 8) Прикази Начальної Команди, які торкаються військових рухів та засад пропаганди мають бути підписані так Начальною Командою як і одним з членів Ревкому. Прикази, які відносяться тільки до внутрішньої служби, та, не мають впливу на загальне положення, видає виключно Начальна Команда, однако ж все інформує вона Начальний Ревком про видані зарядження. 9) Іменовання всіх вищих начальників, від команданта бригади в гору, переводить Начальний Ревком на внесок Начальної Команди. Дотеперішні команданти і шефи штабів остаються на своїх посадах. Всі прочі іменовання переводить Начальна Команда. 10) Зноситися зі союзниками або ворогом має право тільки Начальний Ревком, однак все в порозумінні з Начальною Командою. 11) Начальником штабу Черв. Укр. Гал. Армії іменується поки що полк. Шаманека, який – аж до іменовання команданта – виконує і його функції. 12) З огляду на виїмкові відносини одержує начальний вожд та команданти корпусів право деградувати всіх старшин, прямо їм підчинених, які своїм поведенням ярко порушили свої військові обовязки. Переведення таких мір голосити через Ревком корпуса Начальній Команді при поданні причин. 13) Всі засуди смерти мають бути потверджені Ревкомом. 14) Приказ цей належить оголосити. 15) Відходить до всіх корпусів та Команди Етапу.

Начальна Команда ЧУГА видала за підписом тов. полк. Шаманека дня 8.II приказ: «Спонуканий волею частин і їх начальників, та в журбі о судьбу наших хорих та недужих рішив Начальний Ревком не переходити через Дністер до Румунії, не тратити української землі зпід ніг українського жовніра. Наказується: 1) Всі частини ЧУГА остаються надальше на своїх місцях та не починають ніяких рухів на полудневий захід. 2) Команди двірців Слобідка та Бірзуля ніяким чином не випускають які-небудь транспорти в напрямі на Рибницю. Весь матеріял є власністю стрільців та наших хорих і при них мають-

ся лишити. 3) Між залізницею та Дністром зорганізувалися червоні повстанці, яких представники заявили, що не хочуть перепустити Галичан на румунський бік. Частини, що находяться біля залізниці, мають – на случай стрічі з такими нерегулярними відділами – зорієнтувати тих же про наші наміри та про те, що наше майно – як власність червоних Галичан – є нетикальне. 4) Команда Етапу концентрує свої відділи і формації можливо біля Бірзулі та старається о телефонічну сполуку з частинами III-го Корпуса. 5) Відділи III-го Корпуса мають остатися в районі ст. Затише та – по можливости – угрупуватися здовж залізниці на північ. 6) Транспорти концентрувати на ст. Слобідка або Бірзуля. Поїзди з району Тирасполя і Роздільної стягати постепенно на ст. Бірзуля. 7) Ситуаційні звіти щоденно до год. 10-ої перед полуднем до Чечельника, постою Начальної Команди ЧУГА надсилати. Сюди присилати також точні звіти стану. 8) Відходить до I-го і II-го Корпусів та через ст. Бірзуля на ст. Слобідка, крім цего передає ст. Бірзуля цей приказ до Команди Етапу та частинам III-го Корпуса.

Від сотника Шобера – військового референта Ревкому ЧУГА в Винниці наспів слідуючий звіт під датою 5.II.1920: 1) ворожа ситуація: Поляки держать укріплені становища Камянець, Подільський, Ярмолинці, Проскурів, Старо-Константинів, Полонне, кругле трема дивізіями. Старшини, що приходять з лічниці в Проскурові, подають ось-це: «Виряд, одяг польських військ дуже добрий. Після їх оповідань польський інтендантський апарат – здається – не добре функціонує. Лучаються часто насильні реквізиції. Сейчас за фронтовими військами приходять польські політичні функціонарі і починають польонізацію. Всі урядники мусять на протязі двох місяців володіти польською мовою; засновують сейчас польські школи. В польській армії служить зараз багато французьких старшин. Вони подають, що Петлюра є розбишакою, авантюристом, і з ним взагалі не треба рахуватися. Міністрерство Петлюри арештоване. Про утворення українського легіону в рядах польської армії немає мови. Всіх петлюрівських старшин в Камянці арештовано і відвезено до Домбя. Французькі старшини означують цю часть фронту як східню границю французької республіки. Лінія Камянець–Проскурів вже вповні евакуована. З Проскурова евакуовані

також хорі, імовірно до Тернополя. З Франції мається ожидати багато тяжких гармат. Польські часописі голосять, що диктатор Д-р Петрушевич мав прибути до Парижа. 2) Румуни: Про рухи румунських військ нема ніяких донесень. Доносять про скупчення військ коло Могилева (три дивізії). 3) Большевики: В районі між Камянцем і Полонним оперує XII-та совітська армія (ставка Київ), яка складається з трех дивізій. Сила дивізій ріжна. Найсильніша має числити 45 000 людей. Висипний тиф лютує дуже сильно в їх рядах. Дисципліна до певної міри добра. Впадаючим в очі є зжиття командантів з підчиненими. Дуже велику увагу звертають на виховання жовніра в революційнім дусі. Не оминається ніякої нагоди, щоби обзнакомити його з біжучими подіями. Урядової тайни нема. Кожда справа може бути і є обговорювана публично. На загал можна сказати, що панує величезний паперовий світ, який стоїть на перепоні скорому полагоджуванню. Інтендантура до нічого. Армія живе властиво з грабіжі. Населення не хоче зовсім доставляти артикулів всякого рода, тому що ніхто не принимає большевицьких грошей. Інтендантура щойно твориться. Ніяка большевицька організація не розпоряджає запасами. Дух большевицьких військ: певні побіди, велика самопевність. Як аксіому мусимо держати перед очима: «Всі справи військової, політичної й адміністраційної натури рішає партія — без неї нічо не робити». Всі військові справи рішаючої натури рішає приділений до головного командування Реввоєнсовет. 4) Власна ситуація: Положення хорих і виздоровців предложиться по одержанні докладних звітів. Харчове положення дуже важке. Большевицький харчовий апарат не функціонує. Положення утруднене ще через те, що наше політичне відношення до большевиків не вияснене. Надіюся, що — перебуваюча в Київі — місія принесе в цім згляді деяке поліпшення. Військо живе з дня на день. Грошей нема. В лічницях бракує топлива, тому що нема підвод. Обуви, одягу, біля нема зовсім. Поодинокі запаси сконфіскували совітські війська. На довіз з большевицького запілля не можна числити, тому що залізниця не заосмотрена в дерево. Цукор для виміни не видають, тому що призначений для центральної Росії (в Москві коштує більше чим 10 000 рублів). Прислана поміч в санітарнім матеріялі і дезінфекційних средствах невистарчаюча.

Задля великого морозу і недостаточного прохарчування часті случаї пневмонії.

10.2.

Новоутворена НКЧУГА видала наказ Кмді III-го Корп. взяти як найбільш активну участь при відбиранні добровольчого майна. III-тий Корпус, що стоїть в районі Кассель–Захаріївка–Бергдорф, підняв червоний прапор та підчинився НКЧУГА.

Кмда II-го Корп. доносить, що I-ший і III-тий курені 533-го совітського полка увійшли рано без припадку до Бершаду й обсадили місто. Курені мали приказ своїх команд розоружити II-гий Корпус в м. Бершад, а оружжа здепонувати й охоронити. Цей приказ відноситься хвилево лише до м. Бершад і с. Фльорини. Розоруження є тільки тимчасове.

Ревком ЧУРА – Винниця призначив розпорядком з 4 лютого ц. р. тимчасово начальним вождом ЧУГА тов. підполковника Вітошинського Амврозія, а розпорядком з 6 лютого іменував – на пропозицію Паркому Української Комуністичної Партії Прикарпаття – тов. Барчука Дмитра політичним комісаром при начальнім вожді ЧУГА.

Ревком ЧУГА при Начальній Команді видав – за підписами голови – тов. Музички Андрія, секретаря – т. Цапяка, Волощука, Шепаровича і політкома Барчука – слідуючий приказ до всіх частин ЧУГА: «Гал. Укр. Армія опинилася під цю хвилину в доволі грізнім становищі. Ведена дотеперішними політиками і вождами, які загнали її до Денікіна, гал. армія стратила всяке довіря, кредит, якого тепер так потрібно. Червона армія зажадала здачі оружжа. Причини цему – це тільки недовіря у щирість нашого переходу в ряди червоних військ. В тій справі ведуться переговори з командуванням черв. військ. Приказ червоних відносно здачі зброї є хвилевий і він безумовно ніяк на наше повзяте рішення не впливає. Ревком по порозумінні з членами винницького Ревкому наказує: 1) всі частини ЧУГА мають остатися на місці. Команданти частин і старшини, які вводили би переполох в ряди, будуть віддані Революційному Трибуналови. 2) Частини, від яких червоні війська зажадали віддачі зброї, мають таку зложити за поквітованням. 3) Повідомляється, що III-ий корпус брав участь в боротьбі проти Дені-

кіна і розоружив 5 бронепоїздів, як також денікінські частини, які старалися перейти в Румунію. 4) Взивається всіх старшин і стрільців заховати холодну кров і не допускати до ніяких ексцесів. Зазначується ще раз, що нашими політичними і військовими чинниками ужито всяких заходів, щоби Червону Галицьку Армію удержати в цілости.

НКУГА в Рибниці видала до Кмди II-го Корп., всіх бригад і команд двірців слідуючий приказ: «Начальна Команда з частинами Етапу перейшли 10-го лютого коло Рибниці Дністер. Я пригадую всім старшинам і стрільцям на зложену ними присягу й очікую, що всі команди, частини й установи перейдуть як найскорше з усіми людьми і по змозі з цілим майном на румунську територію».

Румунський комендант напроти Рибниці – по довгім зводженні – заявив, що відповідь прийде за дві години, а відтак знову за дві години, заявив, що дістав наказ від своєї команди дивізії не перепустити ніяких галицьких частин, як також і добровольців; Генерал Ціріц і отаман Грушка пробували перебратися за Дністер на свої паспорти, виставлені їм західним українським посольством у Відні, однак це їм не повелося. Отсим рішенням румунського правительства Антанта дала нам вільну руку і прямо вгнала нас в союз з большевиками. Иншої дороги для галицької армії не остало. Гал. армія підняла червоний прапор, щоби його застромити на гордих верхах Карпат, звільнивши в союзі з російсько-українською совітською армією прикарпатську Україну з-під кормиги польських шляхтичів. Вони загарбали галицьку Україну та вигнали що найкращих її синів з рідної землі, щоби тисячами могил покрили широкі степи України. Серце галицького стрільця і старшини накипіло завзяттям до ворога та жадобою пімсти за всі зазнані злидні, тож не диво, як приміром один стрілець висказався, держачи за багнет, що буде різати Поляків від двох до вісімдесяти літ. Думка відібрання Галичини з польських рук не сходить з думки галицькому старшині і стрільцеви.

...З Ревкому прийшов до от. Лисняка приказ арештувати генерала-четаря Микітку, ген.-чет. Ціріца та ген.-майора Стойкіна з усіми добровольчими старшинами. Приказ виконано. Частини галицької армії дістали наказ причепити під україн-

ську відзнаку на шапці червоні стяжки. Стрільці і старшини – без найменшого ремствовання виконали це. Переворот в галицькій армії відбувся безкровне. Заініціований і переведений старшинами – при загальній прихильности стрілецтва, яке злучившися з червоною армією надіється побідно вернутись в рідні сторони.

На приказ НКЧУГА транспорт начальної команди виїхав сьогодня з Рибниці до Слобідки.

Подільський губерніяльний комітет комуністичної партії большевиків України розкинув між Галичанами відозву слідуючого змісту: «Пролетарі всіх країн єднайтеся! Товариші Галичани, козаки та старшини. Не вірте провокаторам. Червона армія не буде з вами боротися, навпаки, вона бажає, аби Ви стали з нею рука в руку проти контрреволюції і визволили селян і робітників Галичан. Тому будьте спокійні. Ви будьте на місцях, не слухайте денікінців. Не йдіть туди, куди вони Вас висилають. Червона армія в злуці з Вами розібє польське панство і визволить галицького робітника і селянина. Хай живе повстання проти Денікіна. Хай живе червона галицька армія».

11.2.

Транспорт начальної команди з арештованими прибув до Слобідки. Вечором приїхав сюди новий начальник штабу – полк. Шаманек та обняв урядовання. Крім зміни на найвищих становищах, склад НКЧУГА не змінився. До нової Начальної Команди увійшли всі давні референти і команданти підвідділів, організація остала та сама, що й досі. НКЧУГА зі всім апаратом переходить до м. Балти.

Ревком ЧУГА видав слідуючу відозву: до козаків і старшин Галицької Армії: «Товариші. З утечею диктатора Петрушевича за кордон та цілковитим розвалом уряду Петлюри покінчився той соромний в історії визвольних змагань українського народу період, над яким історія повинна поставити напись: вислугування «реакційній політиці антанти. Це забігання ласки в сильних капіталістичного світу довело до того, що наші дотеперішні провідники звели на ніщо шумно заповіджені суспільні реформи в користь працюючих, вкінці наплювали на цілу минувшину і явно перейшли в табор реакції. Диктатор Петрушевич пере-

дався «з галицьким усім військом лютому ворогови працюючих мас і визволення України царському генералові Денікіну. Петлюра кинувся в обійми відвічного ворога України, споконвічного гнобителя селянських мас України — в обійми реакційної Польщі. Утеча обох тих зрадників народніх в ворожий табор відкрила очі галицьким козакам. Полишені на свій власний «хлопський» розум — галицькі козаки побачили, що їм не по дорозі ні з царським генералом Денікіном, ні з польською шляхтою. Галицькі козаки зрозуміли, що коли тепер йде бій на життя і смерть між буржуазією в лиці прислужників антанти — Денікіна та Польщі — з робітничо-селянськими масами, які мають свою оборону в червоній армії російської та української радянської республіки, їм нема довго чого вагатися, а треба стати на сторону братів своїх, на сторону червоної робітничо-селянської армії. Так галицька армія стала червоною. Революційним способом зложений Революційний Комітет в Винниці переняв на себе дальше ведення внутрішних справ Галицької Армії та веде акцію в ціли зясовання становища ЧУГА в червоній армії обох радянських республік. Та діло революції в Галицькій Армії ще не покінчене. Начальна Команда хоча й спакована до виїзду в Румунію, під покровом недобитків Денікінської армії ще дальше баламутить галицьких козаків і сіє розклад і зневіру в наших рядах. Щоби завершити справу революції в галицькій армії, щоби остаточно прочистити її зі зрадницьких контрреволюційних елементів і приспішити реорганізацію галицької армії в червону галицьку українську армію, в армію селян і робітників Галичини, Ревком ЧУГА в Винниці скликав на день 25 лютого Перший Військовий З'їзд. Зїзд всесторонно обсудить теперішнє становище Галицької Армії та вибере військову раду ЧУГА, яка перебере на себе дотеперішні функції Ревкому і дальше буде вести політичний і військовий провід в ЧУГА. Тому до діла, Товариші. Нехай негайно по всіх частинах відбудуться збори всіх козаків і старшин. Застановіться на цих зборах над усіми пекучими питаннями ЧУГА і виберіть по одному делеґатови на сто людей, окремо від козаків і старшин, на Винницький Військовий З'їзд. Делегатам треба дати підводи і гроші на прохарчування в Винниці бодай на три тижні. Делегати мусять виїхати на тиждень наперед, щоби

заосмотрені у відповідні легітимації зголосилися найпізніше 24 лютого в Ревкомі ЧУГА в Винниці, вул. Хмельницького ч. 8.

До діла, Товариші. До побачення на зїзді. Хай живе Червона Галицька Українська Армія. Хай живе Українська Соціалістична Радянська Республіка. Хай живе всесвітня революція».

12.2.

Сьогодня заключено в Київі між представниками Ревкому ЧУГА а делегатами XII-ої сов. армії договір, який звучить: 1) З галицьких військ, розташованих в районі волинської, подільської та херсонської губернії, сформувати три піхотні бригади, відповідне число артилерії (по одному легкому дивізіонови двох-батерійного складу і по окремій тяжкій або гавбічній батерії в кождій бригаді) і кавалерії (по одному полкови чотирех-ескадронного складу при кождій бригаді) по штатам, обявленим в приказі В. В. С. Р. з дня 13/XI.1918 ч. 220 і з дня 19/VII. 1919 ч. 1201/226. 2) Формування відбувається під наглядом відповідних Начдіві при участи представників від інспектора піхоти, кавалерії й артилерії. 3) Сформовані бригади прикомандувати четвертими бригадами до 44, 47 і 58 дивізій. 4) Начальникови Політичної Управи Армії разом з партією Большевиків Прикарпаття ужити заходів переглянути командний склад гал. військ і вибрати відповідних командантів і комісарів, обзнакомлених з мовою і побутом Галичан. 5) При Політичній Управі Армії оснувати галицьку секцію для кермування політичним вихованням галицьких старшин. 6) Галицькі бригади формувати на взірець червоної армії. 7) В галицьких бригадах і командуваннях так внутрішних як і зовнішних діловодство провадиться українською мовою. 8) Галицькі бригади доповнюються виздоровцями зі шпиталів та всіми Галичанами, здібними до фронтової служби, які находяться на території радянських республік. 9) В галицьких бригадах лишаються на службі вибрані річники від 18 до 35 літ. Особи старших річників і професій, не підпадаючих бранці, увільняються від неї в порозумінні з Політичною Управою Армії і комуністичної партії большевиків Прикарпаття і розпреділюються по їхнім вказівкам. 10) Воєнне майно, яке находиться в розпорядженні Галицької Армії, котре не все буде вжите при сформуванні галицьких

бригад (інтендантське, артилерійське, залізнодорожне, саперське, телефонне, авіаторське і ріжного рода майстерні), передається в армейський склад на осібнім відрахунку в цілі використання постачання істнуючхіх і формуючихся галицьких частин. 11) Санітарна Управа Армії допоможе медикаментами, санітарним матеріялом і лікарськими силами галицьким бригадам на формування лязаретів і перевязочних пунктів. 12) Галицькі бригади будуть ужиті в першій мірі на польськім фронті, а відтак проти инших ворогів робітничо-селянської влади на західнім і полуднево-західнім фронті. 13) 12 лютого 1920 галицькі війська зачислюються на всі види постачання при XII Армії, а хорі передаються піклуванню Санітарної Управи Армії».

13.2.

...Пресову кватиру УСС приділено до НКЧУГА.

Тов. от. Лисняк назначений тимчасово командантом І-го корпуса.

Харчовий стан III-го корпуса: 359 старшин, 3206 стрільців, потягових коней 2476, верхових 444, скорострілів 97, гармат 28.

Ситуація ЧУГА з днем 13 лютого 1920:

1) Команда І-го Корпуса – Чечельник, 6-та бригада – Черномін, Гонорівка, 9-та бригада – Тимків, Слободзея, Слобідка, 10-та бригада – Балта, Бендзари, Переліти, запасна лічниця ч. 1 – Балта.

2) Кмда І-го Корпуса – Бершад, 4-та бригада – Устє, УСС бригада – Баланів, 5-та бригада – Бершад, Фльорина, 7-ма бригада – Ольгопіль, Деміївка, Запасна Лічниця – Бершад, Армейський Вишкіл – Ободівка.

3) Кмда III-го Корпуса – Бергдорф, 11-та бригада – Захаріївка, 8-ма бригада – Глікcталь, Гайдорф, 2-га бригада– Кассель, 14-та бригада – Григоріопіль, Пошестна Лічниця – Затише.

4) Команда Етапу Армії – Бірзуля, етапні частини в районі навкруги Бірзулі.

5) В Одесі: Летунська сотня, кольона особових авт, Збірна Станиця, дві Лічниці.

На лінії Тираспіль–Роздільна–Бірзуля–Рибниця: Армійська майстерня одностроїв, Залізно-Дорожні сотні 1, 2 і 3, Харчові

Склади 11-ої, 14-ої, 2-ої та 8-ої бригад і III-го корпуса, Армейський Господарський Уряд ч. 2., Харчові Склади I-го корпуса, 9-ої та УСС бригад, артилерія УСС, матеріяльний поїзд 1-го корпуса, Санітарний Полевий Склад, Саперський і Технічний Склад.

В Тирасполі: Лічниця от.-лікаря Д-ра Новака, 6-тий важкий гарматній полк, Самохідний курінь, Автопанцирна сотня, Саперська сотня I/3, Армейський Господарський Уряд ч. 1.

В Розалівці коло Роздільної – кінська лічниця.

Транспорт Начальної Команди прибув до Бірзулі, звідки ще того самого дня відїхав до Балти.

Начальний вожд ЧУГА – тов. підполк. Вітошинський вступив сьогодня в виконання своїх обовязків та прилучився в Бірзулі до транспорту Начальної Команди.

14.2.

...До Винниці виїхали сьогодня з корпусів представники ЧУГА на наради в справі нової організації армії з представниками XII-ої сов. армії.

Після донесення Кмди III-го корпуса находиться при корпусі около 750 хорих, не числивши хорих, що остали в Винниці, Гнівані, Тиврові.

Транспорт Начальної Команди прибув на ст. Балта та перенісся до міста.

16.2.

...Харчовий стан III-го корпуса виносив 14-го лютого 1920:

346 старшин, 2918 стрільців, і так: 2-га бриг. 77 старш., 609 стр., 8-ма бригада – 52/610, 11-та бр. 82/665, 14-та бригада – 43/306. Крісовий стан 232. 2-га бригада – 22, 8-ма бригада – 27, 11-та бригада – 21, 14-та бригада – 12. Корпусна кіннота – 140. Потягових коней – 2442, верхівців 445, возів 584, кухонь 54, гармат 28, скорострілів 97.

Між командармом IIV-ої сов. армії а НКЧУГА заключено 16.II. ц. р. слідуючий договір: «I) Всі харчові ешелони, які находяться на залізничій лінії Бірзуля–Одеса і Роздільна–Тираспіль, будуть направлені в райони розташування Укр. Гал

Армії після вказівок команди названої армії. 2) Всі здорові стрільці частин Укр. Гал. Армії, що находяться в Одесі, і взагалі всі частини, що находяться поза районом розташування армії, будуть стягнені Укр. Гал. Кмдою до своїх частин; всі виздоровці — по виході з лічниць — постепенно відходять до своїх частин. 3) В лічниці в Одесі будуть приняті хорі ЧУГАрмії в числі около 2000 людей, що находяться під цей час в Тирасполі і Роздільній. 4) Питання про вивіз аероплянів, авт і прочого майна ЧУГА з Одеси, не зазначеного в точці 1-ій цего протоколу, буде предметом додаткових переговорів. 5) Вище згадані постанови сего протоколу входять в силу з днем підписання сего протоколу. «Протокол підписали від V сов. армії кмдт армії тов. Уборевич і нач. штабу тов. Мармузов, від ЧУГА тов. сотн. Сенечко, тов. поруч. Дикий, тов. Воловодюк.

17.2.

Сьогодня виїхав на наради в Винниці тов. полк. Шаманек і члени Ревкому при Начальній Команді.

На засіданні комісії про реорганізацію армії рішено, що реорганізація ЧУГА відбуватиметься в дотеперішних місцях розташування. Реорганізація відбуватиметься при участи делегації з XII-ої армії. Ешелони, які находяться на полуднє від Бірзулі, можна в міру можливости стягати в район Бірзуля—Слобідка—Балта.

21.2.

...Начальний вожд ЧУГА т. підполк. Вітошинський видав ось-такий наказ військам: «Ревком Черв. Укр. Гал. Військ назначив мене начальним вождом армії. Обовязок цей беру на себе в хвилині, в якій являється нам нова надія, що на весну виборемо собі нашу дорогу Вітчину. Вправді розсіяна наша армія по цілім Правобережу, здесятковані ми хоробами і боями, нездібні покищо наші відділи до війни і боротьби. Журбою моєю буде зібрати всі наші частини, переорганізувати галицькі стяги, заосмотрити їх в потрібні матеріяльні припаси і через це як найскорше зробити з них нову боєздатну одиницю. При переведенні от цих задач числю я на поміч цілої армії та на цю певність, що всі Галичане пожертвують все, щоби вкінці дійти

до своєї вимріяної цілі. Ніхто не сміє остатися побіч, ніхто не має права остатися поза нашими рядами. Обовязком всіх виздоровців та відокремлених від своїх відділів галицьких червоних стрільців є – зголоситися сейчас в найближчій галицькій частині, прилучитися негайно до наших стягів. На удержання ладу та дисципліни серед всіх відділів армії буду звертати як найбільшу увагу. Руководячися вказівками Ревкому ЧУГА та підмогою політкомів поодиноких відділів думаю, що це легко буде осягнути. Жадаю, щоби кожний з галицьких червоних стрільців здавав собі справу з того, що армія без дисципліни станеться тільки гуртком безрадних людей, який не тільки не може мати ніякого успіху, але скорше чи пізніше станеться жертвою случаю або судьби. Від праці найближчих тижнів залежить все. Наколи кождий з нас удержить в собі почуття обовязку, добру волю до праці і пожертвування, тоді вкоротці станемо знову готові і здібні до бою: до послідного бою проти нашого старого ворога – польської буржуазії, що загарбала нашу землю».

Стан III-го корпуса: харчовий – 364 старшин, 893 підстаршин, 2057 стрільців, 1410 потягових коней, 452 верхівців, 52 кухні, 593 вози. Боєвий: 86 старшин, 183 підстаршин, 217 стрільців, обслуга гармат, скорострілів, пушок і мінометів, 25 старшин, 54 підстаршин, 94 стрільців, людей без оружжа вишколених 59, стан оружжа: крісів австр. 605, російських 300, шабель 174, гармат 13 більше 15, заладованих, скорострілів австр. 19, російських 12, инших 16. Стан муніції: піхотньої австр. 43734, гарматньої рос. 164, скорострільної австр. 20100, рос. 12115, амер. 9000, хорих при відділах на стані частин 19 більше 223, хорих в лічницях – не на стані частин 15 більше 495.

Сьогодня вернувся з Винниці т. полк. Шаманек, приїхав також цілий Ревком ЧУГА з Винниці на постійний побут до Балти. Він уконституувався в цей спосіб, що головою вибрано тов. сот. Кондрацького, а секретарем тов. Музичку. В Винниці остає невелика делегація Ревкому. Рівночасно приїхав новий політком тов. Сірко Василь.

В Київ вислано місію, зложену з тт. Гірняка, Ерлє, Паліїва і Гадзінського, яка має переговорювати, щоби Черв. Укр. Гал. Армію полишено як самостійну одиницю, а не розділювано бригадами по дивізіям XII-ої сов. армії.

Військовий Зїзд, який назначено було на 1-го марта ц. р. в Балті, не відбудеться з огляду на реорганізацію армії; відложений до дальшого зарядження.

Щодо реорганізації армії видано вказівки: реорганізація відбуватиметься в теперішнім районі. II-гий корпус має переформуватися в I-шу Бригаду УСС., I-ший корпус — в II-гу Бригаду, III-тий корпус в III-ту Бригаду ЧУГА. Кожда бригада має складатися з команди бригади, з трех полків піхоти трехкурінного складу, одного полку кінноти двох-сотенного складу, одного легкого гарматного полку та одного важкого гарматнього дивізіону, а крім того потрібних військових установ. З дотеперішних бригад твориться полки з попередними числами. Дотеперішня 4-та бригада переходить в розпорядимість I-го Корпуса і буде розділена між нові полки, дотеперішню 5-ту бригаду мається ужити для формування кінноти I-го корпуса, а стан 14-ої бригади розділити між нові полки III-го корпуса. Частини Етапу Армії розділюється по найбільшій части на I-ший і III-тий Корпуси. В склад бригад не входять тільки всі залізнодорожні сотні, самохідний курінь, летунська сотня та всі господарські відділи. Всі заводові і пробні жандарми та міліціонери будуть приділені до полевої сторожі. Кожда новосформована бригада має крім того заложити запасний курінь.

22.2.

...Передні сторожі генерала Єрцова зближалися до залізниці Могилів—Жмеринка. Через дні 19 до 21 лютого 1920 були частини ЧУГА в бою з правою колоною групи ген. Бредова в районі Кодими, убито 5 денікінців.

23.2.

Ситуація без змін.

...Начальна Команда видала директиви що до реорганізації піхоти, кінноти, легкої і тяжкої артилерії.

24. 2.

Ситуація без змін.

Большевицький оперативний звіт з 24.II. доносить, що 15 верстов на північний схід від Летичева ведуться бої. Начальний

Ревком ухвалив, що інституцію чурів зноситься. За це дозволяється тов. червоним стрільцям помагати своїм товаришам комендантам за обопільною згодою.

На домагання комісара Воєнного одеського округа тов. Раєвського вислало ген. Микитку і Ціріца до Одеси, де вони мають бути поставлені перед Рев. Трибунал XIV-ої рад. армії.

В галицьких частинах та установах заведено радянський час, який півтора години наперед ріжниться від середно-европейського часу.

25.2.

Ситуація без змін.

...Українська місія у Варшаві заперестала вже свою діяльність і старається вирвати з Польщі. Андрій Лівицький звісний з цего, що підписав Полякам декларацію з дня 2 грудня 1919, в якій заявив, що справа східної Галичини належить до виключного полагодження польським урядом, виїхав вже до Камянця Подільського. Сам Петлюра, який перебуває в Варшаві, стратив на повазі серед Поляків і польські часописи насміваються в огидний спосіб, пишучи, що «юж би час видаліть теґо ґостя, а затшимаць то злого, яке польскєму скарбові правнє сє належи».

– Місто Відень є збірнею всіх українських дезертирів старшин, як також всіх гешефтярів та злодіїв українського державного майна.

– На угорській Україні, де з початку були панували москвофіли, змінилося зівсім в користь Українців. Всі чорносотенці виїхали вже звідтам, а їх місця заняли Українці. Директором гімназії в Ужгороді є Андрій Алиськевич, директор української гімназії в Перемишлі.

26.2.

Ситуація без змін.

27.2.

До Начальної Команди прибули сьогодня з Винниці, згл. Київа тов. Затонський – член Реввійськради XII-ої армії, т. Порайко – назначений Кмдою XII-ої армії тимчасовим командуючим ЧУГА для переформування Укр. Гал. Армії в червоні

бригади, т. Солодуб, помічник кмдуючого ЧУГА в військових справах, т. Михайлик, помічник кмдуючого ЧУГА в політичних справах, т. Іванів – начальник штабу ЧУГА, т. Пучко – політичний комісар, надто фаховці в гарматних й інтендантських справах. Начальна Команда носить від тепер назву Полевий Штаб ЧУГА та з хвилею реорганізації армії перестає істнувати. Т. Шаманек назначений начальником оперативно-адміністративного відділу Полевого Штабу, дотеперішний начальний вожд т. Вітошинський уступив. Поодинокі реферати Начальної Команди остали на своїх місцях та працюють по давньому. Ревком ЧУГА на приказ т. Порайка – розпущено, всі свої справи має він передати паркомови комуністичної партії (большевиків) східної Галичини і Буковини.

Т. Гірняка призначив кмдуючий в політвідділ 44-ої дивізії для організації при ній галицької секції та загалом для ведення політичної праці серед галицьких стрільців.

28.2.

...Місця розташування ЧУГА з 28 лютого. Полевий Штаб – Балта.

Кмда (20 Корпуса – Чечельник, 5-та Бригада – Чечельник, 6-та бригада – Гонорівка, Чорномінці, 10-та бригада – Перима, 9-та бригада – Кодима.

Кмда II-го Корпусу – Бершаду, 9-та бригада – Усть, УСС бригади – Бирлівка, 4-та бригада – Білий Камінь (розв'язується). 2-га бригада – Кассель, Комарівка.

29.2.

...Штаб 45-ої дивізії в Одесі повідомляє, що ген. Микитка і Ціріц – як полонені – будуть відправлені в штаб 14-ої армії. Полевий Штаб ЧУГА зажадав, щоби їх повернути в Балту, де находиться Ревтрибунал ЧУГА.

В Жмеринці уладжено Збірну Станицю ЧУГА, яка має збирати галицьких виздоровців та відсилати в район розташування армії.

Полевий Штаб рішив, що реорганізація армії має відбуватися після директив, виданих вже тов. Шаманеком. Що до розвязання Кмди Етапу Армії видано подрібні вказівки, до котрих

бригад поодинокі етапні частини мають прийти. Також видано подрібні вказівки що до формування кавалерійських полків.

Сьогодня відбулися збори старшин Полевого Штабу ЧУГА, на яких представлялися всі референти і співробітники новому начальникови штабу, а крім того комісар тов. Пучко виголосив довшу промову, в якій представив історію, ціль і завдання радянської влади та червоної армії. В тім самім дусі говорив т. Гадзінський, підчеркуючи історичне значіння переходу Гал. Армії на червоний бік.

1.3.

...При Польовім Штабі зорганізувався Ревтрибунал, на чолі з тов. комісарем Пучком.

2.3.

Ситуація без змін.

...Відносно відзнак в ЧУГА видав Полевий Штаб слідуючі зарядження: 1) всі старшинські відзнаки (на рукавах) зноситься, 2) відзнаки родів оружжа (на ковнірах – без золота) залишаються, 3) відзнакою У. С. Р. Р. є червоний прапор з написом «У. С. Р. Р.» Відзнакою всіх червоноармейців є – признана III-тим Всеукраїнським Зїздом Рад – пятираменна звізда з серпом і молотом, як знамя селян і робітників. Тільки вона є дозволена. Тризуб зноситься, а на разі з недостачі звізд мають всі носити червону відзнаку.

Т. кмдуючий Порайко видав наказ галицьким військам, в якім вітає їх, висказує радість ізза прилучення ЧУГА до червоної армії, з якою тільки Галичани будуть могти повернутись в рідні оселі. Наказ кінчиться закликом: «До бою з польською шляхтою, Гал. Стрілець, до визволення нашого краю».

Надто видав т. Порайко відозву до тт. червоних стрільців, в якій наклеймує зрадницьку політику ріжних авантюрників в роді Голубовича, диктатора Петрушевича, отамана Петлюри й инших, та дає вислів радости, що галицькі стрільці прийшли вкінці до переконання, що визволення зможе наступити тільки тоді, коли вони візьмуть свою судьбу в свої руки і разом з робітниками і селянами України і Росії будуть боротися зі своїм відвічним ворогом. – Ваша ціль одна, – каже він при кінці, –

визволення робітників і селян з економічної і політичної неволі, а шлях до того визволення: Диктатура робітництва і селянської бідноти.

Характеристичну відозву т. Затонського подаємо в цілости: «Товариші Галичане. Ми з Вами зустрічаємося не в перше. На цім самім місці билися ми торік одні з другими. Не одного побито, не одного з одягнених в сірі шинелі трудящих кістки гниють на широких просторах Поділля. Вас вийшло понад 100 тисяч узброєних, гарно організованих вояків ...А кілько зісталося ...За віщо ж терпіли Ви такі невимовні страждання... Вам казали ватажки Ваші, учені інтелігенти, що позанімали старшинські посади, що позасідали в уряді, Вам казали вони, що це є необхідне задля визволення вітчини від знасильства Поляків, Вам казали, що треба вперед врятувати Наддніпрянську Україну від завойовників большевиків, кацапів, і лише – опанувавши в Київі – допоможе Вам Петлюра вернутися в рідні оселі... Де зараз Петлюра... У Варшаві разом з польськими генералами обмірковує плян нового наступу на Вкраїну. Вже антанта і Пілсудський його гетьманом України призначили. Що ж робила Ваша Начальна Команда і всі майже старшини, коли вже сліпий бачив, що бувший соціяліст Петлюра не тільки зрадник соціялізмові а просто запроданець. Повели Вас до Денікіна, до царського генерала, до лютого ката робітництва та селянства. Ваші ватажки, що увесь час дурили Вам голову національним визволенням України, не задумалися продати Вашу кров та кости тим бузувірам, що глузували з самої назви «Україна» ...Що ж дивного, що Ви тепер може вже нікому не вірите і зовсім збилися з пантелику. Ми і не вимагаємо від Вас сліпого довіря, навпаки кажемо: ширше одкрийте очі, пригляньтеся до життя, де світова революція. Трудячі з робітництвом на чолі бються за новий лад, де не було би насильників ані скривджених, де не було би катів та власників душі і тіла злиденної голоти, де не було би і самої голоти. Це не легко дається. Віками Вас, селян особливо, держали в кайданах і не тільки залізних, а ще кріпших від заліза – духових. Ви росли слухняними волі володарів та учених. Народові казали: «Оце Твій ворог» і він – як бик – кидався у бій, не помічаючи, що ті, які раніш на йому орали, тепер його ж продали на мясиво. Тепер Вас

привели до нас. Зараз все одно, нікуди податися. Петлюра у Варшаві, Денікін притиснений до моря – конає десь на Кубані. – Хай живе Совітська Влада – кричать ті самі, що вели вас проти російських та українських братів до Петлюри, до Денікіна. Начіпляють червоні биндочки, а тимчасом мріють все зоставити по старому: ті-ж штаби, ті-ж старшини, та-ж темнота та сліпа слухняність в масах. Ми цего терпіти не можемо і не будемо. Ви потрібні нам, не як сліпе знаряддя, а як свідома революційна сила, яка поруч з трудячими – все одно, чи Українцями, чи Росіянами, чи Поляками, – буде битися з панами та підпанками також всіх кольорів. Біда навчає. Але навчає вона тільки темних, неосвічених. Ті-ж, що покінчили університети, як досі не навчилися – в більшости ніколи нічому не навчаться, і знову будуть коверзувати, інтригувати. Не оден ще за Петлюрою до польської шляхти перейде, бо шляхта – хоча польська – їм ближча, чим свій український робітник. Буде боротьба в Ваших власних колах, Вас ще будуть провокувати проти совітської влади, проти червоної армії. Вам ще прийдеться битися зі всякими пройдисвітами, що виступатимуть під жовто-блакітним прапором, одуривши темне селянство. В цій боротьбі – ми певні – галицьке робітництво та селянство буде по вашім боці, на боці революції. До Вас, стрільців, до простих вояків, до трудящих звертаюся я зі щирими привітаннями. Геть духові кайдани. Геть зрадників, геть шептунів та маловірів. Всі під червоний прапор».

Тт. Затонський та Порайко виїхали по службовим справам в Київ. Зі собою повезли меморіял, випрацьований т. Шаманеком, в справі конечности утворення інспекції для всіх галицьких частин і приділення галицьких звязкових органів до дивізій та XII-ої радянської армії. З собою мали забрати ген. Тарнавського, якого потягають до відвічальности за його протибольшевицьку політику. На приказ командуючого його арештовано, однак поїзд з тов. Порайком відійшов, так що він вернув назад до міста. Тут полишено його на вільній стопі, однак він мусів дати слово чести, що не опустить місця постою. Ревтрибунал ЧУГА веде проти него слідство.

СТАН Ч. У. Г. А.
з 1-го марта 1920.:

II-гий корпус:	*харчовий*	*хорих*	*виздоровців*	*здорових*
УСС. Бригада	190/1418	9/079	29/111	152/1228
3-та Бригада	112/1420	10/117	6/120	96/1183
7-ма Бригада	87/1269	13/112	5/144	69/1013
Штаб Корпуса	246/2709	12/512	21/326	213/1871
Разом	635/6816	44/820	61/701	530/5295

I-ший корпус:	*харчовий*	*хорих*	*виздоровців*	*здорових*
5-та Бригада	52/0488	8/098	3/110	41/0280
6-та Бригада	64/0616	20/140	10/200	34/0227
9-та Бригада	72/0697	20/187	17/283	35/0227
10-та Бригада	85/0639	12/070	14/139	59/0430
Штаб Корпуса	229/1868	20/164	28/263	181/1441
Разом	502/4308	80/659	72/995	350/2654

I-ий Корпус:	*харчовий*	*хорих*	*виздоровців*	*здорових*
5-та бригада	52/0488	8/098	3/110	41/0280
6-та бригада	64/0616	20/140	10/200	34/0276
9-та бригада	72/0697	20/187	17/283	35/0227
10-та бригада	85/0639	12/070	14/139	59/0430
Штаб корпуса	229/1863	20/164	28/263	181/1441
Разом	502/4308	80/659	72/995	350/2654

III-й Корпус	*харчовий*	*хорих*	*виздоровців*	*здорових*
2-га бригада	84/0486	5/076	23/172	56/0238
8-ма бригада	91/0654	3/065	23/090	65/0499
11-та бригада	86/0699	4/083	12/258	70/0358
Кав. бригада	30/0473	1/105	6/092	23/0276
Штаб корпуса	97/0782	12/025	10/082	75/0675
Запас	25/0193		4/086	21/0107
Разом	413/3287	25/354	78/780	310/2153

Видано наказ, що реорганізація ГУБВ має бути до 10 марта скінчена.

3.3.

Ситуація без змін.

...Неприсутного кмдуючого тов. Порайка заступає тов. Солодуб. Комісарем 1-ої Бригади назначений тов. Яків Струхманчук, 2-ої Бригади тов. Роман Дідуник, 3-ої Бригади тов. Михайло Балицький.

Наказ ч. 7 Черв. Укр. Гал. Військам з 3-го марта 1920: 1) Так як в червоній армії нема ніяких військових степенів, а є тільки поодинокі посади, належить так в службових, як і приватних відношеннях припинити дотеперішнє взаїмне називання по степеням, а вживати виключно назви посад: товариш стрілець, роєвий, справник, четовий, сотенний, курінний, полковий, дальше товариш адютант, начальник штабу, товариш лікар і т. д. 2) В деякій відміні дотеперішних службових правильників відносно віддавання військових поздоровлень поодинокими частинами належить придержуватися слідуючих вказівок: начальники скупчених відділів командують військовий поклін так стоячи як і підчас (небоєвого) походу: а) червоним прапорам робітничих або військових частин, гуртків, походів, б) похоронним кондуктам померших військових товаришів, в) переходячим другим військовим частинам. Евентуальні перегляди (паради) переводити як досі, однак належить перевести в життя: а) музика грає Інтернаціонал, б) начальник, відбираючи параду, вітає частину словами «хай живе радянська влада», на що частина відповідає «слава» або «ура». На привіт начальника «здорові були, товариші» – відповідає частина «здорові були, товаришу...», на евентуальне признання («дякую за службу») стрільці відповідають «служимо народови» згл. «служимо революції». Відїзджаючий начальник пращає частину, на що і вона відповідає «пращайте товаришу...» 3) Помічено, що дехто з командного складу і стрільців пянствують замість того, щоби занятися в цей поважний мент найскорішим переформуванням частин і віддати всего себе на працю проти польської шляхти, котра гнете в Галичині наших селян і робітників. Наказується під особистою відповідальністю командантів і комісарів частин негайно припинити це ганебне діло, бо червона армія, котра несе в собі визволення працюючих від гнету капіталістів «дідичів» та генералів повинна кріпко держати червоний прапор

революції і високо нести свою назву «червоних стрільців». Всіх командантів, які на далі будуть помічені в піянстві, будуть негайно усуватися з посад і віддаватися під суд револ. трибуналу, а стрільці товариському полковому судови.

4.3.

Ситуація без змін.

...Після скінченої реорганізації мають відійти бригади в райони Схід від Вінниці, а саме: 1-ша бригада УСС – район Сам...,* 2-га бригада – район Прилуки, 3-та бригада – район Липовець... Тов. Оробко, Кмдт Збірної Станиці в Одесі, дістав наказ, як найскорше відправити всі галицькі ешелони зі ст. Одеси, а самому вернути зі всіма галицькими частинами, які зараз находяться в Одесі, – можливо залізницею – назад в розпорядимість Пол. Штабу ЧУГА...

Черв. Укр. Гал. частині мають вислати до Київа разом 100 (сто) членів некомандного складу в ціли дальшого вишколу, а саме: 50 таких червоноармейців будуть відкомандовані в школу командантів, других 50 в «політичну школу червоної армії». До тих шкіл мають віддати: І-ша Бригада УСС – 35 стрільців, з того 20 на політичний курс, 15 на командантський курс, 2-га бриг. – 30 стрільців, 3-та бриг. – 20 стрільців, обі бригади по-половині на оба курси. Частини, підлягаючі прямо Пол. Штабови ЧУГА – 5 стрільців на командантський курс. Згадані курсанти мають зголоситися до 10-го марта в місті Балта.

Сьогодня відбулися в кімнаті Пресової кватири П. Ш. ЧУГА перші сходини комуністичного гуртка (ком-ячейки), на яких поодинокі прелегенти представляли теорію комунізму та про його боротьбу зі старим капіталістичним світом та культурою для сотворення нового пролетарського світа й культури.

5.3.

Ситуація без змін.

Тов. Шаманек опустив сьогодня Полевий Штаб та відїхав до Чечельника, щоби обняти кмду 1-ої бригади УСС.

6.3.

Ситуація без змін.

Бригади проводять наказану реорганізацію.

---

*Слово нерозбірливе.

9.3.

Сьогодня вся Україна святкує торжественно 106-ті роковини уродин Тараса Шевченка. Полевий Штаб видав слідуючий наказ військам: «Дня 9-го марта 1920 р. святкуємо роковини нашого великого поета, борця за народні права, пророка революції – Тараса Шевченка. Давно Його немає між нами, одначе Його поезії, в яких Він оспівав страждання муки нашого Народа, Волю, якої він так прагнув, і досі памятаємо. Нехай же свято Його роковин додасть нам більше енергії, більше сил – взятися до праці й ужити всіх заходів, щоби видерти нашу країну польським магнатам та здобути Славу і Волю Вітчині. Наказую проте всім галицьким частинам в місцях постою уладити в цей день святочні походи з публичними промовами до стрільців, в яких належить вияснити велике значіння нашого Батька – Тараса Шевченка для революції взагалі, а для України спеціяльно. Комісарам і командантам належить на мітінгах (вічах) зясувати характер слів Шевченка як вираз протесту закріпощеного мужика, жидівського наймита і панського холопа, і що Його цілим бажанням було визволення від гнету панів. Наказую ужити всіх заходів, щоби день 9-го марта пройшов як найбільш святочно. Частини, які мають свої хори і музику, мають устроїти для стрільців концерт з творів Шевченка».

Сьогодня відбулася в Балті з приводу Шевченківського свята велика маніфестація з походом, промовами, в яких брала участь ціла військова залога м. Балти. Свято випало величаво. Вечером відбувся концерт.

10.3.

Ситуація без змін.

...Від от. Павленка прибули до 1-ої Бригади У. С. С. представники в ціли ведення переговорів з Гал. Армією, їм заявлено, що Гал. Армія входить в склад червоних військ і буде вжита проти Поляків, що представники от. Павленка з відповідними повновластями можуть приїхати в ціли офіціяльних переговорів до Бершаду та що отам. Павленкови предкладається відійти зі своїми відділами на один перехід від галицьких передніх сторожей; крім цего – на доказ наших добрих відносин – зажадано звороту батерії і майна, яке повстанці нам забрали.

Делегація обіцяла вдоволити всі наші домагання. Ворогувати з нами – Українцями взагалі не бажалиби. Павленко мав заявити, що йому ходить о те, щоби зєдинитися в тій хвилі до будови держави, колиби навіть прийшлося поступитися програмою. Про заговір Петлюри з Поляками вони досі цего не знали, а довідалися тільки від нас. Новий земельний закон Всеукраїнського Ревкому їм подобається. З українськими большевиками згідні переговорювати, бояться тільки російських комуністів. Двох представників з делегації відіслано назад з одним нашим чоловіком для звязку, а одного задержано.

Після звітів бригад – Шевченківське свято по поодиноким частинам та установам відсвятковано з торжественністю, галицькі червоні війська скрізь віддали гідно честь великому свому пророкови та духовому Батькови.

Часописі доносять про торжественне святкування Шевченківських роковин в Київі і Одесі. В Київі брали участь в святі т. Затонський і кмдуючий ЧУГА т. Порайко, де складали привіт від ЧУГА.

11.03.

Ситуація без змін. Пол. Штаб видав зарядження для оборони Балти перед евентуальним набігом повстанців. Кмдтом оборони назначений тов. Льобковіц.

Від Х-го гарм. полка вплинув протест, ухвалений на загальних зборах полка, проти знесення тризуба, а введення на його місце червоної відзнаки. В своїм протесті підчеркують, що отся відзнака (тризуб) стала вже історичною, та що за неї, як за видимий знак самостійности України, пролилося немало крови.

12.3.

Ситуація без змін.

...Сьогодня вся радянська Україна і Росія святкує роковини лютневої революції, яка повалила російського царя (27-го ст. ст.). По заду не остає і Черв. Гал. Армія, по всіх частинах відбуваються мітінги, концерти, походи. Всюди виступають бесідники, які вияснюють величезну вагу лютневої революції для поневоленого пролєтаріяту Росії й України з окрема, а всего світа взагалі. В Балті відбулося загальне свято, в якім червоні гал. частини взяли численну участь.

13.3.

Ситуація без змін.

От. Павленко відповів, що переговорів з Укр. Гал. Армією – як частиною червоної армії вести не буде, бо свого часу червона армія не хотіла вести їх з ним. Сьогодня Політуправою ЧУГА вислані політкомісари для полків.

14.3.

Ситуація без змін.

...На приказ Кмди XII армії – 1-ша Бригада УСС має відійти в район Бердичева в розпорядження 44-ої рад. дивізії. Пол. Штаб видав потрібні до цего директиви. Завагоновання пічнеться 18-го марта ц. р.

Сьогодня виїхали тт. Затонський і Порайко до 1-ої і 2-ої черв. укр. гал. Бригад – в ціли перегляду.

15.3.

Ситуація без змін.

...На Україні. Для звеличення памяти Шевченка червоний Київ уладив торжественні поминки для великого українського поета і борця людства. На Михайлівській площі при великім здвизі народа – по промові Затонського, Порайка і инших – положений угольний камінь під памятник Шевченка. Вечером для пролетарського населення Київа в театрах відбувалися представлення і концерти, посвячені творчости поета, співця української неволі. Всі газети вийшли з шевченківським портретом.

16.3.

...Стан ЧУГА з 15-го марта ц. р.

1-ша Бригада УСС: харчовий стан – 642 командного складу, 20 лікарів, 8 ветеринарів, 6988 стрільців. Боєвий стан з крісами: 65 кмдного складу, 1007 стріль.

Боєвий стан без крісів: 40 кмдного складу, 1158 стріль.

2-га Бригада: харчовий стан: 487 кмдн. складу, 18 лікарів, 6243 стрільців; боевий стан: 136 кмдн. складу, 1006 стр.

3-та Бригада: харчовий стан: 356 кмдн. скл., 3457 стрільців, боєвий стан: 196 кмдн. складу, 815 стрільців.

17.3.

...Політуправа при П. Ш.* ЧУГА видає для галицького стрілецтва газету «Червоний Стрілець», при 1-ій Бригаді УСС виходить «Червоний УСС» ...також по наказу Пол. Штабу розв'язується харчівня бувших старшин, кмдний склад одержує харчові пайки на рівні зі стрільцями, при чім може на власний кошт удержувати спільні харчівні.

В Київ виїхали стрільці призначені на командантський курс.

18.3.

З Київа прибув від Черв. Хреста транспорт ліків для ЧУГА.

19.3.

...Бригади нарікають на цілковитий брак грошей. Досі не одержала ЧУГА від 12-ої рад. армії ані копійки.

22.3.

...П. Ш. ЧУГА назначив кмдтом 1-ої Бриг. УСС т. Білінкевича Романа – на місце т. Шаманека, якого назначено начальником штабу тої ж бригади. Кмдтом 2-ої Бриг. назначено т. Головінського на місце т. Лисняка, який – на разі – остає без приділення.

24.3.

Ситуація без змін.

Тов. Шаманек захорував – його заступає Бізанц.

До наркома Мануїльського в Харкові звернувся П. Ш. ЧУГА в справі висилки представників ЧУГА на Все-Український Зїзд Рад, який має 1 мая відбутися в Київі.

Кмдтом 3-ої Бриг. назначений т. Станимір, начальником штабу т. Льобковіц, політкомісарем т. Замора. Дотеперішний кмдт т. Кравс має ожидати в Збірній Станиці Бірзуля нового призначення.

Згідно наказу 12-ої рад. армії 3-та Бриг. має перейти в розпорядження 58. рад. дивізії в район Житоміра. До цего видано відповідні директиви для перевозки її по залізниці.

---

*Політштаб.

25.3.

...По наказу кмдуючого ЧУГА всі священики частин та установ мають відійти до Збірної Станиці в Бірзулі.

Сегодня переведено скорочення складу П. Ш. ЧУГА.

На Шевченківськім облозі 9.III зібрано в Балті 33 093 карб. на хорих стрільців. Гроші перебрав саншеф ЧУГА.

26.3.

З сьогодняшним днем розвязано всі полеві суди. Для черв. гал. частин призначений тільки один суд, а це:. Військ. Рев-Трибунал 12-ої армії, Відділ для Черв. Гал. Частин, який поміщається в Балті. Всі бувші полеві суди мають передати йому свої акти, а перзонал переходить в розпорядження дотичних бригад згл. частин.

27.3.

Штаб 1-ої Бриг. УСС прибув до Винниці, де штаб 44-ої дивізії приняв його почетною сотнею і музикою.

28.3.

Ситуація без змін.

...Наступило переіменовання частин ЧУГА:

1-а Бриг. називається «1-а Гал. Черв. Бригада УСС»,
2-а -//- -//- «2-га -//- -//- -//-»
3-а -//- -//- «3-а -//- -//- -//-»

В 1-ій Бригаді є полки ч. 1, 2 і 3.

В 2-ій Бригаді є полки ч. 4, 5 і 6.

В 3-ій Бригаді є полки ч.7, 8 і 9.

...Зал.-дорожні сотні чч. 1, 3 і 4 злучено в одну зал.-дорожну сотню.

29.3.

Ситуація без змін.

...Згідно наказови 12 армії переходить 2-а Бриг. в розпорядження 45 рад. дивізії похідним порядком в район Жмеринки, який має вона осягнути дня 5.IV. ц. р. Запасні частини і майно мають грузитися на ст. Рудниця і Попелюхи, звідки відіде по залізниці.

30.3.

В районах бригад без змін. Штаб 1-ої Бриг. прибув в Бердичів. ...Пол. Штаб переїздить цего тижня з Балти в Київ.

31.3.

Після наказу 12 армії всі запасні частини ЧУГА мають бути направлені в Київ. Також мається направити в Київ всіх був. старшин ЧУГА, які остали без приділення.

...Після наказу штабу Полудн.-Зах. Фронту – не перейде 3-та Гал. Бригада в Житомір, але в район Вапнярки в розпорядження 14-ої рад. Армії.

2.4.

Пол. Штаб виїздить з Балти 3.IV. попол. Всі стайні і запасні частини, які знаходяться на лінії Одеса–Жмеринка–Винниця, мають відправитися в Київ.

3.4.

Сьогодня вечером виїхав Пол. Штаб з Балти до Бірзулі. Полеву сторожу, яка була при Полевім Штабі, відіслано до 1-ої бригади УСС.

Денник Начальної Команди Української Галицької Армії. – Нью-Йорк, 1974. – С. 5–239.

№ 218
ЗВЕРНЕННЯ НАЧАЛЬНОГО ВОЖДЯ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА ОЛЕКСАНДРА ГРЕКОВА ДО ВОЯКІВ І СТАРШИН ІЗ ЗАКЛИКОМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ І ПОВАГИ У ЄДИНІЙ АРМІЇ УНР

13 червня 1919 р.

Під сю поважну хвилю, яку зараз переживаємо, повинні так старшини як також кожний стрілець чи козак суто того свідомі, що всіх нас лучить одна спільна ціль, що у всіх нас та сама мета а саме: самостійність дорогої нам України!

Усі ми повинні бути свідомі того, що діти одної великої родини і ми всі рідні собі. Спільна ціль, взаємна любов та повага нам будуть тим нерозривним вузлом, який нас лучить в одну сімю!

Всі частини і заведення повинні себе взаємно підпомагати і най щезне вузькоглядне самолюбство!

Мужва най не забуває, що всі ми боремося за поліпшення долі широких мас. Безпосередну і найбільшу користь з нашої побіди матиме наше селянство. Тому то мужва повинна відноситися до старшин з повним довірям, любовю та пошаною. Довіря і любов скаже найгарнійше виконанням приказів своїх зверхників, а пошану жовнірським поздоровленням старшин.

Свідомий своєї ціли стрілець все і всюди скаже пошану старшинам нашої армії, а лиш сей, що досі не стряс з своїх плечей рабського ярма, похнюпить голову та ходить не...

Колись віддавали ми честь австрійським та російським офіцерам, які часто-густо були нашими ворогами, чому-ж тепер маємо переходити попри наших старшин, які готові голови покласти за наше спільне добро, і не здоровити їх?

Пригадаймо собі науку наших батьків, які нас, коли ми були дітьми, учили, що старших належить шанувати, а стрінувши їх на улиці, поздоровити.

Ми не сміємо забути, що на нас звернені очи цілої Європи, перед якою наші вороги представляють Українську Армію як большевицькі банди, і тому мусимо і зовнішнім поведенням зазначити карність і здісціплінування нашої Армії.

Сей приказ відноситься не лише до козаків але і до старшин, які повинні бути приміром повної свідомості в виконуванні своїх громадських та військових обов'язків.

Всіх старшин, які або зовсім не відповідають на поздоровлення мужви, підстаршин та низших собі старшин, або відповідають недбало, потягнеться до як найстрогішої відвічільности.

Приказ сей під відвічальністю зверхників має оголоситися всім членам Української Армії.

Всі старшини та підстаршини мають до 8 днів нашити відзнаки.

Начальний Вожд Військ. Генерал Греков, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 1. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 219
ДОНЕСЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ЮЗЕФУ ПІЛСУДСЬКОМУ ПРО СТАНОВИЩЕ В ГАЛИЧИНІ І ВОЛИНІ

13 червня 1919 р.

Według ostatnich wiadomości przedstawia się sytuacja nieprzyjacielska w Galicji Wschodniej w nastepujący sposób:

a) Od Radziwiłowa mniej więcej do okolicy Husiatyna na wschód Zbrucza stoją oddziały petlurowców przeciw bolszewikom a z tyłami odsłoniętymi na zachód stop Oddziały te należy więc uważać za neutralne nam przyjazne stop

b) Na południe od Husiatyna stojące oddziały Pawłenki na zachód od Zbrucza wykazują przeciwną sytuację t. j. front przeciw Polakom i odsłonięte tyły przeciw bolszewikom względnie Petlurowcom stop Pawłenko znajduje się prawdopodobnie w Borszczowie, Petlura zaś w okolicy Płoskirowa stop Pawłenko prowadzi akcję zaczepną przeciwko nam stop

c) O ile powyższa sytuacja odpowiada rzeczywistości — co na podstawie zeznań delegatów ukraińskich, wysłanych do Petlury oraz takowych parlamentarza wysłanego do Pawłenki, sprawdzić należy — jest szybkie porozumenie z Petlurą wskazane stop Należy więc o ile się powyżej podana sytuacja sprawdzi, zawieszenie broni z delegatami Petlury w myśl podanej instrukcji zawreć stop Na uznaniu delegatów Petlury przez Pawłenkę Nacz. Dowództwu nie zależy, bo chce mieć wobec ostatniego i jego zaczepnej akcji wolną rękę z jednej strony, a z drugiej być zabezpieczonym w stosunku do Petlury.

Do szybkiego dojścia do porozumienia więc z Petlurą przywiązuje Nacz. Dow. wagę. W każdym razie prześle Nacz. Dow. ostateczną decyzję po wysłuchaniu odpowiedzi delegatów wysłanych do Petlury stop

Ukraine and Poland. — Vol 1. — P. 198—199.

№ 220
НАКАЗ КОМАНДУЮЧОГО ТИЛУ ПОЛКОВНИКА ГРИГОРІЯ КОССАКА ПРО МОБІЛІЗАЦІЮ В АРМІЮ

13 червня 1919 р.

Nakaz cz. 1

Czortkiw, dnia 13 czerwnia 1919

Na osnowi mobilizacyjnoho nakazu Dyktatora Zachidnoji Obłasty U. N. R. powitowi komisarijaty majutj perewodyty branku (wijśkowyj perehlad) **wsich Ukrainciw** Halyzyny, do 40 roku żytia wkluczno.

W ciły unormowania ta pryspiszenia branky wydajet sia ślidujuczi zariadzennia. Wsi stacyjni komandy w zapillu majutj pidderżuwaty uniadowania powitowych komisari stanyć Derżawnoji Zandarmeryji. Osobływo stacyjni Komandy w osidkach powitowych Komisariw (Zaliszczyki, Borszcziw, Buczacz, Czortkiw, Husiatyn, Terebowla, Pidhajci, Skałat, poky szczo z osidkom u Mykułyńciach) majutj podbaty pro skład brankowych komysyj ta osnowania zbirnych stanyć dla zbyrania i widsyłania wsich zmobilizowanych.

W skład brankowych Komisyj maje wchodyty Widporucznyk powitowoho komisaryatu, widporucznyk wijskowoi komandy, likar wiskowyj abo cywilnyj ta komisar dotycznoji hromady.

Po skinczeniu branky i zaprysiażeniu zdibnych do wiskowoji służby majutj stacyjni komandy szczodenno perebyraty sych ostannich ta widsyłaty jak sliduje:

Wśich nowobranciw w wici wid 18ho do 20ho roku do kosza U. S. S. w Koroliwci pow Borzcziw.

Wsich tych szczo wże służyły u wijsku wid 19 do 35 roku ta wsich nowobranciw wid 23 do 35 roku z Husiatynskoho ta wilnoji czasty Skałackoho powitu do wyszkolu I korpusu w Skali;

Wsich tych, szczo wże służyły u wijsku wid 19, do 35 roku ta wsich nowobranciw wid 23 35 roku z Borszcziwskoho powita do wyszkolu II Korpusu w Borszczewi.

Wsich tych szczo wże służyły u wijsku wid 19, do 35 roku i wsich nowobranciw wid 23 do 35 roku z Tarnopolskoho, Buczackoho, i Pidhajeckoho powitu do wyszkotu II Korpusu w Jaholnyci.

Wsich tych szczo wze służyły u wijsku wid 19 do 35 roku żytia z Czortkiwskoho i Zaliszczyckoho powitu do armejskoho wyszkołu w Zaleszczkach.

Do widsyłki ludej w podani wyssze miscia należyt korystuwaty sia zeliznyceju w hranyciach dopuszczenych obstawynamy.

Wsi uznani za zdibnych do wijskowoji służby wid 36 do 40 roku żytia oderżujutj czasowi widpuski ta ostajutj poky szczo w doma.

Pokłykania jich do aktywnoji służby bude zarjadżene okremym prykazom.

Stacyjni Komdy i stanyci derżawnoji Zandarmeryji majutj podaty do pryludnoho widoma szczo za prynesenyj z soboju do użytku wijskowyj odiah bude dotyczna komanda wyszkołu wypłaczuwaty widszkodowania jak sliduje:

Za zdatnyj do użytku	płaszcz	160	hrywen
-//- -//- -//-	bluzu	80	-//-
-//- -//- -//-	sztany	60	-//-
-//- -//- -//-	czoboty	200	-//-

Chto maje doma kris, maje prynesty joho z soboju za neho ne bude sia płatyty widszkodowania. Za prynesenyj krisowyi nabij bude płatyty sia 20 szahiw nahorody.

Do uriadowania brankowych komisij majet sia wyhotowyty w powitowim komisaryjati zahalnu listu w 2 prymirnykach. Obi listy ostajut widtak w powit. Komisarjati do dalszoho zarjadżenia.

Spysy zdibnych do wijskowoji służby należytj widsyłaty z kożdoczasnym transportom do Komandy dotycznoho wyszkołu.

Wsich tych szczo służyły dawnijsze pry artylerji należytj widisłaty do artyleryjskoho kosza w Czortkowi, wsich buwszych Kawalerystiw do kosza Kinnoty w Jaholnyci a wsich tych szczj służyły pry saperach (pionirach) zaliznodorożnim abo telegraficznim połku, do technicznoho Kosza w Czortkowi.

Sej nakaz jde do wsich stacynjych komand, powitowych komisarijatiw Komandy Derżawnoji Zandarmeryji ta do widoma do N. K. H. A. i do wsich Komand wyszkoliw.

Komandant Zapilla Kossak, połkownyk

ЦДАВО, ф. 2188, оп. 1, спр. 98, арк. 2. Друкарський відбиток.

№ 221
ОПЕРАТИВНИЙ НАКАЗ НКГА

14 червня 1919 р.

Ціла в тій хвилі нами займаєма область ділить ся як найскорішого використання всіх народніх господарських сил як слідує:

А) «Запіллє» – політичні повіти Чортків, Гусятин, Борщів, Заліщики, – підлягає «Командантови запілля» полковникови Коссакові (на правах команданта самостійного корпуса. Начальник Штабу отаман Долєжаль.

Комендант запілля має негайно установити стаційні евентуально повітові команди в згаданих місцевостях, зорганізувати державну жандармерію (підполковник Красіцкий та дотеперішна державна жандармерія підчиняєсь йому.

На Збручі, від Підволочиск аж до Устя, належить повести сильний кордон жандармерії, котрий дозволяє кождому перехід із заходу на схід, а нікому із сходу на захід. Виїмки творять уповновласнені Начальною Командою особи які є обділені в легітимації.

Командантови запілля підлягають: армейський та корпусні вишколи, старшинська школа всіх родів оружа, школа підстаршин всіх родів оружа. Заложене тих шкіл має Команда запілля прискорити всіми можливими средствами. Командантам корпусів надаєсь право впливати в відповідний спосіб на напрям в веденю вишколу та інспекції під оглядом вишколу мужви.

Комендант запілля підпирає понадто отворенє 4-го корпуса (Команда в Озірянах), а передусім 13-у бригаду в Борщеві та 5-ий корпус (Команда в Чорткові). Четвертий корпус формує 13-у бригаду (голова як армейський запас в Чорткові), 13-у в Борщові (в стадії формування) та 15-у в Теребовлі і 16-у в Бучачі, 14-а буде зформована для III-го корпуса в Джурині; 5-ий корпус (команда Чортків) формує поки що із завданням охорони Дністра від Устячка аж до устя Збруча включно 17-у бригаду в Чорткові, 18-у в Тлустім, 19-у в Кривчу, 20-у в Язлівци.

Четвертий і п'ятий корпуси підлягають прямо Начальній Команді в їх утворено належить підпирати всіми средствами.

Команда запілля має до 15-го сего м. предложити відповідних бригадирів та приготовити ввідповідному числі старшин.

Далі завданням команди запілля є переводити в названих повітах мобілізацію, вишкіл, виряд та передача вишколених армейському вишколові.

Приют для старшин і мужви в Кривчу належить поширити, він підлягає Команді запілля.

В Чорткові, а в Теребовлі і Бучачі за порозумінням санітарного шефа Армії належить заложити постійні лічниці.

В Чорткові належить завести амуніційний, харчевий та одежний склад.

Залізниці та телеграф цілого запілля підлягають аж на дальше Начальній Команді.

В районі Копичинець заложити табір для полонених; місцевість донести.

Обов'язком команданта запілля є приготовити і мати на поготові відповідний адміністративний апарат, який можна-б було сей час післати в ново-заняті Армією місцевості (а се: жандармерію, стаційні Команди і т. п.) на жадання Команди Етапу Армії.

Запілля являється головною базою для постачання Армії, для чого утворити відповідні майстерні, склади та відділи для заготовлення харчів.

Б) Район, що знаходиться між фронтом а границею запілля, є етапною областю (Етап).

Комендантом Етапу назначується отам. Гарабач (на правах Команданта несамостійного Корпуса).

Командант Етапу Армії із своїм Штабом находиться в Штабі. Його обов'язки: утворення корпусних етапних районів, назначення командантів в порозумінні з командантами Корпусів, заведення, притягнення із запілля відповідних органів адміністраційного апарату в повітах етапу як переходове стадіюм до стаційних зглядів повітових управ запілля.

Одностайна рекрутація в етапній области та передача вишколу мужви до Корпуса по вказівкам Операційного Штабу, а недостатків вишколених в розпорядження Коменданта запілля для відсилки до ...* згл. Армейського Вишколу.

---

*Слово нерозбірливе.

Утворення власної Армейської Етапної Области та систематизування етапних стаційних командантів (етапні стаційні команданти доходять пізніше на стаційних згл. повітових командантів), при чім мати на увазі границі повіту.

Утворення Збірних Станиць для добровільно зголошуючихся борців та мобілізованих новобранців (по можності в місцях постійних стаційних Команд).

Творення обозних валок для транспортів військ, та се в порозумінні із Оперативним Штабом.

Одноцільна управа Полевою сторожею та творення станиць по ...* сторожі.

Допомога відповідним референтам в творенні харчевих та муніційних складів, а також санітарних заведень.

Організація місцевої політичної служби.

Керування справами та питаннями транспортів в порозумінні з оперативним штабом і головним референтом фронту.

Збірка оружжя, амуніції по місцевостях, енергійне роззброєння населення.

Підводи, Притягнення населення до робіт, на передусім до дров для залізниць.

Творення цивільних робітничих сотень, поки що по одній із старших річників без оружжа.

Утворення Збірних Станиць для старшин і стрільців та Місце силки, по одній на Корпус, з відповідними за будовами на покращення та прохарчуванням.

Збірні і місце розсилки засягають щоденно від свого Корпуса.

Вісілки полонених до Табору в Копичинцях.

Нагляд над санітарною службою.

Зараження проти недуг (людей і звірят).

Виготовлення дороговказей та написей.

Організація для етапних ліній для продвиження достав та всіх чинів, продвигающихся із фронту до запілля, а також ранених і хорих відповідними перев'язочними пунктами та підводами.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 2. Машинопис. Засвідчена копія.

*Слово нерозбірливе.

№ 222–227
ШТАБИ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ на червень 1919 р., ЗАТВЕРДЖЕНІ НАЧАЛЬНИМ ВОЖДЕМ ВІЙСЬК ЗОУНР ГЕНЕРАЛОМ-ПОРУЧНИКОМ ОЛЕКСАНДРОМ ГРЕКОВИМ

14–17 червня 1919 р.

Тимчасовий штат окремого куріня входячого в склад бригади*

14 червня 1919 р.

1**) Скорострільна сотня формується при куріні тільки тоді, коли в куріні є менше 26 кулеметів, в протилежному разі а рівно если загальна кількість скорострілів куріня перебільшує це число, – зі зайвих скоро стрілів утворюються окремі сотні скорострілів розпорядженєм бригад.

2. Зглядно зі зменшенням дійсного стану скорострілів в сотнях зменшується і стан коней та возів лічучи по одному возу і по два коні на кулемет.

3. При зменшеній скількости проти стану кулеметів число муштрових козаків в сотні не зменшується, а кулеметники виконують загальну стрілецьку службу.

Чортків, дня 14 червня 1919.

Начальний Вожд. Військ З.О.У.Н.Р.
Греков генерал.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 288. Рукопис. Засвідчена копія.

*Таблицю дивись на наступній сторінці.
**Коментар до таблиці на стор. 441.

Назва частини	Старшин				Козаків муштрових							Козаків немуштрових															Коней				Разом				
	Командантів	Фронтов. старш.	Харчевих старш.	Лікарів	Ст. десятник.	Десятників	Вістунів	Ст. стрільців	Стрільців	Віст. до посилок зв'язку	Вістових кінн.	Рахунк підстар.	Рахункових	Писарів	Санітарн. підст.	Санітарів	Зброй. майстр. або майстр.	Для догл. за кіньми	Джур	Обозних	Кухарів	Робітн. до кухні	Шевців	Кравців	Ковалів	Ветерінар. підеч.	Обслуж. харчевні	Обозних	Верхових	Полевих кухонь	Селянських возів	Старшин	Козаків	Коний	Возів	Кулеметів
Штаб куріня:																																			
а) Оперативна частина	1[3]	1[b]												2				1	2	1							2	2		1[1]	2	6	4	1[1]	
б) Чета зв'язку		1[b]			1	1	8[2]	8	8	6	6[b]							1	1	1							2	9		1[3]	1	41	11	1[3]	
в) Саперська чета					1	1	2	2	16											1							2			1[4]		23	2	1[4]	
г) Господарська частина			1[5]									1	1	2			1		1	8	1	2	1	1	2	1	4	16		1[7]	7[6]	1	22	16	9	
д) Харчівня для ст. кур.																				1	2							2			1[8]		7	2	1	
е) Санітарна част.				1											1	8			1	1								2			1[9]	1	11	2	1	
ж) Пробоєва чета		1				1	2	2	32										1													1	38			
Разом при штабі кур.	1	3	1	1	2	3	12	12	56	6	6	1	1	4	1	8	1	2	6	13	3	2	1	1	2	1	4	26	11	1	12	6	148 37+51	37	14	
сотня: три піші чети		3			1	3	12	9	99	3																							186			
сотня: одна чета кулемет.	1[b]												1	1		8		1	5	8	2	1	1					16	1	1	7[9]	5	158+28	17	8	4
сотня: 4 кулемети		1				2	4	4	20	1																										
Чотири сотні	4[b]	16			4	20	64	52	476	16			4	4		32		4	20	32	6	4	4					34	4	4	28	20	744 632+112	68	32	16
Кулеметна сотня**	1[b]	5			1	2	10	10	50	5			1	1		8		1	6	13	2	1	1					26	1	1	12	6	115 81+34	27	13	10
Разом в куріні	6	24	1	1	7	28	86	74	582	27	6	1	6	9	1	48	1	7	32	58	13	7	6	1	2	1	4	116	16	6	52	32	1007 810+197	132	59	26

Примітка

Верхом

1) Для річей команданта значкового і муштрової канцелярії.
2) По одному на сотню а також штабу.
3) Для телефоніч. матеріалу.
4) Під саперські при... і вибух. матеріал.
5) Звідує також і в господарському відношеню всіма стрільцями, які в цім штабі.
6) Харчовий для всіх людей штабу, річей старшин штабу і ... дар. канцелярії ... для підводи харчів та муніції сотням – 5.
7) Під харчі та прилади для кухні
8) Під санітар. матеріали і хорих.
9) Для кулеметів з набоями, 4, для крісової муніції –1, харчовий –, і для річий старшин – 1.
10) Для кулеметів з набоями – 10, харчовий – 7, для річий старшин – 4.

№ 223
ШТАБ ОКРЕМОЇ ЛЕГКОЇ І ГАУБИЧНОЇ БАТАРЕЇ

16 червня 1919 р.

Назва частини	Старшин фронтов.			Козаків стройових																		Козаків немуштових							
										Розвідчиків		Телефоністів		Обсерватор															
	Командант	Старших	Молодших	Бунчужний (ст. десят.)	Підстаршина від праці	Підстаршина від звязку	Підстарш. від батер. резерви	Гармат. ройовий	Ящичних ройових	Ройових	Козаків	Ройових	Козаків	Ройових	Козаків	Орудійна обслуга	Обслуга при набійн. ящиках	Їздових до гармат	Їздових до набойн. ящиків	Скорострільники	Запасна обслуга	Чотар гармат, механік	Каптенармус	Помічники каптенармуса	Кухарі	Робітників до кухні	Писар молотший	Санітарн. підстарш.	Ветерн. підстаршина
Окр. легка (гаубична) батерія	в 1	в 1	в 2	в 1	в 1	в 1	в 1	в 4	в 2	в 1	в 5	в 2	12	в 2	в 4	24	16	12	24	4	в 6	в 1	в 1	в 3	2	1	1	1	1

Назва частини	Козаків немуштових											Коней			Руховий склад								Разом					
															Артілер. інтендант													
	Санітаріїв	Старш. коваль	Молодш. коваль	Слюсарів	Теслярів	Кравців	Шевців	Їздових до телеф. двух. і воза	Обозних	Для догляду за кіньми старш.	Джур	Верхових	Артілерійск. запряжних	Обозних	Гармат	Зарядн. ящиків	Скорост. ручних	Двуколок телефонічн.	Возів телефон.	Куховарня	Вози під продукти і річи	Селян. возів під струм.	Старшин	Козаків	Коней	Гармат	Скорострілів ручних	Возів
Окр. легка (гаубична) батерія	4	1	1	1	1	1	1	3	5	2	4	3 32	4 86	5 11	4	8	2	2	1	1	2	2	4	157	129	4	2	16

Примітка:

в) верхом

1) ріжного фаху

2) 1 – гуртовий, 1 – фуражир, 1 – річовий

3) з них три запасних

4) з них: гарматних – 24, до набойних ящиків – 48, до телеф. двуколок – 4. до телеф. воза – 2, запасних артілерийських – 8.

5) З них: до селянских возів під струмент – 4, до куховарні – 2, до возів під продукти і річи – 4, запасних –2.

6) Возять ся на передках.

Чортків, дня 16 червня 1919.

Начальний Вожд. Військ У. Н. Р. Греков, генерал-поручник

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 283. Рукопис. Засвідчена копія.

№ 224
ШТАТ ОКРЕМОЇ КІННОЇ СОТНІ

16 червня 1919 р.

	Назва частини	Окрема кінна сотня
Старш. фронт.	Командант	в 1
	Команданти чет	в 4
Козаків стройових	Бунчужний (ст. десятн.)	в 1
	Десятників	в 4
	Вістунів	в 8
	Козаків	в 90
	Сурмач	в 1
	Скорострільний четовий	в 1
	Скорострільна обслуга	в 4
	Вожатих до скорост. вюків	в 2
	Підривники	в 4
	Телефоністи	в 4
Козаків немуштових	Каптенармус	в 1
	Фуражір	в 1
	Старший коваль	в 1
	Молодший коваль	в 1
	Санітарн. підстарш.	в 1
	Ветерин. підстарш.	в 1
	Санітарів	2
	Кухарів	2
	Зброййовиків	1
	Молодший писар	1
	Тесляр	1
	Кравець	2 2
	Швець	1
	Обозник	6

	Назва частини	Окрема кінна сотня
	Джур	5
Кулемет. майно	Вючних скорострілів	2
	Вюків скорострільних	2
	Вюків до набоїв	2
Коний	Верхових	128
	Вючних	4
	Обозних	12
Обоз	Вози парні	в 5
	Куховарня (парна)	1
Разом	Старшин	5´
	Козаків	146
	Коний	144
	Скорострілів	2
	Возів	6

Примітки:

верхом
1 — з них: 1 для харчів
2 для фуража
2 для річний
2) — з них один римар.

Чортків, 16 червня, 1919.

Начальний Вожд. Військ З. О. У. Н. Р. Греков генерал поруч.
Начальник Штабу Армії Тернова підполк.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 284. Рукопис. Засвідчена копія.

№ 225
СХЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ І ШТАТ ШТАБУ КОРПУСА

17 червня 1919 р.

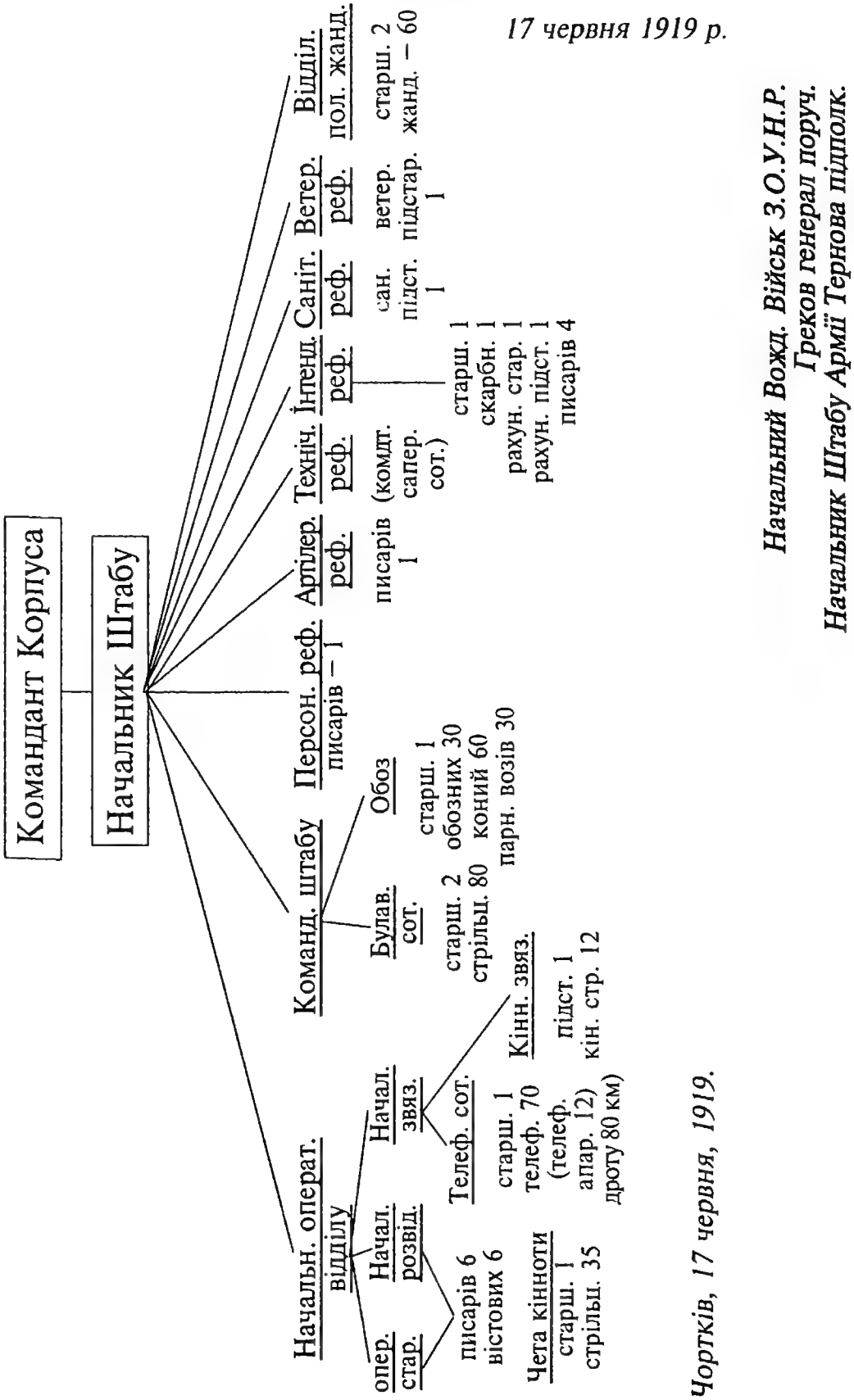

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 285. Рукопис. Засвідчена копія.

№ 226
СХЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ І ШТАТ ШТАБУ БРИГАДИ

17 червня 1919 р.

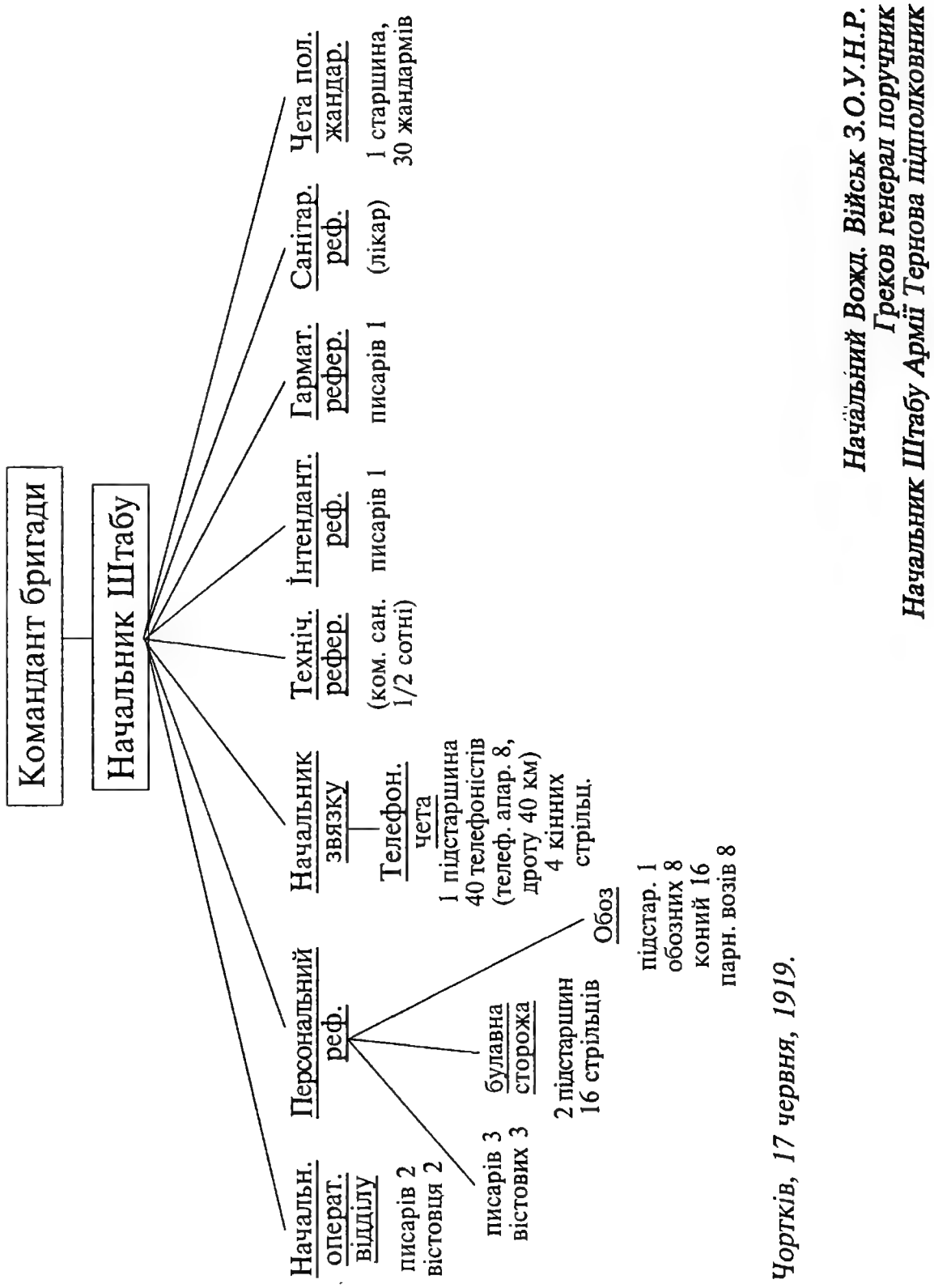

Начальний Вожд. Військ З.О.У.Н.Р.
Греков генерал поручник
Начальник Штабу Армії Тернова підполковник

Чортків, 17 червня, 1919.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 286. Рукопис. Засвідчена копія.

№ 227
ШТАТ САПЕРСЬКОЇ СОТНІ

17 червня 1919 р.

Систе́мізований склад повного стану одної полевої саперської сотні

	Предмет	Сотня				Сотенний відділ															Сотенний обоз:							
		1 чета	2 чета	3 чета	4 чета	Рах. підст.	Канц. помічн.	Магазинар	Телеф. підст.	Телефоністи	Сан. підстарш.	Сан. помічн.	Кухар старшин	Кухарі мужви	Набірн. підст.	Шевці	Кравці	Почтар	Вістовий	Чурн. старш.	Провідник обозу	Ковалі	Теслі	Столярі	Колодій	Візники	Разом	
Старшини	Командант																1										1	
Старшини	Підпорядковані старшини (хорунжі) або їх заступники	1	1	1	1																						4	5
Підстаршини	ст. дес. справних		1																								1	
Підстаршини	ст. дес. прочі	1	1	1	1	1																					5	
Підстаршини	Десятники	1	1	1	1										1						1						6	
Підстаршини	Вістуни	2	2	2	2		1	1	1		1												1				12	24
Мужва	Старші сапери	3	3	3	3		1																				13	
Мужва	Сапери	30	30	30	30					4		4	2	2		1	1	1	1	5		2	3	1	1	15	162	195

	Разом		204
Коні	потягові		30
	верхівці		2
	Разом		32

	Полева кух.	Набірний віз	Потяговий віз	Вози на знар. і муніц.	Вози на удар. стояк	Вози на човна	Разом	
Рухома кухня	1						1	
Господар. вози		1	1	8	2	2	14	15

Увага:
Саперська сотня в сей спосіб улаштована є сподібна до розділу на дві півсотні, або в разі конечної потреби на чотири чети. Кожда з тих півсотень, або чет буде спосібна до виконуваня поручених їй робіт зовсім самостійно.

Чортків, 17 червня, 1919.

Начальний Вожд. Військ З.О.У.Н.Р.
Греков генерал-поручник
Начальник Штабу Армії Тернова підполковник

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 287. Рукопис. Засвідчена копія.

№ 228
ЗАКЛИК КОМАНДАНТА ЗАПІЛЛЯ ПОЛКОВНИКА ГРИГОРІЯ КОССАКА ДО УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ

15 червня 1919 р.

Ukraińska armija potrebuje **wełykoho czysła mołodych inteligentiw,** jaki ne służatj u wjisku, do kancelaryjnoi i telefonicznoi służby.

W nynisznu tiażku poru, koły nachabnyj woroh złoczynnym napadom nyszczytj nasz kraj i syłujetj sia raz na wse ponewołyty Ukraińskij narod, kożda bojewo-zdatna odynycia musytj stojaty na fronti z krisom w ruci.

Komanda Zapilla zwertajetj sia prote z pokłykom do wsich uczenykiw serednych i wyżsych szkił, jakych pry branci uznano za nezdibnych abo jaki ne je obniati mobilizacyjnym zakonom, szczoby dobrowilno zhołosyłysia do pomicznoi służby pry telefoni i pr.

Nechaj ni odyn Ukrainec ne sydytj teper bezdilno w doma, ałe po swoim syłam słuzytj sprawi ciłoho Narodu.

Zhołoszuwaty sia treba ustno abo pysmenno w organizacyjnim widdili pry Komandi w Czortkowi, budynok Seminara I powerch.

CZORTKIW, dnia 15 czerwnia 1919

Komandant Zapilla.
Kossak Połkownyk.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 63. Друкарський відбиток.

№ 229
ОПЕРАТИВНИЙ НАКАЗ НКГА

16 червня 1919 р.

А) Начальна команда хоче в найкоротшім часі виставити 4-ий і 5-ий корпус. Ся дуже важна і нагляча задача може бути розв'язаною лише при повнім співділанні всіх сил. Кожний командант мусить сам зі всіма своїми силами інтенсивно вста-

витися, щоби Корпус зглядно бригада були якнайскоріше виставленими. Не сміє остатися при самім заклику, кожний мусить безуслівно в своїм районі брати особисту участь в справі.

Б) Для новоповстаючих формацій приходить команда 4-того корпуса (командант генерал Гембачев, шеф штабу полковник Какурін до Чорткова. Призначених для Корпуса Бригад належить вибудувати і уоружити поки що лише 12-ту Бригаду в районі Гаї—Жижманіш—Сороки (на полудневий захід від Бучача) і 13-ту Бригаду в Бершеві.

12-та Бригада позістає на дальше як резерва Армії.

Командантом на місці сотника Драгана іменується отамана Лесняка.

Сотника Драгана віддати з поворотом до діспозіції Групі Вишколу Армії.

13-та Бригада (сотник Галевич) має за задачу сторожу Дністра від Устєчка включно до горла Збручу включно.

До того творить 13-та Бригада три відтинки.

Відтинок Захід: Устєчко включно до Городка над горлом Серету включно.

Одна сотня і одна батерія в Заліщиках.

Командант сеї сотні відповідає особисто за певне і в сам час виконане висадження залізничного мосту в Заліщиках через призначеного приказом начальної команди до III-го Корпуса з дня 10.IV саперського старшину. (При першім неприятельськім кроці Румунів на самім мості, або на приказ Начальної Команди Оперативного Відділу).

Розслідити сейчас, чи ладунок для висадження є добрий, і зголосити про се Начальній Команді.

Відтинок Середина: Від горла Серету до Ольховець включно. Дві сотні з скорострілами в Устю Віскупім. Відтинок Схід: Одна сотня в Васинцях, на полудне Дзвинячки. Задачею відтинків є патрульовання на Дністрі, організація цивільного населення до сторожньої служби і першої оборони при неприятельськім наступі.

Команда 50-того Корпуса (командант... шеф штабу сотник Штукгайль) буде мати свій постій також в Чорткові і формує там найперше лише 17-ту Бригаду в будинку окружного суду, Комендант отаман Котович.

Крім названих Бригад формується призначена для III-того корпуса 14-та Бригада отамана Оробка в Джурині.

Всі інші приказом Начальної Команди Оперативний Відділ Ч. 3135 пляновані нові формації по причині браку матеріялу і оружжа поминається аж до часу вибудови названих формацій.

Кромі названих формацій наставляє отаман Мартинович підчас свого походу вперед через Збараж—Заложе—Броди 21-шу Бригаду, яка йому як командантови Групи підлягає.

В) По причині малої скількости знарядів запілля належить переводити всіми силами розоруження трену, розвязаних команд і збирати добич від всіх команд.

Іде до I, II, III, IV, і до V-го корпусів, Команданта Етапу, Команданта Запілля і предкладається Начальному Вождови.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 22. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 230
ТАЄМНЕ ДОНЕСЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПЕРЕМИР'Я

16 червня 1919 р.

PILNE
POUFNE
990/J.

Naczelne Dowództwo W. P.
Nr. Dpl. 7337 /II

Według dziś otrzymanej depeszy ze Lwowa, została dnia 16/VI r. b. zawarta umowa między delegatami Nacz. Dow. W. P. pod przewodnictwem gen. Rodziewicza, a delegatami Petlury we Lwowie.

Na mocy tej umowy mają dnia 21 czerwca o godz. 6-ej rano być wstrzymane dalsze kroki wojenne. Jako linję tymczasowego rozgraniczenia wyznaczono front, zajmowany przez nasze oddziały w dniu 1 czerwca: a więc Założce — miasto Tarnopol wraz z przyczołkiem mostowym i linja kolejowa biegnącą z Tarnopola na zachód

przez Kozowę zostają w naszem ręku. Dalej linja ta idzie wzdłuż szych rękach przyczółek mostowy Niżniów – następnie biegiem biegu Złotej Lipy aż do jej ujścia do Dniestru, pozostawiając w na-Dniestru do Niezwisk.

Umowa ta tyczy się tylko wstzymania kroków wojennych, a nie jest formalnem zawieszeniem broni.

O ile Ukraińcy zastosują się do powyższej umowy, i w dniu 21 czerwca cofną swoje oddziały na linję rozgraniczenia, rozpoczną się z nimi pertraktacje o zawarcie formalnego zawieszenia broni.

Ukraine and Poland. – Vol 1. – P. 205–206.

№ 231
ПРЕДСТАВЛЕННЯ НКГА ПОЛКОВНИКА АНТОНА КРАВСА ДО ПРИСВОЄННЯ ЗВАННЯ ГЕНЕРАЛА-ЧЕТАРЯ І СОТНИКА КАРЛА ГОФФМАНА – ОТАМАНА

16 червня 1919 р.

Пану Диктаторови
З. О. У. Н. Р.

За уміле веденя військ при здобутю в нинішнім дни мостового причілка в Нижневі прокладає ся до іменованя:

1) Полковника Антона Кравса – генералом-четарем і дефінітивним командантом 3-го гал. корпуса.

2) Сотника Карла Гоффмана команданта VIII-ої бригади отаманом.

Постій дня 16 червня 1919.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 29. Машинопис. Оригінал.

№ 232
НАКАЗ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ПРО ПРИСВОЄННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗВАННЯ ГЕНЕРАЛА-ЧЕТАРЯ ПОЛКОВНИКУ АНТОНУ КРАВСУ І ПРИЗНАЧЕННЯ ЙОГО КОМАНДАНТОМ III КОРПУСУ

16 червня 1919 р.

В призначенні Ваших заслуг і за уміле веденя військ при здобуттю мостового причілка Нижнів іменую Вас отсим генеральним четарем військ Західньої Области Української Народньої Республіки і дефінітивним командантом III гал. Корпуса.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 28. Рукопис. Оригінал.

№ 233
НАКАЗ НКГА ПРО ЗДАЧУ ЗБРОЇ Й АМУНІЦІЇ ЦИВІЛЬНИМ НАСЕЛЕННЯМ

17 червня 1919 р.

З огляду на велике запотребованє крісів і муніції для новоформуючих ся 4-го і 5-го корпусів наказую видати до цівільного населеня відозву, щоби здавали найблисшим військовим командам всю муніцію та кріси за винадгородою по одній гривні за 5 крісових набоів, 20 гривень за кріс з багнетом.

Всі команди обовязані виплачувати сі нагороди за власноручними підписами на дотичних консігнаціях і кождого 1, 5, 10, 15, 20, 25-го місяця доносити Команді етапу Армії при Н. К. Г. А. про скількість зібраного оружа та муніції.

Рівночасно наказуєть ся всім командам доносити негайно Начальній Команді про скількість здобутої муніції і збруї та скільки ужито з цього на покриття власного запотребованя.

В кінці заказуєть ся частинам полишати збрую понад приписаний стан, бо за те потягати меть ся до особистої відвічальности дотичного команданта як за злочин затаєня збруї.

Начальний Вожд Військ: Греков, генерал-поручник, в. р.
Начальник Штабу Армії: Тернова, підполковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 280. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 234
НАКАЗ НКГА ПРО ЗДАЧУ ЗБРОЇ НАСЕЛЕННЯМ ВИЗВОЛЕНИХ ВІД ПОЛЬСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ПОВІТІВ

17 червня 1919 р.

Приказується всім жителям, які живуть на області, визволеній від польського наїзду, щоби до трьох днів від оголошення цього наказу зложили в найблизшій Стаційній Команді всяке оружа так пальне як і січне (біле) як також всякого рода стріловину (муніцію).

З огляду на це, що підчас хвилевого відступу наших військ в богатьох місцевостях цивільне населення виступило оружно в зрадливий та підлий спосіб проти наших військ, буде уважатися кожного, хто переховує мимо цього наказу яке-небудь оружа або стріловину (муніцію) за злочинну і поставиться його під доразовий суд за злочин ділання проти оружної влади У. Н. Р. (ф. 327. Взк.).

Рівно ж приказується в тім самім речинці зложити в Стаційних Командах всяко державне добро, яке походить з розграблених складів військових і Державних, з тим, що у кождого, у кого по упливі назначеного речинця знайдеться яке-небудь державне добро, без огляду на його вартість, потягнеться до судової відвічальности за злочин співучасти в рабунку (§§ 1–., 488. Взк.).

Безпосередній нагляд над виконанням цього наказу поручається командантам Запілля і Етапу Армії, кождому в його крузі ділання.

Начальний Вожд. Військ З. О. У. Н. Р.
Греков, генерал-поручник
Начальник Штабу Армії: Тернова, підполковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 51. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 235
РОЗПОРЯДЖЕННЯ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ОСИПУ НАЗАРУКУ ПРО ПРИПИНЕННЯ ВИДАННЯ ГАЗЕТИ «СТРІЛЕЦЬ» В КАМ'ЯНЦІ-ПОДІЛЬСЬКОМУ І ПЕРЕЇЗД ПРЕСОВОЇ КВАРТИРИ ДО ЧОРТКОВА

17 червня 1919 р.

До Високоповажаного
пана Дра Назарука Осипа в Камінци на Поділі

Отсим подається до відома, що дальше видавання часопису «Стрільця» в Камянци Подільському застановляється.

Весь персонал Пресової кватири НКГА та редакції і адміністрації «Стрільця» має сей час прибути до Чорткова. По прибуттю зголоситися у Диктатора ЗОУНР.

Чортків, 17 червня 1919.

Диктатор ЗОУНР

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 23. Рукопис. Оригінал.

№ 236
НАКАЗ НКГА ПРО КАТЕГОРИЧНУ ЗАБОРОНУ БЕЗПРАВНИХ РЕКВІЗИТІВ

17 червня 1919 р.

Наказую негайно предприняти всі міри, щоби реквізіції всякого майна переводились строго після законів і в ніякому случаю ніхто не робив іх на власну руку. Всіх, хтоби робив реквізіці на власну руку та допускав ся при тім надужить зі шкодою для населеня чи державного скарбу, належить безпощадно переслідувати і передавати полевим судам, де будуть карані за злочин рабунку зглядно крадіжи або обману.

При всяких реквізіціях треба мати на увазі інтереси і потреби цівільного населеня, не забуваючи на нечувану дорожню та час...* дновку.

*Слово нерозбірливе.

Цей наказ оголосити і відповідно пояснити всім частинам а опісля пригадувати кождого 1-го і 15-го місяця.

Рівнож кожда команда з прибутєм до якоїсь місцевости має повідомити управу тої місцевости що в кождому случаї надужитя зі сторони військових осіб чи команд можуть пошкодовані відносити ся з зажанєм до найблисшої команди, яка в ніякому случаі не сьміє відмовити своєї помочи згл. зарядженя відповідних мір, ми ж бо не большевики як нас представляють перед Европою наші вороги але правильна Армія, яка у власному краю бореть ся о його свободу та кращу лучність його жителів.

Командантів які провинили ся проти цього наказу, потягне ся до строгійшої відвічальности. Загальний нагляд над виконанням цього наказу поручаєть ся командантови етапу Армії до якого моглиб звертатися представителі місцевих властий з усякими зажаленями.

Начальний Вожд Військ: Греков, генерал-поручник, в. р.
Начальник Штабу Армії: Тернова, підполковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 139. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 237
ЗАЯВА НКГА НАЧАЛЬНІЙ КОМАНДІ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ВІДНОСНО ПЕРЕГОВОРІВ ПРО ПЕРЕМИР'Я З ПРЕДСТАВНИКАМИ ДИРЕКТОРІЇ ПРИ ВІДСУТНОСТІ ЗГОДИ НА ТАКІ ПЕРЕГОВОРИ ВІД ІМЕНІ ЗОУНР

19 червня 1919 р.

Заява НКГА
про переговори Симона Петлюри з поляками

Від заступників отамана Петлюри ми довідалися, що у Львові переговорювано про заключення завішення оружжа.

Начальна Команда Галицької Армії дозволяє собі подати до відома, що ніхто не був управнений заключати такої умови в імени Західньої Области Української Народньої Республіки.

Ми покористуємося однак тою нагодою, щоби повторити знову, що ми кождочасно б готові застановити війну проти Польщі, підчинитися справедливому розємчому судови Антанти та під її директивами взяти участь в загальній війні проти большевиків з усіми нашими силами.

На якесь провізоричне завішення оружжа ми однак не можемо згодитися.

Начальна Команда Галицької Армії

Ukraine and Poland. – Vol. 1. – P. 207–208.

№ 238
ЗВЕРНЕННЯ КОМАНДАНТА ЗАПІЛЛЯ ПОЛКОВНИКА ГРИГОРІЯ КОССАКА ДО НАСЕЛЕННЯ ЗДАВАТИ ВІЙСЬКОВЕ МАЙНО

19 червня 1919 р.

Окружені зо всіх сторін ворожими народами і не маючи звідки добути оружжя і амуніції для нашої побідної і вже ростучої армії в полі, звертаємося до Тебе, Український Народе, як в селах так і в містах за твоєю всесильною і могутньою підтримкою в ділі вишукування і находження крісів, скорострілів і набоїв.

Найдене означене оружжя має здаватися в найближчу Стаційну Команду причімза кожний гідний крісовий набій буде платитися по 20 шагів і за каждий справний кріс 10 гривен.

З останнього набігу Поляків знаємо, що немалу підмогу давало своїм військам місцеве польське населення, головним чином в містах, котрі узброївшись пріпрятаним до сего часу оружжям виступали цілими відділами в нашім Запіллю, розброюючи наші тилові частини, складаючи наші власті і призначаючи свої польські уряди. Щоби запобігти (перешкодити) цьому на будуще, будуть ужиті найстрогіші міри для обезоружжя польського населення і всіх непевних елементів і в сьому напрямі також просим щиро Українське населеннє оказувати підмогу.

Всьо населеннє призивається збирати і відставляти Стацийним Командам всілякого рода інше державне майно, як: сідла, телефонічні апарати, каблі, обозне майно, інше.

ЧОРТКІВ, дня 19 червня 1919.

Командант Запілля Коссак, полк.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 92. Друкарський відбиток.

№ 239
НАКАЗ НКГА ПРО ВЕТЕРИНАРНУ СЛУЖБУ

21 червня 1919 р.

§ 1

Щоби перевести реорганізацію служби ветеринарської в Армії, а-би при браку фахових сил під теперішню хвилю відповіла цілі, та прагнути одноцілісність в видаванні та виконуванні ветеринарних приписів, як рівно ж щоби осягнути рівномірність поділу праці, заряджується, що слідує:

Усі справи, які входять в округ ветеринарського ділання, віденія та приділ ветеринарських старшин підлягають аж до дальшого рішення Начальній Команді Галицької Армії.

§ 2.
Армейські сестри.

Доходить до відомі, що ріжні куріні і групи позабирали зі собою армейські сестри, чи то в поле чи то до таких частин в запіллі. З огляду на велике запотребовання і брак армейських сестер на лічницях, так за фронтом як також при таких в запіллі, наказується, що сестри можуть повнити службу на фронті лише в полевих лічницях. Тому належить всі сестри, які находяться при курінях або поодиноких нових частинах, сей час віддати до найблищої лічниці під особистою відвічальністю дотичних Командантів.

Начальний Вожд військ: Греков, генерал-поручник, в. р.
Начальник Штабу Армії: Тернова, підполковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 15. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 240
НАКАЗ НКГА ПРО ЗАХОДИ ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВИКІВ ВІД ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ

21 червня 1919 р.

З огляду на зближаючуся горячу літню пору та ширенняся пошести недуг, як тиф черевний і червінка, заряджується, що слідує:

Західня Область У.Н.Р. аж кишить від ріжних пошестних недуг, дуже некорисно відбивається на стані здоровля Армії та її ударної сили. Найпростіщим і дуже успішним середником в поборюванні пошестних недуг є удержання чистоти і перестерігання примітивних санітарних правил. Тому заряджується:

Всі жовніри без виїмку мають коротко стригти волосся. Задля браку білля для Армії мають стрільці бодай раз на тиждень прати собі білля. По можности належить його перед пранням переварити, горячим залізком перепрасувати.

Як найчастіще, а вже найменше 2 рази на тиждень, мають всі стрільці йти до купелі в ріці під надзором одного із старшин.

Припильнувати, щоби стрільці часто зміняли і прали онучі, щоби таким способом уникнути поченняся ніг, яке дуже часто стає причиною неспосібности до дальшого походу.

Не пити води з якоі-небудь калабані, не їсти молодої городовини, зелених овочів, бо через се поширюється черевний тиф і червінка. Воду, до котрої не мається певности, що вона є здорова, належить перед питтям переварити.

Лікарі мають в своїм крузі ділання поучити стрільців про вагу сих заряджень зі санітарного становиска, а Командантів поодиноких частин робиться особисто відвічальними за виконання сих приказів.

Сей приказ треба що 14 день стрільцям при звіті повторити, або друкувати і на виднім місці прибити.

Начальний Вожд Військ: Греков, генерал-поручник, в. р.
Начальник Штабу Армії: Тернова, підполковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк 154. Машинопси. Засвідчена копія.

№ 241
РОЗПОРЯДОК ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ІНТЕНДАНТУРИ НКГА

21 червня 1919 р.

Справовання економічно-адміністративної служби в укр. Армії належить до Інтендантури Н. К. Г. А.

Їй підлягають під економічно-адміністративним зглядом безпосередно Інтендантури корпусних Команд, команди Запіля та Команди Етапу.

Інтендантура Н. К. Г. А. орґанізує економічно-адміністративно службу в обсягу дієвої армії, назначує круг діланя підчинених їй Інтендантур поодиноких корпусних Команд, Команди Етапу і Команди Запілля.

Для виконування служби в обсягу дієвої Армії назначує Інтендантура Н. К. Г. А. відповідне число інтенданских старшин, котрі враз з приділеними, відповідно вишколеним, помічним адміністративним перзоналом виконують зарядну працю при Армії в полі.

До адміністративного перзоналу належить також управа харчевих і одностроївих складів, пекарень, збірень худоби, різень та реквізицийних відділів при Н. К. Г. А.

Інтендантурі Н. К. Г. А. підлягають також бозпосередно всі харчові склади та реквізиційні відділи в полосі Етапу.

Ліквідацийно-касову службу виконують ліквідуючі органи під зверхнім наглядом Інтендантури.

До провірочного відділу Н. К. Г. А. належить евіденция місячних розчислів поодиноких відділів та формацій дієвої Армії і Етапу, береження точного і правильного складаня рахунків, їх мереторична провірка та відсилка до відділів Диктатури З. О. У. Н. Р.

Зарядчу службу в полосі Етапу виконує по вказівкам Н. К. Г. А. Інтендантура Команди Етапу.

Інтендантура Команди Етапу складає ся з одного інтендантского старшини як управителя і з приділеного ліквідуючого старшини.

Управитель Інтендантури Етапу організує і заряджує харчовими складами в полосі Етапу як підчинений орган Індендантури Н. К. Г. А. та дбає о прохарчовання і вирядження всіх відділів та Формацій в етапній в останній полосі оперуючої армії.

Всі самостійні відділи та заведення в останній полосі без ліквідуючих старшин підлягають під економічно-адміністративним помічним персоналом та відсилає розчислові акти до провірочного відділу при Інтендантурі Н. К. Г. А.

В Запілі виконує економічно-адміністративну службу Інтендантура Команди Запіля.

Інтендантура Команди Запіля установляє реквізиційні відділи, устроює харчеві склади та майстерні одностроїв в Запіллі для потреб Армії.

Її задачею є прохарчовання та вирядження всіх відділів та формацій Запіля та дбати про використання всіх жерел Інтенданського добра для потреб оперуючої армії.

В цілі переведення довіреної чинности головно зорганізовання правельної достави харчів та виряду до розпорядимости дієвої армії як до Інтендантури так до поодиноких заведень Запіля відповідну скількість адміністративного персоналу, котрий має сповняти службу по вказівкам Інтендантури Н. К. Г. А. а по приказам Інтендантури Команди Запіля.

Ліквідаційно-касову службу в Запіллі сповняють ліквідуючі органи по вказівкам і наглядам Інтендантури Команди Запілля.

Провірочний відділ Команди Запіля веде рахункову евіденцію всіх відділів в Запіллі, дбає про правильне складання місячних розчислів та переводить мереторичну провіру всіх рахунків Запілля. По провіреню відсилається розчислові акти до розчислового відділу Диктатури З. О. У. Н. Р.

Наглядну інтендантську службу (сконтрум) проводить Інтендантура Н. К. Г. А. та команди Запіля при підчинених її відділах і формациях через своїх до тої цілі призначених відпоручників у власнім крузі діланя.

З огляду на брак потрібної скількости заводових, інтендантських харчевих, ліквідуючих та провірочних старшин належить приділ обмежити до необхідно потрібної скількости, за що робить ся відвічальними начальників Інтендантур.

Приділу адміністративного персоналу до поодиноких команд заснов та заведень довершої Інтендантури Н. К. Г. А.

Для заложення евіденциї належить негайно предложити Інтендантурі З. О. У. Н. Р. докладні поіменні викази про приділи інтен. харчевих та ліквідуючих старшин з докладним поданням їх військового степеня службового характеру, ранги, послідного іменовання та заняття.

Всякі зміни в приділі адміністративного і рахункового перзоналу належить подати першого кождого місяця до відомости Інтендантури З. О. У. Н. Р.

Зголошення без зміни не предкладаєть ся.

Відходять до Н. К. Г. А. Команди Запіля, Етапу і Начального Вожда Гал. Армії в ціли дальшого зарядження.

Др. Петрушевич

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 5, арк 38. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 242
НАКАЗ НКГА ПРО ЗБЕРЕЖЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ЗАЛИШЕНИХ ПОЛЯКАМИ ВІЙСЬКОВИХ МАТЕРІАЛІВ

21 червня 1919 р.

При відвороті полишили Поляки дуже много матеріялу. Сей матеріял мусить бути безуслівно в цілості перевезений оперуючій Армії.

Для того належить видати зарядження, шоби з сего матеріялу нічого не згинуло.

Команда Етапу і Команда Запілля вишлють органи, які матеріяли відповідно збирають і розділюють.

Добичу ужити в першій лінії для уоруження новоповстаючих бригад.

При вишукуванні матеріялу буде цивільне населення могло дати дуже добрі інформації. Після інформацій — кинув неприятель много оружжа до ставів і рік. Витягнути се оружжа можливо як найскорше, є річею надзвичайно потрібною.

До сего належить в першій лінії потягнути цивільне населення, якому евентуально виплатило би ся премію.

В інтересі справи поставить 4-тий і 5-тий Корпуси вільні частини своїх Бригад до підмоги в названій справі.

Начальний Вожд Військ: Греков, генерал-поручик, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 153. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 243
НАКАЗ НКГА ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ КОМАНДНОГО СКЛАДУ

22 червня 1919 р.

Наказ військам
Ч.: 45
Бучач, дня 22 червня 1919.

Назначується:

Командантом IV-го Гал. Корпуса: Генерала Гембачева,
Командантом V-тої Бригади: сотника Володимира Секунду,
Командантом IX-тої Бригади: сотника Йосафата Фащура,
Командантом XI-тої Бригади: отамана Карла Шльоссера,
Командантом XII-тої Бригади: отамана Омеляна Лесняка,
Командантом XIII-тої Бригади: сотника Теофіла Галевича,
Командантом XIV-тої Бригади: отамана Василя Оробка,
Командантом XV-тої Бригади: полковника Шепеля,
Командантом XVI-тої Бригади: отамана Антона Віметаля,
Командантом XVII-тої Бригади: отамана Івана Грабовенського,
Командантом XIX-тої Бригади: отамана Роберта Кніттля,
Начальником штабу IV-го Гал. Корпуса: полковника Миколу Какуріна,
Начальником штабу V-го Гал. Корпуса: сотника Генерального штабу Еріха Штукгайля,

Начальником штабу II-гої Бригади: сотника Корнила Купченко.

Начальний Вожд Військ: Греков, генерал-поручик, в. р.
Начальник Штабу Армії: Тернова, полковник, в. р.

ЦДВОУ, ф. 2192, п. 1, спр. 1, арк. 175. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 244
ОПЕРАТИВНИЙ НАКАЗ НКГА ВІЙСЬКАМ

22 червня 1919 р.

Наказ військам. Ч.: 44.
Бучач, дня 22 червня 1919.

1) Скорий поступ наших вище похвали бравих Військ примушує Запілля тримати рівний крок, коли не хоче стягнути на себе вини случай, коли б надлюдські подвиги стоячих на фронті стрільців через це мали знівечитися.

2) Відповідно до сего мусить бути безуслівно переведене слідуюче угруповання в протягу двох днів: 1-ший Корпус стягає XXI-шу бригаду до Залозець. XVIII-та Бригада приходить до Збаража і остає як резерва Армії. XIII-а Бригада завагоновується в Борщеві приходить як резерва Армії до Монастириск. Батарею із під Заліщик стягається залізницею через Чортків та злучується її з XIII-тою бригадою, вона підчиняється XIII-тій Бригаді. XVII-та Бригада переймає при помочі міліції і жандармерії дотеперішню задачу XIII-тої бригади. III-ий Корпус стягає XIV-ту Бригаду в район Комарівка—Зелене. XVI-та Бригада в Бучачі переймає при помочі жандармерії і міліції дотеперішню задачу XIV-тої Бригади. IV-тий Корпус ставить як найскорше XV-ту Бригаду в Теребовлі.

3) Команда V-го Корпуса при виконанні виданих під точкою 2) наказів приготовляє виставлення XIX-тої і XX-тої Бригади і зголосить Начальній Команді взяті під розвагу постої для сих Бригад.

4) Всі Корпуси стягають свої резерви з вишколених, не уоружених запасів аж до лінії своїх Бригад. Змучені стрільці віддають оружа свіжим. В групах Вишколу позістає крім сего доконче потрібного шкільний персонал і не вишколені стрільці.

Всі Корпуси і Армейський Запас (XII-та, XIII-та, XVIII-та Бригади) продовжують формування обозних валок. Ми мусимо йти вперед за ними.

5) Всіх здібних до оружа старшин на фронт.

6) Запілля збирає оружа і амуніцію при помочі женщин і дітей за винагороди і віддає до Армейського Складу амуніції в Бучачі. Оружжа і амуніції є досить, лишень їх не збирає ніхто, а фронт спливає кровю се забуття обовязку.

7) За виконання цего наказу робиться всіх Командантів за особисто відвічальними.

8) Корпусні Команди, Команда Запілля і Команда Етапу зголосять телефонічно найдальше до полудня 24-го червня с. р. вислід Начальній Команді.

Начальний Вожд Військ: Греков, генерал-поручник, в. р.
Начальник Штабу Армії: Тернова, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 174. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 245
ОФІЦІАЛЬНЕ ЗВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ПРО ЗДОБУТТЯ м. ЗБАРАЖА

22 червня 1919 р.

Офіціальне звідомлення з дня 17.VI.1919 р. Наші війська поступають наперед. Вчора заняли Збараж і гонять ворога межи Залізцями і Зборовом. Коло Бережан одходив ворог стягаючи війська на оборону Львова на лінію Золотої Липи. На полудневім крилі перебіг наших операцій бажаний.

У відповідь на польський комунікат з дня 16.VI подаємо до відома, що всі мирові предложення з нашого боку розбилися о польську впертість. Український народ не дасть задавити себе та буде так довго відповідати зброєю, поки не добється в цілім світі своїх справедливих змагань до національної свободи згідно з програмою президента Вільзона.

За останніх шість днів дійшли нас відомости, які кидають як найкраще світло на воєнні прикмети та на дійсне пожертвовання нашого народу.

Так один наш панцирний поїзд поїхав аж до міста Нижнева, там з погордою смерти в обороні своєї свободи через два дні відкидали наші геройські війська січною зброєю наступи одної польської дивізії, а на 3-тий день відкинули останнього ворога на другу сторону Дністра. Ворог у відвороті висадив міст, збудований ним коло Нижнева.

Під Тернополем здобули ми одну комплєтну батерію, 15 залізничих вагонів артилерійської муніції, 3000 крісів а коло Озірної о пів дороги до Золочева кілька вагонів артилерійської муніції та залізничого матеріялу. На залізничім двірці у Тернополі полишив ворог 30 вагонів артилерійської муніції.

Румуни розвивають нервову діяльність здовж Дністра, хоч нема жадної причини. По вісткам із Буковини силують румунські власти українське населення до військової служби.

Начальник Штабу Гал. Арм.

Стрілець (Кам'янець-Подільський). – 1919. – 22 черв.

№ 246
НАКАЗ НКГА ПРО ПОРЯДОК МОБІЛІЗАЦІЇ В АРМІЮ У ВИЗВОЛЕНИХ РАЙОНАХ

23 червня 1919 р.

Для негайного доведення Армії до штатного складу в потвердження зроблених мною розпоряджень наказую:

1) Негайно по занятті тієї чи иншої місцевости Корпусні Етапні Команданти і Командант Етапу Армії, під особистою їх відвічальністю, збирають всіх вивчених військових вправ, мобілізованих років (до 40-их років включно) а також добровольців і направляють їх в Корпусні Вишколи.

2) При кождому Корпусі розпорядження Команданта Корпуса улаштувати ...* Корпусні Вишколи, поки Корпуси не доведені до повних штатів в розмірі 50% штатного складу Корпуса, а з доведенням складу самого Корпуса штату, в розмірі 25% штатного складу. В цих вишколах збирати для кождої повторної підготовки згаданих вишколених, а потім розпорядженням Командантів Корпусів переводити в дієві частини або для тимчасової заміни стомлених або для поповнення штату.

3) Такий же рухомий Вишкіл із обучених уже влаштувати при Бригаді, в підлеглости Командантови Бригади.

4) Всіх необучених а також і обучених, які лишаються при заповненні корпусних штатів і штатів їх Вишколів, Корпусний Етапний Командант і Командант Етапів Армії мусять направляти в розпорядження Команданта Запілля, яких мати по одному на І-ший, ІІ-гий і ІІІ-тий Корпуси і один ...ський* для IV-го і V-го Корпусів, а такок окремий Вишкіл для мобілізованих і необучених Бригади У. С. С.

Щоби уникнути даремного пересування обучених, які маються в Вишколах І-го, ІІ-го і ІІІ-го Корпусів в запіллі але не відправлені в Корпуси, наказую цих всіх людей передати в IV-тий Корпус.

Начальний Вожд Військ: Греков, генерал-поручник, в. р.
Начальник Штабу Армії: Тернова, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 208. Машинопис. Засвідчена копія.

*Слово нерозбірливе.

№ 247
ТЕЛЕГРАМА КОМАНДАНТА ЗАПІЛЛЯ ПОЛКОВНИКА ГРИГОРІЯ КОССАКА НКГА ПРО ВИДАННЯ НАКАЗУ ЩОДО ПРИПИНЕННЯ ГРАБУНКІВ І РОЗБОЇВ

23 червня 1919 р.

Zapilla Z braku ukr. czerenok łatynskymy

Do Naczalnoji komandy Hałyckoji armiji w Postoju
Dnia 22 czerwnia 1919.

Proszu wydaty widpowidni zarjadżenia w ciły zderżania grabunkiw ta rozbojiw, jakych dopuskajut sia człeny dijewoji armij w nowooswobodżenych miściach.

Komandant Zapilla Kossak połk., w. r.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 202. Машинопис. Оригінал.

№ 248
ЗВЕРНЕННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ ПОВІТОВОЇ РАДИ ДО ДИКТАТОРА ЗУНР ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА З ПРОХАННЯМ ЗВІЛЬНИТИ З АРМІЇ МОБІЛІЗОВАНИХ ЄВРЕЇВ

24 червня 1919 р.

Zydiwśka nacyonalna Rada w Ternopoły pozwalaje sobi otsym peredłożyty Wysokopoważanomu P. Dyktatorowy prośbu w ślidujuczij sprawi:

Pry oczyszczowaniu terytoryi Ukr N. R. czerez ukrainśke wijsko w dekotrych mistach, a specyalno w Zbarażi, Mikułyńciach, Strusowi, Ozirnij i Zborowi jak i w poodynokych sełach potiahneno prymusowo meszkańciw żydiwśkoji nacyonalnosty do wijśkowoho poboru, wzhladno jak to buło w Mikułyńcach, Ozierni, Strusowi,

jak takoż w inszych mistach — po złożeniu kontrybucii na razi neasenterowani, odnakoż po widchodi toho widdiłu, kotryj kontrybuciju stiahnuw, czerez inszyj widdił bez ohliadu na złożenu kontrybuciju do służby potiahneni zistały.

Ce postupowanie sprotywlaje sia prykazowy Komandy zapilla z dnia 13 czerwnia 1919. Cz. Prez 82/0 piśla kotroho wijśkowa branka zariadżena tym prykazom widnosyt sia łyseń do mużczyn ukraińskoji nacionalnosty i ne je uzasadnene żadnoju zakonnoju postanowoju.

Prosymo: Wysokopoważnyj Pan Dyktator zizwołyt nehajno w dorozi telegraficznij abo telefonicznij zariadyty uneważnenie pidriadnymy organamy na własnu ruku pereprowadżenoji branky: imenno prosymo o sejczasowe wydanie widpowidnoho nakazu do Komisariatiw i wijśkowych Włastej w Zbarażi, Terebowli, Zborowi i Zołoczowi, de mużczyn Zydiwśkoji nacionalnosty na fronti w służbi wijśkowij uże wyszkolujut i zachodyt możływist wysłania ich do okopiw.

Riwnoczacno musymo zwernuty uwahu Wp. P. Dyktatora na fakt neprawylnoho nakładania i stiahania kontrybucyi na żydiwśkie nasełenie, kotre spewnosty ne widpowidaje intencii władyi i otweraje szyroke połe nadużytiam i hrabeżi spokijnych żyteliw. Prosymo o widpowidne zariadżenia.

Tarnopil, dnia 24 czerwnia 1919.

Zydiwśka nacyonalna Rada w Tarnopoły

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк 222–223. Машинопис. Оригінал.

№ 249
НАКАЗ КОМАНДУЮЧОГО АРМІЇ ГЕНЕРАЛА-ПОРУЧНИКА ОЛЕКСАНДРА ГРЕКОВА ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ВИШКОЛУ В АРМІЇ

25 червня 1919 р.

В доповнення та поширення мого наказу з 23 червня с. р. Ч.: 52. Щоби запобігти непорозумінь, наказую:

I-ому, II-ому і III-тьому Корпусам, а коли сформуються то і IV-тому, та V-тому, негайно зорганізувати рухомі Вишколи для обучених після точки 3, наказу Ч.: 52. Продовження вправ,

і керівництво цими школами покладаю цілковито на Комендантів Корпусів.

Вишколи розташовуються в районі, підлеглому Комендантови Етапів Армії, по вказівкам Комендантів Корпусів і пересуваються за своїм Корпусом по розповсюдженні Комендантів Корпусів і по згоді з Комендантом Етапів Армії.

Персонал для провадження вправ в цих Вишколах призначається Корпусом.

В запіллі організовується один Армейський Вишкіл для необучених для постачання людьми всеї Армії. Сей Вишкіл повинен бути обчислений на укомплєтовання 5-ти Корпусів і організований дотично. Комендантови Запілля по згоді з Комендантами Корпусів залишити для проведення вправ в сьому Вишколі частину персоналу Вишколів, які тепер в Теребовлі, Ягольниці, Ялівці і Товстому і в найблищий час організувати вправи. Місце росташовання Армейського Вишкола а також розділення його на декілька відділів, з огляду на велику кількість жовнірів, віддаю на думку Команданта Запілля; про своє рішення він повинен як найскорше мені докласти.

З огляду на особливі умови поповнень Бригади У. С. С., при Армейському Вишколі в запіллі мати в підлеглости Комендантови Запілля окремий Відділ Вишколу У. С. С.

Таким чином Вишколи зазначені в точці 4-тій наказу Ч: 52, обєднюються в загальний Армейський Вишкіл. Персонал всіх цих Вишколів роспреділюється, як було зазначено, по згоді Команданта Запілля з Комендантами Корпусів між Армейським і Корпусними Вишколами.

Це, звичайно, не означає, що Вишкіл (Армейський) повинен бути в одному місці; як зазначено вище, я припускаю розділення його на відділи. Але таке розділення повинно числитися з браком провідників, бо загальний брак старшин не дозволяє встановляти занадто більшого паралєльних, одного взірця організацій.

Розмір тимчасового складу (шкільного матеріялу) Вишкола покищо обмежується маючимся складом необучених. Цю скількість треба провести в найблищому часі до (20) двайцять тисяч; а з цієї скількости (20 тисяч) 5 тисяч повинно бути обучених для поповнення корпусних Вишколів по першому жаданні,

поки штати Корпусів не прийшли до норми, – 15 тисяч необучених повинні вивчитися військовим справам протягом 6-ти тижнів.

Коли-ж всі 5 Корпусів в місті з своїми Вишколами дійдуть до повного штату, скількість тимчасового складу (вишкільний матеріял) Армейського Вишкола повинна бути 15% загальної скількости Корпусів (вмісті з їх Вишколами).

З висилкою укомплєтовання мобілізація повинна давати поповнення тимчасового складу Армейського Вишкола, таким чином, щоби дійсно скількість в йому обучаємих була все рівно 15% штатного складу фронта. Це обчислення відноситься до піхоти. Вишколи инших родів оружжа повинні бути організовані і обчислені на взірець піхотних.

Начальний Вожд Військ: Греков, генерал-поручник, в. р.
Начальник Штабу Армії: Тернова, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 2, арк. 43. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 250
ТЕЛЕГРАМА КОМАНДУЮЧОГО АРМІЇ ГЕНЕРАЛА-ПОРУЧНИКА ОЛЕКСАНДРА ГРЕКОВА ГОЛОВІ РАДИ НАРОДНИХ МІНІСТРІВ УНР ПРО ДОПОМОГУ АВТОМОБІЛЯМИ І ВИКОРИСТАННЯ АЕРОДРОМУ У СКАЛІ

25 червня 1919 р.

Після зношення за ч.1328 довожу до Вашого відому слідуюче:

1) На терріторії Галичини цілковитий брак авто та автомайна. Та незначна кількость машин, яку начальна Команда має до своєї роспорядимости, обслуговує виключно потреби боєвого фронту, але й там почувається брак.

З огляду на це Начальна Команда не має фізичної можливості уділити що небудь для нових цілей і з свого боку просить про допомогу п. Голову Ради нар. Міністрів, позаяк в роспорядимости Надніпрянщини мається много авто та автомайна. Начальна Команда мала б велике полегшання в своїх боєвих

операціях коли б до її роспорядимости прислано було де кілько особових а тягарових авто.

2) Що торкається бази для німецьких літунів в Скалі, то після думки п. Диктатора, в данний мент це не бажано з огляду на прибуття до Галичини офіціяльного представництва держав Антанти і можливости витолкування факта улаштування бази в дуже небажаний для Галичини спосіб. П. Диктатор вважає що найближча місцевість за Скалою, наприклад Гуків, яка росташована біля самої Скали, але на терріторії Поділля, не зміняє, фактично обставин для літунів, бо знаходиться там же де вони бажали мати базу, Галичина ж уникає небезпеки в дипломатичному відношенні.

Я переконаний, що П. Міністр не може не погодитись з обгрунтованостью викладених доводів, тим більш, що фактично становище не змінюється, і що П. Міністр зарядить улаштування бази в Гукові, чим зробить серйозну послугу і допомогу Галицькому Урядови в сучасну тяжку для краю хвилину сильно напруженої боротьби на фронті.

ЦДАВОУ, ф. 1065, оп. 1, спр. 8, арк. 28. Машинопис. Оригінал.

№ 251
НАКАЗ КОМАНДУЮЧОГО АРМІЇ ГЕНЕРАЛА-ПОРУЧНИКА ОЛЕКСАНДРА ГРЕКОВА ЩОДО ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ФРОНТОВИХ І ТИЛОВИХ ЧАСТИН

25 червня 1919 р.

З огляду на продовжуючіся непорозуміння між фронтом та запіплям ще раз точно нагадую сферу ділань обох підлеглих мені інституцій:

Фронт провадить боєві операції із огляду на гостре питання шо постачання Корпусів людьми та знаряддям, сам комплєтує себе, поки не дійде до повного штату, а також сам поповнює для себе амуніцію. В сих обох діланнях безпосередно допомагає фронтови Начальна Команда через Головного Референта і його

відділи. Крім того Головний Референт всіми засобами постачає Загальні армейські запаси боєвого знаряддя. Командант Етапів Армії збирає людей, ділить на: 1) старшин, 2) вишколених жовнірів, 3) невишколених. Старшини уявляють собою старшинський резерв при Начальній Команді, його евіденцію провадить перзональний референт Начальної Команди. Вишколені жовніри віддаються до Корпусів, а коли Корпуси дійдуть штатів, відправляються до розпорядимости Команданта Запілля. Невишколені відправляються Командантом Етапів Армії до Команди Запілля. Всі ці пересування повинні переводитися по точному пляну, зробленому по згоді Командантами Запілля і Етапів. Командант Запілля і Командант Етапів Армії мають в найблищий час цей плян подати мені на затвердження.

Командант Етапів Армії в відбитих від ворога місцевостях оголошує мобілізацію і провадить її до прибуття апаратів запілля. Керування мобілізацією виходить цілковито від Команданта запілля на всій території, як запілля так і фронта, і переводиться по одному загальному пляну. Командант Етапів Армії в цім разі підготовлює роботу запілля, аби не гаяти часу до прибуття апаратів запілля.

Крім фронтових частин на теріторії запілля Начальна Команда переводить формування нових воєнних частин і організацій. Ця робота провадиться під керовництвом Начальної Команди дотичними фронтовими начальниками (Командантами Корпусів, окремих Бригад). Плян формування і перепровадження його підлягає виключно розпорядженням Начальної Команди, на запілля аж в цьому відношенні накладається завдання найширшої допомоги формуванням, як висилкою старшин і жовнірів, так і постачанням всіми потрібними матеріялами і знаряддям.

Команданти формуючихся частин подають Командантови Запілля про свої потреби, який мусить в найблищім часі всіми можливими йому засобами задовольнити потреби.

Командант Запілля цілком самостійний що до засобів збірної передачі формуючимся частинам всего потрібного, він отримує від частин лише завдання, від мене наказ це завдання виконати, щодо засобів виконання завдання — абсолютно самостійний.

Головною чинитьбою запілля є: 1) Мобілізація, про яку сказано: сюда ж включаю і пересування та скупчення мобілізованих.

2) Вишколи, де запілля готує необучених після мого наказу 23 червня с. р. Ч.: 52 і старшинські та підстаршинські школи та курси.

3) Встановлення і підтримання порядку в запіллі.

4) Господарчі справи, себ-то збірка ріжного знаряддя в запіллі, скупчення його і передача по моїм зарядженням на фронт чи в нові формуючіся частини, або в заклади запілля, продукція нових запасів, встановлення базісних складів і закладів, приготування теплого одягу на майбутню зиму.

Всі старшин, які є в запіллі і не мають приділення після... Командант запілля негайно висилає до розпорядимости Команданта Етапів Армії в склад старшинського резерву при Начальній Команді.

Сподіюся, що цього точного опису ділань і взаємовідносин нарешті вистарчить, аби всі підлеглі мені інституції, як фронта, так і запілля, розпочали спільну координовану працю, помагаючи одна одній.

Начальний Вожд Військ: Греков, генерал-поручник, в. р.
Начальник Штабу Армії: Тернова, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 2, арк. 12. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 252
ЦІЛКОМ ТАЄМНЕ ДОНЕСЕННЯ НКГА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО БОРОТЬБУ З ДЕЗЕРТИРСТВОМ

25 червня 1919 р.

В останних часах дається запримітити крайно ворожий настрій Наддніпрянщини до правлячих кругів З. О. У. Н. Р. Настрій сей вироблюють головно Галичани, які не найшовши тут наживи або допустившися каригідних проступків – втікли на Наддніпрянщину перед карним законом. Такі безхарактерні елементи підсичують в злочинний спосіб настрій проти галицького Правління і її оружної сили.

В останних днях лучаються случаї, що много таких людий переходить границю З. О. У. Н. Р. і там находить сейчас місце та ще-й визначні становиска, тому що Наддніпрянці не орієнтуються і легко довіряють.

Ужиття строгих заходів в тім напрямі, щоб невідвічальні і брудні елементи не вели киринної, для нашої справи шкідливої агітації, є незвичайно пекуче. В першій мірі являється конечним спинити масову втечу а радше дезерцію Галичан за Збруч, через заведення строгої пограничної контролі і заострення дозволу на виїзд на Наддніпрянщину.

Се предкладається як внесок Вп. П. ДИКТАТОРОВИ З. О. У. Н. Р. в цілі дальшого Зарядження.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 210. Машинопис. Оригінал.

№ 253
НАКАЗ КОМАНДУЮЧОГО АРМІЇ ГЕНЕРАЛА-ПОРУЧНИКА ОЛЕКСАНДРА ГРЕКОВА ПРО ПОРЯДОК ПІДВИЩЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗВАНЬ СТАРШИНАМ, ЩО ВІДЗНАЧИЛИСЯ В БОЯХ

26 червня 1919 р.

Щоби уникнути покривдження, яке зайшло через се, що деякі старшини за хоробре поведення перед ворогом були піднесені до високого степеня перед иншими фронтовими старшинами, заряджую, що всі ті старшини, котрі авансували за хоробре поведення перед ворогом і т. и., будуть піднесені до дальшого вищого степеня доперва тоді, коли-б були вони мали авансувати після черги. Дальші аванси будуть відбуватися тільки по черзі згідно з Розпорядом Д. С. В. С. з дня 16 січня 1919. Вістник Д. С. Ч. 5.

Піднесення до вищого степеня поза чергою може наступити тільки в незвичайно виїмкових разах.

Команди Корпусів заявляться найдальше до 5-го липня 1919, котрі зі старшин, входячих в склад дотичних Корпусів, іменованих в послідних часах за хоробре поведення перед ворогом поза чергою, стають до слідуючого степеня авансувати в тім часі, в котрім були-б авансували після черги, а котрі

з них по причині своєї виїмкової хоробрости і знаменитого проводу Військам, мають авансувати в тій черзі, котру осягнули поза черговим авансом.

§ 2.

Всі Команди Корпусів і Бригад зарядять сейчас утворення Судів чести для старшин. Тому що приписи для Судів чести ще не уложені, належить примінити приписи обовязуючі в давніщій ц. і к. австрійсько-угорській армії.

§ 3.

Начальником частини звязку при Н. К. Г. А. назначую сотника Готфріда. Йому підлягають: летунський, залізнодорожний, телєграфічний і самохідний референти.

Залізнодорожним референтом назначую сотника Сакса Франца.

Начальний Вожд Військ: Греков, генерал-поручник, в. р.
Начальник Штабу Армії: Тернова, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 2, арк. 20. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 254
ПРЕДСТАВЛЕННЯ НКГА ДИКТАТОРОВІ ЄВГЕНУ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ПРИСВОЄННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗВАНЬ

27 червня 1919 р.

До уповновласненого диктатора З. О. У. Н. Р. в Чорткові

За хоробре поведення перед ворогом вношу на іменування: отамана Андрія Долуда підполковником:

Поручників: Богуслава Шашкевича і Івана Ціху отаманами;

Поручників: Юліана Головінського, Івана Чайку, Володимира Косара сотниками;

Четаря Якова Вейнреба поручником.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 267. Машинопис. Оригінал.

№ 255
ЦІЛКОМ ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ПОЛКОВНИКА ГАЛЛЕРА МІНІСТЕРСТВУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПРО ПЕРЕГОВОРИ МІЖ ПОЛЬСЬКОЮ І УКРАЇНСЬКОЮ ВІЙСЬКОВИМИ ДЕЛЕГАЦІЯМИ У ЛЬВОВІ

29 червня 1919 р.

Przesyłając załączone sprawozdanie z pertraktacji o zawieszenie broni, pomiędzy delegacją wojskową polską a delegacją wojskową ukraińską, prowadzonej we Lwowie w czasie 7.VI—16.VI b. r., pragnie naczelne dowództwo predstawić całą fazę jej rozwoju od pierwszej jej chwili aż do podpisania umowy, mającej miejsce 16.VI b. r.

Sprawozdanie to, mające już tylko wartość historyczną, uzupełnia się tem, że parlamentarjuszy naszych, wysłanych — wedle umowy z 21.VI — do wyznaczenia linji demarkacyjnej, przyjęły wojska ukraińskie ogniem, zaś dowództwo ukraińskiej armji galicyjskiej w piśmie do d-twa frontu gal. wołyńskiego nie uznało umowy zawartej przez delegatów Petlury dla siebie za obowiązującą, przez co nastąpiło ze strony Ukraińców formalne zerwanie zawieszenia broni.

Wstrzymanie naszej ofensywy w chwili najpomyślniejszego jego rozwoju na kategoryczne koalicji dało Ukraińcom możliwość swe, w popłochu cofające się, oddziały zreorganizować i podstępnie na nas uderzyć.

Haller mp.
pułkownik

AAN. Warszawa. Kolekcja odpisów dokumentów. Sygn. 58. K. 62.

№ 256
НАКАЗ КОМАНДУЮЧОГО ЗАПІЛЛЯ ОТАМАНА СЕНЯ ГОРУКА ЩОДО НАКАЗІВ НКГА

30 червня 1919 р.

Komanda zapilla

Z braku ukrainśkych czerenok łatynkoju

Приказ ч. 10

Czortkiw, dnia 30 czerwnia 1919

N. K. H. A. nakazom cz. 49 z dnia 23 s. m. P. 2 widkomanduwała pidpołkownyka gener. sztabu Karła Doleżała jak referenta dla wijskowych spraw pry Dyktaturi.

Porucznyk Hugo Prikil zel.-dor połka prydiłenyj do Komandy Zapilla jak referent połewych transportiw. Win pidlahaje bezposeredno szefowy sztabu.

Widpowidno do nakazu wijskam N. K. H. A. cz. 76 z dnia 28 s. m. wsi komandy w zapilli czerez Wijskowi powitowi Komandy wnesutj do dnia 3 łypnia 1919 do Komandy Zapilla predłohy do imenowania wsich tych starszyn, kotri prychodiatj na czerhu po wkluczno deń 1 serpnia 1919 t. j.:

na czetariw-chorunżych imenowanych najpiznijsze dnia 1 lutoho 1919 r.; na porucznykiw-czetariw imenowanych najpiznijsze dnia 1 lutoho 1918; na sotnykiw-porucznykiw, imenowanych najpiznijsze dnia 1 serpnia 1917; na otamaniw-sotnykiw, imenowanych najpiznijsze dnia 1 serpnia 1916; na pidpołkownykiw-otamaniw, imenowanych najpiznijsze dnia 1 serpnia 1918; na połkownykiw-pidpołkownykiw, imenowanych najpiznijsze dnia 1 serpnia 1918 r.

Pry układaniu predłoh należyt stroho pryderżuwaty sia XVI-ho rozporiadku D. S. W. S. cz. 5.

W predłohach maje sia zaznaczyty, jesły nazwanyj buw sudowo karanyj wid dnia 1 łystopada 1918 r., i jesły zaraz ostaje w sudowim slidstwi abo w dochodżeniu sudu czesty.

W predłohach do imenowania majut buty otsi rubryky: 1) Nazwyszcze i imia, 2) Stepeń i data ostannoho imenowania,

3) Daty urodżenia, 4) Wijśkowe wyszkołenie, 5) Obhlad wijśkowoj służby, 6) Predkładaje sia do imenowania (czym?), 7) Zajawa bezposerednioho komandanta, 8) 9) Zajawy dalszych Komandantiw, 10) Zajawa Komandanta Zapilla, 11) Zajawa Naczalhoho Wożda.

Widdiły i Komandy, w kotrych stani znachodiat sia porucznyk Wołodymyr Czornodolskyj i likwidujuczyj czetar Pańko Olijnyk, majut sejczas donesty pro ich teperiszne prydiłenie Komandi Zapilla do cz. 23 perz.

Komandy i widdiły, w kotrych stani je 1) porucznyk Kabarowskyj 2) chorunżyj Hryneweckyj Modest donesutj pro ich teperisznyj prydił Perz. Referentowy. Komandy Zapilla do cz. 19 perz. pro chor. Hryneweckoho a pro porucznyka Kabarowskoho do cz. 53 perz.

Ustanawlaje sia uriadowi hodyny w kancelarijach wsich komand w Zapilli wid 7.30—12 w połudne i wid 3—7 weczerom. Wproczim o skilko wymahaje służba, czas uriadowania można prodowżyty. U wyssze podanych uriadowych hodynach starszynam wilno chodyty po ułyciach łysze za perepustkoju pidpysanoju komandantom ad hoc z oznaczeniem ciły i tocznoho czasu.

Nakaz Wijskam Naczalnoji Komandy cz. 53 ohołoszujeś w ciłosty:

Za ostannij czas buło de-kilka słuczaiw zwertania bezposeredno do wyższoi Derżawnoji Włady pidłehlych meni wijskowych osib i instytucij poza mojeju i bez moho widoma z riżnymy predstawłeniamy principialno wojennoho orhanizacyjnoho charaktera. Wważaju za ciłkowyte neporozuminnia wijśkowoj dyscypliny taki zwertannia ne w służbowij dorozi.

Wymahaju, szczoby buły zabuti nareszti anarchiczni zasoby w roboti w wijśkowomu żytti, a prowadyty siu robotu tak, jak ceho wymahaje wijśkowa disciplina i etyka, inaksze ja budu prymuszenyj wżyty najsuworiszczych zasobiw, disciplinarnych, a w razi potreby sudowoho charaktera. W czasi koły jde bij za żyttia Witczyny, neobchidno berehty a ne rujnuwaty osnownyj grunt żyttia armii wijśkowoji dyscypliny.

Naczalnyk sztabu arm: Ternowa, połkownyk, w. r.
Naczalnyj Wożd Wijsk: Hrekow generał porucznyk, w. r.

Nakaz Naczalnoji Komandy H. A. Cz. 60 ohołoszujeś w ciłosty:

Traflajet sia mnoho słuczaiw za frontom, szczo dejaki osoby należaczi do Armii pidszywajuczy sebe pid połewu storożu abo

żandarmeryu, dopuskajut sia wsiakoho roda nadużytj i wymuszennia nad cywilnym nasełenniem.

Zarjadżuju w dopowneniu do Nakazu Cz. 36 z 22 czerwnia 1919:

I) Wsiaki trusy z wyimkom nahłych neterplaczych słuczaiw musiatj buty zarjadżeni pyśmenno. Komandantom połewoji storożi, żandarmeryji abo Stacyjnoji Komandy.

II) Miniannia hroszej może buty dokonane tilky czerez połewu storożu abo żandarmeriju, zaosmotrenu w pysmennyj nakaz komandanta tojiż, ta pryporuczennia likwidujuczoho starszyny, intendanta. Te same widnosyt sia do rekwizycij.

III) Wołoczennia sia mużwy po wułyciach bez ciły zakazujet sia. Wychid dozwolaty tilky w potrebi. Pryderżanych bez dozwołu bude aresztuwaty sia. W kożdim widdili dyżurnyj pidstarszyna pylnuwaty me, szczoby nichto samowilno ne opuskaw swojich kwatyr.

IV) Pryderżanych strilciw na mnymych rewizyjach, rekwizycyjach uważaty na riwni zi złoczyńciamy pryderżanymy na rabunku ta postupyty z nymy zhidno nakazowy Naczalnoi Komandy z 15 czerwnia 1919 Cz. op. 3103.

V) Orhany połewoji storożi i żandarmeriji majutj urjadowi wykazky z pidpysom i peczatkoju własnoji Komandy, połewa storoża takoż synio-żowti opasky na liwim rameny.

Naczalnyk sztabu armiji: Ternowa, połkownyk, w. r.
Naczalnyj Wożd Wijsk: Hrekow, porucznyk, w. r.

Dijszło do widoma K Z szczo dejaki czastyny wijskowi rekwirujut zeliznycznyj materiał, jakyj je potribnyj do budowy szlachiw. Zakazujeś pid strohoju widwiczalnostyju komandanta rekwirujuczoho widdiłu rekwirowannia wsiakoho roda materiału zeliznyczoho. Newypowniujuczoho sia semu prykazowi potiahne sia do sudowoji widwiczalnosty.

W ostatnim czasi łuczaje sia szczo poborowi komisyi ne zważajut zowsim, abo duże mało na zdibnist nowobranciw i bez ohladu berutj do wijska ludyj, jaki zowsim ne nadajut sia. Take postupowanie maje duże łychi naslidky, pozajak taki ludy prybuwszy do pryznaczenych czastyn hołosiat sia sejczas chorymy i starajut sia widijty do licznyci. Ony stajutj szkidływym bałastom dla swojich czastyn, abo zapychajutj i tak perepowneni wże licznyci.

Tomu to: poborowi komisyi majutj bezusliwno bilsze zwertaty uwahu na faktycznu zdibnistj nowobranciw, a takych ludej, kotri wykazujut sia wysudnymy hramotamy wid naszych wijśkowych własty a jakych reczeneć jeszcze ne mynuw absolutno zwilniaty aż od upływu reczencia ważnosty takoji hramoty. Na predsidnyka poborowych komisyj należytj wysyłaty starszych, opytnych starszyn.

Do derżania własnych konyj zhladno do pereniatia na własnistj za odnorazowym złożeniem 1200 K, abo na ohranyczenu, własnistj za misiacznoju spłatoju po 25 K je uprawneni:

1) Sztabowi starszyny kożdoho roda orużia, jesły ony dijsno powniatj służbu wijśkowu.

2) Starszyny sztabiw.

3) Starszyny kinnych czastyn w służbi pry czastynach sutj uprawneni do derżania odnoho własnoho konia, jesły ne majut konia pryznaczenoho dla starszyn.

b) Koni dla starszyn należatj sia:

1) Sztabowym starszynam wsich rodiw orużia, jesły ne majutj własnoho konia i służbu wijskowu powniatj.

2) Starszynam kinnych czastyn i stalij służbi wijskowij jesły ne derżatj własnoho konia.

3) Wyższym starszynam pichoty i widdiliw saperskych jak komandantam soteń.

Wsi odnak wyższe zhadani musiatj maty legitymacyi na jich koni a imenno:

W obłasty garnizonu Czortkiw wid referenta kawaleryi w reszti obłasty Komandy Zapilla z bezposeredno wysszoji Komandy wzhladno, de nachodytj sia Stacyjna Komanda wid nei.

Koni werchowi kotri prydybaje sia po 107 bez legitymacyi, zistanutj zaniati.

1) Kawalerya i artyleria: Kożdyj jizdec musytj posidaty legitymacyju na jeho imja, do tojisz musyt buty wtiahnene wypałene czysło jeho konia.

2) Pichota ne maje posidaty żadnych konej werchowych krim wyższe zhadanych konyj komandantiw; słuczajno prydileni jizdci meldunkowi musiatj maty legitymacyi wid zap. kosza kinnoho połka.

3) Obozy: na kożdu wałku odyn werchoweć dla Komandanta, i oden dla pidstarszyny. Bilsze werchiwciw ne można derżaty pid nijakym usliwiem.

Legitymacya analogiczno jak pry kawaleryi.

Wsi werchiwci, jaki należatj do powyższych kategoryi, majutj buty najpiznisze 10 łypnja s. r. derżawnomu Skarbowy z sidłom i uzdeczkoju postawłeni do rozporiadymosty. A imenno maje se dowerszytysia w slidujuczij sposib:

Si osidłani koni należytj prywesty do najbłyższoji stacyjnoji Komandy, tam maje si koni komisya złożena z odnoho starszyny kinnych widdiliw, odnoho weterynara, odnoho starszyny pichoty – widobraty, w słuczaju jesły koni sutj własni ocinyty i asentyruwaty, tak samo własnu osidłowynu. Ciny: 4000 K – 6000 K za werchiwci; 300 do 600 K za powni osidłowyny.

Derżawni koni należytj widobraty z dokumentamy uderżania.

Wsi si koni majutj Stacyjni Komandy zibraty i dyrygowaty do Biłoi-Czortkiwśkoji do zapasnoho Kosza i Kinnoho połka.

W obłasty garnizonu Czortkiw bude widbyraty koni referent kawaleriji abo referent oboziw szczodenno pered połudnem na podwirju uczytelskoho Seminara. Usi pidlahajuczi Kozap. czastyny i zawedenia majutj do 10 łypnia s. r. prysłaty zwit pro stan konyj:

a) własni		b) derżawni koni								Stan	
werchiwci	koni potiahowi	werchiwci	tiażki koni potiahowi	seredni koni potiahowi	mali koni potiahowi	zwiriata juczni	harmaty	kuchni połewi	wozy	starsz.	jizdci

3) Wsi nachodiaczi sia pry czastynach sidła z wyjimkom starszyn, należytj nehajno widstawyty do Zap. Kosza 1 połka Kawaleryi w Biłyj Czortkiwśkij. Kinni Towaryszi walok możutj jichaty na kocach abo improwizowanych sidłach.

Zapasnyj kisz 1 połka Kawaleryi maje w obozach wsich formacyj zapilla wyminiaty koni wełykoji i seredńoji miry na koni menszoji

miry. Sia wymina maje buty perewedena w najkorotszim czasi. Pry tij nahodi należytj po dumci wze wydanoho prykazu wsi sidła widobraty.

Komandant Zapilla w z. Goruk Otaman, w. r.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 98, арк. 13–14. Друкарський відбиток.

№ 257
НАКАЗ КОМАНДУЮЧОГО АРМІЇ ГЕНЕРАЛА-ПОРУЧНИКА ОЛЕКСАНДРА ГРЕКОВА ПРО ПОРЯДОК МОБІЛІЗАЦІЇ В АРМІЮ І РЕЄСТРАЦІЮ ВІЙСЬКОВИКІВ

30 червня 1919 р.

§ 1.

Стверджено, що фронтові частини в часі перемаршу забирають до військової служби мущин, котрі переступили 40-вий рік життя. Декотрі частини забирали навіть мущин з покінченим 48-им роком життя.

Наказ Військам Ч.: 52 з дня 23, червня 1919, після котрого належить мобілізувати мущин тільки до 40-вого року життя включно.

Старших, о скільки не зголосилися добровільно до служби, відпускати негайно домів.

§ 2.

Команди Бригад і Курінів забирають насильно Жидів до військової служби і відтак голосять вищим Командам, що се добровольці.

Уповноважений Диктатор З. О. У. Н. Р. наказав декретом Ч.: през. з 19. с. м., щоби всі військові частини негайно відпустили домів всіх мущин жидівської народності, які не зголосилися добровільно до служби в Українській Армії. Приказ сей однак не відноситься до покликаних до воєнних чинитьб, до яких є обовязані всі мешканці Зах. области У. Н. Р.

Наказується проте всім Командам донести відворотно до Начальної Команди, чи були які Жиди насильно забрані до війська, чи і коли їх відпущено.

Молода наша Держава є правовою Державою і всякі розпоряди мусять бути шановані і виконані.

§ 3.

Щоби запобігти ширеннюся дезерції й самовільного віддалювання-ся від частин, наказую, щоби всі військові особи (старшини і стрільці) – чи то в службі, чи поза службою – віддаляються від своїх частин, були заосмотрені відповідними документами, котрі на кождоразове надання органів безпеченства згл. контролі належить показати.

Всі військові Команди, а в першій мірі полеві сторожі і Стаційні Команди Етапу Армії, мають розтягнути як найстрогішу контролю над всіми прибуваючими, переїзджаючими, переходячими і відходячими з їх району військовими особами і всіх провинившихся проти сего наказу представляти (без огляду на степень) до своєї Команди в ціли укарання.

Цей наказ оголошувати 1-го і 15-го дня кожного місяця, в яких днях донесуть всі Команди до Начальної Команди про всі случаї висловлення військових осіб, які самовільно опустили свої відділи.

За точне виконання наказу під 1), 2), і 3) роблю особисто відвідальними всіх Командантів.

§ 4.

Поручника інжінера Романа Кулицького приділюється від Начальної Команди як інспектора самоходів в Галицькій Армії.

Начальний Вожд Військ: Греков, генерал-поручник, в. р.
Начальник Штабу Армії: Тернова, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 2, арк. 29. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 258
СПИСОК СТАРШИН, ЗАКРІПЛЕНИХ ЗА ДИКТАТОРОМ

*Червень 1919 р.**

Ч. п.	Назвисько і імя	Степень	Приділеня	Приватне мешканя
1.	Тимцюрак Володимир	сотник	Адютант	ул. Огородова дім Никонської
2.	Кулицький Зенон	хорунжий	Адютантура	ул. Шкільна, д. 368 у П. Бялец.
3.	Кондрацький Денис	-//-	Канцелярія	ул. Шкільна, д. 156 у П. Гулевича
4.	Микитей Гриць	поручн.	Референт преси	ул. Шпитальна
5.	Навроцький Степан	-//-	Пресове бюро	ул. Федьковича у П. Боднара
6.	Ерденбергер Іван	сотник	Рефер. комісії провірювань поль. надужить	ул. Зелена, д. 277 у П. Немонтовського
7.	Боберський Іван	четар	Пресове бюро	дім дра Маргуліса II поверх
8.	Гаморак Нестор	-//-	-//-	ул. Огородова дім п. Никонської
9.	Кадайський Андрій	отаман інтендант харч.	Військовий економічно-адм. відділ	Вілла № 370 Венковський, власний готель
10.	Біжовський Роман	сотник	-//-	готель Каца, покій ч. 4
11.	Ющак Юрій	сотник інтенд.	-//-	ул. М. Шашкевича, 456 у П. Кубеца
12.	Др. Давидяк Євген	otto.	-//-	ул. Федьковича дім радника Боднара
13.	Майка Андрій	харч. поручник	-//-	ул. Шашкевича, 456 у П. Кубеця
14.	Станецький Микола	харч. хорунжий	-//-	Вигнанка у П. Маньовського Якова

*Дата встановлена за супровідним документом.

Ч. п.	Назвисько і імя	Степень	Приділення	Приватне помешкання
15.	Гарасимчук Гриць	сотник	Розчисловий від.	ул. Шашкевича д. 250
16.	Кліцикевич Антін	поручник	-//-	ул. Шпитальна, 276
17.	Бабелюк Антін	-//-	-//-	ул. Івана Франка, 87
18.	Лучанський Емануіл	четар	-//-	Старий Чортків ч. 24
19.	Федька Кость	-//-	-//-	Долішна Вигнанка, 17
20.	Віттельс Карло	хорунжий	-//-	ул. Шашкевича, 259
21.	Сейбель Адам	-//-	-//-	Старий Чортків, 24
22.	Замойський Михайло	поручник	-//-	Старий Чортків, у п. Парлеса
23.	Маренін Іван	хорунжий	Інтенд. Кдн. Запілля	Старий Чортків, 135 у п. Кульчицького
24.	Чесник Емануіл	четар	Головна Каса	ул. Федьковича, ч. 367
25.	Крисько Василь	-//-	-//-	Старий Чортків, у п. Орловича
26.	Подляшецький Орест	отаман	Судейський референт	ул. Федьковича, ч. 368
27.	Голинський Володимир	старш. офіц. (сотник)	Судейський референт	ул. Федьковича, ч. 368
28.	Гладишовський Степан	поручн.-судія	-//-	вигнанка у. п. Добропільського
29.	Стебельський Степан	суд. четар	-//-	ул. Садовського, 232 у п. судії Іськевича
30.	Гайдичук Михайло	хорунжий	Канцелярія загранич. справ	залізничі вагони на стації
31.	Ксьонжек Богдан	інжінер-поручник	Відділ публич. робіт	ул. Федьковича, 369 у п. суд. Гушки
32.	Палчин Михайло	четар	Харчівня старшин	харчівня старшин
33.	Др. Берилович Володимир	сотник	Бюро народньої освіти	дім Бесіди
34.	Бубела Петро*	отаман	–	–
35.	Артимович Петро**	четар	Редакція «Стрільця»	

Ч. п.	Назвисько і імя	Степень	Приділення	Приватне помешкання
36.	Романишин**	-//-	-//-	
37.	Др. Кривецький Іван**	хорунжий	-//-	
38.	Бобинський Василь**	-//-	-//-	
39.	Масляк Степан**	-//-	-//-	
40.	Шкрумеляк Юра***	-//-	-//-	
41.	Др. Назарук Осип***	інспектор корпусу С. С.	-//-	
42.	Долежаль Карло	підполков. ген. штабу	Рефер. військ. справ	ул. Шашкевича, дім адвоката Ґжибовського
43.	Ткачівський Семен****	хорунжий	Старшина для зв'язку	ул. Огородова, дім Чиконської

Замітка:
*На відпустці.
**В Тернополі.
***При НКГА.
****В Бережанах

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 225. Рукопис. Оригінал.

№ 259
ТЕЛЕГРАМА НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ПОЛКОВНИКА АЛЬФРЕДА ШАМАНЕКА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ПЕРЕХІД ПОЛЬСЬКИМИ ВІЙСЬКАМИ РІКИ ЗБРУЧ В РАЙОНІ ЖВАНЦЯ

2 липня 1919 р.

В районі Жванець перейшло 36 поляків Збруч і напали на галицький кордон жандармерії. Прийшло до сутички. Кількох поляків убито, оден дістався в наш полон. З нашої сторони оден ранений.

НКГА. Полковник Шаманек.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 215. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 260
НАКАЗ НКГА ПРО РОЗФОРМУВАННЯ КУРЕНІВ 8 БРИГАДИ 2 КОРПУСУ ЗА ПАНІЧНИЙ ВІДСТУП ПІД ПЕРЕМИШЛЯНАМИ

3 липня 1919 р.

За останні два дні всі боєві розрахунки всего фронта ламалися дякуючи тому, що 8-ма Бригада підходила без опору. Ся Бригада сильно потерпіла в бою під Перемишлянами, де билася героїчно, і з боку Штабу Корпуса являється помилкою те, що Бригаду, не даючи відпочинку поставлено було на відвічальну позіцію. У всякім разі гадаю, що з боку команданта Бригади цілковито неможливими ті ділання Бригади, які були в останні дні. Попереджаю отамана Гофманна, що тільки в признання його боєвих заслуг в попередних боях я не скидаю його з Бригади на сей раз не віддаю під полевий суд.

Куріні 3-тої Бригади, панічно втікавші в бою 28 червня с. р. по дорозі Перемишляни—Нараїв місто—Бережани, розформу-

вати щоби опоганеного назвиска цих курінів не було в нашій Армії. Склад передати в инші куріні тієї-ж Бригади.

Командантови II-го Корпуса над вчинками командного складу цих курінів негайно перевести слідство і про результат докласти мені.

Начальний Вожд Військ: Греков, генерал-поручник, в. р.
Начальник Штаба Армії: Тернова, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 2, арк. 215. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 261
МЕМОРІАЛ САНІТАРНОГО ШЕФА КОМАНДИ ЗАПІЛЛЯ АНДРІЯ БУРАЧИНСЬКОГО ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДИКО-САНІТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АРМІЇ

5 липня 1919 р.

Мемориал
Пану Диктаторові З. О. У. Н. Р.

Серед важких сан. обставин приходить ся працювати лікарському персоналу української армії, яка навіть не покриває 1/4 части запотребованя. Через те, що ціла З. О. У. Н. Р навіщена пошестями взагалі, а плямистим тифом передовсім потерпів найбільш таки сан. перзонал, бо в протягу короткого часу померло на сю пошесть 6 лікарів, а багато їх на сю хоробу хоріло і через довгий час рекопвалянщенції не могли повнити служби. Та і під сю пору лежить 4 лікарів хорих, не згадуючи вже про помічний перзонал, який був дуже скупий і з котрого більша часть на сю хоробу вимерла.

До того всего — се треба налаштувати — через наші нефортунні уладження, санітарна акция не є скуплена в одній руці, тільки розщіплена і дуже часто дірігують лікарями люди, які не мають найменшого поняття про сан. уладження.

При відвороті нашої армії показалося безладдя в сан. справах як найяркіше, бо лічниці і сан заведеня а також перзонал не знаючи кого має слухати, або не робив відвороту разом

з військом і оставався, або так розбігся і до сього часу ще не знає ся, де він находиться і помимо різних старань постачати його назад на свої місця, се не вдає ся, позаяк сі заведеня, думаючи, що они під Н. К., зовсім не реагують на телеграми і прикази сан. шефа Команди Запілля і сидить бездільно.

Еще за Секретаріату спочивала сан. акция у двох руках, у сан шефа при Д. С. В. С. і сан. референта при Начальній Команді. Також заряд материялами не був один і лучало ся, що сан. магазин Н. К. мав деякі медикаменти в обильности, а знова в запіллю їх зовсім не було і мимо кількаразових представлень Д. С. В. С. не можна було довести до злуки обох сан. магазинів Д. С. В. С. і Н. К.

Здавалось, що тепер ся нерациональна господарка устане, коли появився приказ з Н. К. Г. А. Ч. 3138 з 14.6.1919, де сказано, що всі справи, що відносять ся до сан. служби належать до обсягу діланя сан. шефа Г. А. з осідком при Команді Запілля, який дає прінціпіяльні директиви. Так було і в Австриї, де головний сан. шеф армії був при команді запілля і від него виходили прикази щодо лікарів, щодо заряду сан. материялом, як рівно щодо розміщення лічниць. Приділеними Полевими лічницями при корпусах могли диригувати корпусні лікарі після кождочасної вимоги ситуації на фронті, одначе мусів корпусний лікар звідомити телеграмою сан. шефа про кожну зміну постою лічниці. На разі запотребованя жадав корпусний лікар инших лічниць, які сан. шеф йому з инших корпусів чи то санітарні резерви приділював. При самій Команді Армії був приділений лише один молодий лікар, який повнив локальну службу для персоналу Команди Армії. Це було зовсім раціонально, бо ніколи не виходили противорічні собі прикази і не було хаосу в сан. заряді.

Та сей наказ Н. К. Г. А. остався на жаль на папери, бо лікарями завсігди ще дірігують або хотять дірігувати лікар при Н. К., або Команда Штабу Армії, а густо часто також команданти поодиноких частин а навіть Залізнодорожна Управа, не повідомляючи про се сан. шефа.

Ось зразок такого докладу і противорічности:

Приказом Залізнодорожної Управи зістав Головний Сан. Склад пересунений з Джурина до Терезина без відома сан. шефа. Сан. шеф задля контролі мусить квіти на набір медикаментів потверджувати. Різні формації приходили з квітами до сан. шефа,

котрий їх відсилав до Джурина і тратили багато часу, бо мусіли з Джурина їхати назад до Терезина, коли лічних середників нагло було потрібно.

Дальше: Лічниця в Мельниці була дірігована через сан. шефа до Чорткова і зістала на марші через залізнодорожну управу задержана і знова без повідомленя сан. шефа відіслана до Мельниці.

Окрім чисто військової служби мусить сан. шеф запілля керувати також цивільною сан. службою, щоб охороняти військо перед інфекцією зі сторони цивільного населеня і на відвороті. Сан. шеф не може всіх заряджень давати з канцеляриї, але мусить їх часто давати поінформувавшись там на місцях. Сан. шеф задля частих поїздок і щоб служба на тім не терпіла жадав 2 рази від Н. К. Др. Гайдукевича, який і так до фронтової служби нездібний до приділеня йому. Друга сила мусить бути лікар, який би під час відсутності сан. шефа мусів в разі наглої конечности видавати важні зарядженя навіть на власну руку, коли тимчасом при сан. шефі є тепер лише молодший медик. Начальна Команда відповіла головно мотивуючи тим, що жаданого лікаря конечно потрібно на фронті і що затвердженим штатом Н. К. Г. А. при сан. шефі призначена лише одна сан. сила. Що до першого, то Др. Гайдукевич, як в горі зазначено, до фронтової служби нездібний і повнить службу бригадного лікаря, яку при других бригадах повнять медики. По друге означений status сан. сил при сан. шефі дістав назначений Начальною Командою без порозуміня зі сан. шефом.

Щоби хоч трохи поправити наші сан. відносини, належало б підчинити увесь персонал лікарський нашої области, як на фронті так також і в запіллю під прикази одного лікаря, який би всім зараджував і завів бодай трохи организациї на чоли санітарнім. Досі ще сан. референції при Н. К. і корпусні лікарі мимо телеграм зі сторони сан. шефа Г. А. не надіслали точних звітів ані про перзонал, ані про сан. заведеня, котрі їм підлягають і де они наладиться і мабуть самі не знають ким і чим заряджують.

З надісланих штабних звітів показуесь, що лікарський перзонал є розділений по корпусах нерівномірно так що при однім корпусі є відносно забагато, при других знова замало.

Коли переведеть ся реорганізацію в той спосіб, що буде тільки один сан. шеф Г. А., якому безпосередньо підлягати муть корпусні лікарі, тоді заведеся лад в сан. організації і лише тоді може бути сан. шеф відповідальний за сан. службу.

Задля наглості справи предкладає ся се право до рішеня.

Д-р Андрій Бурачинський

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 2, арк. 232–233. Рукопис. Оригінал.

№ 262
НАКАЗ КОМАНДУЮЧОГО АРМІЇ ГЕНЕРАЛА-ЧЕТАРЯ МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО ПРО ВСТУП НА ПОСАДУ

7 липня 1919 р.

У важкій хвилі судилося мені обняти командування військами. Обнимаю команду свідомий тяжкого завдання, яке сповняє під нинішню хвилю Український Народ враз з своєю славною Армією.

Я щасливий, що обнимаю її в хвилі, коли народній підйом, геройство Армії досягло зеніту, коли славні Війська боронячи свій Нарід і Українську Державу творять незломний таран супроти відвічного ворога, що бажає нас здавити своїм рабівничим наїздом винищуючи наше селянство та інтелігенцію, щоби опісля закольонізувати зрошену потом землю польськими наїздниками.

Я обминаю команду в хвилі, коли кожний живе одною думкою: «Видержати аж до осягнення нашої найвищої ідеї – самостійности Українського Народа, виборення власної державности».

Так, як звірства Поляків викликали у Вас геройство поневоленого Народа і Ви доказали ділами, що лютий ворог не в стані здушити живого народа, так звірства московських наїздників викликали у Ваших братів-Наддніпрянців таку силу національного підйому, що нині Велика Україна кипить повстанням і очищує славно рідну землю від большевицьких банд.

З вірою в святу нашу справу обнимаю командування над славними військами і бажаю з Вами ділити долю і недолю народа. Вірю, що Ваші геройські діла знайдуть признання та справедливе вирішення справи, за яку кладемо голови.

Витаю Вас і жадаю від Вас, як Начальний Вожд, Вашої помочі в великім ділі.

Бажаю Вас провадити рука в руку з Наддніпрянськими братами аж до осягнення самостійности Соборної України Української Народньої Республіки.

Начальний Вожд військ: Тарнавський, генерал-четар
Начальник Штаба Армії: Шаманек, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп.1, спр. 2, арк. 297. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 263
РОЗПОРЯДЖЕННЯ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА НКГА ПРО НАГЛЯД ЗА ВТІКАЧАМИ З АРМІЇ УНР

14 липня 1919 р.

В консеквенції подій послідних днів, много поодиноких осіб і відділів всхідноукраїнської армії, переходять через Збруч, на нашу теріторію, многократно заявляють вони, що не бажають служити дальше у всхідно-українській армії, але, для борби з Поляками, заміряють вступити у галицьку армію. Густо-часто є вони приналежні до нашої держави. Висше згадані військові волочать ся до тепер без будь-якої контролі поза власним фронтом, в наслідок чого, попри інші здогади, виринає небезпека, що з ними можуть переховуватись до нашої армії люди з заміром вести в рядах наших військ агітацію проти нашого державного устрою.

В ціли спинення сего Н. К. Г. А. видасть зарядження, щоби всіх військових осіб і відділів, котрі перейшли Збруч взяти належно на приміт і, на всякий случай, не перемішувати їх з нашою армією.

Перебраних на приміт зібрати в призначенім Н. К. місци і строго доглядати, а щодо уживання їх, як також використання

ними принесеного воєнного матеріялу Н. К. Г. А. поставить конкретні внесення.

Всі військової Команди належить упімнути, щоби звертали особливу увагу на роботу висше згаданих елементів. Сей сталий догляд – з одної сторони має розтягати ся на дисціпліну і порядок, з цілию охорони нашого населення перед безправними діланнями – а з другої сторони унеможливити ворожу нам всяку аґітацію.

Команда держ. Жандармерії має найдальше ідучою ініціятивою підпирати всі, видані в тім напрямі Н. К., зарядження.

Іде до Начальної Команди Галицької Армії і Команди держ. Жандармерії.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 211. Рукопис. Оригінал.

№ 264
ПОВНОВЛАСТЬ, ВИДАНА ДИКТАТОРОМ ЄВГЕНОМ ПЕТРУШЕВИЧЕМ ПОЛКОВНИКУ ГРИГОРІЄВІ КОССАКУ, ГОЛОВІ НАДЗВИЧАЙНОЇ МІСІЇ ПО ПОВЕРНЕННЮ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

14 липня 1919 р.

Правительство Західної Области Української Народної Республіки стверджає отсим, що п. Григорій Коссак, полковник Української Армії є делегований як голова надзвичайної місії в справі повороту українських полонених з держав, в яких вони находяться, а передовсім з Італії та Юго-Славії.

Правительство уповажняє отже п. полковника Григорія Коссака увійти в дипльоматичні зносини з Високим Королівським Правительством Італії, з Високим Правительством Сербо-Хорватії та в порозуміння з Президією міжнародного Товариства «Червоний Хрест» в Женеві іменем Західної Области Української Народної Республіки.

Правительство установляє надто п. полковника Григорія Коссака надзірною владою всіх других місій, які по справам полонених вже фунґують на теріторіях згаданих держав з рамени Західної Области Української Народної Республіки.

В знак цього видається сю вірительну грамоту з приложенням Державної печатки.

Борщів, дня 14 липня 1919.

Уповноважений для заграничних справ (печатка, підпис)
Диктатор Західної Области Укр. Нар. Республіки (печатка, підпис)

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 5, арк. 15. Машинопис. Оригінал.

№ 265
ПРИКАЗ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА СТАРШИНАМ АРМІЇ ПРО ЗАВДАННЯ ПІСЛЯ ВІДСТУПУ З ГАЛИЧИНИ

*Не раніше 15 липня 1919 р.**

Приказ Диктатора старшинам

Від переходу армії на східно-українську теріторію поширюють злочинні люде, які в своїм часі за для якогось негідного вчинку мусіли покинути Західну Область Української Народньої Республики і тут найшли приміщення, злочинну агітацію, яка має на ціли розбиття кріпкої організації та карности нашої західно-української армії.

Муситься на жаль сконтатувати, що отсі безсовісні люде найшли податний ґрунт в армії, що ще сумнійше навіть у старшин, так що їх погане діло приймається в рядах нашої армії.

В звязку з висше згаданою нам так ворожою агітацією чується часто, що армія хоче знати, чому її сюди запроваджено, зглядно які є дальші завдання нашої політики.

Ціль нашого перебування в области на схід від Збруча є зовсім ясна та спричинена військовим положенням. Армія, яка в наслідок цілковитого браку муніції не могла продовжати боротьби з нашим відвічним ворогом Поляками, мусіла відтягнутися від дальших боїв на деякий, сподіваємося тільки короткий, час. Вона мусіла перейти на область, де вона може доповнити свої

*Дата встановлена за змістом документа.

вичерпані засоби муніції та оружжя як також свій знищений набір та де вона могла-би випочати по крайно тяжких, тільки-що перебутих, невигодах. Час, який стоїть до розпорядимости, мусить бути цілковито використаний до піднесення боєвого стану через приділення вишколених в межичасі доповнень і через строгий перегляд всіх формацій припілля (етапу) і запілля, як також до піднесення карности та боєвого вишколення. Ціла отся діяльність може дати тільки одну ціль: армію можливо як найскорше довести до такого стану, щоб вона могла з повною силою зачати наново перервану часово боротьбу з Поляками, щоби здобути власною силою святу землю нашої тіснійшої Вітчизни, в котрій страждають наші родичі і діти ярмом розбійницького та підступного ворога та дожидають нашого прибуття.

Для того мусить стати кличем кождого західно-українського жовніра: як найшвидше до боротьби з Ляхами. Се не виключає, що наша армія відпочавши, як довго не осягне ще всіх условій, конечних до повороту за Збруч, поможе східній Україні в поширенню її теріторії. Долі обох областей України тісно звязані з собою. Скріплення Східної України мусіло-би відділати користно також на долю нашої Західної Области в міжнародній політиці. До тогож не вільно нам забувати, що від часу проголошення злуки обох областей ми Галичани стали горожанами Соборної України, а тим самим маємо і обовязок помагати в потребі і її Східній Области.

Всеж таки ми тямити повинні, що нашим першим і святим обовязком, боротись хоть-би до загину за ту землю, на котрій ми світ побачили і на котрій ми лишили все найдороще, що нас вяже з життям. Вся вона нині в руках і під панованням звірського польського ката а лишилась їй нині одна надія — поворот нашої армії! Його вона жде, його вона має право домагатися від своїх рідних синів!

Треба мати на увазі також і се, що справа Західної Области ще не вирішена, що Париж схиляється вже до гадки признати Західній Области повну самостійність і що нині, коли Поляки заняли цілу Західну Область, наша армія, хоть перейшла Збруч, лишилася одиноким чинником, який дальше представляє державність Західної Области. Її зліквідовання могло-би легко тягнути за собою зліквідовання в Парижі всіх наших зусиль девятьмі-

сячної завзятої нашої боротьби і наших мрій про визволення з під польського панування нашої Західної Области в користь Польщі.

Тому найсвятійшим нашим обовязком є зберегти нашу армію. Щоби вона однак могла повнити свої преважні завдання, мусить вона бути сильною і карною і стояти кождої хвилі до розпорядимости правительства Західної Области Української Народньої Республики.

Для того всяку дезерцію і всяке нарушення кріпкого ладу та дотеперішнього характеру армії муситься вважати злочином проти нашої Держави і карати зі всею строгістю воєнних законів. Всяка лагідність в обходженню з дезертирами та з приловленими агітаторами означала би провину проти нашої Держави, яка находиться в критичнім стані та важко бореться за свободу.

Взиваю всіх старшин кождому жовнірови пояснити докладно правдиве положення Держави і армії, щоби кождий з них став відпірним проти злочинного ділання, яке — як се ще раз треба виразно підчеркнути має за завдання загибіль західно української самостійности, і підчинення нас Полякам!!

Треба ужити всіх средств, щоби відкрити агітаторів при їх шкідливій роботі та піддати їх заслуженій карі. Кождий старшина повинен також уважно пильнувати, щоби підчинена йому мужва була в кождім моменті готова до дальшої боротьби за долю нашої области. Коли ми всі, памятаючи на зложену присягу, будемо держатися вірно державної ідеї, яка нам додасть витревалости, тоді можемо бути певні успіху і побіди.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 3, арк. 148. Друкарський відбиток.

№ 266
РЕКОМЕНДАЦІЇ ПІДПОЛКОВНИКА КАРЛА ДОЛЕЖАЛЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ПІСЛЯ ЗАЛИШЕННЯ НЕЮ ТЕРИТОРІЙ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

*Не раніше 15 липня 1919 р.**

Для дальшого ужиття західно-української армії приходять під увагу в головній мірі три можливості:

1) Операції поза Збруч з метою, здобути втрачену Зах. область У. Н. Р.

2) Участь в операціях на Київ.

3) Виконання операції з метою, здобути і обняти в посідання район Одесса, евентуально також район Миколаєва і Херсону.

При оцінці поодиноких можливостей ужиття галицької армії з військового боку хочу зачати від оцінки операції, названої під точкою 2.

По всякій правдоподібності ся операція відбула би ся як слідує: Головна сила галицької Армії взагалі вздовж залізниці Жмеринка–Винниця–Козятин–Київ, а з малою групою (II корпус + бригада УСС) з району Проскурів-Деражня через Хмельник–Бердичів в напрямі району Київа і на північний захід від Києва.

Віддалення осередка теперішнього району розміщення Галицької армії (Нова Душиця) від Київа виносить кругло 350 км дороги. Отже з огляду на стан комунікацій, на інтенсивність ворожого опору і на безумовну конечність систематичного зорганізовання і забезпечення етапного району мусить в обчисленнях приняти ся час 6 а радше 8 тижнів аж до заняття Київа.

З заняттям столиці не можна однак вважати операції за покінчену: безуслівно, конечно дальше сягаюче поширення забезпеченого району довкола Київа вимагати не правдоподібно дальших чотири тижні.

Наслідком того Галицька Армія могла би станути в районі Київа або на північ від него з початком місяця падолиста, отже

*Дата встановлена за змістом документа.

вже з початком зими, умучена і певно потребуюча дуже відпочинку, серед відносин, яких сегодня навіть приблизно не можна ще предвидіти. При раз-враз по собі слідуючій зміні військового положення в Східній Україні і в Росії неможливим є предсказати, з якими ворогами стріне ся в той час наша армія і чи буде єї можливо в відповідну пору розв'язати ся від ворога і чи буде тоді можливе ужиття Галицької армії по мисли зі первісного призначення. — Впрочім мусілаби армія перезимувати в тій ситуації, яку вона осягнула — а що весна в тих околицях надзвичайно некорисно впливає на воєнні операції, то правдоподібно наша армія булаби приневолена виждати ще навіть догіднійшої пори року (менше-більше кінець мая — початок червня). На відворот армії серед строгої зими прийшлиби рішити ся лиш дуже тяжко з огляду на крайну недостачу теплої одіжи і інших средств охорони перед морозами.

Так само є річ непевна, чи ми при майбутнім посуванню ся наших військ найдемо ті воєнні матеріяли, яких ми так пильно потребуємо для окомплетовання цілком невистарчаючого виряду армії.

З окрема треба ще раз вказати на се, що організація дуже великого етапного району зв'яже на довший час більші сили.

Зясовуючи се все можна сказати, що операції на район Київа представляють що правда оперативно одностайну акцію з східноукраїнською армією, однак з другої сторони вони приносять зі собою можливість втягнути армію в воєнні події, яких кінця не можна предвидіти і наразити єї на всі слабі сторони та небезпеки зимової кампанії в глубині колишньої Росії.

До точки 3) Віддалення Нова-Ушиня-Одесса виносить кругло 400 км дороги. Як операційний терен приходить під увагу убога в дороги і недогідна до просування ся більших частин армії полоса між Дністром і залізницею Жмеринка—Вапнярка і Бірзуля—Роздільна—Одесса. З уваги на те, що правдоподібно підчас походу потреба числити ся з значнішим опором зі сторони ворога, можна з деякою правдоподібністю приняти, що армія зможе найпізніше за 8 тижнів осягнути район Одесси. Наколиби похід розпочато около 10 серпня то приблизно коло половини місяця жовтня, отже ще як раз перед початком осінної періоди дощів, прийшла би армія до своєї поки-що

визначеної мети. І в районі Одесси мусілоби ся також числити із перезимованням. Одначе тамтейша зима булаби значно легшою до видержання, як в околицях на північ або північний-схід, від Київа, наслідком клімату, відповідаючого тамтешній географічній ширині і положенню над морем.

Чи і з ким прийшло би ся бороти нашій армії по посіданню Одесси, на се питання не можливо дати тепер відповіди. На всякий случай треба безуслівно числити ся з тим, що також інші оружні сили оперуючи в полудневій Україні, будуть прив'язувати вагу і значіння до посідання і задержання своїй власти найважнішого воєнного і торговельного морського міста колишньої Россії.

Заняття одного або і кількох портів на побережу Чорного моря мати ме одначе без огляду на всі інші обставини ту неоцінену вартість, то це дає нам змогу нав'язати знов зносини зі світом. Се є річ певна що всяка призначена для нас значніша підмога чи то в людях, чи в матеріялі, мусить прийти із-за границі через Чорне море. Щоби такі транспорти могли дістати ся до нашої армії – це забезпечує нам очевидно без порівняння красше посідання одного здатного до пароплавби морського портового міста, чим се могло би наступити, наколи армія стояти не там де тепер або над середущим Дніпром.

Не вільно поминути і того, що через посування в напрямі Одесси армія ізолюєть ся і зарахуєть ся на всякого рода загроження єї лівого крила і плечей. Праве крило є забезпечене Дніпром, який виказує в цих околицях характер прямої перешкоди.

Тривкі пароходи, що ведуть через Дністер біля Рибниці, Дубошар і Бендер, дають можливість, в случаю потреби перевести армію на Бессарабську теріторію.

Зясовуючи все можни сказати, що операція на Одессу, так само як і тота на Київ, може принести зі собою неодну небезпеку і не один непредвиджений случай, однак на всякий случай вона мати ме перед собою позитивну мету, яка дає більші вигляди удержання і зарядження армії. Також і політичного значіння удержання північного побережа Чорного моря не вільно цінити надто низько.

Названа під точкою першою операція відповідає в кожнім вигляді і безпосередньо властивому призначенню Західно-української армії.

Вона єдина і виключно є здібна, осягнути безпосередньо політичні цілі.

Як оперативну мету мусілоби ся поставити осягнення і удержання в посідання району Стрий—Лавочне, щоби одержати певне получення з невтральною або навіть приязно настроєною за границею. Дорога до сеї цілі вела би через Скалу—Чортків—Бучач—Нижнів—Станіславів—Калуш—Долину. Вона виносить около 860 км.

Ціла операція може потревати на загал около два місяці.

Безумовно конечне услівя для переведення сеї операції становить вирядження армії амуніцією, чобітьми і одягом що найменше на два місяці, т. є. аж до хвилі, аж армія буде могла перебрати воєнні матеріали, які в між часі доставлено- би для єї розпорядимости до граничних стацій Угорщини. З розпочаттям цеї операції, не вільно під ніяким услівєм зволікати, наколи би не-ожидано все таки вдало ся одержати потрібний воєнний матеріял із заграниці через Могилів.

Запотребовання виносило би приблизно після поверхового обчислення як слідує:

10 000 000 крісових патронів
250 000 артилєрійських набоїв
40 000 пар обуви
70 000 гарнітурів біля
40 000 блюз
40 000 сподень
140 000 пар онучок
40 000 плащів

Як найкоротший початок операцій бувби дуже пожаданий.

Питання доповнення армейських запасів, амуніці обуви та одягів є впрочім також для обох других операцій пильне і важне.

З річию правительства, на основі політичного положення як найскорше, о скільки можливо сей час, повзяти остаточне рішення що до дальшого ужиття армії, щоби не наражувати єї на небезпеки без-плянового перебування єї на однім і тім самім просторі.

Долежаль, пполк.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 64—65. Машинопис. Оригінал.

№ 267
РОЗПОРЯДЖЕННЯ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА КОМАНДІ ЕТАПУ АРМІЇ ПРО ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АРМІЇ НА НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

18 липня 1919 р.

До Команди Етапу Армії

Ком'янець на Поділлю, дня 18 липня 1919

З приводу вимаршу військ Галицької Армії на теріторію придніпровської України і з огляду на військові валютарні відносини і дорожнечу, постановляється в частиннім зміненню XXVIII Розпоряду ДСВЧ – з дня 1 марта 1919 р. аж до відклику слідуючі належности. А. Додатки:

Степень	Додаток	
1) Підстаршини і стрільці	боєвий	полевий
Стрілець	10	7
Ст. стрілець	10	7
Вістун	15	12
Десятник	18	16
Ст. десятник	25	20
Бул. ст. десятник	30	25
2) Старшини		
хорунжий	45	35
четар	50	40
поручник	55	45
сотник	60	55
отаман	65	55
підполковник	70	60
полковник	75	65
генерал-четар	80	70
поручник	85	75

Переходова кватира належить ся дійсно (в натурі). За кватиру платять підвідділи і зараховують виплачену квоту у своїх розчислах на основі місцевими властями потверджених виказів. Виплачування переходового кватирового на руку забороняється.

Б) Старшинам, підстаршинам, стрільцям та жіночим силам належиться харч дійсно (в натурі) на основі обовязуючих приписів.

Тим, котрі харчу в натурі не побирають виплачується титулом дзвінкою за харч 50 гр. денно, а іменно:

500 гр. хліба	9 79 гр.
кава	3 27 гр.
обід	24 36 гр.
вечеря	12 58 гр.

При побиранню харчів з військових складів за заплатою, належить тверді ціни оголошені XLIV. Розпорядом з 6/IV.1919 (Вістник ч. 10, Рвк 120 1 ч. 3000 в, зал. Ввк 121 і ч. 3500 в) підвисити до чотирикратного виміру.

В) Цивільним та до військової служби необовязаним (на основі закона, про воєнні чинитьби покликаним), заводовцям виплачується їх дотеперішна винагорода враз з підвищенням до 40 гр. без харчу. Побираючим харч в натурі (дійсно) належить припадаюче дзвінке (під Б) стягнути.

Впрочім обов'язують постанови LI. Розпоряд. ДСВЧ з дня 13.IV.1919. (Вісник ч. 12. Ввк. 150, ч. 3691. зл. Ввк 149).

Г) Жіночі сили:

1) Санітарним силам виплачується:

а) санітарним сестрам місячно	1000 грн.
б) доглядачкам хорих	600 грн.
в) кандидатки на сестри та санітарки підчас вишколу	400 грн.

2) Канцелярійні і помічні сили:

а) телефоністки, телеграфістки, канц. помічні сили I кл. місячно	800 гр.
II кл. місячно	700 гр.
б) кваліфіковані професіоністи	500 гр.
в) швачки і шевкині	400 гр.
г) кухарки	300 гр.
д) прачки і послугачки і робітниці	250 гр.

Харч дістають всі в натурі.

Всі инші належности після дотеперішніх приписів.

ґ) службові поїздки.

Як старшинам так і стрільцям належиться підчас службових поїздок замість харчу в натурі (під Б) установлених дзвінке в подвійнім вимірі.

Цей рознаряд обов'язує з днем 16 липня 1919. Всі попередні з повисшими тратять рівночасно обовязуючу силу.

ЦДАВОУ, ф. 2129, оп. 1, спр. 3, арк. 108–109. Рукопис. Оригінал.

№ 268
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ПРО ТЕЛЕГРАМИ ГОЛОВНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКИХ РЕСПУБЛІКАНСЬКИХ ВІЙСЬК СТОСОВНО ЗРИВУ МИРНИХ ПЕРЕГОВОРІВ

19 липня 1919 р.

Do głównej Komendy Wojsk Polskich:

1) Główna Komenda ukraińskich rep. wojsk żałuje, że przez wojskowych delegatów Ukrainy i Polski w miescie Lwowie podpisana umowa o zawieszenie broni została zerwana, z powodu separatystycznego wystąpienia niektórych wyższych przedstawicieli galicyjskiej głównej komendy, teraz za to ukaranych.

2) Ukraińska Główna Komenda jeszcze raz podkreśla swoje chęci pokojowego współżycia z polskim narodem oraz prowadzenia wspólnemi siłami walki z bolszewikami, aż do ostatecznego zniszczenia tego wielkiego wroga kultury i cywilizacji.

3) Główna komenda ukraińskich rep. wojsk protestuje niniejszem przeciw niesprawiedliwej i niezasłużonej obrazy galicyjskish wojsk, gdyż z bolszewizmem nie mają one nic wspólnego, owszem są wielkie nieporozumienia. Teraz galicyjski naród i galicyjska armja przeżywa wielką tragedję, srogiego i niesprawiedliwego wyciśnienia za miedzę swojej ojczyzny poza Zbrucz i w tych ciężkich warunkach nie tylko,

że nie przechyla się na stronę bolszewików, ażeby przy ich pomocy ratować swoją ziemię, ale ze wszelką pewnoscią zbiera się i częściowo nawet wzięła udział w ogólnej walce wojsk zjednoczonej Ukrainy z bolszewikami.

4) Wobec tego, że sprawa Galicji ma być ostateczenie i sprawiedliwie w pokojowy sposób załatwiona, konieczne jest pewne naprężenie moralnych i fizycznych sił dla wzmocnienia moralnego stanu ukraińskish rep. wojsk, szczególnie części galicyjskiej armij i dlatego potrzeba pozostawić pewną możliwość ukraińskiej armji otrzymania głębokiego tyłu, na terytorjum zachodniej części ukraińskiej narodowej republiki, jako bazę uzupełnienia i tworzenia części armji.

Ukraine and Poland. – Vol. 1. – P. 225–226.

№ 269
ІНСТРУКЦІЇ ДЛЯ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ НА ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕГОВОРАХ ПРО ПЕРЕМИР'Я В ДЕМБЛІНІ

Не пізніше 19 липня 1919 р.

1. Pomimo zerwania 16.6 b. r. zawartych we Lwowie umów o zawieszenie broni między delegacją polską, pod przewodnictwem gen. Rodziewicza, a delegacją ukraińską, wysłana z ramienia głównego atamana wojsk ukraińskish, Petlury, pod przewodnictwem atamana Delwiga, Nacz. Dow. W. P. zgadza się jednak na ponowne prowadzenie pertaktacji z przybyłą z ramienia Petlury 19.7 b. r. do Lwowa pod przewodnictwem pułk. Szt. Gen. Lipki, nową delegacją ukraińską.

Nacz. Dow. W. P. daje przez to ponowny wyraz swej niezmienionej chęci i woli zaprzestania walk i uregulowania pokojowego współżycia obu narodów.

2. W skład delegacji ukraińskiej wchodzą:

Pułk. Szt. Gen. Lipko, jako przewodniczący,
Ppułk. Szt. Gen. Łewczuk,
Sot. Szt. Gen. Mszanicki,
Sot. Magalas,
Sot. Husar,
Sot. Łucki.

3. Nacz. Dow. W. P. deleguje do pertraktacji o zawieszenie broni z powyżej wymienionemi delegatami ukraińskimi następujących członków:

Gen. por. Durskiego, jako przewodniczącego,

Ppułk. Noszowskiego,

Rotm. Berger,

Por. Biernackiego.

4. Jako miejsce pertraktacji wyznacza Nacz. Dow. W. P. – Dęblin.

5. Pertraktacje należy prowadzić wyłącznie w imieniu Nacz. Dow. W. P. więc w charakterze czysto wojskowym.

6. Sprawa polityczna Galicji Wschodniej przedmiotem pertraktacji być nie może.

7. Podstawą do dalszych wszelkich petraktacji jest przyjęcie przez delegatów ukraińkich następujacych punktów:

a) linji demarkacyjnej polskiej na wschodnim brzegu Zbrucza (według wymagań taktycznych odnośnie do obrony tej rzeki), od ujścia ku źródłom tej rzeki, a potem wzdłuż linji Wołoczyska–Bazalja–Szepetówka, dalej linja Korzec–Olewsk.

Szepetówka, jako węzeł kolejowy ma być wspólnym ze względu na konieczność użytkowania przez nas kolej Zbaraż–Szepetówka–Równe. Kwestje komendy miasta, dworca i t. p. szczegółowo w umowie uwzględnić: biorąc przytem pod uwagę konieczność zabezpieczenia polskish transportów. Dokładne wytyczenie linji rozgraniczającej w Szepetówce przeprowadzi specjalna komisja.

b) ustalenie strefy neutralnej, położonej pomiędzy naszą linją na wchodnim brzegu Zbrucza, a zachodnim brzegiem rzeki Smotrycz, dalej Jachimowce–Bazalja.

Nacz. Dow. W. P. i główne dowództwo wojsk ukraińskich zobowiązuje się nie utrzymywać w tej strefie neutralnej żadnych wojsk. Służbę bezpieczeństwa w tej strefie pełnią komendy polskie.

c) termin wypowiedzenia zawieszenia broni 5-ciodniowy. Na wypadek wkroczenia bolszewików w strefę neutralną wymawia sobie Nasz. Dow. W. P. wolną rękę w posuwaniu się na wchód względnie południowy wschód.

W razie przedłużenia należy 5 dni przed upływem układu nowy układ podpisać.

d) ważność zawieszenia broni 30 dni od dnia podpisania układu.

8. Odnośnie do proponowanej przez Petlurę kooperacji wojskowej z Ukraińcami przeciw bolszewikom Nasz. Dow. W. P. przychylając się w zasadzie do tej propozycji podejmie akcję na Równe.

Jednak kwestję bliższego określenia współdziałania wojskowego pozostawia się przedmiotem dalszych obrad, w miarę jak delegacja ukraińska przedstawi odnośne konkretne wnioski.

Sprawa ta może być rozpatrywana dopiero po przyjęciu przez delegację ukraińską wszystkish naszych warunków i po oficjalnem zawarciu zawieszenia broni.

9. Oddanie wszystkich jeńców polskish ma nastąpić w przeciągu 15 dni od podpisania układu. Wzamian za to zobowiązuje się Nacz. Dow. W. P. oddać równą ilość jeńców naddnieprzańskich w tym samym czasie.

10. Rząd Petlury pozwala polakom osiadłym na Ukrainie, którzy schronili się przed bolszewikami na powrót do kraju i zabezpiecza im życie i mienie.

Dalsze instrukcje wyda Nacz. Dow. W. P. zależnie od przebiegu petraktacji oraz konkretnych wniosków delegatów ukraińskich, nieprzewidzianych w powyższej instrukcji.

Preprowadzenie połączenia Hughesem z Kamieńcem Podolskim zostało zarządzone.

O przebiegu petraktacji należy Naczelne Dowództwo W. P. stale informować, do czego służy specjalnie w Dęblinie urządzona stacja Hughesa.

1365/T2
TŁUMACZENIE.
Załącznik: 5

Punkty zasadnicze:

Na podstawie których delegacja wojska ukraińskiego może zgodzić się na zawieszenie broni między ukraińską a polską armją.

1) Natychmiastowe wstrzymanie operacji ze strony armij polskiej na wschód od Zbrucza z zakazem przekroczenia tej rzeki nawet pojedynczym osobom z wyjątkiem parlamentarzy i oficjalnych osobistości na podstawie prawa międzynarodowego.

2) Wspólna akcja bojowa armji polskiej i ukraińskiej przeciw bolszewikom i rozgraniczenie sfery operacyjnej tych armij.

3) Zabezpieczenie dla armji zachodnej części Ukr. Narod. Rep. (t. j. Galicyjskiej) korzystania z wszelkich środków pewnej części terytorjum wschodniej Galicji, koniecznych dla tej armji, dla prowadzenia wojny z bolszewikami na terytorjum wschodniej Ukrainy, przyczem wyklucza się prawo poboru obywateli polskiej narodowości na tem terytorjum Galicji wschodniej dla tego celu.

4) Zabezpieczenie obywatelom całej zachodniej części Ukr. Nar. Republiki, bez różnicy narodowości i to tak mieszkającym na tem terytorjum, jak i tym, którzy emigrowali z armją galicyjską osobistego bezpieczeństwa i tych ogólnych praw obywatelskich, jakie przysługują wszystkim mieszkańcom tego kraju na podstawie ustaw tamże obowiązujących.

5) Wyznaczenie pewnej linji na terytorjum wsch. części Ukrainy Narodowej Republiki z tem, że bez względu na to jakie wojska tam operują, czy operować będą, polskie czy ukraińskie na wschód od tej linji będą obowiązywały wszystkich mieszkańców ustawy Ukr. Narod. Republiki, że administracja tamże będzie należeć do urzędów tejże Republiki i że na każde żądanie rządu Ukr. Narod. Rep. gdyby on uważał te za konieczne i możliwe polskie wojska znachodzące się wówczas na wschód od tej linji, ma się przesunąć na zachód od tejże linji.

6) Wszystkie umowy na podstawie których delegacja wojskowa, polska i ukraińska mają dojść do zgody, nie mają mieć żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia kwestji politycznych i terytorjalnych Polski i Ukrainy, na konferencyi pokojowej w Paryżu.

Sekretarz delegacji kap. Roman Husar, m. p.
Przewodniczący delegacji Gen. Sztabu pułk. Lipko, m. p.

Ukraine and Poland. – Vol. 1.– P. 231–234.

№ 270
РАПОРТ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ АРМІЇ ПОЛКОВНИКА АЛЬФРЕДА ШАМАНЕКА ПРО ДИСЛОКАЦІЮ ВІЙСЬК

19 липня 1919 р.

1) Після наспівших донесень Поляки не будуть переступати Збруча, та відтягнули назад всі переступивші Збруч частини.

2) Про положення на большевицькому фронті доносить прилога. Зазначується те, що відділи большевиків в силі 300 люда заняли Вапківці, 400 люда Елтусково, а невідомими силами Зіньківці. Розвідчі відділи стверджено в Говорах і Ослямово.

3) Армія має ще два дні походу перед собою, щоб осягнути район, в якомуб могла упорядкуватись. Це подати до відома усіх стрільців

Дня 20 с. м. мають осягнути:

I Корпус район Борчитка–Вінцентівка–Потопна–Побоянка–Сцібори–Кузелівка–Сіняківці. Кмда Корпуса в Іванківцях. Початок походу 4 год. ранку. Обози позістають на загал на захід від річки Студенка.

II Корпус район Залесці–Балін–Гниловоди–Чечельник–Чайкова. Кмда Корпуса залишається в Гуминцях. Початок походу 16 год.

Обози позістають на захід Літки.

III Корпус в район Званчик, Привороть, Рункушів, Патринці, Вихватявці. Кмда Корпуса Званчик. Обози в західній части району для розташування, а не булоб там місця, направляти на південь на Стару Ушницю.

4) Охорони.

I-ий Корпус виставить охоронні та розвідні відділи в районі Мамовці–Григорово та висуне відділ складаючий ся із 1-го Куріня, 1-ої батареї і 20 їздців до Філянівки. Він має вести розвідку на північ та на схід, а Корпус забезпечить себе понадто передними сторожами від північно-східного напрямку.

3-тій Корпус виставить охорони взагалі над річкою Калу...* та веде розвідку на схід.

---

*Слово нерозбірливе.

5) 9-ту бригаду належить перевести в район Нестерівці–Гаповка, її підчинять ся бригаді полк Бізанца в Міцовцях. Група пполк. Бізанца становить запас на півночі цего району запоріжської групи. Її завданням є певно замкнути всі комунікаційні лінії до Ярмолинець.

Бригада УСС приходить одним курінем до Камянця-Подільського, а з рештою в район Маків–Шатава. Приходячий до Камянця курінь має вислати до Н. Кди одного старшину, щоб одержати вказівки відносно кватир.

6) Ізза зміненого положення на західному фронті, обози мають на будуче порушатись від заходу головних сил військ. Мимо цего однак належить дбати за відповідну охорону обозів.

7) Йде до всіх Корпусів, групи Бізанца, Команди Етапу, штабу Дієвої та Диктатора.

ЦДАВОУ, 2192, оп. 1, спр. 2, арк. 120–121. Рукопис. Засвідчена копія.

№ 271
ТЕРМІНОВЕ ТАЄМНЕ ДОНЕСЕННЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ МІНІСТЕРСТВУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПЕРЕМИР'Я

19 липня 1919 р.

W ślad tut. D. Nr. 647/II pouf. z dnia 19.7 b. r. zawiadamia Nacz. Dow. W. P. Min. Spr. Zagr. o przybyciu do Czortkowa nowej delecaji ukraińskiej składającej się z kilku wyższych oficerów ukr., która wręczyła tamtejszej komendzie pismo atamana Petlury z daty 17.7 b. r., które w dosłownem tłumaczeniu telegraficznie podanego tekstu w odpisie załącza się.

Nacz. Dow. zaznacza przytem jeszcze raz, że zgadza się w zasadzie na proponowane prowadzenie petraktacji o zawieszenie broni, uważa jednak jako minimum swoich warunków w Galicji linję Zbrucza, zaś na Wołyniu wolną rękę w poruszaniu się na wschód aż do osiągnięcia i umocnienia linji kolejowej Równo–Sarny.

Natomiast nie ma Nacz. Dow. zamiaru wzięcia na siebie większych zobowiązań co do kooperacji z Ukraińcami przeciw bolszewikom, a to z powodu tego, ponieważ wojska ukraińskie są słabe i niepewne i zachodzi obawa, że mogłyby nas skompromitować.

Haller, m. p., pułkownik

Ukraine and Poland. – Vol. 1. – P. 224.

№ 272
ІНФОРМАЦІЯ НКГА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ДИСПОЗИЦІЮ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН на 21 липня 1919 р.

20 липня 1919 р.

I. Положення ворога:

Большевики заняли 19 с. м. Солодківці. Ворог перекинув частини свого правого крила на ліве та натискає тепер в напрямі на Дунаївці. Лінія дієвої армії йде: Домбровка–Купінь–Пусочна–Карапчіївці–Томашівка–Удриївці–Лошківці–Страхівці–Проскурівка.

Власні частини заняли вчора Іванівні, на північний схід від Бар, а відділи находяться в поході на Стадуки.

Ворожі наступи з района Жмеринки відперто та здобуто 2 гавбиці.

II. Для відпочинку призначується слідуючи райони розташування: I-ому Корпусові (9-та бригада включно) район Міньківці–Філянівка–Брайлівка–Кігачівці–Александрівський Майдан–Жужевка–Кузелева. Команда Корпуса в Міньківцях.

Групіровка по дві Бригади в північній та східній, обози в полуднево-західній части, назначених районів.

II-ому Корпусові Дунаївці–Демянківці–Сеняківці–Кузелівка–Поболика–Кобойна–Волошубинці. Команда Корпуса в Дунаївцях.

Групіровка по дві бригади в північній та західній, обози в полуднево-східній части района.

III-ому Корпусові район Новая Ушица–Большия Стругі–Нова Гута–Вільховець–Мала Сцура–Мебутинці–Боршуківці–Пісець–Івашковиці. Команда Корпуса в Новій Ушиці.

Групіровка всіх Бригад в східній, обозів в західній части района. З огляду на стан частин та обозів полишається комендантови Корпуса управильнити похід після власного осуду.

І-ий Корпус має вечером дня 21 с. м. з всіми частинами безуслівно перейти лінію східний край Горчично–фільварок Зеленая, а ІІ-ий Корпус має сю лінію осягнути.

Команда Корпуса вкаже особливо на як найбільшу дісціпліну в поході, та похід в холодніших порах дня з коротшими та довшими відпочинками.

ІІІ. Забезпечення:

І-ий Корпус на лінії Майдан Морозовской (включно) – Грігор–Карисин–«Н. Н.» Ломачинці та потік Гаворка.

ІІ-ий Корпус на лінії Лєсьной Мукаров (включно)–Майдан Мизовской (виключно).

ІІІ-ий Корпус над потоком Вербова припираючи до І-го Корпуса.

IV. 21-ша Бригада остає, як наказано, підчиненою Групі полковника Бізанца.

V. Корпуси уоружать по можности обози та зголосять телефонічно, чого їм до сего не недостає.

VI. Команди Корпусів подбають про відповідне вирівняння запасів живності в Бригадах. Не сміє лучитися, щоби одна Бригада голодувала, підчас коли інша Бригада має надмір живності.

Команди Корпусів предложать до 24-го с. м. точний стан запасу живності після Бригад.

VII. Йде до: Корпусів, Групи Бізанца, Штаба Дієвої Армії, Диктатора та Команди Етапа Армії.

Шаманек, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 1, арк. 121. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 273
ЛИСТ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА КОМАНДУВАННЮ РУМУНСЬКИХ ВІЙСЬК НА ПОКУТТІ З ПРОХАННЯМ НЕ ЗАЛИШАТИ ТЕРИТОРІЮ ДО ОСТАТОЧНОГО ВИРІШЕННЯ АНТАНТОЮ ПИТАННЯ ПРО ДОЛЮ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

23 липня 1919 р.

До високої команди
Королівських румунських військ на Покутю

З причини, що Польські війська при заняттю Східної Галичини допускають ся грубих надужить супроти українського цивільного населення, натомість Королівські Румунські війська на Покутю поводять ся з українським населенням дуже людяно, а дальше тому, що остаточна політична судьба Східної Галичини з Покутєм є щойно предметом нарад Високих Правительств Антанти, просить Уповноважений Диктатор Західної Области Української Народної Републіки, щоби Висока Команда Королівських Румунських військ на Покутю зводила на занятих собою частях Галичини задержати свої війська аж до часу остаточного вирішення політичної судьби Східної Галичини.

Диктатор висказує просьбу, щоби Королівські Румунські Війська і на будуче поводили ся людяно з українським населенням Покутя та Високі Румунські Власти дали повне забезпечення політичних прав українського населення на Покутю.

Рівнож просить Диктатор Західної Области Української Народної Републики дати дозвіл тій части української інтелігенції, що виїхала з Галичини на Східну Україну і є неспосібна до боротьби з большевиками, повернути без перешкоди на Покутє до родин зглядно знакомих.

В Камянци на Поділлі, дня 23 липня 1919.

Диктатор Зах. Обл. У. Н. Р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 3, арк. 167. Машинопис. Оригінал.

№ 274
ІЗ ЗВІТУ ДЕПАРТАМЕНТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УНР ПРО СТАН УГА

23 липня 1919 р.

Каменец на Подолье

Разположение Галицийской Армии

Среди Галицийской армии распространяется дезертирство. Дезертиры укрываются по селам и, направляясь в Галицию, переходят р. Збруч. Поляки не чинят трудностей в переходе Збруча, что еще больше ускоряет дезертирство среди галицийских жолнеров.

Настроение среди галицийских старшин

Среди галицийских старшин можно услышать часто голоса неверия в украинское дело. Это обстоятельство ускоряет распространение враждебной агитации среди украинских старшин. Итак, наиболее часто распространяемой является агитация гетманцев и даже деникинцев.

Мнение украинской интеллигенции

Украинская интеллигенция вообще убеждена, что теперешнее правительство не в силе поставить украинский вопрос на положение европейского значения и не сумеет придать Украине значения в политических кругах Европы, поэтому следует, по их мнению, составить правительство из всех украинских партий.

Слухи

Поляки развивают агитацию в том направлении, чтобы распространять панику и нелады среди нашей общественности слухами, что польское войско получит вскоре приказ от представителей Антанты занять все Подолье.

Начальник отдела политического департамента В. Сирко
Каменец, Подольской губернии

23 июля 1919 г.

ЦДАВОУ, ф. 538, оп. 1, спр. 64, арк. 61. Рукопис. Оригінал.

№ 275
НАКАЗ КОМАНДУЮЧОГО АРМІЇ ГЕНЕРАЛА-ЧЕТАРЯ МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО ПРО ВЗЯТТЯ НА ОБЛІК УСІХ ВІЙСЬКОВИКІВ ГАЛИЧАН НА НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

26 липня 1919 р.

В порозумінню з Головним Отаманом наказую:

Всі Галичане – військові (старшини, підстрашини, стрільці і всі обовязані до військової служби), котрі перебувають на Наддніпрянській Україні а не є командіровані до корпуса Січових Стрільців, мають до дня 3-го серпня (августа) 1919 р. зголоситися в Етапній Стаційній Команді в Кам'янці на Поділлі, вул. Почтова, ч. 24 у отамана Котовича.

Всіх, котрі в означеннім речинці не зголосяться, потягнеться як дезертирів до карно-судової відвічальності перед Полевим судом.

Начальний Вожд Військ ЗОУНР: Тарнавський, генерал-четар, в. р.
Начальник Штаба Армії: Шаманек, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 1, арк. 187. Друкарський відбиток.

№ 276
НАКАЗ КОМАНДУЮЧОГО АРМІЇ ГЕНЕРАЛА-ЧЕТАРЯ МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО ПРО ПІДГОТОВКУ ДО НАСТУПУ

29 липня 1919 р.

Армія передержала важкий крізіс переходу за Збруч. Вона істнує кріпко далі. До 80 000 люда сильна, вона уявляє собою могучий чинник, із яким усяк мусить числитися. Сама її поява на Наддніпрянській Україні вистарчила вже майже, щоби спонукати московських комуністів до спішного відвороту.

Проскурів занятий, Жмеринка стоїть перед упадком. І так ми маємо цю потіху, що наше нещастя принесло нашим Наддніпрянським Братям ратунок перед національною загибіллю.

Стрільці! Метою, яку і Правительство і Команда Армії мають постійно перед очима, є відвести Вас назад на Родинну Землю. Не прийшов ще час одначе до того.

Рада Чотирох не сказала ще свойого ршення, а ми самі ще за слабі, за мало приготовані, щоби забрати собі силою оружжа це, що нам належиться.

Покищо головна річ використати час, щоби доповнити зброю та муніцію, присвоїти собі недостаючий нам ще вишкіл і вправу, та скріпитися під кождим зглядом. Тісна область одначе, на якій ми зараз находимося, заледво тяжко дає нам можність тут вижити. Ми мусимо її поширити, коли не хочемо завмирати з голоду та позбавити себе всіх можливостей дати Армії це, що вона потребує в оружжу і муніції, одежі та виряді.

Ми не сміємо тут спочивати безчинно та чекати, аж зійде якесь чудо з неба, а світ забуде на нас в нашій окремішности. Світ мусить знати про істновання Галицької Армії та широко чути про її діла.

Наколи ж я проте в найблизших днях видам тепер відпочиваючим частинам Армії наказ до походу в перід, хай кождий стрілець знає, що-хоч воно тим разом не йде проти Поляків то все-ж таки конечне для осягнення нашої оконечної цілі.

Етапні частини і заведення запілля за цей час будуть дуже пильно працювати, щоби на задах Армії завести лад і порядок та створити законні відносини, приготовити харч, зброю і муніцію, а з часом притягнути і місцеве населення до служби з оружжам для доповнення і скріплення нашої Армії.

Начальний Вожд Військ ЗОУНР: Тарнавський, генерал-четар, в. р.
Начальник Штаба Армії: Шаманек, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 10. Друкарський відбиток.

№ 277
РАПОРТ НКГА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ЗАМІНУ ГОЛОВНОГО УБОРУ ВОЯКАМ АРМІЙ

31 липня 1919 р.

Начальна Команда Г. А. бажає змінити шапку Мазепинку на кашкет російського крою.

Подаю про се слідуючи уваги:

Накриття голови якоїнебудь армії є вже характеристичною ціхою сеї армії. Воно мусить різнитися від накрить голови війська инших народів. Бо так велять практичні військові цілі.

Такі ріжниці черпає нарід зі скарбниці свого Духа, своєї власної культури, яка призбирала своєрідний склад ліній в одязі і архітектурі.

Через се стає шапка армії ціхою національної окремішности.

Наколи би наша армія приняла шапку крою якоїнебудь иншої армії, то буде се доказом на брак самостійного погляду, доказом, що нарід не в силі здобутися на власну гадку і понижається до послідування.

Наколи Румун наслідує в своїй шапці австрійський верх, а Болгарин німецький, то є се доказом убожества культури і доказом несамостійности, а що з тим йде доказом не рівнородности але друго- або третьородности.

Серб може не має гарної шапки, але се **його** шапка, се висказ його окремійшої культури. Він самостійно думає і має смілість власну гадку перед всіми висказати.

Через се його шапка симпатичніша як невільничий кашкет Румуна або Болгарина.

Висказуюсь за задержаням шапки Мазепинки, з тим, що головач шапки може бути круглий, обклад дещо низший і цілий крій шапки такий, як колишні шапки-Мазепинки, які вояки діставали, яку м. и. носить тепер і вчера 30/7 мав на голові Лев Лепкий проектодавець шапки Мазепинки.

Наколиж НКГА бажає доконче усунути шапку Мазепинку, то на український кашкет треба оголосити особий конкурс з грошевими нагородами, щоби свої і чужі артисти могли взяти в нім участь.

Покищо можна би запровадити Петлюрівку отже сей кашкет, який завели були у себе Січові Стрільці. Шапка антантівського крою, але головач над чолом поданий цілком взад а над тіменем звисає понад обруч шапки в діл.

Ніякою мірою не можна пристати на наслідування «кацапки», се є шапки російського крою, яку старшини української армії Західної Области УНР – навіть висшого степеня – покупили собі ще в Галичині зі взгляду на большевиків (!) мимо того, по 30 цвітня 1919 не було замовляти собі нових шапок іншого крою як лише «Мазепинки» (Вістник ДСВ... ч. 11 з 30/4.1919. XLVI. Розпоряд. з 22/4/1919).

Нашивання нових букв на рукавах побільшить ще більше латкастість Антантою, викликану заведеними вже дотепер нашивками по рукавах. Се увага відноситься до букви «г», яку практикують до нашивання в Галицькій Армії.

Підпис нерозбірливий

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 25. Рукопис. Оригінал.

№ 278
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НКГА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ОПЕРАТИВНІ ЗАВДАННЯ АРМІЇ

31 липня 1919 р.

Начальна Команда Галицької Армії позволяє собі замітити до директиви Ч.: 2067/К. слідуюче:

1) Другий Корпус не є в стані перед 10–14-дневним відпочинком посунутися вперід через Бужок. Не є можливо обманути ще раз війська, яким вже два рази обіцялося відпочинок, а які цього відпочинку до тепер не одержали. З тих причин останеться II-гий Корпус покищо на місці.

2) Приказана операція Галицької Армії на Житомір–Бердичів в ніякому способі не є матеріально приспособлена, операція сягає на віддаль 150–200 верств, а при цьому в тім районі не має ані залізниці, ані одної шоссе або ґрунтованої дороги.

Хотяй не числиться на урегульоване постачання Армії через постійні транспорти харчів та муніції – то все ж таки треба прирядити відсилку хорих, улаштувати шпиталі і убезпечити тили – себ-то прямо організувати Етап. Всі етапні Управління Галицької Армії находяться зараз в районі, який Галицькій Армії призначено. Коли вже 2-го серпня має зачатися похід вперід – тоді скорочасне перенесення всіх тих етапних уряджень прямо неможливе, тим більше що залізниця Камянець Под.–Проскурів зараз майже не до ужиття.

Зазначується, що передача цеї залізниці в тимчасове зарядження Галицької Армії – про що вже кілька разів прошено – являється крайною необхідністю.

3) Начальна Команда Галицької Армії запитує, що має статися з дотеперішним етапним районом Галицької Армії, позаяк операція на Житомір–Бердичів і дальше на Київ так богато потребує етапних уряджень, що на случай походу вперід не могла-би ані одна етапна галицька формація лишитися в дотеперішнім районі.

4) Аж до вияснення запитів в точці 2) і 3) є Начальна Команда Гал. Армії приневолена І-ий і ІІІ-ий Корпус оставити на загал на місці, а перевести лише малі пересування, потрібні для лучшого поміщення.

5) Позволяю собі ще замітити, що ані-одним словом не сказано, як думає Штаб Дієвої Армії перевести доповнення стрілецтва, яке при такій великій операції є конечно потрібним, єсли не хочемо дійти до мети лише зі Штабами.

6) Начальна Команда Гал. Армії не є тої думки, що всілякі матеріальні приготування цеї операції не є потрібні та остерігає перед початтям такої пригоди.

7) Ще раз звертаємо увагу, що урегульовання спільного Командування є крайно потрібним, при чім інтереси Галицької Армії належало-би відповідно її силі заступити.

8) Йде рівнозвучно до Штаба Дієвої Армії та предкладається Диктатурі.

Начальник Штаба Гал. Армії: Шаманек, полк.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 82. Машинопис. Оригінал.

№ 279
ЛИСТ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ УНР ДО НКГА ЩОДО ПОРЯДКУ ПРИЗНАЧЕННЯ ВИНАГОРОД ДЛЯ ПОРАНЕНИХ ВОЯКІВ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

31 липня 1919 р.

Згідно Закону 7-го січня б. р. про поліпшення стану служачих у дієвій армії УНР, в копії до цього додаваємого, раненим козакам і старшинам на Наддніпрянщині видаються допомоги в розмірі півмісячного, двохмісячного й чотирохмісячного окладу утримання, в залежности від утраченої по раненню здібности до праці.

Козаки Галицької Армії, котрі одержали поранення в бійках з поляками на теріторії Західньої області УНР зараз звертаються до Головного Управління Генерального Штабу з проханнями про призначення їм тих-же допомог за поранення в бійках з поляками.

Повідомляючи про це, Головне Управління генерального Штабу прохає повідомити, на яких умовах видавалися гроші пораненим в бійках з поляками козакам Галицької армії і разом з тим надіслати істнуючі по цьому питанню законоположення.

ДОДАТОК: копія закону від 7-го січня 1919 року.

Начальник Головного управління генерального штабу, отаман (підпис)
Другий помішник начальника Головного управління генерального штабу, полковник (підпис)

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 133. Машинопис. Оригінал.

№ 280
З ОПЕРАТИВНОГО ЗВІТУ ШТАБУ ДІЄВОЇ АРМІЇ ПРО ВЗЯТТЯ МІСТА ПРОСКУРОВА

31 липня 1919 р.

Спільний наступ з частинами братерської Галицької Армії розвивається дальше дуже успішно. Вчорашній день відзначився великими успіхами на проскурівському фронті. Після нічної атаки ворога вибито з Чорного Острова з великими втратами в забитих і ранених, між котрими є Китайці і відкинуто за річку Бужок, що тече в 10 в. на північ від Чорного Острова. Ми з боєм захопили 5 скорострілів.

Стрілець. — 1919. — 31 липня.

№ 281
ЛИСТ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЕРА УНР ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ФІНАНСУВАННЯ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

1 серпня 1919 р.

По Закону 19 липня ц. р. в розпорядження Військового Міністра на військові потреби Галицької армії асігновано 70 000 000 гривень.

Видатки за рахунок зазначеного кредіту згідно томуж Закону підлягають ревізії Державного Контролю.

Крім того п. 3 Постанови Ради Народніх Міністрів від 30 минулого липня Ч. 159 ухвалено: аби при видачі грошей на утримання армії Західньої Області Укр. Нар. Респ. встановити попередній контроль і взагалі той порядок, який існує в цій справі в Армії УНР.

Для здійснення обов'язків, які покладено на Державний Контроль цими Законами, я визнаю необхідним організувати при Галицької Армії Польовий Контроль, на скільки це буде можливим в залежности від вільних чинів Контролю і пристосовуючи останній до сістеми господарства Вашой Армії, на

підставі загальних правил про Військовий Контроль (закон Директорії від 14 лютого б. р.) з метою повірки ужиття кредиту уділеного Галицької Армії а також виучення сістеми Військового Господарства Вашой Армії.

Для виконання цього мною зараз командірується Польовий Контрольор Добрянський на правах головного Контрольора.

Отже щиро прохаю не відмовити в Вашому розпорядженні про допуск військовою владою Польового Контрольора Добрянського для виконання своїх обов'язків та забезпечення Польового Контролю при Вашої Армії помешканням, харчуванням, засобами пересування і иншим задовольненнем, крім грошового, які належать чинам Польового Контролю від Військового відомства на підставі Закону від 14 лютого б/р.

Прошу Вас прийняти запевнення в моїй щірій пошані і прихільності.

І. Кобачинський

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 140. Машинопис. Оригінал.

№ 282
ТЕЛЕГРАМА НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ НКГА ПОЛКОВНИКА АЛЬФРЕДА ШАМАНЕКА ДИКТАТОРОВІ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ВСТУП АРМІЇ ДО м. ПРОСКУРОВА І ВИХІД НА РІКУ БУЖОК

1 серпня 1919 р.

Офіціяльне повідомлення НКГА з 1/VIII 19 р. Наші частини які серед великого одушевленя населення дня 28/VII вмаршировали до Проскуріва осягнули лінію річки Бужок та зайняли на ній всі переходи. Ми заняли Межибож, Летичів і Деражжя. 7, 8 полки здобули в протягу трох днів два ворожі потяги а сьогодня лишень 25 скорострілів і 5 гармат. Наші літаки атакували успішні ворожі кольони коло Вишинці та їх розбили.

Полковник Шаманек

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 83. Рукопис. Оригінал.

№ 283
ТАЄМНИЙ РАПОРТ НАЧАЛЬНИКА ПОЛЬОВОЇ СТОРОЖІ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ОТАМАНА ІНДИШЕВСЬКОГО ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ПОСИЛЕННЯ БОРОТЬБИ З ДЕЗЕРТИРСТВОМ

1 серпня 1919 р.

З огляду на се що день в день утікає більше дезертирів на захід, забираючи з собою оповіди, коні, котрі по дорозі продають, а що полева сторожа крім служби в боєвій полосі мусить повнити іще службу кордону над Дністром і в самій стані, просить ся о виданя наказу підчиненій народній сторожі утворити кордон на західній границі Етапу а то на ріці Смотрич їх ласкаво повідомленя що в тій мірі заряджено.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 94. Рукопис. Оригінал.

№ 284
ТЕРМІНОВА ТЕЛЕГРАМА ПОРУЧНИКА ШИПАЙЛА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ПЕРЕХІД ПОЛЬСЬКИМ ВІЙСЬКОВИМ ЗАГОНОМ РІКИ ЗБРУЧ І ВТОРГНЕННЯ НА УКРАЇНУ

1 серпня 1919 р.

Годині 6 рано зайшов яром від Збруча з Війтківців польський відділ в силі 36 людей до Ластівець і сальвами ударив на приход села де приміщалася станиця кордону Збруча находячис два всего четаря сторожанки прочі ярі в скорбі за селом відстрілюючись поза ліси на край села враз озний завозить і сторожанкам рожним легко тричі кулями... ворожий відділ і повстарив приватними річами похіщивше на нашими три вози та в тий хвилі як хотів зраяване добро увезти зі села наші сторожники з укритя так сильно зачали пражити їх вогнем що ворог розбігся забираючи двох раниних вози назад віднято і одного надніпрянського козака а крім того взято одного жовніра в полон з прика-

зом консигнованого зараз відділу під моєю командою польська банда вивтікала в тім напрямі звідкіль прийшла певность зробленого ще переїзд лісни... 259 274 до котів 270 до ... пришло о 9.30 рано двох старшин і около 50 людей зоружені гранат а кромі того окружили село 2 сотні і де що іжців що прийшли через Слобідку Лихти... як ціль приходу було розвіданя їх чи населення не через козаків пересотдужана і чи похожани терплять голоду по 10 рано видійшли в напрямі Слобідки Жванець I/VIII сід. II, 30 в пош. Ч. 866.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 79. Рукопис. Оригінал.

№ 285
ВЛАСНОРУЧНИЙ ЛИСТ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ВИВЕДЕННЯ БРИГАДИ УСС З РАЙОНУ КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО

3 серпня 1919 р.

Вельмишановний п. Президенте.

З огляду на тяжкий стан харчовий як в самому Камянці, так і в околицях його, – а се може викликати небажані заворушення, – з огляду таким на концентрацію війська Галицької Армії в районі Камянця, що викликає ріжні провокаційні чутки та створює неабияку атмосферу серед різних кіл громадянства, вважаю необхідним негайне увільнення района Камянця од військових жертв. А для цього прошу дати наказ про очищення згаданого района од бригади УСС, аби тим самим очистити атмосферу і врешті покласти край ріжним небажаним розмовам, які не дають можливості ні працювати для добра держави ні просто дихати.

Про наслідки мого звернення дуже прошу мене повідомити.

З правдивою повагою до Вас

Петлюра

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 119. Рукопис. Оригінал.

№ 286
РАПОРТ ОТЦЯ ПРЕПОДОБНИКА МИКОЛИ ЇЖАКА ДО НКГА ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ДУХОВЕНСТВА В АРМІЇ З ДОДАТКОМ ДЛЯ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА

3 серпня 1919 р.

Реорганізація державного устрою ЗОУНР поставила Зарадче Преподобництво Укр. Військ в невластиву йому позицію і позбавила можности впливати на добір військових духовників і їхнє приділення, нарушила його авторитет, який конечний у всякій організації, ввага безголова і анархію в ряди укр. військового духовенства мимо найбільших зусиль ЗПРп забезпечити полеве духовенство Укр. Армії перед осудом історії за не сповнення як слід порученої йому задачі супроти свойого рідного народу та Вітчизни.

По проголошенні Диктатури приділено було ЗПРп до Команди Запілля і приказом тоїж Ч. 476 т. 9. полишено йому і надальше ті самі права і обов'язки, які були затверджені ДСВС з д. 4.II.1919 43. Вк 65. Остання модіфікація військового устрою з дня 12.VII с. р. спровадила формальну зависимість ЗПРп від підлеглого йому досі духовного референта при НКГА. Преподобний став тільки референтом Команди до якої приділений без найменшого впливу на організацію військового духовенства.

Супроти сього предкладається слідуючу схему організації Головного духовенства Укр. Війська ЗОУНР до затвердження:

1. Зарядче Преподобництво Укр. Війська є Духовним Урядом, підлягаючим безпосередно НКГА а приділеним до КЦА. Уряд дотеперішнього духовного референта НКГА зноситься, духовник НКГА єсть лише виконавчим органом ЗПРп.

2. Преподобник, якому поручено провадження ЗПРп є шефом всіх духівників Укр. Війська (подібно як шеф санітарний).

3. Референт і духовники Укр. Війська підлягають безпосередньо зарядчому Преподобн.

4. Військових духовників покликує ЗПРп. Тих, які не були рез. духовниками австр. армії в службовій дорозі предкладає до іменовання Державній Власти. В цей сам спосіб може наступити і звільнення духовників від військової служби, як що ЗПРп узнав особу духовника за невідповідну. Звільнення по причині

хвороби заряджує ЗПРп на підставі оречення висудної Комісії або свідоцтва властивого військового лікаря. Перенесення духовників з боєвих формацій до вишколів і лічниць, як що воно не слідує із за хороби або нездатности до полевої служби, довершує ЗПРп на внесення духовних референтів.

5. Духовних референтів при корпусних Командах назначує тільки ЗПРп, духовників до боєвих формацій і лічниць приділюють Корпусні Команди в порозумінні з духовними референтами, останні повідомляють про це ЗПРп.

Референт голосить запотребовання духовників до підлягаючих їм частин і лічниць ЗПРп.

7. Всі референти виконують рівночасно духовні функції в місци постою їх Команд як також культурно-просвітну працю.

8. Відпустки до 14 днів уділюють духовникам їх команди, повисще 14 днів уділить державна власть тільки на внесення дотичних духовних референтів.

9. Зарадче Преподобництво веде до часу утворення Державною Владою в порозумінні з Митрополитим Орд. полевого військового Вікаріату метрики укр. Армії і видає всякі урядові документи в обсягу його ділання.

Проситься о негайне затвердження предложеного внесення реорганізації духовництва Укр. Війська, щоб тим самим уможливити Зарядчому Преподобництву вести на дальше поручені йому агенди духовництва на хосен Укр. Війська та Рідного Краю.

Микола Їжак преподобник

Диктаторові ЗОУНР

Предкладаєся проект до затвердження з тим, що:

1) Постанова під 1) наведена зістала впроваджена дійсно в життя з хвилею утвореня Ком. Етапу Армії тільки ж не зістала Державною Властию формально затверджена;

2) В 4. цитаті в першім реченю по словах «до іменованя Державної Власти» належить додати слова «в службовій дорозі» т. ч. через НКГА.

6/8.1919.

(Підпис нерозбірливий)

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 5, арк. 89–90. Рукопис. Оригінал.

№ 287
РАПОРТ ХОРУНЖОГО НАРОДНОЇ СТОРОЖІ БОДНАРА ДО НКГА ПРО СТАНОВИЩЕ В РАЙОНІ СКАЛИ ПОДІЛЬСЬКОЇ

4 серпня 1919 р.

Розвідка яка повернула 4 серпня 1919 зі Скали голосить як слідує:

Польського війська єсть в Скалі ...* у чети.

Стаційна Команда перепровадилася зі Скали до Іванкова. 3 км від Скали.

40 підвод стоїть в Скалі в поготівно.

Поляки нарікають на Антанту, що їх зрадила, що они заключали уже мир з українцями і виносяться за Сян.

Війська польські відходять одні за другими в глубину краю і виправлюють їх з музикою, а поляки розголошують, що тії зістають розпущені домів, мабуть суто то старші річники, одначе єсть то польська видумка, бо війська тії мають вислати на оден з нових фронтів.

Рабунки і ревізії по домах відбуваються по кілька разів денно.

Польські війська ходять обдерті і босі, жебрачи хліба у тамтешніх міщан під покривкою, що їм ще недостатньо харчів.

З того всего можна винести, що зграбований через поляків в Галичині хліб вивезли до Польщі.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 158. Рукопис. Оригінал.

*Слово нерозбірливе.

№ 288
ЛИСТ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ПОЛКОВНИКА АЛЬФРЕДА ШАМАНЕКА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ З ПРОПОЗИЦІЄЮ НКГА ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПОШИРЕННЯ ЛИСТІВОК СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ГАЛИЧИНИ З ДОДАТКОМ ПЕРШОЇ ЛИСТІВКИ «УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ ГАЛИЦЬКОЇ ЗЕМЛІ»

4 серпня 1919 р.

До Уповновласненого Диктатора Західньої Области Української Народньої Республіки.

Начальна Команда Галицької Армії наміряє зачати злуку з нашим населенням Галичини і в тій цілі розкидувати літаками від часу до часу поодинокі прокламації інформаційного характеру.

В залученні предкладається першу з тих прокламацій і проситься о дозвіл сю агітаційну роботу зачати.

Начальник Штаба Армії: Шаманек, полк.

Український народе Галицької Землі.

До нас – на степи Великої України долітає Твій біль, біль поневоленого Народа. – В уяві бачимо смуток, яким залягла галицька земля під ляцьким панованням.

Кличемо до Вас: Вірте і прийде час свободи! На сторожі Будучности нас всіх стоїть Галицька Армія, велика числом і сильна духом.

Для Вас перейшла вона Збруч. Для Вас – разом з нашими Братами-Наддніпрянцями проганяє вона московських наїзників з Української Землі та стоїть вже по одно-тижневім бою під Старо-Константиновом та Вінницею.

Український народе.

Доки Ти маєш Свою Армію, – де-би вона не стояла, – яка живе тільки для тебе, – доти Ти гордо дивися в вічі противникови. Всі що здатні до зброї, не сидіть у хаті, переходіть Збруч

та вступайте в ряди Галицької Армії до борьби з наїзниками української землі. А прийде час, коли скріплена Галицька Армія — як побідниця гордо вступить у Галицьку Землю, пімстить Ваше горе та принесе Визволення з неволі.

Від тебе, український народе, жадаємо тепер: видержки спокійно і гордо час наїзду Ляхів.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 186—187. Машинопис. Оригінал.

№ 289
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ПОЛКОВНИКА АЛЬФРЕДА ШАМАНЕКА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО СТРУКТУРНУ ПЕРЕБУДОВУ АРТИЛЕРІЙСЬКИХ ЧАСТИН ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

4 серпня 1919 р.

1) Всі дотеперішні назви батерій уневажнюється, натомість твориться полки артілерії в цей спосіб, що батерії — приділені одній Бригаді — творять полк, який називається числом Бригади, на пр.: III-тий Корпус має II-гу, VIII-му, XI-ту і XIV-ту Бригаду; в виду цего має він 2-гий, 8-мий, 11-тий і 14-тий полк артілерії. Дотеперішній 2-гий полк артілерії стане полком артілерії Бригади УСС і війде в його склад батерія сотника Балтра.

2) Евіденція артілерійських старшин належить виключно до артілерійського референта так в Корпусі, як і в Армії. Артілерійські референти Корпусів і Команди Етапа Армії заложать в найкоротшім часі листу ранг (Rangtishe) всіх артілерійських старшин Корпуса (Команди Етапа Армії).

Дуплікат цеї листи переслати артілерійському референтови Армії.

Про всякі персональні зміни в старшинськім корпусі (відкомандовання, зміна приділення, відпустка, хорий, зранений, убитий) мають Команди полків під особистою відвічальністю комендантів голосити прямо артілерійському референ-

тови Корпуса, а цей негайно артілерійському референтови Армії.

3) Йде до всіх Корпусів, Команди Етапа Армії і предкладається до відома Диктаторови.

Начальник Штаба Армії: Шаманек, полк.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 223. Машинопис. Оригінал.

№ 290
ІНФОРМАЦІЙНА ДОПОВІДЬ ПОЛІТИЧНОГО ВІДДІЛУ МІНІСТРОВІ ГАЛИЦЬКИХ СПРАВ УНР СТОСОВНО ВЗАЄМИН МІЖ ВОЯКАМИ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ТА НАСЕЛЕННЯМ

4 серпня 1919 р.

В звіті за дні 30 і 31 липня 1919 пересланим відділом внутр. інф. деп. пол. Мін. вн. спр. говориться о тім, що з моментом переходу галицької армії і біженців через Збруч почались нарікання, які збільшують агітацію проти тут. Уряду,

2) що галицькі козаки жалуються на те, що они відріжнені від наддніпрянських і бажають злучитись в одну армію,

3) що козаки нарікають на своїх старшин, які не хочуть йти разом з ними в бій, а залишаються з заду,

4) що бажають придніпрянських старшин, та що при такому устрою гадають справа покращає на всіх фронтах,

5) що галицькі старшини говорять по німецьки і тим викликують огірчення селянства, яке вважає галицьке військо за чужинців, приписуючи нашому уряду злуку з Німцями і наміри знов посадити гетьмана узурпатора.

Зазначити треба, що сей звіт в більшій части опираєсь на самих фантастичних вістях, які своє жерело мають в самім відділі вн. інфор. пол. департам. внутр. спр.

До 1 і 2). Що правда нарікання були великі так серед біженців як і серед армії галицької, викликані у біженців в першій мірі

великою дорожнечою, а спеціяльно браком харчів і поміщення, однак тепер з введенем харчівні нарікання зменшились.

У козаків були і суть нарікання на малу платню, котра супроти великої дорожнечі не вистарчає на закупленнє найпотрібніших річей. Всі обвинувачують правительство в тім, що оно не рішучо поступає, та дотепер не приняло ніяких мір з цілі зменшення дорожнечі і запровадження ладу та порядку, як і у всіх державних установах так і в приватнім житю города.

До 3). Інформації подані (деп. пол.) що козаки нарікають на своїх старшин тому, що з ними в бій не йдуть належить завдячити з одної сторони агітації, яка ведеся всякими непевними елементами проти старшин, з другої сторони они мають жерело в брехливости нашого жовніра. Наведені факти послужуть доказом:

Оден золочівський курінь в однім місяци мав загалом 8 старшин страчених, з того 6 убитих, а двох ранених, підчас коли в тім самім протязі часу було всього 2 стрільців ранених ані одного убитого.

Необхідно при подаваню інформацій про галицького жовніра знати його психольогію. Характеристичне, що найбільшим приятелем стрільців суть старшини трусливі, котрі свою власну трусливість покривають тим що ухиляються від бою самі з командуваними через себе відділами, а опісля пускають в курс неімовірно брехливі викрути. Так само приятелями стрільців суть старшини, котрі рабують.

В часі першого відвороту галицької армії в Галичині було кілька случаїв, де стрільці навіть убивали старшин за те, що гнали їх до бою або перешкаджали рабувати (5 случаїв убійства старшин під Самбором, сотн. Януша убили в Підгайцях за те, що не позваляв рабувати, пор. арт. Олексія тяжко побили на двірци в Щирци за те, що гнав до бою).

Найбільший ворог козака той, хто забороняє рабувати і змушує стрільця до бою. Очевидно має ся на увазі тут мало свідомий і здеморалізований елемент стрілецький, більшість їде з запалом і повною посвятою за Вітчину.

Помимо всього бажають тільки своїх старшин а для тут. старшин не мають ніякого поважання і довіри, уважають їх за ворожих а що найменьше за індефірентних для української ідеї.

Подекуди відносять ся до них з кпинами. Я сам знаю один случай, де б. вахмайстер австр. кав. командирований до придніпр. кавалерії зістав іменований тут сотником. На бульварі пізнали його деякі товариші, з котрими він свойого часу служив, побачивши у него відзнаки сотника, сказали: «пане сотнику, умієте ви писати?»

На тутешних козаків дивлять ся з погордою та лехковажен-нєм, тому що у них не має ніякої дисципліни і браку витревалости в бою.

До тут. Уряду не мають ніякого довіря і пошани з огляду на безсильність власти і непорядки, які скрізь всім даються в знаки. Серед старшин загальне бажанне військовоі диктатури.

Старшини галицькі, як з розмов з ними виходить, — зовсім неінформовані про сучасне положення внутрішне і заграничне. Поясняє ся се тим, що все держиться в тайні а розвідка зовсім не дописує і властиво вповні заводить. До часописей не мають ніякого довіря, бо вісти в часописях подаються невірні або за пізно. Роботу тут уявляють собі як слідує: запровадженє сильної власти державної, використовуване всі інтелігентні сини галицькі, заведенє порядку, беззаглядна мобілізація всіх і добрий вишкіл при втягненю до него запасних і кадрових старшин та інструкторів хоч би навіть чужинців, зміна в начальнім командуваню в армії, бажання повернення генерала Грекова, до котрого відносяться з великим довірєм і пошаною. Що до правительства висловлюють бажання, щоби до поодиноких Міністерств війшли люди зрілі і впливові без огляду на партії. Начальні уряди повинні бути обсаджені фахівцями, хочби взяти їх з тут. бюрократії.

У відношеню до тут. населення справді не було ніяких сутичок, але приязних відносин не має з огляду на русофільство.

Чутки: По городу від кількох днів ходять чутки про великі напруженя поміж диктатором і директорією з одної сторони, а правительством з другої. Говорять начеб на нарадах які мали відбутися поміж диктатором та директорією мало що до зміни правительства і дальшої тактики на вні і зовні прийти до згоди. Вислідом тої конференції мала Директорія зажадати від кабінету димісії. Кабінет мав ухвалити не демісіонувати. Півторагодинна конференція президента міністрів Мартоса з членами

директорії і 4-огодинна конференція тогож з диктатором мала остаточно довести до згоди з тим, що кабінет остає, а галицьке Міністерство має бути скасоване.

Дезерції: З над Збруча повідомляють, що на однім відтинку переходить около 50 людий денно так галицьких козаків, як і інтелігентів біженців за Збруч. Поляки старих відпускають домів, молодих беруть на німецький фронт.

Повстання румунських військ в Бесарабії і на Буковині. У вівторок дня 29 липня 1919 зачалось в селі Ліпканах (Бесарабія) над Дністром повстання залоги румунської, так само в Чернівцях. Прийшло до проливу крови. Жовніри румунські викрикували: «досить ми воювали, всі пішли до дому, а ми тут сидимо». Завізвана артілерія і сильні відділи піхоти з Хотина вдушили повстання. Всюда запроваджено стан облоги, на границі зміцнено постерунки по два. Стан так заострений, що цивільне населення не може вийти на поле до роботи.

Відносини в тутешніх військ. гал. шпиталях: Хорі і ранені старшини, козаки, котрі поміщуються в шпиталях золочівськім і самбірськім жалуються на неможливі відносини, а спеціяльно в тім другім, де старшим лікарем Др. Юркевич.

Прохаю П. Міністра розпорядження вглянення в справи обоїх шпиталів, а спеціяльно самбірського.

За начальника відділу (підпис)

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 168. Машинопис. Оригінал.

№ 291
ЛИСТ НКГА ДИКТАТОРОВІ ЄВГЕНУ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ПРОПАГАНДИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

4 серпня 1919 р.

Щоби тутешній народ настроїти прихильно для нашої Армії, дальше – щоби Галицька Армія йшла в силі запровадити зглядно бути помічною в запровадженні ладу на Великій Україні, треба

тутешній народ познайомити з нами, треба відкрити перед ним: що ми за одні, чого ми прийшли, і що ми задумуємо робити.

Досвіди вказують, що села, які скрайно ворожо відносилися до Галицького Війська, по усвідомлюючім відчиті нашого старшини цілковито змінювали відношення зглядом нас.

Дальше – ворожа пропаганда проти нас є так грізна, що обовязком кождої Команди – кождого старшини є – цему протиділати.

З вдоволенням мушу піднести що деякі Команди зрозуміли вагу справи і станули всею силою до праці (1-ший Корпус).

Щоби одначе завести одноцільність у веденні пропаганди, я наказую слідуючу організацію:

1) при Начальній Команді Галицької Армії зорганізує Розвідчий Відділ Бюро пропаганди, яке подавати-ме дірективи і лєктуру Бюрови Етапа Армії, як і Бюрам пропаганди в полі, та вести пропаганду в районі осідку НКГА. Відповідно до праці збільшить РВ свій перзонал.

2) По Корпусам і Бригадам пропагандну працю вести мають РПВ в купі із – свого часу зорганізованими – Бюрами народної освіти.

3) Команда Етапа Армії організує при Команді Бюро пропаганди, яке перейме організацію пропагандної праці в етапі Армії. (Члени – нездібні до фронтової служби).

4) Дальше Команда Етапа Армії зорганізує пропагандні Бюра при Команді Груп етапних сотень, які при допомозі старшин етапних сотень вести мають пропаганду в районах Груп. Дефензивні Р. С., вислані начальною Командою Гал. Армії, мають війти в порозуміння з командантами груп і вести спільно працю в тім напрямі.

СПОСІБ ПЕРЕВЕДЕННЯ:

Пропагандні Бюра в етапі мають по можності у всіх селах, – одначе обовязково у всіх волостях, – із підпоручниками всіх сіл, які належать до даної волости, а Армія в полі – в переходячих селах, зробити зібрання та пояснити населенню, що:

1) ми горожане тої самої Держави і що ми прийшли помогти прогнати грабіжників-комуністів з Української Землі (назва «Комуніст» більше ділає, як «большевик»).

2) Що ми прийшли забезпечити здобутки республіканської революції, забезпечити Землю і Волю селянам.

3) Охороняти самостійність Української Народної Республіки, бо лиш у ній наша сила і будучність.

4) Завести ту ряд і порядок після желання мешканців.

5) Приготовити населення до мобілізації кількох річників, бо тільки сильна армія дає запоруку ладу в Державі і сохранить здобутки революції.

6) Вказати на конечність віддання воєнного матеріалу та доставу харчів для Армії.

Я звертаю увагу всіх командантів на вагу сеї справи.

Не тільки старшин – до цеї цілі призначених, – але всіх старшин з обов'язком: співділати в тім напрямі. Кожду вільну хвилину посвятити на ту ціль. Рівно-ж інтелігентну мужву втягнути до праці.

Я сподіюся, що не остане одно село, куди переходила Галицька Армія яке-би не було освідомлене про висше згадані справи.

Начальний Вожд Військ: Тарнавський, генерал-четар, в. р.
Начальник Штаба Армії: Шаманек, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 4, спр. 4, арк. 188. Машинопис. Оригінал.

№ 292
ВЛАСНОРУЧНИЙ ЛИСТ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ГОЛОВНОМУ ОТАМАНОВІ СИМОНУ ПЕТЛЮРІ ЩОДО ВИВЕДЕННЯ БРИГАДИ УСС З КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО

4 серпня 1919 р.

Високоповажний п. Головний Отамане!

У відповідь на цінне письмо нинішньої дати ч. 0. 1142 маю честь донести, що мимо найщирішої охоти піти на зустріч Вашому бажанню – на жаль вдоволити йому не можу з слідуючих причин. Спеціальних трудностей в стані харчевім не може викликати стаціонованя У. С. С. в найближчій околиці Камян-

ця, так як харчі для них дістають ся не з тої ж околиці но з цілью для прохарчованя армії призначеного району. За те присутність бригади У. С. С. в найближчій околиці Камянця являєся прямо конечним так з огляду на безпечність галицького уряду, — слухи про плянованя замаху на сей уряд все ще не умовкають, — як з огляду на дуже правдоподібну небезпеку несподіваного походу поляків на Камянець. Атмосфера в Камянці є справді невиносима, та після моєї думки за причину єї не може уважати присутність тут У. С. С., бо оно забезпечує лише спокій і порядок, по нині звістні вже п. Головному Отаману причин, о котрих усунення я вже кілька разів мав честь просити, на жаль до тепер даремно.

Прошу приняти запевнення моєї найглибшої пошани.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 119—120. Рукопис. Оригінал.

№ 293
ПОВІДОМЛЕННЯ ПРЕСОВОГО БЮРО ПРИ ДИКТАТОРІ ПРО ТРАГІЧНУ СМЕРТЬ ПОЛКОВНИКА ДМИТРА ВІТОВСЬКОГО

*Не раніше 4 серпня 1919 р.**

ПОЛКОВНИК ДМИТРО ВІТОВСЬКИЙ

Дня 4 с. м. згинув трагічною смертю б. секретар військових справ полковник Дмитро Вітовський.

Полковник Дмитро Вітовський, що був в останнім часі в Парижі як член української делегації на мирову конференцію, виїхав аеропланом разом з поручником Чучманом з Бресляв на Україну. На Прусько-Польській границі зістрілила польська гранична сторожа велетенський літак, котрим їхав полковник Вітовський. Він і сім осіб, що їхали з полк. Вітовським, впали жертвою нещасного випадку.

Полковник Вітовський це перший український Січовий Стрілець, що став до боротьби за долю свого народу в часі

*Дата встановлена за змістом документа.

європейської війни. В 1914 році з вибухом війни був першим ініціатором організації Українських Січових Стрільців і першим її сотником. В жовтні 1918 року полковник Вітовський перший організує перейняття влади у Львові, а дня 1 падолиста 1918 стає на чолі українського війська у Львові, перебирає владу і є першим командантом залоги міста Львова. Потім іменований Українською Національною Радою у Львові Державним Секретарем військових справ, якого уряд сповнював до лютого с. р., поставив головні основи в будові Галицької Армії. В марті с. р. виїхав полк. Вітовський як член Української делегації на мирову конференцію до Парижа, де цілий час невтомно працював для виборення самостійности нашому народові.

ЖИТТЄПИСЬ ПОЛКОВНИКА ДМИТРА ВІТОВСЬКОГО

Полковник Дмитро Вітовський, син родичів-селян, родився 1884 року в селі Медуха Станиславівського повіту. Початкову науку побирав в ріднім селі, а гімназію кінчив в Станиславові, а університет, правничий факультет, у Львові.

Вже як ученика третої гімназіяльної бачимо полк. Вітовського провідником гуртка гімназистів, котрі що неділі і свята їздять по селах з аматорськими виставами, уладжуючи фестони та народні свята. Нема села в Станиславівському повіті, де не зналиби студента Дмитра. Через це приходилося йому терпіти терпкі переслідування професорів-Поляків. Так виховувався полк. Вітовський. По зложенню іспиту зрілості записався Вітовський на правничий факультет львівського університету, де бере живу участь в академічнім життю, а по скінченню університету працює в адвокатській канцелярії Дра Партицького в Станиславові. Не одну прикрість приходилося Вітовському пережити від польських судів та старостів, з котрими не мало мав до діла, ведучи справи селян.

В 1909 році, коли перевезли до Станиславівської тюрми месника кривд галицького народу Мирослава Січинського, Вітовський організує утечу Січинського, котру і перевів. Три довгі місяці пережив тоді Вітовський в безперервній непевності за Січинського і товаришів, що брали участь в утечі.

В серпні 1914 р. з вибухом европейської війни Вітовський став першим в гуртку людей, що організують Українських Січо-

вих Стрільців, перший крок в боротьбі за визволення і самостійність українського народу.

Як перший сотник Українських Січових Стрільців йде зі своєю сотнею в рядах українського легіону, щоби дати світови знати, що український народ живе і здібний за себе боротися.

Через цілу війну бачимо Вітовського все на становищі, серед лютих морозів на Бескидії на степах Поділля. Голод і холод зносить, як кожний стрілець і всі його знали, всі його любили.

В 1918 році, коли австрійська армія прийшла на Україну, бачимо Вітовського командантом міста Жмеринки. Хто його там не знає? І залізнодорожний робітник, і міщанин і Жид пам'ятає стрілецького сотника, що не оден клопіт здіймив з цего міста, працюючи своїм добрим впливом і борючись з нахабним Поляком, бригадієром графом Лясоцьким, що стояв тоді в Жмеринці зі своєю бригадою.

В жовтні 1918 року виїжджає Вітовський на відпустку до Львова, де підготовляє перейняття влади, а 1 падолиста стає на чолі українського війська у Львові, перебирає владу і є першим командантом української залоги міста Львова.

Потім іменований Державним Секретарем військових справ організовує фронт проти Польщі. За чотири місяці невтомної праці вдалося йому зорганізувати так армію на фронті, як і запілля.

Дальше Вітовський це той спірітус мовенс, що довів до злуки обох українських республік в одну Народну Республіку.

В марті с. р. виїздить полк. Вітовський до Парижа як член української делегації на мирову конференцію, де до виїзду на Україну невтомно працює в дипломатичних кругах мирової конференції за виборення самостійности українського народу.

Дня 4 с. м. згинув в дорозі до Камянця на Поділлі, везучи нашому правительству важні відомости зза границі.

Як ясний метеор перебігає серед наших днів життя полк. Вітовського. Всі його знають всі його любили. Жив не своїм особистим життям, а все для свого народу.

В отсім важнім моменті історії українського народу бачимо першим героєм Дмитра Вітовського.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 2, арк. 1–2. Гектограф.

№ 294
КОРЕСПОНДЕНЦІЯ МИРОСЛАВА ІРЧАНА В ГАЗЕТІ «СТРІЛЕЦЬ» ПРО ПЕРЕГЛЯД В КАМ'ЯНЦІ-ПОДІЛЬСЬКОМУ ДИКТАТОРОМ ЄВГЕНОМ ПЕТРУШЕВИЧЕМ БРИГАДИ УСС

5 серпня 1919 р.

Перегляд Бригади УСС в Камянці

Немало здивувалися Усусуси, як почули, що в неділю 3 серпня 1919 буде перегляд їх частин. Бо й справді! За цілий час українсько-польської війни ніхто не навідувався до них з вищих державних мужів, ніхто не цікавиться ними. За це густо-часто навідувалися безпідставні наклепи непосидющих людських язиків. Та Усусуси забували їх, бо воювати зброєю і язиком вони не вміють.

А в неділю рано о год. пів до 9 стояли частини Бригади УСС на широкій площі перед залізничним двірцем в Камянці на Поділлі. Диктатор Зах. Обл. УНР заповів свій приїзд на 9-ту годину. Куріні в повному полевому наборові ждали в лавах, старшини ходили між сотнями і розказували хто приїде переглядати їх. Точно о 9-тій годині являється диктатор др. Петрушевич Евген в супроводі старшин. Залунали оклики команди, стрілецькі густі лави повернули голови в сторону диктатора. А диктатор відходив блище і німим поклоном дякував за честь, що віддавали йому. Переходив попри сотні, куріні, а за ним стежили сотки бистрих очей, ніби говорили: «Де ти, там ми! Що скажеш зробимо! Волею висланників наших батьків Ти приняв на себе тягар бути нашим опікуном-батьком!»

По короткій розмові зі старшинами, залунали звуки народнього гимну. Лави випрямилися і стали мертвими, ніби з граніту викопані. А кругом стояв здивований народ і шепотів між собою, що це приїхав «німецький президент» і військо вітає його... І не дивуватися їм. Карне, справжнє військо, яке вони останній раз бачили було німецьке, а це подібно йому.

В годину пізніше відбувся в середмісті біля ратуша почетний похід перед диктатором. В окруженні старшин стояв на крайчику хідника диктатор. Під такт чудних акордів січової музики

сунулися курені, сотні. Попереду на баских конях штаб Бригади, за ним штаб 1-го полку. Опісля курені зі скорострілами і сотнею саперською, за ними частина другого полку і т. д., а музика грала-вигравала. В її акордах кипіло ціле життя Усусусів від 1914 до 1919 року.

Карпати, зневіра і надія, похід на Стрипу, широкі лани Поділля і безмежні степи Херсонщини, та дикі хвилі Чорного Моря ставали перед очима кожному стрільцеви. Куди переходили Вони, там родилася нова пісня, що розказувала про їх турботи і втіхи всім... І пісні ці, це спомини їх праці, їх трудів.

Поважно пересувається гарматний полк Усусусів...

Диктатор витає всіх. Стоїть стрункий, у чорнім одінні, з обличчям блідим, запалим. А на обличчю його являється то жаль, то втіха, то бистра думка, що мигом заміняється у тиху-коротку задуму. А в очах то блискне, то загорить щось. Це зворушення і надія. Бо хто ж ці всі люди, що з пошаною переходять біля його і тільки німим зором питають його? Хтож ці люди, перед якими відкриває він, представник чотирьох мільйонів, свою голову? Це його руки, якими орудує він в державному життю! Це найкраща частина війська Галицької армії, це Українські Січові Стрільці. Ті самі, що ще ніколи не вкрилися неславою, ті самі, що до останнього боронили столицю Галицької України! Це ті самі, що дали основи при творенні Галицької Армії, ті самі, що власними ногами перейшли фронт від Карпат аж до Волині, ті самі, що розбивали ляцькі дівізії, добули Бережани і вкривали своїм трупом рідні поля від Львова аж по Збруч. Це ж ті, що на його наказ перейшли Збруч, щоб відітхнути і піти знову в похід, в кровавий похід через Київ до Львова... Він знає їх, бо хто ж не знавби Усусусів? І саме тепер вони, ті самі, яких з пошаною згадує українсько-галицьке громадянство, а навіть вороги, переходять біля нього і вдивляються своїми впертими очима, наче хотіли би блище пізнати найвищого представника галицького правительства. І обличчя стрільців помарнілі, бліді набирають живої краски, а в той мент забувається журба й безконечна туга за Рідним-Коханим Краєм.

В очах видців, що топляться вздовж улиці блестять сльози. Радости чи жалю? В одних на вид цих карних, січових курінів

надія розгорюється на кращу будуччину, в других жаль їдкий торгає серце змучене, зжурене...

Диктатор стоїть мовчки на давньому місці, а рука його не випускає капелюха.

Музика заграла дрібну-веселу коломийку...

Кіннота УСС підїздить. Коні рвуться вперед, на них як виковані з криці сидять січовики. Блищать шаблі до сонця, міняться в його проміннях червоні верхи їх шапок...

Переїхали.

Диктатор стоїть ще хвильку на місці, опісля йде на стрічу начальникові УСС, отаманові Букшованому. Довго держить руку отамана і висказує слова подяки й бажань йому і всему січовому товариству.

Акорди музики втихають, народ помалу розходиться, а у вузькій улиці заховуються останні чети тих, що занімають в історії визволення України першу сторінку, написану їх власною кровю.

Стрілець. – 1919. – 5 серп.

№ 295
ТЕЛЕГРАМА НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ПОЛКОВНИКА АЛЬФРЕДА ШАМАНЕКА ШТАБУ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА, З КОПІЄЮ ДИКТАТОРОВІ ЄВГЕНУ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АРМІЇ ТОПОГРАФІЧНИМИ КАРТАМИ

5 серпня 1919 р.

До штабу головного отамана. Копія Диктатурі штабу дієвої в частинах і командах. Гал. армії майже нема жадних топографических мап. Крапки. НК прохає прислати можливу кількість із своїх запасів а в разі відсутності их вжити всих заходів для скорійшого их набуття або з Румунії або з Германії.

НКГА. Шаманек, Полковник

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 1, арк. 298. Рукопис. Оригінал.

№ 296
РАПОРТ КОМАНДИРА 2 СОТНІ УСС ВІЙСЬКОВІЙ КАНЦЕЛЯРІЇ ДИКТАТОРА ПРО ХАРЧОВИЙ ПАЙОК ВОЇНІВ

5 серпня 1919 р.

Доноситься, що харчова пайка 2 серпня 1919 р. складалася в сутки з 250 гр хліба, 20 гр кави, 30 гр цукру, 300 гр мяса, 100 гр кукурудзянки, 10 гр сала, 5 гр соли і 5 гр тютюну, – котра дійсно була зїджена через стрільця в сутки.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 5, арк. 39. Рукопис. Оригінал.

№ 297
НАКАЗ КОМАНДУЮЧОГО АРМІЇ ГЕНЕРАЛА-ЧЕТАРЯ МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО ПРО ВИЗВОЛЕННЯ ПРОСКУРОВА І ПОВІДОМЛЕННЯ НАКАЗУ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ ПРО ВЗАЄМОВІДНОСИНИ АРМІЇ З НАСЕЛЕННЯМ

5 серпня 1919 р.

Дунаївці, дня 5 серпня 1919

§ 1. Похвала

В акції на Проскурів і в боях на північ від того, особливіші заслуги поніс II-гий гал. Корпус. Передусім визначилася IV-та Золочівська Бригада здобуттям двох панцирних поїздів разом з гарматами та скорострілами, через що здеморалізувала цілковито ворожі відділи.

Начальна Команда Гал. Армії з особливим вдоволенням стверджує отсі події і висказує всім учасникам, як старшинам так і стрільцям, своє признання і подяку.

§ 2. Виступ цивільного населення проти Армії

Наказ Головного Отамана Петлюри Ч.: 318 з 30 липня 1919 оголошується:

Вже кілька разів лучалося, що цивільне населення виступало з оружжям проти наших Галицьких військ, або на поодинокі частини.

В таких випадках наказую вживати як найгостріших мір.

1) Людей, які виступають проти Українського війська чи то наддніпрянського чи Галицького з оружжям в руці, належить розстрілити на місці, а все — здібне до оружжа — населення ворожого села мається евакувати з села та вислати під скортою до Етапно-Стаційної Команди Жванчик, або до тилового Команданта.

Команді Етапа Армії і Командантові Тила прилагодити відповідні поміщення та приділити відповідну скількість жандармерії.

Над інтернованим населенням негайно заряджувати слідство за участю військової судової влади Штаба Дієвої Армії, винних притягати до судової відповідальности, невинних повертати домів.

2) Села, в яких обстрілювано наші частини, перешукати за зброєю та муніцією і всю зброю відібрати.

3) Всіх перехоплених на псуванні телефонного та телеграфного дроту на місці розстрілювати — Підписав Головний Отаман Петлюра в. р. — Т. В. О. Начальника Штабу Дієвої Армії Отамана Тютюнник в. р.

§ 3. Назначення

Поручика Д-ра Давида назначується шефом Штаба при Команді Етапа Армії.

Начальний Вожд Військ: Тарнавський, генерал-четар, в. р.
Начальник Штаба Армії: Шаманек, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 224. Друкарський відбиток.

№ 298
ЛИСТ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЕРА УНР ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ФІНАНСУВАННЯ ПОТРЕБ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

6 серпня 1919 р.

Маю честь повідомити Вас, що про згоду Контролю на відпуск 333 550 000 гривень в розпорядження Військового міністра на військові потреби Галицької Армії Державним Контролем було сповіщено Голову Ради Народніх Міністрів та Державного Секретаря листом від 3-го біжучого Серпня під Ч. ч. 460, 461.

Т. в. об. Державного Контрольора (підпис)

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 194. Машинопис. Оригінал.

№ 299
ТЕЛЕГРАМА НОВО-УШИЦЬКОЇ ПОВІТОВОЇ ФІЛІЇ ДЕРЖАВНО-НАЦІОНАЛЬНОГО СОЮЗУ ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ З ПОДЯКОЮ ЗА ВІЙСЬКОВУ ДОПОМОГУ

7 серпня 1919 р.

Ново-Ушицька філія Державно-Національного Союзу, в котру входить 13 громадських організацій і партій, висловлює Вам і Вашій особі дорогому нам Галицкому війську співчуття з приводу тимчасового залишення Вітчини, щиро дякує за військову допомогу і запевняє, що поодинокі ворожі випадки проти галицької армії були наслідком неосвідомлення та большевицької агітації. Зараз темрява розсілася і Ушицька філія Українського Національного Державного Союзу як виразитель громадської думки щиро витає тісне обьєднання Наддніпрянщини з Галичиною. Голова філії Шевчук.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 4, арк. 282. Телеграфна стрічка. Оригінал.

№ 300
НАКАЗ КОМАНДИ ЕТАПУ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ № 25

8 серпня 1919 р.

1) Іменованя старшин

Зарадженє Диктатора ЗОУНР Ч.: 639 (През. оголошуєсь в цілости) Зарядження з дня 25 липня 1919 р.

Наслідком операцій на фронті і витворених через се відносин не вспіли всі Команди предложити внесків до іменовань. Тому заряджую: щоби всі команди предложили до 30 серпня 1919 в службовій дорозі до іменування всіх тих старшин, котрі відповідали услівам вже в дни оголошення сих іменовань. Їх підвисшення проголоситься з силою, обов'язковою від 1-го серпня 1919.

Предложити належить додатково:

Сотників, іменованих найпізніше	1.VIII.1916,
Поручників -//- -//-	1.VIII.1917,
Четарів -//- -//-	1.II.1918,
Хорунжих -//- -//-	1.II.1919.

Внески належить виготовлювати щодо кожного старшини на осібнім формуляри та всі рубрики докладно виповнити бо припізнення іменовань було викликано тільки тим, що Команди не відповіли повищим вимогам.

Камянец 26 липня 1919.

Др. Петрушевич, в. р. Диктатор ЗОУНР

До сего заряджую

Всі команди і відділи предложать в службовій дорозі додаткове внесення на іменовання приходячих на чергу до 15 с. м. К. Е. А.

2) До Ч. К. Е. А. Ч. 3603. Назначення

Відпис § 3 Наказу Військом НКГА Ч. 122 з 5.8.1919 оголошується Поручника Др. Давида назначується шефом Штаба при Команді Етапа Армії.

3) До Ч. К. Е. А. 3643. Заборона приниманя гал. ст. і козак. без дозволу в службу.

Наказ Військової Канцелярії Диктатора ЗОУНР в: 156 ст. оголошуєсь в військах: Подати певні факти щодо закуп на коней від наших жовнірів зі сторони наддніпрянського війська, як також щодо принимання дезертирів з Галицької Армії при оголошенню прик. Головного отамана Петлюри з дня 27.VII.1919. Ч. 288 щоби було можна починити потрібні кроки. Всякі тамтешні зарядження для Етапу Армії, які би були потрібні для Наддніпрянщини подавати закордонному Міністерству військ до відома і оголошення а взглядно до полагодження.

4) До Ч. К. Е. А. 3603. Виступ цив. населеня проти армії

Відпис § 2. Наказу військам Н. К. Г. і ч. 122 з 5.III.1919 оголошуєсь:

Наказ Головного Отамана Петлюри ч. 318, 30 липня 1919.

Вже кілька разів лучалося, що цивільне населення виступало з оружжам проти наших Галицьких Військ, або на поодинокі частини. В таких випадках наказую вживати як найстрашніших мір. 1) Людей, які виступають проти Українського війська чи то наддніпрянського чи Галицького з оружям належить розстрілити на місці, а все здібне до оружжа – населення ворожого села мається евакувати з села та вислати під скортою до Етапно-стаційної Команди Жванчик, або до тилового Команданта.

Команді Етапа Армії і Командантові Тила прилучити відповідні поміщення та приділити відповідну кількість жандармерій. Над інтернованим населенням негайно заряджувати слідство за участю військової судової влади Штаба Дієвої Армії. Винних притягати до судової відповідальності, невинних повертати домів. 2) Села з яких обстрілювано наші частини, перешукати за зброєю та муніциєю і всю зброю відібрати. 3) Всіх перехоплених на псуванню телефонного та телеграфного дроту на місці розстрілювати.

Підписав Головний Отаман Петлюра, в. р. Т. В. О.
Начальника Штабу Дієвої Армії Отаман Тютюник, в. р.

5) До приказу К. Е. А. ч.: 3679. Артилерійські старшини (спис)

Всі артилерійські старшини, приділені до КЕА (зглядно приділені до КЕА) зглядно приділені до відділів підчинення КЕА находячіся в збірні старшин в Калубаївцях надішлють негайно КЕА оружному референтові службовим листком слідуючі дати: 1) дата послідного австр. іменованя і ранги, 2) дата послідного укр. іменованя, 3) приділеня до австр. армії, 4) попередне і теперішне приділеня до укр. армії і т. п., 5) умотивовані претензії поправи ранг і т. п. при подаваню дат іменовань належить ссилати на дату дотичного австр. Вістника.

6) До наказу КЕА ч. 3623. Приділ служби ветеринар.

Приділені ветеринари аж до відкликаня повнять службу ветеринарну в слідуючих частинах:

1. Пор. вет. Івать з приділом КЕА з місцем осідку в Камянці Подільськім при повітр. Дивізіоні булавн. сотні КЕА. Харч. складі КЕА, обозній валці ч. 2, Команді народньої сторожі, одежнім складі, майстерні одностроїв.

2. Чет. Татарський з приділом при Стацийній Комді в Камянци повнить оглядини мяса в різнях. Команда повнить оглядини, а рівночасно помагає в службі пор. Івашеви.

3. Пор. вет. Куровецкий з осідком в Безносківцях з приділом до артилерійського вишколу повнить службу вет. в згаданім вишколі, дальше в обозі КЕА в Колубаївцях і викупно ... відділів вожакові.

4. Пор. вет. Бородайкевич з приділом до запасного коша кавалерійського з місцем осідку Фурманівка повнить службу при складі технічних матеріялів, коло народної сторожі в Китайгороднім вишколі УСС в Вихватнівцях.

5. Чет. Осторзецер при збірні обозів в Рахнівці.

6. Лічниця коней в Слобідці Балинській в таборі положених в Балині.

7. Згадані ветеринарийні лікарі підлягають в справах ... безпосередно КЕА і обозані суть найменше раз на два тижні перевести лікарський перегляд коней в визначених їм частинах та в міру потреби виїзджать до частин в ціли лікування хорих

коней. В тім напрямку війдуть в безпосереднє порозуміння з командантом частин. Частини яким вони приділені обовязані суть на жаданя діставати підводи, та виставити явний приказ як рівнож мають доставити відповідний помічничий персонал. Частини не вимінені в приказі звертаються о ветеринарийсько-лікарську поміч до найблизше осілого одного з ветеринарийних вимінених лікарів. Згадані ветеринарійні лікарі обовязані суть кожного місяця 1 і 15 надсилати викази письмено та клінічно-хорих коней як рівнож звідомлення про переведені перегляди до КЕА. Місця осідку ветеринарийних лікарів повинні інтересовані частини вести в свіденні.

7) До приказу К. Е. А. 3699. Однострої для старшин КЕА.

Зарядженя Начальної Команди Інтенд. Ч. 250: Приділено для старшин в Етапі слідуючи части однострою: 20 блюз, 20 штанів, 30 шапок, 20 пар біля, 90 м сукна на однострої, 70 м сукна на шинелі (гранатового), 100 м сукна на шинелі (бронзованого), 80 м сукна синього, 50 хустинок, 50 кг скіри на золі, 15 кошів, 300 шт. тоалетового (сукна) мила. Однострої сі перебрала Зарядча Комісія КЕА в ціли обділеня ними старшин. З згляду на малу скількість запасів можуть на ці однострої рефлектувати тільки ті старшини, котрі мають лиш один гарнітур однострою і той винещений а ще не побирали з військових складів УНР однострою.

8) До приказу К. Е. А. 3557. Лічниця для коней ч. 1.

Лічниця для коней, ч. 1 перенесена з Колубаєвич до Слобідки Балинської.

9) До приказу ч. КЕА 3654 ч. 214

Зарядженє Нач. Інт. Г. А. при К. Е. А. І. ч. 214 оголошуєсь в цілости:

Всі постанови і прикази котрими змінено денну пайку харчу, постановлену зарядженням Д. С. В. С. з дня 21 лютого 1919, Звк. 84-1. ч. 845/19 (Вістник ч. 7) зноситься з днем 11 серпня с. р. і понявши від сього дня включно належиться денна пайка харчу у постановлений висше наведення зарядження в висоті сеє: консервова кава (подвійна пайка по 36 гр) з 10 гр цукру, закришка 5 гр, м'ясо 300 гр, каша (фасоля або горошок) 200 гр, сіль 30 гр, цибуля або часник 5 гр, перець або паприка 0,5 гр, омаста 25 гр, оцет 2 гр, мука 20 гр, хліб 500 гр, або сухар 300 гр.

Постанова сього зарядження про допускаємість підмінку кави має звучати:

За одну пайку консервової кави 36 гр з 5 гр цукру:

а) 15 гр чаю або 3 гр підмінку чаю, 25 гр цукру і 3 гр руму

б) 25 гр муки до вареня, ... 1,5 гр кляру.

в) 24 гр підмінку кави (без цукру) і 35 гр цукру

г) 0,5 молока

д) 20 гр юшочної консерви

Для коней дається:

а) тяжкої 6 кг

великої раси 4

малої 2 вівса або підмінків

б) тяжкої 6 кг

великої раси 5

малої 4 сіна або підмітків.

Для худоби:

Сіно 5 кг і солома 2 кг або 36 м^2 пасовиска, або 40 кг зеленої паші.

Для безрогої: 2 кг кукурудзи або 4 кг ґрису, або 6 кг бульби.

10) До приказу КЕА ч. 18

Частини Галицької Армії, в яких находиться поч. майн. Дорош Осип і Копертинський Володимир подадуться до відома Ч. 361.

11) До приказу КЕА ч. 3635.

Підпор. Козма Володимира приділеного до ... Комісії ч. 1 піднесено з 1.VII с. р. до степеня хорунжого.

Командант Етапу Армії

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 5, арк. 68. Рукопис. Оригінал.

№ 301
РАПОРТ КОМАНДИ НАРОДНОЇ СТОРОЖІ ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ОХОРОНИ НА КОРДОНІ ПО РІЧКАХ ДНІСТЕР І ЗБРУЧ

8 серпня 1919 р.

В слід тамтейшого приказу ч. 592 з дня 24/7.1919 голосить ся, що виставленє кордонів вздовж Дністра і Збруча наступило вже 18-ого липня 1919 на одержаній устний приказ.

Кордон на Збручи: Командант хор. Боднар з осідком в Рихті обіймає 6 станиць в силі 20—30 мужа а то: Фридрихівці, Ласківці, Рихта, Княгинін, Ластівці і Ісаківці.

Кордон над Дністром: Повіт. Командант Антін Тягнибок з осідком в Устю обіймає 5 станиць в силі 20—30 мужа, а то: Яруга, Устя, Руда, Жванець і Брага.

Для обох Кордонів назначила Команда Народної Сторожі пор. Миколу Шипайла провірюючим старшиною з осідком в Жванци.

ЦДАВОУ, ф. 2192. оп. 1, спр. 1, арк. 4. Машинопис. Оригінал.

№ 302
ЦІЛКОМ ТАЄМНИЙ РАПОРТ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ АРМІЇ ПОЛКОВНИКА АЛЬФРЕДА ШАМАНЕКА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ОПЕРАТИВНУ ОБСТАНОВКУ НА ФРОНТІ

8 серпня 1919 р.

Як я вже представив був в мойому 1-ому Меморандум ... 4318/ таємно, захоплення району Винниці дає певного рода запоруку забезпечення флянків і задів наміреної лиш в напрямку на море операції.

Ця запорука росте очевидно в міру того, як у сподіваних раз під Жмеринкою боях вдасться не лишень викинути ворога з його позицій, але й цілковито розбити.

В тім случаю можна-би відважитися на переслідування ворога аж до лінії Казятин—Бердичів перевести лише слабшими силами, хоч-би от Запоріжською Групою на Казятин і одною або евентуально двома Бригадами II-го Корпуса на Бердичів, під час коли зараз в районі на південь від Бару скупчений III-ий Корпус як також наспівший в район Жмеринка I-ший Корпус можна-би було звернути до напрямку на Одессу.

I-ий і III-ий Корпуси в злуці з 3-тою дівізією полковника Удовіченка вистарчать з певністю для того, щоби скоро й певно справитися з находячимися в районі на південь від Жмеринки ворожими силами, які — числячи високо — можна числити до 4000 люда.

А через це відтворено-би дорогу аж майже до Одесси, так що можна-би було сподіватися около 400 верств довгу дорогу перебування в 1 і 1/2 (півтора) місяцях. В цей спосіб при кінці вересня було-бися в околиці над морем.

Після справленняся з ворогом на південний схід від Жмеринки, мається можність відтягнути дівізію Удовіченка на північ та звільнити нею більшу часть — як не цілий — II-гий Корпус. Наколи I-й Корпус опісля скупчиться десь в районі Бар—Жмеринка — як стратегічний запас, то тим з одної сторони буде забезпечений район Проскурів—Винниця, а з другої сторони буде промощена дорога для злуки цілої Галицької Армії, коли візьметься під увагу переведення цего Корпуса також в напрямку на Одессу.

А наслідком цего буде і то, що ідучи в напрямку на Одессу війська будуть цілковито з задів забезпечені; можна буде улаштувати і етап і постачання, так що особливші лихі сторони тої операції були-би через це усунені.

Тут коротко начертана операція з військового боку особливо симпатична лише для того, що вона провадить до того, що всі ворожі сили, які можна буде осягнути, будуть по порядку розбиті. Таращанська дивізія зістала коло Проскурова і на захід від того — коли не знищена — то все-ж таки побита.

Із ворожими, в районі Жмеринки находячимися, силами ми справимося правдоподібно в найблизших днях. Після укінчення цеї операції мав-би сполучений наступ Галицьких Корпусів та дівізії Удовіченка справлятися з третьою групою ворожих сил.

Йде до Генерала Курмановича, Штаба Дієвої Армії та предкладається Диктаторови.

Начальник Штаба Армії: Шаманек, полк.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 5, арк. 2. Машинопис. Оригінал.

№ 303
ЗАЯВКА ОПЕРАЦІЙНОЇ КАСИ БРИГАДИ УСС КОМАНДУВАННЮ БРИГАДИ ПРО ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ у серпні 1919 р.

10 серпня 1919 р.

В залученню предкладається запотребовання гроша на час від 10 до 20 серпня 1919.

Інтендантура Команди Етапу Армії не хоче признати Операційній Скарбниці Бригади УСС на 2-гу десятню с. м. ніякого зачету. Стан готівки в скарбниці виносить з нинішним днем: 273 105 грн. 19 шаг. – На це надіслала Інтендантура Бригади УСС слідуюче запотребовання гроша на 20-гу десятню с. м.

Стан Бригади УСС: 6500 людий, 1450 коний.

Предмет	Сума Гривень
мяса	3 200 000
паші	700 000
ярини	1 600 000
муки	1 800 000
тютюну	500 000
черевиків	700 000
мила	100 000
на прочі дрібні видатки	200 000
Разом	8 800 000

Тому що Бригада УСС находиться в Камянци на Под. – мусить видавати більше гроший, як инші відділи за Камянцем. В Камянци і околиці ціни є подвійні.

Від 1 с. м. тепер набрала Бригада УСС від Інтендантури Команди Етапу Армії: 1102 кг муки, 25 кг солонини, 250 кг соли і 25 кг мила.

Решту харчів та потребів і пашу муситься закупити за готівку.

Крім сего на виплату заслуженини для мужви і прочі непредвиджені видатки, для всіх відділів треба 2 200 000 грв.

Отже на 2-гу десятню серпня 1919 запотребовується суму 11 000 000 грв. словами: одинайцять міліонів гривень.

Володимир Кипріян

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 5, арк. 96. Рукопис. Оригінал.

№ 304
ПРОТОКОЛ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕРЕВІРКИ III ГАЛИЦЬКОГО КОРПУСУ, ПРОВЕДЕНИЙ ЗГІДНО З НАКАЗОМ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА

11–15 серпня 1919 р.

Протокол

Описаний з нагоди екон. зарядженої провірки III гал. корпуса на підставі приказу Диктатора ЗОУНР з дня 4 серпня 1919 Ч. 806/інт.

1) I і II сотні Етап. Куріня III гал. Корпуса в Єлтушкові.

а) Стан сотень

2 старшин, 134 підстаршин і стрільців, призначених до легкої служби без збруї (з того 10 стрільців і 1 підстаршина як ... відділ, 42 стрільців як охорона жнив в Курилівцях мурованих), 8 коний (власність держ.), 3 вози і 1 полева кухня.

б) Каса.

На підставі документів і записок Касових, проваджених на відірваних картках (одноцільної книги «Vormer ... Gelder» нема) успільнено решту касову готівкою 7668 гривень 75 шагів.

в) Однострій і обув

Стан на загал лихий, конечна потреба 55 блюз, 60 штанів, 22 пари черевиків та 112 пар сорочок і підштанків.

У стрільців 112 людий немає зовсім або в дуже лихім стані сорочки і підштаники, прочі люди мають тільки по 1 парі біля на тілі поза тим нічого більше; 22 людий повнить службу босо.

г) Збруя і муніция

52 крісо австр. і 470 набоїв

7 російськ.

1 маш. кріс «Levis» америк. і 1050 набоїв.

Законсервоване збруї добре, в стрільню вправляєсь вся мужва.

д) Харчі

Підручного харч. магазину нема; люди набирають харчі в натурі з етапного харч. складу. Їду приготовляють в власнім заряді.

Запитані про харч, деякі скаржаться, що пайка замала, другі уважають пайку достаточною. Усі подають згідно, що пайки набирають однаковім вимірі. Загально брак сушни. Запитані про харч нинішного дня заявляють що на сніданє і вечеру мають каву а на обід юшку з мучною заправкою і крупами, кусок мяса та 1/4 хліба т. є. 250 гр. на цілий день.

Замітка

Запримічено барк інвентарів, леґітим. карток, правильних записків про держ. гроші.

Командант адміністр. четар Яків Шах не був в змозі навести докладної касової готівки. Виказав готівкою 17 000 гривень а після сего в сій квоті є також і єго гроші, яких висоту подати не вміє.

Каси т. є. скринки касової усего відділу немає, гроші носить Командант при собі разом зі своїми грішми в одній купі.

Зарядженя

Наказано Командантови 1) гроші держ. т. є. квоту 7668 гривень 75 шагів яка після записків касових є власностию державною – переховувати віддільно від єго власних грошей,

2) провадити докладні записки що до держ. грошей в осібнім журналі та замикати його кождого дня, щоби в котрій хвили мож було провірити стан каси,

3) зажадати від Інтендантури III гал. Корпуса заповнення недостаючих частин одностроїв, біля та обуви,

4) зажадати від інт. III гал. Корпуса шкури (Brandsohlenleder) та починити власним шевцем сотенним обув як також наказано

зажадати дозволу на закупно звичайного полотна в скількости необхідно потрібній до полатанки діравого одежу,

5) наказано негайно заложити докладний «Інвентар» цілого державного добра, яке є в посіданю відділу а особливо коний, котрі приказано заосмотрити знаком для зазначення державної власности,

6) наказано заосмотрити мужву в приписані леґіт. карточки.

Єлтушково, дня 11 серпня 1919.

2) Булавна сотня Етапної Команди III гал. Корпуса в Єлтушкові

а) Стан сотні.

9 старшин, 34 підстрашин, 73 стр., 25 цивільних візників, 2 жіночі сили, 14 державних і 50 коний цивільних, 1 кухня полева (росийска).

б) Каса

Решта касова 29 986 грив. 45 шагів, котру по перегляненю записку касового в касі знайдено. Скрині Касової нема; Каса (гроші) в перехованю у бувшого Команданта пор. Зубрицького який ще не передав її теперішному Командантови Василеви Вільчинському відсутному з причин службової поїздки.

Акт рахунковий за місяць липень відданий ліквід. старш. Етап. Кдп. III Гал. Корпуса.

Записок касовий і всі прилоги в порядку, ведені точно і дуже старанно.

в) Однострій і обув

Цілковитий брак обуви у 20 людей, решта обуви по більшій части дуже знищена. Одострій подертий, плащів брак, багато людий без сорочок і підштанків, так що однострій носить по голім тілі.

г) Збруя і муніция

7 австр. і 3 рос. кріси без муніц.

д) Харчі

Харчі побирає сотня з Харч. складу та приготовляє в власнім заряді.

Провірено каву видану мужві на вечеру, була добра і в достаточній скількости.

Замітка

Харчовий журнал (Verpil. Rapp. Journal) і листа преденцийна (Prasenzstandesliste) а також листки льону (Zohmugozettol) проваджені точно і впорядку. Люди мають леґітимаційні виказки, магазину підручного харчів нема, цілковитий брак інвентарів.

Сотня заложена перед місяцем.

Зарядженя

Наказано зажадати від Інтенд. III Гал. Корпуса бракуючих а необхідно потрібних частин однострою і обуви а головно починити подерті части однострою і обуви у власнім заряді.

Наказано негайно заложити точний «Інвентар» всего держ. майна в посіданю сотні, а записки касові кождого дня замикати та виказувати касову решту.

Єлтушків, дня 12 серпня 1919.

Нач. інт. див. З. О. У. Н. Р. (підпис нерозбірливий)
Мих. Замойський, пор.

3) Етапна лічниця III гал. Корпуса в Єлтушкові

а) Командант сотн. лікар Др Лопатинський (ще не переняв), екон. рах. рефер. офіційний. рах. Походжай.

б) Стан лічниці 5 старшин, 1 медичка, 1 саніт. сестра, 1 помічна сила жіноча, 2 доглядачки окремо, 2 ст. дес. (довше служ.), 7 инших підстаршин і 19 стрільців, 13 візників, 24 приватних і 2 держ. коний, 12 приватних і 1 держ. возів. Кухонь полевих нема, а лише 2 баняки 1 на 15 і 1 на 50 літрів.

в) Каса після замкненого записку касового виказала квоту 18 428 грив. 05 шаг.

По докладнім провіреню документів справлено решту касову на 21 628 грн. 05 шагів і сю квоту по остаточнім перечисленю готівки сконстатовано. Ріжниця межи первисно сконстатованою рештою касового а рештою дійсною визнаєся тим що в записці касовій деякі позиції вписані хибно 2 рази в розхід, далі, що позиція касова під датою 8/8 с. р. в квоті 200 гр ніякою прилогою удукументована, прилоги не впорядку.

Записок касовий ведений на відорваних картках а не в книзі, не впорядку і робить вражінє більше приватної записки а не урядового документу.

Каса сама після заяви старш. Походжая міститься в й єго приватнім помешканю в куфрі під сторожею.

г) Акт рахунковий за червень і липень ще не відданий лікв. старш. Кдн. Епату III Гал. Корпуса.

д) Однострій і обув.

Обуви немає зовсім 15 людий, 8 людий немає сорочок і підштаників, 2 людий штанів, загальний брак плащів.

з) Збруя і муніция.

Нема ніякої.

ж) Харчі

Харчі набирає лічниця з харч. складу Ет. КДП III Гал. Корпуса. Потрібні середники поживи для хорих (яйці, молоко) купує лічниця.

Замітка

Інвентарна держ. майна – крім ліків і знарядів лічниці – нема і доперва закладаєть ся харч. журнал (Verpil. Rapport. Journal) і листа презенц. (Prasenzstandesliste) нема лишень неточні записки. Є заложена книга на записки касові і відти що буде провадитись. Виказки леґітимаційні люди мають.

Зарядженя

Наказано негайно усунути визже навідені хиби та недостачі в осібности заложити докладний інвентар та записок касовий, який належить каждого дня замикати в ціли устійненя стану касового.

Єлтушків, дня 12 серпня 1919.

Нач. інт. див. З. О. У. Н. Р. (підпис нерозбірливий)
Мих. Замойський, пор.

4) Етапна жандармерія III Гал. Корпуса в Єлтушкові

а) Командант: четар Никола Танковид

б) Стан: 4 старшини, 94 підстр. і стр., 3 цивільні візники, 6 цивільних і 8 держ. коний, 2 цив. і 4 держ. возів, 1 австр. полева кухня.

в) Каса: залишок касовий (справлена книга) ведений порядно і точно, прилоги в порядку. Решта касова 13/8 с. р. 38 829 грив. 69 шаг. найдена в порядку. Скринки касової нема, гроші в переховаю Команданта

г) Одноустрій і обув

Обуви немає зовсім 2 людий, плащів 7 людий, 1 пара біля є у кождого, також штани і блюза.

д) Збруя і муніция

Австр. крісів 76, до того 950 набоїв, 1 російськ. і 25 набоїв.

з) Харчі побираєсь з Ет. харч. складу купується лиш з харч. релютум. Харчі в достаточній скількости і добре приготовлені, як се комсія наглядно переконалась.

На обід подано мужві кашу з клюсками і бараболями та мясо.

Замітка

Акт рахунковий за липень відіслано влас. до лікв. старш. Ет. Кдп. III гал. Корпуса. Листа предани. Журн. харч., Книга наборова і записок Касовий ведені старанно, точно і чисто. Слідно сумлінну працю Команданта та рах. підстаршини.

Є малий підручний магазин з запасом (невеликим) муки, цукру і т. п.

Бракує інвент. держ. майна, виказки леґіт. люди мають.

Зарядженя

Заряджено заложити інвентар держ. майна а записок Касовий щоденно замикати, в цілі успішненого стану каси.

Єлтушків, дня 13 серпня 1919.

Нач. інт. див. З. О. У. Н. Р. (підпис нерозбірливий)
Мих. Замойський, пор.

5) Етапний Харч. склад III гал. Корпуса в Єлтушкові, разом з підвідділами (пекарня, різка і склад одностроїв)

а) Стан: 6 старшин, 86 підст. і стрільців, держ. коний 8, возів держ 4.

б) Каса. Осібна касетка з грішми перехована в канцелярськім складу. Записки касові (Kassajournal) ведені в формі книги в 2 примірниках точно і в порядку. Прилоги в комплекті. Решта касова 13/8 с. р. 398 329 грив. 87 шагів по перечисленню найдена в касі точно.

Потреба грошова на декаду около 100 000 грив. не вчислюючи закупів для складу.

в) Акт рахунковий за серпень і липень с. р. ще не відісланий до лікв. з причини що не визначено куди має бути висланий.

г) Однострій і обув.

У кождого з мужви є обув, 1 пара біля, штани і блюза, 40 людий немає плащів.

д) Збруя і муніция.

9 крісів з муніциєю.

з) Харчі побирають підвідділи з харч. складу. Є невеликий підручний магазин для власного ужитку

ж) Магазин харч. складу приміщений в магазині цукрового заводу, просторий чистий і сухий. Часть складу находиться ще в Курилівцях мурованих.

В магазині всюда чистота. Харчі спаковані в мішках. Більші припаси мясних консерв (6400 австр. 2450 рос. з подвійною пайкою). Соли 11, прочі припаси в менших скількостях з винятком цукру котрого є 325 і кави житної і ячмінної 106 кг.

Коло магазину пекарня о 4 пекарських печах, з яких кождий міститься 80 боханків хліба на 1400 гр.

Замітка

Є ліста преденц. (Crös. Je. Lista), харч. журнал (V. Rapp. J), книжка наборова. Ведеться щоденно виказ набираних частинами харчів з магазину та надає ся звіт про стан харчів Інтенд. III гал. Корпуса.

Інвентара держ. майна, яке служить до ужитку підвідділів нема. Харчі в магазині перечислено в присутности підписаної комісії і ...нено що скількість їх відповідає скількости виказаної даним звітом для Інт. III гал. корпуса.

Магазин загально як також і підвідділи відповідно теперішним обставинам роблять добре вражіня, слід праці і старанности о державне добро.

Командантом складу та підвідділів є сотник Віктор Барчинський

Зарядженя

Наказано завести інвентар держ. майна яке призначене для власних підвідділів.

Справлено похибку в книзі Касовій т. е. 7 гривень, які хибно вставлено в прихід під датою 26/6 1919 через ошибочне перенесеня рештую суми — приказано встановити в розхід.

Єлтушків, дня 13 серпня 1919.

Нач. інт. див. З. О. У. Н. Р. (підпис нерозбірливий)
Мих. Замойський, пор.

6) Старшинська харчівня команди Етапу II гал. Корпуса в Єлтушкові.

З причини що управитель харчівні Петрицький як раз передає управу харч. справами так що харчівниця готовиться до відїзду в Браїлів провірку відложено на час пізнійший.

Єлтушків, дня 15 серпня 1919.

Нач. інт. див. З. О. У. Н. Р. (підпис нерозбірливий)
Мих. Замойський, пор.

7) Каса Етап. Команди III гал. Корпуса є Єлтушкові.

Каса в перерахованю команданта сотника Петра Бігуса, замикаєся на 2 ключі, з яких оден в перехованю Команданта, а другий у пор. Глібовицького як другого старшини касового. Касу стереже безнастанно військова варта.

Головна книга ведена в порядку, прилоги Касові в комплекті.

При перевірці знайдено решту касову в державних грошах 10 657 гр. 56 шагів в чужих грошах (Депозитах) 1173 гр. 80 ш.

Дневник касовий (Kassastanjvelprotokoll) провадженний в порядку, замикаєсь при каждому отвиранню каси, останний раз 13/8 с. р. і виказує стан каси в сумі 11 831 гр. 36 шагів.

Єлтушків, дня 15 серпня 1919

Нач. інт. див. З. О. У. Н. Р. (підпис нерозбірливий)
Мих. Замойський, пор.

8) Кіньский шпиталь III гал. Корпуса при Етап. Кді. в Біличині

а) **Стан:** 1 старшина, 40 підстарш. і стр., коний держ. 68, возів держ. 10, кухня пол. австр. 1.

б) **Записок касовий і прилоги** в порядку, замикаєся щодня. Стан касовий 16 712 гр. 19 шагів по перечисленю передано касі готівкою.

в) Однострій і обув.

Обуви зовсім немає 1 стр., сорочка і підштаники є у каждого, плащів нема у 5 стр., блюзу і штани має каждий.

г) Збруя і муніция.

8 крісів (з тою 5 австр. з 20 набоями і 3 рос. з 10 набоями).

д) **Харчі** побирається з харч. складу.

Тому, що з попереднього місяци засноване пібрала зі складу де яких харчів; з причини браку тих в харч. складі – просить о дозвіл купувати на будуче харчі з вільної руки по твердих цінах за попереднім потвердженям зі сторони харч. складу, що жаданих харчів в складі нема. В сій справі приказом шпиталеви звернутись до Інтенд. Етап. Кди. III гал. Корпуса.

Замітка

Акт рах. за липень с. р. ще не видісланий до лікв. Стр. Ет. Кди. III Корпуса з причини маршів.

Шпиталь видаєсь презенцийну листу, харч. журнал, головні заміткаві листки (Vormerkblatter), свіденя Книгу мужви, Записок одежи, виказ інструментів і ліків шпиталю і свіденя. Книгу хорих коней.

Загалом цілий серпень майно, яке є в уживаню шпиталю, зінвентаризоване і точно записане, ціле діловодство в шпитали ведене фахово, сумлінно та у великім порядку. Слід безвпинної праці Команданта вст. четаря Николи Сінґалевича, та рах. стар. дес. Михайла Сметанського, яким за їх працю пров. Комісія висказала своє признанє.

Біличин, дня 15 серпня 1919.

Нач. інт. див. З. О. У. Н. Р. (підпис нерозбірливий)
Мих. Замойський, пор.

Вслід провірки вижченаведених відділів подано до відома Інтенд. Ет. Кди. III Корп. Пор. інт. Маркову а то в тій цілі, щоб Інтенд. наглядала та припильнувала негайне усунення запримічених браків.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 1, арк. 238–245. Рукопис. Оригінал.

№ 305
ТАЄМНИЙ ОПЕРАТИВНИЙ НАКАЗ ШТАБУ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ ПРО ПІДГОТОВКУ НАСТУПУ НА КИЇВ І ОДЕСУ

12 серпня 1919 р.

Галицька Армія
Надніпрянська Армія
2 Галкорпус
Група С. С.
Група Запоріжська
Воєнному міністру
Диктатору
Канцелярія Головного Отамана
Затверджую: отаман Юнаків

1) Послідними боями удалось звільнити залізницю Волочиськ –Жмеринка–Вапнярка від ворога.

2) Ворожа ситуація:

В районі Вапнярки сильна ворожа розвідка; коло Жмеринки розбитий ворог відступив на полуденно-схід, схід і на північ по за Вінницю; на північ Староконстантинівa скупчує ворог більши сили; з метою наступу на південь.

3) Щоб правобережіє від більшовиків звільнити раньше, чим нові ворожи сили підспіють, наказав Головний Отаман головними силами на Київ наступати, забезпечуючи себе активно на схід і в напрямку на Одесу.

4) Щоби цей наказ виконати наказую поки-що слідуюче:

а) Група Схід (Надніпрянська Армія, крім С. С. і групи Запоріжської) під тимчасовим командуваннем Отамана Тютюнника має заняти район Бірзули–Умані–Володарки.

б) Середня Група (І і ІІІ корпус, крім одної бригади послідного корпуса) з Запоріжською групою під командою Генерала Тарнавського, має заняти район Сквіра–Казатин–Бердичів, обсадивши відповідною частиною Житомир.

в) Група Захід (ІІ корпус і група С. С.) під командою Команданта ІІ корпуса має заняти Шепетівку, заслоняючись на північ і північно-захід.

г) До виконання тих завдань рішучо і негайно вступити.

д) Всі ці групи підлягають прямо Головному Отаманові.

е) Розмежувати смуги між поодинокими групами: Середня група на схід – лінія Жмеринка–Липовець–Білая Церков, на захід Деражня-Краснопіль-Житомир, всі місцевості для цієї групи включно.

5) Всіма заходами старатися розвідку, як найскоріше на лінію Бірзула–Умань–Бердичів–Новоград. Вол.–Рівно поширити.

6) Галицька Армія віддає негайно одну бригаду II корпуса біля Жмеринки в распорядимість Надніпрянської Армії.

7) Місця постою команд:

Штаб Головного Отамана – Камянець Под.

Команда групи Схід – поки що Камянець, потім Житомир.

-//- Середньої – Бар

-//- Західної – Проскурів

8) Лінія Яруга (Дністром, Копайгород, Ярмолінці, Сатанів) творить границю між тереном військових подій.

9) Цей приказ одержують:

Дієва Армія, Галицька Армія, II корпус, Група С. С., Запоріжська група.

До відома:

Військовий Міністр, Диктатор, Канцелярія Головного Отамана.

Підписали:
Головний Отаман (відсутний)
Отаман Юнаків
Генерал Квартирмейстер Курманович
З оригіналом згідно:
Помішник Начальника Оперативного відділу

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 1, спр. 5, арк. 151. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 306
З ОФІЦІЙНОГО ЗВІДОМЛЕННЯ НКГА
від 9 серпня 1919 р.
ПРО ЗДОБУТТЯ ЖМЕРИНКИ

12 серпня 1919 р.

Наші частини в злуці з братними наддніпрянцями розбили нині в Жмеринці що найменьше 10 ворожих полків та здобули цей важливий залізничний вузол. Відворот на Київ головним ворожим силам відтятий. Ворога примушено відійти лихими бічними доріжками здалека від головних комунікацій в полудне-во-східньому напрямку. Він зазнав дуже важких страт. Незмірна здобич залишилася в наших руках.

Нач. Штабу Г. А. полк. Шаманек

Стрілець. – 1919. – 12 серп.

№ 307
З ОФІЦІЙНОГО ЗВІДОМЛЕННЯ НКГА
від 10 серпня 1919 р.
ПРО ЗДОБУТТЯ ВИННИЦІ

12 серпня 1919 р.

В продовженні успіхів під Жмеринкою галицькі частини разом з братніми відділами Наддніпрянської Армії заняли Винницю.

На Шепетівськім напрямку жива діяльність ворога і натиск на наші полеві сторожі.

Нач. Штабу Г. А. полк. Шаманек

Стрілець. – 1919. – 12 серп.

№ 308
НАКАЗ НКГА ПРО НОВІ ПРИЗНАЧЕННЯ, ОРГАНІЗАЦІЮ ВІЙСЬКОВОЇ ШКОЛИ, ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМІСІЇ ТА ПІДГОТОВКУ ІСТОРІЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

17 серпня 1919 р.

Начальна Команда Галицької Армії

Наказ військам
Ч. 124.
Жмеринка, 17 серпня 1919.

§ 1. Признання.

Начальна Команда з найбільшим вдоволенням запримітила незвичайно бадьору поставу стрільців XI-ої Бригади в Жмеринці і висказує отсим за слідну із цего працю командантови Бригади та всім старшинам подяку й признання.

§ 2. Назначення.

1) Розпорядом Диктатора з дня 12 серпня 1919 Ч. 1003 през. поставлено підполковника генерального штаба Карла Долєжаля до роспорядимости Штаба Головного Отамана, а полковника Степана Чмелика іменовано референтом для військових справ і начальником військової канцелярії Диктатора.

2) Командантом III-ої бригади назначується отамана Кніттля Роберта.

§ 3. Курс воєнної школи.

Щоби хоч частинно усунути великий брак старшин генерального штаба, утворить Начальна Команда в найблизшому часі курс воєнної школи.

Метою цего курсу є виобразування спосібних старшин для служби низших степенів в генеральному штабі (старшини Генерального Штаба Бригади).

Курс треває 8 тижнів.

На цей курс входять під увагу лише ті старшини, яких висша Команда (до Команди Корпуса включно) узнасть за відповідних.

Петенти мають негайно предкладати в службовій дорозі їхні прохання з виповненою прилогою – як у взірці.

Команди Корпусів (Команда Етапа) мають предложити Начальній Команді зібрані та заопініовані прохання найдальше до 10-го вересня 1919.

Дальші вказівки відносно утворення курсу слідують.

§ 4. Термінольогічна комісія – утворення.

Для створення належної, а до тепер не істнуючої військової номенклятури буде утворена при військовій канцелярії Диктатора термінольогічна комісія.

Члени: один булавний старшина, один сотник і один молодший старшина. Робота треватиме, о скільки се можна предвидіти, шість тижнів. Старшини з відповідним лінгвістичним уздібненням, як також з охотою й замилованням до згаданої праці, мають сейчас зголоситися до сего в службовій дорозі.

Передусім будуть узгляднені старшини з фронту, котрі потребують відпочинку. В коротко зредагованих просьбах подати:

1) степень,
2) імя і назвиско,
3) частина,
4) теперішнє приділення,
5) степень боєвої здібности,
6) степень знання української мови в слові й письмі; укінчені студії. Просьби належить вносити в службовій дорозі найдальше до дня 1 вересня 1919.

§ 5. Історія Галицької Армії.

В цілі збереження традиції створення та боїв Армії Західньої Области Української Народньої Республіки, що мати-меть важний вплив на скріплення національної свідомости та гордости дальших поколінь, наказую:

I. При кождій самостійній частині (Бригаді, Вишколі, технічних, летунських, зелізничних відділах, шпиталях і т. д.) має бути до тижня визначений відповідний старшина та приділений йому до помочі під-старшина, які мають до місяця від дня призначення їх зібрати всі дневники сотень, курінів, бригад, корпусів

і т. д. — всі телефонні книги приказів фронтових та запільних відділів, боєві та сітуаційні звіти з долученими до них сітуаційними шкіцами, а в міру можности й з малюнками. З сего матеріялу мають за прибранням дальших потрібних сил протягом того самого місяця зробити історію Бригад на основі отсих точок:

1) Коли, ким, де і як зорганізовано Бригаду (згл. иншу частину);

2) З яких околиць вона набиралася;

3) Особи (старшини, підстаршини та стрільці) заслужені при організації та за осмотренню по куріням та сотням.

При особах подати: день, місяць, рік, місце (село, повіт, край) уродження, імя і назвиско, національність і стан обоїх родичів, де та які школи покінчив, служба, степень і участи в боях в австрійській армії з докладними датами, чи, коли та як довго бував за границею, спеціяльні замилування в напрямах освіти та економічно-господарських;

4) Допомога населення при організації;

5) Все документувати — по можности — як найдокладнішими цифрами що до числа людей, його зросту згл. упадку, заосмотрення в матеріяльні засоби (харч, одяг, обув, приміщення, обоз, скількість і якість їх, та спосіб добування). Хто визначився спеціяльно організаційним змислом (старшини, підстаршини, стрільці та цивільні особи, з якими стрінулося військо);

6) Хронольогічний порядок участи в битвах поодиноких курінів, сотень і чет, з заподанням докладного місця постою в кождий день (т. зв. кровава мапа), погоди в часі битви, відпочинків, числа втрат, при чім подавати — по можности — короткі описи битв, відзначення поодиноких частин і осіб: а) до Збруча, б) від Збруча;

7) Кождий старшина має обовязково подати свою життєпись по висше назначеним пунктам при 3), прикріплену до фотографічної знимки, — а стрільці, що визначилися в боях, по можности на кошт частини, до якої належать;

8) З окрема подати спис всіх погибших і померших від ран та недуг, їх життєпись (особливо зазначується потребу подання місця їх походження та сімї), списану на основі оповідання

товаришів, знакомих, з поданням їх визначних вчинків. З цим належить в першій мірі звернутися до духовників і до комендантів шпиталів;

9) Наказати окремим частинам збирати всяку літературу, звязану з їх історією, з історією війни, почавши від поважної скінчивши на гумористичній, а саме: описи битв з повним зазначенням місцевостей і рік, пісні, дотепи і дотинки (при іменах і назвисках подавати прізвища – Шпіцнамен – так поодиноких людей, як і частин), фантазії, мрії, вірші, сатиричні уваги про недостачу обувя, муніції, харчів і т. д., і як о це старалися;

10) Зібрати по пунктам, означеним під 3), біографії комендантів, непроголошених досі друком, від начальних – до комендантів чет, о скілько останні мали доручену якусь самостійну акцію, або самі визначилися;

11) Додатковий пункт, коротку історію бувших українських полків та їх частин австрійської армії, які добилися або добивалися до Української Армії, а особливо тих груп, які 1-го падолиста 1918 року, або в перших днях сего місяця, взяли участь в установленню української влади в Галичині, та частин, які були на Вкраїні та долучилися до Придніпрянської Армії (пр. пробоєвий курінь XI в Херсонщині);

12) Старшинам, котрі були занятими при Д. С. В. С., наказується подати історію та розвиток тогож Секретаріяту з характеристикою поодиноких осіб. Переведення в діло сеї точки поручається отаманові Бубелі, не нарушуючи обовязків, які звязані будуть з його новим приділенням;

13) Написати коротку історію Начальної Команди Гал. Армії під ріжними командантами аж до останньої хвилі, та Команд всіх Корпусів, запілля та етапа;

14) Подати всі комунікати до Начальної Команди Гал. Армії;

15) Подати історію старшинських шкіл, жандармерії, окружних, повітих – стаційних – та двірцевих – Команд в більших місцевостях при-фронтових і таких, де лучилися важнійші воєнні події. Виконання сього поручить Команда Етапа Армії старшинам бувших тих Команд;

16) Вишукати старшин, які брали участь в роззброєнню австрійських частин, та поручити їм докладний опис сих роззброювань з цифрами, підчеркнувши потребу опису замішання та дісорієнтації у роззброюваних;

17) Представити історію відновлення дісціпліни та способів, яких при тім уживано, як також причин, які сему перешкоджували;

18) Зібрати історію оркестр і хорів, концертів і вокально-декляматорських вечірниць і т. д. Подати при тім ноти нових ще не печатаних пісень. Те саме з аматорськими кружками;

19) До всіх тих описів долучити знимки, а коли таких нема — сейчас зібрати фотографів, малярів і рисівників, а коли й таких нема — замовити не-військових і доручити їм виготовлення потрібних праць. Належить подати негайно до відома Начальної Команди Галицької Армії, де є приділені слідуючі малярі: пор. Струхманчук, четар Охримович, і стрільці: Осінчук та Крайківський.

II. Переведення цеї праці:

При Начальній Команді Гал. Армії призначується як старшину до переведення цього діла — поручника Федюшку, а йому до помочі хорунжого Юру Шкрумеляка. Команда, при якій находиться поручник Федюшка, має його негайно з документами відіслати до НКГА. Він має занятися зібранням висше назначеного матеріялу від назначених до цего старшин при Бригадах і Корпусах, дальше упорядкованням цего матеріялу та переданням його Канцелярії Диктатора ЗОУНР. Він має провадити цілу акцію, контролювати її, та видавати потрібні інструкції та інформації, яких має засягнути в потребі від Диктатора та Начальної Команди Гал. Армії.

Всіх старшин, які цим великим і пильним ділом будуть займатися, належить звільнити від всяких инших обовязків і подбати о приділення їм відповідних кватир та комунікаційних і грошевих засобів.

З огляду на негайність виконання сеї необхідної роботи звертається увагу поодиноких старшин, що це повинно бути точкою їх чести й амбіції, щоби не пропав спомин ніякого визначнійщого діла кождої частини — так в інтересі її, як в інтересі

загальнім, та що опізнення в присиланню матеріялу спричинить поминення даної частини у виданню Пропамятної книги про історію Галицької Армії.

З важнійших документів і матеріялів належить зробити відписи; орігінали переховається в архіві Начальної Команди Гал. Армії, а відписи звернеться частинам.

Наказ Штаба Дієвої Армії Ч. 1605,
з дня 13 серпня 1919 р.:
§ 6. Дезертири.

«З приводу того, що цієї пори богацько по містам та селам ховається ріжного роду дезертирів та осіб, які ухилюються від мобілізації, наказую всім частинам, як тільки вони приходять до міста або села, в яких уже провадилася мобілізація, перше всього, з допомогою громадянської влади, заарештувати всіх, котрі ухиляються від військової служби, та передавати їх до першої частини, де є надзвичайний військовий суд, для негайного судження і кари. Підписали з Наказу Головного Отамана Начальник Штаба Дієвої Армії: отаман Тютюник в. р. і Начальник 2 Управи: отаман Янушевський в. р.».

§ 7. Ношення відзнак.

Що раз більше множаться випадки, що старшини не носять відзнак.

По думці виданих Начальною Командою Гал. Армії і Диктатором приказів будуть від тепер як найостріше карані не тільки старшини, але й їх безпосередні настоятелі будуть потягнені до відвічальности.

§ 8. Іменовання хорунжими.

Богато Команд предкладає до Іменовання хорунжими підхорунжих, котрі не покінчили старшинської школи. Звертається увагу, що розпоряд Д. С. В. С. з дня 4 цвітня 1919 р. През. Ч. 3410 перз. обов'язує в повній силі.

В доповненню сего розпоряду заряджується, що всі фреквентати старшинської школи, котрі покінчать її з добрим успіхом, зістануть при виході зі школи іменовані Начальною Командою Гал. Армії хорунжими, без огляду на се, яку степень мали

вони до тепер, о скілько вони відповідають услівям повисшого розпоряду. Про гідність тих фреквентатів має рішати старшинський збір школи.

Фреквентати, покінчивши старшинську школу з невідповідним науковим успіхом або щодо котрих старшинський збір вискаже сумніви, можуть бути іменовані під-хорунжими зі степенем від вістуна до старшого десятника.

Команди віддавали до старшинської школи людей, котрі не мали ніякого військового вишколення (були заняті довший час в канцеляріях, Командах і т. п.). Позаяк в старшинській школі треба було піддати тих людей передусім рекрутському вишколенню, припізнилося через це образовання на старшину. Щоби се на будуче не лучалося, належить вже тепер відіслати для практичного вишколення до Армейського Вишколу (група от. Клюна) всіх аспірантів, котрі мали би розпочати старшинську школу в другім турнусі. Армейський Вишкіл переведе їх рекрутське вишколення, а по проголошенню створення другого турнуса старшинської школи, віддасть їх негайно — без попереднього приказу — до тої ж школи.

§ 9. Ведення авта без виказки.

Заказую всім старшинам і мужві, котрі не викажуться «Виказкою дозволу ведення авта» виставленою авто-референтом Начальної Команди Галицької Армії, вести особисто авто. Недодержання сего приказу потягне за собою остре покарання і відібрання авта.

§ 10. Звільнення з посади.

Команда Етапа Армії звільнила Наказом з дня 9 с. м. Ч.: дов. 325 канцелярійну силу Лілівну Ізабелю від служби при Команді Етапа Армії з тим, що вона не може бути нігде принятою до канцелярійної служби в Українській Армії ЗОУНР.

§11. Старшини — зголошення їх місця побуту.

Всі відділи і Команди, в котрих стані находяться слідуючі старшини, зглядно котрі мають відомости про се, де ті старшини находяться, донесуть про се негайно: 24) поручник Гірняк Микола, бувший командант Набірні Гаї — Чижиків; 25) сотник

Комаринський Роман, бувший командант з Окружної Військової Команди Тернопіль; 26) поручник Дацків (родом і приналежний до Городниці, пов. Скалат), котрий – після приватних інформацій – повнив в марті с. р. службу при якімсь надніпрянськім Штабі в Краснім; 27) поручник Ільницький Плятон, уродж. в Заліктю, пов. Дрогобич р. 1892; 28) четар Буа (був занятий в Краснім); 29) хорунжий Даниляк Федь (давнійше 2-га сотня 1-го Бережанського куріня); 30) четар Печарський Іван (давнійше 1-ший Бережанський курінь); 31) хорунжий Крушельницький Володимир (давнійше комбінований курінь Бережанської Бригади); 32) четар Головінський Іван (давнійше Станиславівський курінь); 33) скарбник Козлов Валерій (давнійше 2-гий Гарматній полк); 34) четар Ясеницький Орест; 35) хорунжий Плешкан; 36) четар Кульчицький (давнійше VIII Бригада); 37) поручник Коник Михайло (давнійше IV Гал. Корпус); 38) сотник Бемко Володимир; 39) поручник Гіляр Юлій (донести Команді Етапа Армії до Ч.: дов. 314); 40) хорунжий Котик Остап з Бурштина, пов. Рогатин, бувший командант Булавної Сотні V-го Гал. Корпуса; 41) хорунжий Довгань Дмитро, приділений до 2-ої сотні XVIII Бригади; 42) поручник Сандуляк Михайло, Бригада УСС; 43) поручник Вандакевич Адам; 44) четар Кострицъ Олекса; 45) четар Данилович Сидір; 46) четар Франціян Амброзий; 47) полевий духовник Колтун Дмитро; 48) четар Гнідий Кость; 49) четар Самарик Петро; 50) хорунжий Лабій Михайло; 51) хорунжий Андріївський Микола; 52) хорунжий Жевко; 53) осаул Рейнфельд Едмунд; 54) сотник Василенко Юрко; 55) сотник Тоцький Микола; 56) поручник Пелех Роман; 57) хорунжий Боднарук Микола; 58) хорунжий Васильків Михайло; 59) поручник Юркевич Осип; 60) четар Тарнавський Омелян; 61) хорунжий Склепкевич Іван; 62) поручник Слюсарчук Степан; 63) хорунжий Когут Володимир; 64) четар Брінг Лев; 65) хорунжий Бехметюк Остап; 66) хорунжий Іванюк Микола; 67) хорунжий Лапчинський Богдан, з бактеріольогічної ляборатoрії в Тарнополі; 68) четар Ростикусь Василь; 69) хорунжий Гандзюк Микита; 70) четар Голда Осип; 71) хорунжий Скоморовський Володимир; 72) хорунжий Конюх Яким; 73) хорунжий Целевич Лев; 74) сотник Семенюк Осип; 75) поручник Баренбліт Сулим; 76) четар або

хорунжий Антонів Семен; 77) хорунжий Тершаковець Іван; 78) Заборський; 79) хорунжий Штайнмец Лев з Харчевого Складу НКГА; 80) рахунковий хорунжий Юрчишин Володимир, бувший ліквідуючий нафтового округа в Дрогобичі; 81) сотник харчевий Гесслєр Вілібальд, начальник Харчевого Складу НКГА; 82) поручник Бойчук Дмитро.

Начальний Вожд Війська ЗОУНР: Тарнавський, генерал-четар, в. р.
Начальник Штаба Армії: Шаманек, полковник, в. р.
За точність: Микита, четар

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 1, арк. 216–217. Друкарський відбиток.

№ 309
ДОДАТОК КОМАНДИ ЕТАПУ АРМІЇ ДО НАКАЗУ КОМАНДУЮЧОГО АРМІЄЮ № 124 ВІД 17 серпня 1919 р. ПРО ПІДГОТОВКУ ІСТОРІЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

*Не раніше 17 серпня 1919 р.**

Do nakazu wijśkam Cz. 124 NKHA z 17 serpnia 1919 w sprawi wedenia istoriji Hałyckoji Armiji zarjadżuju:

Persz wsioho powynen buty wsiakyj starszyna, jakomu bude poruczenyj obowjazok praci nad zibraniom istorycznoho materijału ukr. wijśka ta wyzwolnoji jeho borotjby, perekonanym ta peresiaknutym poczuttiam wełykoji wahy joho diła dla hriaduszczych pokolin u narodnij świdomosti ta hordosty. Bezohladna prawda świtnietj ta pietrze u widnoszeniu do istorij naszoji wyzwolnoji borotjby, majutj buty prowidnymy linijamy pry perewedeniu otcych prac. Każdyj referent KEHA, dalsze Komdy Bt. Hrup K. Et. Sot. (w dorozi K. Et. Hrup. Wyszkoły, Specijalni Zap. Kurini ta koszi, Komandy wsich widdiliw ta zawedeń, pidczynenych prjamo K. E. H. A. predłożatj w dorozi dotycznych referentiw K. E. H. A. do kincia weresnia s. r. naczerk istoryji swoho widdiłu Komandy, zawedenja, składu i t. p.). Pryznaczenyj do zibrania dotycznoho materijału

*Дата встановлена за змістом документа.

starszyna zbere krim oznaczenoho, wyszcze materiału takoż usi telefonni knyhy prykaziw swoho widdiłu, dalsze weś pomicznyj archiwalnyj materiał (zwity, pysmenni prykazy, dokłady, szkicy, rysunki i t. p.) i je widwiczalnyj za nadisłanie naczerku wraz z pomicznym materijałom w oznaczenim termini do rozporiadymosty K. E. H. A. Z ważnijszych dokumentiw i materijaliw należytj zrobyty widpysy, oryginały perechowujutj sia w archiwi N. K. H. A., a widpysy zwernetj sia czastynam. Pry podawaniu naczerku istoriji widdiłu (Komd, Czastyny, Zawedenja i t. p.) majut buty uwzhladnenym:

1) Koły, kym, na jakyj prykaz, de i jak organizowano widdił (Kmda, Czastyna i t. p.).

2) Jake zawdannie, sposib perewedennia sioho zawdannia, serednyky.

3) Osoby (starszyny, pidstarszyny, strilci) zasłużeni po organizaciji ta służbi. Pry osobach podaty korotku, a ...* zytjepyś, uzhladniujuczy stan rodycziw, wychowannie, obrazowannie, czy, koły i jak dowho buw za hranyceju, rid służby pered wstupłenniam do wijska, dijalnist pered wojennu, specijalni zamyłuwannia w napriamach oswity ta ekon-hospodarskych, stepen i uczast w bojach w awstr. armiji z dokładnymy datamy uczasty w bojach za czas naszoji wyzwolnoji wijny.

4) Dopomoha nasełenia pry organizaciji w powneniu służby.

5) Wse dokumentowaty po możnosty jak najdokładnijszymy cyframy ta datamy szczo do czysła ludyj, jich nastroju, zaosmotrenia w materialni zasoby (charcz, odiah, obuw, prymiszczenie, oboz i t. p. — jich jakist, sposib dobuwania) chto widznaczywsia sia specijalno organizacyjnym zmysłom (starszyny, pidstarszyny, strilci ta cyw. osoby).

6) Chronologicznyj poriadok roztaszowań ta postojiw danoji czastyny (widdiłu, zawedeń) — a) do Zbrucza, b) wid Zbrucza.

7) Każdyj starszyna maje obowjazkowo podaty swoje żytjepyś (jak tocz. 3) a riwnoczasno fotograficznu znymku — strilci, szczo wyznaczyły sia w organizacyjnij praci czy służbi, po możnosty na koszt czastyny, do jakoji należatj.

8) Z okrema podaty spys usich pomerszych, prynależnych do dotycznoho widdiłu czy czastyny ta jich żytjepyś, spysanu na osnowi

*Слово нерозбірливе.

opowidannia towarysziw z podaniem jich wyznacznych wczynkiw. U potrebi zwertaty sia z cym w perszij miri do duchownykiw ta naczalnykiw licznýć.

9) Nakazaty pidczynenym czastynam ta widdiłam zbyraty usiaku literaturu zwiazanu z jich istorijeju, zhladno z istorijeju wijny, poczawszy wid poważnoji, a skinczywszy na kamerystycznij fantaziji, mriji, wirszi, satyryczni uwahy pro nedostaczu obuwy, municiji, charcziw i t. p.).

Jak szcze teperisznij referent (komandant widdiłu czy zawedenia) czerez te, szczo obniaw swij urjad u poslidniomu czasi, ne zorjentowanyj pro poczatky stworennia ta dijalnosty swoho urjadu i ne w syli zibraty należnoji informaciji wid osib, jaki je zaraz w nioho w prydiłanniu, nałożyty w dorozi K. E. H. A. (pers. Ref.) pospytaty pro misce prydiłenja starszyny jakyj mihby daty take wyjasnenie. Cej starszyna wynen bezprowołoczno ta sowisno podaty żadanyj materijał dotycznomu widdiłowi (Komandi). Z ohladu na nehajnist wykonania seji neobchidnoji roboty, zwertajut sia uwahu poodynokych starszyn, szczo ne powynno buty riszeniu jich czesty a ambycyji, szczob ne prepaw samym nijakoho wyznacznijszoho diła — tak w interesi danoho widdiła. Komanda czy zawedenia, jak w interesi zahalnim, ta szcze spiznenie w presyłaniu materyjału spryczynyt pomynenie danoji czastyny u wydani propamjatnoji knyhy. Za usiake zanedbanie w sim napriami budu prynewołenyj potiahaty wynnych do strohoji widwiczalnosty. Poriadkowaniem ta złożeniem materyjału podanoho poodynokymy Komandamy obłasty K. E. H. A. zajmet sia sot. Kuzma Ołeksa.

Komandant Sztabu Armiji: Witoszyńskyj, pidpołk., w. r.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 98, арк. 119—121. Машинопис українською мовою латинськими літерами. Засвідчена копія.

№ 310
НЕКРОЛОГ У ГАЗЕТІ «УКРАЇНСЬКИЙ ПРАПОР» НА СМЕРТЬ ПОЛКОВНИКА ДМИТРА ВІТОВСЬКОГО

*20 серпня 1919 р.**

Дня 4 серпня 1919 згинув трагічною смертю, впавши з розбитого польською граничною сторожю літака коло Ратибора на пруській Шлезії, один з чільних провідників галицько-українського стрілецтва, полковник Дмитро Вітовський.

Смерть – звичайна річ; смерть в бурливі революційні часи – буденна і щоденна справа і не сталоби нам сліз оплакувати всі жертви, які ще досі день в день падуть в імя збудування кращого завтра. Але жертва, яку український народ складає в особі полковника Вітовського надто велика, бо Він як ніхто інший з молодого покоління трудився для визволення українського народа з чужого ярма, кладучи особливо на полі військової організації в галицькій Україні основи під державне будівництво, будучи при тім приміром великої особистої відваги і посвяти.

Дмитро Вітовський родився 1884 року в селі Медуха Станиславівського повіта як син убогого селиняна ходачкового шляхтича. Ходив до Польської гімназії в Станиславові (української там ще не було), проживаючи в нищих класах в бурсі О. Николая); в вищих класах покинув цю москвофільську бурсу, як це робили і всі инші свідомійші бурсаки Українці, і пробивався з року в рік уділюванням лекцій.

Вже в гімназії перевищав своїх товаришів буйним поетичним чуттям, підприємливістю, енергією і вимовою. Був головою і душою тайного просвітно-артистичного кружка станиславівських гімназистів Українців, котрого члени в неділі і свята розїздилися по доокресних селах з відчитами і концертами.

По зложенню матури записався Покійний на права на львівськім Університеті, проживаючи здебільша в Станиславові і продовжуючи дальше просвітно-організаційну роботу. Був членом української радикальної партії і з запалом організовував

*Дата встановлена за змістом документа.

в Станиславові та на Покуттю товариста «Січ», де зродилася перша ідея пізнішого стрілецтва. Брав участь в пам'ятній демонстрації на львівськім університеті дня 1 липня 1910 р., в якій упав Адам Коцко і з прочими учасниками демонстрації дістався до львівської в'язниці та перебув опісля відомий процес проти 101 українських студентів у Львові, був засуджений і видалений з львівського університету; права покінчив в Кракові.

Ще одна подія з політичного життя Галицької України є зв'язана з особою Покійника. Є це утеча зі Станиславівського карного заведення в падолисті 1911 р. Мирослава Січинського, з котрого руки згинув дня 12 цвітня 1908 р у Львові один з катів українського народа, намістник Андрій Потоцький. Покійний належав до ініціаторів цеї втечі, він ще з кількома товаришами її приготовив і перевів в дію.

Відбувши однорічну військову службу і зложивши правничі іспити став кандидатом адвокатури в канцелярії адвоката дра Партицького а Станиславові. Не кидав ні на хвилю громадської роботи, поборюючи завзято станиславівських чорноризців, що під проводом станиславівського єпископа дра Хомишина клали свою тяжку руку на місцеве українське життя. За перепони, роблені чорноризцями станиславівській шкільній молоді в справі святковання роковин Шевченка, Пок. Вітовський публічно чинно зневажив одного впливового хомишинівського чорноризця, за що Його австрійський військовий суд здеґрадував з хорунжого на кадет-аспіранта.

З вибухом світової війни зголосився Покійник до українського легіону і як командант сотні став грати відразу визначну роль в стрілецтві. Перебув цілу карпатську кампанію 1914/15, все стоячи в перших рядах, люблений і поважний всіма за свою незвичайну відвагу. В часі відвороту Москалів в червні 1915 на чолі невеликого стрілецького відділу перший переправився через Дністер, заняв давню столицю українських володарів — Галич і на галицькім ратуші завісив український синьожовтий прапор та обняв на кілька днів команду цим старинним нашим городом, неначе предбагаючи, що невдовзі прийде для нього година дійсного визволення. Цим своїм кроком наразив собі Покійний начальну австрійську команду, котра за це хотіла відобрати йому офіцерську рангу.

Ранений в битві, вицофується на якийсь час з-фронтової служби і по виліченню обіймає з початком 1916 р. вербункове бюро в Ковлі на Волині, де кладе при тім початки організації українського шкільництва на Волині серед безнастанних польських інтриг і перешкод з боку австрійських військових властей.

Оженившися з молодою учителькою, не мав часу зазнати родинного щастя. Вертає в стрілецтво і тут застає Його розпад Австро-Угорщини.

Львівський комітет, що вже від вересня 1918 р. приготовляє переворот в краю, порозумівся зі стрілецтвом і це визначило Покійника до обняття команди у Львові. В послідних днях жовтня м. р. являється Пок. Вітовський у Львові, бере живу участь в засіданнях Української Національної Ради присвячених справі переведення перевороту і коли з дня 31 жовтня 1918 переговори українських політиків з тодішнім намісником Гуйном в справі добровільної передачі власти Укр. Нац. Раді розбилися, Вітовський видає послідні зарядження що до дружнього заняття Львова українськими військами в ночі з 31 жовтня на 1 падолиста 1918, забезпечивши собі перед тим центральність німецького і угорського штурмового батальону.

Пам'ятний ранок 1 падолиста 1918 застає Вітовського комендантом українського Львова, занятого ним при помочі горстки січових стрільців і 1200 старих українських ополченців.

Прийшло у Львові до оружної розправи з Поляками. Перемучений і обезсилений складає він команду на це, щоби при творенню першого українського правительства — державного секретаріяту — під проводом дра Костя Левицького в дни 10 падол. 1918 обняти в нім секретаріят військових справ. Як державний секретар занимається Покійний першою організацією української армії в Галичині, уступаючи опісля місце полковникови Курмановичеви. Цілою душею був за сполукою західньої України з Наддніпрянщиною в одну народню республіку і в справі проголошення цеї сполуки в дні 3 січня 1919 відограв визначну ролю.

Коли опісля прийшла справа завішення оружя з Поляками, Покійний разом з дром Мих. Лозинським виїхав з кінцем цвітня ц. р. до Парижа для переговорів в цій справі. Поляки відки-

нули предложення генер. Боти, переговори розбилися і в половині мая ц. р. розпочали Поляки свій кровавий похід на східню Галичину.

Вважаючи свою місію в Парижі за покінчену, Покійний недавно вернув до Відня, а немаючи иншої дороги дістатися до своїх, вибрав дорогу до Камянця Под. воздухом. Рвався дальше до чинного оружного діла визволяти Україну з чужих кайдан.

І тут знайшов смерть. Впав як герой на чужій, не своїй землі, а рідня історія запише Його імя золотими буквами поруч імен славних козацьких гетьманів.

Похорони нашого героя відбулися недавно в Берліні разом з другим молодим героєм четарем Чучманом. Прийде хвиля, коли останки обох героїв спровадять на вічний упокій на рідну, вільну землю.

Український прапор. — 1919. — 20 серп.

№ 311
НАКАЗ НКГА У ВИННИЦІ ЩОДО НАКАЗУ ШТАБУ ДІЄВОЇ АРМІЇ УНР ВІД 31 липня 1919 ПРО ЗАБОРОНУ БЕЗПЛАТНИХ РЕКВІЗИЦІЙ І ПРО БОРОТЬБУ З БІЛЬШОВИЦЬКОЮ АГІТАЦІЄЮ В АРМІЇ

21 серпня 1919 р.

В сучасний мент загального хвилювання народніх мас і надзвичайно мистецько організованої большевицької агітації серед місцевого населення, військовим частинам, щоб не викликать обурення населення, треба з ним поводитись досить обережно.

З огляду на це:

1) Забороняю провадити безплатно реквізіції худоби, хліба, фуражу та инших продуктів.

На випадок необхідности використувати на місцях запаси їжі та фуражу необхідно звертатись до місцевої влади, при допомозі котрої купувати усе за гроші; і тільки в крайніх випадках платні, реквізіцію провадити через місцеву владу.

2) Забороняю брати підводи при реквізиції за квітки, а лише за гроші і при допомозі місцевої влади.

3) При росташованню військ по квартирам теж треба звертатись до місцевої влади.

4) Не провадити випасів лугів, а користуватись лугами бувших поміщиків (теж по згоді з місцевою владою).

5) Взагалі на поході, відпочинку і підчас бойових подій поводиться з населенням чемно, по братськи, але ж на випадок ворожнечі і не прихильности з боку місцевого населення вживати самих рішучих заходів, притягати винуватців до надзвичайного суду і виявляти тверду владу.

Звертати саму пильну увагу на большовицьких агітаторів-провокаторів, котрих негайно заарештовувати і поступати з ними по закону військового часу.

Оригінал підписали: За Наказного Отамана Отаман Тютюник, в. р.,
За Т. В. О. Начальника Штабу Дієвої Армії Отаман Сінклер, в. р.
Начальний Вожд Військ: Тарнавський, генерал четар, в. р.
Начальник Штаба Армії: Шаманек, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 1, арк. 214. Друкарський відбиток.

№ 312
НАКАЗ КОМАНДУЮЧОГО АРМІЇ ГЕНЕРАЛА-ЧЕТАРЯ МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО З ПОВІДОМЛЕННЯМ ТЕЛЕГРАМИ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ ПРО ВИЗВОЛЕННЯ ЖМЕРИНКИ І ВИННИЦІ ТА НАКАЗУ ПРО БОРОТЬБУ З ЄВРЕЙСЬКИМИ ПОГРОМАМИ

22 серпня 1919 р.

Низше оголошую телеграму Пана Головного Отамана Петлюри з 13 серпня під Ч: 264:

«Побувши в Жмеринці і Винниці, ознайомившись з переможним маршом ваших військ, які після упертих боїв з ручного маневрування, а часто лобових ударів здобули Українському Правительству таких два важних центри як Жмеринка та Вин-

ниця, звільнили значні простори нашої теріторії від московського комуністичного гноблення, я вважаю своїм обовязком подати до вашого відома через вас до широких кругів нашого громадянства слідуюче: Я горджусь тим, що стою на чолі такого чесного і завзятого війська, яке має Українська Народня Республіка; воно часто босе, не одягнене, не зважаючи на злидні – йде наперед, часто вимагає від своїх командирів про наступ, яке не маючи патронів – воно йде на багнатові атаки проти ворога, не боїться жертв і крови, добуває ограбленому народові національно державну волю. Передо мною проходили полки славних Запорожців і недавних повстанців, що на протязі кількох день перетворились в організовані дівізії Українського регулярного війська; вони вірять в перемогу над ворогом й неустанно та слухняно йдуть наперед. Радий повідомити, що частини Галицької Армії йдуть плече з плечем зі своїми вояками – братами Наддніпрянцями і спільно з ними бють ворога, освячуючи в ворожій крові те братерство по зброї, яке вже істнує поміж Наддніпрянцями та Наддністрянцями; в упертому бої за оволодіння Винницею особливо треба зазначити своєчасну допомогу одної з Галицьких Бригад, яка своєчасно підійшла до Винниці і своєю участю вирішила бій на нашу користь.

Вітаючи наші частини на фронті зі славними перемогами і дякуючи їм від імені Республіки і правительства за їх великі жертви на добро краю, я знайомив їх з творчою працею нашого правительства по організації запілля і встановленню торговельних зносин з иншими державами. Військо так саме вітає таку роботу і чекає реальних наслідків від неї для себе на фронті. Будучи певен, що правительство зі свого боку приймає заходи в цім напрямку, я яко Головний Отаман Військ Республіки, прошу закликати до подвійної праці урядовців всіх наших Міністерств, щобі іхній героїзм, напруженість в будівничій роботі налогодженню порядку в нашій Державі – дорівнявся тому героїзмові, який виявляє наше лицарське військо на фронті. Головний Отаман Петлюра».

Від тепер належить означувати місця постоїв висших команд командними хоругвами, а іменно:

1) Начальна Команда – синьо жовта хоругов, з тризубом з чорної матерії на середині поля. Розмір хоругви 50х75 цм.

2) Команди Корпусів – хоругов як начальна Команда. На середині поля число Корпуса римьскою цифрою з чорної матерії.

3) Команди Бригад – трикутна хоругв синьо-жовта, висота її 50 цм, а довжина 75 цм. На середині поля належіть умістити арабськими цифрами число Бригади з чорної матерії (Кавалєрійска Бригада: «К 1»).

4) Команда Етапа Армії носить хоругов 50х75 цм велику як начальна Команда з уміщеною в середині з чорної матерії буквою «Е».

5) В ночі належіть умістити коло хоругви ліхтарню.

6) Тому що звязок з Корпусами не все є певний, буде Начальна Команда Галицької Армії провірювати власну сітуацію літаками, а для цього заряджується:

Кожда сотня і пр. має на даний літаком знак (ракетний вистріл) розстелити сейчас можливо найбільшу білу хоругов (з браку полотна вжити часописів); щоби вказати літакови, чи дані відділи належать до власних війск.

7) Власні панцирні поїзди та авта належить заосмотрити білою на 1 і 1/2 метра довгою смугою.

8) Телефонні та телеграфні станції належить означити 50х75 цм великою білою таблицею з 40 цм високим чорним «Т». Таблицю вмістити при вході до дому.

Наказ Головного Отамана Ч. 89.

з дня 20 липня, 1919.

До мене доходять відомости що в місцевостях, котрі займаються нашими військами, чиняться погроми і ріжного рода насильства над єврейським поселенням.

Я певний в тому, що це є наслідок ганебної провокації ворожих елементів, котрі поставили своєю метою зруйнування нашої Державности і не зупиняються навіть перед засобами колишніх царських посіпак перед пролиттям невиної єврейської крови.

Ці большовицькі агітатори і пройдисвіти, котрих підсилають грабіжники – російські комуністи, переодягаються в козацьку одежу і під видом наших козаків грабують єврейські крамниці і будинки, знущаються над єврейським населеням і влаштовують погроми.

Але наше славне козацтво своїми очима бачило, як прихильно ставиться до нас єврейське населення Волині і других місцевостей і зуміло справедливо оцінити стремління й бажання євреїв мешканців допомогти нашому війську як улаштуванням шпиталів жертвами грошей і т. и. Отже я не думаю, що в висше назначених знасильствах і вбивствах приймали участь наші вояки.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 1, арк. 219. Друкарський відбиток.

№ 313
НАКАЗ НКГА ПРО ПОПОВНЕННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ АРМІЇ ЗА РАХУНОК ПРИЗОВУ ВОЯКІВ В ОКРЕМИХ ПОВІТАХ УНР

26 серпня 1919 р.

Письмом Ч.: 2019/5456, з дня 20 серпня 1919, Головного Управління Ганерального Штаба приділено повіти: Винниця, Летичів, Літин, Старо-Константинів Галицькій Армії з тим, що вона має право доповнити з тих повітів свої частини. Бранку рекрутів вже заряджено цивільними властями і мають в повіті Летичів 4-го вересня явитися перші новообранці, уроджені в році 1899, та всі старшини до 50-го року життя включно.

Початок рекрутації в других приділених нам повітах буде пізнійше поданий. Після звідомлення придніпрянських властей можна приймити приблизно слідуючі числа рекрутів: Вінниця — 1100, Летичів — 700, Старо-Константинів — 800, Літин — 1300 (Начальна Команда є тої гадки, що ті числа є за високі).

Цілу справу доповнень з тих повітів передається Команді Етапа Армії, а та зі своєї сторони зарядить:

1) по одній Етапній Сотні як прийомний і конвойний відділ для новобранців кождого повіта. Всі чотири Сотні належить сейчас заосмотрити і відповідну скількість старшин і можливо кілька полевих кухонь, бо прийдеться і прохарчувати через перших кілька днів не тільки Етапню Сотню, але й новобранців.

Старшин дібрати так, щоби крім адміністраційно-доповняючих робіт при Етаній Сотні і бранці рекрутів могли займа-

тися успішно дисциплінованням і першим вишколенням новобранців під час днів, в яких прийдеться в повітовім місті ждати на укінчення рекрутації.

Як сотенних командантів (заразом комендантів доповнень дотичного повіта) визначити лише старших, енергічних, і рівно в адміністраційній, як і вишкільній праці вправлених старшин (бувші окружні або повітові команданті, злишні старшини народньої сторожі і т. д.; де-яких-не входячих ще в склад сотень-старшин вислати по одному прямо до дотичного міста).

Кождій Сотні додати хотяй маленький відділ етапної народньої сторожі.

2) Приказати Команді Вишколу завчасу прилагодити відповідний організаційний і вишкільний плян для перебрання і вправлення новобранців. Плян цей як найскорше (на всякий случай до 3-го вересня 1919), предложить Команда Вишколу через Команду Етапа Армії Начальній Команді.

Начальній Команді належить передусім на як найбільшім здісціплінованню і моральнім вихованню рекрутів, хотяй би се було на кошт військового вишколення, яке і так доповнить в своїм часі доперва Команда дотичного корпусного вишколу.

Вишкіл Бригади УСС належить притягнути до праці, так що всі Групи Армейського Вишколу і Вишкіл Бригади УСС одержали-би по однім повіті.

Дісльокацію вже тепер приготовить Армейський Вишкіл: вказівки до цього уділює йому Команда Етапа Армії.

3) Етапні Сотні для Летичева і Старо-Константинова відійдуть сейчас по одержанню приказу і скінченню приготовань походом на призначене місце.

Приказ до цього видає Команда Етапа Армії і доносить про відхід Начальній Команді. Прочі Сотні держуться готовими до відходу. На всякий случай притягає її Команда Етапа Армії так вперед, як цего жадають обставини і теперішня сітуація тих Сотень.

4) По прибуттю до свого повітового міста належить сейчас війти в тісний звязок з повітовим військовим Начальником, який переводити-ме бранку, познакомитися з відносними законами і приписами, які він-же одержав, і в змислі тих-же ділати: рішучо звертатися проти дезертирів і одиниць, які до

бранки не являться (ужити до того міліції, агітувати між населенням за видачею всіх дезертирів, акцентувати, що це одинодинокий річник 1899, притягнути до роботи волосних і сільських предсідателів), в сумнівних випадках звернутися телеграфічно до Начальної Команди; новобранців урочисто заприсягнути в присутности тутешнього (не галицького) духовництва; від обставин і погляду дотичного галицького доповняючого команданта буде залежати, чи він дозволить новобранцям стикатися з родиною і прочим населенням в перших днях військової служби. На всякий случай однак прийняти всі міри для дісціплінування і одушевлення рекрутів, проте і військові вправи ограничити поки-що на «Дісціплінар-унд Аппелль-Ібунген».

Професіоністів втягнути в окрему евіденцію (два примірники: один для Команди Армейського Вишколу, один для Команди Етапа Армії).

По укінченню бранки, організованню і сформованню відділів в рекрутські чети і сотні, – належить донести про це телеграфічно Команді Етапа Армії, яка після одержаних дальше вказівок від Начальної Команди зарядить відмарш рекрутів до призначених Командою Армейського Вишколу місцевостей. (Постаратися своєчасно о відповідну скількість полевих кухонь зглядно кухонних начинь, щоби під час походу до Армейського Вишколу можна людей прохарчувати).

По прибуттю до постою Армейського Вишколу перебирає вже полковник Слюсарчук дальші вправи і здісціплінування. Він зарядить також розділ на ріжні Вишколи поодиноких родів зброї, при узглядненню цивільного знання новобранців.

5) Зголосившихся молодших старшин взяти в стан і під наглядом наших старшин ужити як сотенних субальтерних. (Поступати обережно; не зразити якої людини; на всякий случай жадати удостовірення тотожности від дотичного політичного уряду).

Старших старшин (від штабс-капітана в гору) взяти в евіденцію і при поданню докладних дат (про дотеперішню службу, рангу, народовість, студія, рік і місце уродження, з жінкою чи без) донести через Команду Етапа Армії до Начальної Команди; до служби допустити тільки тоді, наколи вони виразно о те будуть просити, але й тепер ще провізорично і під услівям пізнійшого приняття через Диктатора.

В загалі в тім напрямі лишиться богато поля ділання дотичному доповняючому командантови, що ще раз показує, як важною є ця командіровка.

6) Не забути про організацію хотяй маленької контр-розвідчої служби (конфіденти між мужвою, розвідчий старшина без перешкоди для його прочої служби).

Сотенний командант завчасу вибирає собі здібних бесідників (старшин, підстаршин, однорічняків, народних учителів) для агітації між новобранцями і цивільним населенням.

7) Детайлічні прикази про прохарчовання і зараховання згаданих Прийомних Етапних Сотень, — про евентуальні зачети (виплата льону, зачет на агітаційні цілі) і т. д. видає (тільки для Етапних Сотень) Інтендантура Команди Етапа Армії.

Начальна Команда звертає увагу на це, що час дорогий, а срок короткий; з початком вересня маємо перебрати кілька тисяч нових українських жовнірів в Галицьку Армію, яка тут уходить за взір дісціпліни і працьовитости. Хай-мимо цего короткого часу, який остається нам до приготовань, — новобранці вступлять в ряди Армії, яка організацією своєю побідила всі трудности і дала новим рекрутам братерську і відповідну опіку.

Йде до Команди Етапа Армії, Армейського Вишколу Команди І-го, ІІ-го і ІІІ-го Корпусів та Команди міста Винниця, — предкладається Головному Отаманови і Диктатурі ЗОУНР, та до відома Штаба Дієвої Армії.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 1, арк. 221—222. Машинопис. Оригінал.

№ 314
ІНФОРМАЦІЯ ДР. ПОРУЧНИКА ІВАНА КОРАЧА ПРО ПОХОРОНИ В БЕРЛІНІ ПОЛКОВНИКА ДМИТРА ВІТОВСЬКОГО І ЧЕТАРЯ ЧУЧМАНА

30 серпня 1919 р.

Похорони Укр. героїв, полк. Вітовського і четаря Чучмана в Берліні

Дня 14.VIII ц. р. виряжала українська громада в Берліні двох лицарів-козаків України в останню далеку дорогу. Виряжала їх гарно і достойно, як це й годить ся українській суспільності.

Найкраща церква в Берліні, церква Св. Гедвіги, куди перевезено тлінні останки погиблих героїв, була ціла вкрита жалібними чорними драперіями, прикрашена зеленими лаврами і горючими канделябрами, серед яких ярко червоніли дві червоні китайки козацькі, що вкривали дві однакові, металеві домовини з дорогими останками. На китайках стирчали дві козацькі шапки з козацькими чубами і козацькі шаблі, а крім них полк. Вітовському покладено в головах полковницьку булаву як визначному мужеви України.

Церква була майже переповнена, бо крім укр. громади в Берліні прийшло на похорон багато місцевого німецького населення, якому рідко доводилось бачити такі похорони. Явились рівнож офіціяльні відпоручники чужих держав і корпорацій, а втім числі: два представники нім. уряду закордонних справ, литовський військовий делегат кап. Ходаковський, від братів Білорусинів посол Заєць й Захарко і відпоручники німецького тов. акц. «Luftschiffreederei». Від укр. посольства в Берліні прийшли як офіціальні відпоручники: секр. пос. Козій з другими членами посольства, крім цього два відпоручники від Укр. Війська з Відня разом з братом погиблого чет. Чучмана, відпоручники Укр. Червоного Креста, укр. військової місії і Укр. фінансової місії в Берліні.

Вінців назбиралось до 20-ти більших і менших, – між тим вінець від нім. уряду загр. справ, від «Luftschiffreederei» й по одному або два вінці від всіх згаданих укр. інституцій і від брата

чет. Чучмана. В останній хвилі прибула також з Зальцведеля делегація від укр. полонених козаків зі своєю капелою і хором.

Торжественне богослужіння і «Со святими» відправив місцевий парох, куратор Руст в асистії двох других священиків, в супроводі місцевого церковного хору. Богослужіння в церкві закінчило укр. «Святий Боже», яке гарно відспівав хор полонених козаків зі Зальцведеля. З церкви, перед якою зібралось чимало фотографів, журналістів й народу, рушив жалібний похід на центральне кладовище йдучи майже цілу годину поважно і величаво головними вулицями Берліна, серед яких сумно гомоніли звуки укр. «Святий Боже» і похороннього маршу «Ви жертвою».

На центральнім кладовищи задержався похід перед каплицею, в якій винанято для покійників місце на 2 літа. Над домовинами покійників промовив перший священик куратор Руст. Хоча й чужинець, то мимо цього слова випливали йому так тепло, а таким пієтизмом для покійників, як героїв, з такою пошаною для укр. народу покривдженого і борячогося за свою волю, що мабуть і укр. священник не мігби краще промовити. За цим пращав дорогих, незабутніх покійників відпор. посольства Козій в імени укр. держави і ат. Коссак від укр. війська, а вкінці білоруський посол Заєць.

Огнисті слова цього послідного промовця білоруського – це пекуча скарга на страшну кривду і ненесправедливість, яку роблять Україні і її найблищим братам Білорусинам ненаситні сусіди і імперіалістичні політики антанти.

Його слова, це болючі перли сльози жалю за тими всіми героями українськими, що в боротьбі за свою і їхню волю вже полягли та ще й поляжуть. Ця горяча промова, яку промовець закінчив зі сльозами в очах і клячучи з пієтизму для покійників, – це голос протесту проти усіх насильств, які Україні і Білоруси приходиться під цю пору зазнавати від сусідів-ворогів а одночасно й вислів горячої симпатії до укр. народу, як до найблисшого брата і приятеля Білорусинів. Мабуть і покійні герої почули цей голос і легше їм буде спочивати, знаючи що український народ не сам і має за собою ще більше щирих й сердечних друзів. По промовах подякував пар. Руст всім чужинцям за

участь в сумному обряді, укр. хор відспівав ще «Святий Боже», «Боже, великий, Єдиний» і «Ще не вмерла Україна», почім домовини зложено в каплиці, де покійники серед зелених і рожевих вінців будуть спати вічним сном, овіяні сподіваннями всього народу, про красшу долю та ждати на поворот в рідню, вольну землю.

Український прапор. — 1919. — 30 серп.

№ 315
ПОЗДОРОВЛЕННЯ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ГОЛОВІ РАДИ НАРОДНИХ МІНІСТРІВ УНР ІСААКУ МАЗЕПІ З НАГОДИ ЗДОБУТТЯ м. КИЄВА

31 серпня 1919 р.

Високоповажному пану І. Мазепі Голові Ради Народних Міністрів

З нагоди здобуття нашими славетними військами серця Соборної України Київа, складаю на Ваші руки горячі желання.

Камянець на Поділлі, дня 31 серпня 1919.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 1, арк. 224. Машинопис. Оригінал.

№ 316
ПРИВІТАННЯ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ГАЛИЦЬКІЙ АРМІЇ З НАГОДИ ЗДОБУТТЯ м. КИЄВА

31 серпня 1919 р.

З нагоди епохального в нашій історії подвигу незрівнаних відвагою частин які серед найтяжчих відносин плече об плече з Придніпрянськими братними частинами боряться за висвободження всім нам дорогої Вітчизни, складаю для хороброї Галицької Армії і Штабу моє повне признання і найсердечніше

желання з нагоди здобуття Київа столиці соборної України. З особливим натиском підчеркую геройські діла І-го Корпуса, якому судьба дозволила доконати історичного діла.

Др. Євген Петрушевич
Диктатор ЗОУНР

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 1, арк. 165. Машинопис. Оригінал.

№ 317
ТЕЛЕГРАМА ВІЙСЬКОВОГО МІНІСТРА УНР ПОЛКОВНИКА ПЕТРОВА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ВЗЯТТЯ ВІЙСЬКАМИ м. КИЄВА

31 серпня 1919 р.

Високоповажаному п. Др-у Петрушевичу.

Маю честь довести до Вашого відома, що вчора ночію заняли українські хоробрі війська столицю Укр. Нар. Республіки м. Київ. З чим вітаю Вас пане Диктатору.

З приводу цієї радісної вістки відбудеться сегодня 31/8 о 6 год. на губерніяльній площі парад військ гарнізону м. Камянця, на котрий маю шану прохати Вашої присутності.

Наколи найдете можливим то прохаю для звеличення цього свята не відмовити Ваших розпоряджень о надсилці на цей парад деяких галицьких частин. Парад приймає начальник Шт. Гол. Отамана.

Полковник Петров

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 6, арк. 38. Рукопис телеграми на бланку військового міністра. Оригінал.

№ 318
З ОПЕРАТИВНОГО ЗВІТУ ШТАБУ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА від 31 серпня 1919 р. ПРО ВЗЯТТЯ м. КИЄВА

2 вересня 1919 р.

Боротьба перед воротами Київа скінчилася повною побідою злучених хоробрих галицьких і придніпрянських частин.

Столиця в наших руках!

Величини здобутої добичі не можна ще заподати. У всякому разі вона дуже велика. На полудне від Вапнярки йде дальше дуже завзятий бій.

Отаман Квартирмайстер
Курманович, ген. чет., в. р.

Стрілець. – 1919. – 2 верес.

№ 319
ТЕЛЕГРАМА НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ АРМІЇ ПОЛКОВНИКА АЛЬФРЕДА ШАМАНЕКА ГОЛОВНОМУ ОТАМАНОВІ СИМОНУ ПЕТЛЮРІ І ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ВИЗВОЛЕННЯ КИЄВА

4 вересня 1919 р.

Додатково голоситься про події в Київі на підставі наспівших звітів підчинених корпусних команд 1-3 корпуса: дня 30 серпня осягнули наші частини приказану ситуацію вздовж зел. шляху о год. 18 увійшли перші стежі до міста. О добровольцях не було ні сліду, а цивільне населення нічого про денікінські частини не знало. Вечером острілювала тяжка артилерія з лівого берега Дніпра зелізничні двірці в Київі. Не знати чи се була большовицька чи денікінська артилерія. Ще того самого дня вечором зглядно в протягу ночі обсадили наші частини приказані їм об'єкти, а іменно по однім курені пішли на Лук'яновку, полі-

технічний інститут, товаровий двірец, особовий двірец, кадетську школу, думу, а крім того сотнями і півкурінями касарми і прочі обєкта. На думі була вже російська хоругв, яку зняв курінь 8 бригади а розпустив Український прапор. Крім того в окремій бесіді старшина осьмої бригади проголосив повні обсаду Київа нашими частинами та ...* гурра на Україну та отаману Петлюру. Між годиною 8 та 9 дня 31 серпня одержала Команда 8 бригади перший звіт про передні сторожі Денікіна, при новім вуличнім мості якого в планах немає. О год 12 стрінулись перші частини обох військ. До год. 15 обсадили денікінці полудневі часті міста мимо того що там находилися частини нашої 2 що було тим лише що запорож. група не обсадила як було приказано зелізничного мосту. На це рішили Команда 8 бригади до самостійного виступленя рештою своїх частин в місто не гаючи як приказано на загальний вмарш всіх. Частина команди 1 Корпусу, яка в межічасі приїхала на особовий двірец Київ приказала це саме і прочим бригадам. Тим часом вже був комендант 2 бригади отм. Віметаль як найстар. к. із наших комендантів, заключив окремий провізничий договір з денікінцями в якім установлено провізничну демаркаційну лінію аж до прибуття генерала Кравса. Старшина штабу першого корпусу який поїхав до Команди добровольців приняв цю демаркаційну лінію до відома і нічого нового аж до прибуття генерала Кравса не рішено. Полк. Микитка поїхав до мійської думи і на зібранню думи проголосив заняття міста Київа частинами Галицької Армії і обняття зі свого боку владу військ Команданта міста Київа аж до прибуття генерала Кравса. В часи перебування Команди 1 Корпуса на двірці явився один старшина денікінської армії, якому комендант корпуса оповістив заняття Київа нашими частинами і заборонив на тій підставі вступ денікінським частинам в Київ аж до дальшого рішення Команди. Між год. 15 та 16 приїхав генерал Кравс і удався сейчас до город. думи. Тим часом були вже наші частини машірували до міста, де нарід приняв їх з неописанною радістю. Перед город. думою встрітив генерал Кравс денікінського генерала Штакельберга, який на чолі малого комбінованого відділу піхоти, артилерії та кавалерії стояв

*Слово нерозбірливе.

перед будинком і сейчас почав переговори відносно демаркаційної лінії. Переговори в тій справі довели до повного порозуміння, а на жадання генерала Кравса, щоби денікінці повернулись за цю демаркаційну лінію, генерал Штакельберг згодився, а на питання чому він сюди приїхав відповів, що це сталось на просьбу мійського Російського населення.

Коротко перед відходом генерала Штакельберга почала товпа перед думою жадати вивішення Російського прапору, на що генерал Кравс як знамя обопільної побіди над большевиками згодився. В тім положенні переїхав Відділ запоріжськ. групи під командою отам. Сальського, а на вид російського прапора почали запорожці гвалтовати і жадати зняття цієї хоругви, а старшину, який вивісив її, загрожений*. Прапор зірвано, деревце поломано, сукно пірвано на кавалки. Все в лице величезної товпи, на що генерал Штакельберг зі своїм відділом відмаршировував. Запоріжці рушили походом дальше, але сейчас же за думою привітав їх огонь київських чорносотенців та деяких добровольців. Генерал Кравс поїхав з отаманом Любковіцом до генерала Бредова, але вже по кілька сот кроків вистрелено з якого-то дому і втім же моменті началась коротка сутичка піхотних крісів та скорострілів. Кавалерія запоріжців галопом рушила назад пірвала зі собою частини піхоти, які стрінула по дорозі і в одній хвилині постала незмірна паніка, а тим часом зі всіх сторін починали вступати в місто приблизно 20000** людей денікінських військ. Наші частини пробували згідно наказа припинити сей похід переговорами, а денікінці дійсно і на ті переговори годились нагло однак окружали наших комендантів, розоружили їх та відтак їх відділи. Це носит знання звичайного подлого підступу, тим більше, що обі партії знали, що їх команданти все ще переговорюют. На товаровім двірці розоружено штаб 3 Корпусу. На особовім двірці успів штаб 1 Крпс ще втічи, однак вже під стрілами денікінської кавалерії інтервенції генерала Кравса, який вернувся доперва першого вересня о 2 год. 30 хвил. Удалось виєднати від'їзд Штабу 3 Корпуса від дачі цілої зброї. Замічується, що після звіту одного із старшин штаб 3 крпс. в сей час находившися

*Цифра, напевне, перебільшена.

в Київ також і польській 2 полк. піхоти. З галицьких частин находяться ще в руках денікінців: а) із штабу 3 Корпуса 3 старшин, 6 жандармів, відібрано 4 коні, 20 мішків вівса, 12 пістолетів; б) із другої бригади 2 сотні і 12 їздців, решта бригади перебилась; с) із осьмої бригади в руках денікінців комплекти 2 курені разом 16 старшин, 74 підстаршини, 382 людей з крісами, 19 скорострілів, 11 пістолетів, 10000 піхотних набоїв, 31 коней; д) із першого Корпуса около 70 стрільців пятої бригади яка забезпечувала особовий двірец. Прочі частини першого корпуса перебились. Відступ втратою виборенного Київа підступним поступованням негайно відступаючого ворога як старшини, так і стрільці незмірне пригноблені й обурені.

Доклад цей предкладається на підставі звітів 1 і 3 Гал. Крпс, які хотя й окремі між собою цілком ся годят.

НКГА. Оп. 5378.

Шаманек полк.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 1, арк. 290–297. Рукопис. Оригінал.

№ 320
НАКАЗ КОМАНДУЮЧОГО ГЕНЕРАЛА-ЧЕТАРЯ МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО З НАГОДИ ВЗЯТТЯ м. КИЄВА

6 вересня 1919 р.

Наказ Військам.

Як увінчання ряду славних побід Галицької Армії взяла дня 30 серпня група генерала Кравса приступом золотоверхий Київ в своє посідання; однак нечайно виступаючий ворог – частини Армії Добровольців генерала Денікіна, вирвали нашим Військам підступом цю кріваво здобуту нагороду з наших побідних рук.

Я знаю настрій Армії і знаю, що мої Війська лише по неволі і з затисненими зубами відступили, та що вони жадали від мене приказу до поновного наступу на Київ.

Стрільці! До того ще час не надійшов. Ваш провід має спокійно все обдумати, обчислити всі обстановки і не дати пірватися настроєви або хвилевим почуттям.

Двох ворогів маємо, з котрими прийде нам числитися: Большевиків і Добровольців.

Питаю Вас, чи се було би вказаним для нас, наколи би я видав Вам приказ боротися з Денікінцями, і тут закрівавлюватися. А тимчасом большевики тішаться, що тим лекша буде відтак для них борба і з нами.

Ні! Може це буде і ліпше, наколи ми будемо тим третим, котрий очікує, аж тамті два посварилися і ослабли. Для того наше Командування приказало частинне відтягнення фронту. Воно хоче через це скупчити нашу Армію в більше вигідних становищах, щоби наші частини були близше себе і з найбільшим спокоєм очікували на цей мент, в якім ми знову почнемо посуватися вперід.

Я приказую, щоби Старшини і Стрільці були поучені про ціль нашого теперішного відступування.

Начальний Вожд Військ: Тарнавський, генерал-четар, в. р.
Начальник Штаба Гал. Армії: Шаманек, полковник, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 6, арк. 15. Друкарський відбиток.

№ 321
ТЕЛЕГРАМА БЮРО ПРОПАГАНДИ НКГА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ПОЛЬСЬКУ МОБІЛІЗАЦІЮ УКРАЇНЦІВ У НАДЗБРУЧЧІ І ПРО ВКЛЮЧЕННЯ ВТІКАЧІВ ДО ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

7 вересня 1919 р.

Три дні тому назад перевели Поляки в Галичині в полосі над Збручем бранку всіх мужчин від 18 до 30 літ і їх сей час вивезли на захід. В часі бранки був Збруч сильно обсаджений і тільки малій частині удалося утечи. Сі утікачі находяться тепер в невтральній полосі між Збручем а Жванчиком. Пожада-

ним є негайно подбати, щоб їх приставити до українських військових частин.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 4, арк. 87. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 322
ПРОТОКОЛ СВІДЧЕНЬ ПРОСВІТНОГО РЕФЕРЕНТА 10 ГАЛИЦЬКОЇ БРИГАДИ АНДРІЯ МУЗИЧКИ ЩОДО СПРАВ НА ФРОНТІ

9 вересня 1919 р.

Дуже таємне!

Починаючи похід в ціли освободження України від комуністів, розведено горячу працю над осьвідомленням армії, щоби она піднесена на духові, свідома своїх великих завдань, ішла хоробро вперід, пориваючи за собою маси поневоленого укр. селянства. Зроблено все що було в рамцях можливости і з кождим днем бачимо успіхи цеї праці. Здобуття Винниці, враження, які пережило стрілецтво у цьому місті — трупи укр. інтелігенції і селянства, замордованих комуністами, всі чрезвичайки, скарги і слези окривдженого селянства відкрили очи нашому стрілецтву, они найкрасше зрозуміли, що більшовики найтяжчий ворог мужицтва, що Україна в небезпеці.

І наше військо ішло у дальший бій зі здвоєним завзяттям так, що під Калинівкою і Кордилівкою, де по стороні комуністів боролися Німці і Мадяри, наші частини доказували чудес хоробрости, розбивши у прах переважаючі сили ворога та ішли вперід.

Дух у війську піднімався з кождим днем, тим більше, що чим дальше на всхід приходилось стрічати жораз сьвідоміші села, кращих людий. Але по при те на фронті зачинає вкрадатись занепокоїння про зади нашоі армії, про запілля...

Надходили вістки, що на задах армії праця не іде бажаним шляхом, що так по стороні військовости, як і по стороні цивільного населення є хиби, старі гріхи, а все це заставляло фронт побоюватися, що їхня праця не матиме потрібних успіхів.

До старшин і стрільців доходили на фронт такі вістки:

1) Старшини, які остають на задах, жиють розкішним життям і бавляться з польськими панночками та панями.

2) Старжили у запіллю мають всякі вигоди та гарні, нові одяги.

3) В запіллю є так богато старшин, що немає для них приділення і они марнують час на гулянки.

4) Всі старшини в запіллю піднесені до висших степенів, а противно їхні товариші боряться на фронті зовсім забуті так, що сила правдивих героїв має ту саму ранту, до якої дослужилися ще в австрійській армії.

Про все це переконалися фронтовики власними очима, коли доводилось ім — чи то при відвороті, чи на поїздках у запіллє по службовим справам стрічати своїх товаришів, приглянутися їхньому життю. Они бачили, що:

5) Запіллє не дає нічого Фронтови так, що стрільці мусять добувати для себе обув і одіж на більшовиках, а старшини фронтовики, які цего робити не можуть, ходять обдерті і босі не сьміючи показатись між людий...

І все це слушно викликує обурення фронту.

6) Запілля не дбає також про доповнення фронту. У форсовнім поході вперід, армія не діставала харчів, а лихо відживлені стрільці зідали силу овочів і хворіють масово: до того і ворожі кулі проріджують ряди борців, а доповнення фронту сьвіжими силами — не має.

От це вшиплювало занепокоєння у фронтовиків і, они слушно нарікали; де є наша влада, де висша військова команда і чому у запіллю не має праці, щоб направить лихо? як так далі буде, до чого оно доведе?

7) На задах повинна кипіти організацийна праця; слідом за фронтовою армією повинна іти цивільна влада, яка обійме провід над селами і містами, заставить маси народу трудитися для себе і для фронту.

8) Тим часом були случаї, що як армія подалася на часок взад, застала села полишені самим собі, без ніяких змін: без адміністрац. властий, без суду, без жандармерії, а про працю для фронту, про відбір рекрута, про освітну працю й згадки не було. Тому, що селяни ще до приходу наших військ вижидають їх, як своїх спасителів, як тих, що не лиш звільнять їх

з під більшовицького ярма, але й наведуть лад, заставлять населення до громадянськоі роботи, заберуть їх до військової служби – тому наші старшини фронтовики, ратуючи повагу галицької армії галицької влади, докладають всіх старань, що би за короткий час свого побуту між селянами зробити все, чого они від нас сподіються, думаючи, що зараз, як они підуть вперід, прийдуть власти, прийдуть всі інтелігентні сили запілля і не заведуть селян у їхній вірі...

9) А тим часом діється, на жаль, так, як сказано у 7 точці. Правда, що влада в решті приходить на місце та це сумне, що люди, яких ставиться зараз на чоло дуже часто не доросли до свого завдання. От коротенький примір. В Винниці прийшов один священик до повіт. комісаря за порадою та хотів звернути йому увагу на бажання і потреби села; він мусів чекати 2 години на аудієнцію, бо повітов. комісар розмовляв з якоюсь панею, а скінчивши, не дослухав оповідання священника і впевнивши його, що «все наладжується» за пять хвилин попращав... Є вправді між священниками вороги, але богато є щирих укр. справі, однак їх не заставляють до праці, не підпомагають зовсім. Селяни ждуть на покликання до війська, священники мають готові метрикальні виписки, та що з того?.. А це все трівожить людий.

10) По за тим, наше військо не одержує часописей: лиш «козацький голос» один, а часом дуже припізнений прийде «Стрілець». Це прямо обурює! Де наші часописі? Чому не засипають ними фронт? Чому не бачиш іх на залізничих двірцях? Чому адміністрації всіх часописей не подбали ще, щоби у кожньому містечку розпродували їхні видавництва?

Запіллє забуло зовсім про фронт і про село так, що они живут своім життям, без найменших інформаций про те, що діється зараз на Україні і на цілім світі.

Щодо селян – справа представляєть ся так:

Почавши від Винниці, де були селянські повстання проти комуністів, чим дальше на схід – тим стрічаєш красших, національно свідоміщих людий, а в Київщині – прямо новий світ.

Селяни (як вже висше сказано в 8 точці) ждуть Галичан, як спасителів і, тому всюди витають наші хоробрі війська з одушевленням, обсипуючи героїв цвітами, годуючи іх, чим мають.

Таких парадних привітань – не бачив стрілець у ніякім місті на всіх фронтах світової війни: тут витають рідні рідних серцем цілим – «чим хата богата», обсипаючи героїв цвітами зрошеними слезами радости...

Не лиш людий, али і коний квітчають і годують старі й молоді.

Як зайде в село наш відділ, то по щирому привітанню йдуть вперід до старшин, а опісля до стрільців, а кожде слово ...тають ухом і серцем, як дорогоцінний скарб.

«Ми вас галицькі, соколи, ждемо як Бога самого» – кажуть селяни. «Ви, зложіть лад, ви нас зорганізуйте, беріть нас зі собою, ми все дамо чого треба».

На вістку що в Галичині пани знущають ся над родичами героїв визволяючих Україну, кличуть старики: «Чуєте браття, старі і молоді підемо з цими героями, щоби освободити Україну, відбити галицьку землю».

Це в Київщині, а в Полтавщині має бути ще красший настрій, ще більше розуміння справи.

Річ ясна, що все це так гарно впливало на наше стрілецтво і они всюди поводять ся з селянами як з братами і немає случаю зневаги, або грабунків; а селяни відносяться до Галичан як до святих...

В кождім селі просять люди: Закладайте у нас читальні, організуйте Січи, так як у вас було в Галичині бо ми бачимо, що січові товариства зробили вас людьми, героями...

Селяни хочуть влади. Домагаються заведення суду, щоб злочинці не жили безкарно та тривожили спокійних жителів, перепиняючи громадянську працю.

Земельна справа їх не трівожить, бо они вже зжилися з думкою що землі ніхто не в силі від них відобрати, бо хтоб не був, що посягав би на неї рукою, они його зметуть з лиця землі. Лиш про скасування приватної власності нема що й згадувати. «Ми даром не хочемо, а заплатимо, як треба; не хочемо богзна кілько – хай буде і десятина одному, але хай це буде його власність».

Якби комуністи завели були лад і безпеченство життя, не виступали проти приватної власности і проти віри, а шанували селян, їхню власність і церкву, ніяка сила не поборола б їх...

Замітити треба, що селяни радо витають галицьких священиків, що служать в галицькій армії, але лиш тому, що они

читають молебні та проповідують на рідній укр. мові та що відправляють богослуження в церквах. Але якби почули, що они наклоняють людий до католицизму – тоді прокляли б їх прямо і оплювали.

До денікінців ставляться селяни дуже ворожо, а золоті пагони вводять іх прямо в лють.

Селяни дуже добре поінформовані хто це Денікін і чого він хоче і тому зустрічають його ворожо.

Національна свідомість у селян дуже глибока, они всюди заявляють: «Хтоб тут не прийшов, він не вдержиться і Україна мусить бути самостійна».

На партії не пишуться ніякі, на них махнули рукою кажучи: «Партія, пусте, праця річ потрібна»

Як галицькі частини присилувані відступати селяни просять іх зі слезами: «Не йдіть, ми вам поможемо, не оставляйте нас самих ворогові на поталу».

Київські події

Підступаючи під серце України, під Киів, і стрільці і селяни були тої думки, що треба биться з Денікіном. Був такий підйом духа таке завзяття, що здавалось ніяка сила непереможе наших героїв.

Про згоду з Денікіном ніхто й не думав. Тим часом за Бердичовом військо одержало приказ надіти на шапки білі паски, що означало що з Денікіном є якесь порозуміння і це саме занепокоїло армію і викликало негодовання у селян.

Рано в неділю увійшли в Київ. Населення раділо, що позбулось комуністів, однак держалось з резервою до освободителів, приймаючи їх – одні за Поляків, другі за Німців, инші за богвіщо за одних лиш не за Українців; ніхто не знав що они приносять з собою... Пополудни наблизивсь офіцир зза Дніпра у пагонах і повідомив, що Денікінці виженуть наших з Києва (офіцир був Українець). Стрільці, старшини і цивільне населення запитують, як це все розуміти, однак наші команди не мали поняття, як справа мається. По вулицях міста розкидають чорносотенці московські часописи, в яких хваляться денікінці, що вони заняли Київ. Чути вигуки «Да жівьот дабравольческая армія».

Коло 6 год. веч. зачинаєть ся врочистий похід нашої армії в якому бере участь 6 бригада галицької армії і наддніпрянські частини. Галицька армія робить сильне вражіннє і Київ заревів окликами «Слава». Симпатії всього населення за нашими. Вояки підходять до наших старшин із запитом: «Чи то галіцийоци україньоци легіоніоці?» А одержавши притакуючу відповідь заявляють: Ми були певні цего, бо Вкраїна такого війська (здисціплінованого) немає. З міліоновою товпою цівільного населення дійшов похід над Дніпро і там доперва впала сальва стрілів зі сторони денікінців. Вмить Наддніпрянці з окликом «Удераймо» кинулись на в тікача, викликуючи неймовірне замішаннє та паніку серед цівільного населення. Очевидно, кличі до втечі впали від провокаторів змішаних у військові частини.

6 галицька бригада розпустила сейчас розстрільну, заграли наші гармати, і закипів бій. Коло 11 або 12 в ночі прийшов приказ відступити за місто. Стрільці стрінули цю звістку з приголомшенням, що ціла армія розлетиться; старшини почорніли з жури, а стрільці плакали...

Всі почували глубокий жаль до нашого правительства, докоряючи: Чому оно повело так справу чому завело нас в блуд? Ми знаємо, що Денікін наш неменчий ворог чим комуністи і нам конче треба було з ним розправитись; а правительство поповнило тяжку помилку, не вирішивши справи наперед і кинуло нас на поталу ворогові, приспавши нас білими поясками... Ми знаємо, що солодко вмерти у борбі з ворогом України, але у завзятій боротьбі, не телята зігнані на заріз... Як таке у нас правительство, кликали розпучливі голоси, то кидаймо його і ідім у гайдамаки; биймося на власну руку з Денікіном і другими ворогами рідної землі. Ми хочемо боронити святої справи, але ніколи не згодимося бути «гарматним мясом», що ляже за блуди і необачність неоторопного правительства. Що там далі діється не знати.

Польська небезпека

Належить звернути ще увагу на справу польську, яка трівожить фронтовиків. А саме долітають на фронт вісти: що Поляки самовільно переходять границі укр. землі, грабують селян та газдують, як їм подобається. Дальше по Україні

вертаютьоя польські легіонери, шпіонують, як хочуть, їздять автами і зелізницями, на все те дивляться наші власти і ні пальцем кивнуть.

Заподають люде, що якийсь граф Грохольоський іде дуже часто на Україну за інформаціями; дальше якісь дві польські жінки ідуть дуже часто від Волочиск аж під фронт.

6/9 с. р. стрічав п. А. Музичка ціле польське товариство, яке їхало зі Жмеринки до Волочиск, а ніхто й не питав хто вони, куди ім, за яким ділом....

Всюди слідно польську роботу між Поляками на Україні; всюди де приходить наше військо, они часто беруть його за польську армію та запитують де є Французи-опщимеженьци? На це треба звернути пильну увагу, слідити за пол. шпіонами та не дозволяти буяти без контролі по запіллю.

Бо як цего не буде, то може статися це, чого побоюєся фронт: вороги ударять нашій арміі на зади і ціла праця, тисячі жертв підуть на марне.

Камянець на Поділлі, дня 9/9.1919.

Записав Онищук Антін

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 6, арк. 91–94. Машинопис. Завірена копія.

№ 323
ТЕЛЕГРАМА НКГА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ПОВЕРНЕННЯ З ДЕНІКІНСЬКОГО ПОЛОНУ ІНТЕРНОВАНИХ ВОЯКІВ

10 вересня 1919 р.

Повернувшие з Деникінської навали галицькі стрільці слідуюче розсказують. З Київа завели їх в Дарницю, де були чотирі дні. За сей час не давали їм нічого їсти, бо Деникінці сами нічого не мають. Багато наших людей, задержаних в Дарницькім таборі, похоріло; хорим не дають ніякої помочі і зі всего обдирають. В таборі є ще чотирьох наших старшин, яким москалі таки нічого не дают їсти. Деникінці замучили на смерть кількох українських повстанців і козаків запорожської групи,

яких зрадою піймали в Київі дня 30 серпня с. р.; замучили їх за те, що не хотіли вирічися імені українця і відверто визнавали, що боряться за самостійну Україн. Нар. Рес. Деникінці в кождій місцевості новозанятій переходят сейчас бранку, забірают багато підвод, тому то нарід на них дуже лихий. Одяга армії дуже лиха. Так само слідує брак коней, бо артілерія уживає до тягнення пушок коровами і волами. Втікачі зізнают рівнож, що в час повороту переконалися, як шкідливим є необмежена свобода духу цівільного населення для ділань воєнних. Населення подавало дуже часто відомості про наші рухи Деникінським відділам.

НКГА. Ч. 2579.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 4, арк. 161—162. Рукопис. Оригінал.

№ 324
РОЗ'ЯСНЕННЯ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ УНР ВІЙСЬКОВІЙ КАНЦЕЛЯРІЇ ДИКТАТОРА ПРО ДОПОМОГУ ПОРАНЕНИМ ВІЙСЬКОВИКАМ

10 вересня 1919 р.

В сучасний мент на Наддніпрянській Україні ведуть проти большевиків разом з Наддніпрянськими частинами і частини Наддністрянської України, з котрих одні цілком злилися з Наддніпрянською армією, а другі — складають окрему Галицьку армію зі своїм вищим командуванням.

До частин першої видносяться: корпус Січових Стрільців, Гуцульський морський полк, Буковинські стрільці та инші. Вояки цих частин цілком підлягають чинності всіх правових положень, котрі існують в Наддніпрянській армії, і, зокрема, вони мають право на допомогу за поранення по наказу 7-го січня біжучого року.

Що-ж до Наддністрянської армії, то згідно закону від 18 липня 1919 року, оголошеного в 27 випуску Вістника Державних законів, на її поширується чинність всіх законів про грошове задоволення, які існують для Наддніпрянської армії; таким

чином, вояки Наддністрянської армії мають право на допомогу за поранення, але ж, на думку Головного управління Генерального Штабу, від своїх відповідних інституцій.

Повідомляючи про вищезазначене, Головне управління генерального штабу прохає по цьому питанню Військової Канцелярії Диктатора ЗОУНР.

Начальник Головного управління генерального штабу, отаман (підпис)
Другий помішник начальника Головного управління генерального штабу полковник Дідковський

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 4, арк. 154. Машинопис. Оригінал.

№ 325
РАПОРТ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ АРМІЇ ПОЛКОВНИКА АЛЬФРЕДА ШАМАНЕКА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНУ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО УМОВИ СЛУЖБИ НЕУКРАЇНЦІВ У ГАЛИЦЬКІЙ АРМІЇ

12 вересня 1919 р.

В Галицьку Армію принято за контрактами богаго старшин з заграниці.

Начальна Команда Галицької Армії не знає услівій, під якими Державний Секретаріят Військових Справ заключував з ними ті договори. Між тим курсують між старшинами поголоски, що договори з усіми чужосторонніми старшинами кінчаться з листопадом с. р. і що в тім місяці всі ті старшини – правдоподібно – опустять Галицьку Армію.

Тому що таке рівночасне виступлення більшого числа старшин не було-би корисним – але впрост шкідливим, тим більше, наколи-би Начальна Команда Галицької Армії не була на се приготована, проситься о заподання – на основі актів Державного Секретаріяту Військових Справ – поіменного спису всіх старшин, підстаршин і стрільців, котрих прийнято за контрактом, а дальше о заподання услівій контракту що до кожного з осібна, головно речинця, коли контракт кінчиться.

Дальше проситься о негайне повідомлення, під якими услівями прийнято в склад Галицької Армії Галичан не-Українців,

головно Німців, так як ті твердять, що в падолисті 1919 кінчиться їх службовий обов'язок.

Тому що справа ся дуже нагла, проситься о скоре її полагодження.

Начальник Штабу Гал. Армії: Шаманек, полк.

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 6, арк. 106. Машинопис. Оригінал.

№ 326
ВЛАСНОРУЧНА ТЕЛЕГРАМА ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ НКГА ПРЕЗИДЕНТУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ТА ІН. ПРО ДОТРИМАННЯ ЄДНОСТІ В ДІЯХ АРМІЙ

14 вересня 1919 р.

Винниця, Галицька Начальна Команда, копія Жмеринка Командарму Наддніпрянської армії, копія Коменданту тила, копія Камянець, штаб Головного Отамана, копія Міністру внутренних справ, копія президенту Д-ру Петрушевичу.

З донесень, які приходять до мене від Міністерства внутренних справ і инших Міністерств виявляється, що Галицькі частини перебуваючи на теріторії Наддніпрянської України в районі операцій не завше дотримуються необхідного контакту та порузуміння з місцевими органами як цивільної так і військової влади на Вкраїні. З того виникають непорузуміння, яких допускати не слід, бо і вони не одповідають інтересам загальної справи. Щоб уникнути надалі зазначених небажаних явищ пропоную ГНК видати належне розпорядження підлеглим їй частинам та військовим установам, щоб вони скрізь дбали про спільну працю, взаємоповагу і допомогали одна другій з повагою ставлячись до тих обов'язків, які покладені на них обома урядами між котрими панує повна солідарність і співділання.

14/IX

Головний отаман Петлюра

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 4, арк. 274–275. Рукопис. Оригінал.

№ 327
ПРОТОКОЛЬНЕ СВІДЧЕННЯ ХОРУНЖОГО ЛЬВА МАТКОВСЬКОГО ПРО УКРАЇНСЬКИХ ВОЇНІВ, ІНТЕРНОВАНИХ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ, ТА ПРО СТАНОВИЩЕ В ОКУПОВАНІЙ СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

*19 вересня 1919 р.**

Протокол, списаний з хорунжим Матковським Львом, який дня 29 мая 1919 утік з Лічниці окружної в Станиславові через Західну Галичину до Чех, а відтак дня 6 вересня 1919 прибув до Жмеринки. – Названий подає, як слідує: Прибувши на першу чеську залізно-дорожну станцію на схід від Одерберга, дня 6 червня 1919 зістав з того самого дня відісланий Чехами до Дайтш-Габелль Райхенберг (північні чехи), де застав я 6 тисяч українського війська з Групи Кравса, позістаючого зараз під командою підполковника Черського. Крім Черського находиться там около 300 українських старшин, серед котрих знані мені назвиська: підполковник Федорович, отаман Чорний, сотник Мацієвич, сотник Майндль, сотник Федак, поручник Шльосс і інші. Там позістав я до 16 червня 1919. В тім часі приїхав з Відня полковник Варивода в цілі перебрання команди від підполковника Черського. Сотник Майндель і підполковник Федорович ведуть там воєнну школу для українських старшин. Так старшини як мужва одягнені в австрійський однострій з українськими відзнаками і оружжам відбувають правильно вправи, побирають свої грошеві належності від правительства чеського і є обовязані здоровити військово приналежних до чеського війська і на відворіт. Однострій і оружжа достарчили Чехи. Біля мало надійти з Відня. В дорозі до Дайтш-Габелль находилося ще 3000 українського війська з околиць Ужгорода і Мукачева. Після оповідань українських старшин – Чехи хотіли наші частини, які перейшли Карпати, відіслати з поворотом нам в поміч, але на протест французького командуючого в Ужгороді мусіла їх розоружити (мабуть лишень про форму)

*Дата вхідної реєстрації в канцелярії Диктатора.

а відтак вислали їх тайком до Дайтш-Габелль, де — як з висше наведеного слідує — сильно підпомагають їх реорганізації.

З причини чуток, які під тодішну пору ходили між Українцями з Дайтш-Габелль, що себ-то українське Правительство і військо получилося з большевиками, а перебуваючи в Дайтш-Габелль грозить небезпека інтернування Чехами, виїхало кількох старшин і около 150 мужви в части до Німеччини, а в части до Австрії. Я виїхав рівнож, а то до Берліна. Тут стрітився з редактором тижневика «Шлях» — Чорнієм, який подав мені слідуючи інформації: З полонених в Германії Наддніпрянців зорганізовано вже около 50 000 так званих «Синьо-жупанців» під німецьким командуванням. Розміщені в поодиноких місцевостях як Спаудау і Еутін і т. п.

З початку наміряли Германці ужити їх в борбі проти Поляків. Відтак через її примирення здержалися сим і хотіли в якийнебудь спосіб прислати їх на Україну, на що конче потрібний був-би дозвіл антанти. З Берліна виїхав я до Відня з наміром повороту на Україну. З Відня в Українській Збірні находилося зараз 9000 полонених, вернувших з Італії, які одягнені в австрійські однострої в добрім стані. Туда направляється також всіх полонених Українців, вертаючих з Сербії та Альбанії, а збираючихся перше в Будапешті. В Мункачи находиться 1000 української мужви і 1.000 цивільних, переважно залізно-дорожників. В Ужгород (Унгвар) находиться около 30 українських старшин а 1000 мужви, крім сего около 1800 коней, 2000 рогатої худоби, 48 гармат, около 100 кулеметів, 300 до 400 зелізнодорожних вагонів, кілька паровозів, як також один віз транспортів амуніції, надісланий нам Чехами. Се було в половині липня 1919.

Прибувши через Покуття до Черновець, довідався між іншим, що там, як і в Яссах ще багато Українців, старшин як і мужви, находиться по тюрмах, бо — не маючи жадних документів — не є вони в стані виказати своєї народності. Крім сего має находитися в трох концентраційних таборах досить богато Українців, попавши в румунський полон ще в лютім 1919 під час українсько-румунських борб з околиці Мармарош-Шігет. Тим всіми належало би прийти в поміч як найскорше. Так в Німеччині як і в Чехах є загальне пересвідчення, що східна

Галичина не припаде Польщі, а сама Україна одержить, єсли не самостійність то найменше широку автономію в федерації з Росією. Преса так німецька як і чеська займається сильно українським питанням як європейським проблемом. Будучи в чеській Міністерії для справ військових в Празі з просьбою о дозвіл на виїзд, стрітив я там сотника Мацієвича, як постійного відпоручника військових Українців з Дайтш-Габелль при згаданій Міністерії, як рівнож посла Свалінського, який між іншим заявив, що Масарик, перебуваючий зараз в Парижи, попирає українську справу перед антантою. В Польщі відбувається дальше відомі знущання над Українцями, селян грабують, змушують до праці на полях польських поміщиків. Селяни змушені пильнувати днем і ночею телеграфічних станцій і проводів. Богато Українців розстріляно без Полевого суду, приміром державного секретаря земельних справ Мартинця Михайла, одного отамана, одного сотника, двох поручників, одного четара – невідомих мені назвиск – всіх в лісі коло Солотвини. Ініціатором тих розстрілів був польський парох зі Солотвини Франц Ярек. В Дрогобичи убито четара Чишука або Чушика. Богато Українців, інтернованих у Львові, Перемишлянах, (Бакунчинцях), Домбю і Вадовицях. Відносини серед яких вони жиють страшні: прохарчування неможливе, відносини санітарні дуже лихі, так що богато умирає на тиф. Сим невідрадним відносинам повинно наше Правительство як найскорше положити кінець через матеріальну підмогу. Польська соціял-демократична преса висказує свої бажання наділення галицьких Українців територіяльною автономією, органи знова всехпольські хотять їм дати: «Автономію для Русінуф без Русінуф». Загальна опінія з Польщі з того рода, що східна Галичина Польщі не припаде. Як довідався я від одного Поляка, сотника Кльоцика – команданта міста Стрий, всі українські старшини як і жидівські бувшої австрійської армії були змушені в протягу трех день внести просьбу до поодиноких Команд «Пляцу» о прийняття їх до польського війська. Не прийнято нікого, а їх просьби разом зі списом полоненої мужви, дезертирів і таких українських селян, які взагалі при українськім війську не служили, вислали до Парижа, подаючи, що вся згадана мужва в силі 130 000 то самі дезертири, яким не в голові битися за Україну.

На сім протокол закінчено, прочитано і підписано: Лев Матковський, хорунжий, в. р. В. Ортинський поручник, в. р. Полева Сторожа. Як протоколянт: В. Онисько четар, в. р.

Начальна Команда Галицької Армії
Диктатор ЗОУНР

15 вересня 1919
Ч.: оп. 5696, м. Винниця

Предкладається до ласкавого відома

Начальник штаба Гал. армії

(підпис нерозбірливий)

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 6, арк. 145. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 328
НАКАЗ НАЧАЛЬНИКА ЕТАПУ АРМІЇ ПОЛКОВНИКА ВІТОШИНСЬКОГО ПРО РІШЕННЯ ДИКТАТОРА СТОСОВНО ЗВІЛЬНЕННЯ З АРМІЇ ПОЛКОВНИКА УСС ВАСИЛЯ ВИШИВАНОГО

20 вересня 1919 р.

Диктатура рішила Ч. 1779 з 16/9 с. р. звільнила полковника УСС Василя Вишиваного і єго адютанта сотн. Рубит-Ляртика аж до відклику від служби в Галицькій Армії і становить єго до деспозиції Військовому міністерству УНР.

ЦДАВОУ, ф. 2188, оп. 1, спр. 98, арк. 118. Рукопис. Засвідчена копія.

№ 329
СТАТТЯ В ГАЗЕТІ «УКРАЇНСЬКИЙ ПРАПОР» ПРО ГЕНЕРАЛА-ЧЕТАРЯ МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО

4 жовтня 1919 р.

Ген.-чет. Мирон Тарнавський
Біографічний начерк

Теперішній Головнокомандуючий Галицькою Армією генерал Мирон Тарнавський уродився 29 серпня 1869 р. в селі Барилові (повіт Радехів) в Галичині, де його батько Омелян Тарнавський був священником. Гімназію скінчив Мирон в Бродах 1889 р. а 1891 був покликаний до війська. Спершу служив як однорічний охотник при 30 баталіоні пол. Стрільців. Опісля служив у 4 і 13 баталіоні пол. Стрільців, та при 18, 33, 35, 29, 16 і 19 полках стрільців. 1891 р. здав перший старшинський іспит а 1892 р. іменовано його четарем в резерві. Опісля перервав на кілька літ свою військову службу, займався якийсь час рільництвом, садівництвом та пчільництвом і короткий час перебував як урядник Красного Виділу у Львові.

В 1896 р. здає доповняючий військовий іспит у Відні і від тоді посвячується виключно військовому званию. 1898 р. іменований поручником, 1907 сотником, 1916 отаманом, 1918 підполковником, а в 1919 полковником і ген.-четарем.

Замітити належить, що свою військову освіту доповнив ще іспитом з картографії, а в р. 1916 скінчив корпусну школу в Перемишлі, армейську школу стрільби в Бруку н. Л. в кінці школу для вождів у Львові 1918 р.

Вже в перших днях світової війни бо 7 серпня 1914 бачимо його на фронті, де бере участь в боях з Росіянами під Бродами, Радивиловим, Олієвом, Бжеським, Львовом, Городком, Яновом та Перемишлем. 26 жовтня 1914 тяжко ранений лічився в шпиталі в Будапешті та Бадені. В січні 1915 р. стає командантом вишколу 35 полку стрільців в Стриї – але вже 9 мая 1915 вирушає знова в поле з 9 курінем 35 полку. Бере участь в боях на Маківці, під Болеховом, Завадкою, Галичем, над Гнилою Липою, під Підгайцями, Семиківцями, Настасовом, Сосновом і т. д. Його курінь бється через цілий рік поруч з УСС і з того часу й УСС запізна-

лися з симпатичним отаманом та й цей бажав блище познайомитись з рідним собі а так хоробрим військом. Незабаром сповняється його бажання, бо вже 16 січня 1916 стає командантом вишколу УСС, де перебуває до 7/VII.1917. Відходячи назад до 35 полку, лишає по собі жаль і найкращі спомини в УС. Стрільців.

В полі остає аж до лютого 1918 р. – а в марті того року приділено його як штабового старшину для українських справ до 54 Див. Займає також місце помічника команданта міста Жмеринки.

Від Мая до серпня 1918 командує групою військ між Кодимою та Бірзулею, Дністром і Рибницею, в боях з більшовиками.

Розклад Австрії й переворот в Галичині застає його в Гайсині на Україні, де він був командантом 16 полку стрільців. В протягу падолиста переходить він з 16 п. через Ковель а по віддачі полка удається 29 падолиста до Львова, де його арештують Ляхи та вивозять на Домбе як полоненого. В лютім 1919 одержує дозвіл на виїзд до Баден для поратування здоровля.

Та свідомий того, що Україна потребує його під ту хвилю, дістається через Угорщину того самого місяця до Станиславова.

Одержавши доручення сформувати II Корпус, вив'язується якнайкраще зі свойого завдання та остає його командантом до початку липня 1919, коли то в скрутній для нас хвилі покликано його на головного вождя Галицької Армії.

Генерал Тарнавський, як бачимо, старий жовняр і загартований довгими воєнними трудами. Симпатична його поверховність, приступність та відповідне поведення з'єднували все любов і прив'язання у підчинених, як стрільців так і старшин, про що найкраще свідчить те, з яким поважанням згадують про його й досі УСС.

Про його відвагу, справність і військове знання свідчать найкраще численні відзначення, які він одержав в австрійській армії, і то деякі з них ще перед війною.

Про українську армію висловлюється генерал з подивом для посвяти і витревалости стрільців, які мимо недостачі харчу і одягу доказують геройський діл. – Трохи кращого заопікування армією – можна би нею доконати всіх ворогів. Генерал сподіється, що в короткім часі зарадиться лиху й ми будемо

мати знамениту армію. Це говорить з його довголітний досвід і практика.

«Менше політики і забав – а більше праці і серіозности!» – це його гасло.

Український прапор. – 1919. – 4 жовтня.

№ 330
ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ПОРУЧНИКА ВРУК-СТШЕЛЕЦЬКОГО ПРО СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ Й ГАЛИЧИНІ

8 жовтня 1919 р.

I. SYTUACJA STRATEGICZNA

1. **Fronty:** Obecna linja frontu ukraińskiego biegnie z zachodu od Szepetówki począwszy, ponad linją kolejową Szepetówka, Połonne, między Zytomierzem i Berdyczowem i sięga linji kolejowej Kasatin–Fastów–Kijów w punckie Czarnorudka. Następnie skręca na południe i biegnie poprzez Rużyn–Pogrebyszcze–Merwin, osłania od wschodu część kolei Kasatin–Humań od stacji Merwin, Monastyryszcze do st. Wierchniaczka; przecina na poł. drogi szosę Hajsyn–Humań; osłania od wschodu i południa Olgopol i przecina w poł. drogi tor. kol. Popielna–Bałta.

Front od Szepetówki do toru kolejowego Kazatin–Fastów, wystawiony jest przeciw bolszewikom; reszta frontu ma przeciw sobie armję dobrowolców.

W obecnej chwili przeciw frontowi ukraińskiemu operacji ważniejszych nie prowadzą ani bolszewicy ani dobrowolcy. Bolszewicy stworzywszy sobie bazę operacyjną w Korosteniu, wysunęli silne grupy w rejonach Zwiahla (Nowogród-Wołyński) i Zytomierza i zajęli stanowisko obserwacyjne; natomiast rozwinęli akcję silną przeciw Kijowi, wrzynając się klinem w kijowską grupę dobrowolców na linji Fastów–Kijów. Akcja bolszewików zmusiła dobrowolców do odciągnięcia szybkiego sił swoich z frontu ukraińskiego z rejonu Humania i podtrzymania od południa grupy kijowskiej.

Walka o Kijów pozwoliła ukraińcom odetchnąć. Korzystając z zastoju akcji bojowej na froncie bolszewickim i osłabienia frontu

denikinowskiego postanowili ukraińcy przegrupować swoje oddziały frontowe i rozwinąć działalność bojową przeciw Denikinowi w kierunku Humania i Bałty.

2. Dyzlokacja wojsk w dn. 3.10.1919 r., liczebność ich i nastroje

Ogólna dyzlokacja armji ukraińskiej przedstawia się zasadniczo: na froncie bolszewickim i w kierunku linji Koziatyn—Kijów dyzlokowane są korpusy halickie. Na reszcie frontu stoją oddziały naddnieprzańskie. Początkowy rozwój ofenzywy dobrowolców na Bałtę i Humań zmusił ukraińców do przerzucenia III korpusu halickiego przeciw dobrowolcom w wyżej wspomniany kier. Bałty i Humania.

A. Korpus I halicki. Sztab Koziatyn: dowodzi ppułk. Mykitka.

Korpus II halicki (brygady VI, VII, VIII i IX. Sztab Berdyczów (z Zytomierza); korpus dyzlokowany na linji Czudnów, Trojanów, Roja.

Korpus III halicki, rozlokowany częściowo w rejonie Popielina, częściowo w rejonie Chrystynówka.

B. Liczebność I korpusu: około 400 szabel b. dobrych, 4000 bagnetów (piechota wyniszczona, obdarta), około 40 dział (zupełny brak amunicji), 3 pociągi pancerne, 2 automobile opancerzone.

II korpus: około 500 szabel b. dobrych, 3000 bagnetów (piechota źle umundurowana, wyniszczona), 80 dział różnych kalibrów (zupełny brak pociągów), 2 automobile opancerzone i 2 pociągi opancerzone.

III korpus: Liczebność niestwierdzona.

Ogólna liczebność korpusów halickich nie przewyższa jednak 11 000 bagnetów i 1500 szabel.

C. Garnizon miasta Kamieńca Podolskiego:

a) Piechota:

1 pułk. «Ochrony Respublikańskiego łada».
«Osobnyj kuroń wijskowoj ochorony».
3 pułk halicki (70 bagn., 6 oficerów).
1 p. pieszy «rekrutów» (1300 bagn., 83 ofic.).
1 sotnia «Okrema».

b) Artylerja:

2 p. artyl. pol.
4 respublikański p. art. pol.
21 zaporoski p. art. pol.

Zapasowa baterja art. konnej.
1 baterja oddzielnej art. konnej.
3 bat. oddzielnego dyonu art. konnej.
2 p. «rekrucki» (uzupełn.) zapasowy art. pol.
Wojskowa szkoła artyleryjska.

c) Kawalerja:
1 zapas. p. kawalerji.
1 pułk kaw. «rekrucki» (3 sotnie, 4 K. M.).
Konna powiatowa sotnia.
Sotnia ochrony Głównego Szefa Zaopatrzenia armji (91 szabel, 5 oficerów).

d) Specjalne:
Główny zarząd floty powietrznej.
Zarząd inspektora awiacji.
3 bojowy oddział awjacyjny (5 aparatów – 15 lotników).
Uwaga: Jeden aparat z tego oddziału wyleciał dn. 4.10 b. r. do Berlina z byłym ministrem «Prasy i informacji» panem Lizanowskim.
2 dyon floty powietrznej.
Kijowski park awiacyjny.
Warsztaty awiacyjne.
Szkoła awiacyjna (około 300 uczni).
Garaż wojskowy.
Szkoła radiotelegraficzna.

D. Nastrój wśród żołnierzy armji ukraińskiej najrozmaitszy.

Korpus I Halicki, posiadający znaczny odsetek polaków i żydów – nastrój wrogi polakom. Sympatje żołnierzy najbardziej skłaniają się w stronę bolszewików.

Korpus II – nastrój antydenikinowski i antypetlurowski. Chętnie mówią o pokoju z Polską. Dominuje przemęczenie i chęć powrotu do Galicji.

Naogół wrogi stosunek do polaków w korpusach halickich znacznie się zmniejszył. Pogłoski o petraktacjach polsko-ukraińskich potęgują w żołnierzach chęć powrotu do Galicji i zakończenia walki. Oficerowie różnemi sposobami silą się na podtrzymanie wśród żołnierzy zdolności bojowych i chęci wytrwania aż do chwili powrotu zbrojnego do Galicji Wschodniej. Służy również do tych celów pismo «Strilce», które ozdabia codziennie swe szpalty artykułami o okrucieństwach polaków nad ludnością ukraińską, o aneksyjnych dążnoś-

ciach Polski, o konieczności zbrojnego wystąpienia przeciw Polsce za jej chęć pozostania w Galicji Wschodnej «mimo interwencji zagranicy» i t. p. Nie pomogą jednak artykuły, ani «pouczenia» oficerów. Żołnierze zmęczeni wojną Europejską i obechą roczną walką w Galicji rzucają broń i gromadami uciekają w kier. Galicji Wschodnej.

Podobnież szerzy się dezercja w szeregach petlurowskich. Mobilizacje przeprowadza się przy pomocy specjalnych oddziałów wojskowych. Dezercja w szeregach pułków petlurowskich ma jednak na uzasadnienie inne niż w halickich korpusach. Żołnierz petlurowski chętnie się bije, ale niezdolny jest do utrzymania się w karbach stałych jednostek bojowych. Demobilizacja armji rosyjskiej i późniejsza walka z bolszewikami wyrobiła w nich specjalny typ żołnierzy partyzantów trochę anarchistów, uznających władze swoje, lokalne. Stąd ciekawe obserwacje można wysnuć. Ludność i żołnierze na wezwanie Petlury lub pomniejszych wodzów powstańczych gremjalnie występują przeciw wskazanemu nieprzyjacielowi, ale gdy go pobiją i przepędzą poza obręb swej gminy i powiatu – wracają do swych zajęć gospodarskich. Z łatwością więc Petlura zdobywa setki ludzi najrozmaiciej uzbrojonych, w pasie przyfrontowym, ale nie może materjału tego wykorzystać całkowicie do organizowania i kompletowania jednostek stałych, pułków i t. p.

3. Reorganizacja i kompletowanie armji.

Aby armji ukraińskiej nadać większą sposobność ataman gł. Petlura zarządził kompletowanie korpusów halickich materjałem ludzkim miejscowym. Zarządzenie wywołane było i tym, że armji petlurowskiej brak kadr oficerów ukraińców; nadto dążeniem rządu jest aby rekrut ukraiński przeszedł szkołę dyscypliny wojskowej pod kierownictwem instruktorów halickich, jako wyróżniający się większą znajomością wojskowości.

1. Stosunek wojsk do Polski.

Pod wpływem dążeń pojednawczych w stosunku do Polski wydany został przez sztab główny do poszczególnych oddziałów frontowych szereg zarządzeń i biuletynów oświetlających przymierze wojskowe z Polską, wspólną operację przeciw bolszewikom i t. d. Wszelkie odgłosy o nieporozumieniach lokalnych między polskimi i ukraińskimi oddziałami. Sztab ukraiński zaciera i chowa przed szerszym gronem ciekawych, aby tym sposobem nie pogłębiać nienawiści

oddziałów halickich w stosunku do Polski. Nadto aby zapobiedz wszelkiego rodzaju nieporozumieniom, jakie mogły by mieć miejsce przy ewentualnym rozwoju wspólnej akcji (polsko-ukraińskiej) przeciw bolszewikom. Sztab ukraiński zapowiedział mi przegrupowanie oddziałów frontowych z uwzględnieniem następującym: iż wszystkie oddziały halickie stykające się dotąd z oddziałami polskiemi, zostaną zamienione oddziałami naddnieprzańskimi.

Z postępowania oficjalnego władz ukraińskich wnioskować można, iż czynią one wszytko aby stosunek swój do Polski utrzymać na stopie pokojowej. Wywiad naszych korespondentów podaje iż:

a) korpusy halickie nie są skoncentrowane na pograniczu Polski;

b) w większych centrach na Pograniczu Polski są przeważnie oddziały uzupełniające rekruckie lub ochronne, czyli t. zw. «brygady wyszkołu» pod kierownictwem instruktorów halickich.

Świadczyłoby to, iż pogranicze Polski traktowane jest jako głęboki tył frontu;

a) większy ruch przerzucania wojsk uwidacznia się po linji Zmerynka—Koziatyn w kierunku na Bałtę i na Berdyczów;

d) przerzucenie do Kamieńca Pod. sztabu armji halickiej i sztabu atamana Benia z Mohylowa Podolskiego.

Z powyższych danych możnaby wnioskować, iż przeciw Polsce Ukraińcy nie przygotowują akcji wojskowej.

II. Sytuacja polityczna wewnątrz kraju.

W zależności od sytuacji na frontach kształtuje się dziś sytuacja wewnętrzna Ukrainy.

Dążenia mas uświadomionych skierowane są do zorganizowania ogólnej obrony terytorjum Ukrainy od najazdu Denikina lub bolszewikom. Jest to ogólne dążenie ukraińskich działaczy zarówno naddnieprzańskich jak i halickich i przewodzi Petlura.

W tym celu w ostatnich dniach odbył się w Kamieńcu zjazd kierowników powstań, zorganizowano sztab operacyjny i dano mu do dyspozycji odpowiednio wysokie sumy oraz liczną literaturę agitacyjną. Nadto zorganizowano grupki agitatorów, których rozsyła się na tyły bolszewickie i denikinowskie. Sztab dąży do ujęcia w jedne ręce kierownictwa akcją powstańczą, ma zamiar usunąć tych wszystkich kierowników powstańczych, akcja których wypływa więcej z pobudek anarchicznych aniżeli ideowych. Oporni mają być rozbrojeni i odpowiednio sądzeni.

Kierownictwo akcji powstańczej pochwycili «S-r.» (prawi) znani ze swego wybitnie polonofilskiego stanowiska. «S-r.» wychodzą z założenia, iż sprawa Galicji Wschodnej rozstrzygnięta będzie na froncie międzynarodowym. Propagują oni ścisłe porozumenie z Polską, Rumunją i Czechami i aby zniewelować antagonizm haliczan do Polski starają się wysunąć sprawę obrony Ukrainy od Denikina i bolszewików, jako sprawę najaktualniejszą i zmusić haliczan do odłożenia sprawy Galicji Wschodnej do późniejszej decyzji.

Obozem przeciwnym są «S-d.» (lewi), którzy działając ukrycie propagują zbliżenia z bolszewikami. Akcja ich bardzo misternie jest utkana. Korzystając z istnienia «inspektoratu dzierżawnego», który stworzony był w celu usunięcia z armji ukraińskiej elementu denikinowskiego i korzystać z szerokich pełnomocnictw, wysuwali oni prowokacyjnie konieczność jaknajenergiczniej akcji przeciw denikinowskim dążeniom i wpływom armji, a tym sposobem spotęgować niepokoju i obaw wśród sfer oficerskich, a następnie urządzić zamach na Petlurę, wysuwając kandydaturę gen. Osickiego. Zamach ten byłby ostatecznie wprowadził straszny chaos w tutejszych stosunkach:

1) nieświadomość wojska w jakim celu zamach robiono,

2) obawy sfer denikinowskich, iż podejrzenia o zamach spadną na nich.

W rezultacie powstałaby kilkudniowa anarchja i bezład, w czasie którego mieli «S-d.» ogłosić znów bolszewikom.

Powyższe dostatecznie jaskrawo ilustruje sposoby walki, jakimi posługują się bolszewicy. Zamach ostatecznie wykryto. Nie udał się on, gdyż mu brak większych podstaw.

Na tle stosunków wewnętrznych ukraińskich dominującym jest wpływ Petlury. Jest on przewodnikiem ideowym «S-r.» (prawych) i cieszy się wielkimi wpływami u ludzi. Potrafił on stopniowo opanować rozliczne dążenia grup ukraińskich i stanąć na czele rządu. Dziś Petlura podporządkował sobie i dyrektorję halicką, stojąc na czele ogólno-ukraińskich dążeń. Ataman Petlura jest zwolennikiem polityki porozumenia ścisłego z Polską. Rozumiejąc dążenia haliczan, stara się nakłaniać ich do polityki zgody z Polską i do oswobodzenia w pierwszym rzędzie Ukrainy Naddnieprzańskiej od Denikina. Pod jego to wpływem mięknie żądanie haliczan w stosunku do Polski. Jest człowiekiem wysoce ideowym, niezmęczony w swej walce z nieprzyjaciółmi. O stosunku przyjaznym narazie ze względu na kurs rządowy

w Polsce. Uważa, iż Ukrainie dużo zależy na pomocy Polski, ale zaznacza iż Polacy winni zrozumieć, iż popieranie dążeń Ukrainy do samodzielnego bytu leży w interesie Polski.

Licząc się z jego wpływami na Ukrainie i obecnym stanowiskiem uważam, iż należy go poprzeć w dążeniach do kompletnego opanowania stosunków na Ukrainie. Pomoc ta zwiększy nam tylko liczbę zwolenników i zmniejszy antagonizm do nas w sferach dotąd nam nieprzyjaznych.

Z stosunków tutejszych wnioskują, iż tylko Petlura zdolnym być może do niwelowania nienawiści jaka istnieje do nas wśród halickich działaczy. Chwilowo zgodzili się oni na ratowanie Ukrainy Naddnieprzańskiej w pierwszym rzędzie, ale to spowodowano jest jakimiś «koniecznościami». Pod wpływem takichże konieczności podpisana została odezwa 24.X wzywająca do walki z Denikinem pod wpływem tychże konieczności wysłali haliczanie swoich najumiarkowańszych działaczy w składzie misji do Warszawy. Aby tą «konieczność» usunąć, liczyć można tylko na Petlurę, który gotów kompromis z swemi współbraćmi z Galicji, zmienia na bardziej podstawową pomoc ze strony Polski. Nam należy go podtrzymać, aby z chwilą upadku jego, haliczanie nie zawarli kompromisu z dobrowolcami, którzy całkiem wyraźnie o chęciah swych mówią.

W z. Oficera Łącznikowego
Wruk-Strzelecki, por.

* * *

Wobec wiadomości, jakie rozchodziły się w ostatnich czasach co do prawno-państwowej i politycznej przyszłości wschodnich obszarów Galicji, uważa Oddział Krakowsko-Lwowski stronnictwa pracy konstytucyjnej za swój narodowy i patryotyczny obowiązek stwierdzić co następuje:

1. Nie jakaś część Galicji, ale cała Galicya tworzy już dzisiaj integralną część Państwa polskiego, gdyż cały jej obszar należał do Polski aż do czasu rozbiorów, skoro zaś koalicya wywiesiła hasło wskrzeszenia całej Polski przedrozbiorowej i wzywała Polaków do współdzialania pod tem właśnie hasłem, skoro łaskawe zrządzenie Opatrzności doprowadziło koalicyę do zwycięstwa a wszystkie trzy mocarstwa rozbiorowe do rozpadnięcia się, skoro cały naród polski

w Galicji i jego oficjalna reprezentacya poszły za głosem Rady regencyjnej z 6 października 1918 wzywającym do złączenia się w jednolite niepodległe Państwo Polskie, skoro ordynacya wyborcza z 27 listopada 1918 do Sejmu Rzeczypospolitej polskiej uznaje wyraźnie całą Galicyę za obszar mający być reprezentowany w tymże Sejmie, i skoro przedstawiciele z całego tego obszaru w tymże Sejmie zasiadają i to nawet bez osobnego aktu wyborczego, tylko na mocy piastowania dawnych mandatów galicyjskich, o ile chodzi o wschodnie części kraju będące dotychczas terenem operacyi wojennych, to nie może być mowy o tem, ażeby wschodnie obszary Galicyi, na których naród polski żyje tak pomieszany z ludnością ruską, i ich terytoryalnie rozdzielić wręcz niepodobna, mogły mimo to być uważane za jakieś terytoryum nienależące jeszcze de iure do Państwa Polskiego, lecz za oddane jemu jedynie w czasową administracyę, ograniczoną z góry co do czasu jej trwania pewnymi warunkami rozwiązującymi i uzależnioną od faktów mogących Polskę tych obszarów pozbawić.

Zauważyć przytem należy, że nawet Państwo austryackie, które uprawiało zawsze w stosunku Rusinów do Polaków politykę «divide et impera» i wygrywało stale pierwszych przeciw drugim, nie odważyło się aż do końca swego istnienia, pomimo silnego naporu ze strony polityków ruskich na rozdział Galicji — jedynie obszar wolnego miasta Krakowa z okręgiem stanowił po zajęciu go 1846 przez Austryę, przez krótki czas osobny okręg administracyjny, zaś nieudała proba rozbicia Galicji na trzy okręgi administracyjne z trzema Sejmikami, podjęta w r. 1849 w czasie najwyższego napięcia absolutystyczno-reakcyjnego systemu rządowego nie weszła nigdy w życie.

2. Dążność do oderwania wschodnich terytoryów Galicyi od Polski, zapoczątkowana przez galicyjkich Rusinów t. zw. Ukraińców ich powstaniem z 1 listopada 1918 przeciw Rządowi polskiemu, została militarnie złamaną, wojska polskie stoją nad Zbruczem miejscami poza Zbruczem, stan prawny więc, wyżej przedstawiony jest dziś, jak być powinno i stanem faktycznym.

Stronnictwo musi stwierdzić, że byłoby zbyt krwawą ironią, oraz naigrywaniem się z najświętszych uczuć ludzkich i narodowych, gdyby kraj obroniony i uratowany olbrzymim zapałem, bezgranicznym heroizmem i niebywałem poświęceniem mężów, kobiet i dzieci polskich, okupiony bezprzykładnemi męczarniami i niezliczonym

szeregiem barbarzyńskich tortur, wycierpianych z rąk dziczy siczowej, o czem Europa nie chce wiedzieć został dla względów frymarki politycznej odebrany Polsce dziś lub kiedykolwiek.

3. Wedle powszechnej opinii tak polskich i niepolskich sfer wojskowych zgodnej zresztą zupełnie z najgorętszem pragnieniem ludności polskiej, wschodnia granica Państwa polskiego będzie naprawdę strategicznie zabezpieczona i silnie umocniona dopiero wtedy, gdy będzie znacznie dalej na Wschód, aniżeli idą granice Galicyi i Królestwa Kongresowego.

Jak żywem i szczerem jest to pragnienie polskiej ludności kresowej, by i ona zaznała wreszcie szczęścia należenia do Polski, a została wyzwoloną z pod obcego panowania, wyprowadzoną z domu niewoli, świadczy przejmujący swą prawdą i dramatycznością otwarty list tej ludności do Pana Prezydenta Ministrów.

4. Zarówno wszystkie miasta jak i zaludnienie obszarów dworskich we wschodniej częsci Galicji są polskie, odnosi się to zwłaszcza do właścicieli tych obszarów. Również polskimi są te właśnie powiaty galicyjskie, które leżą na samej wschodniej granicy Galicji. Prawie cała t. zw. inteligencia w miastach jest polską, ruska inteligencia stanowi procentowo bardzo nieznaczny wyjątek. Dotyczące daty statystyczne są powszechnie znane, rzec można notorycznie.

5. Nieodzownym wymogiem politycznej i gospodarczej siły, potęgi i międzynarodowego znaczenia Polski jest, by miała bezpośrednią granicę na długiej linii z Rumunią, a przez nią bezpośredni kontakt z Czarnem Morzem oraz połączenie Czarnego Morza z Bałtykiem.

6. Ze stanowiska bezpieczeństwa Państwa i żywotnych gospodarczych interesów narodu jest zupełnie niedopuszczalnem by Polska miała być okrążona od zachodu, południa i wschodu przez pierścien państw słowiańskich działających wspólnie na jej niekorzyść, a połączonych bezpośrednio przez jakiś korytarz oddzielający ewentualnie Polskę od Rumunii.

7. Byłoby to wręcz niezrozumiałą a zarazem krzyczącą niesprawiedliwością i bezgraniczną krywdą dla Polski, gdyby ona sama jedna musiała dźwigać na swych barkach cały ciężar obronny zachodniej Europy przed zalaniem jej falami bolszewizmu i przed napierającymi czerwonemi Armiani wschodu, jak to dotychczas ma miejsce i gdyby ona za to miała utracić tak znaczną część swego odwiecznego a bardzo ukochanego i drogiego sobie obszaru. Taka decyzya

roztrzygających czynników musiałaby zachwiać wszelką wiarę w trwałość wszystkich stosunków opartych na prawie publicznem i zauafniu międzynarodowem.

8. Będąca w mowie wschodnie obszary Galicji są najurodzajniejszemi ziemiami w Polsce dającemi się porównać tylko z ziemią proszowską pod Krakowem i z ziemią Bełzką i Sokalską, a terytoryalnie są znacznie od nich rozleglejsze. Także więc i ze stanowiska aprowizacyi ludności oraz interesów Skarbu Polskiego i całego wogóle gospodarstwa społecznego i państwowego w Polsce, byłyby stratą tych obszarów bardzo dotkliwą. Nie można przytem przemilczeć, że ludność kresowa i bliska kresów, która musi ciągle stać bacznie na straży swych najwyższych interesów narodowych, wyrabia w sobie ten hart ducha, czujność i energię, która chroni ją od popadnięcia kiedykolwiek w pewnego rodzaju kwietyzm lub obojętność narodową, a tem samem czyni ją bardzo cennym materyałem państwowym, pełnym tężyzny, odporności, wytrwałości i poświęcenia, jak tego dzieje Wschodu Polski ponad wszelką wątpliwość dowiodły.

9. Stawianie postulatu ekonomicznego odrodzenia kraju i politycznego zawładnięcia nim, zdobycia sobie serc i usposobienia ludności polsko-ukraińskiej dla polskiej administracyi jako warunków pozostawienia tego kraju i nadal przy Polsce jest głęboka wewnętrzna sprzecznością: jest prawdziwem hysteron-proteron, gdyż rzecz ma się wprost przeciwnie: warunkiem ekonomicznego odbudowania kraju i społeczno-politycznego uspokojenia go, jest przedewszytkiem stałe i niepodawane w wątpliwość pozostawienie go przy Polsce. Bez tego kraj ten ani się uspokoić, ani odbudować nie może: chyba gdybyśmy przez «uspokojenie» rozumieli całkowite «oczyszczenie» go z żywiołu polskiego i zrobienia jednolicie ruskim — ale wszakże do tego celu Polska nie dąży! W tym kraju ludność rolnicza polska, która była przedmiotem exterminacyi rosyjskej 1914, a ruskiej 1918/19, niema obecnie na całych wielkich obszarach żadnego inwentarza gospodarskiego, ani żywego ani martwego, niema żadnej maszyny rolnicznej, niema nasion do zasiewu, niema robotnika, gdyż ludność ruska jest leniwa i nieskora do zarobku, skoro tylko ma dość pieniędzy na pokrycie swych skromnych potrzeb życiowych, a teraz właśnie ma ta ludność notorycznie dużo pieniędzy jeszcze od czasów rosyjskiej inwazyi. Przytem agitacya rusko-ukraińska idzie silnie i skutecznie w tym kierunku, ażeby przez strajki rolne, niewychodze-

nie do roboty, odstraszanie czeladzi od służby u Polaków oraz przez podpalania uniemożliwić polskiej ludności rolniczej gospodarkę i zmusić ją do opuszczenia ziemi. Obecnie znajdzie ta akcya skuteczny sukces w postanowieniu «zasad» do reformy rolnej, opiewającem, iż obszary «źle zagospodarowane» będą wywłaszczone w całości. Rusini cieszą się bardzo z tego postanowienia, gdyż wiedzą, że znaczna część tych zaraz wywłaszczonych obszarów dostać się musi z natury rzeczy w ręce miejscowej ludności ruskiej. Polska ludność rolnicza nie ma przytem już żadnych środków pieniężnych, gdyż zniszczona trzy razy, 1914, 1915, i 1918/19, wyczerpała cały swój kredyt na dwukrotne odbudowywanie się po zniszczeniach inwazji r. 1914 po zniszczeniach odwrotu rosyjskiego 1915 oraz po spustoszeniach dokonanych przez pruskie, austryackie i węgierskie wojska i dziś niema już skąd zaczerpnąć pieniędzy ani nie będzie miała na to odwagi, dopóki grozi jej możność niepozostawienia jej na stale przy Polsce. A pieniędzy tych potrzebaby bardzo wiele — dziesiątki miliardów ledwie wystarczą, zważywszy, że jeden koń roboczy kosztuje około 5000 K, takaż sama sztuka bydła rogatego najmniej 4000 K, że robotnik żeński do żniwa kosztuje 600 K miesięcznie i całe utrzymanie, że anarchia cen i lichwiarska drożyzna święcą w każdym kierunku bezprzykładne orgie. To samo odnosi się do przemysłu. Brak wszelkich surowców, wagon węgla kosztuje 7000 K, robotnik, o ile jest, żąda pomiędzy 2000 K do 2500 miesięcznie, jest go zaś bardzo mało. Przytem 500 000 budynków w Galicyi leży w gruzach, komunikacya kolejowa jest niżej wszelkiej krytyki i nie liczy się bynajmniej z tem, że dzisiaj ludzie chcąc się odbudować i możebnie zaprezentować, muszą jeździć dziesięc razy więcej niż przed wojną, przeciwnie, czytaliśmy niedawno w dziennikach utyskiwania półoficyalne, że publiczność jeździ dziś prawie tak wiele jak przed wojną i czytaliśmy półoficyalne groźby, że trzeba będzie temu w jakiś sposób koniec położyć. «Last not least» sumy należne krajowi za świadczenia wojenne (przeszło 3 000 000 000 Koron) i odszkodowania wojenne obliczone 17 000 000 000 K nie są mu dotąd ani wypłacone, ani nawet zabezpieczone. Dopóki więc te stosunki trwają i dopóki jeszcze w dodatku wisi nad głowami ludności polskiej miecz Damoklesa w postaci obawy odłączenia od Polski, dopóty nie rozwinie się gospodarstwo rolne ani rozbudzi się przemysł, gdyż żaden właściciel ziemi Polak, ani żaden polski przemysłowiec nie będzie miał ani możnosci ani odwagi czynienia

wkładów gospodarczych lub zakładania przedsiebiorstw przemysłowych, nie wiedząc czy przez zmianę panoszenia nad tym krajem lub przez system rządów jaki tu zostanie wprowadzony, nie będzie zmuszoną do opusczenia kraju, czy nie będzie wyzuty z resztek swego mienia, które mu jeszcze pozostanie pobyt daleko idącej wręcz rewolucyjnej reformie rolnej i czy nie wybuchnie jeszcze wkrótce wojna domowa podobna do dzisiejszej. Polityczne zdobycie sobie umysłów ruskiej ludności tego kraju dla Polski będzie także tylko wtedy możliwe, jeżeli Rusini obok zupełnej swobody narodowej i wolności osobistej, której zawsze u nas używali i używają i obok autonomii narodowej personalnej, ale nie terytoryalnej, którą im zawsze przyznać jesteśmy gotowi, zobaczą, iż wykluczona jest możność oderwania tego kraju od Polski przez jakiś przyszły plebiscyt lub zarządzenie trzecich czynników. W przeciwnym razie Rusini rozpoczną z miejsca z największym możebnym impetem wszechstronną działalność dążącą do nadania krajowi takiej fizyognomii i do wytworzenia takich stosunków, któreby zapewniły bezwarunkowo pomyślny dla nich wynik owego oczekiwania plebiscytu lub zmusiły trzecie czynniki do wydania orzeczenia odrywającego tę część Galicyi od Polski; wszelka zaś akcya Polaków idąca w przeciwnym kierunku lub dążąca przynajmniej do sparaliżowania ruskiej roboty, albo do jakiegoś porozumienia — gdyby o porozumieniu wogóle marzyć można — spotkałaby się z tak nieubłaganą mściwą defenzywą ruską, że defenzywa ta mogłaby się łatwo zamienić w ofenzywę, w drugą wojnę domową polsko-ruską w Galicyi. Tylko silne a sprawiedliwe rządy polskie w tym kraju, przy równoczesnem zupełnem wykluczeniu z góry wszelkich możności oderwania go od Polski mogą tu przywrócić i ustalić ład, spokój i porzadąk. Nie można zresztą dopuścić, aby skutkiem umyślnego pozostawienia losów tego kraju w niepewności, mogło choć na chwilę zrodzić się przypuszczenie, że ta część katolickej i konstytucyjnej Polski może zostać wydaną na łup prawosławnej i autokratycznej Rosyi, przeciw której dziś właśnie pięć lat temu wyruszył dzisiejszy Naczelnik Państwa w pole z pierwszą kompanią strzelecką, która zdradziła koalicyę zawierając w 1918 roku odrębny pokóoj z mocarstwami centralnami i która była zawsze naturalnym sojusznikiem Niemiec. Państwo rosyjskie nie może mieć naszem zdaniem żadnego głosu przy ustanawianiu wschodnich granic Polski. Wiadomo przytem, a najświeższe zdarzenia na terenie dyplomacyi polsko-rosyjskiej

w Paryżu wykazywały to dowodnie, że Rusini złączą się zawsze z Rosyanami, ile razy idzie o akcyę przeciw Polakom i Polsce. Choćby więc nawet Rusini t. zw. Ukraińcy w Galicyi przekonali się o beznadziejność zagarnięcia wschodnej części kraju przez Ukrainę, to nie zaniechają swej wiechrzycielkiej i burzycielskiej roboty w tym kraju, dopóki będą mieli nadzieję, że w ten sposób przynajmniej Rosyi się przysłużą i może na rzecz Rosyi Polskę tych obszarów pozbawią.

10. Wspomnieliśmy wyżej o autonomii dla Rusinów. Polacy zawsze byli i są gotowi — dowodem tego liczne uchwały Sejmu galicyjskiego, projekta wyodrębnienia Galicyi za czasów austryackich r. 1917 i wszelkie obecne projekta ustroju administracyjnego i konstytucyi w Polsce dać Rusionom pełną wolność i swobodę, tudzież autonomię w granicach nie wykluczających z góry spokoju i porządku w kraju. Ale idzie o to, ażeby ta autonomia była właśnie taką, a nie inną, która zamiast ładu i uspokojenia doprowadziłaby do najstraszniejszych w kraju stosunków. Taka autonomia jedynie odpowiednią jest t. zw. autonomia personalna, oparta na ścisłem rodzdziale ludności polskiej i ruskiej na podstawie katastru narodowościowego i na oddaniu każdej ludności jej spraw kulturalnych i gospodarczych, o ile one nie mogą być zaspokajane przez państwo, we własny zarząd i we własną pieczę. Natomiast niemożliwa jest t. zw. autonomia terytoryalna, gdyż ta daje się tylko tam zastosować, gdzie jedna strona nie dąży do exterminacyi drugiej strony, dzisiejszy zaś stosunek Rusinów t. zw. ukraińskich do Polaków polega niestety na prostem dążeniu z ich strony do exterminacyi polskiej ludności, czego dowodem są oprócz dawnego, oklepanego już hasła by się Polacy wynieśli za San, obecne masowe mordy dokonywane przez Rusinów na polskiej ludności na Podolu, Wołyniu, i Ukrainie, oraz wyrafinowane okrucieństwa jakich się ciągle dopuszczają na nas w Galicyi, a które przeszłyby i tutaj w takie same masowe mordy gdybyśmy tu nie mieli na szczęście licznych zastępów polskiego wojska. Rusini nie chcą się wogóle z zasady z nami godzić, układać lub nawet porozumiewać, rozumieją tylko hasło terroru wobec nas, oraz taktykę niedotrzymywania obietnic, o ile czasem miejscowo i chwilowo Polacy dadzą się w dobrej wierze skłonić do zawarcia z nimi jakiejś umowy, jak tego mieliśmy dowody ze zerwaniem zawieszenia broni w zimie b. r. w Galicyi.

Nie można więc wprowadzać we wschodnich częściach Galicyi żadnej takiej autonomii, któraby oddawała władzę w ręce najgorszych

nieprzyjaciół naszych i barbarzyńców; nie można tworzyć żadnego ciała reprezentacyjnego o większości ruskiej, opartej na pięcioprzymiotnikowem prawie głosowania, gdyż to znaczyłoby rzucić wyższą etykę, wyższą kulturę i wyższy stan ekonomiczny polskiej ludności pod stopy szczepu niezdolnego wogóle do wytwarzania państwowości a sądzimy, że ta wyższość Polaków ma wielką wartość dla państwowo-twórczej pracy i dla przyszłych stosunków w tem państwie.

Dla udowodnienia tej wyższości wystarczy jeden pobieżny rzut oka na przeszłość i teraźniejszość obu narodów; jeżeli zaś chodzi o niektóre cyfry, to przypominamy, że Polacy płacą w całej Galicyi 82% podatków bezpośrednich, zaś we wschodnej jej częściach stosunkowo jeszcze więcej, że procent analfabetów Polaków wynosi w całym kraju 26%, analfabetów Rusinów 62%, na wschodzie stosunkowo jeszcze więcej, że miasto Lwów liczy 85% Polaków, że wszystkie te kryterya wedle których wydaje się sąd o stopniu i o rodzaju kultury pewnego społeczeństwa wykazują, iż na całym tym kraju polska a nie żadna inna kultura wycisnęła swe piętno (zwracamy uwagę na Akademie, Uniwersytety, muzea, biblioteki), że Rusini dopuszczają się ciągle tak potwórnych morderstw i torturowania polskiej ludności i wziętych do niewoli jeńców, że aż Sejm Ustawodawczy był zmuszonym wysłać na Wschód Komisję śledczą, która skonstatowała tu rzeczy tak przerażające, iż drobna ich część opowiedziana już przez posła Zamorskiego w Sejmie warszawskim wywołała wrażenie druzgocące, wyglądała na raport z kraju czerwonoskórych, a nie z Polski.

Gdy dochodzenie to zostanie ukończone nie omieszkamy ogłosić jego wyniki z przytoczeniem nazwisk, dat i miejscowości w kilku językach europejskich; – może wtenczas zechce się świat niemi zająć, gdyż dotychczas, jak nas informują autentycznie, rzucane są wszystkie dotyczące relacye na Quai d'Orsay do kosza. Natomiast Rusinom nie dzieje się w Polsce nic a nic złego, nikt się na nich nie mści, ani ich nie prześladuje, przeciwnie, amnestyonuje się ich ciągle, ułaskawienia i indywidualnie wypuszcza jeńców na wolność, wzywa do powrotu do domów grawantując bezpieczeństwo osobiste; przez czas trwania niewoli lub internowania daje się im dobre pożywienie, traktuje z wszelkiemi względami ludzkimi, i żaden z nich nie zaznał jeszcze żadnej krywdy od Polaka, a tem mniej nie był dręczony lub katowany. To nie przeszkadza jednak Rusionom wojować jak zawsze z całą obłudą, rozszerzaniem po świecie nieprawdziwych, oszczerczych wiadomości o «ucisku

i prześladowaniach» doznawanych z polskiej strony, a nawet wzywać koalicyę do przysłania tu Komisyi śledczych dla zbadania sprawy. Owszem niech przyjeżdżają, powitamy je z radością.

Wprowadzenie tak daleko idącej autonomii ruskiej terytoryalniej, któraby Polaków wydawała na pastwę Rusionom, miałoby zresztą ten sam skutek co oderwanie już dzisiaj wschodnich obszarów Galicyi od Polski, gdyż wtedy jedna część ludności polskiej padłaby ofiarą terroru i machinacyi ruskich dążących do odpolszczenia kraju, druga część nie wytrzymałaby tego ani moralnie ani fizycznie i uciekłaby z kraju, stosunek procentowy ludności ruskiej do polskiej zmieniłby się bardzo na niekorzyść Polaków, do czego się i tak już niepomiernie przyczyni przepowadzenie nieopatrznie uchwalonej reformy rolnej. A skoro to się stanie zadekretowałby wtedy plebiscyt lub może jakiś akt mocarstw koalicyjnych oderwanie Wschodu od Polski.

Tego więc należy za wszelką cenę uniknąć. Nie można wprowadzać urządzeń, których premissą jest spokój w kraju dopóki cały kraj jest w ogniu, gdyż to otworzyłoby tylko wrota na oścież bolszewizmowi, który nietylko dla nas, ale i dla zachodniej Europy byłby zabójczym jako zwycięstwo dyktatury proletarjatu nad konstytucyjnym i cywilizowanym rządem grup kulturalnych. Dziś trzeba przedewszystkiem ogień ten gasić, a do zgaszenia mogą prowadzić tylko takie urządzenia, które będą salwować uprawniony i należny wpływ polskiego elementu, polskiej kultury i polskiego państwowo-twórczego zmysłu na rozwój tutejszych stosunków i na określenie sposobu współżycia obu narowości. Nie możemy być majoryzowani, gdyż to pogrążyłoby ten kraj w odmęty anarchii, nie możemy się spodziewać spokoju, dopóki hulać tu będą wszelkie siczowe dzikie instynkta, a każda bez wyjątku chata wiejska będzie jak dotychczas magazynem wszelkiego rodzaju broni. Na razie potrzeba tu przedewszystkiem rozbrojenia cywilnej ludności, rządów sprawiedliwych, ale silnych, ile możności z polskim generałem na czele i stopniowego organizowania autonomii personalnej ale nie Sejmu ruskiego, ruskiego Ministra i ruskiego Namiestnika.

Z tych wszystkich powodów Stronnictwo pracy konstytucyjnej zastrzega się stanowczo przeciw możności oderwania jakichkolwiek części Polski od wspólnej macierzy i żąda definitywnego już dzisiaj uznania całej Galicyi za integralną część składową Państwa polskiego i nieuzależniania tego uznania od jakichkolwiek przyszłych plebiscytów

lub orzeczeń trzecich czynników, a to bez względu na stopien ekonomicznej i politycznej odbudowy, jaki się uda w tym ciężko dotkniętym kraju w najbliższym czasie osiągnąć. Na Polsce spoczywa moralny i narodowy kategoryczny obowiązek, wschodnie obszary Galicyi przy sobie na zawsze zatrzymać.

Naczelne Dowództwo Wojsk Polskich
Adjutantura Generalna, Warszawa

L. Dz. 1693/T2 dnia 9.X.1919 r.

Ukraine and Poland. – Vol. 1. – P. 370–386.

№ 331
МЕМОРІАЛ УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА ДО ВІЙСЬКОВИХ ВЛАСТЕЙ У ВАРШАВІ ТА ДО ПРЕЗИДІЇ ПОЛЬСЬКОГО ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА З ОСУДОМ ДИСКРИМІНАЦІЙНИХ ДІЙ ПОЛЬСЬКИХ ВЛАСТЕЙ ЩОДО УВ'ЯЗНЕНИХ ТА ІНТЕРНОВАНИХ УКРАЇНЦІВ

18 жовтня 1919 р.

Тому, що наші заходи біля поліпшення долі українських полонених у військових та цивільних місцевих властей остають без успіху, звертаємося в імя засад гуманности і культури до варшавських властей з проханням о інтервенцію та видачу розпорядків, які вплинули би на направу відносин наших цивільних і військових полонених. Не вичислюємо подій, які лучаються по селах і містечках близько боєвої лінії в занятих частинах бувшої східної Галичини.

Звертаємо тільки увагу на масові надужиття та знущання на цивільних і військових полонених в таборах і вязницях в часі транспортів а в багатьох випадках й в шпиталях. Припускаємо, що це діється без відома властей у Варшаві, з вини несовісних та не людських командантів та підвладних органів. Тому подаємо до відома деякі факти, які ми одержали від пошкодованих та скривджених.

В послідних часах зачали щоправда команди звільнювати задержаних в падолисті бувших жовнярів австрійської армії, що вертали з фронтів до дому, зачали також звільнювати й цивільних полонених, та значна частина цих, що на основі Розпорядку Міністерства для військових справ з дня 13 мая 1919 р. повинні бути звільнені ще досі находяться у вязницях та бараках. В цей спосіб кількадесять тисячів людей, старців, дітей, жінок, вертаючих з фронту інвалідів, священників, учителів, урядників, залізничників (робітників зі сіл і міст переповнюють бараки і вязниці у Львові, Станиславові, Домбю, Вадовичах, Віснічу, Стшалкові, Щипюрні, Берестьо литовськім, Перемишлі, Пикуличах, в'язниці бувшої Австрії, Росії й цитаделі Модліна. Виголоджувані цілими місяцями, обрабовані в часі транспорту з одежі і грошей побивані, словом в найгірших гігієнічних та апровізаційних відносинах попадають наші нещасні арештанти в епідемічні недуги, гинуть десятками в шпиталях й вязницях або виходять каліками на ціле життя. Табори стають розадниками пятнистого тифу і туберкульози, які загрожують поширенням по цілім краю. Полонені не мають опіки горожанських комітетів і комітетів пань. На основі договору з дня 1 лютого і 13 марта 1919 р. признано комітетам право опіки над полоненими але з прав тих в деяких таборах і шпиталях не вільно їм користати. Подаємо до відома частину фактів і описи, які дійшли до укр. Червоного Хреста, як також ці події, що їх свідками були члени комітету опіки над полоненими.

Перегляд в'язниць, про які знаємо:
ЛЬВІВ:

Вязниця Бригідки при Казимирівській вулиці. В Бригідках приміщені були завсіди злочинці. Тепер мали вони служити як переходовий пункт для інтернованих. Але на ділі інтерновані остають там по кілька місяців по переслухані.

Полева Жандармерія, Личаківська вул. ч. 80. Інтерновані приміщені здебільшого в пивницях. Легіоністи Вінніцкий і Сьвігот побивають людей, в цім числі – священників, офіцирів і інтелігентних інтернованих по лици прикладами крісів так, що лице пухне і синіє. Заковують людей в кайдани. Це зізнають побиті люде, яких опісля звільнено. Відпоручниць Червоного

Хреста не допускають до вязниці. Управи при Зеленій і Заморстинівській вулиці також не допускають нікого з українського комітету Червоного Хреста. Переповнення так великі, що в комнаті на 36 квадр. метр. міститься 40 осіб. Пожива дуже лиха і недостаточна.

СТАНИСЛАВІВ:

Хорих, які мають 40 степенів горячки вивозять зі шпиталів. Реконвалєсцентів по тифі, на пів хворим людям дається діймаючо відчувати. При транспортах і на двірці конвої бють офіцирів і стрільців. Це зізнають німецькі сестри, які через 3 години видалено зі служби і вислано до Відня (їх назвиська подано до Комітету Укр. Червоного Хреста). Ті сестри, це переважно Діяконісси, що робили службу з великою посвятою і фаховим знанням. Мимо цього обидила їх польська дама Червоного Хреста п.Граф в присутности хорих Поляків, які протестували проти їх видалення зі шпиталів, бо цінили їх опіку.

ПЕРЕМИШЛЬ:

В бараках на Засаню багато побитих людей зі синцями на тілі. Лучається, що деколи дістають поживу тільки раз на день. Пожива дуже лиха.

ПИКУЛИЧІ біля ПЕРЕМИШЛЯ:

Коло 10 000 цивільних і військових полонених, більше як через 3 тижнів не діставали хліба, тільки т. зв. «цвібак» і зупу в дуже малій скількости. З початком серпня було коло 500 осіб хорих на тиф а 20 вмирало денно. На шпитальних відділах розбирають хорих з білля і кладуть на причах прикритих брудними накривалами. Ліків нема.

ДОМБЄ біля КРАКОВА:

Коло 5000 людей. Бараки були переповнені – опісля привезли до 700 осіб з Берестя литовського. Дня 3.VI. були масові погроми людей, сторожа побила коло 700 осіб. Прислано з України за посередництвом Швейцарського Червоного Хреста білля, яке роздали пані польського Черв. Хреста, відібрано полоненим.

ВАДОВИЧІ:

Понад 3000 людей. Між ними поворотці з австрійських фронтів, задержані від падолиста, яких щойно тепер зачинають відсилати до дому. Люде голодні. Пожива не достаточна.

ВІСНІЧ:

25 політичних вязнів, з якими дуже зле обходиться місцева команда. Приміщені вони в найгірших вогких комнатах, без ліжок. 15 з них замкнено між злочинців, що зневажають їх та обкрадають. 14 літніх хлопців гімназійних учеників уживають до тяжких робіт. Інтерновані просять, щоби зрівнати їх житєві умовини бодай з умовинами серед яких приміщені злочинці. Просять о перенесення до окремих, сухих і здорових комнат, з ліжком, коцом та сінниками. О право дістати 2 рази в місяци почтовий пакунок з поживою від родини. Право відвідування 1 раз в місяці через родини. Право писання листів 2 рази на місяці. Право купувати хліб за власні гроші (від місяця заборонено і це). Не уживати старців і хлопців нище 18 літ до тяжких робіт. Дозвіл уживання власного білля і одежі. Дозвіл інтелігентним людям на читання і науку, посідання нотатки і олівця, що було одинокою розрадою в тяжкім життю вязнів. Наказ, щоби служба їх не побивала.

СТШАЛКОВА КАЛІСЬКОЇ губ.:

Коло 7000 Українців. Бараки переповнені, знищені, дощева вода передістається до середини, де вогкість й гриб. Поділу вязнів нема. Немають місця, щоби положитися, хоча б на землі. Деякі сидять через цілу ніч. Голодні, не мають сили ходити, не опираючися о окружаючі предмети. Одежу їм забрали й вони лишились в лахміттю. Недостача білля й обуви. Обрабовано їх в дорозі, що зі Львова тревала 9 днів. Часто бють їх нагайками з мідяного дроту.

БЕРЕСТЄ ЛИТОВСЬКЕ:

Українських полонених забрано, лишилося кілька женщин з дітьми в окремих бараках. Женщини в крайній нужді, просять о перенесення до иншого табору або о звільнення. Походять з Холмщини. Частину полонених з Берестя держано через

кілька днів в вагонах, не даючи їм поживи так, що напів живі приїхали до Домбя. Опісля відвезено кількадесять до шпиталів, де тепер кінчать життя. Чотирох умерло сейчас в дорозі. Це діється в часі оглядин американської місії перед котрою скрито їх у вагонах.

ШПИТАЛІ: ПОЛІТЕХНІКА – ЛЬВІВ:

Навіть до шпиталів не допускають пань з комітету. Лікар Алексевич, сестри і служба відносяться брутально супроти хорих й пань з Українського Червоного Хреста, мимо цього, що мають лєгітимації від польських військових властей на звиджування шпиталів.

Делєгація Червоного Хреста просить військові власти о дозвіл:

1. Звиджування всіх шпиталів, таборів і вязниць в присутности представника військових властей і делєгата польського Червоного Хреста.

2. Випущення цивільних інтернованих, звільнених міністерством та відставлення їх до дому під опікою Червоного Хреста.

3. О уміщення оставших в людських санітарних умовинах після приписів гагської і женевської конвенцій.

4. О видання заказу биття і знущань над людьми, скасовання нагайок і видалення такої сторожі, що не примініться до цих приказів.

Делєгація Укр. Червоного Хреста, яка в Укр. Народній Республиці працювала над поправою санітарних відносин також серед полонених Поляків, була свідком, що число полонених доростало кілька тисячів, разом з цивільними інтернованими. Всі були приміщені по дворах, монастирях і школах, часто по селах, серед городів. Мали постійну опіку зі сторони польських комітетів пань, які щоденно могли відвідувати кожний табор і шпиталь та заносити обіди,одежу й книжки. Хорих приміщувано в окремих шпиталях а оскілько шпиталів не було, засновано нові або спроваджувано з Київа і Одеси.

Тільки меморіял. Осібна делеґація Українського Червоного Хреста завезла його у Варшаву в серпні ц. р. та — очевидно — жадного успіху не добула. Поляки свідомо наважилися вигубити всіх наших полонених й інтернованих, які находяться в їх руках. Та думаємо, що тут повинен відізватися за нашими захо-

дами світ. Треба показати Ляхам, що вони не живуть як дикарі серед полінезейських островів а в культурній Европі. Ось наша задача.

Український прапор. – 1919. – 18 жовт.

№ 332
ІЗ РОЗВІДУВАЛЬНОГО ЗВЕДЕННЯ ШТАБУ 12-ої АРМІЇ ПРО ВІДСТУП ГАЛИЦЬКИХ ЧАСТИН

Кінець жовтня 1919 р.

На Житомирском направлении обнаружены: незначительный отряд махновцев и отряд бандита Петенко. Числившиеся на этом направлении галицийские части, по имеющимся сведениям (опрос пленных и перебежчиков), уходят в Галицию. Агентуре поставлена задача вияснить, где находятся галицийские й петлюровские части и какая у них связь с польскими войсками...

...Галичане. В последнее время проявляют полное равнодушие к интересам Петлюры, отказываясь идти на деникинский фронт. В войсках наблюдается упадок дисциплины, разложение. Находящиеся в районе Бердичева галицийские части постепенно уходят, по слухам, в Галицию...

Гражданская война на Украине. – К., 1967. – Т. 2. – С. 456–457.

№ 333
СПОГАДИ ВОЛОДИМИРА ШУХЕВИЧА «ПОЧАТОК ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»

1 листопада 1919 р.

Вже в жовтні 1918 р. всім було ясно, що з критичної ситуації, в яку попали центральні держави, вони не зможуть видобутися. А за цим являвся розпад австро-угорської монархії, розпад,

якого не були всилі здержати навіть найбільші обіцянки австрійського правительства, чи найбільш демократичні маніфести цісаря Карла. І здається, що навіть, якщо в цей час народам Австрії обіцювалобся було не автономію, а цілковиту державну независимість, вони з рук австрійського правительства не булиби цього приняли. Такі вже були симптоми неминучого розпаду, так низько впав політичний кредит колись могучої монархії. Тому всі етнографічні частини Австрії приготовлювалися до ліквідації держави. Організувалися, щоби в відповідній хвилі мати змогу переняти ліквідаційну касу.

Так було і в Східній Галичині. Велася робота приготовлювалися ліквідаційні органи. Ясне, що у воєнних часах одиноким таким органом являлася військова організація в спілці з істнуючими вже політичними і культурними. І майже стихійно, без ніякої ініціятиви творяться по цілім краю такі організації, а сіть їх збігається у головнім центрі українського життя – у Львові. Творяться поодинокі військові формації, які приготовлюються до неминучого великого діла, ведеться тиха, безвпинна праця, щоби в пригожій хвилі українські військові власти зуміли взяти владу у свої руки. Приготовлення в цім напрямку тревали до двох місяців, а саме крім вище згаданого, вироблення пляну мілітарного зорганізованого виступу і унеможливленая евентуальної акції зі сторони наших противників. Акція така з нашого боку була тимбільше скомлікована і утруднена, що Поляки приготовлювали також такий мілітарний виступ. Ходило тепер о це, щоби їх випередити і поставити перед довершений факт. По нашим розвідкам, приготовлювалися Поляки до виступу щойно два дні пізніше від нас. Холодна кров при незвичайному поспіху були конечні. Вони найшлися, а висловом їх був переворот в ночі на день 1 падолиста 1918 р.

В порозумінню наших політичних кругів з військовими організаціями, затверджено проект цих останніх, а саме: до год. 4 рано мусіли бути розоружені усі нам ворожі відділи б. австро-угорської армії, які тоді находилися у Львові, а точно о год. 4-ій українські відділи мали вийти з касарень та заняти усі найважніщі обєкти Львова. Виразно було постановлено, що при цім мається поминути усякі насильні виступи. Уложений плян переведено з незвичайною точністю і порядком.

Ранком Львів проснувся під знаменем української влади.

Хвилеве пасивне становище заскоченої польської більшости у Львові і національна свідомість та почуття обовязку українського жовняра і його ідейна здисциплінованість дали цій акції цего рода серйозну марку, що, колиби не було активного противиступу зі сторони польських незорганізованих банд міського шумовиння, легко можна було завести в столиці краю лад та порядок. Мале число українського війська у Львові, в якої під цю хвилю находилося багато чужосторонного елементу з одного боку, далі це, що так прихапцем зорганізовані відділи не могли перетворитися ще в сильну, сконсолідовану боєву одиницю, підбадьорило польське міське населення і дало йому спромогу, використати терен і обставини і явилося почином до організації активного противиступу. Поодинокі спорадичні екцеси перемінюються в плянову партизантку і кінчать утворенням правильного боєвого польсько-українського фронту який поділив Львів на дві ворожі, воєнні частини.

Дуже важною ролею у нашім некориснім положенню було це, що головний залізничий дворець не був відповідно забезпечений. В цій частині міста починають Поляки організувати боєві відділи з центром в школі Конарського, а вільні залізничі шляхи, як й гостинці зі заходу, як Городецький і Янівський, уможливляли Полякам наплив підмоги як матеріяльної так й в людях зі західних областей Галичини. Взявши залізничий дворець і усі допливові жили заходу в свої руки, здержали Поляки доступ до Львова цему українському елементови, який з хвилею перевороту спішив туди, щоби чимскорше станути в ряди борців за святу справу своєї Вітчизни та віддати усі свої сили, щоби скинути ярмо ненависного відвічного ворога. Заатакована лінія черновецької залізниці довела до цего, що на пр. У. С. С. прибуваючі якраз з Черновець натрапили на опір поза періферією міста й через це найшлися в положенню, що не могли скоро добути звязку з головною військовою командою, яка мала приміщення в Народнім Домі. Тому У. С. С. мусіли звернутися в инший бік, а саме Цитаделі. Пішли перебоєм і занявши Цитаделю довели до сполуки усіх східних частин зі залогою Львова під одною командою. Мимо крівавих боїв, головний дворець, переходячи з рук до рук, остався на жаль далі при Поляках, і це було приводом, що праве крило української армії пересунулося на

лінію Замарстинова з ось яким бігом: Замарстинів, Касарня Фердинанда, палата Голуховського, Сойм. З початку находилася в українських руках також головна почта, та серед боїв У. С. С. о Цитаделю, польські відворотові відділи вдерлися до українського духовного семінара і через стрих підпалили покрівлю почти. З цего повстала пожежа, яка дала можність Полякам виперти Українців з почти, ограбити її і витворити нову боєву лінію: вул. Словацького, Коперніка попри ремізу, – лінію, яка в дальшім бігу не мала маркантних границь.

В цих рамах тревали бої три тижні. Поляки росли в силу через доплив помочі. Українські відділи чужі у Львові, змушені дбати також про забезпечення своїх задів, не були всилі ставити успішного опору перемагаючій силі польського війська і банд, які завдяки ліпшому знанню льокальних відносин, і давніщим політичним і адміністраційним обставинам здобули перевагу.

Дня 21 падолиста мусіло українське військо опустити Львів, щоби опершися на дооколичних селах і питомім своїм елементі, надробити ці організаційні недостачі, які воно у себе мало, а яких через наглячу потребу і недостачу відповідного часу і обставин до переведення бездоганної організації не можна ще було усунути. Від тепер починається велика організаційна праця, яка зовсім певно була би скінчилася відібранням Полякам Львова і цілої Східної Галичини. Та з одного боку стояла Українська Народня Республіка з її невиробленими силами, яка крівавилася у боротьбі з тільки ворогами за своє істнування, і якій конечно треба було дати поміч, – з другої ж сторони, – Поляки найшовши батьківську опіку антанти кріпшали щораз більше і в організації своїх сил віддалювалися від нас чимраз далі.

Починається друга епоха боротьби. За найвище право кожного найменшого сотворіння – право до життя, яке замарані неповинною кровю кигті ненаситного польського орла – українському народови хотіли відібрати. Жагуча, невмолима боротьба Ідеї з Насильством. Вона й досі не покінчилася. І хоча на разі насильний п'ястук взяв верх, то невмируща сила українського народу ще прийде до слова, і кров наших борців-героїв заквітчається пахощами Свободи і Справедливости!

Український прапор. – 1919. – 1 лист.

№ 334
СПОМИНИ ХОРУНЖОГО МАТВІЯ КУНДИ ПРО ПОДІЇ У ЛЬВОВІ у листопаді 1918 р.

1 листопада 1919 р.

В УКРАЇНСЬКІМ ЛЬВОВІ

На день першого падолиста минулого року був скликаний з'їзд делегатів з провінції у Львів.

Приїзджаю стрийським поїздом на головний львівський двірець о год. 7 рано, дивлюся й очам не хочеться няти віри. Це не сон а ява! І до нас завитала вже так довго ожидана воля й столиця галицької України – город Львів нарешті в руках свого правового власника – українського народу.

На двірці повнять службу наші війська з народними українськими відзнаками та розоружують всіх австрійських жовнярів і старшин, які знаходяться на двірці, а відібране оруже складають в одно місце. Коли гляну на Українця, жовняр він чи цивільний, виджу, що в очах всіх пробивається безмежна радість. Всі вештаються, повнять своє діло, та якось не так по звичайному шабльону але зі святочним, поважним настроєм. Тай годі інакше, бо цеж перший день служби не для чужих, а для себе самих – для України.

Від залізничного урядника, що з українською відзнакою повнить службу руху дістаю бажані інформації, виходжу з двірця і сідаю у трамвай.

В трамваю ніхто про ніщо инше не говорить, тільки про подію цеї ночі, про заняття Українцями Львова. Чую як якась Полька каже: «Там на пероні австрійський генерал не хотів зложити оружя – але коли побачив, що нема жарту, то таки мусів». В цій хвилині бачу крізь вікно трамваю відділ війська під проводом четара, що взиває людей до порядку. Чую як Поляки оповідають собі ріжні нісенітниці, між иншими й таке, що на поміч Українцям прийшла армія Бем-Ермолія. В міркуваннях Поляків пробивається їх патольогічна психіка, – вони здивовані фактом, що Українці хочуть бути панами на своїй землі.

Коло костела св. Анни ревізія пасажирів за оружям. Полякам це не подобається, але сидять тихо. Здовж вулиць Городецької,

Казимирівської та инших, якими проїзджаю, виджу українських піхотинців та самохідні стежі. Поруч старого «батька» ополченця виджу на самоході з крісом готовим до вистрілу цивільних і молоденьких гімназистів, які ледви можуть підняти кріс. На всіх державних будинках повівають українські прапори.

Коло віденської каварні висідаю з трамваю і вже здалека бачу, що на ратушевій вежі, на якій перше навіть десь в кутику не було місця для українського прапору, має на головній щоглі гордо український синьо-жовтий стяг.

Всюди величезний рух. Коло віденської каварні стоїть стійка зложена з чотирьох жовнярів з крісами і револьверами. Проходить коло неї пятьох австрійських офіцирів — Поляків в повнім уоруженню. Один жовняр зі стежі чемно але рішучо взиває їх зложити оружя. З глумливими увагами та насмішками, певні себе, хочуть Поляки відійти без нічого. Та це їм не вдається. Моментально двох жовнярів зі стежі виймає револьвери та мірить ними в Поляків, а двох других підходить і відбирає їм оружя.

Ходжу по місті.

Будинок магістрату обсаджений українським військом. Перед головним входом стоїть кілька машинових крісів. Автомобілі з українськими прапорами їздять по всіх усюдах з приказами, з мунуцією, з харчами.

Магазину оружа стереже український 50 літній ополченець. Підступаю до його й трібуючи питаю, чи не має охоти йти домів, коли війна вже скінчилася і Австрії нема. «Я Богу дякую, що дожив цеї хвилі, коли можу стояти на стійці в нашій столиці і служити Україні» відвічає обтираючи сльози радости старий жовняр-патріот та поважно далі повнить свою службу.

Приходжу до склепу «Союзного Базару» і чую, як наш селянин каже: «Дайте мені найгарніщу та найдорожчу відзнаку, нехай я собі її причіплю». Коли довідався, що вже всі випродані сказав: «Робіть що хочете й нехай коштує Бог зна кільки, я її мушу мати, бо й коли буду її носити, як не тепер, коли чоловік дожив такої великої хвилі?»

Виходжу з Базару й хочу піти ще тут й там, щоби наситити своє око видом українського Львова. Але годі сидіти довше даром, похожати по місті і радуватися тільки, коли кожна хвилина

йде на вагу золота, а рук до праці треба. Йду до Народного Дому, відбираю прикази і найблищим поїздом виїзджу.

Український прапор. – 1919. – 1 листопада.

№ 335
СПОМИНИ В. Г. «ІЗ КРІВАВИХ ДНІВ»

1 листопада 1919 р.

Трамвай «Л. Д.» їде у вечірну пору освітлений ярко, людей в нім мало. Вулиці Львова, як звичайно під цей час, без великого оживлення. Холодна пора кінця жовтня. Дрібний, зимний дощ гонить всіх домів. Ці, що їдуть, вертають зі залізничного двірця. Лиця байдужні; одні читають дневники, другі сидять мовчки, инші курять папіроски.

Він їде... став... набирає нових пасажирів, котиться дальше... а так якось волочеться поволи. Цілою силою хотівби я його торкнути вперед... скорше..., скорше..., щоби вже бути там... щоби вчас перенести вістки й здати справу з положення на залізничному двірці.

Тяжка жура обхоплює мене, а тут всі довкруги такі байдужі... такі байдужі, якби нічого й не мало статися... А це вже послідні години...

Сьогодні – або ніколи! А як не вдасться?..

І хвиля крови вдаряє до голови, жах стискає серце...

Але ні... ні... мусить вдатися!

Нерви натягнені до краю, думки гуляють страшний танець, а віз їде... їде...

Гетьманські вали... Скоро, майже бігцем до Народного Дому.

Три рази стукнув у бічні ворота.

– «Хто там?»

– «Свій...»

Відчиняється брама... Бігцем через подвіря і сходи в гору.

Кляса II Б. Рух, гамір, оживлення. Гуртками по чотирьох, пятьох сидять студенти, гімназисти, офіцири; півголосом радять, одні пращальні листи пишуть, другі переписують прикази.

Всюди горячка, поденервовання, захоплення, кожен рішений на всьо, з обличчя кожного вичитаєш:

Так сьогодні! Сьогодні в ночі. Вдасться, мусить вдатися! Підемо і кровю своєю окупимо побіду!...

Допадаю до отамана Вітовського і голошу:

– «На головному двірці 16 машинових крісів. Угорський курінь держить сторожу, 300 мужви у нього. В бараках біля двірця дві ударні компанії. Кожен чоловік має 60 крісових стрілен, 4 ручні гранати. Два куріні в поготівлі на вулиці Городецькій, наш поручник П. Має інспекцію в команді двірця, є під надзором і кожної хвилини сподівається увязнення. Австрійська команда вислала для надзору майора генерального штабу; він сидить в команді двірця, ніби ждучи на поїзд».

Отаман зморщив чоло.

– «Дякую! Прикази видані; частина хлопців вже розійшлася. Зміниться тільки прикази 15-тої групи. Тут для Вас – о г. 1-шій в ночі перечитаєте собі, – о г. 3-тій на місці. Голову в гору, держіться бодро. Гаразд!..»

– «Гаразд! Пане отамане!» Дрожачою рукою ховаю звиток паперу. Радість розпирає серце, рівночасно мучить думка: Що буде, як не вдасться, що буде?.. Але ні. Поведеться мусить повестися. Ми мусимо містом заволодіти.

Мусимо!.. Тут рішається судьба Вітчини...

Дух України кличе! Козацька слава манить... Підемо і стрясемо кайдани!.. виборемо волю!.. У Народному Домі кипить робота. Зносять пачки, складають крісові паси, трібують кріси.

На долі в подвірю дві стежі в поготівлі. При брамах сторожі. Все тихо. Навіть кроків не чути...

Від часу до часу тихий потрійний стук у ворота. Це умовлений знак... Двох жовнярів вводить арештованого мужика у широкій опанчі. Переходять подвіря – кілька сходів – кімната на право – мужик розпинає опанчу, витягає з під неї кріс, з кожного кармана, з за пазухи, з за спини витрясає магазини стрілен, складає опанчу, здіймають з нього паси стрілен до машинових крісів. Жовняри, що його вели рівнож оперезані пасами, картонами магазинів, – скидають позавязувані ручні гранати.

Тихий тріюмф... Один одному стискає руку.

– «Все вже?»

– «Ні. Остало ще 10 пачок. Четар С. Б. буде о 10 1/2 з більшим транспортом при другій брамі».

– «Славно!»

– «Ох! Сину, сину! Коби Ти щасливо вернув. Памятай, у тебе стара мати. Я не смію тебе здержувати – йди і вертай мені щасливо побідником – я молитисьму за тебе». Горячі сльози покотились з її жури повних віч... Обняла мене судорожно – поцілувала моє чоло довгим, горячим поцілуєм. Хотіла ще щось сказати, голос її заломився...

Вмить оволоділа собою та міцно кріпким голосом до мене:

– «Іди сину, йди!»...

Година 12-та в ночі. Стрічаю четара... Ми увійшли тільки кілька кроків від брами Народного Дому, коли впадають на нас два австрійські поліціянти. Пізнали свойого офіцера, голосять «послушно», що тут якийсь підозрілий рух. Мають намір слідити.

Товариш відповідає холоднокровно:

– «На це я тут висланий! Справа полагоджена! Йдіть спокійно на ваше становище. Звернути тільки увагу на бернардинську площу». Віддали поклін і відійшли.

– «Ось бачиш» – каже товариш – «якби не случай, ми всі були б виарештувані і справа покінчилабся катастрофою».

Тиша, темна ніч... Першого падолиста... Нас вісьмох йде обережно єзуїтським городом. Веде четар М. О. Побіч мене ст. філь. С. К., по заду двох селян, двох колишніх австрійських десятників, один вістун.

Гнітуча тиша. Ні словечка один до одного. Кожен вдуманий в себе... кожен дивиться у темні стежки города... Нічого не видко, нічого не чути й тільки глухий відгомін власних кроків роздається ритмічно біля нас.

На горі, в умовленому місці, в городі перед Юром долучується відділ вісьмох шостої групи з...

Йдемо міцніщі. Шіснацять людей. В кожного наладований кріс під плащем, військові мають на верху збрую.

На розі площі Юра і вулиці Шептицького здержує нас австрійський поліціянт: «Стій!»

Наш четар М. О. прискакує до нього з двома десятниками, прикладає кріс до голови, приказує мовчати, роззброює і зі

страху на пів збожеволілого каже десятникові відпровадити на точку IV.

Наш перший полонений...

І знова тиша... Переходимо біля костела Єлисавети. Йдемо в напрямі черновецького двірця. Перед III-тою рампою стрічаємо восьму партію. Лучимося разом і йдемо заняти мунуційні склади та стежити шляхів від сторони Кульпаркова.

Доходимо без вистрілу до самих складів.

В один момент розоружуємо сторожу. Вона алярмує невеличкий відділ розложений о яких 200 метрів. Зачинається перестрілка. Наш товариш К. застогнав, дістав постріл в рамя. «Братіку, не стріляй!» — кричить десятник П.

Справді перестають. Показується, що це відділ зложений з 20 Українців, кількох Мадярів, решта Словінці. Чотирьох з них ранені.

Ми їм вияснюємо, що їх старшини вже не має, що мусять зложити оружя та можуть вертати домів. Цілу владу переняла Українська Національна Рада. Не вірять. Остаточно рішаються замкнути себе у вартівнях й не виходити.

Ми стали багатіщі о сотню крісів.

Вже добре на день заноситься. Мряки пливуть в гору й тяжкими смугами падуть назад на землю.

З лівої сторони, з далека чути відгомін крісової пальби. З початку нерівномірний. Слабкий, опісля щораз сильніщий.

Дорогою по правій стороні їде грузовий самохід, на нім якісь люде...

— «Поготівля!» — кричить четар М. О.

Ми думали, що це австрійський відділ. Яка чудова несподіванка, коли побачили чудні синьожовті краски хоругви самоходу, а на нім селянина в кожусі й з крісом на плечі, трьох у військових одностроях, двох студентів по заду з малишовим крісом.

Це нас впевнює, що побіда за нами...

Обхоплюємо їх, цілуємо, сльози тиснуться у вічі.

Львів наш... наш... наш!

По лівій стороні стрілянина не слабне, щораз міцнішає, кріпшає. Ген, далеко тарахкотить машиновий кріс, якби горохом сипав об бляху. Четар видає приказ: «Десятьох з булавним десятником Б. С. остає тут, решта зі мною на самохід!»

І мчимося в сторону головного двірця...

В полудне, коли побіда вже була в повні за нами, поклику-ють мене до Генерального штабу, до Народного Дому.

Їду біля костела Єлисавети. Польські студенти зносять там під плащами поховану муніцію. Те саме дальше. Польські пан-ночки з навантаженими валізками щезають у вході костела Марії Магдалини.

В Народному Домі голошу це все Отаманови Вітовському. Роблю обережним, що Поляки зачинають обсаджувати костели й зброїтися і імовірно плянують оружну акцію проти нас.

На це отаман категорично заявляє:

– «Ми переняли владу у Львові не на те, щоби війну вводити. Ми її не хочемо. Наша ціль завести лад!»

Я дістав приказ і виходжу на місто.

Люди стоять гуртками. Серед Українців радість, одушевлен-ня... Поляки збентежені, здепримовані, божевільними очима оглядають все й здаються нічого не розуміти.

Гетьманськими валами переходять імпозантно українські, – вчера ще австрійські жандарми.

Вулицею помчався самохід з нинішним директором поліції.

Переді мною входить якраз у Сикстуську вулицю українська стежа: офіцир з крісом на рамени, кількох жовнярів, двох мужиків в опанчах з тяжкими манліхерами, кількох гімназистів, на кінці колишній австрійський улан.

За Народною Гостинницею чути два вистріли. Прибігаю блище! Наш молодий студент зі стежі лежить у крови. Молоде лице дитини... чудні чорні очі. Піднесеною рукою показує втікаючого за вугол польського франктірера.

Пів до другої в ночі. Відзивається телефон. Беру ручку і слухаю.

– «Володку?»

– «То ти Славку? Гаразд...»

«Слухай! Наша С. З. принесла вістки з польської 12-тої частини, яка стоїть проти Вас. На стриху камениці 19а вулиці Крашевських поляки пробили стіну і стрихами дісталися під 11 число. Там завели телефонічну стацію і мають склад амуніції. В цей час поки ще темно треба вдарити на Ляхів і їм це все забрати. Зараз видай прикази... без проволоки».

– «Зрозумів! Гаразд!»

На вулиці густа стрілянина...

Обдумую вмить плян. Шістьох зі мною перейде наш тайний стриховий вхід камениці ч. 3 вулиці Крашевських і стрихами камениць дістанемося на одинацятку. Друга частина з чотирьох має вдарити ненадійно з лівого крила, переходячи ряд стрихів вулиці Сикстуської.

Розібралися з черевиків і йдемо тихцем.

Минаємо ряд коридорів, стрихів і входимо вже на стрих числа одинацятого. Доходить нас легкий стукіт. Десятник П. шепче: Воно тяжко буде, не сплять...

Рівночасно чуємо якийсь шепіт по лівій стороні. Це наші... Товариш В. Ц. зі своїми чотирма.

Ми підповзуємо вже цілком близько, зі мною двох, решті по заду. Вже їх бачимо. Чотирьох спить, один щось бушує в скрині між стрільнами, другий при телефоні.

В цю мить наша чвірка сипнула з крісів. З другої сторони ми влетіли на Ляхів. Трьох ранили, трьох обезоружили, двох з них ще трібувало ставити опір, один здався в мить. Як ми пересвідчилися, це був Українець, мужик з Рогатинщини. Його Поляки взяли до свойого війська, коли вертав зі шпиталя з Тарнова домів і дали йому «мацєївку» і приказали служити під загрозою розстрілу.

Ми мали успіх. Забрали один телефонічний апарат, 2 мотки дроту, 25 крісів й 4 пачки крісових стрілен.

Коли я виходив з першого числа вул. Крашевських, вже яснів день.

Якраз піднімалося сонце і ніжно цілувало вершки дерев. Віяло прохолодою. Осінь цього року вчасно покрасила листя. Кроваво-червоні, жовті і темні листки обіймаються і падуть на землю. Осінна втома і сонливість налягають на город. Хмари гайвороння, яке звичайно в цей час билося по вершках дерев – відлетіло кудись.

Від сторони казарм Фердинанда доходить страшна стрілянина. Там вариться... кишить... Десятки машинових крісів лопотять безвинно. Раз враз чути зриви ручних гранатів і мінометів. Над нами ревуть наші гармати із Цитаделі. Часами тільки засвище польський шрапнель.

Після вчерашної невдачі польських наступів на вулиці Міцкевича і знищення польського панцирного самоходу,

робить зі сторони Поляків наступ відтинок «Бема» на городецькі казарми.

У нас сьогодні спокій... тиша... Хотілосьби спічнути... Чоловік перемучений, втомлений... на вічі налягає дрімота...

Малим переходом підповзую під пам'ятник Голуховського. Розглядаюся. На вулиці Третього Мая ні живої душі. Самітно і сумно. – З боків вулиці Костюшка зпоміж каміння нашого провізиричного бастіону визирають дулами наші кріси.

Стаю за деревом, дивлюсь на Юра. Так щось тягне там дальше... в гору. Такий смуток кругом, як на кладовищі, коли похоронять когось.

Тихо... з далека вибиває годину дзвін на Бернадині...

Від сторони Юра їде польський самохід Червоного Хреста, збирає ранених з нічної боротьби.

Я підсуваюся в гору, став і придивляюся. Самохід завертає, їде в гору. Я вихилився.

В тім менті чую кільканацять вистрілів зі самоходу. Мені лівий бік заболів. У лівій нозі так горячо зробилося. Я почав бігти в діл. Чую дальші вистріли, хапаюся за ногу. Так тяжко йти... Присідаю на сухих листях за деревом, щоби тільки хвилину спічнути.

Голова тяжить. Город починає кужляти. Чую якісь вистріли, якийсь несамовитий крик... суматоху, якийсь глумливий морозний сміх... а опісля такий спокій... безтяма...

Не знаю, що діялося зі мною. Зимний, ранішній воздух неначе розбудив мене з якогось безмрійного сну.

Ведуть мене попід руки. Один в жовнярському однострою з кавалерійським, коротким крісом, другий в міщанському з великим манліхером з червоно-білою відзнакою на груди. Значиться зле... Я в польському полоні.

До цього менту я мав такий спокій, був у безтямі. Тепер чую, що довкруги мене кишить життя. Якісь постатті снуються по вуглах, то знова схилені перебігають вулиці... щось переносять в пачках... Там несуть когось на ношах... І кулі бренькочуть: значит наші ще держуться.

На вуглі Кляйнівської і Сикстуської вулиць підносять мене сильніще... Переступаємо трупа... вищірені зуби... калужа крови.

На площі перед костелом Магдалини вівкнув шрапнель і кілька кроків перед нами посипалося олово. В мить по тому захарчів якийсь тящий калібр, але дальше в стороні двірця.

Дивлюся на ліво. З вулиці Хшановської ведуть ляцькі розбишаки о. Г. Якийсь польський панок в трамваєвій, міській шапці і в такому одязі, якраз переходячи, кричить до нього: «Ростшеляць на мейсцу попа «рускон свінєн» — не докінчив ще, як поцілений кулею всаме чоло паде навзнак.

Тепер доперва я добре чую, як наші пражують з Цитаделі.

Мене ввели в салю у партері школи Марії Магдалини. Посадили на лавці... Переді мною начальник польського відтинку сотник Татар-Тшесьновський. Стемніле, розбишацьке обличчя, рубашна стать, сухий, храпливий голос. Що хвилини потягає водку... Перед ним бачу якісь папери чи мапи, на них ковбаса і кусень хліба...

Питає мене: кілько наших, де команда нашої частини, які місця артилерії, де розльоковані українські міномети. На це все очевидно не дожидається від мене відповіді.

Щось дальше говорить... починає кричати... Бачу тільки, що краска його лиця змінюється, він такий червоний... ні... чорний... слів не розумію... вдаряє мене тільки його крик, як сильні удари у голову...

Я чую тільки, що мої уста дуже спухли. В роті солодкаво-солоний посмак крови, а тіло так пече...

Тямлю ще, як до мене підходить якийсь другий панок в цивільному одязі, з якоюсь відзнакою на грудях (пізніще дізнався я, що це був адютант сотн. Татара-Тшесьновського, др. Домбровський) й бурмоче: «Як Пан нє зложи зезнань, бендзє на тих мяст ростшеляни... Пан єще млоди... шкода...»

Я більше не чув... Попав у якийсь вир, у якусь шалену метушню, якісь кріваві плями маячіли переді мною, якось мене стискали... душили...

Була північ. На широких коридорах шпиталя Політехніки панувала гнітюча тиша... У просторій салі ч. 48 розложився морозний шпитальний сум. Двадцять шість ліжок рядом стояло. На вісьмох мали ранені «вивіндовані» ноги, на других правильно лежали. Від часу до часу доходили з протилежного кута тяжкі стогони У. С. С. — В. Б.

Я мав чудовий, спокійний сон. Весна... скосили сіножати. Я опянілий пахощами трави поклався на ній вигідно і безжурно вдивлявся у краски молодої діброви... у весняне небо... довкруги дишіла пустиня піль...

До мене підійшла вона і гладить моє волосся... Я буджуся і дійсно її бачу. Протираю вічі...

Від смерку кута відбивається струнка жіноча стать. Це вже не сон, це наша дорога санітарка сестричка О. Л., це одинока наша розрада. Поляки уважають її за Польку, а вона нам помагає. Зблизилися тихцем, приложила своє вічно сумне лице майже до мойого і шепче: «Тут я принесла мундір з відзнаками «сержанта»... у правім кармані лєгітимація на імя Болєслава Гаванського... вбийте собі добре у память: ...Болєслав або Болько Гаванський. Мацєївка під кріслом... о пів до четвертої вберетеся і сміло підете на Браєрівську ч... Там на Вас жде цивільний одяг і жидівська лєгітимація на імя Шт. ... Гаразд!»...

Мені серце било молотом... я вже більше не заснув... Від третьої числив хвилини... Опісля зачав вбиратися, 3 1/2 був на брамі... Ліва нога дуже тяжіла, я чув, що знова кервавить... випрямився одначе і йшов прямо на вартового. Цей піднісся і гукнув мені «Чесць!»

«Чесць обивателю!» — відказав я тоном старшини і вийшов на волю.

Український прапор. — 1919. — 1 листоп.

№ 336
ДОГОВІР МІЖ УПОВНОВАЖЕНИМИ КОМАНДУЮЧОГО ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ТА КОМАНДУЮЧОГО ДОБРОВОЛЬЧОЇ АРМІЇ ПРО ПЕРЕХІД ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ НА БІК ДОБРОВОЛЬЧОЇ АРМІЇ

6 листопада 1919 р.

ДОГОВІР

24 Октября ст. ст. 1919 года, ст. Зятковци

Председатель комисии русского генерального штаба полк. Дубяго, члены: оть добровольческой арміи генерального штаба полк. Самборскій и Коновалов и отъ Галицкой Арміи Майор генерального штаба Альфонсъ Эрло, майор Омельянь Лиснякъ и сотник Осип Левицкій. При повъркь полномочій выясняется:

1) Полномочіе Добровольческих представителей устанавливается личным сообщеніем о том Командующего Войсками Новороссійской Области ген.-лейт. Шиллингом.

2) Полномочіе Галицким представителям дано Начальником Галицийской Арміи, ген.-майор Тарнавським от 5 Ноября н. ст. за № 6897.

Постановлено:

1) Галиційская Армія в полном составе с тыловыми учрежденіями, складами и подвижным железнодорожным составом переходят на сторону русской Добровольческой армій и поступает в полное распоряженіе Главнокомандующаго вооружонными силами Юга Россіи в данное время через Командующаго войсками Новороссійской Области.

2) Галиційская Армія во время нахожденія в указанном выше водвореніи не будет направлена для борьбы с петлюровской Арміей, дъйствующей на фронтъ и, впредь до полученія особой задачи, отводится в тыл.

3) Галиційское правительство временно, за отсутствіем территорій, прекращает свою дъятельность и поступает под покровительство руського добровольческого командуванья. Впредь до указанія Ставки означенное правительство поселяется в Одессъ, куда немедленно переъзжает.

4) При высшем штаба галиційских войск состоят представители от русскаго добровольческого командірованія для разръшенія на мъстъ всъх возникающих вопросов оперативного, административного і хозяйственного характера.

Высший Галицькій Штаб командирует в штаб войк новороссійских офицеров для связи, в числъ, какое будет указано Командующим войсками Новороссіи.

5) Означений протокол входит в силу со дня его подписанія. С этого же дня Галиційская Армія исполняет всъ распоряженія добровольческаго командованія.

6) Галиційская Армія, начиная с 25 октября, приступает к сосредоточенію в районъ Погребище–Липовец.

7) Вопросы, возбужденные галиційскими представителями внутренней жизни галиційской Арміи и прав сношенія Галиційского Правительства с иностранными государствами – оставить открытыми до получений разьясненія от ген. Деникина. Для этого галиційская делегація виділит одного представителя для немедленного врученія настоящего протокола вашему галиційскому Командованію з остальными двумя представителями переезжает в Одессу, в Штаб Войск области Новоросійской.

8) Для удобства сношеній обе стороны тепер же обязуються установить телеграфную связь на аппаратъ Морзе причем до Н включительно устанавливают добровольцы, а дальше до Винницы–Галичане.

Председатель соединенной комисіи ген. штаба полк. Дубяго
Члены: Ген. шт. Полк. Коновалов, ген. шт. полк. Самборскій, ген. шт. майор А. Эрлэ, Майор О. Лисняк и Сотник О. Левіцкий

ЦДАВОУ, ф. 3696, оп. 1, спр. 55, арк. 9. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 337
ВИПРАВДУВАЛЬНИЙ ВИРОК ПОЛЬОВОГО СУДУ НКГА В СПРАВІ ГЕНЕРАЛА-ЧЕТАРЯ МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО, ПОЛКОВНИКА БУЛАВИ АЛЬФРЕДА ШАМАНЕКА, ОТАМАНА ОМЕЛЯНА ЛИСНЯКА, ЗВИНУВАЧЕНИХ У ДЕРЖАВНІЙ ЗРАДІ

14 листопада 1919 р.

Полевий Суд Н. К. Г. А. К. 273/19.

В ІМЕНИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ

Полевий Суд Н. К. Г. А. – яко воєнний суд – під проводом отамана Д-ра Стефана Шухевича, ведучого розправу сотника-судді Юрія Курдіяка, протоколянта четара-судді Василя Шавали, товмача четара Петра Микити, стенографа сотника Ганса Коха, публичного обвинителя поручника-судді Михайла Калимона, в присутности обжалованих, а саме генерала-четаря Тарнавського Мирона, полковника булави Шаманека Альфреда, отамана Лисняка Омеляна і їх оборонців сотника-судді Стефана Шалинського, отамана Шепаровича Юлія і поручника-судді Кізя Романа, на підставі головної розправи, переведеної 13-го і 14-го падолиста 1919, яку розписано по думці зарядження приналежного команданта з дня 13 падолиста 1919 ч. К. 273/19 зглядно акту обжалування з тої самої дати ч. К. 273/19 видав слідуючий

ПРИГОВІР

обжалованих:

1) Генерала-четаря Тарнавського Мирона, уродженого 29 серпня 1869, в Барилові, повіт Радехів, приналежного до Золочева, жонатого, батька четверо дітей, сина Еміліяна і Иосифи з Малицьких, греко-кат., активного старшину, відзначеного ордером залізної корони III кл., військовим хрестом заслуги III кл., німецьким залізним хрестом II кл., хрестом Карла і мировими медалями, раненого в ногу, судово некараного, незаприсяженого,

2) полковника булави Шаманека Альфреда, уродженого 22 мая 1883 р., у Львові, приналежного до Мільоніц коло Гая на Моравії, римо-кат., вільного, сина Вінкентія і Ернестини, активного старшину булави, абсольвента терезіянської військової академії і воєнної школи, відзначеного обома «сіґнум лявдіс», військовим хрестом заслуги III кл., ордером залізної корони III кл. з воєнною відзнакою та мечами, некараного,

3) отамана Лисняка Омеляна, уродженого 25 цвітня 1882 р., в Городенці, приналежного до Стецеви, повіт Снятин, греко-кат., вільного, сина бл. п. Івана і Анастазії з Гошовських, активного старшину, некараного, відзначеного двома хрестами заслуги, срібною і бронзовою медалею заслуги, хрестом Карла і для ранених, три рази раненого, незаприсяженого, приділеного до Начальної Команди Галицької Армії,

увільняється

по думці параграфу 306 уст. 4. в. пр. к. від обжалування о злочин злобного ділання проти оружної сили Української Народньої Республіки з параграфу 327 взк., злочин головної зради з параграфу 334 уст. ц. взк., злочин ворохобні з параграфу 159 уст. а. взк., яких мали допуститися через те, що

1) вони в послідних днях жовтня цр. і в перших днях падолиста цр. то є в часі воєннім порозумівалися з ворогом мимо заказу Правительства і переговорювали з ним в справі завішення оружжа, щоби через те спричинити шкоду Армії У. Н. Р., а на користь армії ворога,

2) що вони в тім самім часі разом з иншими спільниками мимо заказу Правительства навязали і вели переговори з ворогом та заключили з ворогом угоду того рода, що вона виходила на виключну шкоду У. Н. Р., а на користь ворога і могла спричинити зглядно збільшити небезпеку для держави зовні і викликати заворушення внутрі держави,

3) що вони через ведення згаданих під 1) і 2) переговорів з ворогом виступили проти обовязуючих військово-службових постанов та проти заряджень Правительства, отже проти їх зверхної Власти.

Крім цего увільняється по думці зацитованого вище припису військової карної процедури обжалованих під 1) і 2) (ген. Тарнавського і полк. Шаманека) від обжалування о злочин несубординації з параграфів 145 і 149 взк., якого мали допуститися тим, що вони оба в перших днях падолиста цр. не вико-

нали даного їм Штабом Головного Отамана приказу ч. оп. 1405 з дня 1 падолиста ц. р., щоби пересунути фронт Галицької Армії на лінію Прилуки—Жабокрички, через що не повинувалися приказови своєї зверхної Власти.

Уоснования

Бувшого Начального Вожда Галицької Армії генерала-четаря Тарнавського Мирона, його Шефа Штабу полк. булави Шаманека Альфреда та отамана Лисняка Омеляна потягнено до судовокарної відвічальности за те, що буцім то вони всі три враз з иншими спільниками, узурпуючи собі вищу владу, без зізволення, а навіть мимо виразного заказу Правительства навязали в послідних днях жовтня 1919 переговори з ворожою Добровольчеською Армією та заключили з нею ганебну умову. — Крім цего перших двох обжалованих поставлено перед суд за те, що вони не виконали приказу Штабу Головного Отамана з дня 1 падолиста 1919 ч. оп. 1405, яким заряджено пересунути фронт Гал. Армії на лінію Прилуки—Жабокрички.

Прокуратор скваліфікував повищі заміти, звернені проти всіх трех обжалованих, як злочин головної зради з параграфу 334 уст. ц., злочин ворохобні з параграфу 159 уст. а. та яко злочин злобного ділання супроти оружної сили У. Н. Р. з параграфу 327 взк., а вчинок замічений двом першим обжалованим яко злочин несубординації з параграфів 145 та 149 взк. і домагався покарання їх по думці параграфу 328 взк.

Обжаловані генерал-четар Тарнавський та полковник Шаманек боронилися, що вони 25 жовтня ц. р., висилаючи представників Галицької Армії з обжалованим отаманом Лисняком на чолі до Добровольчеської Армії в ціли передання протесту з причини убивання наших полонених донськими козаками, поручили їм устно старатися вивідатися в зр, ,ний спосіб, на яких услівях Добровольчеська Армія згодилабися на завішення оружжа. Обжаловані були переконані, що в найблищих днях западе рішення Правительства в тім напрямі, що наша армія мусить покінчити ворогування хоч-би з одним противником, бо вона не є більше спосібною до бою і сильніший напір ворога міг-би спричинити цілковите її розбиття. Про вислання цих делегатів повідомлено Правительство.

Коли підчас переговорів наших делегатів з заступниками добровольчої армії згадано про завішення оружжа, представ-

ники добровольчеської армії передали на письмі услівя, та наглили, щоби рішитися на їх приняття, бо в противнім случаю вони продовжатимуть наступ. І про цю стадію переговорів повідомлено п. диктатора. З огляду на це, що добровольці наглили, Правительство не могло відважитися на рішучий крок; обжаловані рішилися вислати вдруге делегатів, хотячи через те зискати на часі, припускаючи, що прецінь Правительство оцінить вагу хвилини й одобрить крок обжалованих.

Тимчасом проволікати довше не далося, і вже 7 падолиста ц. р. привіз сотник Левицький готові точки договору до підпису, якого однак обжаловані не підписували і без порозуміння з Правительством були-би не підписали.

Обжалований от. Лисняк боронився, що він був лише органом перших двох обжалованих і робив це, що йому приказано.

Що до другого заміту — невиконання приказу — обжаловані згідно подали, що вони сейчас по одержанні приказу зі Штабу Гол. Отамана видали зарядження, щоби сукцесивно осягнути назначену лінію. Виконання цего приказу проволікалося дещо з причини технічних перешкод, за які обжаловані не можуть відповідати.

Висліди розправи вповні поперли оборону обжалованих. Як це стверджено з відчитаного на розправі письма обжалованого ген.-четаря Тарнавського Мирона з дня 19 серпня 1919 ч. оп. 4823 до п. Гол. Отамана Петлюри, перейшла Гал. Армія, перетомлена довгими тяжкими та завзятими боями в Галичині, за Збруч. Але тут не дано їй можности відпочати, бо кинено її сейчас проти большевицької навали. Крім того нового зовнішного ворога виступив проти неї несподіванно внутрішний ворог, а його удари були тим більше болючі та прикрі, — бо ворогом тим були члени наддніпр. Правительства. Вдяки не надіялася наддністрянська армія, бо — свідома своєї високої задачі — була переконана, що виповняє лише святий обовязок супроти Вітчини, але на всякий случай числила на підмогу наддніпр. Правительства. Але місто підмоги виступають проти неї на пів-пяні представники наддніпр. Правительства та гідні того-ж Правительства всякі «отамани». Відмова з політичних причин грошей Правительством для нашої армії, вербування Галичан до наддпіпр. армії, покривання дезертирів, виступи міністра Безпалка в його бесідах проти дисципліни, — ось їдкі

стріли спрямовані в серце нашої армії. Представлення цего ганебного поведення Правительства Головному Отаманови лишилося без успіху.

В сліди Правительства вступають і підчинені їм органи. В послідних часах відказували всі уряди на задах послуху, запримічено всюди саботаж, агітацію і загальний розклад державного апарату, — поліційний апарат підупав. Про це докладано кількакратно Гол. Отаманови Петлюрі, який однак лихові не зарадив (свідок пор. Ковальський). Широкі маси тутешного населення, які спершу прихильно і з довірям відносилися до нас, запримітивши, що сила нашої армії слабне, та бачучи, що зі сторони Правительства їм нема чого боятися, стали не лише ворожо до нашої армії відноситися, але й навіть приготовлялися до ворожих виступів проти нас (свідок пор. Ковальський), а навіть оружно виступали (приказ з 6 падолиста ч. оп. 6723/1).

Крім цих — щойно наведених — причин, зложилися ще й инші многі чинники, які довели нашу армію над беріг пропасти. Правительство повинно і мусіло було бачити, яка судьба жде нашу армію. Обжал. полк. Шаманек в своїм меморандум з 27 вересня 1919 на підставі наведених дат льогічним розумованням доказував, що сильніший дальший удар Добр-Армії принесе кінець Україні, та, що наколи Гал. Армію поведеться дальше в бій з Денікінцями, то вона вповні розпадеться, втратить останки — і так вже змалілих — своїх частин (письмо до диктатора з 27 вересня 1919 ч. оп. 6617).

Попри внутрішного та зовнішного ворога брак всякого матеріялу, застрашаючі санітарні відносини, нагла зима, причинилися до цего, що Гал. Армія доборолася до самого краю (звіт II-го Гал. Корпуса ч. оп. III/2).

В першій мірі болючо давався відчувати брак не то зимового охоронного виряду, але навіть найконечнішого одягу, як плащів та обуви. 75% фронту без одностроїв, 50% без обуви (свідок пор. Хомич). Вправді у винницькій фабриці «Ястріб» виготовлено кілька тисяч нових черевиків, але черевики ці не представляли ніякої вартости, бо так робота як і матеріял були дуже лихі. Зівсім без біля було около 50% мужви. Коців, ані инших окривал зівсім не видавано (свідки сотн. Гарасевич, Павлусевич).

Прямо застрашаючі були санітарні відносини нашої армії. Стан хорих, який при кінци жовтня виносив 20 до 22%, стало побільшався. Наслідком надзвичайних трудів, які перенесла наша армія, відпорність хоріб мінімальна, і тому смертельність в армії росте з дня на день. Щоби лиху зарадити, нема ні ліків ні достаточного числа дипльомованих лікарських сил. Всі лічниці переповнені, при кождій частині чимало хорих. Армія представляє обоз недужих, а лічниці є складом хорих, з яких виноситься трупів. (Свідок полк.-лікар Д-р Бурачинський).

Рівнож сумно представляється заосмотрення армії в найконечніший матеріял, себ-то в муніцію. Від часу переходу нашої армії через Збруч наспіло з закордону всего три транспорти муніції. Вся привезена муніція була в такій малій скількости, що по її розділі припало пересічно на кріс около 115 патронів, а на гармату около 34 до 35 набоїв. Скількість ця може заледво вистарчити на один бій. Попсованих крісів і гармат нема де і чим направити (свідок чет. Гураль).

Попри вище наведені недостачі нагла зміна температури, холодні дощі, а опісля обильний опад снігів спаралізували цілковито останки боєвої сили нашої армії.

В якому стані находилася наша армія в послідних днях жовтня ц. р., представлено яскравими красками в звітах командантів куренів 14 Бригади, долучених до звіту Кмди III Гал. Корпуса ч. оп. III/2 та Кмди 2-ої Бригади з 31 жовтня ц. р. ч. оп. 1202.

Який настрій був серед нашого стрілецтва, можемо вносити з відповіди одного стрільця 1/14 куріня, який сказав на питання команданта – як він себе почуває: «як каторжник на засланні: кажуть боротися за Україну, кажуть душу й тіло дати за Неї, але нам нічого не дають. Чобіт нема, біля нема, плаща нема, тютюну нема, сірників нема; харч такий, щоби здохнути за богато, щоби жити за мало, ледви чоловік ногами волочить. Хочби мати власний гріш, можеб і дещо зарадив тому, а тут як навмисне не дають льону, хоч сядь та коліна гризи, або затни зуби в стіну». (Звіт Кмди 1/14 куріня ч. Е. 543, залучник до звіту Кмди III Гал. Корпуса ч. оп. III/2).

На підставі зібраного вище матеріялу комісія знатоків видала одноголосне оречення, що наша армія була при кінци жовтня до бою зівсім неспосібною.

Свідомі того були оба перші обжаловані — тодішний начальний вожд та його шеф штабу. Знало про це і Правительство, бо попри численні звіти та запотребовання представлено катастрофальне положення нашої армії на зборах представників армії, які відбулися дня 28 жовтня ц. р., на яких були присутні начальники наддністрянського та надніпрянського Правительств, — але і тоді, коли заглада найкращих синів України була очевидною, Правительство не відважилося ясно й отверто сказати «куди грядемо» (свідок пор. Ковальський, полк.-лікар Д-р Бурачинський).

Оба перші обжаловані відважилися відгадати, кудою клонитиметься доля України під напором, збігу пануючих обставин, і в інтересі загальної справи старалися заздалегідь промостити їй шлях. Висилаючи дня 25 жовтня ц. р. представництво нашої армії, в склад якого входили от. Лисняк, сот. Левицький і сот. Куріца (повновласть з 25 жовтня 1919 ч. оп. 6557), припоручили їм принагідно в зручний спосіб довідатися, чи та на яких услівях моглаби ДобрАрмія згодитися на завішення оружжа з нами. До цего кроку були оба обжаловані з огляду на грозячу катастрофу армії — з одного боку змушені, а з другої сторони були яко найвищі представники армії до цего управнені (оречення знатоків і службовий правильник ч. II).

Представники ДобрАрмії запитані, чи і під якими услівями булиби склінні до заключення перемиря, відповіли, що мусять порозумітися з Денікіном і ген. Денікін подав загальні точки, які обжал. от. Лисняк привіз до НКГА. Були це — як сказано — загальні точки, які могли служити за підставу евентуальних переговорів і не вязали ні одної зі сторін. (Письмо ген. Слащова до от. Лисняка). Точки ці подано до відома п. диктаторови в Жмеринці на нараді 4 падолиста ц. р. та ожидано, яке становище займе він супроти цего. П. Диктатор в засаді згодився на ведення переговорів з ДобрАрмією, хотів лише проволікти переговори до 14 год. (2 год. попол.) дня 6 падолиста ц. р., надіючися приїзду місії, яку заповіджено з Букарешту (свідок чет. Паліїв).

Обжаловані ген.-чет. Тарнавський та полк. Шаманек Альфред, маючи з одної сторони сумний досвід з часів побуту в Галичині, що на місії нема чого покладати надій, з Другої

сторони наглені ДобрАрмією (депеша з 5 падолиста ц. р. ч. оп. 6745 і депеша з того-ж дня ч. оп. 6746) змушені були не ждати до означеного речинця, себто до 2 год. попол. 6 падолиста ц. р. тим більше, що п. диктатор в засаді на ведення переговорів згодився. Коли крім цего візьметься під розвагу розпучливий стан нашої армії і свідомість того, що наступ ДобрАрмії міг її до решти розбити, та тоді моглоби вже бути за пізно до переговорів — крок обжалованих був зівсім оправданим.

І тим разом обжаловані, висилаючи своїх заступників, не уповажнили їх до заключення якого-небудь договору, лише вести переговори після даних їм директив, щоби лише зискати на часі (повновласть з 5 падолиста ц. р. ч. оп. 6697 і з тої-ж дати поручення до переговорів).

Висказу обжалованого ген.-чет. Тарнавського в розмові «Юсом» (ч. оп. 6748), що на случай проволоки зі сторони Правительства він змушений буде «ділати самочинно», не можна инакше толкувати, як средство, якого ужив, щоби Правительство змусити до повзяття якогось позитивного рішення. Бо-ж наколиби у цего обжалованого був дійсний намір виступити проти Правительства, то був-би про це його не повідомляв, — противно, інкрімінований висказ вказує лише на те, що обжалований без відома і зізволення Правительства не хоче сам ділати тим більше, що був переконаний, що Правительство є тої самої гадки і лише без потреби зволікає.

Вислані вдруге заступники Гал. Армії вернули вже 7 падолиста ц. р. та привезли підписаний ними і заступниками ДобрАрмії начерк договору (як залучник ч. оп. 6779). Нема найменшої підстави, щоби обжалованим приписувати дефінітивне заключення умови з ворогом, бо ані вони не дали висланим ними делегатам уповажнення до заключення договору, ані не положили на нім своїх підписів, які безперечно до правосильности цего договору були вимагані. Справді в точці 5 згаданого начерку сказано, що входить він в силу з днем його підписання, то безперечно належало це толкувати в той спосіб, що ходить тут о підписання його Нач. Кмдою Гал. Армії згл. Правительством, як це з противної сторони зробив ген.-ляйтинант Шіллінг. Що так, а не инакше належало розуміти цю точку, виходить впрочім також з цего, що делегати ДобрАрмії домагалися підпису привезеного начерку, лише заходило

питання, чи має його підписати новий начальний вожд, себто ген.-чет. Микітка, чи давніший, це є ген.-чет. Тарнавський (свідок ген.-чет. Ціріц).

На підставі вище усталеного недійсного стану суд, розбираючи акт обжалування, прийшов до переконання, що позбавлений він всяких основ.

Виходячи зі заложення, що обвинені самовільно без дозволу Правительства, узурпуючи собі вищу владу, навязали переговори і заключили ганебний договір з ворожою армією, приписував акт обжалування всім трем обжалованим злий намір, якому надано форму вимагану законом до заістнування злочину головної зради (параграф 334 уст. ц.), ворохобні (параграф 159 уст. б.), або вкінци до злобного ділання проти оружної сили (параграф 327 взк.). Скоро же сказалося, що подійсний стан, на якім опирається обжалування, не відповідає правді, то тим самим позбавлене основ обвинувачення о злий намір, випроваджений з повище представлених вчинків, а саме:

Годі прямо подумати, бо для ствердження розправа не достарчила ніяких доказів, щоби обжаловані в тій цілі навязали і вели переговори з ворогом, щоби через те спричинити Армії У. Н. Р. шкоду, а ДобрАрмії придбати користь. Противно – розправа виказала, що обжаловані ділали, маючи на увазі добро армії, а тим самим і народньої справи.

Чи переговори з ворогом випали для нашої армії менше чи більше корисно чи некорисно, – це виходить поза границі завдання суду.

Рівно-ж не поперли висліди розправи акту обжалування в тім напрямі, буцім то обжаловані стреміли до спричинення або побільшення небезпеки для У. Н. Р. зовні, або щоби викликати повстання або домову війну внутрі держави.

Вкінці не устоялася й дальша (трета) точка обжалування. Як вище згадано, обжалованим як представникам армії прислугувало право війти в переговори з противною армією, а тим самим не нарушили через те військово-службових постанов та заряджень Правительства, тим більше, що про крок свій Правительство повідомили.

Обжалованих можна було в найгіршім случаю потягнути до відвічальности за злочин невиконання приказу (параграф 149 взк.), тому що мимо виразного заказу п. диктатора (депеша з 3.XI ч. оп. 6742) і Гол. Отамана (депеша з 3.XI ч. оп. 6687)

вони 5.XI ц. р. вислали вдруге своїх представників до ДобрАрмії. За обвиненими однак в тім случаю крім вище наведених обставин (безвихідне положення армії й небезпека зі сторони ДобрАрмії) промовляє ще й ця обставина, що вже по одержанні зацитованих вище депеш вони набрали переконання, що п. диктатор в межичасі т. є. 4.XI на зборах в Жмеринці згодився в засаді на переговори з ДобрАрмією (свідок чет. Паліїв). Вкінці обжаловані уважали цей заказ за шкідливий для народньої справи (параграф 11 точка 66 службового правильника I часть).

Третий обжалований от. Лисняк Омелян був лише органом перших двох обжалованих. Він виповнював лише це, що йому приказано, і ані не переступив границь уділеної йому повновласти і вказівок, ані нічим не надужив довіря, яким його наділено.

З повищих причин увільнено всіх трех обжалованих від обжаловання о вище згадані злочини (параграф 306 уст. 4 в. к. пр.).

Дальше обжаловано ген.-чет. Тарнавського і полк. Шаманека о злочин несубординації.

Рівнож і ця точка акту обжаловання сказалася безосновною. Вислідамп перепровадженої розправи і з окрема відчитаним пріказом, як також ореченням знатоків – оборона обжалованих вповні зістала попертою.

Інкрімінованим приказом Гол. Отамана приказано поступово пересунути фронт Гал. Армії на лінію Прилуки–Вороновичі–Печара–Жабокрич–Лука Жабокрицька. З огляду на це, що повніщий приказ був диспозицією для нашої армії без подання речинця, до якого мав бути виконаний, – противно, сказано в нім, що пересунення фронту має перевестися «поступово», проте обжаловані, виконуючи даний їм приказ, зарядили: Дня 1.XI год. 15 щоби I Корпус заняв фронт від північного крила до Петуши над Богом, II Корпус лінію Печара–Лука Жабокрицька, прочі сили мають громадитися яко резерва в районі Красного (приказ з 1.XI.1919. ч. оп. 6665).

В доповненні повищого зарядження приказано тогож самого дня о год. 18, щоби I Корпус протягом 2.XI заняв лінію Зозів, Липовиці, Гордіївка, Лисовая, Зарничі, а II Корпус відтягнув своє ліве крило до Омятинців. Крім того приказано II Корпусові, щоби приготовив все до цілковитого знищення мостів на Бозі між Печарою і Петушою.

Дня 3.XI о год. 21.45 приказано групі полк. Вольфа держати звязок з Придніпр. Армією і пересунути ліве крило до Маріянівки, а праве в міру потреби, – I Корпусови, щоби в міру потреби осягнув лінію Вахнівка–Лукашівка–Війтівці (приказ з 3.XI ч. оп. 6890).

Дня 4.XI о год. 16.30 приказано II Корпусові відтягнути свої сили на лінію Рогожна–Слєди, а отам. Кнітлеви на лінію Брацлав–Війовці, вкінці I Корпусови заняти лінію Вахнівка–Потік (приказ з 4.XI ч. оп. 6692).

Дня 5.XI одержала Команда Етапу приказ свої заведення пересунути в околицю Бар–Летичів–Літин (приказ з 5.XI ч. оп. 6706).

Тогож самого дня повідомила Нач. Кмда Гал. Армії Головний Штаб, що дальше відтягання фронту на разі неможливе тому, що евакуація Немирова, з окрема висилка хорих з причини опаду снігу непереведена (депеша з 5.XI ч. оп. 6701/1).

Дня 6.XI приказано, щоби група от. Шльоссера безумовно осягнула лінію Рогожно–Стояни–Уяринці (приказ з 6.XI ч. оп. 6723.).

Зі змісту вище наведених приказів виходить, що обжаловані зробили зі своєї сторони все, щоби даний їм Головним Отаманом приказ виконати, – про заходячі перешкоди донесли Штабови Головного Отамана (параграф 11 точка 65 службового правильника, часть I), перешкоди зайшли без вини обжалованих (оречення знатоків) і для того суд звільнив перших двох обжалованих також і від обжалування о злочин непослуху (несубординації) з параграфів 145 і 149 в. к. з.

Вінниця, 14 падолиста 1919.

Шавала, четар-суддя, в. р.
Курдіяк, сотник-суддя, в. р.

Повищий вирок затверджую в цілій основі.

Вінниця, 26 падолиста 1919.

Микітка, генерал-четар, в. р.

ЦДІАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 149, арк. 77–86.

№ 338
ІЗ ЗВЕДЕННЯ ПОЛІТВІДДІЛУ РЕВВІЙСЬКРАДИ ПІВДЕННОГО ФРОНТУ за час з 1 по 15 листопада 1919 р.

Не раніше 16 листопада 1919 р.

...У Петлюры, считая и повстанчечкие отряды, не более 10 000 солдат, ощущается недостаток в патронах. (Произошел) разрыв Петлюры с галичанами. Галицийские полки уведены в Галицию. Галицийское командование объявило самостоятельную мобилизацию от 18 до 40 лет...

Гражданская война на Украине. – Т. 2. – С. 488–489.

№ 339
ДОГОВІР МІЖ ГАЛИЦЬКОЮ АРМІЄЮ І ДОБРОВОЛЬЧОЮ АРМІЄЮ

17 листопада 1919 р.

1. Галицька Армія переходить в повнім складі враз з тиловими установами, складами і движимими желізнодорожними матеріалами на сторону Російської Добровольчеської Армії і входить в повне розпорядження Головнокомандуючого збройними силами Південної Росії, тепер через Командуючого Військами Новоросійської Области.

2. Галицька Армія задержує свою організацію, Командуючий збір, мову, установи і ціле військове майно. Частини мають існувати в складі не менше 75% своїх штатних складів по штатах Галицької Армії, які обовязують по 4/17 падолиста. Корпус Коновальця не уважається галицькою частиною.

3. Російське Добровольче Командування допоможе Галицькій Армії в доповненні її рядів уродженцями Галичини, які находяться як в чужих державах, так і на території Росії.

4. При висших штабах, як також всіх установах і всіх самостійних частинах Галицької Армії будуть приділені російські

старшини, лікарі і урядовці після вибору Добровольчеського Командування для зв'язку і порішенім на місці питань, які б не виявились.

5. Політичних питань відносно взаємних відношень Галицького Правительства до Правительства добровольчеськой Армії, як також відносно майбутньої судьби Галичини не розбирається, а лишається до рішення політичним переговорам. Аж до порішення тих питань в постою генерала Денікіна забезпечує Диктатор Галичини право кермування і контроль внутрішнього життя Галицької Армії.

6. Галицька армія не буде воювати з Армією Петлюри, яка бореться на фронті.

7. Галицька Армія розташується не пізніше 17/30 падолиста в районі Козятин–Винниця–Ілинці–Оратово–Погребище.

8. Для забезпечення сеї концентрації негайно Галицька Армія займає та держить район Бердичева.

9. Штаб Галицької Армії переходить не пізніше 17/30 падолиста с. р. до Умані.

10. Всі тилові військові установи, етап, склади і ін. пересуваються постепенно і розташовуються на лінії Христинівка–Ольгополь–Вознесенськ–Миколаїв. Санітарні установи, в котрих находяться хворі і ранені, остаються на місці.

11. Хворі і ранені Галицької Армії, які не найдуть місця в галицьких шпиталях, будуть прийняті в шпиталі Збройних сил Південної Росії на рівних правах з російськими, а по видужанню вертаються в Галицьку Армію.

12. Для зв'язку зі Штабом Командуючого військами Новоросії висилається зі Штабу Галицької Армії окремого старшину.

13. Сей договір входить в життя в хвилі ратифікації з одної сторони Командуючим військами Новоросії, а з другої сторони Командуючим Галицькою Армією.

14. Ворожі кроки між Добровольчеською і Галицькою Армією устають з хвилею підписання сего протоколу через представників обох сторін, не вичікуючи ратифікації його, як се сказано в параграфі тринадцятому.

Голови комісії: Даровський, Коновалов, Саборський, Цімерман, Лука Турчин, Гр. Давид.

Стверджую: Комендант війська Новоросійської області генерал-лейтенант Шіллінг.

Одеса, 17 падолиста 1919.

Стверджую:

Начальний вождь Галицької Армії генерал-четар Микитка

Вінниця, 19 падолиста 1919.

ЦДАВОУ, ф. 2189, оп. 1, спр. 33, арк. 1–2. Машинопис. Оригінал.

№ 340
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ИЗВЕСТИЯ ВЦИК» ПРО ПЕРЕХІД ОКРЕМИХ ЧАСТИН УГА НА БІК ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ

24 січня 1920 р.

Киев. 20 января. Товарищ, прибывший из Винницы, сообщает, что за два дня до вступления красных войск в Винницу подпольные организации большевиков и боротьбистов захватили власть в свои руки. Находящиеся около Винницы галицийские части присоединились также и перешли на нашу сторону.

Находившиеся в Жмеринке петлюривские части под руководством коммунистов сдерживали фронт против наступавших поляков. Когда начальник галичан приказал перейти к полякам, некоторые кавалерийские полки восстали и после боя с жандармерией прибыли в Винницу, кроме того, удалось создать организацию коммунпартии большевиков в Галиции и Буковине. Сейчас продолжается переход сечевиков на нашу сторону. В настроении галицийских крестьян и рабочих произошел коренной перелом, лозунги большевиков находят живой отклик в галицийской армии.

(РОСТА)

Известия Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета. – 1920. – 24 янв.

№ 341
ІЗ РОЗВІДУВАЛЬНОГО ЗВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПОЛЬОВОГО ШТАБУ РЕВВІЙСЬКРАДИ РЕСПУБЛІКИ

24 лютого 1920 р.

...Галицийские украинские войска, занимающие район Могилев-Подольский–Балта, военные действия против наших войск прекратили и, войдя в соглашение с местными представителями Советской власти, дали согласие разоружить все части Добрармии, попадающие в занимаемый ими район. Всего же против Юго-Западного фронта (920 верст) – 18 пехотных и 3 1/2 кавалерийских дивизий общей численностью 39 400 штыков и 9300 сабель.

Из них: ...Галичан-украинцев 3 пехотных дивизии – 4000 штыков...

Начальник оперативного управления полевого штаба Реввоенсовета республики Шапошников
Военком управления (подпись)
Начальник разведывательной части К. Берендс

Гражданская война на Украине. – Т. 2. – С. 764, 766.

№ 342
ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «ИЗВЕСТИЯ КИЕВСКОГО ГУБЕРНСКОГО РЕВОЛЮЦИОННОГО КОМИТЕТА» ПРО ПЕРЕХІД ЧАСТИН УГА НА БІК ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ

28 лютого 1920 р.

Приказом Реввоенсовета 12-й армин тов. Порайко назначен временным командующим всех галицийских частей; тов. Михайлик – заместителем командующего по политической части й тов. Солодуб – заместителем по военной части.

Эти назначения окончательно определяют положение галицийских частей. Отныне они входят как составная часть в единую Красную Армию Федеративной Советской Республики.

Вместо повторения тяжелой участи печальной памяти чехословацкого корпуса, который по милости империалистов Антанты вынужден был путешествовать через пол-Европы й всю Азию й клянет день своего рождения, погибая на Дальнем Востоке, галицийские части выбрали для себя более почетную и прекрасную роль.

Гневно сбросив свое командование, в число которого буржуазное правительство пана Петрушевича напихало множество старого австро-немецкого офицерства, что имело естественным последствием известную измену начальника галицийского генерального штаба Тарнавского Петлюре и переход на сторону Деникина, сбросив этих авантюристов и буржуазних предателей, галицийские крестьяне, из которых в большинстве состоят галицийские полки, решительно стали на защиту рабоче-крестьянской власти.

Мыльным пузырем лопнул план золотопогонников подлым обманом вынудить рабочих и крестьян Галиции биться с восставшими за освобождение всего мира рабочими и крестьянами Украины и России. Таким же пузырем рассеялись мечты мошеннического правительства Петлюры использовать вооруженную силу галицийских пролетариев для создания «соборной» панской Украины.

Вместо слежки за трехцветным или двухцветным флагами, флагами порабощения и насилия, отважные галицийские вояки смело и гордо подняли красный стяг и заняли почетное место в рядах борцов за III Интернационал.

Отныне будут биться галичане не за власть своей или другой национальности буржуазии, но везде й всегда — за власть галицийского трудящегося люда, за власть трудящихся во всем мире.

Слава нашим новым товарищам!

Общими усилиями единой интернациональной Красной Армии пойдем к близкой уже победе трудящихся всех наций над вековыми насильниками.

Советская Галиция — в сонме других советских республик — пусть рдеет эта мечта в сердцах красных галичан.

Сергей Червоный

Известия Киевского губернского революционного комитета. — 1920. — 28 фев.

№ 343
З ТЕЛЕГРАФНОЇ РОЗМОВИ ЧЛЕНА РЕВВІЙСЬКРАДИ ВОЛОДИМИРА ЗАТОНСЬКОГО З ГОЛОВОЮ РНК УСРР ХРИСТІАНОМ РАКОВСЬКИМ ВІДНОСНО ХОДУ РЕОРГАНІЗАЦІЇ УГА В ЧУГА

6 березня 1920 р.

У аппарата тов. Раковский? У апарата тврщ. Затонский.

Здраствуйте Христиан Георгиевич. Во первых галичине. Дело не так страшно, какь рисует реввоенсовет. Я был на месте вместе с Порайко. Расформировали ревком и висшее командование решили продолжат реорганизацию Галичань в 3 бригады. Командный состав сменен целикомь. Останется безработных свише полуторы тысячи офицеров. Куда прикажете ъх направить? Настроение солдат хорошее будет недурная армия. Боротьбисты влияния не имеют. Петлюра скомпрометирован союзом с поляками. Они имеют тесную связь с Галицией. Требование вступить в соглашение с большевиками исхъодит оттуда.

Колебаний в массах на этот счет нет. Путает только интелигенция офицерство. Официальный ответ реввоенсовета 12 получите сегодня. Необходимо дат указания 14 армии. Оказывать содействие намь в период переформирования и такь как стягиват Галичань к Виннице сейчас не представляется возможным мы отправим их по месту назначения.

Сформировавши бригады районе Балты Бирзулы и Раздельной я предлагаю вьехать на днях туда. Провирти лично всю операцию. На конференции побывать вероятно не удастся.

Здраствуйте Владимир Петрович, о галицийских частях переговорю со Сталиным и дам ответ вам. Сияр будет работат в тесном контакте с вами и если только вы заметите что он мешает всегда можно будет дат ему другое назначение. О работе в Бессарабии составили тезисы каторые должны быт переданы через политотдел. Румыния официально уведомила сегодня Москву что принимает предложение о мирных переговорах. Червоного креста следует упразднит а лучших работников взят. Саобщу подробно. Раковский.

Непонимаю, как разрешены в торговле и запрещены для разчетов, конкретно у галичан, есть гривны. Балтский ревком

...что они анулированы, других денег армия иметь не может, можно ли расплачиваться гривнами или прав балтский ревком для частных сделок гривны принимаются но государсвто не должно их принимат и не должно ими расплачиваться таково о решении наркомфина.

Все же что делать с аристованной миссией? Пошлите ее сюда. Миссию отправлю ваших ответов жду, но разяснение наркомфина не понимаю? Думаю что и вы тоже? Всего хорошего.

ЦДАВОУ, ф. 2, оп. 1, спр. 645, арк. 1–3. Телеграфна стрічка. Оригінал.

№ 344
ТЕРМІНОВА ТЕЛЕГРАФНА ЗАПИСКА ВОЛОДИМИРА ЗАТОНСЬКОГО ХРИСТІАНУ РАКОВСЬКОМУ ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ АГІТАЦІЇ НАВКОЛО ПЕРЕХОДУ УГА НА БІК ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ

2 квітня 1920 р.

Записку срочно тов. Раковскому.

В ожидании обещенного ответа на заданные вопросы напоминаю необходимо выяснить как в дипломатических так и в военных кругах нет ли возражений против использования в целях агитаций факта перехода Галицийской Армии к нам. Я стою за самое широкое политическое использование даже в ущербъ военной тайне, что отлично известно польскому командованию. Пока воздерживаюсь не зная всей обстановки русско-польско-украинских государственных взаимоотношений. Если ответа как обычно не последует начнем компанию. Считаю молчание знаком согласия. Еще раз прошу ответить где Станислав Кассиор и если он Харькове пускай вызовет меня проводу.

Затонский

ЦДАВОУ, ф. 2, оп. 1, спр. 645, арк. 6. Телеграфна стрічка. Оригінал.

№ 345
НАКАЗ КОМАНДИРА 2-ї БРИГАДИ ЧУГА Ю. ГОЛОВІНСЬКОГО ПРО ПЕРЕХІД НА БІК НАСТУПАЮЧИХ ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК І ЗАЛИШКІВ АРМІЇ С. ПЕТЛЮРИ

23 квітня 1920 р.

Два місяці вже минуло, як Українська Галицька Армія, виснажена довгими боротьбами й лютою пошестю, заключила злуку з большевиками.

Великі надії ми покладали на цю злуку. Ми вірили, що вона принесе нам визволення найдорожчої нам Галичини, від польського панства, але гірко на цім завелись. Вже зразу було видно, що союз з большевиками веде наше стрілецтво до нової неволі — неволі жидівсько-московської комуни, а не до визволення.

Що ж дали нам большевики?

Розділили нашу Армію між поодинокі советсько-московські дивізії, старшин наших частию вимордували, частию вивезли в далекі московські лягри, наслали хмару комісарів і всякої іншої сволоти в інші частини, знищили наше духовенство, хотіли ще вирвати з наших зболілих грудей наш послідний скарб — любов до свого народу — і під покришкою комуністичних кличів стопити нас в єдіну нєдєліму совєтску Рассєю.

Наша Армія як така вже перестала існувати для зовнішнього світу. Не маючи вже ніякого представництва, замовкла перед цілим світом. За ню мог говорити лише тов. Троцький, Ленін, Нахамкес, Муралов і прочі спасителі.

А тепер знова надійшов мент, де Українсько-Галицьке стрілецтво скинуло своїх опікунів і віддихнуло свобідніше.

Може знов закинуть нам зраду?

Зраду закинуло нам в минувшім році здеправоване наддніпрянське правительство, коли ми перейшли до Денікіна. Закинув нам зраду Денікін, коли ми опинились над пропастю безвихідного положення в його союзі і конечністю рятунків були приневолені шукати союзу з большевиками.

Закинуть нам тепер зраду й большевики, що ми їх опустили.

Однак ні один щирий Українець не посміє нам закинути, що ми зрадники свого народу. Коли треба буде завести комуну у себе, то заведемо її, як ми схочемо й як сего буде вимагати інтерес нашого народу.

Ширший світ довідається ще о нас і осудить, чи доброю ми йшли дорогою, чи злою.

Як би се не було, факт є, що в історії не було другої подібної армії, яка би перейшла стільки горя, злиднів і наруг, як Ти, Українське Галицьке Стрілецтво.

Але й нема другого приміру в цілім світі, щоб хто так непохитно стояв за ідею визволення свойого народу, як Ти, Український Стрільче.

Команда Бригади все йшла за голосом дорогих їй Стрільців. І коли побачила, що послідня дошка рятунку, якого ми сподівалися від нашого нового опікуна, завела – рішилась на послідну пробу визволення.

Тож нехай ніхто з Вас не вагається, куди йому тепер йти. Наш клич тепер один: Скинути ярмо опікунів, опертися на власних силах й бити всіх ворогів. Тоді тільки станемо сильними й проб'ємо собі дорогу до визволення рідної нам Галичини.

Нехай живе Самостійна Українська Народня Республіка.

Командант Української Галицької Бригади: Головінський, в. р.
Начальник штабу: А. Ерлє, в. р.

Літопис Червоної Калини. – 1937. – № 5. – С. 23.

№ 346
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА СПЕЦІАЛЬНОЇ КОМІСІЇ РЕВВІЙСЬКРАДІ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ ПРО ОБСТАВИНИ ПЕРЕХОДУ ЧАСТИН ЧУГА НА БІК ВІЙСЬК ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ

*Не раніше 25 квітня 1920 р.**

Доклад
Комиссии по расследованию обстановки
и условий перехода Галицких войск
на сторону противника

Комиссией по сегодняшний день оповещены по делу перехода Галицийских частей на сторону противника следующие лица:

1. Помощник командующего Галицийской Армии т. Солодуб.
2. Заместитель Начальника галицкого Отдела Политуправления XII-й армии т. Нимоловский.
3. Заведующий Галицкой секцией Подива 44 т. Гирняк.
4. Секретарь Галицкого отдела Политуправления XII-й армии тов. Биляч.
5. Председатель Подольского Парткома тов. Хвиля.
6. б. военком 3 галицкой бригады тов. Балыцкий.
7. Политический работник 3 бригады тов. Белкот.
8. Заместитель военкома завмат. I галицкий бриг. тов. Манько.

Из показаний вышеуказанных товарищей является следующая картина состояния галицких войск с момента перехода галицийских войск на нашу сторону, во время перехода на сторону противника:

1) С момента перехода к нам до начала технической реорганизации прошло около двух месяцев, в течение которого никакой ни технической работы по реорганизации войск, ни политехнической работы не велось.

2) Техническая реорганизация носила чрезвычайно внешний характер (закончена была в течении 3-х недель).

*Дата встановлена за змістом документа.

3) Почти весь командный состав, как высший так и нисший остались на своих местах.

4) Никакой политической работы до влития галицких бригад в дивизии почти не велось.

5) Политический центр краевой комитет Восточной Галиции и Буковины при КПУ в отношении налажевания политработы ничего не сделал.

6) Назначение комисарского состава происходило совершенно безсистемно. Комисары назначались:

а) политуправлением XII Армии;

б) тов. Порайко на его усмотрению при объезде частей;

в) «Политуправой» в Балте.

7) Галицийский националистическо-этнический элемент совершенно не извлекался.

8) Район расположения галицийских бригад был неудачен. Петлюровское настроение местных крестьян, работа петлюровских агентов и постоянно распускаемые провокационные слухи действовали на стрелков деморализующим образом.

9) Что касается настроения галицийских войск, то необходимо сказать следующее:

Высший командный состав, несомненно, тяготел к армии буржуазного типа, хотя и прикривал это внешней доброжелательностью. Нисшее и среднее офицерство проявляло значительный интерес к идеям Советской Власти и коммунистической партии, но было все время проводир... Надо признать, что настроение офицерства, которое было в большенстве националистически настроено, все время шаталось. Для петлюровской агитации была благородная почва. Несомненно, что в галицких войсках существовали петлюровские организации, которые обединяли вокруг себя главным образом офицерство.

Что касается рядовых стрелков, то идея УНР среди них особенной популярностью не пользовалась и стрелки обнаруживали безусловно тяготение к Красной Армиии и Советской Власти.

Петлюра в глазах стрелков был скомпроментирован. Были даже случаи, когда стрелки по своей инициативе арестовывали петлюровских агентов и шпионов.

Вообще по однодушным показаниям всех товарищей, стрелки представляли из себя великолепный материал для обработки,

которой они поддвались легко, при наличности таковой. Судя по собранным комиссией материалам, измена галицийских войск явилась результатом тех причин, которые упомянуты в первых 8-ми пунктах. В результате, конечно, в критический момент массы легко поддались на провокацию верхов. При переходе на пр. 2-й бригады на сторону противника выяснилось, что с одной стороны в бригаде несомненно был какой то центр, обдумано и систематично проводивший провокации масс. Небезинтересно упомянуть, что начальником штаба этой бригады был известный Галичанам петлюровец сотник Лукий, а военкомом в полку этой бригады член Союза Русского народа в Галиции Яворский.

Но насколько этот центр не верил в руководимые им массы видно из того, что при наступлении галицких частей захвачено ими Литина на Винницу, провокаторы принуждены были говорить, что Винница занята бандами Тютюнника. Масса стрелков разбрелась, не желая входить с ними в столкновение и вообще стрелки совершенно не знали, что в сущности говоря с ними происходит. Кроме того, везде работала связь с соседними частями и высшими частями.

Галицкие части не чувствовали твердой руки Красного Командования и фактически были брошены на произвол судьбы и легко поддавались всякой провокации.

Таким образом, комиссия основываясь на имеющимся в ея распоряжении материале приходит к выводу, что переход на сторону противника галицких войск явился результатом слишком легкомысленного отношения к делу пересоздания галицких войск на новых началах в прошлом и результатом провокации со стороны шовинистических и контрреволюционных верхов.

Галицкие стрелки состоящие преимущественно из бедного и среднего селянства, представляют из себя прекрасный материал для создания классовой красной армии, к созданию которой нужно приступить, руководствуясь следующими положениями:

1) Концентрация галицких частей в одном крупном центре, незараженном местничеством и мелко буржуазным духом.

2) Широчайшая постановка политической работы

3) Безпощадное удаление из среды галвойск шовинистического петлюровского элемента.

4) Налаженное снабжение.

5) Создание командных курсов для подготовки комсостава и стрелков, создание командных курсов для подготовки нисшего надежного комсостава на высшие командные посты.

6) Создание при ГалОргК-те в Украинском центре политических курсов для подготовки галицких политработников.

Материалы комиссии пока не полны и не выясняют в достаточной мере военной обстановки перехода, почему в настоящем докладе комиссия этого вопроса не касается. Тем не менее комиссия считает своим долгом довести до сведения высшего командования те данные, которые подтверждаются многочисленными показаниями ответственных работников и сделать на этих данных вышеупомянутые выводы.

Председатель комиссии (подпись)
Члены (подписи)

ЦДАВОУ, ф. 233, оп. 1, спр. 6, арк. 34–37. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 347
ІНФОРМАЦІЯ ПРЕДСТАВНИКА РЕВВІЙСЬКРАДИ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ ІВАНА СІЯКА ГОЛОВІ РАДНАРКОМУ УСРР ХРИСТІАНУ РАКОВСЬКОМУ ПРО СТАН ЧУГА

Не раніше 25 квітня 1920 р.

У аппарата т. Сияк. Простите, что вас позвал к аппарату, но у меня накопилось много экстренных дел, связанных с моими полномочиями. Я хотел бы ехать вчера в Харьков с экстренным докладом, но по желанию Реввоенсовета остался до приезда т. Затонского с фронта. Хочу передать вам вкратце то, что считаю экстренно нужным и получить от вас ответ и директивы. Мои вопросы будут касаться: первое, мое положение в Реввоенсовете 12 армии; второе, события на фронте; третье, мероприятия относительно Галармии; четвертое, политической работы в Галармии до теперь й сейчас; пятое, Галицийской конференции; шестое, Галпаркома; седьмое, Галревкома.

Прошу покороче. Ответ дам на все вопросы.

Первое, относительно моих полномочий Реввоенсовет в лице т. Затонского не дал мне возможности работать после вашего отъезда. Выехал я 13-го с т. Мураловым на фронт, чтоб собрать материалы для доклада в Реввоенсовюжфронта. Был у всех трех бригадах. В первой были мы и между солдатами, второй и третьей только штабе. Тов. Михайлик, начальник политотдела ЧУГА, рекомендовал мне не брать особых информаций. Он отдаст в мое распоряжение все информации и материалы. Я согласился, чтобы не вызывать ненужных трений после сего приезда. 22-го заявил он же, что материалов никаких не дает, потому что считает меня частной личностью. С т. Затонским после приезда говорить не мог. Он выехал на фронт, а я решил с результатами моих наблюдений ехать в Харьков, чтоб доложить о том гнилом положений Галармии, которое я видел на фронте и предвидел тогда подобные события, какие случились. Прошу вашего разрешения приехать обязательно срочно в Харьков, потому что здесь работать мне не дают, а здешняя работа может привести к возможно большим компликациям. Первое кончил.

Получу ли ответ сейчас или после изложения всех пунктов?

Продолжайте. Только прошу покороче.

2-е, события на фронте; о событиях 3-ей после 2-й бригады вы наверно осведомлены. 1-я бригада дерется на фронте очень хорошо. Большие потери. Причиной событий является мне безпринципность, безсистемность, бестактность дотеперешней работы Галармии со стороны т. Порайко и компании. В основном шло только перекрашивание вывесок. На местах оставались те же самые люди из командного состава на командных и комиссарских постах. Для ломки старого не было сделано ничего. Нарастание так называемой галицийской коммунистической организации шло головокружительным темпом. Председателями комячеек были даже и попы. Я обращал внимание т. Затонского, Муралова на возможные последствия. Все были как бы в трансе от успехов галицийской армии й ничего плохого даже не допускали. Теперь после событий во второй [бригаде] — экстренно полное недоверие, слепая месть, сбрасывание вины на второстепенные элементы, даже расстрелы на быструю

руку. Обращаю внимание на возможные последствия и контрреволюц. агитацию здесь и за фронтом, которая воспользуется, наверно, этими непродуманным нервными приемами.

3-е: о мероприятиях, какие должны быть сейчас применены.

Оттянуть с фронта срочно все галицийские части, даже 1-ю бригаду. Обращаю внимание, что с польской стороны идут на фронт дивизии с бывших галицийских пленных Италии. Обезоружение всех гал. формаций, кроме 1-ой бригады. Интернирование в лагерях на левобережной Украине. По возможности Донецкий бассейн особый лагерь для офицеров й особый для кр/цев должна быть переведена интенсивная осведомительная работа между пленными под руководством недотеперешних руководителей, которые сейчас потеряли почти всякое влияние на галичан. Срочная мера – учреждение чрезвыч. след. комиссии с большими полномочиями в составе пять человек, по возможности галичан-коммунистов, например, председ. и члены: я, Баран, Барчук, Козорис. Комиссия должна проследить все события й причины. В срочном порядке доложить Реввоенсовфронта, который должен принять меры.

4-е. Политическая работа армии ограничилась в основном на митингах, парадах й прочая буффонада. Военкомы, эти сами галиц. офицеры, масса недоверчива. Партийной организации примазались всякие авантюристы, даже бывшие так званные москвофилы Союза русского народа. Эффект работы почти никакой. У меня есть некоторые документы для подкрепления моих взглядов.

Пятое. Конференция была чистейшим фарсом. Трений почти никаких. Все по наказу делегаты разъехались с тем, чтобы никогда больше не попадаться на конференцию. Положительных последствий конференция не даст никаких.

6-е. Галиц. парком: обращаю внимание на то, что состав Галпаркома был работоспособен, а во главе с т. Порайко он таким не будет.

7-е. Галревком, насколько знаю я, должен войти в состав Ревкома. Прошу принять мой взгляд на это. Не будучи членом паркома, быть членом ревкома, значит исполнительным органом, тов. Порайко и Ко не могу, хотя понимаю очень хорошо долг партийной дисциплины, потому что не могу, будучи неот-

ветственным, брать ответствие на себя за промахи и авантюры. В итоге прошу или отозвать меня срочно в Харьков для доклада и партийной работы там, или дать возможность быть в работе здесь вашим уполномоченным не только на бумаге, но и фактически, и ответственным за свою работу и работу товарищей со мной. Предпочитаю теперешний момент ехать в ЮЗШ обсуждению всех вопросов в ЦКА и Ревсовете.

Отвечу сегодня запиской. Раковский.

ЦДАВОУ, ф. 2, оп. 1, спр. 645, арк. 45–46 зв. Телеграфна стрічка. Оригінал.

№ 348
ТЕЛЕГРАМА ГОЛОВИ РАДНАРКОМУ УСРР ХРИСТІАНА РАКОВСЬКОГО РЕВВІЙСЬКРАДІ 14 АРМІЇ (КОПІЯ РЕВВІЙСЬКРАДІ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ) СТОСОВНО ЖОРСТОКОГО ПРОТИПРАВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВОЇНІВ ЧУГА

27 квітня 1920 р.

По сведениям большая часть галичан осталась в распоряжении польских войск и как выясняется отчасти по независящим от нее причинам возвращается в распоряжение 14 армии за исключением командного состава который остался с поляками или разбежался с другой стороны по отношению к этим нечаянно оставшимся или раскаявшимся галичанам крестьянам солдатам ведутся недопустимые репрессии точка По сведениям галицийских работников среди них расстреляно около 300 человек и в том числе партийных товарищей в роде Мартова растрелянного в районе Бизулы куда он был отправлен в качестве делегата галицийского коммунистического комитета точка В Одессе содержится в тюрмах около 1500 галичан к котрим применяется суровый режим точка Считая такое отношение совершенно несоответствующим интересам нашей революции останавливающим нашу работу в Галиции предлагаю принять меры во впервых к тому чтобы не расстреливать

возвращающихся галичан во вторых чтобы обращение с арестоваными было внимательное в третьих все возвращающиеся против котрых нет определенных обвинений освобождались и отправлялись под конвоем в распоряжение Реввоенсовета фронта чтобы согласно распоряжения Реввоенсовета республики направиться на север где они должны быть подвергнуты серьезной политической обработке.

НР...413 27 апреля

Раковский

ЦДАВОУ, ф. 2, оп. 1, спр. 645, арк. 11. Машинопис. Оригінал.

№ 349
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА УПОВНОВАЖЕНОГО ЦК КОМПАРТІЇ УКРАЇНИ ІВАНА СІЯКА ЦК КП(Б)У ПРО СТАН В ЧУГА

11 травня 1920 р.

Мои наблюдения относительно организационной работы в галицийских частях красной армии и состояние этих частей

Главной причиной, так называемой «измены» галичан на юго-западном фронте считаю безпринципную, безсистемную и безтактную политическую работу т. называемого Краевого галицийского комитета во главе с тов. Порайко и Михайликом среди галицийских частей красной армии, с которой были согласны т. Затонский, как представитель ЦК КПУ правобережной Украины, и т.т. Муралов, Серафимов и прочие члены Реввоенсовета 12-й армии. Т. Порайко был даже назначен главнокомандующим галицийской красной армии, имел при себе большой полевой штаб и политуправление галармии, несмотря на то, что таковой не существовало, а галицийские части были влиты отдельными бригадами в отдельные дивизии 12-й и 14-й армии.

Главным преступлением тов. Порайко и т.т. ответственных за это считаю то, что галицийские части были брошены сразу на фронт без предварительной подготовки в смысле организационной и психической переформировки из бывшей армии националистической в красную, чего именно я требовал в своих тезисах, без основательно чистки командного состава и как сырой материал использваны только как стратегический фактор на фронте. Вся работа по пересозданию галицийских частей в красные ограничивались прекрашиванием вывесок, заменой трезубцев красными звездами, парадами, митингами и письменными приказаниями свыше. Бывшые члены командного состава галицийских частей занимали не только свои прежние места, но и получали места военкомов и политработников. Между тем, ответственные работники в Киеве во главе с товарищем Порайко были восхищены головокружительным ростом комячеек в галицийских частях, члены которых набирались преимущественно из среды интеллигентов и офицеров, доходили числом до 10 % наличного состава частей в течение одного месяца, а в президиум этих комячеек входили даже бывшие попы и жандармы, которые тоже руководили культурно-просветительной работой в частях.

Примечание: Прим. Число коммунистов во 2-й бригаде насчитывалось 750 человек из около 7800 человек наличного состава бригады: в президиуме комячейки 9-го полка 2-й бригады было коммунистов Брикович Иван, бывший полковой священик: коммунист Лебедович Иван, бывший полковой священик, был председателем культурно-просветительной комиссии во 2-ом конном полку 2-й бригады. Гаврищак, бывший галицийский жандарм, был ответственным политработником в 8-ом полку 3-й бригады. Военкомами были назначены даже известные галичанам по своей прежней в Галиции реакционно-политической работе, члены галицийского отдела Союза русского народа, как например, военком 5-го полка 2-й бригады Яворский.

Никакой ломки в галицийских частей проведено не было. Осталась прежняя дисциплина, прежнее чинопочитание, отдание чести офицерам, внутренняя связь между офицерами и солдатами не была уничтожена. Раболепие в галицийских

частях не только не было уничтожено, но даже усиливалось при так называемой реорганизации их. Ясным доказательством этого, является хотя бы резолюция, принятая на общем собрании стрелков и служащих штаба 2-й галицийской бригады от 23-го марта 1920 г., переданная телефонограммой в Киев тов. Порайко за подписью председателя собрания военкома Ткалуна, в которой собрание называет главнокомандующего красной украинской галицийской армии т. Порайко одним из вождей всемирной революции (эта резолюция появилась в печати в галицийском Коммунисте, органе Краевого Галицийского Комитета КПУ, председателем которого является тов. Порайко).

Хотя отдельные военкомы полков и бригад давали в своих официальных сообщениях, время от времени, информацию о ненадёжном настроении командного состава, но таковые не достигали соответствующего эфекта в Киеве, где все были очень довольны результатами своей работы и относились с полным доверием к галицийским частям, не стараясь глубже ознакомиться с их настроением и действительным состоянием.

Примечание: Примером может служить сообщение военкома 3-й галицийской бригады Балицкого в Полевой Штаб галицийской армии от 18-го марта 1920 г. № 39, где говорится, между прочим: командный состав настроен по старому, исключая отдельных единиц. Командный состав не старается точно исполнять приказы, и поэтому члены командного состава и близко к ним стоящие стрелки носят и теперь еще старые отличия и трезубы. Бывшие офицеры и настоящий командный состав имеют денщиков и особые столовые, чем недовольны стрелки. Стрелки титулуют командный состав по рангам по прежнему, так как слишком мощно у них закреплена старая дисциплина и рабство. Офицера относятся к комиссарам необычайно осторожно, чтобы не выразить по неосторожности свои истинные взгляды. Они хотят, чтобы на них смотрели, как на больших революционеров, но институт коммисаров им не нравится. Дальше этот сам коммисар телефонограммой от 18 марта с/г № 100: Записалось в коммунисты много стрелков, но по большей части жандармы и члены разведывательного отдела, но на этом материале, по моему убеждению, осно-

выватьcя нельзя. Прямо нельзя верить, чтобы жандарм так быстро сделался коммунистом. Предпочитаю иметь меньше людей, но честных работников, чем много фальшивого балласта. Сообщение военкома 2-й бригады телефонограммой от 27/3 с/г: 6-й полк пехоты: настроение стрелков большевистское. К некоторым офицерам настроение враждебное, недоверчивое, потому что они разстреливали стрелков за большевисткое настроение.

Сообщение военкома 1-й бригады Струхманчука от дня 13/III с/г № 13: «настроение стрелков очень хорошее. Они относятся с полным доверием к новому знамени и к предстоящей им работе. В общем, стрелки не знали, что с ними сделалось, и чего от них требуют. Бывшие офицера были убеждены в этом, что наш переход под красное знамя это только соотвественно новой обстановке, новая политическая ориентация. Какую нибудь враждебную пропаганду я не заметил. Не менее надежным элементом между стрелками являются бывшие жандармы так называемая народная или полевая стража, которые еще из Галиции имеют много прегрешений на своей совести».

Ясным доказательством настроения и надежд интеллигентов и офицерства галицийской армии является статья одного из выдающихся галицийских интеллигентов Р. Заклынского под заглавием «Идея украинской державности» в календарике «Стрелок» на 1920 г., изданном в 3-й галицийском бригаде до времени перехода в красную армию в конце февраля месяца 1920 г. которая кончается так: «где мы не были б, в какую организацию не вошли б, перед нами всегда будет светить одна путеводная звезда и одна единственная дорога: к своему собственному государству, к самостийности, к полной свободе украинской нации. Да здравствует свободная воля украинского народа. Да здравствует самостийная Украина. Да здравствует украинская республика».

По мимо всего, уверенность в благонадежности галицийских частей у реввоенсовета 12-й армии была очень большая. Доказательством всего может хотя бы телеграмма № 2123 от 22/II в Реввоенсовет за подписью Реввоенсовета 12-й армии тов. В. Затонского, Меженинова, Муралова, Серафимова. В этой телеграмме говорится, меджу прочим: «Выступление

галицийских частей против нас в данный момент совершенно исключено. Сейчас происходит коренная реорганизация. Стрелки ни в данный момент, ни в дальнейшем опасности не представляют. Политической обработке поддаются легко. Реввоенсовет принимает на себя всю ответственность за безопасность группировки стрелков галичан в отдельные бригады».

Как безсистемно велася политическая работа в галицийских частях со стороны ответственных за работу товарищей во первых т. Порайко об этом свидетельствует выдержка из сообщения военкома I-й бригады главнокомандующего галармией т. Порайко от 18-го марта 1920 г., где говорится: «Дня 17-го приступил к выполнению инструкции и приказов, которые получил устно от т. Командующего галармией».

Положение галацийских частей на фронте было самое тяжелое.

Нужного вооружения и патронов не получали во время. Не получали соответственного количества обмундирования и продуктов. Нужной на позиции связи с соседними красноармейскими частями не было почти никакой. Галицийские части были в этом смысле оставлены сами на себя. Поэтому не удивительно, что когда началось польское наступление, они увидели себя окруженными со всех сторон, и фронт дрогнул.

Последствия вышенамеренного состояния галицийских частей

Еще в начале апреля с/г произошел на ст. Затышье инцидент в 3-ем кавалерийском полку 3-й галицийской бригады. По дороге влились в 3-й полк здешние укранские элементы из среды повстанческих конных банд Тютюнника. Эти бандиты напали на штаб 3-й бригады в колонии Бергдорфа, разстреляли двух коммисаров, после чего на станции Затишье разгромили поезд с литературой, который следовал на Одессу, убили тоже двух или трех человек с поезда и целый полк числом 650 сабель отошел к Тютюннику. Это было в 3-й бригаде.

Во 2-й галицийской бригаде тоже в начале апреля месяца уже на фронте против Летичева в V-ом пехотном полку офицера этого полка вместе с некоторыми стрелками арестовали

и избили военкома полка Яворского (о котором я говорил выше). После чого убежали и быстро скрылись в соседних селах, сохраняя связь с полком. В деле ареста и предания реввоентрибуналу не было ничего сделано. В той же самой бригаде помощником начальника штаба оставался известный галицийский националист Сотник Луцкий, который имел тоже большое влияние на офицеров и стрелков бригады.

На фронте той же бригады произошел этот же инцидент, который дал начало так называемой измене галичан.

Против расположения 6-го полка (о неблагонадежности офицеров которого сказано выше) выставили две галицийские роты из галицийской дивизии, сформированной из галицийских военнопленных в Италии, которая стояла в Старо-Константиновке. Галичане офицеры с той стороны сговорились с офицерами галичанами с этой стороны, чтобы 6-й полк открыл фронт в ночь с 21 на 22 апреля, а галичане с польской стороны перейдут через фронт и справятся с их комиссарами. Действительно, 6-й полк открыл фронт польско-галицийские роты перешли фронт по направлению на Литин, убили комиссара 6-го полка и вместе с Шепелевскими бригадами устроили возстание в Литине и захватили штаб второй бригады.

Одновременно начали поляки наступление на фронте, но остальные галицийские части второй бригады в первую очередь IV-й пехотный полк, бросились против поляков, но очутились между двумя огнями поляками спереди, а шепелевскими возстанцами сзади. Что далее произошло со второй галицийской бригадой, неизвестно.

В этот же самый день произошло возстание в Виннице, которе подняли бывшие галицийские жандармы. Удивительным стечением обстоятельств сосредоточилось, очень много бывших жандармов в качестве особых отрядов при советских учреждениях и командах в Виннице. Итак, например, при губчека был отряд из 18-ти галицийских жандармов, при городском коменданте – 41 галицийских жандармов, при губтюрьме – 38, и т. д. Эти самые галицийские жандармы вместе с шепелевскими бандитами захватили Винницу, советские учреждения и даже на некоторое время вокзал. После подваления возстания жандармы убежали вместе с бандитами и за это расплатились

с жизнью галицийские стрелки из так называемого сборного пункта галицийской армии в Виннице, которые не принимали участия в возстании.

После этих событий был дан главнокомандующим галицийской армией Порайко и Реввоенсоветом 12-й армии приказ об обезоружении и аресте всех галицийских частей на фронте и в тылу. Во исполнение этого приказа был арестован пехотный галицийский кош в Киеве, артиллерийский кош разбежался, а из других тыловых частей арестовано тоже не больше половины всего личного состава, потому что очень много разбежалось. Арестованные офицеры отправлены в Москву, а стрелки сосредоточены сразу в Киеве и после отправлены в походном порядке на Нежин.

I-я галицийская бригада сражалась до своего окончательного разгрома на стороне красной армии, наилучшим свидетелем чего был сам т. Затонский. Какие судьбы второй и третьей бригады, пока неизвестно. Сосредоточенные в Киеве арестованные галицийские стрелки из тыловых частей были отправлены в Нежин без конвоя и прибыли на место назначения в полном своем составе. Так кончилась галицийская красная армия.

Относительно галицийской коммунистической конференции, которая состоялась в Киеве дня 22 и 23 апреля с/г, где были представлены почти самые новонабранные коммунисты из галицийских частей и на которой избрано по приказу свыше так называемые галицийские организационные комитеты, — эта конференция была чистейшим фарсом.

Тезисы относительно дальнейшей политическо-организационной работы среди галичан и для Галиции

1. Остатки бывших галицийских красных частей в том числе около 3000 человек в Нежине, нужно отвести в тыл южно-западного фронта, например, в Харьков или Чугуев, и сорганизовать здесь из них особую запасную часть, т. е. примерно Особую Галицийскую Красную Стрелковую Бригаду.

2. Командование этой бригадой и руководство в политической работе надо отдать в надежные руки, по возможности,

галичан коммунистов, в каждом случае, не бывших политруками Галицийской Армией, т. е. т. Порайко и Ко.

3. В этой бригаде надо создать (пока без вооружения): а) запасной стрелковый полк, из соответствующими другими запасными частями из надежной части галицийских стрелков, б) рабочий батальон из ненадежной части галицийских стрелков, дальше, в) политических курсы, г) инструкторских курсы для будущих организаторов партизанских отрядов в тылу польской армии д) школу красных галицийских командиров всех степеней.

4. В бригаде надо создать, в предварительном порядке, мобилизационные аппраты для проведения в Галиции будущих мобилизаций для Галицийской Красной Армии и Галицийской Армии Труда.

5. Небольшое количество самых надежных Галичан надо отправить под хорошим надежным руководством в Москву для прохождения высших политических и командных курсов, с целью подготовки ответственных политработников и будущих высших командиров для Галиции.

6. Надежные элементы из среды галичан надо бросить во все государственные учреждения Украины с целью подтотовки соответствующего административного аппарата для будущей государственной организации Галиции. Все те же элементы должны однако входить в состав Запасной бригады.

7. Для проведения всей этой работы надо создать Галицийский Ревком, примерно, в пять человек, из самых надежных галицийских коммунистов.

8. Что касается политической работы в Галиции, надо создать Зарубежное Организационное Бюро галицийской коммунистической партии с временным местопребыванием в Харькове под контролем и с близким участием в этом деле ЦК КПУ, а избранный на так называемой галицийской конференции Организационный Комитет как не имеющий никакого влияния и авторитета между галичанами распустить.

ЦДАВОУ, ф. 233, оп. 1, спр. 6, арк. 23–26. Машинопис. Оригінал.

№ 350
ІНФОРМАЦІЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ МІНІСТЕРСТВУ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПРО УКРАЇНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ ЧАСТИНИ НА ЗАКАРПАТТІ

15 травня 1920 р.

Wyjaśnienia dane przedstawicielstwu naszemu w Pradze przez min. spr. zagr. Benesza w sprawie brygady ukraińskiej w Czechach, a przesłane Nasz. Dow. W. P. przez oficera łącznikowego dnia 6/V b. r. za Nr. 3369 zawierają tak dużo nieścisłych danych, sprzecznych z informacjami posiadanemi przez Nacz. Dow. W. P., że wymagają sprostowania, w celu uzupełnienia informacji M. S. Z. w danej kwestji.

Min. Benesz zastrzega się, że rząd czechosłowacki nigdy pośrednio' czy bezpośrednio nie sprzyjał agitacji skierowanej przeciwko Polsce w sprawie Galicji Wschodniej. Stwierdzono natomiast bezsprzecznie, iż w obozach jeńców ukraińskich tak na terytorjum czeskim, jak w Wiedniu, uprawiano agitację antypolską starając się podtrzymać wrogie usposobienie Ukraińców dla Polski.

Co do uzbrojenia brygady ukraińskiej, zaznacza Nasz. Dow., że brygada została wprawdzie pierwotnie rozbrojona, lecz że następnie znowu otrzymać musiała broń, ponieważ używano jej do służby wartowniczej.

Również, co do użycia brygady ukraińskiej, twierdzi Benesz, że jakiekolwiek jej użycie możliwem by jednye było w porozumeniu z rządem Rzeczypospolitej Polskiej i za zezwoleniem państw sprzymierzonych; wbrew temu zapewnieniu wysłano część brygady na Ruś Karpacką i użyto jako straży granicznej nad granicą Polską.

Skład brygady uległ zasadniczym zmianom, ponieważ została ona zasilana przez powracających jeńców ukraińskich.

Wreszcie Nacz. Dow. stwierdziło egzystencję głównej komendy Legjonów ukraińskich przy Centr. Komitecie Ukraińskim w Koszycach, z gener. Kraussem na czele. Werbunek do leg. ukr. odbywa się nadal przez biura werbunkowe w Koszycach, Ungwarze, Eperjes i Munkaczu, oraz przez placówki werbunkowe na stacjach granicznych w Volocz i Użoku.— Werbunek odbywa się głównie pośród jeńców austrjackich narodowości ukraińskiej wracających z Włoch.

Na Rusi Przykarp. znajdują się również legjony ukraińskie w Nagy Mihali, Ungwarze i Munkaczu. Pierwsze dwie legje zostały w lutym z powodu buntu internowane. Ostatnia legja licząca około 2500 ludzi i składająca się przeważnie z Petlurowców i Ukraińców galicyjskich, jest dobrze zorganisowana i uzbrojona.

Czesi uzupełniali z powracających jeńców, których wybierali w obozie jeńców w Wiedniu, jak również transportów, idących przez Czechy do Galicji Wschodniej.

Chwilowo organizacja leg. ukr. stanęła na martwym punckie, zapewne wskutek zmiany sytuacji politycznej na wschodzie i po części może wskutek propagandy wielkorosyjskiej w Czechach.

Wiadomości powyższe sprawdzone są niejednokrotnie z rozmaitych zródeł.

Ukraine and Poland. – Vol. 2. – B. 76–77.

№ 351
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ВОЛОДИМИРА СІНГАЛЕВИЧА ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО СТАНОВИЩЕ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ В УКРАЇНІ

15 травня 1920 р.

Високодостойний Пане Президент!

Передвчера прибув тут курієр від ГУА, якого задачею було поінформувати ВП Пана Президента про долю Галицької Армії та просити о дальші прикази для Армії та інструкції політичної натури. Сей курієр, поручник Ярослав Лавришко, опустив Галицьку Армію дня 20 цьвітня ср. отже його звіт обнимає відомости майже до послідного часу. Той звіт долучаю під 1), а надто додаю, що П. Лавришко твердить в супереч воєнним звітам польської військової кватири, що не може бути мови о тім, аби Галицька Армія зістала зліквідована. Найменче 16 000 дістало ся до повстанців (як він рахує), кілька тисяч розброїли Поляки, а дещо забрали большевики, всеж таки з істнованєм Галицької Армії треба числити ся. Генерал Ціріц

і Микитка зістали вивезені до большевиків та нема відомости, чи жиють. Тарнавський живе. На загал виходить з представленя п. Лавришка, що Галицька Армія остала карною і здисціплінованою, що вспіла переорганізувати деякі повстанчі групи в той спосіб, що много галицьких старшин перенесло ся на села, где ведуть корисну пропаганду, що Галицька Армія зискала собі серед населеня поважанє і довірє, та що є єще до чого навязати, коли Петлюрівська авантура дожиє фіяска. Поручник Лавришко бажає одержати від ВП. Пана Президента вказівки загально-політичні а відтак: 1) інформації для інтернованих, які суть в польськім полоні, (як їм заховати ся, чи оставати в таборах, чи зголошуватися) 2) інформації і прикази для галицьких частин, які опинили ся серед повстанців (курієр подає, що Генерал Павленко, як наспіли вісти не орієнтує ся на Петлюру), 3) інструкції, що сказати галицьким воякам, які опинили ся під Удовіченком при Петлюрі (Курієр висказує ся, що того рода інформації не лишуть ся у Удовіченка без узглядненя). Думаю, що наколиби ті інструкції мали бути довірочні требаби негайно вислати їх з Парижа через п. Кульчицького, бо п. Лавришко хоче якнайскорше вертати до Армії. До Англії поїхав недавно, через Відень, б. російський Генерал Черемісов. Його мати Українка і жінка Українка, він сам признав Українцям право до державности, має славу одного з найздібнійших російських генералів, якого хотіли придбати для себе большевики а навіть Американці. Він має великі впливи в Данії і Англії, та виїхав з задачею постаратися о попертє, щоби сформувати українську Армію для очищеня України від большевиків і Поляків. До Петлюри ставить ся негативно, хоть з самого початку якраз Уряд Петлюри заангажував його, щоби він сформував регулярну українську армію. Він хоче опертися на українських демократичних правійших елементах, та поставити як засновок армії Галичан та галицьких полонених з Італії. Сподіває ся при помочі своїх впливів се переперти. Він відноситься до особи Вп. Пана Президента з повним респектом і сказав мені, що коли в Англії його діло йому удасться, сейчас війде в контакт з Вп. Паном Президентом. Про се напишу завтра обшірнійше, на нині ще лиш коротко зазначу, що він порозумівався з генералом Грековом, який для нашої справи

тепер много працює і для особи Вп. Пана Президента має велику пошану.

Кінчу, бо мушу лист негайно надати на почту і пересилаю слова мого високого поважання.

В. Сінгалевич

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 304. Машинопис. Оригінал.

№ 352
ДОПОВІДЬ ГАЛОРГКОМУ КП(Б)У ЦЕНТРАЛЬНОМУ КОМІТЕТУ КП(Б)У ПРО ГАЛИЦЬКІ ВІЙСЬКОВІ ЧАСТИНИ В УКРАЇНІ І ПЕРСПЕКТИВУ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

7 червня 1920 р.

Голорком доводит до сведения Ц. К., что постановление ЦК о концентрации всех галицийских войск в 1–2 районах РСФСР до настоящего времени не может проводится в жизнь, так как военное командование на местах еще не получило соответствующих инструкций.

На основании собранных нами данных официальных донесений политруков, работающих сейчас на фронте и на основании прилагаемого в копии доклада специальной комиссии Югаанфронта (Нач...), Югаанфронта, инспектора пехоты и др. положение галицийских частей представляются в следующем виде:

Тов. Баран вр. исп. об. военрука 44-й дивизии сообщает от 29 мая с. г.:

Несколько частей первой и второй бригады (стрельцы и командиры) пробились через польский фронт, некоторые товарищи вырвались из рук повстанцев и пробились к нам. Здесь их включили небольшими группами (красными галротами и батальонами) в различные полки, а некоторых распределили для работы в различных учреждениях дивизии (военруками, агентами особового отдела, в продкомах и т. д.). некоторых можно смело

принять в партию. Следовательно на фронте имеются раздробленные галицийский части, которые сейчас активно бьются с врагом, заслужили очевидно полное доверие, если их назначают агентами особового отдела и т. д. даже оставляют отдельным красным галбатальоном.

Другие галчасти, разбросанные по всей территории, правобережной Украины и отчасти, левобережной, либо сидят по тюрьмам, либо в немалом количестве работают в тех или иных частях, учреждениях, на советской службе в милиции и т. д. В районе Казани и Новгорода находится запасный баталион галичан и в нем 110 членов 1-й коммунистической конференции галичан, из которых 50% смело можно послать для подпольной активной работы по ту сторону фронта. В Сумах Харьковской губ. есть около 300 рабочих профессионалов (слесарей, монтеров, шофферов, и пр.) а до 100 рабочих военных и гражданских с жонами и детьми, сожержится в заключении в подмосковном кожуховских лагерях вместе с галицийским офицерством, арестованным без разбора в тиловых формированиях в г. Киеве и отправленным для содержания в тюрьму.

Среди младшего командного состава, находящегося теперь в лагере, есть 15 членов, которые еще в бытности в Галиции принимали активное и деятельное участие в борьбе с диктатором Петрушевичем и петлюровщиной. На них опирались, делая революционный переворот в Галиции до прихода красных войск.

Сейчас в Харькове в казармах 3-го стрелкового полка находится до 500 галичан красноармейцев, 6 офицеров, женщин, инвалидов и штатских.

Значительное количество находится в различных частях, где военные власти скрывают их присутствие, дорожа их работой и боясь распоряжения об их высылке.

В районе Одессы произведен был форменный терор всем Галичанам, находившихся в тылах и запасных частях. Приводим факты: 1) на ст. Одесса-товарная были погружены в вагоны все галичане, переведенные из тюрмы для отправки в глубь УСРР. Ночью перед отправлением на эшелон напал баталион ЧК Одессы и бронепоезд начал обстрел спящих. Убито 40 чел., ранено 60, в том числе женщин и детей.

2) По официальному заявлению военкома 3-го стрелкового полка в Харькове на митинге Галичан 5/6 с. г. в присутствии

представителей Галоркома, по отношению к группе доставленной в г. Львов Галичан проведен ряд уголовных преступлений тайными врагами Рабоче-Крестьянской Власти, как то: кражи денег, вещей, одежды. Данные и материалы имеются в полку. Такое ненормальное явление, какое наблюдается на фронте по отношению к галицийским красным стрелкам, когда одни с оружием бьются — с польской шляхтой, а другие без разбора сидят в тюрмах. Галоргком может констатировать что:

Тольки личные симпатии и взгляды ответственных работников на местах играют первую роль в отношении к галичанам. В различных районах это отношение различно. Какой нибудь системы к обращению с ними нет.

Поэтому мы просим ЦК КПУ

Повлиять на высшее командование военное, чтобы выдан приказ и дали инструкции всем военным властям, как поступать галицийским стрелкам, которые оказались по ту сторону фронта и теперь пробиваются к Красной Армии из районов повстанческих банд. Чтобы был указан тот концентрационный пункт, где будут групироваться все галичане.

Галорком хорошо зная все составные элементы галармии укажет те из них, кого надо будет изолировать от массы, кого надо предать Революционному Суду для наказания и кого можно будет использовать для Красной Армии.

По полученным нами сведениям, которые были Вам своевременно сообщены, Петлюра и быв. Нач. Штаба Директории Мельник принимают все меры для формирования галицийских частей против советских войск. Эти усилия пока безуспешны но в их руках имеются такие агитационные мотивы как указанные события в гор. Одесса, и в районах где не одна сотня Галичан-стрелков, бывш. Утерофицеров (підстаршин) и офицеров разбрелась по немецким колониям Херсонщины, а немалое количество от страха смерти уходило на ту сторону фронта, не имея возможности понять поведение местных отдельных работников. Силою обстоятельств и последние отталкиваются в лагерь контрреволюции.

Принимая во внимание, что общественное мнение всей Восточной Галиции и все политические партии находятся в крайне враждебных отношениях с Петлюрой и далее, что в Галиции царит полная анархия в политических партиях

и все внимательно следят за событиями в Советской Украине, Голорком считает момент сейчас наиболее подходящим для подготовки почвы в Галиции для:

а) создания коммунистической партии,

б) проведения активной борьбы против Петлюры.

Однако бывш. Галицийскую Армию в военном отношении со стороны Реввоенсовета Республики Галорком не находит в Галиции для партийной работы той твердой почвы, которую дали бы ему урегулированный военный вопрос здесь, независимо от того как он будет разрешен.

Доводя изложенное до Вашего сведения просим соответствующих срочных распоряжений, так как далее такое положение может иметь очень скорбные последствия.

7 июня 1920 г., г. Харьков.

ЦДАГОУ, ф. 233, оп. 1, спр. 6, арк. 30–33. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 353
ТЕЛЕГРАМА УПОВНОВАЖЕНОГО РЕВВІЙСЬКРАДИ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ ІВАНА СІЯКА ГАЛОРГКОМУ КП(Б)У ПРО ДОЛЮ ВОЇНІВ ЧУГА

9 червня 1920 р.

Из 22, арм. ТКНР 2232, 106, 10, 19, 30 Военная срчн из Конотопа 9/6, 1920, г., в Харьков ЦК КП (б) У, для Галоргкома

Галчастей 12, армии нет зпт все 14 армии тчк здес только автомастерские Сумы зпт ревтребунал 12 Конотоп 20 человек зпт политкурсы 12 село Бочечки 34 человек тчк бывшие на командкурсах галичане отосланы Москву тчк политкурсантов галичан выйшло на фронт из Киева 77 человек зпт пробыли 15 дней зпт сражалис великолепно с поляками и бандитами тчк потерей всего 44 человек зпт в том числе убитых 5 человек зпт раненых 15 человек зпт возвратилис 33 человек тчк желательно стянут всех харьков для дальнейшей обработки и использования зпт материал хороший тчк еду дальше 14 армию Кременчуг тчк уполномоченный РВС тчк. Сияк тчк.

ЦДАВОУ, ф. 2, оп. 1, спр. 645, арк. 14. Телеграфна стрічка. Оригінал.

№ 354
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ГАЛОРГКОМУ КОМПАРТІЇ УКРАЇНИ ЦК РКП(Б)У «ПРО ГАЛИЦЬКУ АРМІЮ»

10 червня 1920 р.

I. Прилагая при сем копию доклада Галоркома ЦККПУ за № 51 и постановление его Галоркома считает своею обязанностью при разрешении этого вопроса обратить внимание на следующие обстоятельства:

1) Как видно из первоначального разследования Комиссии Реввоенсовета ЮгЗапФронта организованного, перехода Красной Галицийской Армии на сторону польской буржуазной Армии не было.

2) Сводка польского генерального штаба от 30 апреля и 1 мая 1920 говорит о захвате пленными Красных Галицийских Сичовых Частей.

3) Наиболее численная и среди тех обстоятельств, кое-как политически осведомленная 1-а Галицийская Бригада (9800 красноармейцев) боролись с поляками до самого конца, понесли 45% потерь убитыми и ранеными. Части этой бригады, а также 11-той бригады бются на фронте в настоящее время, как отдельные роты и баталионы, входящие в состав 44-той стрелков. дивизии.

4) Части 3-ей бригады находятся в районе 14 Армии.

5) Из прилагаемого Доклада Галоркома видно, что отношение к галицийским частям в разных районах разное и определенной системы до сих пор не было.

II. В виду того, что имел место факт существования Галицийской Державы, которая имела свою Армию, как носительницу государственного суверенитета и что эта Держава вела дипломатические сношения с соседними державами Европы, в том числе с Советской Украиной (обмен нотами); заключали торговые договоры, а потом суверенитет этой Державы Армия собственными внутренними силами разрушила, совершив государственный переворот на территории Украины, свергнув мелкобуржуазное правительство и командование и перешла на сторону

Российско-Украинской Красной Армии – это факт имеет международное значение, ибо на сторону Советских Войск переходили не отдельные части, а целиком вся Галицийская Армия, в полном составе, со всем своим имуществом; перешла добровольно по причине внутренней к тому подготовленности (Условие Краевого Организ. Комит. с РеввоенСоветом XII Армии).

Таким образом, по мнению Галоркома, Правительство Советской Республики, приняв в свои ряды ГалАрмию, приняло на себя и все другие, вытекающие из того, последствия державного характера.

Если примем во внимание то, что Галиция до сих пор является предметом международных трений, о чем свидетельствуют ответ Антанты на Петлюровско-Польской договор от 22 апреля 1920 (Газета Варшавска от 1 мая 1920), который гласит, что «Антанта обращает внимание польского Правительства, что Галиция является вопросом международного характера и не возможно его разрешить внутренним порядком», то эти обстоятельства говорят за сохранение Галицийской Красной Армии, как международного и политического фактора.

Потому по мнению Галоркома необходимо:

1) Сконцентрировать все Галицийские части в одном районе РСФСР.

2) Поручить политическую обработку этих частей Галоркому, который хорошо знает все составные, социальные их елементы, выделит из той среды непролетарский элемент.

3) После политической обработки и после соответствующей военной прегруппировки поставить на фронте на старых границах Збруча.

4) В настоящее время, это основное ядро галармии можна использовать для службы гарнизорнной или трудовой.

III. Существование галицийской Армии, как составной части Российско-Украинской Красной Армии будет:

а) Морально-привлекающей силой для Галицийской массы и ориентационным пунктом для пролетариата Восточной Галиции,

б) не даст возможности Петлюре организовать Галичан против Советских Войск.

Трактовать галичан, которые находятся по этой стороне боевой линии, или которые жили здесь добровольно или перебегают сюда из польскаго плена, военно-пленными, как трактует их польское командование, значит увеличивать и осложнять, и без того существующий в Галиции, политический хаос.

Материала для создания или вернее для дальнейшего продолжения существования Красной Гал. Армии будет около 20 000—22 000 бойцов, включая сюда пленных находящихся в Сибири, которые прошли достаточно тяжелую революционную школу в Сибири.

Необходимо заметить, что принцип формирования ГалАрмии есть территориальный, а не национальный, ибо Восточная Галиция заселена значительным процентом других наций (евреев, поляков), вошедших в ГалАрмию.

Эта Армия, вступая в Галицию при помощи Советских Войск Российско-Украинской Красной Армии, вступала-бы как армия, которая создана из внутренних элементов страны: она стала-бы ядром, около которого сосредоточивалась-бы революционная масса и которая знамя пролетарской революции понесла-бы дальше на запад.

Подписали: Зампредседатель Галоркома Конар,
секретарь Немоловский

Примечание.

При обсуждении вопроса о формировании Галицийской Красной Армии тов. Ф. Кон. остался при особом мнении, находя создание такой армии излишним, чтобы не дать почвы для проявлений националистических военных тенденций.

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 207, арк. 13—14. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 355
ІНСТРУКЦІЯ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ВІЙСЬКОВОМУ КОМІТЕТУ УКРАЇНСЬКИХ БОЙОВИХ СИЛ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ ПРО ЇХ ЗАВДАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З НАБЛИЖЕННЯМ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ

27 липня 1920 р.

Інструкція для Українських військ, які безуслівно піддаються Урядови Західно-Української Народної Республики

1) Теперішна політична ситуація вимагає, щоб ті українські боєві сили, які тепер оперують у Східній Галичині, зістали заховані і не ослаблювали в дальших боях свого стану і теперішного устрою.

2) Для того належить затримати так проти Червоноармейців як також проти Поляків можливо як найдальше йдучи нейтральність так як в теперішнім положенню одинокою задачею нашої Армії є, удержувати лад і порядок на нашій теріторії і хоронити безпеченство життя і майна населення.

3) Бої з Червоноармейцями залишити. На случай якби Червоноармейці поступали на Західно-Українську теріторію, мають Українські Боєві Сили крок за кроком в міру безпосередного натиску неприятеля в дуже широкім фронті відступати. Головний напрям відступу: Стрий, Дрогобич, Турка.

Ціль постепенного відступу в широкім фронті є та, щоб мати в кождій хвилі як найбільший простір Західно-Української Области поза фронтом у власнім посіданню.

4) Армії не вільно заключати ніяких договорів і умов політичного або військово-політичного змісту ні з червоноармейцями, ні з Поляками, так як це виключно належить до Уряду.

5) Наколиб які сподівання не піддались безуслівно урядови Західньо-Української народньої Республики, грабили або плиндрували (погроми), належить їх обезоружити і зробити нешкідливими.

6) Я очікую негайного предложення звіту про склад, про тактичний і матеріяльний стан українських Воєнних Сил, які під-

даються безуслівно Урядови Західньо-Української народної Республики.

Відень, дня 27 липня 1920 р.

Диктатор З.О.У.Н.Р. Др. Петрушевич, вл. п.

ЦДІАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 108, арк. 4. Копія.

№ 356
ТЕЛЕГРАМА ГОЛОВИ РАДНАРКОМУ УСРР ХРИСТІАНА РАКОВСЬКОГО РЕВВІЙСЬКРАДІ 12-Ї АРМІЇ ПРО ПЕРЕДАЧУ ЗАЛИШКІВ 1-ої ГАЛБРИГАДИ ДО СКЛАДУ 14-ї АРМІЇ

9 серпня 1920 р.

ТЕЛЕГРАМА
Срочно
РЕВВОЕНСОВЕТ 12 АРМИИ МУРАЛОВУ АРАЛОВУ

Предгалревкома Затонский просит передать 14 армии остатки первой Галбригады чтобы она была использована и с политической целью на территории Галиции тчка Прошу сообщить ваши соображения НР 1019 9/VIII 20 г

Раковский

ЦДАВОУ, ф. 2, оп. 1, спр. 645, арк. 26. Машинопис. Копія.

№ 357
ЗВЕРНЕННЯ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА «ДО СТАРШИН І СТРІЛЬЦІВ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ»

17 серпня 1920 р.

До старшин і стрільців Галицької Армії!

Повернувши з Парижа, де мусів довший час перебути для поладнання важних політичних питань, перетворив я силою власти відданої мені українським народом Галицької Землі правительство ЗУНР відповідно до вимог хвилі, задержуючи рішення у всіх справах котрі торкаються Армії, собі особисто і установляючи яко мій дорадчий і виконавчий військовий орган ЗУНР Військову Канцелярію. Задержати справи військові особисто для себе спонукало мене почуттє нерозривної звязи з нашою геройською Армією і пошана для тисячних жертв які она зуміла з любови до України понести.

Обставини серед яких приходиться мені нині провадити Галицьку Армію назвичайно тяжкі, а спричинили їх різні всім знані події послідного року, без вини там армії самої як її проводу. Висвітлити їх зможе колись безпристрасний і обєктивний історик, однак вже нині видно, що прямолінійна політика мого уряду мала все лишень чистий ідеал самостійної України на які оказалася одиноко можливою і достойною, а повний успіх нашої справи не дасть на себе довго чекати.

Одною з близших моїх біжучих цілей дасть охоронити і зберегти всіх тих героїв Галицької Армії, котрих не знемогли ані бої ані недуги, котрі вірні свому народови не опустили рук і нині найшли ся або в штольні або за кордоном. Стараням моїм лежить допомогти Вам матеріально і зберігти Ваші сили для дальшої праці народної.

На жаль не єсьм в змозі так Вами заопікуватись як хотят і як Вам належалось, а саме задля браку більших матеріальних средств, фондами великими уряд галицький не розпоряджає, а роздобувати їх за всяку ціну не хочу, боячись нанести справі

нашій якої небудь шкоди через поставленє політичної лінії пересування мого уряду в чию небудь залежність.

Старанням моїм вдалося однаково по змозі облегчити долю оставшим в краю немічним і родинам, які мають поставших в полон військових, провідникам нашим. Для всіх опинивших ся за кордоном старшин і стрільців Гал. Армії повелось мені виєднати у заграничного уряду Чеськословацької республики часове прибіжище на зовсім вдоволяючих услівях. Всі за кордоном без приділу по частинах і без запити старшини і козаки Гал. Армії дістануть приміщенє в гарній і здоровій місцевости Ліберци, де поставлені матеріально зовсім на рівні з чеськими старшинами і стрільцями будуть мати змогу до часу доки їх уряд до повороту до рідного Краю не покличе, відпочати по трудах майже дволітньої праці і бою, переорганізуватись і перечекати критичний час.

В теперішну переломову хвилю звертаюся до Вас, старшини і стрільці, з горячим і рішучим зазивом:

«Не тратьте надії, не попадайте в зневіру; поважним і повним гідности поведеням покажіть, що дух Галицької Армії зпід Львова і Київа у Вас не ослаб; не дайте доступу підшептам і агітації всяких невідвічальних або ворожих нашій справі людий, котрі під покришкою гарних кличів старають ся розділити єдину нашу силу, а саме гідність, солідарність і взаїмне довіря; гоніть від себе і викидайте зпоміж себе інтригантів і клеветників, бо не час тепер на інтриги або політичні і партійні порахунки.

Наша совість народня справа вимагає від нас єдності, солідарності, дисципліни, довіря до рідного уряду – а могили ми висипали від Сяну по Дніпро і кров наших товаришів кличе до нас занехати всего, щоби могло ослабити нам в довгій борбі і так ослаблі сили. Карні і сильні духом можемо спокійно поглядіти в будучність з повною надією, що незабаром зможемо станути до активнішої і спокійної праці громадянській в нашій вольній Батьківщині.

Відень, 17 серпня 1920 р.

Є. Петрушевич

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77. Рукопис. Оригінал.

№ 358
ІНФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО АТАШЕ У ВІДНІ ПРО РОЗМОВУ З ГЕНЕРАЛОМ ОЛЕКСАНДРОМ ГРЕКОВИМ

22 серпня 1920 р.

UKRAINA
Rozmowa z gen. Grekow, byłym głównodowodzącym wojsk ukraińskich w Galicji wschodniej

Pewien mój zaufany, były oficer sztabu generalnego armji austr. węgierskiej odwiedził dnia 16 sierpnia Gen. Grekow, którego zna od lat wielu i o poufnej z nim rozmowie następująco mnie informował:

Europa ma całkiem fałszywe pojęcie o Ukrainie, wyraził się gen. Grekow. Nie są zgodne z prawdą rozszerzane pogłoski, że liczne partje polityczne, które tam nawzajem się zwalczają, przynoszą Ukrainie wielkie szkody.

Poza nieszerokiemi kołami inteligencji ukraińskiej, profesorów, adwokatów i powieściopisarzy przebywających za granicą, nikt się polityką na szeroką skalą nie zajmuje.

Przeciętny poziom uświadomienia narodowego jest dosyć niski, tak że większość narodu ukraińskiego zupełnie polityką się nie zajmuje.

Główną troską ludu ukraińskiego, składającego się prawie w całości z małorolnych posiadaczy jest uprawa ziemi. W razie natrafienia przeszkody w spokojnem gospodarowaniu, stawia on opór nawet z bronią w ręku.

Dlatego też wybuchło zbrojne powstanie chłopów ukraińskich z chwilą wkroczenia bolszewików na ich terytorjum. Za czasów operacji wojennych Denikina na Ukrainie, również przychodziło do częstych krwawych starć ze zrewoltowanemi masami chłopskiemi, występującemi zbrojnie przeciwko rabującym wojskom armji Denikina. Rolnik ukraiński tak długo nie uspokoi się, jak długo ktoś będzie mu przeszkadzał w jego gospodarstwie.

Cała bowiem Ukraina wygląda jak gdyby składała się z licznych większych i mniejszych republik, liczących po kilka gmin i stanowiących dla siebie odrębną całość, częstokroć rodzaj twierdz. Niektóre gminy mają poprostu ukryte całe magazyny z większą ilością karabi-

nów, kulomiotów, amunicji, pozostałe po armji Denikina; spodziewając się, że kiedyś przyjdzie ktoś, co będzie się umiał z temi przedmiotami obchodzić.

Na pierwszy rzut oka jest stan podobny do anarchji, jednak mimo wszystko wśród ludu panuje jeszcze duch niezakażony rewolucją.

O ruchu agrarnym na Ukrainie na razie niema mowy. Całe masy pól leżą jeszcze odłogiem, dlatego też śmieszna wydawałaby się reforma rolna, podczas gdy Ukrainę nie zagraża ani głód, owszem wiele miejsca znalazłoby się jeszcze dla kolonistów.

Całe masy ludu ukraińskiego nie kierują się patrjotyzmem pod tym względem, kto Ukrainą będzie rządził, tylko wychodząc z całkiem realnego stanowiska, uznają tę władzę, która im spokojny byt zapewni.

Ukraińcy nie obawiają się o swój byt samoistny, gdyż są licznym zdrowym i silnym narodem o wielkiej przyszłości. Ze Ukraińcy nie uzyskali samoistności narodowej mimo swych usilnych starań od listopada 1918 r., jest, zdaniem gen. Grekowa, winą Anglji. Anglja jest wielkim nieprzyjacielem tak Rosji jako też Ukrainy powstałej na terytorjum byłego caratu. Zależy jej bowiem na tem, aby na obszarach byłego cesarstwa rosyjskiego o ile możności jak najdłużej panował jak największy nieporządek. Im większy będzie chaos w Rosji i na Ukrainie tem lepiej dla Anglji. Ta bowiem nie obawia się wybuchu bolszewizmu w swym kraju, gdyż jest tego pewna, że wybite piętno na charakterze narodu brytyjskiego, daje zupełnie pewne gwarancje, że idee bolszewickie tam nie znajdą posłuchu.

Tem mniej zależy jej na zwalczaniu rosyjskich bolszewików. Owszem tem lepiej dla niej im dłużej utrzymują się rządy sowietów, wiedząc bardzo dobrze o tem jak długo bolszewicy będą Rosją rzadzili, tak długo nie będzie tam spokoju i porządku, wskutek czego o jednego rywala na wschodzie mnej, który nawet nie doprowadziłby do wewnętrznego spokoju długo będzie musiał poświęcić czasu na wyleczenie się ze swych ran.

Dlatego też Ukraińcy są zupełnie świadomi, że ze strony Anglji nie mają się łudzić jakąkolwiek pomocą.

Co się zaś tyczy Francuzów to tym także zupełnie na tem nie zależy czy Ukraina powstanie czy nie. Oni drzą o swe jeszcze carom pożyczone miljardy, których spłaty i Ukraińcy podobnie, jak bolszewicy także gwarantować nie chcą.

Ukraińcy uważają, że dosyć dosadnie wykazali Entencie za pomocą dat statystycznych i przedstawienia faktów, że są narodem zdolnym do urządzenia swego samoistnego państwa. Jednak tego Ententa dotychczas nie uwzględniła i dalej pozostała głuchą na wszystkie ich propozycje.

Wobec braku proparcia ze strony Ententy, Ukraińcy stoją na tem stanowisku, że każdemu, ktoby ich dopomógł do utworzenia niezależnego państwa ukraińskego, temu będą posłużni, dochowają wierności i ten może spodziewać się wiecznej ich wdzięczności.

Następnie zaznaczył gen. Grekow swoje niezależne stanowisko w stosunku do polityków galicyjsko-ukraińskiej dyktatury, która w zupełności zależna jest od rządu praskiego, gdyż od niego pobiera zaliczki pieniężne potrzebne do swego pozornego bytu narodowego.

Czesi bowiem chcieliby zczechizować pokrewnych Ukraińców, mieszkanców Rusi Podkarpackiej, szczególnie zachodnią część tego obszaru, wychodząc z założenia, że to są byli Słowacy, którzy się z czasem z Ukraińcami zasymilowali. Dlatego też dla Czechów nie żywią Ukraińcy specjalnych sympatji. O Polakach i Rumunach wyraził się gen. Grekow całkiem nieprzychylnie, jednych, jak i drugich uważając za wrogów. Pierwszych za zabranie Galicji wschodniej, drugich za wydarcie im Bukowiny i Besarabji, zamieszkałej w znacznej części przez Ukraińców.

Dalej gen. Grekow wyrażał swój żal z powodu braku wspólnych granic Ukrainy z Węgrami. Oba te państwa nie mające sprzecznych kierunków swej polityki, mogłyby bardzo dobrze współpracować nad swym rozwojem. Węgry mogłyby służyć bardzo dobrze za okno Ukrainy na zachód. Jedyny powód do sprzeczek Ukraińców z Węgrami, mógłyby być, tylko Ruś Podkarpacka, ale Ukraińcy jako 40-miljonowy naród na tych kilkaset tysięcy mieszkańców Rusi Podkarpackiej żadnych pretensji rościć sobie nie zamierzają.

Dotychczas uwieńczona pomyślnym wynikiem akcja gen. Wrangla według zapatrywania gen. Grekowa nie rokuje wielkich nadziei dla Ukrainy. Z jednej strony dlatego, że będąc odciętym od Ukrainy, która nie może dostarczyć mu pomocy, nie będzie się mógł długo utrzymać o własnych siłach przeciw przeważającym wojskom czerwonej armji. Z drugiej strony gen. Grekow uważa za wielki błąd ze strony Wrangla, że wszedł w porozumienie z Petlurą, który według mniemania gen. Grekowa nie cieszy się popularnością na Ukrainie, uważa go nawet za zdrajcę narodu za jego przymierze z Polakami, dziedzicz-

nymi nieprzyjaciółmi narodu ukraińskiego.Tak jak nie jest możliwym przyjazny związek między Francją a Niemcami, tak też nie da się pomyśleć coś podobnego pomiędzy Polską i Ukrainą. Jego więc zdaniem Petlura najlepiej zrobiłby, gbydy się zupełnie wycofał z życia politycznego, wogóle znikł gdzieś, aby w ten sposób zatrzeć ślady hańby, jaką swem postępowaniem sprowadził na naród ukraiński.

Gen. Grekow wyraża obawę, aby tak pomyślnie zaczęta akcja przez dzielnego gen. Wrangla nie spełzła na niczem, gdyż moment ten, połączenie się Wrangla z Petlurą uważanym za zdrajcę kraju, bolszewicy bardzo dobrze mogą wykorzystać dla swej propagandy na Ukrainie.

Zapatrywania członków tut. Zastępstwa Zachodniej Ukrainy

Dnia 18 t. m. był powyżej wymieniony w kancelarji Dyktatora Zachod. Ukraińskiej Republiki, przy VII Windmuehlgasse 15/I/ Nr. 6 i udzielił mi następujących informacji; przyczem donoszę, że osoba ta cieszy się zupełnem zaufaniem tutejszych polityków ukraińskich i ze względu na wyświadczone mi dotychczas bezinteresownie liczne przysługi, informacje jego muszę uważać za zupełnie wiarygodne, tem bardziej, że niejednokrotnie przekonałem się, że jest on dla mnie i sprawy polskiej bardzo życzliwie usposobiony.

Do ścisłego sztabu prezydenta dyktatora należy jego bratanek, Dr. Petruszewicz, który załatwia sprawy polityczne, następnie Dr. Sełezinka, którego resort zawiera sprawy finansowe i intendanckie, dalej podpułkownik Doleżal, szef wojskowej kancelarji dyktatora i kapitan Radel, referent personalny zachodnio-ukraińskiej siły zbrojnej.

Celem zorganizowania służby wywiadowczej został powołany do Wiednia jeden oficer generalnego sztabu z ukraińskiej brygady w Jabłonnej (Deutsch Gabel).

W ciągu rozmowy mój zaufany miał sposobność przekonać się, że rząd dyktatury zachodnio-ukraińskiej nie stoi w żadnym stosunku do gen. Grekowa, i co do wielu kwestji ma odmienne zapatrywania niż gen. Grekow, który nie cieszy się między nimi żadną sympatją i że zachodzi wielka różnica w pojmowaniu sprawy niezawisłości Ukrainy między wschodnio- a zachodnio-Ukraińcami.

Wojskowa kancelarja zachodnej Ukrainy w przeciwstawieniu do gen. Grekowa komu innemu przypisuje winę zaprzepaszczenia sprawy

utworzenia wolnej Ukrainy. Podczas gdy gen. Grekow wini o to w pierwszej linji Anglję, to politycy zachodniej Ukrainy Wielko-Rosję, która w jakiejkolwiek formie istnieje czy jako państwo carystyczne, czy też nawskroś bolszewickie, to w obu tych wypadkach jak długo przedstawia jaką taką potęgę militarną, będzie przeszkadzało utworzeniu się wolnej Ukrainy. Uznanie jej jako samodzielnego państwa przez Rosję, znaczy zrezygnować z bogactw żyznej ziemi ukraińskiej, z portów Czarnego Morza, za pośrednictwem których przedewszystkiem dawna Rosja utrzymywała międzynarodowy ruch handlowy.

Winniczenko, reprezentant ukraińskiej partji bolszewickiej żądając od Lenina uznania niezależnej Ukrainy, proponuje ugruntowanie systemu rad na Ukrainie, wyłącznie na radach rolników, a więc wykluczając rady robotnicze.

Lenin ma godzić się na to jednak pod pewnymi wcale ciężkimi warunkami, a mianowicie oba te państwa, t. j. Rosja i niezależna Ukraina pod pewnymi względami musiałyby zachować wspólność a to co do armji, finansów i komunikacji, od której byłby także i handel uzależniony. Inne potrzeby państwowe jak szkolnictwo, sprawiedliwość, opieka społeczna i cały szereg nałożonych agend byłby przekazany ukraińskim ministerstwom czy też komisarjatom w Kijowie, Wskutek czego «ukazy» wydawane przez komisarjat ludowy dla spraw wojskowych lub finansów czy też komunikacji w Moskwie, byłyby obowiazującym i miarodajnym także dla Ukrainy. Trocki zostałby wojennym komisarzem ludowym na Rosję i Ukrainę. W ten sposób władza na oboma temi państwami spoczywałaby w Moskwie czy też w Petersburgu.

Od Ukrainy więc zależy materjalny byt albo zguba Rosji, z chwilą uznania niepodległości i zupełnej niezawisłości Ukrainy znaczyłoby wykopać grób dla siebie.

Z podobnego punktu widzenia da się osądzić stosunek Wrangla do Ukrainy. On nie może, chociażby nawet chciał, uznać niezawisłość Ukrainy, gdyż w przeciwnym wypadku Ententa mu nie pomoże. Rosja w stosunku do sprzymierzonych ma w ręku silny argument godzący przeciw utworzeniu samodzielnej Ukrainy, a mianowicie, że Rosja nie jest w stanie płacić długów bez bogatych źródeł Ukrainy.

40 miljonowy naród ukraiński po 4-roletniej wojnie, w której poniósł wielkie ofiary, nie może się wyswobodzić z pod obcego jarzma, ponie-

waż scierają się dwaj potężni przeciwnicy Ententa i Rosja Sowiecka, którzy mimo wielu sprzecznych dążeń zgadzają się pod tym jednym, że na razie nie może być mowy o utworzeniu wolnej, samodzielnej i niezawisłej Ukrainy.

Gdyby więc akcja Wrangla posuwała się pomyślnie ku północy, a ten mimo to wachałby się uznać samodzielną Ukrainę, to należy się spodziewać, że spotka go ten sam los co i Denikinina. Na jego tyłach powstaną rozruchy chłopskie, które mu odetną wszelką pomoc.

Dlatego już dzisiaj Zachodnio-Ukraińcy przesądzają pomyślny wynik akcji Wrangla.

Najbardziej ulubionym tematem polityków zachodniej Ukrainy jest Galicja wschodnia jako Piemont Ukrainy.

Są oni tego przekonania, że aczkolwiek Ententa obecną chwilę nie uważa za stosowną do utworzenia samoistnej Wielkiej Ukrainy, to mimo to są liczne poszlaki, które pozwalają wnioskować, że zgodzi się na utworzenie samoistnej republiki zachodnio-ukraińskiej we wchodniej Galicji, jako przedmurze bolszewizmu.

Według ich mniemania sprawa utworzenia samoistnej Ukrainy wschodnio-galicyjskiej jest na dobrej drodze, a świadczy o tem ostatni fakt, że Ententa zgodziła się aby znajdujących się po powrocie z niewoli we Wiedeńskim obozie ukraińskim 130 oficerów i 700 ludzi wcielono do obozu w Jabłonnej (Deutsch Gabel).

W poprzednich raportach o brygadzie ukraińskiej w Czechach doniosłem, że istnieje tam «numerus clausus», który nie śmie być przekroczony i od czasu jest kontrolowany przez specjalne komisje Ententy. Dlatego też wcielenie powyżej wspomnianych oficerów i żołnierzy, byłoby już przekroczyło stan, przeto konieczne było zezwolenie Komisji Ententy i rządu Czecho-Słowackiego, który ponosi koszta utrzymania tej brygady.

Rokowania w tej sprawie trwały kilka miesięcy. Z początku zdawało się że starania te zostaną bez skutku, że z tymi oficerami trzeba będzie postąpić tak jak swego czasu z zachodnio-ukraińskimi urzędnikami państwowymi cywilnymi, których zupełnie zwolniono, wypłacając im dwumiesięczną pensję tytułem odprawy. Ostatecznie udało się Dyktaturze zachodniej Ukrainy przeprowadzić przydzielenie i wcielenie wspomnianych 130 oficerów i 700 żołnierzy do brygady ukraińskiej w Jabłonnej.

Ukraińcy uważają to za dobrzy znak w sprawie utworzenia z Galicji wschodniej niezależnej zachodniej Ukrainy. Czesko-Słowacki rząd będąc dobrze poinformowany o przyszłych zamiarach Ententy, nie byłby się zgodził na powiększenie brygady ukraińskiej w Czechach o 130 oficerów i 700 żołnierzy, gbydy nie miał pewnych tajemnych przyrzeczeń na przyszłość od Ententy co do ponoszenia kosztów utrzymania tej brygady. W przeciwnym razie nie byłby brał sam na siebe tego ciężaru.

Czesi udzielając ukraińskiej brygadzie w Jabłonnej zaliczek na utrzymanie, mają pokrycie na to, przedstawiające bądź co bądź pewną większą wartość. Są to mianowicie, armaty, konie, materjał taborowy, kolejowy, wiele cystern z benzyną i ropą, które to rzeczy ukraińskie władze ewakuując Galicję w czasie polskiej ofenzywy skierowały na terytorjum czesko-słowackie. Wysokość udzielonych zaliczek przez rząd czeski ma wynosić pokaźne sumy, które w każdym razie są niższe od wartości jaką przedstawia ewakuowany materjał.

Kpt. Radek, szef biura prezydjalnego woskowej kancelarji zachodnio-ukraińskiej republiki przedstawiał dalej, że na wypadek gbydy Ententa uznała niezawisłość Ukrainy, to ta na życzenie Aliantów będzie zmuszona zrezygnować z kopaln nafty. Naturalnie to postawiłoby byt republiki zachodnio-ukraińskiej w bardzo trudnem położeniu, z góry byłaby ona skazaną na zagładę, kopalnie nafty dla repupliki zachodnio-ukraińskiej byłyby jedynym skarbem narodowym, któryby im dopomógł uzyskać potrzebne kredyty, do wybudowania swej niezależności państwowej, a następnie pozwolił na zaciąganie pożyczek na wystawienie siły zbrojnej i urządzenie zarządu politycznego.

Pod koniec rozmowa weszła na inne tory, rozmawiano o różnych osobistościach ukraińskich, a między innemi o arcyksięciu Wilhelmie (Wyszywany), który obecnie żyje pod Wiedniem. Od zachodnio-ukraińskiego Attaché wojskowego w Wiedniu Langengasse, kpt. Krasnopery pobiera pensję i w tym celu pokazuje się tylko raz w miesiącu we Wedniu. Ostatnimi czasy miał być na urlopie w Zell am See w Salzburgu. Zresztą żyje bardzo skromnie, na tej stopie co i inni ukraińscy oficerowie.

Pułk. Warywoda, komendant zachodnio ukraińskiej brygady w Jabłonnej znajduje się we Wiedniu na cztero-tygodniowym urlopie.

Ukraine and Poland. — Vol. 2. — P. 171—177.

№ 359
РЕЗОЛЮЦІЯ І З'ЇЗДУ ПРЕДСТАВНИКІВ КОЗАЦЬКИХ РАД УКРАЇНСЬКИХ ЧАСТИН, ІНТЕРНОВАНИХ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

24 серпня 1920 р.

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!
Товариші козаки!

Шляхетська Польща, цей агент міжнародного капіталізму для задушення української і російської революції, розбита червоними військами України і Росії і зараз просить пощади. З нею упав в останній раз найшкідливіший зрадник і запроданець українського народу польській шляхті «атаман» Петлюра. Але, позбувшись одного ката, український народ мусить позбутись ще одного, не менш шкідливого, запроданця галицької армії російському генералові Денікінові «диктатора» Петрушевича.

Антанта, побачивши, що з Польщею справа не вигоріла, що українську і російську революцію не можна задушити війною, рішила розпочати зі совітськими республіками переговори, а в той же час найти ще одну спроможність — підготовити контрреволюційні сили — «спасителів Європи». І, допускаючи раніше свого вірного лакея дрібного галицького буржуя лише в сіни, вона тепер дозволяє йому цілувати в руки і за вірну собачу службу, за захист від більшовиків, обіцяє навіть підтримку. Вона дає дозвіл на формування з вас, нещасних синів українського народу, змучених довгою війною, двох дивізій, котрі мали би зайняти Східну Галичину і не допустити запанувати владі робітничих і селянських Рад.

А для цього всього Петрушевич проголошує «самостійну демократичну східно-галицьку республіку» і узурпує собі право захистити інтереси галицького населення перед мировою конференцією Антанти і Радянських Республік.

Вже з'їжджаються кати і чорносотенці, галицькі старшини-коновальці, мельники й прочі — до Праги й Ужгорода. Вже знов зачинають вони своє ганебне діло, як за часів Директорії, де вони так «сміло» боронили українську буржуазію від народу, розстрілювали українських робітників, посилали карні експе-

диції проти власних же селян. Це саме хотять вони зробити й тепер з вами. Товариші! На вашій крові, у братовбивчій війні хотять збудувати східно-галицьку республіку, де був би Петрушевич президентом, а інші панки й старшини позаймали би тепленькі місця і, визискуючи та обдираючи бідний народ, дурили би його свободою, «ніби ліпшою» від польського ярма. Але цього не дозволить велика Червона Армія України, Червона галицька Армія!

Що ж наші пани тоді зроблять? А дуже просто: скажуть, що то наступають російські більшовики, що це москалі йдуть здобути Галичину собі, й пошлють вас проти своїх братів, тих же самих українців, що й ви!

Отже, настає велика рішуча хвиля в історії, в житті українського народу й у розвитку соціальної революції на Україні. Вже був такий відповідний момент рік тому назад, коли банди Петлюри були розбиті, Червона українська Армія стояла на Збручі й пропонувала галицькому правительству свою поміч проти поляків й перепустити червоні війська на підмогу Угорській Радянській Республіці. Але дрібна галицька буржуазія злякалась соціальної революції, злякалась власного народу й воліла лизати ноги у світових грабіжників-англічан і французів. Тепер же наступає друга така пора. Все залежить від вас. Отже, пам'ятайте, товариші, що лише радянський устрій і соціальна революція визволять цілком галицький народ від ярма польської і нашої буржуазії. Ми знаємо, що ви за те стоїте, знають про це і ваші вороги, тому в останні часи всякі соціал-зрадники, вітики і гешефтярі «соцдем» «Вперед» хотять використати вас і дурять, що вони також за радянський устрій.

Не вірмо їм, авантурникам, вірмо своїм вибраним комітетам, виконавчому комітетові першого з'їзду ваших делегатів, котрий їде поруч з комуністичними комітетами партії Галичини й Буковини і всієї України. Він вам каже: пам'ятайте весь час, що ви є червоні козаки, тілом і душею мусите належати Червоній українській Армії.

Смерть петрушевичам і їх компанії! Смерть коновальцям і всій чорній старшинській сволочі! Смерть соціальним зрадникам, вітикам і їх компанії.

Хай живуть Ради козацьких депутатів!

Хай живе Радянська Галичина!
Хай живе Радянська соборна Україна!
Хай живе Радянська Росія і Радянська Польща!
Хай живе соціальна революція цілого світу.
Перший з'їзд представників від козацьких Рад українських інтернованих частин на території Чехословацької республіки.

ДАЗО, ф. 29, оп. 3, спр. 58. арк. 36. Друкарський відбиток.

№ 360
ЦІЛКОМ ТАЄМНЕ ДОНЕСЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ОФІЦЕРА ЗВ'ЯЗКУ ПОЛКОВНИКА БОЛДЕСКУЛА ПРО СТАН УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

27—28 серпня 1920 р.

25.VIII rano dotarłem z małemi przeszkodami do dow. gen. Pawłenki i charakteryzuję pośpiesznie pierwse odniesione wrażenia w drodze, jakoteż sytuację gen. Pawłenki po pierwszej z nim rozmowie. Na skutek przerwy w łączności i zupełne nieswiadomości tak sytuacji ogólnej, jakoteż szczegółowej na froncie południowym był gen. Pawłenko zupełnie zdezorjentowany, i licząc się z dalszym odwrotem armij polskiej i możliwością zupełnego przerwania łączności pomiędzy armią polską, a ukraińską przez posuwanie się 8 dyw. kaw. sowieckiej w linji Stryj—Drohobycz, uznał gen. Pawłenko za niewykonalne trzymanie tak długiego frontu od granicy rumuńskiej aż po Stryj i zarządził ugrupowanie alternatywnie zaczepno-obronne w rejonie ograniczonym na północ i zachód Dniestrem i Bystrzycą Nadworniańską, probując według zarządzania dow. frontu południ. przez konne oddziały utrzymać łączność z rejonu Chodorowa na Stryj i Dolinę z armiją polską. Nieprzyjaciel (41 i nieokreślone części 3 sow. dyw. p.) zachowały się najaktywniej wobec armji ukr. w rejonie Halicz—Józefpol nad Dniestrem, co spowodowało Ukraińców do uszkodzenia mostów na Dniestrze w tym rejonie.

Przybycie moje i objaśnienie sytuacji spowodowało gen. Pawłenkę do uskuteczenienia już przygotowanego planu przejścia ze świtem dnia 26 b. m. do ofenzywy, przechodząc Dniestr w 2 miejscach

głównemi siłami: Luka (półn. i półn-zach. od Horodenki) i Niżniów w kierunku na Buczacz i Monasterzyska—Brzeżany zamiarem rozbicia 41 sow. dyw. i odcięcia jej odwrotu na wschód. Przerwę w łączności, która pociągnęła za sobą fatalne skutki opóźniena się całej akcji należy przypisać głównie zbyt małej aktywności wszystkich czynników, powołanych do jej utrzymania, jakoteż brakowi zrozumienia ważności; łączność ta mogłaby przy większej aktywności być już dawno nawiązana. Oddz. II dow. fr. ponosi tym względzie poważną winę.

Niesprawdzone pogłoski głoszą, że w kierunku Skole—Stryj przedzierają się jakieś ukraińsko-bolszewickie formacje; mogłyby to być brygady Warywody, zbolszewizowane w Czechach, które szukają połączenia z bolszewikami. Ogólny zanik ducha i wiary w zwycięstwo zaczyna wreszcie tutaj ustępować. Władze administracyjne i bezpieczeństwa powracają na swe stanowiska. Szczegóły planu ofenzywy ukraińskiej gen. Pawłenko podaje dow. fr. południowego w oryginalnem brzmieniu wydanych rozkazów.

O węgierskim płk. TAKACZU niema dotychczas wiadomości i nie znam odpowiedzi jego na plan podany przeze mnie, przez gen. Nowotnego i oficera Oddz. II Nacz. Dow.

Bołdeskuł, pułk.

Ukraine and Poland. – Vol. 2. – P. 178–179.

№ 361
ДОДАТОК ДО РОЗПОРЯДКУ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ПРО УРЯД ВІЙСЬКОВОГО ВІДПОРУЧНИКА ДИКТАТОРА ЗУНР У ПРАЗІ

28 серпня 1920 р.

Додатково до розпорядку про установленнє Уряду Військового Відпоручника Диктатора ЗУНР в Празі заряджую як слідує:

§ 1. Військовий Відпоручник Диктатора ЗУНР в Празі повнить рівночасно функцію і займає уряд військового референта

(аташе) Посольства ЗУНР в Празі, будучи в справах військових самостійним.

§ 2. Розпоряд сей входить в житє з днем нинішнім.

Відень, дня 28 серпня 1920.

Диктатор ЗУНР

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 7, арк. 11. Машинопис. Оригінал.

№ 362
ІНФОРМАЦІЯ ПРО НОВІ КАДРОВІ ПРИЗНАЧЕННЯ В АДМІНІСТРАЦІЇ ЗУНР

29 серпня 1920 р.

Диктатор Зах. УНР заіменував п. Др. Романа Перфецького у Відні референтом при уряді Диктатора з титулом Уповноваженого Диктатора Зах. УНР.

Диктатор Зах. УНР заіменував п. генерала Віктора Курмановича командантом української бригади в Нім. Яблоннім; п. підполк. Володимира Федоровича командантом українських військових частин в Ліберці (Райхенберг); п. отам. Романа Щипайла військовим відпоручником Диктатора Зах. УНР в Празі для удержання звязку між військовими частинами Зах. УНР, находячимися на території Чехо-Словацької республіки, а Урядом Зах. УНР, як також властями чехо-словацькими.

Український прапор. — 1920. — 29 серп.

№ 363
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНУ ВИТВИЦЬКОМУ ПРО ПРИБУТТЯ НОВИХ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИКІВ ДО ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ І ВІСТІ З КРАЮ

3 вересня 1920 р.

От. Шипайло доніс Вам вже, що на чес.-слов. територію перейшло 1150 людей з Галичини з генералом на чолі. Що се за люди, чи з армії Павленкової, чи Галичини, доси докладно не знати. Вони очивидно будуть інтерновані.

Під впливом вісток про повстання в Галичині і визискуючи їх національний характер, пішла в бригаді під проводом сотн. Думіна большевицька агітація. Мужва і старшини збираються на ради і пропагується дезерція з табору з тим, щоб іти в Прикарп. Русь, а відси до Галичини. Сі вісти подав мені сотн. Небиловець. З от. Шипайлом поговорю, щоб туди поїхав, все розвідав і вплинув в гарнім напрямі.

Від Небиловця довідався я, що зі Львова були у нього збігці саніт. підхорунжий Рибак і другі, і розказували йому, що ані сліду руху повстаньчого в Галичині, зате люди горнуться до большевиків. Я порадив Небиловцеви, щоби з тими збігцями списав протоколи, аби оскілько можна зовсім докладно старався розвідати правду.

Се на борзі замість телеграми — express.

З низеньким поклоном

Д-р Смаль-Стоцький

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 297. Рукопис. Оригінал.

№ 364
ІЗ РОЗВІДУВАЛЬНОГО ЗВЕДЕННЯ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ ПРО НАСТУП ПОЛЬСЬКИХ І УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК НА ЛЬВІВСЬКОМУ І СТРИЙСЬКОМУ НАПРЯМАХ ТА В РАЙОНІ ДНІСТРА

14 вересня 1920 р.

Польско-Украинский фронт
1. Общий обзор действий противника
Львовское й Стрыйское направления

Обозначившееся в конце августа намерение польского командования перейти в наступление с целью вытеснения нас из Галиции в начале сентября вилилось в форму ряда настойчивых ударов в направлении на Броды, Золочев й Брзежаны, в результате чего части 6-й польской армии к концу отчетного периода достигли на своих флангах линий рек Буга и Гнилой Липы, а в центре овладели Перемышлянским районом.

2. Изменения в группировке противника

Указанному выше наступлению частей 6-й польской армии предшествовало усиление Львовского й Стрыйского направлений переброской на них из глубокого тыла ряда новых частей, каковыми являются сброшенный из тыла в район Буска 230-й пехотный полк и в район Рогатина – 8-я бригада 4-й пехотной дивизии в составе 37-го й 18-го пехотных полков, 11-я Познанская кавалерийская бригада в составе 16-го, 17-го и 18-го уланских полков й какая-то, впервые появляющаяся в рядах противника, 2-я запасная уланская бригада.

К концу отчетного периода обозначилась переброска 12-й пехотной дивизии Перемышлянского района в район Рогатина, на смену же названной дивизии из Львова, якобы, прибыла какая-то дивизия легионов. Одновременно с этим в районе Рогатина обнаружился 14-й полк 7-й бригады 4-й пехотной дивизии, что позволяет заключить о переброске в указанный район из района Жолкева полностью названной бригады, вместе с тем поступили глухие указания на присутствие

во Львове 8-й польской пехотной дивизии, ранее действовавшей на северном польском фронте и якобы тоже предназначенной для переброски в Рогатинский район.

Район Днестра

1. Общий обзор действий противника

Успешное форсирование р. Днестра в районе Нижинова в последних числах августа и дальнейшее наступление частей украинской армии Генерала Павленко на Подгайцы рядом наших контрударов было ликвидировано, и части украинской армии в первых числах сентября вынуждены были вновь выйти за Днестр, где заняли правый его берег от Журавно до Буковинской границы.

Усиление поляками Стрыйского направлення вводом новых частей повело за собой сдвиг украинских частей на юг, в результате коего левый фланг украинской армии сдвинулся к Галичу, где его й застает конец отчетного периода.

2. Изменения в группировке противника

После неудачной попытки форсировать Днестр и с очевидным намерением вновь ее повторить украинское командование к концу расматриваемого периода сосредоточило части украинской армии в виде трех групп со слабыми промежутками между ними: 6-ю й 1-ю дивизии – район Галич–Езуполь, в районе Нижниов–Тлумач – 3-ю и 4-ю дивизии совместно с 1-м Кубанским кавалерийским полком и в районе Обертынь – части 2-й и 5-й дивизии; в резерве за средней группой, по-видимому, находится Особая кавалерийская дивизия.

Необходимо отметить также появление на крайнем правом фланге украинской армии в районе Городенка польских частей – 4-го пограничного полка и какого-то 45-го галицийского, сменивших в указанном районе 5-ю украинскую дивизию.

В результате указанной перегруппировки фронт украинской армии рассматриваемого периода сократился до 60 верст, т. е. почти вдвоє по сравнению с тем фронтом, какой занимала указанная армия в начале сентября.

Учет сил противника

За рассматриваемый период на Польско-Украинском фронте приняты на учет: 8-я бригада 4-й польской пехотной дивизии, 11-я Познанская кавалерийская бригада, 2-я запасная уланская бригада, 230-й пехотный полк невыясненного высшего соединения, бронепоезд «Стефан Баторий» и условно 7-я бригада 4-й польской пехотной дивизии. Снята с учета 13-я польская пехотная диаизия, как переброшенная на Холмское направление, и бригада 11-й польской пехотной дивизии, условно принятая на учет в предыдущий отчетный период, как ничем не подтвердившая своего присутствия на Польско-Украинском фронте.

В итоге перечисленных выше изменений в группировке сил противника на Польско-Украинском фронте численность его за рассматриваемый период повысилась примерно на 3000 штыков й 2000 сабель, причем в данном случае не учитывается численность 8-й дивизии й какой-то дивизии легионеров, присутствие коих на Львовском направлении нуждается в поверке...

Общий вывод

Наблюдающееся усиление сил противника на Польско-Украинском фронте, в частности на Стрыйском направлении, наводит на мысль о намерении польского командования перейти к крупным активным действиям с целью отбросить нас к старо-австрийской границе, причем можно допустить, что сущность предстоящих операций противника сведется к главному удару на Тернополь с одновременным форсированием Днестра...

Гражданская война на Украине. — Т. 3. — С. 492—496.

№ 365
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО УРЯДУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ СТЕПАНА ВИТВИЦЬКОГО ПРЕДСТАВНИКОВІ В БЕРЛІНІ ЄВГЕНУ ЛЕВИЦЬКОМУ ЩОДО ПЕРЕМІЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

20 вересня 1920 р.

До Високоповажного Пана
Дра Євгена Левицького
Представника ЗУНР

В таборі Pr. Holland інтерновано 13 укр. стрільців, яких спис Вам в прилозі пересилається, та які відносяться із просьбою, аби їх визволено та переслано до Галичини зглядно ужито їх як робітників по фабриках.

Тому що для всіх галицьких полонених і збігців утворено табор в Райхенбергу, на Чехо-Словаччині, зволите постаратися у німецького Уряду та чеського посла в Берліні, щоби сим стрільцям дозволено на переїзд до чеського табору в Райхенбергу, причім буде Вам повернений видаток, який будете мусіли понести по причині коштів транспорту і допомоги поодиноким стрільцям.

Уповноважений для справ закордонних Державний Секретар

ЦДАВОУ, ф. 3698, оп. 1, спр. 6, арк. 3. Машинопис. Оригінал.

№ 366
НАКАЗ КОМАНДУВАННЯ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ ПРО НАСТУП І ЗАКРІПЛЕННЯ НА КОРДОНІ ЗІ СХІДНОЮ ГАЛИЧИНОЮ

23 вересня 1920 р.

Командарму 14-й. Копия Главкому, командзап,
командарму 1-й Конной
и командарму 6-й.
Только Главкому, командзап

Харьков, 23.IX.

Общая обстановка, особенно на польском участке Правобережной Украины требует большого напряжения сил и удержания в наших руках галицийской границы. Приказываю: самыми решительными действиями правофланговых частей армии в тесной связи последних с левым флангом 1-й Конармии отбросить противника за Горынь, а на остальном участке армии восстановить утраченное положение на линии р. Збруч.

О полученных и отданных распоряжениях донести.

№ 1020/сек/5658/оп

Командюгзап Егоров
Член РВС Гусев
Наштаюгзап Петин

Гражданская война на Украине. – Т. 3. – С. 518.

№ 367
РЕФЕРАТ ПОРУЧНИКА Я. ПАСТЕРНАКА «ІСТОРІЯ ВІЙСЬКОВОЇ ГРУПИ ГЕНЕРАЛА-ЧЕТАРЯ АНТОНА КРАВСА (25 серпня – 10 вересня 1920 р.)»

23 вересня 1920 р.

Приказ генерал-четара Кравса до всіх Галичан Армії ОМЕЛЯНОВИЧ-ПАВЛЕНКА опустити ряди Дієвої Армії УНР та зачати самостійне житє творячої ся зараз Укр. Гал. Армії, вийшов в Ясенові Пільнім коло 6-ої години пополудня 25/8. 920. (Команда групи генер. Кравса – Наказ ч. 2). Приготовані курієри роз'їхались негайно після одержаня єго по всіх частинах петлюрівської Армії, так що прим. вже о 6.45 год. вечером доручено єго отам. Волощукови, на якого руки прийшов він для всіх Галичан 5-ої херсонської стріл, дивізії. Ту в Городенці застав він слідуючу ситуацію: в районі дивізії (від с. Незвиско до с. Городниці включно) займала ліве крило відтинку дивізії польська частина (вартовий курінь 4/17 під кмдою сот. Ніжинського), середний відтинок 1-ша стріл, бригада під командою сот. Баковича, а праве крило знов польська частина (одна сотня 4/IV куріня і друга 6/IV куріня) – після зміни послідної (4-ої) ескадрони 2-го кінного полка сот. Ярого вечером попередного дня (24/8) польською пішою сотнею. Цілий кінний полк супроти сего в запасі (команда в Городенці), батерія сот. Зубрицького на позиції в Незвисках, – стрілецька бригада сот. Баковича (всего 75 багнетів) лише заставами на позиції; єї команда в Королівці-Олійовій, – запасна бригада в Кулачківцях, інтендантура на стації у Гвіздци.

В дусі наказу військам Дієвої Армії УНР ч. 155 видав полк. Долуд вечером 25/8 операт. наказ по херсон. стріл. дивізії ч. 42 для перегрупованя частин до загального наступу Дієвої Армії УНР вчасним ранком 26/8. Згідно сего наказу мав зібратись цілий кінний полк до 24 годин 25/8 в Незвисках, куди вибрався полк. Долуд особисто з отам. Волощуком пів години після одержаня Волощуком наказу генер. Кравса. До наміреного відїзду на позицію мав сей посліжний спромогу подати одержаний наказ до відома лише кількох старшин, між ними

сот. Куріці і пор. Пастернакови, яким поручив дальше повідомленє усіх старшин.

Мимо того, що вже три дни тому (22/8) запало було рівнозвучне рішене на нараді вибраних старшин в Ясенові Пільнім, не подавано єго зі зрозумілих причин до відома ширшого балакливого загалу і приказ генер. Кравса заскочив тепер зовсім несподівано переважну часть старшин-Галичан; не згадуючи вже про стрілецтво. Загальна констернація невтаємничених до тепер, їх нерішеність, обава перед непевною будуччиною та скрупули політично незорієнтованих супроти «нової зради» устали доперва з появою на улицях міста відділів 2-го кінного полка, які ствердили переводженє вже в житє наказу ген. Кравса, та після підложеня загального наступу командою Дієвої Армії через рясний дощ до ранку 27/8 спішили тепер явно на збірку до Глушкова (3 км на полуднє від Городенки), звідки мали вирушити через Ясенів пільний в дальшу дорогу на полудне.

Заторохкотів тепер віз за возом по битім гостинци на Стецову—Снятин і на збірку до Ясенова Пільного рушила з Городенки команда міста, полевий суд, санітарна летучка, штаб дивізії і пять ескадрон кінного полка з обозом (1-а, 2-а, 3-а, скорострільна і булавна); 4-а ескадрона, що була вже після нового приказу ч. 42 з батерією на позиції в районі Незвиск, прилучилась підчас походу до стріл. бригади сот. Ваковича, який через Тишківці—Гвіздець прямував на Ілинці, а тою самою дорогою вирушила до Ілинець вкінци і запасна бригада, гарматна бригада та інтендантура.

Після довшого перестанку в Ясенові пільнім та невдатної проби полк. Долуда з повстанським відділом отам. Шепеля завернути Галичан з дороги вирушили зібрані там частини коло 2-ої год. попівночи в дальшу дорогу і через Стецову—Белелую—Видинів—Княже—Джурів приїхали на нічліг до Рожнова. Перед мостом розложився табором цілий обоз (понад 200 возів), а в самій місцевости частини групи. Сюди приїхав також генер. Кравс і отам. Льонер (перший з Ілинець, другий з бригадою сот. Баковича).

Після зложеня штабу «групи Кравса», при чім команду групи обняв полк. Вольф, а ген. Кравс застеріг собі головну команду на случай з'явленя ся ще кількох галицьких груп, ложного аляр-

му (60 Поляків автомобілем з Коломиї), та стрічі кінного роз'їзду в напрямі Косова з Поляками, рішено наступати слідуючого дня на обсаджений Поляками Косів (1 курінь?).

Дня 27/8 вже підчас дальшого походу вислано передом до Косова як парляментара сот. Микитку з поданєм до відома польських властий власного наміру (перемарш через місто як нейвтральна частина) і з жаданєм цілковитої невтральности зі сторони Поляків та зложеня оружя для запевненя свобідного перемаршу Укр. Гал. військової групи через Косів в полудневім напрямі.

Не згодився на зложенє оружя польський комендант Косова майор Павловський, а команда групи, знаючи добре перфідність Поляків та їх спосіб додержування умов з Українцями, рішила наступати тепер оружною силою на місто. На борзі зорганізовано старшинський півкурінь під командою сот. Станіміра і видано коло 9 години слідуючу устну диспозицію:

1) старшинська сотня сот. Кравця враз зі скорострільною ескадроною чет. Руменовича Івана та ще одною ескадроною наступає як головна вдарна сила вздовж гостинця;

2) друга старшинська сотня сот. Альтшілєра з одною ескадроною замикає дорогу до Кутів, веде розвідку в напрямі на се місточко і допомогає лівому крилови наступаючих на Косів части;

3) одна ескадрона має як найскорше осягнути дорогу до Пістиня, посуваючись нею заняти село і через Шешори—Брустури—Річку злучитись з полком в Яворові;

4) послідна ескадрона в запасі на гостинци,

5) батерія острілює польські окопи на горбі з хрестом (праворуч дороги) та находячі ся там два скоростріли;

6) обоз (довгий приблизно на 2 км) лишаєсь аж до дальшого приказу на місци (хвіст при виході з Рожнова);

7) відділ сот. Баковича лишаєсь як задна охорона поза обозом;

8) головною річию при сім наступі можливо найбільша скорість его переведеня, аби не допустити до зібраня Поляками більших сил.

Тепер цофнулись дещо ескадрони і старшинський півкурінь виступив як перший до наступу, який зачався після відданя двох перших гарматних стрілів високо темперованих понад місто.

Першій наступаючий відділ стрінув ся з імпровізованою на улици з двох возів сіна запорою, якої однак ніхто не боронив і по несповна одногодиннім бою зістав Косів по 11-ій годині перед полуднем занятий, а польська залога в силі коло 200 піхотинців з 2 скорострілами втікла до Коломиї. Ворог стратив притім 5 убитих (в тім пор. Моняк), а з власної сторони поляг оден цивіліст-Гуцул, який орав на поли та показував польські скоростріли.

Розяснені твари та благословеньства звільненого (на жаль лише переходове) від польського ярма населеня витали всюди переможців; всі жалілись на безконечні кривди, знущаня та переслідуваня зі сторони Поляків та питались, чому аж так довго дали ми на себе ждати. Незнали сердеги, що ми лиш промощуємо собі дорогу на вигнанє в далеку чужину, а визволене їх поки-що в невідомих руках та в далекій ще будуччині.

Рівночасно стрінулась ліва бічна охорона групи (кінна сотня хор. Винничука) з польською допомогою залозі Косова зі сторони Кутів; по короткім бою взяв хор. Винничук коло 80 Поляків в полон, заняв Кути і прогнав решту Поляків в сторону румунської границі, через яку перепустили Румуни лише кількох з військовою касою, а прочих Поляків приняли скорострільним огнем. Права охоронна ескадрона прогнала ворога поза Пістинь та через непорозумінє вернула назад тою самою дорогою через Косів до полка.

По двогодиннім відпочинку в Косові забрано находячеся в державних будинках оруже та дещо плащів і сухарів з військових магазинів і ціла група, характеристична довженною кольоною возів та ріжнородностию умундированя і узброєня, рушила в дальшу дорогу на полудне. Задержана боєм та втомлена ним група посунулась того дня головною масою лише до Соколівки; старшинський курінь з батерією та одною четою кінноти остались як задна охорона на ніч в селі Город, а головна сила кінноти пішла вперед на нічліг до Яворова. Нічні бічні охорони полишено в Кутах та Пістиню.

На слідуючий день (28/8) було головною задачею групи осягнути як мога скорше район Жабя, в обаві, що ворог може заступити дорогу в дефіле перед Криворівнею. Обава ся показалась відтак злишною, бо більший респект мали Поляки перед

втікаючими з фронту збунтованими Галичанами» – ніж група обаву перед польсько-петлюрівською погонею... Без перешкод дісталась проте головна сила групи коло полудня 28/8 до Жабя, та після розгляненя ся в терені сказалась евентуальна спроба довшого задержаня ся в селі та яка-будь успішна оборона з огляду на терен та свобідний доступ до Жабя зі сторони Косова і Ворохти, зовсім неможливою. Супроти сего рішилась команда групи перевести усіх зібраних Галичан остаточно на чехословацьку територію та поробити відтак усі заходи, аби група прилучена зістала до бригади Вариводи, про якої долю та житє щось позитивного на ділі ніхто не знав.

Для переведеня сего рішеня почалось тепер збиранє відомостий про гірські переходи у населеня Жабя; в результаті показалось, що кромі найліпшої для обозів та артилерії дороги через Ворохту–Ясінє (Коерешмезое) остаєсь одинока для возів дорога через гору Копиляш (1599 м висоти), яка однак вже на румунській території.

Рівночасно зголосила задна охорона з Криворівні, що до Косова увійшли до полудня вже назад Поляки в силі коло 100–150 піхотинців – з ними і Придніпрянці (до 50 юнаків бувшої винницької школи), а кінний полк доніс, що польські стежі з Арджедюзи доходили сегодня до Кривополя перед нами.

Обставина ся приспішила переведенє) рішеня команди в житє і слідуючого дня (29/8) досьвіта вирушила вже група в сторону Ворохти; наміром було опанувати наскоком кінного відділу при скорострілах Ворохтою і знищити там желізниче, телеграфічне і телефонічне полученє з півночию (Делятин–Коломия); головна часть групи мала поки-що задержатись в Арджелюзі.

Та не так склалося, як ждалося, хотяй і не зовсім то несподівано, і групі не стало сили до переведеня свого пляну.

Вислана передом, через Кривополе кінна сотня чет. Панаса та чета старшинської сотні стрінула на східнім краю Арджелюзи сильнійшу ворожу заставу в силі коло 40 піхотинців, а піймані з неї два стрільці зізнали, що сегодня рано прийшов до Ворохти більший транспорт польського війська (2 куріні по 800 чоловік з Двома 15-центиметровими гавбіцами). Одна сотня з сего транспорту мала наспіти вже до Арджелюзи. Супроти сего тепер, що:

1) дорогу загородив більший ворожий відділ, який прогнати група не була в силі,

2) головна боєва сила групи полягла в кавалерії, яка в сім районі була майже не до ужитя,

3) рівночасно загрожувало групі ззаду запертє дороги через посуваючіся вже з Косова на полуднє польсько-юнацькі відділи, рішилась команда групи завернути на місци і пошукати иньшої дороги через Карпати. Через Жабє—Бистрець пустилась була тепер група почасково на Шпиці в Чорногору, та з непроходимої — як показалось опісля — дороги завернула нас після нічлігу отвертим табором в Зеленім в Бистерци учителька-Українка, яка незважаючи на тяжкі для неї наслідки свого кроку на случай, як дійде се лиш до відома Поляків, пожертвувалась прямо для нас і вказавши далеко вигіднійшу дорогу провела групу особисто аж під гору Стіг (1599 м). Зроблено за воєнних часів деревляною дорогою переїхали аж сюди, де прийшлось, однак, переладувавши все майно на коні, розтяглою кольоною драпатись поволи на вершок гірського хребта.

Після нічлігу на Стогу на гірськім проймаючім дощи при палаючих ватрах відїхав 31/8 о 9.30 год. полк. Вольф з отам. Волощуком і пор. Іваном Лисим як парляментар до найблизшої чехословацької команди, а з полудня рушила ціла кольона з гори на угорсько-український бік в долину потока Стогівця, відтак вздовж Білої Тиси до села Луги.

Перед Лугами задержалась ціла кольона і генер. Кравс обняв тепер лично команду групи.

Вислані передом парляментарі стрінули міжтим доперва коло полудня перших жовнірів чехословацької пограничної сторожі в Лугах, які перестрашені стали їх запевняти, що з ніким не воюють, не можуть взагалі боронити якбудь границі (їх 10 на 50 кільом.), та позваляють нам йти куди хочемо. Зазначити однак належить, що не було при тім чеського старшини, який від'їхав був кудись. Парляментарі поїхали кінно дальше до села Богдан де наткнулись на постерунок жандармерії і оден старшина звідси доперпа поїхав до Рахова («Раго») і зателєграфував до висших військових властий про прихід групи і дальші прикази, подаючи притім мильно число людий на 150 000. Чехословацький ряд наказав передовсім розоружити групу і розква-

тирувати єї аж до дальшого зарядження в селах Луги—Богдан. На се зложене зістало все оружє (з виїмкою старшинських револьверів) в станици пограничної сторожі (21 п.) в Лугах і ціла група (з виїмком кінного полка який остався в Лугах) перейшла на кватири.

Слідуючого дня (1/9) відібрані зістали і старшинам револьвери. Чехи однак поводились на дальше дуже чемно і ввічливо з членами групи, узнаючи нас за зорганізовану частину правильної Укр. Гал. Армії, що заявив нам урядово по виясненю справи прибувший о півночи (з 31-го серпня на 1-го вересня) автом з білою фаною вистрашений жупан і повітовий староста (другий Галичанин Українець), які уважали нас зпочатку за продершу ся через Карпати групу червоної Армії.

Слідуючого дня приїхала до команди групи військова чеська Місія, зложена з підполковника Странєка, майора-інтенданта, сотника-касієра, лїкаря і ветеринара. По поновнім виясненю справи узнали і ті нас урядово за правильну частину, яка з оружєм в руках перейшла границю і згідно міжнародних прав буде тепер трактована як зорганізована частина правильної Армії та після обговореня способу і часу транспорту від'їхали слідуючого дня до Рахова. Після того надано депешу до Диктатора зі зголошенєм приходу групи і поданєм єї стану.

Ту згадати належить ще про одну подію, що склалась пополудни 2/9 в Богдан, а іменно прибутє листу від Д-ра Грабара з Ясіня. Вручив єго генер. Кравсови чет. Мандзій з Лугів, який дістав єго там від спеціяльного післанця-Гуцула з Ясіня. Покликуючись на рівнозвучний приказ Диктатора, соціялістичної партії і укр. комуністів, приказав тим листом Д-р Грабар припинити всім зірвавшим з Петлюрою галицьким частинам свій похід з Карпат на Угорську Україну, вернутись назад до Галичини, обсадити Жабє—Криворівню—Ясенів Горішний—Устєріки, а на чехо-словацьку територію нізащо не переходити, бо на приказ антанти Чехи всіх арештують. Рівночасно приказав Д-р Грабар застановити сейчас бій з большевиками, а почати з Поляками, оскілько сила і техніка позваляє, повідомив, що Галицькі частини (?!) проголошують себе «3-ою червоною Армією Прикарпатя» і додав вкінци, що як Галицькі частини поступлять після сих вказівок «Комітету для визволеня Гали-

чини», так Армія збільшиться через доповненє єї утікачами з Чехів і полоненими з Італії.

У відповідь на се письмо подала команда групи Д-р Грабарови тою самою дорогою до відома харчовий стан групи і причину цілковитого єі відвороту з Галичини та заявила, що точно придержуєсь інструкцій Диктатора (ч. оп. 695), сильно квестіонуючи рівночасно співучасть. Диктатора в працях названого «Комітету її для визволеня Галичини».

Ще оден лист прийшов від чет. Гуцуляка, мабуть адютанта Д-ра Грабара, дня 4/9 рано, та оставсь вже тим разом без відповіди.

Дня 3/9 пороблені зістали всякі приготовання до подорожі, яка мала початково вести до «Варанно», віддано на категоричне жаданє Чехів понад 7 міліонів гривен за квітом чеському майорови-інтендантови та передано за квітом все оружє (620 крісів, 49 штиків, 164 шабель, 62 револьвери, 30 скорострілів, 21 809 патронів). Стан групи виносив тепер 7 булавних старшин, 210 старшин, 711 стрільців, в тім Придніпрянців; 14 старшин, 3 урядовці, підстаршин і стрільців, 645 коний, 3 полеві кухні, 42 вози і 2 брички.

З огляду на трудности в прохарчованю поділено цілу групу на час транспорту на 3 части:

1) піший транспорт (181 старшин, 311 стрільців, 32 жінки) під командою полк. Вольфа,

2) перший кінний транспорт (18 старшин, 200 козаків, 322 коні, 21 возів, 1 повозка, 1 кухня) під командою полк. Стефанова,

3) другий кінний транспорт (18 старшин, 200 козаків, 333 коні, 18 возів, 1 повозка, 1 кухня) під командою сотн. Ярого.

Піший транспорт і перший кінний відійшов 4/9 до Рахова, звідки кінний транспорт відійшов того самого дня до завагонованя ся на стацію Густ етапами Бочків–Тересва–Течево, а піший завагонувався 5/9 на стації в Рахові і прибув через Чап–Кошиці–Іглаву–Попрад–Берно дня 10/9 рано до Ліберце (Райхенберг) в «Укр. Робітничий Табор».

Генер. Кравс лишився був при послiднім транспорті, і їдучи з ним через Бочків довідався там від чеських властий, що на вістку про вломанє ся на чеську територію 150 000 большевиків,

за яких нас початкове мали, відмовив послуху оден недалеко стаціонований румунський полк, а до Мармарош–Сиготу стягнено цілу румунську кавалерийську дивізію.

Оба кінні транспорти задержались довший час в Чап для передачі 645 коний, 42 возів і 3 кухонь та доси ще в табор не наспіли.

23 вересня 1920

Пор. Я. Пастернак, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 4451, оп. 1, спр. 1, арк. 4–9. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 368
ТЕЛЕГРАМА ЧЛЕНА РВР ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ Р. І. БЕРЗІНА З КИЄВА ЧЛЕНУ РВР 14 АРМІЇ В. ЗАТОНСЬКОМУ В ХАРКІВ ПРО ПОШУК ВІЙСЬКОВИХ ЕШЕЛОНІВ З ГАЛИЧАНАМИ

24 жовтня 1920 р.

1) В течении дня добивался выяснить где находятся эшелоны галичан, но никто нам не мог это сообщить, ни НачВОСО 12, ни УпВОСО фронта.

2) При галбригаде открыть учебную команду в дивизионном масштабе, а потом развернем как курсы. Обратите внимание на политработу.

3) Шифр конгресса не имею.

4) В Харькове предконферентные брожения. На харьковской губкоференции был большой бой, в результате которого выбран коалиционный губком. Оппозиция имеет меньшевицкий оттенок. В общем, усталость и политическое затишье, так как все внимание приковал к себе Врангель. На счет армий и фронтов еще пока все по старому, только необходимо чистить тылы армий, увеличить на счет их строевой состав.

Член РВС ЮЗ Берзин

ЦДАВОУ, ф. 2, оп. 1, спр. 645, арк. 48. Телеграфна стрічка. Оригінал.

№ 369
ТЕЛЕГРАФНІ ПЕРЕГОВОРИ УПОВНОВАЖЕНОГО ПРЕДСТАВНИКА РВР ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ ІВАНА СІЯКА З ГОЛОВОЮ РАДНАРКОМУ УСРР ХРИСТІАНОМ РАКОВСЬКИМ ЩОДО РЕЗУЛЬТАТІВ РОЗСЛІДУВАННЯ СПРАВИ «ЗРАДИ» ЧУГА

29 жовтня 1920 р.

Для твр. Раковского даем. У апарата твр. Сияк. Здравствуйте, я сейчас с комиссией в Киеве. Комиссия, объехав 44-ю дивизию 12-й армии и 45-ю Конармии, собрала всевозможные материалы относительно мятежа галчастей. То есть Первой й Второй галбригад. Ввиду передвижения дивизии было очень затруднительно настигнуть дивизии и потому только теперь комиссия справилась с материалами двух бригад. Теперь предстоит нам поездка еще в 41-ю дивизию 14-й армии, где была Третья галбригада. Пока не знаем место расположения этой дивизии й штарма 14. На основании этого материала, который имеется уже у нас относительно двух первых галбригад можно заключить, что организованого перехода галчастей на сторону прка не было совсем. Первая галбригада выдержала наступление поляков на нашей стороне вплоть до своего распада. Во Второй бригаде, где был центр событий, была только неорганизованная попытка галицкого командного состава воспользоватся переходом Второй бригады из 45-й в 45-ю дивизию и приготовить себе плацдарм для развертывания воен. действий против Красармии вместе с повстанцами Шепеля й Тютюнника, но соглашения с поляками не было. Масса галстрелков к этой попытке совсем не причастна, при первом нажиме красных частей разбежалась. Поляки перешли в наступление на участке бывшей Второй галбригады только через два дня после мятежа. Всех галичан разоружено й переведено в польские концентрационные лагеря. Тыловые галчасти к этим событиям на фронте совсем не причастны. Второе. Я слышал здесь о том, якобы товариш Конар привез из Галоргкома из Москвы разрешение относительно формирования новой Галицкой Красной Армии

из остатков бывших галбригад и бывших галицких военнопленных. Сколько в этом истины и как быть теперь комиссии относительно того решения? Третье. В связи с наступлением на Югзапфронте и блистательном продвижении Конармии Буденного является теперь очень актуальним галицкий вопрос. Конармия со времени занятия Ровно стала на высочине – бывшей галицкой границе. Считаю чрезвычайно нужным воспользоватся этим моментом для подготовления восстания в Галичине, в тылу польско-галицийского фронта, например, способом рейда небольшой кончасти из Конармии по направлению Луцк–Сокаль–Львов–Стрый–Дрогобич–Карпаты в глубокий польско-галицкий тыл. Такое военное предприятие вызвало бы сейчас в Галичине рабоче-крестьянское восстание, порчу желдорог и ломку польского тыла. С этой целью надо воспользоватся, например, украинскими кубанскими полками Конармии и остатками галичан, которые сохранились, числом около пятьсот человек, 44-й дивизии. Четвертое. В случае вашого соглашения, соглашения штаба фронта й ЦК партии нашего предложения, предлагаю использовать меня для этой цели. В деталях: призначить меня особоуполномоченным для галдел от имени Реввоенфронта и ЦК партии при штабе Конармии, с целью создать там кадры из галичан й украинских частей Конармии и в тесном соглашении с командованием й оперативным штабом Конармии продвинуться в подходящее время в рейд на Галичину. Разрешить мне избрать для себя сотрудников из галичан, как партийных товарищей, пребывающих сейчас в Киеве или даже в Харькове, на случай, когда б выработка плана затянулась в центре, и из военных при штадиве 44. Из партийных товарищей было бы очень желательно, чтобы поехали вместе товарищ Устианович из Киева и твр. Баран из Харькова. Кроме того было б нужным ввести нас, как меня, так и твр. Устиановича немедленно решением ЦК партии в члени Галоргкома, чтобы мы являлись официальными представителями партии для работы в Галичине. В конце, нужны были бы для этого предприятия большие денежные средства, примерно около 2–3-х миллионов рублей в валюте, имеющей ход в Галиции, то есть крон, гривен и карбованцев. Детальная выработка плана должна быть возложена на оперотдел штарма конного в соглашении с штармом 12 и 14 под контролем штафронта. Я являлся бы только испол-

нителем продуманного, приготовленного в деталях плана. Но время не медлит, надо с тем спешится. Пятое. В случае откомандирования меня в Конармию прошу прислать на моє место членом комиссии штарма 14 товариша Палиева, члена Галоргкома из Харькова, или возложить мои права и обязанности на моего теперешнего секретаря твр. Биляча, который в курсе дела и здесь вместе со мной. Кончил! Жду ответа!

(Раковский) Вопрос о формировании новой Галицийской Красармии ими не решен. Ваше предложение о рейде будет обсуждено. Конар выезжает с группой работников в Киев. Кроме 500 галичан 44-й дивизии не имеются ли другие сохранившиеся галчасти в армии? В 45-й дивизии нет ничего, нет никаких галчастей. Возможно, что будет еще в 14 армии, о чем имеются пока только неопределенные слухи, например, передают о целых галбатареях с галицийским красноармейским составом и комсоставом здешним в технических частях, и распыленных галичанах конных и ПДНХО. Хорошо. Досвидания, Раковский

(Сияк) Что мне делать? Ждать ли мне в Києве вашого ответа и приезда твр. Конара или ехать с комиссией в 14-ю арм.?

(Раковский) Если поездка в 14 не задержится долго, уезжайте.

(Сияк) Досвидания, сделаю как будет лучше, чтобы не замедлить возвращение Киев, где РВС 12. Жду вашего ответа. Досвидания, всего хорошого.

(Раковский) Значит вы пока едете в 14-ю?

(Сияк) Пока не знаю еще места пребывания штарма 14. Когда узнаю – решусь. Если будет далеко, останусь в Киеве и вышлю с комиссией твр. Беляча. Передам вам об этом немедленно запиской прямому проводу соглашение штаб 14 на ст. Рахны и немного южнее Винницы

(Раковский) Когда возможно будет проехать и возвратится?

(Сияк) Через неделю.

(Раковский) Спешите! И сможете вернуться вовремя. Все.

(Сияк) Хорошо, еду. Возвращусь Киев поскорей. Досвидания. Жду положительного ответа. Сияк.

ЦДАВОУ, ф. 2, оп. 1, спр. 645, арк. 54–56. Телеграфна стрічка. Оригінал.

№ 370
ЗВЕРНЕННЯ ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА «ДО ВІЙСЬКА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ» З НАГОДИ ДРУГОЇ РІЧНИЦІ ПРОГОЛОШЕННЯ ЗУНР

1 листопада 1920 р.

ДО ВІЙСЬКА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ!

По довгих літах великої війни, яка велась на східно-галицькій землі і безпримірно її винищала – здвигнувся наш народ два року тому до збудування власної держави і опираючись на праві самоозначення, при помочи власної армії, обняв владу на своїй землі.

Дня 1 падолиста 1918-го року у Львові і по цілій Галичині і Буковині замаячіли жовтосині українські прапори, цілий наш край разом зі столицею діждався свого українського війська і власного українського правительства. Та вже в самім почині істнування західно-української держави, мусіла вона серед тяжких боїв боронити свого істнування проти відвічного ворога Польщі, котра нехтуючи загально признаний принцип самоозначення, що її самій дав життя, пішла на нас заборчою війною.

Відтята від цілого світу видержала чотиримілiонова галицько-буковинська вітка великого українського народу через девять місяців боротьбу з двайцятьміліоновою Польщею, яка сама не могла побороти хоробрости, з якою український стрілець боронив своєї держави. І треба було аж свіжо привезеної зі заходу і там визброєної наймодерніщим оружям армії Галлєра, щоби перемогти перетомлене і недостаточно заосмотрене галицьке військо. Одначе і ця галєрівська польска армія ведена чужими фаховими старшинами, булаби не перемогла хоробрих українських військ, – колиби вони були мали потрібну скількість стріловини. Доказом цего є останний український наступ на галицькій землі, який зумів загнати Поляків від Збруча аж під Львів.

І нині в дволітню річницю проголошення нашої самістійної західно-української держави і початку боротьби за удержання нашої самостійности, треба перебіг подій послідних двох літ мати пильно перед очима. Все пережите повинні добре собі при-

гадати ми всі, щоби ані на хвилю не захитатись у вірі у власну силу, справедливість і побіду нашої святої справи.

Не може пропасти народ, який в найтящих обставинах, заскочений в самім почині переведення організації своєї нової держави польським наїздом та незаосмотрений у все потрібне до ведення модерної війни, виказав тільки любови до своєї держави, тільки сили і самопожертвування, – видав і удержував довгий час лишень своїми силами таку армію як наша. Адже ця армія і по своїм переході за Збруч, відірвана від землі своєї блищої Батьківщини, доказала чудес хоробрости і була взором карности і культурности, була сіллю нашої української землі.

Ніяке геройство і ніякі жертви не пропадають марно, а тим більше не пропадуть вони і тепер в часі загального пробудження народів цілого світу. Неможливо навіть собі уявити, щоби в нинішню добу, коли і найменші народи Европи вибороли або осягнули для себе свободу, Галицька Україна, частина сорокміліонового українського народу, зі всіми багатствами своєї землі і таким великим засобом національної свідомости і державного виховання, чого виразом геройська боротьба Галицької Армії, єдність у внутрі її, взаїмне зрозуміння себе старшин і стрільців, котре удержало армію навіть в найтящих для неї хвилях, щоби ця Галицька Україна могла остати в чужім ярмі. Про це сумніватись моглиби лише малодухи, котрим хвилеве нещастя притьмило ум.

В дволітню річницю нашої державної самостійности кличу до Вас, старшини і стрільці західно-українського війська: Не піддавайтеся малодушності! Кінець імперіялістичним забаганкам нахабної Польщі прийде незабаром, а з ним і день висвободження нашого Рідного Краю. В дволітню річницю нашої боротьби за свободу нашого народу і краю згадаймо тих, що поклали свої голови в тім бою з чужими наїздниками. Згадаймо їх не тільки пустою згадкою, але і поглубленням в собі ідеї боротьби за свободу Рідного Краю, поглубленням ненависти до ворогів, завзяття і витрівалости до дальшого бою, почуття жовнярського обовязку і карности, погорди для всіх тих, що захоплені чужими нам течіями, забуваючи свій поневолений народ йдуть служити всяким блудним світилам, які так само погаснуть, як скоро розгорілися.

В твердім довірю до себе, до своєї щирої і безкорисної праці і саможертви для добра і свободи Рідного Краю, до справедливости нашої справи і до свого рідного Уряду – сильні духом, карні і здисціпліновані ждім хвилі, коли прийдеться нам знов вступити на свобідну від ворога святу Галицьку Землю.

Сьогодня ми розсіяні по чужині, користаючи з гостинности великого чеського народу, забираючи наші сили і організуючися, святкуємо велику річницю початку нашого бою за свободу – з сильною вірою, що незабаром зможемо її святкувати на рідній землі, як її правні господарі.

Працею, карністю, вірою в побіду і витревалістю добємося місця у вільній сімї народів Европи і своєї самостійної Держави.

Париж, з кінцем жовтня 1920-го року

Євген Петрушевич, в. р.

Український голос. – 1920. – 1 листоп.

№ 371
ЗВІТ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКОГО РОБОЧОГО ТАБОРУ ІНТЕРНОВАНИХ ВІЙСЬКОВИКІВ У ЛІБЕРЦІ

4 грудня 1920 р.

Звіт команди Укр. Роб. Табора
Зложений після даних паном ст. Льонером точок:

До точки 1.
Стан Головної книги Укр. Роб. Табора в Ліберці.; з дня 30/XI.

Старшин:
1 генерал,
2 полковників,
11 отаманів,
57 сотників,
154 поручників,
164 четарів,

Стрілецтво:
12 бунчужних,
40 бул. десятників,
57 підхорунжих,
59 старшин десь,
77 десятників,
76 вістунів,

120 хорунжих,
1 пол. духовник,
9 військ. урядовців,
519 разом.

30 стар. стрільців,
604 стрільців,
3 пов. вахтм.,
5 вахтм. 1 кл.
10 -//- 2 кл
15 віце вахтм.,
988 разом.

Жінок:
61

Дітий:
26

До точки 2.

Цивільних інтернованих в таборі нема.

До точки 3.

Дійсний харчовий стан Укр. Роб. Табори дня 30 падолиста 1920:

Старшин:
1 генерал,
2 полковників,
11 отаманів,
49 сотників,
141 поручників,
149 четарів,
111 хорунжих,
1 пол. духовник,
8 військ. урядовців,
473 разом.*

Стрілецтво:
8 бунчужних,
27 булавних
50 підхорунжих,
33 стар. десятників,
48 десятників,
54 вістунів,
19 стар. стрільців,
358 стрільців,
3 пов. вахтм.,
5 вахтм. 1 кл.,
10 -//- 2 кл.,
15 віце вахтм.,
625 разом.

Жінок:
61

Дітий:
26

*Втім находить 9 старшин відкомандированих з Укр. Бригади в Нім. Яблоннім, які є ведені в головній книзі тої Бригади (Запасний Кіш), а саме: 1 отаман, 3 сотників, 2 поручників, 2 четарів і 1 хорунжий.

До точки 4.

Тим сами находить ся поза табором:

Відкомандовані старшини:

4 сан. старшини (гарнізонова лічниця Ліберець)

2 старшин в Годовіні (Гедінг) (Команданти роб. партії)

3 старшин в Терезині (Команданта роб. партії)

2 старшин в Лисі над Лабою (Команданти роб. партії)

33 старшин хорих в лічници в Ліберці з того найбільша часть венерично хорих.

Старшини на відпустці:

Відкомандоване стрілецтво:

2 стрільців, як чури при чол. команді табора,

6 санітетів в гарнізоновій лічниці,

7 стрільців роб. партії в Хототові,

100 стрілецтва роб. партія в Годоніні,

123 -//- -//- в Терезині,

77 -//- -//- в Лисі над Лабою,

2 стрільців на відпустці,

45 стрілецтва хорих в лічниці,

З а м і т к а: Крім тут наведених, яких ведеться в харчовім стані табора, повнить ще при чсл. 44 п. п. службу 40 стрілецтва (харчі побирають в таборі).

На наукових відпустках поза Ліберцем не перебував ніхто, тому бо до сеі пори М. Н. О. не видало позволення.

До точки 5.

Команда табора:

Командант:	От. Мацейович Маріян,
Прибічник:	Пор. Світлик Варлаам,
Перзональний референт:	Сот. Куріца Гриць,
Евіденцийний старшина:	Пор. Дацків Антін,
Таборовий Лікар:	Сот. лікар Др. Чабак Богдан,
Полевий духовник:	О. Кривуцкий Мирон,
Військ. Прокуратор:	Пор. Яворський Володимир,
Нач. Військ. Суду:	Сотник Устянович Володимир,
Розвідчий Відділ:	Четар Вислоцкий Іван

Зарядча Комісія:

Предсідатель:	От. Мацейович Маріян,
Нач. рах. канц.:	Рах. четар Мартинюк Рудольф,

Харчевий старшина: Хор. Пик Володимир,
Складовий старшина: Четар Рибак Іван,

Заряд Будинків:
Предсідатель: От. Мацейович Маріян,
Зарядчик: Четар Снилик Денис,
Таборовий архів: Пор. Пастернак Ярослав.

До точки 6

І. Курінь
Командант: Пор. Гринів Михайло
Прибічник: Четар Пелех Іван;

1 сотня
Командант: Пор. Лащукевич Яків,
8 старшин,
89 стрілецтва;

2 сотня
Комендант: пор. Кернякевич Сидір,
11 старшин,
95 стрілецтва;

3 сотня:
Командант: Пор. Чорнописький Теодор,
3 старшин,
100 стрілецтва.

І. Запасна Сотня:
Командант: Отаман Дибуляк Михайло,
240 старшин,
86 стрілецтва,
32 жінок,
17 дітий.

ІІ Курінь:
Командант: Сотник Рудницький Іван,
Прибічник: Четар Корецкий Степан,

4 сотня:
командант: сот. Староселець Михайло,
4 старшин,
83 стрілецтва;

5 сотня:
командант: пор. Ваванкевич Олекса,
4 старшин,
103 стрілецтва,

6 сотня:
командант: пор. Шуменович Степан,
4 старшин,
97 стрілецтва.

II Запасна Сотня:
Командант: Сотник Олексин Андрій,
221 старшин,
103 стрілецтва,
18 жінок,
3 дітий.

До точки 5.

Відділ Державної Жандармерії:
Командант: сотник Козак Іван,
6 старшин,
33 стрілецтва,

Булавний Відділ:
Командант: сотник Лавецкий Теодор,
11 старшин,
111 стрілецтва,
7 жінок,
4 дітий.

Під зглядом екон. адмін. творять:

I Курінь, I Запасна Сотня і Булавний Відділ оден підвідділ. Економ. адмін. службу веде сотник Лавецкий Теодор.

II Курінь, II Запасна Сотня і Відділ Державної Жандармерії, другий економ. адмін. підвідділ, службу веде поручник Бойчук Ярослав.

Зарядженє це було потрібне, тому бо тут старшини не побирають поборів і тим самим не можуть ручити своїми поборами за бездоганне ведденя економ. адмін. служби.

Сотник Лавецкий Теодор і пор. Бойчук Ярослав зістали в тій цілі відкомандовані з Укр. Бригади в Нім. Яблоннім.

До точки 6.

З названих підвідділів находять ся 3 сотня I Куріння на роботах в Годоніні. 4 і 5 сотня II Куріня на роботах в Терезині. 6 сотня на роботах в Лисі над Лабою.

Решта підвідділів находить ся в таборі.

Люди з 4, 5 і 6 сотні, які зістали відіслані з роботи ізза хороби та інших причин до табора зістали на разі приділені до II Запасної Сотні, пока не вернуть їх підвідділи.

До точки 7.

Зміни в сотні в протягу місяця падолиста:

Прибуло:

Зі східної Галичини:	9 старшин,	2 стрільців (Галичани)
	2 -//-,	1 стрілець (Наддніпр.)
з польського полону:	18 -//-	10 стрілетцтва,
з Відня: з відпусток,		
з роб. парт.		
і з лічниці:	30	158

Відійшло:

до лічниці:	12 старшин,	21 стрілецтва,
на відпустки:	18 -//-	8 -//-
втікло:	4 -//-	9 -//-

До точки 8.

А) Гроші:

Старшини: 1) Укр. Бригади після наказу чсл. М. Н. О. ч. 27110 (през. військ. 1920) Гажа, поготівний додаток, чурове, перехідне, після бувших австр. вимірів, харчове зараз 4 кч. 90 сот. денно, хлібове 70 сот. денно, дорожнечий додаток 10 кч. денно, переходове кватирове 3 кч. денно, в літі. 2 кч.

2) В таборі: від 26/XI с. р. 50 сот. денно на основі наказу М. Н. О. ч. 455976/VI-29 з 8/XI.1920 старшини, які повнять яку небудь службу одержить 3 кч. денно (дозвіл ще не наспів):

3) Вартова сотня в Терезині на час сповнення своєї служби належності як під I (наказ М. Н. О. ч. 458433/VI-29) з 13/XI. 1920.

4) Прочі на робітничих партіях о скільки повнять службу для чсл. держави, мають після під 2) цитованого наказу на час

сповнення своєї служби належності чсл. війська, яке працює в таких самих відносинах.

Робітничі партії на приватних роботах одержують винагороду від працьодавців около 10 кч. денно і 50 сот. від військовости.

Стрілецтво:

до 1) належності чол. жовніра згл. підстаршини,

до 2) як старшин,

до 3) як приналежні укр. Бригади,

до 4) як старшини.

Б. Прохарчованє:

В натурі як. чсл. військо згл. дзвінке зараз 4 кч. 90 сот. денно.

В) Натуралії і Сервіс:

630 гр. хліба денно або 63 сотики,

10 папіросів денно за заплатою з власного.

Сервіс після австр. вимірів, до топлива 50% додаток. (дозвіл ще не наспів).

До точки 9.

В таборі находить ся кімната хорих (місце на 30 ліжок). Сан. шефом команди табора є сотник лікар Др. Чабак Богдан.

Тяжко хорих і хорих які потребують спеціяльного лічення, відсилаєсь до лічниці в Ліберці. Рівночасно зарезервував правитель цивільної лічниці в Ліберці одно місце для приналежних до табора, які потребують в ціли цілковитого вилічення ся спеціяльну операцію. В ціли дозволу власної зубної амбуляторії пороблено відповідні кроки у військовій краєвій команді в Празі.

Купіль і дезінфекція відбуває ся по думці наказу М. Н. О. лише раз на місяць. Справлення протез для тут. інвалідів (10) булоби можливе, наколиб Уряд виасигновав на ту ціль відповідну суму (около 40 000 кч.).

В тій справі зістане осібне прохання предложене Військовій Канц. Диктатора.

До точки 10.

В таборі находить ся:

1) Культурно Просьвітний Кружок,

2) Комітет Наглої Помочі,

3) Комітет Армериканьскої Помочі Черв. Хреста.

Культурно Просьвітний Кружок одержав від Уряду на просьвітні цілі 5000 кч., крім сего зарядила команда табора приказом ч. 34 з дня 15/X с. р. 4 т., за згодою всіх старшин слідуюче:

Всім старшинам тут. табора, які побирають повні побори, належить кождого місяця обтягати по 5 кч., старшинам які не одержують повних поборів по 1 кч. на місяць. Гроші пересилаєть на руки скарбника сотника Демчука Осипа.

Всі, які випозичують книжки з більотекі Культ. Просьв. Кружка платять 50 сотиків місячно.

Комітет Наглої Помочі одержав від Інтендантури Укр. Бригади в Нім. Яблоннім 10 833 кч., які зістали зложені з обтягнення старшинам Укр. Бригади в Нім. Яблоннім в висоті 4% нежонатим, 2% жонатим старшина зі всіх поборів, – а саме: за місяць вересень і жовтень.

Дальше одержав комітет Наглої Помочі в Укр. Бригади в Нім. Яблоннім 16 000 кч., які зложено в обтягнення старшинам не жонатим 8%, а жонатим 4% зі всіх поборів за місяць падолист.

Ці гроші зістали передані комітетові яко комітетові фонду вдів і сиріт в цілі уділення зворотних позичок, на довжні справи старшинам Ліберецького табора, які не одержують своїх поборів.

Крім цего відрядила команда табора денним приказом ч. 42 з дня 25/X с. р. точка 19 за згодою всіх старшин, щоби старшинам, які побирають повні побори стягнути кождого місяця по 5 корон, які не одержують поборів місячних по 2 кч.

Комітет Американьского Черв. Хреста виєднав в Празі 52 светери, певну скількість біля для дітий і около 150 пушок кондензованого молока, які то річи розділив комітет між жінки і діти тут. табора.

До точки 11.

Топлива на зиму нема ніякого: приділений К. В. К. уголь наспіває так не регулярно, і в таких мінімальних скількостях, що Зарядча Комісія була змушена закупити дерево яко І місячну резерву по ціні 50 кч. за 100 кг (місячне запотребованє около 120 000 кг). Інтендантура К. В. К в Празі дозволила з огляду на тут підсоння уживати 3 накривал, які з огляду на їх якість не богато помагають.

До точки 12.

Одностроєва господарка крім направки та однострою не існує. Місячні кошта шевсько-кравецькоі робітні около 10 000 кч. Кошта ті тепер підвисшають ся в тому, що одержані з Бригади в Нім. Яблоннім 120 кг. скіри на золі вичерпані, місячне запотребовання около 120 кг. по 140 кч. за 1 кг.

Стан одностроїв крайно нужденний, поліпшить дещо по одержанню, послідно признаних нам військовою канц. Диктатора 200 гарнітурів.

Лихо впливає на стан одностроїв факт, що одержані однострої суть дуже лихої якости (паперові, кропив'яні, і т. д.)

Білє: мало хто посідає 2-гу пару біля. Стан поліпшить ся в слідуючих двох тижнях, по доставі замовлених 1500 добірок біля (без онучок). Гроші на се білє удало ся Зарядчій Комісії через впровадження в блуд Інтендантури КВК в Празі одержати.

Резервових припасів крім кільканадцять пар до направи не надаючих ся черевиків не істнують.

Людям, які находять ся на роботах, мають доставляти однострої чсл. заряди військові однак лиш на час роботи і то сорти такі, які не надають ся до ношення для чсл. війська.

До точки 13.

Порядок денного заняття стрілецтва зазначений денним приказом команди табора ч. 52 з дня 9/XI.1920 т. 23 є слідуючий:

Година 6 передполуднем просоння год. 6 1/2 – 6 3/4 год. вільноручні вправи, 6 снідання, 7 год. кождий відходить до свого занятя (ремісники, ордонанси і т. д.) Стрілецтво, яке не має занятя, збираєть ся по підвідділах до школи, школи держуть дижурний сотенний старшина. Год. 11 обід, від год. 11–2 вільне, від 2–4 курс національного осьвідомленя, після програми виданої через командантів підвідділів згл. відділів. Від год. 4–4 1/2 вправи апелів, здоровлення, голошення і т. д., год. 4 читання приказу, год. 5 вечора, від 5–9 вільне, о год. 9-тій ретре для стрілецтва.

Крім сего відбувають ся в таборі курси неграмотних, число оголошених до тепер учасників 75 стрілецтва. Курс гімназийних натуристів. Учасники старшини і стрілецтво, 59 учасників. Курс матуристів семінарийних 15 учасників.

Військовий вишкіл старшин буде відбуватись після предложеної Військ. Канц. Диктатора Програми.

В таборі створено приватний абіторієньтський курс торговельної академії, число учасників 95 старшин і підстаршин. О призвання цьому курсови права прилюдности, пороблено відповідні кроки в Мін. Народних Шкіл і Осьвіти. Учасники курсу одержали в ціли заплачення I рати шкільної оплати (шкільна оплата виносить 500 кч. на тривання курсу т. є. 6 місяців), від Уряду ЗУНР 6500 кч. Науку ведуть професори, тут торговельної академії.

Крім цего дозволило МНО наказом ч. 56206 (16116). през. вой. з дня 12/X.1920 приналежним до тут. табора студіювати в школах в Ліберці. На основі цего рішення студіюють в місті Ліберці 50 старшин і підстаршин на торговельній академії.

Без відома чсл. команди табора перебувають около 50 старшин на студіях в Празі, в Таборі, та Пшибрамі, які одержали не офіціяльний дозвіл власної команди табора. Офіціального дозволу не можна уділити з огляду на це, бо МНО не видало досі дотично наукових відпусток жадного рішення, і о скілько ту поставило як юнктум признання поборів.

До точки 14.

Дисціплінарні вправи для стрілецтва відбувають після порядку проголошеного до точки 13-тої.

Для старшин не можна створити жадних курсів, поки не одержуть своїх повних поборів і тим самим становиско їх буде ясне і значнійше, тому команда табора є переконана, що не можна від старшин, які одержують 50 сотиків денно і котрих становиско через загальне положеная не є ще ясне жадати повнення служби в такім вимірі як се єсть в Укр. Бригаді в Нім. Яблоннім.

До точки 15.

Приміщення для старшин не є відповідне. Найлутшим доказом цего є, що команда табора була змушена ізза браку відповідних кімнат перешло 300 старшин примістити в спільних бараках. В приділених нам бараках можна тоді перезимувати, коли Інтендантура КВК в Празі признає квантум вугля на час і точно доставить.

Найконечнійшим адаптаціям бараків, в ціли можливого перезимовання ставляє перепони чсл. Заряд Будинків, який не хоче доставляти відповідний потрібний матеріял. З вимівкою, що бараки суть продані, так що я був змушений особисто в тій справі інтервенювати в Будівничім відділі в Празі.

Бараки для стрілецтва є добрі і можна в них перезимувати, тоді, оскільки признане квантум вугля буде доставлене.

До точки 16.

Вихід до міста для всіх приналежних до тут. табора українців є на основі приказу чсл. стацийної команди (приказ чсл. команди табора ч. 290 з дня 19/X с. р. т. 3) дозволений як слідує:

Старшинам в кождій порі дня до години 11 вечером, стрілецтву в порі вільній від заняття (від год. 11 перед полуднем до 2 год: попол. і від год. 6-тої попол. до год 9-тої вечером).

Чури можна висилати до міста лише в вільній порі від заняття, щоби можна потрібне число людий до праці все уживати.

Ордонанси команди табора виходять до міста в часі потреби.

В ціли точного придержування ся того приказу зарядила чсл. команда табора дов. ч. 154/1 з 16/X.1920 слідуючу службу:

Інспекційний старшина в місті (сотник), який має глядіти на стрій і заховування ся старшин в місті, тим якіби в який небудь спосіб заховували ся не відповідно, и то стрій яких, не відповідав би приписам має негайно звернути увагу, на случай не послужу його приказам, зголосити назвиска винних команді табора.

Інспекційний підстаршина в місті (оден старший підстаршина з Від. Держ. Жанд.) має в порі занять уважати на Храцовській улици, щоб стрілецтво не відтягало ся з якої небудь причини від занять.

Чсл. Команда табора уділює в засади дозволи на приватні мешкання старшинам, котрі мають до сего потрібні средства.

Кожний приналежний до тут. табора має легітимацію з сьвітлинкою (стрілецтво без сьвітлинки) підписану власною командою табора і відовану чсл. командою табора, яка уповажнює його до виходу в місто і околицю (передмістє).

До їзди залізницею потрібно окрему легітимацію. Відпустки для старшин і стрілецтва уділює в особливо узасаднених случаях аж до 8 днів чсл. стаційна команда в Ліберці (згл. чол.

команди табора). Відпустка для поратовання здоровля уділює чол. КВК в Празі на основі військового лікарського сьвідоцтва аж до 6 тижднів, довші відпустки і відпустки поза межами чсл. Республіки уділив чсл. МНО. Прохання предкладаєть ся в службовій дорозі (наказ чсл. МНО гол. штаб. орг. відділ 56842 з дня 22/XI.1920). Прохання о відпустки до КВК в Празі згл. МНО лікарського сьвідоцтва і прилога мають бути остемпльовані.

Прохання стемплам за 2 кч., лікарське свідоцтво за 3 кч. Кожда інша прилона 50 сотиків.

В важних справах родинних (смерть, нагле захоровання) можна просити о відпустку телеграфічно, і таке прохання буде телеграфічно полагоджене, о скілько буде оплачена відповідь. Належить однак предложити додатково прохання з урядовим потвердженням що прохання було узасаднено пильне.

Особисті і телеграфічні інтервенції не є дозволені (Приказ чсл. КВК в Празі ч. 114, з дня 24/XI с. р. т. 2. ч. 121746 – особ. т. А).

До точки 17.

Військовий дух між старшинами о скільки можна в загалі про такий говорити, є лихий, і не буде ліпший, так довго, аж одержуть старшини свої побори. Потішування їх що одержуть свої побора, яке треває перейшло 3 місяці і все повтаряє ся зі сторони наших представників не може впливати на піднесення військового духа.

Становиско і поведення деяких старшин до старшин відкомандованих в Укр. Бригади є майже вороже і то лише тому, що одежують свої повні побори а тут. старшини ні. Поступовання і поведення деяких старшин супроти команди табора є доволі дивне і таке, що утруднює в деяких случаях становиско команди табора і бездоганне ведення службового ходу. Це полягає на тім що ці старшини не можуть може не хотять зрозуміти теперішного положення і з ним ся погодити. Не хочу тим сказати, що сі старшини виступають офіціяльно і особисто проти команди табора, є це лише враження команди табора до котрого вона протягом 3 місяців дійшла.

Військовий дух між стрілецтвом: між італійськими поворотцями доволі добрий, між стрілецтвом, яке прибуло з групою ген. Кравса не особливо добре, з його можна вносити, що стрілецтво не було держано як слід їхними старшинами.

До точки 18.

Непорозуміння між поодинокими націями нема, також нема видного непорозуміння між Галичанами і Наддніпр.

До точки 19.

Відносини до населення чи до ческого чи німецкого, є звичайне. Німецке населення відносить ся дуже прихильно, ческа колонія така мала, що не входить в тім случаю в гру. Яких небудь непорозумінь крім случаю оголошеного під тут. дов. ч. 334/2 з 22/XI с. р. Військ. Канц. Диктатора на разі не заходять.

До точки 20.

1) Застановлення большевицкої агітації.

2) Викритє агіторів до армії Врангеля і до сербської армії.

3) Викритє польського жандарма, який перед арештованням втік.

4) Викритє польских жовнірів в таборі між групою ген. Кравса, які зістали віддані до диспозиції чсл. властям.

5) Вислідження донощика о кримінальних вчинках наших старшин, розвідній місії ген. Врангеля в Празі і ціли упоблікування.

6) Вислідження голови черезвичайки зорганізованої комуністами в Яблонецькій Бригаді.

7) Вислідженая печатки Команди I Гал. Корпуса.

8) Викритє старшин маючих більші суми гроша походячих з дуже непевних жерел.

9) Зібрання відомостий о розвідках польських, петлюрівських і розвідчій місії ген. Врангля в Празі.

До точки 21.

Виказ Наддніпряньців:

старшин: 15, стрілецтва: 86, жінок: 6.

До точки 22.

Всі старшини, які прибули з польського полону і частина старшин групи ген. Кравса суть цілковито без біля, однострою і обуви. За 50 сот. денно не можуть собі справити на власний кошт. Стрілецтво є в такім самим положеню. Одержані однострої з Укр. Бригади не вистарчали аби убрати 3-ту часть приналежних до тут. табора, так як це гігієна і одержання здоровля вимагає. Дотично біля одержала команда табора (правдоподібно через переочення) при жаданню гроший відповідну суму, так, що можна було замовити 1500 гарнітурів біля для тут. табора.

Дуже лихе єсть положення жінок і дітий, яких не можна з військових магазинів убрати і їм перезимовання таким способом уменшити. Ерарні гроші на ті ціли зужити не можна. Наведення спеціяльних назвиск не має ціли бо положення всіх єсть рівне.

До точки 23.

Пороблення конкретних кроків в ціли признання старшинам повних поборів і тим самим одержати дозвіл на наукові відпустки.

Приділ однострою, обуви і біля, на цілий стан табора, так старшин як стрільців, як рівнож приділення відповідного убрання для жінок і дітий, (згл. виасигнування відповідної квоти в ціли закупна конечно потрібних річей).

Виасигнування відповідної квоти для справлення протез для тут. інвалідів, що в тут. ортопетичній клініці, є дуже лихке, а у ріднім краю буде ізза браку відповідного матеріялу майже неможливим.

Переведення іменовання тих старшин, яким після обовязуючих приписів іменовання належить ся, бо викликує невдоволення між старшинами, які зістали підчас укр. часів (себто від 1/XI.1920) вже два рази згл. раз іменовані (деякі поза чергою) а старшинами, які через загальне положення довший час не проголошування іменовань згл. через се, що попала в полон, ще австр. часів, як також за укр. часів не були іменовані. Усталення ранг старшин, так, щоби не лучило ся, щоби укр. отаман, який був австр. поручником був зверхником австр. сотника (згл. старих поручників) які через загальне положення згл.

инших причин не міг бути іменований. Дотично загального поведення ся старшин звертає ся увагу на це, що більшість старшин не знає, або не хотів знати, істнуючих приписів, відносячих ся до економ. адмін. служби, що потягає за собою дуже прикрі наслідки, іменно: коли на примір старшина або заряд старшинскої кухні одержить приділ топлива на 6 днів спотребує протягом 3 днів, і коли звертаєть ся йому в даних випадках увагу на приписи, старшини думають, що робить ся їм трудности, з тої причини мають місце лайки у канцеляріях дуже часто, і які повагу старшинського стану безумовно понижають. Помимо частих візвань, до пошанования бараків, помимо звертання уваги, чсл. власти на заподіяні шкоди зажадають відповідні нагороди, так стрілецтво як і старшин на се не реагують, що буде мало дуже прикрі наслідки при зіставлення коштів одержання табора в Ліберци. Одним словом дає ся відчувати не знання приписів старшинами їх пошанования а навіть нарочне не виповнювання і переступлювання.

До точки 24.

Робітничі відділи які находять ся поза Ліберцем не одержали до сего часу жадної похвали від зверхних чсл. властей, противно робітничий відділ в Лисі над Лабою відказав ся від роботи і мабуть в тих днях зістане назад відісланий до табора.

Про це довідав ся командант табора в МНО у референта укр. справ чсл. ст. Драбика який подав до відома донесеня чсл. стацийної команди в Лисі над Лабою про цей случай.

До точки 25.

Чсл. стацийна команда що найменше два рази на тиждень доносить що старшини тут. табора не відповідно заховують ся в прилюдности, переступають дозволені години виходу до міста.

В прочім єсть перша чеська зверхна власть (чсл. команда табора) як видно з поведення ся, висказів коменданта підполковника Ільга з ведення служби в повні задоволена. Мін. Нар. Об. зарядило дня 3/9.1920 власну Зарядчу Комісію складаючу ся з предсідателя ст. Мацайовича і нач. рах. канц. рах. чет. Мартинюка Рудольфа, і тим признала екон. адм. самостійність таборови а то лише тому бо МНО переконало ся о бездоганнім

веденню економ. адмін. служби в Укр. Бригаді в Нім. Яблоннім і тут. таборі.

Взагалі відносять ся чсл. власти до укр. прихильно, крім сот. інж. Клєнкі з чсл. Заряду Будинків з тут. табора який на кождім кроці цілковиті адаптації табора ставляє перепони.

До точки 26.

Обходження ся з хорими в тут. чсл. Запасній Лічници є доволі добре, о скільки хорі свого положення не погіршать, через своє поступовання і поведення.

Належности одержують хорі після чсл. приписів т. є. харч після приписаної дієти і 25 сот. без огляду на степень, папіроси можуть собі купити.

До точки 27.

З чужих агітації в таборі маємо лиш большевицку, агітацію вербовання до армії Врангеля, до сербської армії і приєднювання собі старшин кругами полк. Коновальця.

Власної агітації і пропаганди не ведеть ся ніякої.

До точки 28.

Заряджені судові слідства:

на разі єсть 10 за спроневірення і дезерцію.

Честигідні поступовання 9 за нестаршиньске поведення ся і обидливі вискази старшин, проти своїх товаришів.

До точки 29.

До тут. табора прибудуть в найблизших дня на основі рішення МНО (гол. штаб. орг. від. ч. 57574/орг. з дня 27/XI.20) всі українські підданьці, які переступили в боях теріторію чсл. републики і зістали на Підкарпацкій Русі розоружені.

Можність приміщення в тут таборі є:

для стрільців в необмеженім числі, для старшин відповідного поміщення не ма.

Ліберець, дня 4 грудня 1920.

Командант табора: (підпис)

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 87. Машинопис. Оригінал.

№ 372
ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ДО УРЯДУ БОЛГАРІЇ ЩОДО ПРИЙНЯТТЯ ЧАСТИН ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ, ЯКІ ВІДСТУПАЮТЬ

28 грудня 1920 р.

До Високого Уряду
Королівства Болгарії в Софії

Після донесень, які одержав підписаний Уряд Східної Галичини, на територію болгарську мали перейти разом з відділами військ генерала Врангеля, також частини східно-галицької армії, яка літом 1919 р. перед переважаючими польськими силами опустила Східну Галичину і перейшла на територію давної російської України. Число людей тої армії, що спинилась щойно в Болгарії має доходити до 5000.

О скільки би ті донесення відповідали правді, підписаний Уряд просить, щоби Високий Уряд зволив:

1) з частин галицької армії, що остають на болгарській території утворити окрему одиницю і помістити її в окремім таборі, сепаровану від інших військових яких-небудь чужих відділів, що остають в Болгарії та не відмовити їм головно моральної опіки.

2) виплачувати жовнірам їх жовнірські побори а офіцирам їх офіцирські платні.

3) щоби дозволено відпоручникови підписаного Уряду виїхати до Болгарії та відвідати там згадані наші військові відділи.

Відень, дня 28 грудня 1920.

Президент Української Національної Ради Східної Галичини

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77. Машинопис. Оригінал.

№ 373
ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА УНРАДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ПРЕЗИДЕНТОВІ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ ТОМАШУ МАСАРИКУ ЩОДО ВІЙСЬКОВИКІВ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ

30 грудня 1920 р.

По цілорічних тяжких боях о державну самостійність Всхідної Галичини, ведених против польських наїзників, мусіла Галицько-Українська Армія уступити з браку стріловини і належного технічного військового виряду перед підпомогаючою іншою державою польською армією.

Наслідком сего знайшли ся деякі частини нашої Армії на землі румунській, болгарській і російській, а деякі перейшли або з оружієм в руці, або утікли з польського полону, або з під польської окупації на територію Чехословацької Республіки, шукаючи захисту у сусіднього братнього народа.

Тою дорогою знайшло ся на території ЧСР около вісім тисяч військових Галицьких Українців, в чім знаходить ся понад тисяч старшин і півтора тисяча підстаршин.

Військові ті Галицькі Українці зібрані головно в таборах в Німецькім Яблоннім і Ліберци, як також в робітничих сотнях на Словаччині і Підкарпатській Руси, єсть уживані до праці і військової стійкової служби і розкинені на сорок станиць по цілій території Чехословацької Республіки. Їх правне положенє і матеріальне заосмотренє дуже ріжне, а саме від повних поборів чеського війська, аж до поборів інтернованих, а то 50 сот. в день. Найгірше заосмотрені матеріально єсть галицькі військові частини зібрані в таборі в Ліберци, межи котрими знаходить ся около 520 старшин різних степенів і родів оружя.

Всі ті на території ЧСР знаходячі ся військові Галицько-Української Армії, се з національного і військового становиська першокласний матеріал, о великім досвіді воєннім, великій любови до вітчизни і надзвичайній військовій дисципліні.

І жалко лишень дивитись як то гарне славянське військо марнуєсь нині в голоді і холоді по таборах як інтерновані і гайнує свої здорові і молоді сили, котрі колись для вспільного добра обох наших держав моглиби бути ужиті.

Я певний сього що Вам Високоповажний Пане Президент знане все визше сказане і що Ви добре зрозумієте користей, які і Вашій Республіці змогли би галицькі Українці принести на случай війни з Польщею, маючи на оці їх ненависть до відвічних ворогів, польських наїзників, жажду пімстити на Польщі за кривди нанесені нашому народови в Галичині і горяче бажанє вибороти самостійність для Галицької України.

І тому звертаюся до Вас як до голови найблизшої нам по крови і вспільности господарських і національних інтересів Республіки з предложенєм і прошенєм дати нам Галицьким Українцям змогу з находячих ся на території Вашій військових наших частин сотворити сильну і боєздатну військову організацію, побудувати на правильних засадах військово-технічних, яка в разі потреби змоглаби станути поруч Чехословацьких полків у боях за цілість Чеської і визволення Галицької Української Республіки.

Я певний сього, що знаючи стан справи і згідні в принципі з зробленим мною предложенєм, знайдете Високоповажний Пане Президент спосіб, щоби не входячи в конфлікт з державами Антанти і не наражуючи собі жадної з сусідніх держав в спосіб таємний і під різними покривками помогти нам і сповнити ряд бажань, які я собі позволю предложити, і які з одної сторони облегчилиби долю Галицьких Українців, перебуваючих на Вашій території, а з другої сторони булиби основою праці, якої цілею булоби сотворити низше згадану для обох Републик користну і потрібну військову організацію.

Переведенє отсего мого прошеня і проекту в діло буде можливо, наколи Ви Високоповажний Пане Президент спонукаєте Ваше Правительство до сповнення слідуючих моїх основних і потрібних прошень і зарядите:

1) Зрівнанє материяльного загострення всіх вже на Вашій території находячих ся і тих котрі ще до ЧСР прибудуть військових осіб Галицької України з тим яко унормовано для української Бригади в Німецькім Яблоннім, саме

а) що до поборів грошевих,

б) що до харчів,

в) що до приділу відповідних і можливих до прожитку мешкальних бараків, з опалом і світлом і гладженням конечними після засад гігієни:

2) Стягненє всіх військових частин Галицько-Української Армії і робітничих сотень розсіяних тепер по цілій території ЧСР до обох таборів в Нім. Яблоннім і Ліберци, взглядно отворенє в тій цілі ще одного або більше таборів по можності недалеко двох перших і сотворенє з них тактичних і господарсько-зарядчих частин;

2) Зорганізованє осібної галицько-української команди, котрій булиби (принайменьше в службі зовсім внутрішній) відчинені всі наші під 2) згадані частини; аґенди такої команди могли би на себе приняти команда Української Бригади в Нім. Яблоннім;

4) Уможливленє п'ятимісячного фахово-військового вишколу частин по таборах на військо всякого рода оружя і допомогу в тій цілі єсли буде потрібно середниками вишколу і учительськими силами взглядно принятєм наших військових на вишкіл технічний до вишколів ЧСР;

5) Уможливленє на засаді як під 1) представлено повільного доповнюваня частин новими галицько-українськими військами, які перейдуть на Чехословацьку територію одинцем:

а) з польської неволі,

б) з Галичини з під польської окупації,

в) з території бувшої Росії.

Установленє в тій цілі на граничних стаціях галицько-чеських таємних мужів довіря, котрі інстрадувалиби галицько-українських втікачів через Посольство ЗУНР в Празі до таборів і посередничилиби у граничних властей ЧСР при виставлюванню їм документів подорожі:

6) Уможливленє повільного і тайного переїзду до таборів в ЧСР галицько-українських частин, які знаходяться на території Болгарії, Румунії і Німеччини в цілі доповнення проектованої організації.

Отсе булиби прошеня, котрих сповненє булоби безумовно конечне до розпочатя і переведеня праці, котрі певно видасть бажані гарні успіхи і принесе для оружної сили обох Республік дуже великі користи.

Наказуючи до всего дотепер представленого позволю собі Вам, Високоповажний Пане Президенте, ще на одну обставину звернути увагу, а саме на військові українські сили Прикарпатської Руси і спосіб як найкрасшого їх використання.

Єсть знаним фактом, що населенє Прикарпатської Руси ще по нинішній день, мабуть з причин релігійного і господарського характеру видячи наразі непевність західно-української справи і під впливом угорської аґітації, ґравітує подекуди до Угорщини, так що з сеї причини, як також з причин тактично-георгафічного положення Підкарпатської Руси – на случай польської або угорської війни з ЧСР – сили військові тої країни булиби для Чехословаччини страчені або непевні. З питомим собі завзяттям і відвагою билибися однаковож молоді підкарпатські Українці на стороні чеської армії в рядах або поруч українсько-галицького леґіону. Звертаючи Вам на ту відому Вам впрочім, Високоповажний Пане Президенте, обставину увагу, позволю собі запропонувати слідуюче зарядженє:

По переведженю побору рекрута над Підкарпатю належало би потворити з підкарпатських українців в середних або північних Чехах (недалеко галицьких таборів) осібні полки, котрі переходили би військовий вишкіл під наглядом і проводом чеських і українських старшин.

На случай війни далибись ті полки дуже користно і доцільно ужити по втіленю їх до повставшого після отсего мого українського-галицького леґіону.

Маючи на оці одиноко добро і користь обох Республік і обох наших славянських народів позволяю собі предложити Вам Високоповажний Пане Президенте отсей мій проєкт з прошенєм о поміч і певний, що знайде він у Вас прихильника і дасть почин корисному ділу, прошу приняти запевненє мого глибокого поваженя.

Прага, дня 30 грудня 1920.

ЦДІАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 115, арк. 8–10. Машинопис. Копія.

№ 374
РОЗПОРЯДОК ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ПІЛЬГИ ВІЙСЬКОВИМ ІНВАЛІДАМ

1 січня 1921 р.

Артикул I.

На час виїмкових відносин, спричинених обсадженнєм Державної Области Західно-Української Народної Републіки ворожими військами обовязуватимуть щодо належитостий для немічників війська ЗУНР приписи подані низше в § 1–10 і Арт. II з виключеннєм обовязуючих в теперішну хвилю приписів про належности немічників, о скільки они відносяться до немічників війська Західно-Української Народної Републіки.

§ 1. Правні основи.

Право до немічницьких поборів з державних фондів прислугує тим громадянам Західно-Української Народної Републіки що не є по званню жовнірами а через свою службу у війську Західно-Української Народної Републіки потерпіли на здоровлю шкоду, яку справдила настановлена законно висудна Комісія.

§ 2. Права немічників.

Право до немічницьких поборів обіймає:

а) право до безплатного лічення;

б) право до безплатного заосмотрення в протези і ортопедичні середники;

в) право до немічницької ренти.

§ 3. Лічення.

Право до безплатного лічення має немічник в разі кождого нарушення здоровля, яке є у звязи з єго ушкодою віднесеною у військовій службі Західно-Української Народної Републіки.

Лічennє обіймає лікарську пораду, ліки і терапевтичні середники, а має задачу привернути по змозі недужому здоровлє і здібність до зарібку.

Недужий має право жадати щоби єго на державний кошт примістити в шпитали чи лічниці.

§ 4. Ортопедичні середники.

Щоби зменшити собі понесену шкоду для здоровля, немічник має право до безплатного достарчення єму протез та ортопедичних середників, відповідно до єго особистих та заводових відносин і до відновлення їх, о скілько зіпсуються без єго вини.

§ 5. Рента і єї вимір та спосіб виплати.

Немічник має право до немічницької ренти о скілько єго здібність до заробітку з причини означеної в § 1 вменьшилася більше ніж 15 від ста.

Коли здібність до заробку зменьшена більше ніж 75 від ста, то належиться повна рента.

По за тим, відріжняється 6 степенів частинних рент, а саме частинна рента виносить в разі зменшення здібности до зарібку:

1. понад 15 аж до 25 від ста: 2 десяті
2. “ 25 “ 35 “ “: 3 “
3. “ 35 “ 45 “ “: 4 “
4. “ 45 “ 55 “ “: 5 десятих
5. “ 55 “ 65 “ “: 6 “
6. “ 65 “ 75 “ “: три четверти повної ренти.

§ 6.

Повна рента виносить:

1. для тих, що розпочали академічні студії: місячно 1000 австр. корон;
2. для тих, що укінчили низшу гімназію чи иньшу рівнозначну науку: місячно 700 австр. корон;
3. для тих, що мають низше образованнє: місячно 500 австр. корон.

§ 7.

Немічницька рента виплачується місячно з гори. Призначається єї в правилі на час, доки будуть істнувати без зміни фактичні і правні основи виміру, але можна признати єї також на час, означений з гори, із застереженнєм нового виміру.

§ 8.

Коли відпаде підстава ренти, то єї застановляється. Як зайде зміна міродатна для висоти ренти, треба єї на ново вимірити.

§ 9.

За згодою немічника можна ренту цілком, або в части перемінити так, що на єї місце прийде:

1. приміщеннє в якім-сь заведенню;
2. иньше забезпечення, чи злекшення удержання або зарібку;
3. виплата відправи.

§ 10. Поступованнє формальне.

Узнаннє когось немічником і ствердженнє степени єго неспосібности до праці прислугує Військовій Канцелярії Диктатора ЗУНР на основі акту висудної Комісії, зложеної Військовою Канцелярією згідно з обовязуючими постановами.

Усталеннє роду і висоти поборів немічницьких та виплату квот і покритє тих поборів переводить на основі згаданого рішення Військової Канцелярії Уряд Диктатора ЗУНР для справ внутрішніх при додержанню обовязуючих постанов.

Артикул II.

Сей розпорядок стає обовязувати з днем нинішнім, а перестає обов'язувати з хвилею як зміняться виїмкові обставини означені в Артикулі I, яка буде означена окремим законодатним актом.

Виконання сего розпорядку доручується Уповноваженим для справ внутрішніх та фінансів і начальникови військової Канцелярії.

Відень, дня 1 січня 1921

ЦДАВОУ, ф. 2192, оп. 2, спр. 14, арк. 1—2. Машинопис. Оригінал.

№ 375
ЗВІТ ГОЛОВИ НАДЗВИЧАЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ МІСІЇ І ВІЙСЬКОВОГО ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ В ІТАЛІЇ ОТАМАНА ІВАНА КОССАКА ДИКТАТОРУ ЄВГЕНОВІ ПЕТРУШЕВИЧУ ПРО ВИКОНАНУ РОБОТУ

20 січня 1921 р.

До військової Канцелярії Диктатора ЗУНР у Відні

Рішенням Ради Державних Секретарів УНР Зах. Обл. з місяця цьвітня 1919. поручено мені їхати в характері голови Надзв. Військової місії і військового представника до королівства Італії, з завданям запектись долею полонених українців. Повновласти:

а) Державного Секретаріату Військових Справ з дня 16 цьвітня 1919 ч. 4180 від. 13;

б) Державного Секретаріату Загранич. Справ з дня 16 цьвітня 1919 ч. 466 в моїм посіданю. В склад місії, крім мене як голови, входили: члени: о. преподобник Їжак, санітарний четар Кость Парфанович, підхор. Іван Рибчин, крім них чура стрілець Василь Пережинець. Всі они, крім о. преподобника Їжака, який став в Станіславі, виїхали зі мною дня 24 цьвітня 1919 р. зі Станіславова і приїхали в маю 1919 до Відня. Дня 13 мая 1919 р. відбувся в справі виїзду місії до Італії, у Відні конференцію з представником УНР Зах. Обл. п. М. Васильком і заступником п. В. Сінгалевичем, по інструкціям посла Василька, рішено заждати на догіднійше положеня, щоб не наражуватись на сподівану відмову Італійського уряду в справі дозволу на виїзд місії в Італію (Висланий мною звіт до ДСВС в Станіславові ч. 1. Відень 14.V.1919 р. Відпис в моїм посіданю).

Задля слабих виглядів на дозвіл на виїзд місії до Італії, приділивши в порозуміню з військовим делегатом УНР Зах. Обл., підхор. Івана Рибчина до військово-санітар. місії у Відні, стрілець Василь ... відослав їх до єго коша в Стрию. (Письма: ч. ч. 25, 28 з дня 3 і 4 липня 1919 р. Відписи в моїм посіданю). Щоби бодай частинно сповнити своє завдання, отворив в бюро місії у Відні VIII, про що повідомив листом з 4.VI.1919 р. ч. 5

заступника УНР Зах. Обл. у Відні, ч. 7, посла УНР у Відні, ч. 8, Голову Військово-Санітарної місії у Відні (Відписи в моїм посіданю).

Бюро місії, на основі інформації закинених від поворотців з полону та урядів, вислало слідуючі письма в справах укр. полонених в Італії:

ч. 2. Загальний звіт з узагальненням матеріальних та санітарних відносин і ворожої пропаганди серед полонених в Італії до ДСВВ і до ДСЗС в Станіславові (Відписи в моїм посіданю).

ч. 9. Меморіал в справі сконценровани укр. полонених в Італії в національні табори і ч. 10 в справі поліпшеня повчасти з укр. полоненими та залишеня уживати їх до найтяжчих робіт – вислано до упов. заступника УНР Зах. Обл. у Відні з просьбою о інтервенцію: в 1) Головній Італ. Комісії для військовополонених в Римі, 2) Головній управі міжнародного Червоного Хреста в Женеві (Відписи в моїм посіданю)

ч. 13. Загальний звіт в справі полонених в Італії, та ч. 14 меморіал у справі ворожої агітації та вербованя до ворожих армій укр. полонених в Італії, з просьбою о інтервенцію до військового представника УНР Зах. Обл. у Відні (Відписи в моїм посіданю).

ч. 20. Звіт о М. Кункевича, ч. 27 звіт булавного сотн. Лиха, до упов. заступника УНР Зах. Обл., ч. 21 меморал гурта укр. полонених в Кассіно, та ч. 35 інформаційний звіт про положеня укр. полонених в Італії: четара В. Палієва та хор. Булки, вислано до Міністра закорд. справ УНР і до Держ. Секретара О. О. Бурачинського, як уповноважного Диктатора ЗУНР, відійшли до посольства у Відні і до Військово-саніт. місії у Відні (Відписи в моїм посіданю).

На утриманя місії остаючої під моїм проводом було ассігновано Державним Секретаріатом військових справ, з дня 19 цьвітня 1919 р. ч. 7470 від 13 50 000 к (пятьдесять тисяч корон), котрі мав мені виплатити заступник УНР Зах. Обл. у Відні п. В. Сінгалевич. П. Сінгалевич виплатив мені: 20.V.1919. 10 000 к (десять тисяч кор.)

11.VI.1919 2000 к (дві тисячі кор.)

1.VII.1919 5000 к (п'ять тисяч кор.)

Разом: 17 000 к (сімнадцять тисяч кор.)

Разом було мені виплачено 17.000 к (сімнадцять тисяч кор.), з котрих розрахунок предложився упов. Диктатора Держ. Секр. Бурачинському (оригінальна ассиґната і посвідки виплачених сум в моїм посіданю).

Щоб прискорити справу виїзду місії, окрім всяких особистих інтервенцій у наших представників, просив письмом з дня 21 червня 1919 ч. 18 скликати наради.

Нарада така відбулася 29 червня 1919 р. і принесла помисли рішення Міністра закор. Справ УНР В. Теманицького і уповн. Диктатором Держ. секретара О. Бурачинського розв'язаня моєї місії.

Я увійшов як заступник голови: військовий представник до Надзв. Місії для справ військовополонених в Італії посла Севрюка. Четар Парфанович став урядовцем сеї місії. Про се повідомив письмом з дня 7 липня 1919 р. ч. 21 ДСВС через посольство УНР Зах. Обл. у Відні, предкладаючи в залученю підпис протоколу засіданя з дня 29 червня 1919 р. (відписи в моїм посіданю). Замітити мушу, що мені хотчий сего домагався від Секретара п. Бурачинського, незастережено жадних прав – провід місії обняв п. Саврюк із того дня місія була підчинена головному отаманові С. Петлюрі, уряд УНР переняв єї фінансованя а всі ... були поставлені і виключно на імя п. О. Севрюка. Голова місиї п. Севрюк виїхав через Швейцарію в Італію і зобов'язався перед Міністром В. Тельницьким добути і прислати мені дозвіл на вїзд до Італії.

Такого дозволу до половини вересня 1919 р. мені не прислав – мені довелось особистими впливами добути дозвіл на виїзд у італійського командуючого генерала в Інсбруці для себе і четара Парфановича, і з кінцем вересня 1919 р. приїхав у Рим, где обняв обов'язки заступника голови і військового представника при місії для справ військовополонених в Італії. Дня 20 жовтня 1919 р. передався через виїжджаючого до ... п. Севрюка звіт з моєї діяльності до канцелярії Диктатора з дня 19 жовтня 1919 ч. 105/IX (залучник 1 відпис).

Получений 2 відпис мого письма з дня 20 травня 1920 р. ч. 623/VI до голови комісії ревізійної проф. Дм. Дорошенка, вияснює мою працю в місії п. Севрюка. Як і копія 3 мого листа з 20.XI.1919 ч. 429/VI до визначнійших діячів, як і од

4 відпис протоколу Надзв. Загальних зборів гурта укр. старшин в Кассіно дня 11.IV.1920. Голоси полонених кидають світло на мою працю і заходи.

Долучені під 6, 7, 8, 9, 10, 11 відписи ... внесених мною до Італійського міністерства військового, закордонних справ і президії міністрів, як од 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20. Відписи мого листування з моїм особистим приятелем і великим приклонником українського народу, лідером партиї «partito ...», довголітним послом італійського парламенту Giovami Daffiata Coris – вичеснють напрям моєї праці і дороги, якими я добував скромні успіхи моєї діяльності в Італії.

Внаслідок наказу головного отамана С. Петлюри з дня 6 лютого 1920 ч. 91 уступили голова місиї п. Севрюк і секретар п. Бандрівський і 31 березня 1920 р. поїхали з Риму. Се лічив своїм службовим і горжанським обов'язком ... місиї перенести і не оставити наших полонених на поталу судьби. Не перебрав жадних фондів. Повідомив про місиї уряд УНР і просив о дальші зарядженя. Відтиск переслав и до Галицького посольства у Відні, (гляди відпис з дня 16 квітня 1919 р. ч. 537/VI од 21).

В осередній і полудневій Європі, отаман Др. Охотенко, на підставі наказа головного отамана С. Петлюри з дня 6 лютого 1920 р. ч. 91 яким то наказом підчиняються йому укр. місію для справ військово-полонених в Італії, наказав існувати в Римі дотепер функціонуючій місії для справ військ. полонених, як армії Центральної Військ.-Санітар. Місії для справ полонених в Італії. Тим же наказом призначив мене з. о. голови Італійської армії Військ-саніт. місиї а четаря к. Парфановича в. о. Діловода і рахівника тої ж армії, мою діяльність вяснюють долучені відписи звітів:

Од 22. Звіт з діяльності за цьвітень, травень, червень, і липень 1920 р.

23. ч. 728.XX. 24. ч. 706.XXI
25. ч. 672.XXI 26. ч. 621.XX.
27. ч.759.XXI 28. інф. листок
29. ч.602.VI. 30. звіт з 12.VII.1920
31. звіт з 14.VII.1920.

Як стверджує залучений 32 наказ Централі місий для справ полонених ч. 211 з дня 12 липня 1920 р. з днем 31 липня 1920 р. розведено філію укр. військ-саніт. Місії в Італії за скінченя її праці.

Наказом 33 ч. 211 з дня 17 липня 1920 р. висказала централя місий членам і співробітникам місиї в Італії і імя служби щиру подяку і ствердила, що таких 34 відписи посвідки з 7.VII.1920 р. ч. 763/3, що від ... 1920 р. не побирав жодної платні, що без гроша проводив агенти місії до кінця – остаточної ліквідації задля браку фондів централі не могла перепровадити – і належної мені платні і інших видатків на агенти місиї по нинішній день мені не повернено.

В кінци лічу своїм обов'язком звідомити, що в половині вересня 1920 р. їздив з порученям голови надзв. Дипломатичної місиї УНР в Римі п. Посла Н. Василька у Рим, где провів кінцеві ліквідаційні справи укр. полонених в Італії. (Відправка оставших одиниць, депозити полож... в італь. міністр. війни... для зголошених українців в Америку і т. п.) і що за моїм поворотом з Риму, листом з дня 21.X.1920 повідомив п. Голову дипльом. місії в Римі посла Василька, що з днем 21.X.1920. перестаю бути на службі уряду УНР.

Предкладаючи оцей звіт, додаю, що акти і ... місії для справ полонених в Італії перепала Центральн. місії для справ полонених у Відні. Позаяк залучники ч. 30, 31, 32, 33 унікати, прохаю о їх зворот.

Прошу о дальші зарядженя щодо моєї особи.

І. Коссак, от.

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 87. Рукопис. Оригінал.

№ 376
ПОВІДОМЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ В БЕРЛІНІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЮ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО СТАНОВИЩЕ ВОЇНІВ УГА В ТАБОРАХ ДЛЯ ІНТЕРНОВАНИХ У НІМЕЧЧИНІ

4 лютого 1921 р.

В таборах полонених в Прейссіш-Голянд у Східн. Пруссії та Гарельбергу в Бранденбургії находиться ще 45 плюс 17 старшин Галицько-української Армії, які домагаються конче, що-б їх перевезено до «своїх» – тоб-то до Дейтш-Габель або Рейхенберг на Чехії.

Наслідком моїх заходів німецькі власти згодилися на перевезення своїм коштом цілого транспорту до чеської границі – під умовою однак, що чеське правительство перед тим заявить нам, що сей транспорт перебере без перешкод. На жаль чеське правительство, запитане звідси через своє посольство, відказалось, покликуючися на трудности апровізації.

Наші старшини просять отсим через мене Сьвітлий Уряд о пороблене в Празі всяких можливих і негайних заходів, щоб чеське правительство змінило своє становище і повідомило про се своє посольство в Берліні. Наші полонені поміщені тут між російськими большевиками (бо-ж годі для 50 людей закладати окремий табор) і виставлені як «українські сепаратисти» на всілякі неприємності з боку Москалів.

З кінцем лютого виїжджає до Америки відомий видавець Оренштейн (з Коломиї, тепер власник Украін. Накладні в Берліні) і заявив охоту полагодити і наші національні припорученя Уряду, що подаю до відома, бо можна-б з услуг нам відданого і порядного чоловіка скористати, тим більше, що Оренштейн їде за діпльоматичним паспортом.

Заступник Зах. Укр. Республіки в Берліні

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 78. Машинопис. Оригінал.

№ 377
ЗВЕРНЕННЯ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКОЇ БРИГАДИ В НІМЕЦЬКІМ ЯБЛОННІМ ДО ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ДИКТАТОРА ЩОДО ЗАБОРОНИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УСС

27 березня 1921 р.

До Команди Укр. Бригади доходять по днях чимраз частіші вістки про устремління утворювати у вже зорганізованих частинах нові спеціяльні організації н. пр. УСС. В доказ цього залучаю відписневного рода відозви виданої і поширюваної Тимчасовою Радою УСС а підписаної Др. В. Старосольським.

Як що я проти самої організації УСС не маю нічого до запримічення, то одначе мушу застеричи ся проти спроби введення такоїж организациї у військову частину (одиницю) вже тактично зорганізовану, яку власно представляє Укр. Бригада в Нім. Яблоннім. Застеречи ся мушу також і проти всяких агітацій і кроків починених із сторони може зовсім непокликаних чинників без моєї попередньої відомости і згоди в цій справі.

Зазначую, що творення нової організації в тілі вже зорганізованім становить властиво вже сим самим і дезорганізацію тогож, до якої я яко відвічальний командант в Укр. Бригаді не допущу.

Просить ся проте заподати чи орґанізація і аґітація в цім напрямі відбувається за згодою Диктатури ЗУНР, дальше які властиво цілі і пляни цеїж організації і яке становище в цій справі занимає Диктатура ЗУНР.

В Укр. Бригаді заборонив ся приналежним до Бригади брати участь в проголошенім відозвою Зїзду.

В. Курманович

Устав зїзду УСС

1.

Ціллю Зїзду є взаємна виміна думок, вироблення спільного погляду на теперішнє положення та теперішні та найблизші завдання Стрілецтва, врешті відновлення стрілецької организациї.

2.

Відповідно меті, осягнути можливо найвірніший образ пануючих серед Стрілецтва течій, думок і настроїв, не обмежуєть ся число віпоручників висиланих поодинокими групами. Найменше число від численніших груп виносить 3 відпоручників.

При виборі відпоручників належить подбати, щоби вони заступали по можності усі течії, які мають ся в даній групі — належить також подбати, щоби були заступлені так старшини як і козаки.

3.

Як основу зїзду приймаєть ся, що серед Стрілецтва немає противних та непримирених, місцевих чи яких небудь інших інтересів, з яких випливала би потреба запевнювати поодиноким групам відповідне їх чисельності число голосів. Тому взасаді, кожний учасник зїзду має однаковий голос так в дискусії як і при голосованю.

4.

В справах виборів до майбутньої Ради, та взагалі в справах, в яких повинна рішати більшість загалу УСС, голосуєть ся не рівними голосами учасників Зїзду, тільки ось яким способом:

Комісія зложена із заступників по одному від кожної групи усталить, кілько голосів припадає кожній місц. групі. Се число мусить відповідати чисельному відношеню членів кожної групи до загального числа заступлених на Зїзді УСС. Відтак присутні на Зїзді відпоручники кожної групи автономно розділяють поміж себе припадаючі їхній голоси і подадуть своє рішення орезидиї Зїзду, яка оголосить, кілько голосів прислугує кожній групі, та хто голосує в згаданих справах іменем кожної групи. Кожний присутний на Зїзді відпоручник групи мусить мати бодай оден голос.

Приміром: Група	А має 100 членів,	вислала	12 відпоручн.
	Б -//- 80 -//-		16
	В -//- 40 -//-		4

За основу береть ся найсильніше заступлену групу, с. т. гр. Б і приймаєть ся 1 голос на 5 реєстрованих членів. Матимуть

отже: гр. А – 20 гол., гр. Б – 16 гол., гр. В – 8 гол. Випадаючі можливо дроби, доповнюється до цілості хосен групи.

Учасники Зїзду, що проживають поза групами, становлять разом одну групу.

5.

В описаній під 4 спосіб голосуєть ся в кожній справі тодо якої зажадає сього котра небудь група більшостю прислугуючих її голосів.

6.

Ухвали Зїзду обязують загал УСС, коли Зїзд не поставить виразно інакше.

7.

Рішенням Зїзду можна змінити сей Устав в частині чи в цілості.

8.

Сей Устав належить подати до відома членам груп перед вибором від поручників.

Відень... марта 1921

За Тимчасову раду УСС
Др. В. Старосольський, в. р.

Ідучи по лінії до тепер представленого стану справи і інтенцій Уряду належить в корінь перешкоджати всяким спробам військової организациї УСС, о скільки така організация виходила би поза рами праці історично-мемуарної маючої на ціли одиноко опрацьованє і описуванє подій і заслуг, біографій і картин з житя і діяльності бувшого Легіону УСС.

Начальник Військ. Канц. Диктатора ЗУНР:
Др. Селезінка, отаман, в. р.

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 87. Машинопис. Оригінал.

№ 378
ІНФОРМАЦІЯ ГЕНЕРАЛЬНОЇ АД'ЮТАНТУРИ НАЧАЛЬНІЙ КОМАНДІ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ «АКЦІЯ УКРАЇНЦІВ НА ЧЕСЬКОМУ ҐРУНТІ»

30 березня 1921 р.

Akcja ukraińców na gruncie czeskim

Pomimo zapewnień ze strony czeskiego Ministra spraw zagranicznych Benesza, że czesi są neutralni w rzeczach Galicji Wschodniej, Praga daje gościnę nie tylko ukraińskim przybyszom z Galicji, lecz zupełnie jawnie popiera u siebie zabiegi Petruszewicza.

W Pradze oficjalnie rezyduje Konsulat «zachodnio-ukraińskiej republiki ludowej», który otoczony jest oficjalną opieką rządu czeskiego i w którym ogniskuje się propaganda polityczna i wojskowa.

Ostatnimi zwłaszcza czasy ukraińcy w Czechach zajęli się gorliwie organizowaniem kadr wojska ukraińskiego. Tu oficerowie czescy są instruktorami. Wojskowi ukraińcy mają własne umundurowanie, oficerowie przy szablach przechadzają się na ulicach Pragi – słowem czesi nie czynią z tego żadnej tajemnicy, że organizują u siebie armję ukraińską, a właściwie zachodnio-ukraińską.

Jest rzeczą niezmiernie charakterystyczną, że propaganda rusinów galicyjskich nie znajduje dla się powodzenia na Rusi Zakarpackiej. Lud tam steroryzowany przez czechów niedowierza wszelkim hasłom i eksperymentom politycznym, nie może się zorjentować własciwie czego od niego chcą agitatorzy galicyjscy, tembardziej, że pamięta tu z przed wojny nurtującą propagandę agentów rosyjskich, którzy depopularyzowali tu hasła ukraińskie.

Z drugiej strony rząd czeski jeśli chodzi o Ruś Zakarpacką waha się jeszcze czy pofolgować tu agitacji ukraińców galicyjskich, trzymając się nadal taktyki, że Ruś Zakarpacka jest dla czechów przypuszczalnym atutem w stosunku do Rosji. Dla tych względów właśnie uprawiana jest tu przez czechów propaganda rosyjska, zakładane szkoły rosyjskie i wydawane czasopisma rosyjskie.

Czesi dopuszczając agitatorów ukraińskich na teren Rusi Zakarpackiej strzegą, by agitacja ich tam nie zapuścila korzeni – natomiast w Czechach gorliwie popierają intrygę, skierowaną przeciwko Polsce.

Oczywiście, że gra ta stwarza pewne zgrzyty na gruncie czeskim. Reakcyjny obóz rosyjski, który znalazł również schronienie w Czechach czyni czechom zarzuty z powodu popierania ukraińców. Momentem łagodzącym to nieporozumienie jest wspólny rosyjski i ukraiński front antypolski – i tym momentem czesi żonglują wobec obu czynników.

Ukraine and Poland. – V. 2. – P. 384–385.

№ 379
РОЗ'ЯСНЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ КОМАНДІ УКРАЇНСЬКОЇ БРИГАДИ В НІМЕЦЬКІМ ЯБЛОННІМ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ УСС

1 квітня 1921 р.

На наше жов. ч. 3 98/21 з дня 27 марта 1921 одобресь Вашу заборону брати приналежним до Бригади участь в зїзді в Празі.

Становиско Уряду Диктатора ЗУНР в справі руху УСС слідуюче:

«Організация УСС о стільки она малоби на ціль відновленє давного легіону УСС, або сотворенє нині повної військової організациї легіонової в Гал. Армії не лежить в інтенції Уряду ЗУНР. Легіон УСС був за австр. часів сурогатом української Армії, сповнив до часу розвалу Австрійської Держави свою задачу, а схвалою сотвореня Армії ЗУНР повинен перейти до історії з гарним іменем котрого довго світити буде нашим будучим поколінням і заповнить історію писану військом Галицької України за роки 1914 до 1918.

Від 1.IX.1918 істнує для Галицьких Українців лишень одна організація військова ЗУНР, а саме галицька Армія, котрої частиною були і бувша бриґада УСС. З хвилею розбиття армії котра була під командою бувшої нач. Команди Гал. Армії не існують і ... єї частини – корпуси, бригади і т. д. – в остатки Армії зорганізовані в обох наших Таборах і сотнях на території ЧСР».

Гарячим бажаням і стараням Уряду ЗУНР єсть решти Гал. Армії скріпити, доповнити і переорганізувати нове військо

ЗУНР, яко сильну, зорганізовану і одноцільну Армію Галицьку.

Сепароване ся певних старшинських кіл і творене організаций військових поза армією ЗУНР, або ... повних частин в Армії ЗУНР, було би загальній військовій організації, а тим самим і справі шкідливе.

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 87. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 380
ВИТЯГ З УХВАЛ З'ЇЗДУ УСС У ПРАЗІ

13 квітня 1921 р.

Витяг з ухвал зїзду УСС в Празі дня 13.IV.1921

1) Доповняючі постанови цього уставу прийнято на час аж до відновлення в рідному краю правильної організації УСС.

2) (III) Завдання: Спеціяльний натиск кладе зїзд на конечність видавання стрілецького органу, який має служити для вияснювання і пропагування стрілецьких ідей серед широкої суспільності, як для взаємного порозуміння ся УСС.

(IV) Видавання нової виховуючої літератури, як і журналу має працювати в тому напрямку, щоби витворити в українськім життю тип жовніра-вояка, відповідаючого новим вимогам революційної армії. Плекати і розширювати ідею армії, побудованої на прінціпах в сути демократичних; з одного боку самозрозуміла дисципліна, з другого боку свобідне товариське життя і тісний контакт з життям і інтересами народніх мас.

3) (VIII) Порозуміння ся з організацію СС для спільної праці для осягнення деяких конкретних цілий.

4) (IX) Рада УСС повинна доложити всіх зусиль, щоби поставити організацію УСС на ту висоту, щоби в слушний час УСС добре ідейно і технічно зорганізовані, могли виступити активно до борби за довершення тих ідеалів, за які стрільці боролись цілий час

5) Начерк організації: найвищий орган Стрілецький Зїзд, його виконуючий орган — головна стрілецька рада, вибирана

зїздом (12 членів і 6 заступників). Головну Раду і двох містоголов вибирає зїзд, прочих сама рада. Виконуючий комітет (виконком) складає ся з голови і бодай двох членів ради.

Місцеві організації: місцеві групи і їх ограни місцеві, стрілецькі ради.

6) Склад головної стрілецької ради: голова Др. Старосольський, містоголова: Ріпецький, Чечкевич; члени: Носковський, Др. Свідерський, Артимович, Індишевський, Іванець, Коссак Гриць, Булик, Пушкар, Мінчак, заступники: Бей, Деркач, Сембай, Яцушка, Шухевич, Грицай.

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 87. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 381
ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ РОМАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО ВІЙСЬКОВІЙ КАНЦЕЛЯРІЇ ПРО З'ЇЗД УСС У ПРАЗІ

14 квітня 1921 р.

Вчера дня 13 квітня відбув ся під моїм проводом зїзд відпоручників поодиноких груп УСС. Уважаю своїм обовязком подати Вам про се звідомлення.

Замість Симбая приїхав з Нім. Яблонного Головінський, замість Білинкевича і Буцманюка з Ліберця явили ся Шухевич і Мандій. Пор. Іванець і сот. Чичкевич не приїхали. На зїзд був запрошений Коновалець. Кромі того преслужувало ся нарадам досить богато УСС.

З початку нарад викликав чет. Демчук питанє президії, пропонуючи до того трох УСС. На мою рішучу заяву, що в такім разі сей Диктатурою дозволений зїзд не буде зїздом, всі учасники зїзду, подавши ся окремо увійшли нараз до комнати, де відбували ся наради, і вже більше не висували того питання, а приступлено під моїм проводом до порядку денного.

Др. Старосольський згадав полеглих УСС за визволеня України – всі вислухали сеї части промови вставши з місць,

висказав кілька прихильних слів на мою адресу як голови ЦУУСС і пояснив завдання зїзду, привитав ще також Коновальця від братної організації СС.

Я подякував Старосольському за його привитанє, пояснив справу ЦУУСС почавши від 1917 р. а особливо часи по перевороті. Коновалець витає сей зїзд від СС підчеркуючи особливо, що СС зродили ся з УСС і що праця обох організацій є паралель.*

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 87. Машинопис. Оригінал.

№ 382
ЛИСТ КОМАНДИ УКРАЇНСЬКОЇ БРИГАДИ В НІМЕЦЬКІМ ЯБЛОННІМ ВІЙСЬКОВІЙ КАНЦЕЛЯРІЇ ПРО З'ЇЗД УСС У ПРАЗІ І УТВОРЕННЯ ГОЛОВНОЇ СТРІЛЕЦЬКОЇ РАДИ (З ДОДАТКОМ ДОКУМЕНТІВ)

9 травня 1921 р.

На основі залученого відпису комунікату ч. 1. виданого Організац. Комісією Гал. Стрл. Ради яко наслідок Зїзду відпоручників УСС в Празі дня 25.IV.21 дальше у звязку із предложенням Команди Укр. Бригади дов. ч. 398 з 27.III.21.1 тамошним рішенням ч. 2183/в. с., В. К. 1921. з 1.IV.21 вважає Команда Укр. Бригада на слідуючу обставину звернути увагу: одержавши тамошнє вище наведене рішення в справі негативного становища Зверхнього Зах. Укр. Уряду відносно відмовлення і істнування в майбуттю організацій УСС поучила про це у відповідному об'ємі приналежних до УСС, а саме цих в Нім. Яблоннім прямо, а прочих в Празі через Військ відпоручника.

Одначе вже з видачею цього дозволу на зїзд приналежних зкл. їх відпоручників УСС до Праги хоча лише в цілі зібрання, упорядкування і евентуального зліквідованя згл. зужиття фондів

*Закінчення листа у справі не виявлено.

Товариства, набрала Команда Укр. Бригади враження, що дозвіл цей якраз буде становити отцю фіртку до омилення тамошньої заборони, з'ясованої в рішенні під ч. наведеним з початку цего предложення.

Залучений комунікат потверджує це в цілій основі, хоч відновлення організації справді поки що із всіляких причин не реалізується, так зато зреалізування цегож пляну в майбуттю аж надто вправно зазначене.

Не із партійних чи особистих причин а із становища чисто військового як ради справедливості, вважає Команда Укр. Бригади і підчеркує ще раз, що творення нового організаційного тіла в укр. Армії є шкідливе і мусить викликати загальне невдоволювання, бож нащо спеціальної української військової організації, як вже ціла Армія ЗУНР є українською, хіба лише для якихсь невиразних цих цілей і замаркування чого лучшого досконалійшого сказати могли б для осягнення «монополю» в правдивости українського Духа а з цим і получених евентуальних привілеїв, на що заново з другого боку загал Армії згодитись не може, бо чейже він складається щонайменше з таких самих українських приналежних і борців за волю Батьківщини. Сама бувша приналежність до УСС вже перед світовою революцією не зазначувала прецінь ніякоїж самопосвяти, бож існування тоїж організації, вже тоді не дає зовсім управлення ставляти її на рівні із подібними націоналістичними організаціями в прочих краях коренних бувшої Австро-Угорщини, коли творення легіонерських формацій по сторони ворогів тоїж держави було прецінь случене з певного рода ризиком, а цим самим і очайдушним пожертвуванням їх приналежних.

А вкінці, як успішні наслідки приносить навіть справедливе удержання і підчеркнення цих спеціальних організацій в новопівсталих державах бачимо в Чехо-Словаччині, де легіонерська господарка, як і поняття, що приналежні цих легій мають право вмішуватись в державну управу, якраз викликували комічний а не раз і трагічний хаос в державному діловодстві.

Чи наші псевдо-легії – судячи по їхньому дотеперішньому поведенню і як по підчеркуванню із своєї сторони їхньої незвичайної і одинокої національної висшости – повздержували

би єя згл. хотіли би повздержати ся від подібного рода затій, це ще найменше дуже питайно.

Осуджуючи це все із точки чисто військового становища ставляє Команда Укр. Бригади внесок, щоб з рамени нашого Зверхнього Уряду починене всякі заходи, щоб спинити розріст цеї організації, щоб дотеперішній комунікат по счеркненню невідповідних установ евент. затвердити, дальше, установити, щоб існувало дійсно лише «Товариство історії УСС», а на дозволені Правительством, в цілі одноцільного виготовлення історичних праць, зїзди, призначувати теж і прочих відпоручників крім бувших УСС.

В. Курманович

Комунікат 1
Організ. Комісії Головної Стрілецької Ради

Прага, дня 25 квітня 1921

Дня 13 квітня ц. р. відбувся в Празі зїзд УСС перебуваючих за кордоном скликаний Тимч. Радою УСС у Відни. – На зїзді були делегати гуртків УСС з Бригади в Н. Яблоннім, табору в Ліберци і Йозефова, робітничих сотень на Словаччині і Підкарпаттю, Праги і Відня.

На йому заслухано доклад Др. Старосольського про організацію УСС і приносить такі тимчасові доповнюючі постанови до уставу УСС.

Центральні установи

I.

Найвищим органом УСС є стрілецький зїзд. Його обсяг ділання розтигається на усі напрями діяльності обняті уставом і відповідаючі означеним там цілям. Його ухвали обов'язують усі установи і місцеві групи УСС.

II.

Зїзд скликає в міру потреби Головна Стр. Рада з власного почину, або на домагання 40 зареєстрованих членів. Вона ж означає місце зїзду.

III.

Зокрема до стрілецького зїзду належить вибір Стріл. Ради.

IV.

Виконуючим органом є вибрана зїздом Головна Стріл. Рада. В часі поміж зїздом вона виконує усі взагалі функції стріл. Зїзду, при чому сі рішення можуть бути змінені найблищим стр. Зїздом. Кожде рішення Гол. Стріл. Ради мусить бути піддане під розгляд зїзду, коли зажадає бодай цього одна третина учасників зїзду.

V.

Головна Стр. Рада складається з вибраних 12 членів і 6 заступників. Заступники вступають в Гол. Стрл. Раду в порядку, в якому були поміщені на листі. Поза цим беруть участь в засіданнях ради з дорадчим голосом. Голову Ради і двох містоголов вибирає зїзд, прочих функционарів сама Рада. Зокрема вибирає Рада при найменше 2 членів, які разом з головою під його проводом творять Виконуючий комітет. Цей комітет виконує ухвали Ради, а в часі поміж єї засіданням до нього належить весь обсяг ділання Ради. Він є відповідальний перед Гол. Стр. Радою і З'їздом.

VI.

Для сповнювання поодиноких завдань може Гол. Стр. Рада покликувати до життя окремі комісії, які ділають в порозумінню з нею, та є підчинений її вказівкам. Ці комісії не мусять пробувати в місци осідку Гол. Стр. Ради.

VII.

Центральна Управа УСС як орган Гол. Стр. Ради управляє находячим ся в її посіданню або переданим єї в майбутньому майном УСС.

VIII.

Місцеві організації

В місци поодиноких товариств УСС вступають «місцеві групи УСС». В кождому місци, де пробуває кількох УСС вони є обовязані зв'язати ся в місцеву групу.

IX.

Найвисшим органом місцевої групи є її Загальні Збори. Виконуючим та постійно ділаючим в часі поміж зборами органом місцевої групи є місцева Стріл. Рада вибрана загальними зборами в числі не менше 3 членів.

X.

Місцеві групи виконують на місцях завдання, які взагалі належать до Стр. Зїзду та ГСР они підлягають вказівкам Стр. Зїзду та ГСРаді.

XI.

З окрема належить до місцевих груп (їхніх Стр. Рад) принимання нових членів за порукою з боку трьох давних УСС затвердження принимання належить до Г. Стр. Ради.

XII.

Пробуваючі поодиноко УСС входять в склад найблищої місцевої групи.

XIII.

Пробуваючі поодиноко, або розсіяні малими гуртками УСС в який не має місцевої групи УСС зв'язуються в обласні групи.

XIV.

До обласної групи відносяться усі постанови про місцеві групи.

XV.

Впрочім обовязують постанови уставу — зокрема про права та обовязки членів, виключення членів за незгідне з обовязками УСС поведення, про мировий суд і т. д.

Доповняючі постанови цього уставу прийнято на час аж до відновлення в рідному краю правильної організації УСС.

Заслухано доклад т. Демчука про завдання і план праці Г. Стр. Ради і прийнято слідуючу резолюцію. Перший зїзд УСС вислухавши докладу про майбутню працю відновленої організації УСС рішив звернути ся зі слідуючими домаганнями

до вибраної зїздом Головної Стр. Ради, а згл. її Викон. Комітету, які вище наведений орган УСС при відповідному кооптованню товариств до праці та розпреділенню праці має перевести в життя.

I. Зорганізовання культ.-просвіт. праці, яка обнимає в собі:

а) зібрання та відповідне оброблення матеріялів до історії УСС (прикази військові, мемуари, бібліографія),

б) зібрання стрілецьких пісень та їхнє видавництво, зібрання стр. памяток, як фотограф. знимки, праці УСС і інше,

в) підготування почви під заснування стр. музею зразу за кордоном а при відповідних відношеннях в краю.

II. Упорядкування і видання дотеперішньої літератури УСС як і видання на будуче. Майбутнє видавництво повинно розвиватися в двох напрямках.

а) військово-фахова література (переводом(и) з чужих мов),

б) виховуюча література організаційного змісту, як також видання стр. белиристики та поезії.

III. Спеціяльний натиск кладе зїзд на конечність видання стр. органу, який має служити для вияснюваня і пропагування стр. ідей серед широкої суспільності як і для взаємного порозумінювання ся УСС.

IV. Видавання нової виховуючої літератури як і журналу має працювати в тому напрямку, щоби витворити в укр. життю тип жовніра-вояка відповідаючого вимогам революційної армії. Плекати і розширювати ідею Армії, побудованої на причинах суто демократичних, з одного боку самозрозуміла дісціпліна, з другого боку свобідне товариське життя і тісний контакт з життям і інтересами народніх мас.

V. Роздобуття фондів матеріальних

Щоби мати можливість перепровадження в життя вище наведених завдань, припоручається Раді ужити всіх средств, щоби організацію і працю УСС поставити на відповідний матеріяльний урівень. До сего служать слідуючі дороги (які не виключають других):

а) перебрання під заряд і упорядкування дотеперішнього маєтку УСС,

б) дохід з видавництв,

в) евентуальний податок, розложений на поодинокі стрілецькі громади.

г) датки суспільності.

VI. Уладження інвалідського фонду УСС та запомогового для незаможних УСС.

VII. Навязання зносин з УСС перебуваючими чи то в краю чи на Україні.

VIII. Провадження відповідної евіденциї стрілецьких сил.

IX. Порозуміння з орган. СС для спільної праці для осягнення деяких конкретних цілей.

X. Рада УСС повинна доложити всіх зусиль, щоби поставити організацію УСС на ту висоту, щоби в слушний час УСС добре ідейно і технічно зорганізовані могли виступити активно до борби за довершення тих ідеалів, за які стрільці боролись цілий час.

XI. Окрім деректив Гол. Ради УСС – зїзд накладає обов'язок на всі громади УСС як і взагалі на поодиноких УСС точно сповняти всі розпорядження Г. Ради.

Вибрано Гал. Стріл. Раду зложену з 12 членів і 6 заступників в складі

1) Голова Др. Старосольський;

заступники

1) Бей
2) Деркач
3) Сембай
4) Глушко
5) Шучевич
6) Грицай

2) містоголова Рубчинський

3) містоголова Чичкевич,

Члени: 4) Носковський

5) Др. Свідерській

6) Артимович

7) Індишевський

8) Іванець

9) Коссак

10) Чорній

11) Пушкар

12) Мінчак

З огляду на це, що перед скликанням зїзду курсували ріжні неправдиві вісти про ініціаторів зїзду і були навіть офіціально піднесені, прийнято резолюцію Індишевського, такою змісту: «Зїзд УСС відбутний в Празі на дні 13.4.1921 стверджує, що зїзд був скликаний на загальне домагання усіх УСС для відновлення стр. організації, а всякі закиди одиноких осіб, немовби зїзд був скликаний по власній ініціативі Др. Старосольського у якихсь інтриганських замірах з укритими цілями є неправдиві».

Справу злуки СС з УСС – рішено віддати Гол. Стр. Раді. Для ведення всіх біжучих справ звязаних з загальною організацією УСС виділила з себе Гол. Стр. Рада, Виконавчий Комітет з осідком у Відни, в склад якого ввійшли.

1) Голова Др. Старосольський,
2) містоголова і секретар Чичкевич,
2) скарбник Др. Свідерській,
3) архівар Деркач.

За організаційну комісію
Голова (підпис нечіткий)
Секретар др. Бей, в. р.

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 87. Машинопис. Оригінал.

№ 383
ІНФОРМАЦІЯ НАЧАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПОЛЬСЬКОЇ АРМІЇ ГЕНЕРАЛЬНІЙ АД'ЮТАНТУРІ ПРО УКРАЇНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ

9 червня 1921 р.

Oddziały ukraińskie w Czechosłowacji

Praca nad organizacją ukraińskiej siły zbrojnej w Czechosłowacji najbardziej uwidoczniła się w czasie najazdu bolszewickiego na Polskę w lipcu 1920 roku. Czesi poczęli organizować dwie ukraińskie dywizje w Munkaczu i Koszycach. Po zlikwidowaniu jednak ofenzywy bolszewickiej dalsze utrzymywanie ich nie miało żadnego celu, skutkiem czego dywizje te zmieniono na oddziały wartownicze i robocze. Skła-

dają się one przeważnie z elementów napływowych, zwłaszcza z Galicji Wschodniej, z okresu walk polsko-ukraińskich, następnie z czasów wojny polsko-bolszewickiej. Oddziały te rozlokowane są obecnie w całym państwie czeskim. Główny sztab ukraiński znajdował się dotychczas w Deutsch Gabel (Jabłonec), gdzie skierowani zostali wszyscy ukraińcy z I okresu walk polsko-ukraińskich. Są oni w stosunku do później przybyłych oddziałów i dezerterów bardziej cenieni. Używani są do służby wartowniczej i chodzą na ćwiczenia. Wszystkie inne oddziały sformowano w sotnie robotnicze od 200–300 ludzi każda. Sotnie te rozmieszczone są po wsiach i miastach Słowaczyzny i Rusi Karpackiej, pozostają na wolności, otrzymują umundurowanie i żołd żołnierzy czeskich – broni i pasów nie wolno im nosić. Agitacja we wszystkich oddziałach bardzo silna – ma na celu podtrzymanie podupadającego ducha – podsycanie nienawiści do Polski i głoszą, że Ententa wkrótce przyzna Ukrainie Galicję Wschodnią. Sotnie te powiększają się w dniach ostatnich uzupełniane przez uciekinierów Galicji Wschodniej, a zwłaszcza z powiatów górskich. Oficerów skierowuje się wprost do stacji zbornej ukraińskiej. Oficerowie ci gaży nie popierają jak inni, otrzymują tylko 50 halerzy dziennie na osobę. Sotnie robocze na Słowaczyźnie posyłają im regularnie z własnych oszczenności zapomogi. W ostatnich czasach poczęły krążyć wersje o mającym nastąpić przeniesieniu dwunastej dywizji piechoty na Ukrainę. W tym celu miały wyjechać już komisje, jedna do Kijowa, druga do Moskwy, celem pertraktacji i nawiązania stosunków z tamt. ukraińcami. Dywizja ta ma być użytą dla przywrócenia porządku i spokoju na Ukrainie. Co się tyczy Galicji Wschodniej, są mniemania, że z chwilą otrzymania autonomii z łatwością da się przeprowadzić ścisłe zlanie sie z właściwą Ukrainą. Wzajemne odnoszenie sie Czechów do Ukraińców ze zrozumiałych powodów, zwłaszcza między oficerami jest względnie przychylne, jednak zrezerwą. Bardzo wielu oficerów ukraińskich zajętych jest w biurach i urzędach wojskowych czeskich.

[Added in long hand] Brygady liczą ± 8000 ludzi
Sotnie robocze liczą ± 4500 ludzi

Ukraine and Poland. – Vol. 2. – P. 396–397.

№ 384
ІНФОРМАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ДИКТАТОРА УРЯДОВІ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ ЩОДО ОФІЦЕРІВ І СТРІЛЬЦІВ УГА НА ТЕРИТОРІЇ РОСІЇ Й УКРАЇНИ

18 червня 1921 р.

До Уряду Диктатора ЗУНР для справ закордонних

Після звіту повернувшого на днях з большевицького полону пор. Волод. Давидовича находиться на території Сов. Росії і України ще около 350 наших старшин і більша скількість наших стрільців, позіставших там по розбиттю нашої Армії ЗУНР.

Частина старшин між иншими підп. Вітошинський, ст. Бубела, Кадайський, д-р Ґлянц і прч. перебувають в Одесі. Всі они живуть нелегально і в крайній нужді і устами визше згаданого пор. Давидовича просять наш Уряд о поміч, о уможливленнє їм повороту і о виєднаннє їм опіки у одного з заступництв чужих держав на території совітській. В Одесі знаходяться заступництва чеське, китайське, перське і мабуть німецьке.

Просимо поробити заходи у правительств визше згаданих держав в ціли видання дотичним заступництвам своїм поручень для облегчення долі нашим нещасним розбиткам.

Др. Селезінка

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 307. Машинопис. Оригінал.

№ 385
ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ СТРІЛЕЦЬКОЇ РАДИ УСС В ЙОЗЕФІВСЬКОМУ ТАБОРІ ІНТЕРНОВАНИХ

5 липня 1921 р.

Витяг з протоколу засідання місцевої стрілецької ради при співучасти членів Йозефівського гуртка, пор. Іваницький, пор. Шухевич, чет. Кипріян.

Сот. Біличкевич підносить факт, що праця так в гуртку як і в Головній Стрілецькій Раді чи Виконком не поступила наперед. Причина: чи може се, що коли щось робить ся, то через обставини осланяє ся все тайною, що роботи сеї не видно. Се видно було б із приватних листів, висиланих із Відня. Дальша причина, що праця не поступила наперед, є що праці належито не почислено та як слід не поділено. Чи з'єднано більше членів, що ні то причиною є наше досі неясне становище та наша нерішеність. Підносить хибу опертя роботи в Галичині на імперіялі стрілецькім, та труднощі котрі прийшло би ся тут побороти. Досі коли що-небудь зроблено то не лиш за ініціативою, але завсігди руками інтелігентів старшин та і тепер се винно піти під розвагу. Наколи виконком хоче вести підпільну роботу то мусить перенести осередок на місце. Утопія цілої пропозиції лежить в неможливості щось провести. Остерігає ся не підтягати ся з огляду на наше міжнародне становище ні під організацію антанти ні комінтерну, противно організація пропаде. Наша неясність, а ще більше холітанє ся довела до відтягненя ся багатьох від організації УСС. Нашою метою винна бути праця на кожнім напрямі та використовування симпатиків УСС та втягати їх до праці в рамах організації УСС.

Йозефів, дня 5 липня 1921

Третяк Кость, чет. УСС
І. Мандзій, чет. УСС голова

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 87. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 386
РОЗПОРЯДОК ДИКТАТОРА ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА ПРО ВИПЛАТУ ОДНОРАЗОВОГО НАДЗВИЧАЙНОГО ДОДАТКУ СТАРШИНАМ АРМІЇ ЗУНР, ЯКІ Є В СТАНІ ПОБОРІВ ВІЙСЬКОВОГО ВІДПОРУЧНИКА ДИКТАТОРА ПРИ ВІДЕНСЬКІМ ПОСОЛЬСТВІ ЗУНР

26 липня 1921 р.

Щоби серед надзвичайної дорожнечі прийти старшинам Армії ЗУНР, які є в стані поборів військового Відпоручника Диктатора при віденськім Посольстві і побирають платні, з помічю при заосмотреню конечними артикулами до життя, заряджую на внесення начальника Військової Канцелярії що слідує:

§ 1.

Старшини Армії, які є в стані поборів Військового Відпоручника Диктатора при віденськім Посольстві ЗУНР від часу перед 1 липня 1921 одержують в липни одноразовий надзвичайний додаток до платні.

§ 2.

Підставу до обчислення сего додатку становить сума квот виплачуваних управленому через Військового Відпоручника місячно титулом ґажі і усіх додатків.

§ 3.

Одноразовий додаток виносить 100% від означеної в §-ві 2 суми.

§ 4.

Сей розпорядок обов'язує з днем нинішнім.

Єго виконання переведе Уповноважений для справ фінансів і Начальник Військової Канцелярії.

Відень, дня 26. липня 1921

Є. Петрушевич

ЦДАВОУ, оп. 1, спр. 14, арк. 20. Машинопис. Оригінал.

№ 387
ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ ГУРТКА УСС У ЛІБЕРЦЯХ

*Не раніше 30 липня 1921 р.**

21/I.1921 відчитано лист, зредаґований пор. Іванцем до Дра Старосольського, ухвалений на сходинах дня 19.I с. р. Зміст листу: «Виходячи з заложення, що УСС, як організація, котра на почині світової війни пішла в бій під прапором широкого українства і стала імпульсом до створення національно-державної ідеології і зв'язаних з тим подій, правно істнує дальше і що змаганням нашим повинно бути якраз під теперішну пору внутрішнього розвалу української суспільності і загальної апатії до громадянських і державних інтересів сконсолідуватись і зреорґанізуватись, щоби стати знова цею опірною силою в борбі як колись на почині світової війни 1914 р.

Виходячи з заложення, що майбутня орґанізація повинна обєднати всі елементи Січового Війська, просимо Вас о навязання перед вступних пертрактацій з представниками СС а пекуче питання злуки тих двох організацій повинна поставити собі за одно з перших завдань наша будуча організація.

28/I.1921 зредаґовано лист до Дра Старосольського, в якому підчеркнено пекучу потребу злитись з СС в одну орґанізацію, дальше згадано що Носковський і Чечкевич в Кошицях, а послідний має зв'язок з Букшованим в Москві (пор. Верхомий в Празі)

16/III.1921 ухвалено для Старосольського на дорогу 500 кч.

27/III.1921 ухвалено на дорогу делеґатів (пор. Іванець і Шухевич) до Праги 220 кч.

17/IV.1921 здавано звіт зі зїзду в Празі. Чет. Третяк ставить внесок, щоби команді табора звіту про зїзд не здавати. Внесок перепав.

22/V.1921. ухвалені 2300 кч. на організаційні потреби УСС, ужито для делеґатів до Праги. Пор. Іванець позичив 500 кч.

*Дата встановлена за змістом документа.

Половину віддав, а другу обіцяв віддати 1.VI.1921. Видатки підх. Яцушка на поїздку до Праги, якої ціль пояснив Ващук, оцінено на 190 кч, і ухвалено виплатити.

30/VII.1921 підх. Яцушко пропонує порозумітись з Прагою що до ірляндської боротьби та розпочати підготовчу працю.

Архів УКУ, Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 87. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 388
СЛУЖБОВИЙ ЛИСТОК ГУРТКА УСС У ЙОЗЕФОВІ ПРО ЗАСІДАННЯ ВИДІЛУ ГУРТКА

13 серпня 1921 р.

Гурток УСС в Йозефові
Службовий листок
Йозефів 19 серпня 1921

Проситься позволити на відбутя засіданя Виділу гуртка УСС дня 13.VIII.1921 о год. 1.30 в сали театру – зі слідуючим дневним порядком:

1) Відчитаня протоколу з попереднього засіданя.
2) Біжучі справи.
3) Стан праці празького гуртка.
4) Взаємини УСС та СС – відносно до повсталої «Нової України» – активістів.
5) Справа видавництва Січового Календаря.
6) Справи місцеві:
а) організаційна
б) просьвітна
в) історія УСС.

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 87. Рукопис. Оригінал.

№ 389
РОЗПОРЯДОК ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ДИКТАТОРА ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ВІЙСЬКОВОГО СУДІВНИЦТВА В УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИНАХ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

13 вересня 1921 р.

Розпорядок
про укладання правильного виконування військового судівництва при укр. військових формаціях в Чехословакії

§ 1.

Для виконування в I інстанції військового судівництва що до осіб військових, які входять в склад військових частин ЗУНР в Чехо-словацькій республіці, а в справах персональних і дисциплінарних підлягають військовим командантам сих частин — заряджуєсь утворенє двох військових судів, а то суду команди укр. бригади в Нім. Яблоннім для осіб військових, які підлягають команді сеї бригади, і суду укр. табору в Ліберци (Reichenbery) для осіб військових, які підлягають команді сего табору.

§ 2.

Приналежними командантами сих судів будуть команданти дотичних таборів, кожний в справах військових осіб єму підчинених; оба негайно по вислуханню судового референта української бригади в Нім. Яблоннім, приступлять до зорганізовання повизших судів.

§ 3.

Начальниками сих судів належить поки що призначити судиїв військових (аудиторів) найвизших рангою, приділити їм рівночасно потрібний персонал судейський (що найменше двох судиїв в кожнім суді) і канцелярийний в першій мірі з поміж укр. військовиків, маючих відповідне підготовленя правниче взгдядно канцелярійне і про створення сих судів і їх склад персональний до дня 1 вересня і 20 донести військовій Канцелярії Диктатора у Відни.

§ 4.

Начальникам судів прислугує рішення про зарядження і застановлення судового слідства, призначення органу веденя слідства, зарядження слідчого арешту і звільнення, відступлення справ другому судови, ставлення внесеня на обжалованя і скликаня військового суду. Прочі розпорядки, переказані після постанов в. к. процедури рішеню приналежного команданта належить єму предкладати до признання і підпису.

§ 5.

Суди, їх члени і судейські органи суть при сповнюваню судейських обовязків є слідства як і при видаваню присудів вповні независимості і підлягають лиш законам.

Старшини судейські, які приступають в характері судиїв військових підлягають з причини нарушеня їх обов'язків урядових і службових під оглядом дисциплінарним лиш своїм судейським зверхникам.

§ 6.

З під компетенції сих судів суть в природи річи виключені:

а) виконуваня судівництва в справах поступованя доразового – які належить перенести після постанов про звичайне поступованя.

б) справи злочинів, наведених в розпорядку Державного Секретаріату з дня 30 падолиста 1919, о скільки винний сповнив їх яко особа цивільна.

в) виконаня присудженої правосильно кари смерти, в'язниці або арешти: що до сего рода кар належить їх виконання на основі правосильного присуду признане відложити до часу повороту на територію Західної України, а лиш часть присуду про наслідки кари (касація, деградація і т. д.) негайно перевести.

§ 7.

В поступованю судовім належить придержуватись постанов в. а. о поступованю карнім з дня 5 червня 1912 ч. 130 Дн. А. г. уст. I-XXV (§ 1-422) з змінами вказаними постановами сего розпорядку і розпорядками державного Секретаріату про уладження і виконуваня військового судівництва з 1918–1919 року

а з обмеженями, яких конечність слідує з огляду на становисько правне укр. формацій військових в Чехо-словацькій Республиці і розпорядки єї правительства що до уладженя відносин сих формацій і побут їх на території чужої державності («Терріторіяльпрінціп»).

О переведеня конечних чиностей судових що до осіб, які не входять в склад військових укр. частин (придержання, переслуханя свідків, знатоків і винних, оглядин, покарань дисциплінарних («Орднунґсштрафен» і т. п.) як і таких чинностей в місцях які лежать поза обсягом уґікаций занятих на основі призначеня властий Чехо-словацької Республіки укр. військовиками (оглядини місця, трупа, осіб, заюм (Бешляґнаме), ревізія і т. п.) належить віднестись до компетентних властий Чехо-Словацької Республіки евентуально перевести їх лиш на основі письменного зізволеня і при вспівділаню в кожнім поодинокім случаю сих властий.

До переведеня поступованя судового що до злочинів і провин похвалених через укр. військовиків проти горожан Чехословацької Республіки, або на території, яка лежить поза районом занятим укр. військом («Унтеркунфстрайме»), суть компетентні лиш суди Чехо-словацької Республіки. Український суд, військовий обмежиться в тих случаях лиш до переведення наглих перевідувань, а дальше поступованє аж до присуду переведе лиш на основі писемного і зволеня компетентних властий Чехословацької Республіки в кождім поодинокім случаю і удержить з евіденції їх остаточний вислід.

О зізволеня на переслідуваня укр. судами злочинців, які є укр. військовиками і через утечу схоронились перед потягненєм до відвічальности як і о їх виданя, належить віднестись дорогою Посольства ЗУНР в Празі до правительства Чехо-словацької Республіки. Листи стежні в тих случаях — очевидно без кляузулі при арештованні — належить вислати лиш до заступництва ЗУНР з прошенєм о зарядженя відповідних репресій (материяльних) (відмова зачету, помочи і т. п.) і удержаня в евіденції втікачів.

§ 8.

Всі рішеня і присуди (вироки) судів, які в законній формі і речинци зачіплено жалобою, відкликом взглядно жалобою

неважности, як також всі присуди проти старшин, в яких яко вислід кари проголошено касацію (позбавлення степеня), належить негайно при доповненю витягом з карного протоколу і послідньою кондуітою – предложити до порішеня Військовій Канцелярії Диктатора, при якій осібним розпорядком буде установлена Вища Колегія судейська (3) для полагодженя того рода справ.

Права і обовязки застережені в 340, 363 і 364 судові сповнить начальник суду перед предложенєм кожної справи до рішення вищій колегії судейській.

§ 9.

Присуди, в яких проголошено кари в'язниці або арешту належить втягнути до осібного виказу а по їх правосильности заосмотрити клявзулею приналежного команданта сего змісту, що виконання кари відкладаєсь до часу улаженя укр. влади у Всхідній Галичині, клявзулю проголосити засудженому, а опісля предложити негайно акт Диктатурі ЗУНР, при доданю відпису присуду (при більшім числі засуджених стільки відписів – скілько засуджених), витягу з карного протоколу і послідної кондуїти.

§ 10.

Начальники судів подбають про се, щоби в приказах приналежних командантів поміщено відповідні поученя що до форми і змісту карних донесень, та про як найточніше береженє військовими українськими властями границь їх компетенції для уникнення в справах для суду призначених конфліктів з властями Чехо-Словацької Республіки, про обсадженє в кожнім суді відповідною особою товмача чеського язика і без виняткову урядову кореспонденцію в чеськім язиці з властями Чехо-Словацької Республіки, а вкінці про те, щоби евентуально заряджений арешт слідчий тревав як найкоротше і обмежавсь лиш до крайно необхідних случав.

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 77. Машинопис. Оригінал.

№ 390
ІНФОРМАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ДИКТАТОРА ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ ГЕНЕРАЛА ВІКТОРА КУРМАНОВИЧА ВІД ОБОВ'ЯЗКІВ КОМАНДИРА УКРАЇНСЬКОЇ БРИГАДИ В НІМЕЦЬКІМ ЯБЛОННІМ І ПРИЗНАЧЕННЯ НА ЦЮ ПОСАДУ МАЙОРА ЗЕНОНА ДРИМАЛИКА

16 вересня 1921 р.

До уряду Диктатора ЗУНР для Зв'язку з Краєм

Відень, дня 16 вересня 1921

Отсим подаєсь до урядового відома, що рішенєм Диктатора ЗУНР з нинішнього дня звільнено генерала Віктора Курмановича на єго власне прошенє від обовязків як Команданта Укр. Бригади в Нім. Яблоннім. Командантом Бригади назначено майора Зенона Дрималика, а заступником команданта сотника Якима Грему.

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 300. Машинопис. Оригінал.

№ 391
ЦІЛКОМ ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ В ПРАЗІ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО ВІЙСЬКОВІЙ КАНЦЕЛЯРІЇ ДИКТАТОРА ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ УСС У ТАБОРІ ІНТЕРНОВАНИХ У ЙОЗЕФОВІ

19 вересня 1921 р.

Слідячи пильно за всіми проявами таборового життя, запримітила команда табора, що т. зв. «Стрілецька Рада в Йозефові» (організація УСС) займає ся зовсім иншими справами, як збирання матеріялів до історії УСС, що уходить за офіціяльну ціль цеї організації.

Переглянувши протоколи засідань та перепису Стрілецької Ради, знайдено там матеріял, який вказує на справжні цілі цеї організації та кидає ярке світло на єї діяльність.

В прилозі предкладає ся витяг з цього матеріялу, а саме витяг зїзду УСС в Празі, дозволеного розп. ВКД Ч. 2244 вс з 8.IV с. р. (прилога 1), витяг з протоколу засідань гуртка УСС в Ліберці згл. стрілецької ради в Йозефові (прилога 2), витяг з протоколу засідання місцевої ради з 5.VI с. р. (промова сот. Білинкевича, прилога 3).

З документів тих слідує не двозначно, що орґанізація УСС, приписуючи собі, згл. Січовим Стрільцям головну заслугу коло будівництва Укр. Державности та уважаючи себе щей тепер в протилежності до прочої, апатичної суспільності, одиноко спосібним чинником до дальшої боротьби за свободу, має на меті відновити давну організацію УСС і вже тепер розпочати підпільну борбу (т. зв. ірляндська боротьба) проти ляхів, не оглядаючись зовсім на законний Уряд ЗУНР, ані на його політику. Тим чином бажають УСС, а згл. деякі гіперамбітні молодики, з чисто особистих зглядів ухватити ініціятиву в свої руки, не оглядаючись на наслідки, щоби на случай, коли авантюри удасть ся, стати народніми героями і відгравати в Галичині ролю чсл. леґіонарів.

Що ціль відновлюваної УСС вже з самого початку була зовсім розбіжна з офіціяльно проголошеною метою, виходить з сего, що ініціятори відновлення вже зразу почали кооптувати нових членів гуртка. Так прим. в Ліберні мир Мацейович старав ся приєднати для сеї орґанізації всіх старшин і стрілецтво прибувших з італійського полону через Лєбрінґ, однак безуспішно.

Кромі того прийнято до гуртка старшин і підстаршин, які свою приналежність до УСС основують на тім, що після переходу УГА до большевиків случайно служили при т. зв. 1 бригаді II-го Гал. Корпуса. Бригада ця з колишніми УСС кромі тенденцийно большевиками викиненої назви, нічого спільного не мала і як така існувала всего несповна 2 місяці. Мимо того деякі особи з єї складу, вступили до гуртка УСС і були прийняті. Це найкращий доказ, що тут зовсім не ходить о збирання матеріялу до історії боєвої Управи і леґіону УСС, бо новоприєднані члени з ними нічо спільного не мають. Після відновлення давної організації УСС уважає Головна Рада УСС своїм найважнійшим завданням злучитись з СС в одну цілість задля

осягнення певних конкретних цілий. Се потверджує наглядно здогад, що обі ці організації задумують взяти діяльну участь в політичному життю. Сот. Богдан Білинкевич в своїй промові (прилога 3) радить держати ся своєрідної орієнтації політичної, а рада УСС в Йозефові хотіла заняти на зборах дня 13.8 с. р. становисько відносно до повставшої «Нової України», в якій як звісно головну ролю грають члени згл. старшини колишнього корпуса СС.

Не менче заслугуючим на увагу є відношення УСС до большевизму. Вже на Великій Україні підчас злуки з большевиками УСС в промовах підчерковано як провідні ідеї УСС і СС самостійництво і соборність.

Др. Старосольський, навязуючи до статутів УСС затверджених галицьким намісництвом з часів австрійських і передвоєнних, подав начерк потрібних постанов, пристосованих до теперішньої хвилі, які треба уважати переходовими. Маю переконання, що Др. Старосольський предложить Вам відпис тих постанов до відома. Постанови сі тичать ся справ організаційних: Головного зїзду, управи, льокальної і загальної УСС і т. п. Сі постанови прийнято одноголосно. Потім вибрано раду УСС і то: Як голову Др. Старосольського, як його заступників Ріпецького і Чичкевича, окрім того вибрані до Ради: Носковський, Свідерський, Артимович, Індишевський, Іванець, Косак Гриць, Мінчак, Булик і Пушкар; а як заступники: Бей, Деркач, Симбай, Яцушко, Шухевич і Грицай. Сі вибори відбули ся одноголосно.

Потім прийнято без дискусії одноголосно приготовану вже перед тим і певно вже перед тим передискутовану резолюцію, в якій даєть ся напрям праці для ради УСС. Ся резолюція як ухвала зїзду обовязує всіх УСС. Сю резолюцію доповнено ще одною маленькою резолюцією в котрій застерігаєть ся зїзд против всяких поголосок про наміри зїзду а особливо против підсування Др. Старосольському яких небудь інтриґацьких і укритих думок в зв'язку з аранжованєм зїзду УСС. Я певний, що сі резолюції будуть Вам приналежні. В найкращім настрою по ріжних подяках зїзд розійшов ся. Отворивши таким способом вентиль для деяких може невдоволених духів наш

військовий Уряд має тепер спромогу мати вплив на всяку акцію УСС. Додаю, що Др. Старосольський в своїх промовах кілька рази підчеркував, що УСС мають всім бути взірцем карности, послуху, відданости і т. д.

Прошу приняти мій найнизший поклін.

Ст. Смаль-Стоцький

Архів УКУ, ф. Колекція документів ЗУНР, оп. 1, спр. 87. Машинопис. Оригінал.

№ 392
ЛИСТ ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ В ПРАЗІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО УПОВНОВАЖЕНОМУ ДЛЯ СПРАВ ЗАКОРДОННИХ КОСТЮ ЛЕВИЦЬКОМУ ПРО СТАН У ТАБОРІ ІНТЕРНОВАНИХ У ЙОЗЕФОВІ

31 грудня 1921 р.

Високоповажний пан
Др. Кость Левицький
Державний Секретар для Закордонних
Справ Галицької Републики в Ужгороді

З мого побуту в Йозефові вважаю за конечне подати до відома Сьвітлого Уряду ось-які мої поміченя:

Дух в Таборі є зовсім вдоволяючий і неправдиві є відомости про яке-небудь занепокоєнє. На мій приїзд скликано збірку Старшин, на якій я виголосив відповідне експозе про наше сучасне положенє – відповідав я основно на ставлені до мене запити – що все не остало без відповідного успіху.

Дотично житєвих обставин інтернованих сконстатував я що слідує:

Харч, який одержують інтерновані, є вдоволяючий – є се ті самі рації, які одержують також члени чеської армії. Щоденно м'ясо, тричі на тиждень третя страва мучна. Кромі сього деякі старшини, зрікшись мнимо харчу «ін натура», одержують релютум, за яке кухня закуповує ще і дальші приправи до страв, що має добрий вплив на якість і смачність їди.

Щодо приміщеня то є се звичайне приміщенє баракове з усіми його недостачами та хабами. Сконстатувати однак треба згідно з правдою, що бараки ошальовано в місцях ушкоджених новими дошками, покрито їх новою папою – кромі сього уставлено всюди желізні печі, які установлено в середині комнат, щоби при помочі рур огрівати по можності як найбільше воздуха.

Кожде ліжко має подушку, простирадло і що найменше одну грубу деку до накриваня.

Помимо того стрілецтво жалуєть ся на зимно, особливо в дні морозні та вітряні і зовсім слушно. Річ однак не в якости бараків – бо зроблено для їх уліпшеня що було можливо в недостатках опалу. Барак є бараком, порадити можна на зимно тільки не щадячи вугля.

Конечність паленя в печах по два і три рази на день в дні вітряні та морозні – от се перша оправдана жалоба, якій належалоб запобічи.

Друга оправдана жалоба се виплата денно по 50 сотиків. для тзв. таборових «камедулів», тобто тих, що попали в табор «без оружія» – як «цивільні інтерновані».

Першій жалобі стараєть ся запобіжи п. сот. Рудницький який вже виєднав в товаристві «Методистів» (американських), що приобіцяли доставити таборови або оден вагон вугля, або дати 7.000 Кч. на його закупно.

Гірше стоїть справа грошевих виплат для «камедулів», бо міністерство видало вже раз загальне вирішенє, що денний грошевий причинок для всіх цивільних-інтернованих має виносити по 50 сотиків і від сього рішеня відступити не хоче. Тому радив би Сьвітловому Урядови призначити від себе «Камедулам» додаток по 1 кор. ч. денно, що обтяжило б наш бюджет на всього на цілих 4000 Кч. місячно. Се бувби однак одинокий лік на жалоби, які підносять си із нашого Табору.

Камедулін є всього на всього 129.

Якщо наші таборові одержать вугіль, а цивільні-інтерновані цей грошевий додаток, то про дальшу судьбу табору і його настрій можна бути супокійним.

Богато стрільців піднесло жалобу, що ніхто не піклуєть ся їх убогими жінками та дітьми в краю. Я думаю, що сю справу

можна б корисно полагодити порозумівши ся з краєвими організаціями. В усякім разі домаганє є вповні оправдане.

З високим поважанєм:

Заступник Зах. Укр. Республіки в Празі

ЦДАВОУ, ф. 4440, оп. 1, спр. 25, арк. 80–84. Рукопис. Оригінал.

№ 393
СПОМИНИ ПЕТРА БУДЗА «ГУЦУЛИ В БОЯХ ПІД ГОРОДКОМ у марті 1919 р.»

Лютий–березень 1922 р.

«Перший гуцульський пробоєвий курінь чет. Гриця Голинського», який мав уже свою славу з попередних боїв, стояв при кінці лютого і в перших днях марта 1919 р. місцевою залогою в Самборі. Був це час великого напруження серед нашої Армії. Дня 1.3.1919 р. зірвано з Поляками переговори. Гуцульський курінь вижидав чогось нового й великого. Знав, що з хвилею боєвої діяльности на фронті, піде з ворогом у кровавий танець. Знав, бо й до тепер не стояв стало на позиціях лише для того, щоби легко й скоро піти до бою там, де було загрожене власне положення. Дня 2.3.1919 р. доповнено гуцульський курінь одною сотнею з IV/36 коломийського куріня й наказано поготівля. По доповненню, маючи три піхотні сотні по 200 пробоєвиків і одну скорострільну сотню з 14 скорострілами, чекав курінь дальших приказів. Другого дня 3.3.1919 р. приділено до нього ще сотню кавалерії й одну батерію легких гармат. У той спосіб зложено: «Окремий загін чет. Гриця Голинського» й поставлено його до диспозиції Начальній Команді Української Галицької Армії.

Дня 4.3.1919 р. одержав чет. Голинський приказ НКУГА того змісту: «Чет. Голинський відійде сейчас зі своїм окремим загоном до групи Рудки й зголоситься там у команданта тої групи».

Вже рано 5.3.1919 р. зголосив четар Голинський командантові групи Рудки прибуття загона до Рудок. Там приказано йому відійти ще того самого дня з цілим загоном до Путятич

— 12 км на північ від Рудок — а самому явитися на другий день о 1 годині пополудні в кімнатах парохії в Гошанах для подрібного обговорення завдання найблищих днів.

Слідуючого дня 6.3.1919 р. пробоєвики спочивали по кватирах. Погода була дуже непривітна. Густа, мокра мрака й дрібна сніжниця, що сікла в зимнім воздусі, наче гострими шпильками, не манила нікого на двір. Та Гуцули-молодці не нудилися в хатах. Рано коротка «школа», — а пізніше гутірка, байки, приказки й жарти. Навіть сопілка грала в деякім гуртку моторніших легінів, які витинали гопака, що аж хата ходила.

«Курінний батько» — чет. Гриць Голинський, якого всі пробоєвики так називали, був під той час у Гошанах на старшинськім зібранню, де крім усіх самостійних командантів із фронту, явилися також старшини булави III Корпуса. Обговорено плян заняття залізничної лінії Львів—Перемишль. Операції мали зачатися 8.3.1919 р. о 5 годині перед полуднем. Вступне завдання, а саме — перервання залізничного шляху коло Мельниці — призначено першому гуцульському пробоєвому куреневі. У слід за тим мала розвиватися дальша діяльність у двох напрямах. Бригада УСС мала йти на схід і заняти Городок, а група курінів, між якими були три коломийські, мала посуватися через Судову Вишню на захід і заняти Перемишль.

Ранком 7.3.1919 р. відійшов чет. Голинський із командантами підвідділів на фронт, щоби перед виконанням свого завдання докладно розглянутися в поземеллю й оглянути ворожі позиції. Та по дорозі дігнав його кінний післанець і на приказ групи Рудки, завернув до телефону.

Було полудне. Чет. Голинський сидів при телефоні. Пробоєвики брали обід і скоро втікали до хат. На дворі погода не змінялася. Над землею налягла ще густіша мрака. Воздух пересяк вогкістю.

З команди групи телефоновано: «Сьогодня рано Поляки використали густу мраку, вдарили більшими силами на наші позиції перед Долинянами й зайняли Долиняни. Удар їх був наглий і такий сильний, що V/36 коломийський курінь не міг удержати своїх, найдальше на північ висунених позицій. Навіть кількаразовим протинаступом не вдалося йому відкинути переважаючого ворога. Відбив лише двір у Долинянах і там дер-

житься. Перший курінь УСС обсадив позиції на ліво від двора в Долинянах. Дальший похід Поляків здержаний. Положення одначе грізне, бо Поляки сильно загрозили II/24 коломийському куріневі пор. Володимира Левицького, який хоробро держить свої старі позиції на 294. Для того приказую: «Окремий загін чет. Голинського відійде сейчас до Годвишні Двір, зробить протинаступ, відібє Долиняни й обсадить утрачені рано власні позиції».

О 4.30 годині по полудні були вже Гуцули у протинаступі. Ворог у першій хвилі не подавався. Скірплений свіжими силами, зірвався був навіть до дальшого походу вперед.

Розгорівся завзятий, кровавий бій. Загриміли гармати, затарахкали скоростріли, заклекотіли кріси. Голос їх злився в одну пекельну музику, що морозить кров, гамує думку, та перетворює людий у диких звірів. Здавалося, всі адові сили зійшлися на пекольний пир і хотять світ завалити. Бій що-раз-то змагався, а перед самим вечером, коли потис мороз і розігнав мраку, дійшов до найвищого напруження. Нараз всьо стихло, неначе завмерло. То надійшла рішаюча хвиля, в якій рівний і дзвінкий голос боєвої трубки давав Гуцулам знак до приступу.

Як вихор схопилися Гуцули-Соколи, й по короткім: «ура!» злялися з ворогом в одну хвилюючу масу. Потекла ворожа кров, і землю вкрили ворожі трупи. Крізь воздух пронісся крик, а Гуцули йшли-летіли далі й далі. Як полонинський вітер, що з корінням дерева вириває, як розбурханий Черемош, що не має перед собою перепон, летіли вони вперед. Вже давно запав вечір. На небозводі мерехтіло море звізд. Світили Гуцулам-Героям у дорогу.

Перед собою вже не мали Гуцули ворога, як порох змели його з рідної землі. Відбили село Долиняни, перейшли старі власні й ворожі позиції; заняли село Вовчухи, а тим самим перервали ворогові залізничу лінію Львів—Перемишль. Перед ними стелилася створена дорога, а за ними світив наглядний доказ завзятої розправи й великої побіди, світила слава, гідна Українців-героїв. На побоєвищі лежало сотки ворожих трупів і ранених. Згромаджено 350 полонених ворогів, 22 скорострілів, 6 армат, 2 міномети й багато иншого здобутого, воєнного майна. Крім того Гуцули захопили у ворога полеву лічницю з цілим її урядженням і аптикою.

У Вовчухах заночували. Заплативши свою побіду кільканацятьма вбитими й 76 раненими, розложилися до належного їм відпочинку.

Вечером дня 8.3.1919 р., коли курінь відпочав, одержав новий приказ заняти залізничу стацію Родатичі, де після власних звідомлень мала стояти лише невелика ворожа сторожа. Показалося, що стацію держала дуже сильна сотня добірного ворожого війська, що складалася зі самих краківських і варшавських студентів. Стації боронила на залізничих валах в укріплених окопах. Треба було підготовити наступ.

По докладних розвідах післав чет. Голинський одну сотню на право, яка мала вдарити на укріпленого ворога з півночі, а одну сотню, що мала наступати зі сходу, уставив по обох боках залізничого шляху. Кавалєрийська сотня відійшла в полудневу сторону, щоби зайти ворога зі заду й не допустити йому ніякого скріплення, та не випустити нікого з ворожої залоги на стації в Родатичах.

В означенім часі а саме о 2 годині перед полуднем рушили обі сотні з означених місць до наступу. Вдарили на стацію, але за першим розмахом не здобули її, бо ворог завзято боронився й за жадну ціну не здавав своїх становищ. Гуцули-пробоєвики рушили до приступу. З окликом: «ура!» вийшли вже на вали вже кричали: «Янтек, піддайся!» Та ворог, зложений зі самих інтелігентів пробував далі боронитися. Прийшло до рукопашного бою, в якім Гуцули прямо роздавили ворога. Кількох убитих і 32 ранених легінів лежало на здобутих валах, але з ворожої залоги-еліти, остало здоровими лише 78 людий, що ще в останній хвилі вспіли піддатися. Між ними було 4 поручників. Решта лежала трупом, або стогнала в тяжких ранах.

Коли на залізничім двірці в Родатичах ішов бій, виїхав із Судової Вишні ворожий панцирник на поміч своїм на стації. По дорозі попав у руки кавалерійської сотні, яка розібрала залізничий шлях і чекала. Як ворожий панцирник застряг на розірванім шляху, вона кинулася на нього з ручними гранатами й миттю знищила паровіз, розоружила залогу, та забрала її в полон разом із цілим воєнним матеріялом.

Весело сходило сонце дня 9.3.1919 р. на стації в Родатичах. Обняло Гуцулів своїми привітними лучами, та голубило й благо-

словило їх, як рідна мати найвірніщих синів. Весело було й Гуцулам на новім місці побіди. Всі, що були вільні від служби тішилися, співали й гуляли аркана.

В полуднє, що того самого дня прибув на стацію Родатичі І курінь УСС і змінив Гуцулів. Змінені Гуцули вернулися до Вовчух, де слідуючого дня 10.3.1919 р. дістали приказ відійти до Братковець і зголоситися у сот. Білинкевича, команданта ІІ куріня УСС по дальші прикази.

Як Гуцули прибули на призначене нове місце, ІІ курінь УСС стояв у тяжкім бою о цегольні під Городком. Поляки обсадили їх сильною залогою і скорострілами, та боронили, як кріпости.

Ранком дня 11.3.1919 р. розвинувся І гуцульський пробоєвий курінь до бою й разом з ІІ курінем УСС заняв першу цегольню. Там окопався й держав здобуті позиції, бо всякі спроби заняття другої цегольні не вдалися. На тих становищах задержався аж до вечера дня 16.3.1919 р. коли відкликано його, як корпусний запас до Братковець.

Так то Гуцули в боях під Городком боролися за рідну землю й добували слави, яка з воєнних звідомлень розійшлася по цілій Україні, та світить приміром великої дисципліни, хоробрости, відваги й любови до святої, найдорощої Вітчини.

Український скиталець. – 1922. – Ч. 12. – Лютий–березень.

№ 394
ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРНОВАНИХ У ТАБОРІ В ТУХОЛІ

23 вересня 1922 р.

В письмі з дня 14.IX жадаєте «звіту щодо духового і тілесного стану нашого гуртка». Подаємо Вам нище цей звіт, але в противнім порядку, а то тому, що при справах підмог тілесні обиди суть більше міродайні, чим духові потреби. Ще в р. 1920 весною прийшло нас до Тухолі 666 старшин і около півтора тисяча стрільців. Опісля приведено ще кільканадцять старшин, поло-

нених в боях під Львовом в 1918 р., які до того часу сиділи в Каліші. З тої великої громади около 200 старшин і богато стрільців утікло за границю, інших звільнено на просьби і відіслано до Галичини, а осталося нас 34-ох (22-галицької армії і 12 УНР). Цілий час нашого побуту тут числили нас за полонених, доперва в останніх тижнях зрівняли нас що до титулу з інтернованими, зіставляючи ріжницю в харчах, свободах, які далеко не такі, як у тих послідних. Життя наше можна описати дуже точно одним реченням, яке сказав нам комісар табору, отже наша безпосередна влада. Коли хор. Галіней був у него в справі поправи харчів, він дав йому відповідь: «Ви єстесьце єнци і нє мацє жадних праф». Ту засаду точно пристосовують до нас. Коли ми жадаємо видачі одежи, то нам говорять, що ми інтерновані, і тим самим, одіж нам не належиться. На тій підставі за останній рік видали тільки по одній парі зимового біля а решту кожний мусів старатися сам. Коли просимо о зрівнаннє з інтернованими що до харчів, то тоді ми «єнци» і не належиться нам харчі після табелі мін. справ військ з дня 26/9 1919 Ч: 60134/10969/21-10: отже мяса 100 гр., хліба 500 гр., товщу 30 гр., цукру 15 гр., картоплі 600 гр., твердої ярини 150 гр. на день і особу. Інтернованим дають мяса 250 гр., хліба 400 гр., товшу 60 гр., твердої ярини (фасолі, каші або муки) 325 гр., цукру 65 гр. на день і особу. Приміщенням служить нам землянка з діравим дахом і порослими грибом стінами. Через дах скрізь тече; коли ж переж двома місяцями ми просили о поправу, то нам сказали, що обоз ліквідуємо і поправляти нічого не можна. А нам на біду літо випало слотяне а осінь теж не погідна. Щож до обходження то завдяки двом Полякам зі Сх. Галичини, що займають посади в комісаріяті, в таборі нас уважають за найбільших злочинців і початок всього зла в таборі. Коли зав'язався хор з інтернованих Українців і наші старшини взяли в нім участь, то перепустки для них на проби треба було випрошувати на кожний день і то лиш на дві години; інтернованим хористам і учасникам трупи видавали сталі перепустки і то на цілий день. Цензуру на наші листи переводять спеціально самі комісарі, коли інтерновані довший час мали цензорів з поміж своїх. Що до духового стану, то він є навіть добрий. Своїми силами ми завели у себе бібліотеку що числить понад

500 томів і старалися доповняти тими книжками, що свіжо появлялися на ринку. Передплачували і передплачуємо кілька часописий, а дещо приходить даром. Устроїли вечери Шевченка і Франка а кромі цего помогли при зорганізованю мішаного хору і української групи з інтернованих малоросів, що були поміж «Переміконцями». Всі видатки покривала наша «Самопоміч», яка черпає доходи з нашої кантини і з посилок з краю. До земляків в краю ми не зверталися до тепер, бо знаємо, що гроші потрібні їм на інші ціли. Тільки перед великодніми святами появився без нашого відома і волі заклик в часописи і на цей заклик ми отримали кілька посилок і понад 100 тисяч на святочне. Місцева УМСА нами теж не займалися і ми нолєнсволєнс були здані на свої сили. — Тому що останнього літа були вже майже у всіх обяви слабої психози, то ми поробили всі можливі заходи щоб нам поправлено услівя життя або нас звільнено. Отже вислали збірне прошеннє до міністерства внутрішніх справ, друга до президента міністрів, трете до начальника держави. Відповідь дістали тільки на це послідне. Канцелярія цивільна начальника відписала, що подання відступлено міністерству внутрішніх справ. А ще міністерство в відповідне на всі заходи заборонило заплачувати нам «гажу» яка виносила 100 мп. місячно. Кромі цего ми післали прошення в тій справі до амбасади англійської і французької, а опісля один з нашого гуртка, що їздив до румунського консулату в справі Буковинців, заходив до обох тих амбасад. В французькій не дали йому жадної відповіди, а в англійській сказали, що письмо пішло до Льондону і коли прийде відповідь нас повідомлять. До тепер ще ніякої відповіди не маємо, а в міністерстві коли хто питаєсь, як стоїть справа наших звільнень, то відповідають все, що ждуть на опінію з староств і воєвудств і аж тоді рішать. З такими відповідями ми посиділи доси і коли не зайде щось надзвичайного, то можемо посидіти ще рік, два, десять або більше. Доля Буковинців теж не краща. Румунський консулат уважає своїм обовязком вислати до Тухолі два або три рази в рік інтерроґатори до виповнення, але яких небудь наслідків з тих інтерроґаторів досі нема. Зі старшиною, що їздив до консулату говорили тільки по румунськи, а що той по румунськи не знав, то до нічого договоритися не міг і відїхав з тим, з чим приїхав. В списі подали ми Вам також

кількох інтернованих з армії УНР. Є це люди, що тікали з інших таборів, або яких приарештовано на роботах і прислано до Тухолі, як до карного табору. Вони зголосили себе Українцями і не хотіли належати до московських частин, що є в таборі тому приділено їх до нас.

Тухоля, дня 23.IX.1922. Квасниця.

За точність відпису Крушельницькій четар

Українська Команда Табора – тут пересилає відпис письма наших інтернованих в Тухолі до відома і вихіснування. Йозефів 4/X 922 Крушельницький чет. Голова.

Архів УКУ, ф. Колекція документів, ЗУНР, оп. 1, спр. 315. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 395
СПОМИН ЯРОМИРА ДЯКІВА «СТРАТЕГІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ УГА ПО ПЕРЕХОДІ ЧЕРЕЗ ЗБРУЧ літом 1919 р.»

15 березня 1923 р.

В часі, коли УГА переступила Збруч, змаліла широка Україна до незначного, ледви кілька км. довгого й широкого простору землі.

Українське правительство – директорія Петлюри – найшлася в Камянці Подільськім, в послідним пристановищі для правительства й останніх розбитків великоукраїнських військ. Кілька км. на північ і схід стояв уже ворог – большевики, що передніми своїми військами осягнули саме Стару Ушицю–Дунаївці–Балин–Чорну–Смотрич.

Лише дрібний шматок землі 35 км. широкий і 55 км довгий – лишився ще Українцям. Прочими широкими землями України поділилися большевики й Денікін, який вдирався з долішньої донецької полоси й осягнув саме під сю пору лінію: Полтава – Херсон та готовився до рішаючого удару в напрямі Київа й Одеси.

По переході через Збруч найшлася УГА в незвичайно труднім положенню на такім вузкім просторі, що могла ледво кілька днів животіти без якої небудь помочі й піддержки; великоукраїнським військам, окруженим звідусіль ворогами, бракло боєздатности: перед ними впівколі большевики, позаду над Збручем старий, відвічний ворог Поляки, а за Дністром на південнім крилі ворожо до Українців настроєні Румуни.

Зовсім природно, що в сім безвиглядним положенню годі було думати над далекосяглими стратегічними плянами; треба було перш усього добути простір, де армія відітхнулаб і удержалась.

Отже першим завданнєм, вимушеним обставинами, мусіло бути розширеннє полоси, себто місця рухів армії. А наступ треба було повести негайно, бо Поляки, не вважаючи на переговори з Петлюрою, могли перейти Збруч і довести Галичан до цілковитого розпаду. Негайного розширення простору довкруг Камянця Подільського вимагало також і стараннє про харчеві засоби та ріжнородне приладдє для позбавленої майже всього УГА. Справа самозбереження була так нагляча, що годі було оглядатися на стан УГА, на її фізичне й матеріяльне вичерпаннє та на боєву втому.

Ударом II УГ Корпуса на північ, який відкинув у швидкім поході большевиків аж поза Проскурів, приневолено їх стягнути частинно свої війська, розложені на схід від Камянця Подільського, через що осягнено найнеобхіднійший простір на відпочинок, віднову й перестрій УГА.

Той час – кінець липня – се граничний камінь в історії молодої Української Републики, бо тим самим правительство осягнуло довільність почину і стануло перед рішеннєм найбільшої далекосяглости: Доля України й УГА спочила в його руці.

Насувалася не одна можливість.

Душа УГА рвалась назад до Східної Галичини. На Великій Україні надіялась вона відважити свої ряди, доповнити боєвий виряд і виступити ще раз проти Поляків, щоб вирвати від них свою тіснійшу Батьківщину. Велич почування УГА вискажеться простими словами одного стрільця: «Відворот через рідний Збруч не є ніяким відступом, лиш походом по стріливо».

Здалека манив Київ, столиця відродженої держави, осередок краю й державної власти, ядро молодого українства, міродат-

ність політичного значіння для провінції, вузол шляхів і зелізничих доріг, богацтво ріжнородних засобів, словом – серце України. Якщо вдалосяб вирвати большевикам Київ і ним постійно заволодіти, то може й повелосяб воскресити звідтам Українську Державу.

Почуттє осамітнення, відокремлення, витворене майже герметичною бльокадою Польщі, Москви й Румунії, що загородили молоду Україну перед світом, далі чимраз-то більше зростаюча свідомість, що при будові Української Держави не обійтися нам без матеріяльної піддержки заграниці – вказували на Одесу.

Нелегкий був вибір між сими можливостями та було ясне й мусіло бути те, що УГА могла довершити лиш одної розвязки. Лихий крок – за одним махом вів до пропасти.

Найменше виглядів з поміж усіх можливостий мав похід на Східну Галичину. При такім боєвім стані УГА не можна було й думати про наступ. Відсвіженнє армії під кождим оглядом, щоби зробити її хоч приблизно рівновартною з польською армією, вимагало місяців. Ніяке командуваннє, а тим менше польське, не позволилоб на се, щоб у воріт його краю готовився ворог до наступу. Неминучим вислідом сього бувби удар Поляків на УГА ще в часі її приготувань. Колиб УГА для свого відсвіження посунулась далі на Велику Україну, щоб тим самим розширити між собою й Поляками охоронну полосу, то виринало само з себе питаннє: куди, в напрямі Київа, чи Одеси? Половичність була неможлива. В обсадженій ворогом Україні не було прямо найменшого місця, де УГА могла б спокійно відбути свій зимовий сон. Кождий крок у глибину України доводив до стрічі з ворогом, а наслідків стрічі не легко було предвидіти.

Офензива на Київ із політичного огляду була дуже приманчива й підхлібна. Посіданнє осередка краю отвирало незвичайні вигляди, яких одначе ні в додатнім ні у відємнім значінню не мож було предвидіти й оцінити. З військової сторони представлялася річ зовсім инакше. Удар на Київ уводив УГА в середину ворога, виставляючи її крила на південь і північ відкритими. Заняттє Київа було також небезпечне з військового огляду. Як кожде велике місто, так і Київ мусів вязнити для забезпеки більші сили армії, а УГА з огляду на малий боєвий стан, могла

– вязана удержаннєм Київа – легко втратити свободу ділання. Без остої, без запілля, без усякої звідкинебудь піддержки, мусіло вкінці дійти до окруження Київа ворогами, які находилися довкола УГА й постійно скріплювалися. Засоби Київа не могли рівнож надто манити, військових вождів, бо під тим оглядом перевищала його Одеса, як осередок світової торговлі, звідки було можливійше добуваннє засобів у довільних розмірах. До офензиви на Київ перли політичні товчки, яких не мож було збагнути і зміркувати, а проти неї промовляли реальні військові чинники.

Плян із напрямом Одеси не мав у собі нічого схибляючого. Дійсно нічого особливше замітного. Та всеж таки хто знає, чи не дійшлоб воно було до незвичайного значіння, якби українське правительство, оперте на чим-раз-то більше зростаючу армію, могло по всім правилам навязати з заграничними правительствами прямий звязок.

Наглядним приміром сього нехай будуть Чехо-Словаки, які ще підчас світової війни зуміли утворити за границею представне правительство, що вспіло зєднати собі повне признаннє в антанти. І хоч політична сторона походу на Одесу зясовується в менше ясних зарисах, то тим яснійше виявляється військова сторона й виказує оперативно чимало принади.

Шлях на Одесу з околиці Бару і Жмеринки веде здовж румунської границі. Похід армії міг проте відбутися з охороненим правим крилом, забезпеченим невтручуваннєм Румунів, які хоч і не були приятелями, то всеж таки не виступали явними ворогами України. Крило се було прислонене також Дніпром, що його Румуни ще ніколи не пробували переступити. До того ще Одеса находилася під ту пору в руках антанти й не треба було від неї міста відбивати. Двигненнє армії в тім напрямі рівналосяби впадови на зади червоним військам, що находилися на північ від Одеси й були рівночасно окрилені добрармією Денікіна. Власними задами не потребувала УГА надто журитися. Кождий крок у напрямі Одеси віддалював її від найбільш небезпечного ворога – Поляків. Проти посягань повстанчих загонів треба й можна було цілком певно забезпечитися. По осягненню Одеси можна було приступити спокійно до перестрою і віднови УГА та дати їй через зиму набрати

свіжих сил у лагіднім одеськім підсонню. Доповнення в людях можна було довезти з набитих іще тоді тисячами Галичан таборів полонених Італії і Німеччини (також Придніпрянців). Із Чехословаччини можна було перепровадити пять-тисячну бригаду, а сама Одеса могла бути природним збірним місцем для багатьох добровольців. З приладдя можна було роздобути, що лиш потрібно, а особливо такі середники, яких ні Київ, ні ціла Україна не могли тоді доставити, як пр. воєнного виряду та ліків. На протяг своєї віднови й перестрою держалаб УГА. Одесу проти кождого ворога, тимбільше, що поміч антанти могла бути майже певна. Що найменше проти большевиків.

Цілковитий розпад і знищеннє УГА, як се сталося по поході на Київ являються в рухах на Одесу майже виключеними. Підчас двигання армії на Одесу, моглаб вона перейти кождочасно на румунську область, зберігаючи тимсамим принайменше немало щиро відданих Українців при життю. В Одесі стояли також до розпорядимости кораблі, що могли відвезти діткнену яким небудь нещастєм армію, (як се сталося з Денікіком та Вранглем.)

За рухами на Одесу промовляють важливі, хоч і не дуже приманливі політичні чинники, з цілою одначе силою промовляють за ними, а навіть жадають їх, чисто військові, ясно вловимі причини. Всім сим користям не можна нічого протиставити. Похід на Київ – се загонистість, козацький збиток, непевна гра «va banague», де все полишається щастю і сліпим припадкам. У поході на Одесу висловлюється певне й ясне пізнаннє ваги положення, свідомість цілі, правильна й холодна оцінка можливостий і стоячих до розпорядимости засобів, далекосяглий вгляд. Ось прикмети, які повинні відзначати правительство, що в так тяжку пору поривалось на провідника сорокміліонового народу.

Проти офензиви на Одесу, а за офензивою на Київ, видав особисто рішеннє Петлюра силою свого уряду, як найвищий вожд (головний отаман), і то в супереч усім своїм військовим дорадникам. Тому повна відвічальність за похід на Київ спадає виключно на нього самого.

Через таке вирішеннє спадає Петлюра до уровення сих українських народніх провідників, що, охоплюючи лиш мале й най-

близше окруженнє, летять за першим ліпшим успіхом і надаються на провідників дрібнійших повстанських загонів, що навіть блеском народніх борців за волю пишаються, але ніколи не можуть стати керманичами долі великого народу.

При обговоренню виглядів київського чи одеського походу, вилучено нарочно один мент, хоч він рівноважив на терезці рішення в обох випадках. Тут числитися треба було конечно з сим, що денікінські війська довелосяб стрінути як у поході на Одесу, так і на Київ. Правительство мусіло собі ясно здати справу щодо відношення до Денікіна ще на початку, якихби се не було наступів. Се належить до круга далекосяглих політичних передбачувань. Відповідь на се дає київський похід, у якім УГА вже по стрічі з денікінськими військами, все ще вижидала вказівок від свого правительства, як має до них поставитись.

Український скиталець. – 1923. – № 6. – С. 13–16.

№ 396
ІНФОРМАЦІЯ ПРО МІТИНГ ПРОТЕСТУ ІНТЕРНОВАНИХ У ЙОЗЕФОВІ ПРОТИ РІШЕННЯ РАДИ ПОСЛІВ АНТАНТИ В ПАРИЖІ від 14 березня 1923 р.

*25 березня 1923 р.**

День Протесту в таборі інтернованих частин УГА в Йозефові, ЧСР, від дня 25 березня 1923 проти прилучення Сх. Галичини антантськими амбасадорами до Польщі

«Поранене сьогодні сходить кровю»...

Сей день прийшов... Його ждали ще від хвилі, коли дня 16 березня прийшла перша в табор вістка, що антантські амбасадори дня 14 березня с. р. своїм рішеннєм віддали наш край і нас усіх – нашому найбільшому, віковому ворогови – Польщі. Ждали від хвилі, коли в часописах перечитали ганебний акт,

*Дата документа.

під яким підписано було: «Виготовлено в Парижі; дня 15 березня 1923. Фібс, Поанкаре, Авеццано, Матсуда»; ждали, бо хотіли побачити свої сили, що зродилися від надмірного гніву від соромного, ніколи не ожиданого способу, в який «великодушна і справедлива» Антанта поторгувала собі нашим народом, як товаром.

Сей день прийшов... День народнього гніву і протесту української військової еміґрації в ЧСР, день 25 березня 1923 р.

День гарний, сонішний, весняний. Небо погідне, чисте, воздух світлий, прозорий, вітрець легенький віяв.

Уже ранком у таборі рух. Встають, збираються, виходять на. площу – на майдан. Ходять по таборових доріжках і ждуть приказів. Вони вже знають, що сьогодні 8.30. год. ранком загальна збірка. Вчера читали в деннім приказі: «Дня 25 березня с. р. відбудеться в таборі в Йозефові день народнього протесту і гніву проти найновійшого рішення долі українського народу Галицької Землі».

На площі під таборовим театром уже зладжений вівтар. Легеньке, зеленою ялиною прибране підвисшеннє, над ним хрест. – Воно ще вчора було готове.

Площа чиста, позамітана, доріжки теж. – Сеж свято протесту останків УГА, останків нашого війська.

Вже збираються. – Тут і там – сотнями вистроюються – ждуть. Розносяться різкі слова приказів сотенних командантів, надходять і сотні з табора «Д». – Чути острий голос курінного, сотн. Яблонського: «Збірка сотнями, напрям вівтар!»

І йде військо. Заходить лава за лавою, вирівнюється, справляється. Сотенні здають звіт курінному... Він оглядає, радіє військо.

«Спочинь!» і курінний переходить до другої сотні, де рівночасно чуєш: «Позір! Сотня в право глянь!» І знов звіт аж до останньої, четвертої... а після сього: «Курінь в право глянь!»

І тисяча голов кинула зором на право. Зявився полковник УГА Вольф. Підбігає курінний, здає звіт. Полковник оглядає військо а воно горде, спокійно за ним веде очима, тихо, мовчазно. – Ні одного шелесту, ні одного руху. – Навіть діти чують, що ся хвиля для спокою. – І вони теж спокійно дивляться у сторону полковника й курінного, ждуть на иншу команду.

На ліво від вівтаря уставився стрілецький хор, далі орхестя, за ними наші військові немічники, діти, жінки, всі школи та всі які не мають військових одягів, через що не могли стояти в гордих рядах між військом.

Началась полева Служба Божа.

Як вимер табор. – Ніде ні душі в йому не видно. Тільки служба на брамі стояла, та тут і там виглянув вартовий зза дверий бараку. – Все на площі, у військовій церкві, найбільшій і найсвятійшій, у церкві, якої стеля – сине небо, вікна – божий світ, а величавий павук – ясне сонце. – Тільки на вівтарі блимають дві свічки, стрілець до служби служить, а орхестра грає молитву:

«Боже великий, єдиний...

– Дай Йому волю,

– Дай Йому долю!» кричали акорди в небо:

«Дай доброго світа,

Щастя, дай, Боже, Народу!»

Линули акорди орхестри й тиха німа молитва стрільців, тих самих, що ще недавно молилися і слухали служби божої вольні й на своїй, вольній землі, зі збруєю в руках, в обличу ворога. – Родився жаль в їхніх серцях до лукавої долі й жадоба пімсти на ній, і на тих, що сю долю спричинили. – На вид вистроєних лав родилося дивне почуванне...

Ні, ще не вмерла Ти, велика, наша, Страдальнице – Мамо, Україно! Ще стоять дружно Твої сини, й підуть спільно, підуть скоро, бо є з ким і з чим. – Найбільша зброя насталена в серці – а инша буде...

Молились.

Молили Бога, щоб Він їх не кинув, бо всі вже покинули й віддали їхню землю, їхню хату ворогам на добичу, на жир.

Молили Бога, щоб не допустив в їхнє серце чорної зневіри, щоб серце їхнє не плакало більше, щоб стали твердими, рішучими, обоятними, нечулими на прохання о пощаду для ворога-окупанта, щоб сила мести зросла в них до вершини найбільшої.

Молились. Стрілецький хор співав – а пісня його лучилась із піснями жайворонків і неслась далеко-далеко.

«Яко се восходем во Єрусалим, і син чоловічий буде виданий архиєреям і книжникам, і осудять Його на смерть, і видадуть

Його поганам, і насміхатимуться з Нього, і битимуть Його, і плюватимуть на Нього, і вбють Його; і третього дня воскресне» ...зачав свою проповідь пол. дух. о. Кривуцький.

Слухали щиро святих слів, щиро, як гайдамаки в лісі, коли благочинний: «Молітесь, братія», начинав. Слухали й молились:

«Боже наш, Боже наш, на що Ти нас оставив?» Слухали і пригадували страшні гонення перших проповідників Правди, Христового Слова, й Рим старинний бачили в уяві з жорстокостями Нерона, той сам, в якому пізнійше станула столиця Того, Якого оплювали, збили, поругали й на хрест розпняли.

Слухали й відчували в собі надію, «бо колиб гріхи ваші були як багряниця, я мов сніг їх убілю, колиб як кармазин були червоні, обмию їх, як вовну».

І ми, Тебе, обмиємо наша, Рідна Нене, із крови, що її Тобі кат пустив, ми вигоїмо Твої рани, Україно, ми зробимо все, щоб заплакане і струджене Твоє лице усміхнулося й усміхнуте відпочило.

Кінчилася Служба Божа. – Понеслось різке: «Позір! Кур в право глянь!» – а як продовженнє дальшої команди... «Ще не вмерла». Грала орхестра народній гими, а військо струнко стояло і слухало найбільшого приказу, молило свою найбільшу військову молитву.

Після гимну началася панахида по упавших борцях УГА за державність України. – Сумні звуки пісні мимоволі витискали сльози жіночі, а черстві лиця стрільців набирали поваги, яка виступає то коли стоїш над трупом рідної людини. В їх бо уяві стояло 70 тисяч трупів найблищих товаришів, ріки крови пролитої в Батьківщини, море сліз мордованих, битих, ганьблених, неславлених їх матерів, сестер, дівчат, дітий... Ся хвиля перенесла їх у ще недавно пережиті часи, і представила цілу грозу сучасности. – Хор співав найсмутнійше «Вічная память»... пісню, якою пращалося кожде з білим світом... і тому вона така сумна-жалісна. – І ще більше сумна; бо тих, яким її сьогодні співали, пращав рев гармат, вітри в чистім полі... і при смерти своїй не могли собі вони сказати «Тепер спокійно можу вмерти. Вітчина моя у щастю і славі!» Жаль великий, бо Вітчина ще не в щастю й велика слава не лунає ще свобідно по окровавленій і злитій сльозами землі...

Ні, я не дивуюсь сьому інвалідови-каліці, що стояв біля мене й розплакався як дитина, що облився ревними сльозами й заридав гірко-тяжко. – Він стратив ногу, стратив здоровле, а коли на палицях і протезі привик ходити, жив усе в надії, що таки ходити по вільній землі, по свобідній. – І гордий буде, бо на вівтарі Свобода – він поставив свою буйність молодецьку.

Чи плакав може за тими, яким співали «Вічную память»?, позаніміли вже їхні уста й замкнулись очі?, чи може з жалю і страшної розпуки, що так закпив собі світ з найсвятійших почувань його Народу?, чи може тому, що доля дозволила йому, каліці переживати ту наругу, ті кпини світа, якими поругав і кров і сльози великого Народу, і трупи знеславив, і всіх нещасних, що хотіли Волі, тільки Волі, такої самої, яку инші народи мають?, чи думають може, що краще булоб, якби і йому сьогодні були заспівали ту саму, сумну пісню... бувби згинув, бувби не бачив сеї страшної зневаги, бож він не зможе вже приложити своєї руки до змиття сеї наруги із Рідного Народу.

Ні, він плакав тому, що сі, яким судьба віддала долю його народу, зрабували в нього се найсвятійше почування, що досі він леліяв під своїм серцем, що плекав у собі, як квітку краснунайкращу, кращу сонця, ліпшу хліба. – Зрабували Волю його рідної святині, Волю Народу, його Святість, його Державу.

Ні... він не видержав до кінця, він пішов, поштигулькав по між бараки, бо серце з жалю рвалось-розривалось – з ніг валило. В куточку сів і плакав:.. «Земле моя, рідна, найріднійша, чому Ти така нещасна?...»

Скінчилося. Ще одна команда й усе розійшлося. . Тільки сотня із табору «Д» пішла в порядку до своїх домівок. І знов зароїлись таборові доріжки. – Громадками проходжувалися таборити й говорили:

– В мене сьогодні день, як колись хлопчиною на Великдень...

– Я давно вже чувся у такім настрою, як сьогодні...

– Нинішньої днини ніколи не забуду... Ні, не вдадуться проєкти ворогам...

І дійсно. – Треба було бачити тих, яких огорнула одна спільна думка. Треба було бачити й тих усіх, яким скитаннє і злидні баракові витиснули пятно на здоровлю, як завзято,

як гордо вони стояли, як злучились разом, як бились в один такт їхні серця, як зникли ріжні особисті негодування і невдоволення, як зникло все, що хмарило часом їхні лиця «стрілецькі» і як вони побіч стояли, і як родилась у них нова надія на нове чудо... Повстануть знов подоптані!.. Повстануть!!

На руки сотника УГА Кравця Остапа, як управителя гімназійно-реальних курсів у таборі наспіла телеграма від студентської білоруської громади у Празі: «Беларуская Грамада і студентства у Празе шчира далучаєцца да Вашай жальби, бо Ваш смутак, – наш смутак, сподзеїмся, што пройдзе супольна. – Вяршинін».

– І хочеться потішити всіх тих, що плакали сьогодні на Службі Божій. – Хочеться сказати, що злучаться здорові й нездорові, і старі й молоді, і жінки й діти, й підуть з військом, підуть з нами.

– Підуть усі «труждающіїся і обременені» а ми їх успокоїмо, бо за нами Сила, за нами Воля і Правда святая.

Точно о 3-й год. по пол. рушив похід на кладовище, на гроби своїх померших товаришів.

Ішли, прямували за місто на кладовище, що як зелена... стерчить аж ген на горбку, три км за містом, обведене муром й зеленими ялинками.

На чолі походу несла трійця (старшина, підстаршина, стрілець) терновий вінок, за ним наша стрілецька орхестра, далі полковник УГА Вольф, з прибічниками: сотн. Котиком і сот. Яблонським командантом куріня, а за ними сотні. – Перша, чисельно найбільша, сотня старшин з командантом сот. Ткачкевичем, друга, третя і четверта стрілецькі, що їх провадили: пор. Вовк, пор. Прохурський і пор. Олинець.

Ся часть походу була найкраща. Се йшло військо, йшов і образ УГА... Ішли тихо, ображено, але гордо й достойно. – І якнайкраща зорганізована, найлучше здисціплінована одиниця військова, ішли як до бою, якби виступали на ворога. – Ішли мовки. – І хоч орхестра ішла на переді, й хоч виднілися труби, у проміннях сонця блищали – не грали, бо не був се похід ні трію... ні жалоби. – Се був протест тих, – яким кинено зневагу, зневагу цілому народови, якого волі вони виразником були, є і будуть до останньої каплі крови, до останнього віддиху.

Ішли гордо – бо не зломив їх ворог – і не зломить.

Злетять як орли, як соколи, злучаться знов в одну громаду велику, перейдуть тернє, перейдуть муки, перейдуть страх і біль, перейдуть все, й гордо підуть-злетять до Рідного Краю, й берегтимуть західні границі України.

Ішло військо. – Ні скарги, ні втоми, на лицях не видно, – І німі, горді, завзяті.

За військом поступали йозефівські, українські таборові школи. Се були тільки ті ученики, які не мають військових одягів та й ті, що не належать до табору. – Се в значній части ученики-еміґранти з Великої України і з Білоруси. – На переді школи ішов управитель гімназійно-реально-матуральних курсів сот. Кравець, один із професорів чет. Вахняк Дмитро.

За сею старшою школою ішла найменша, школа вправ учительськім семинари зі своїм учителем пор. Босаковим – за ним таборове жіноцтво, а ще далі – замикали похід усі на вигляд військові. – Вони наче заступали нарід, якого разом із військом одна лучить ідея, бо одна в них душа й одно в них стремліннє.

Похід переходив крутою доріжкою поміж деревами, що ... обсаджені вали, кріпости міста. – Минав місто, досягав кладовища. – Як вода підносився і зникав у муром обведенім місці ...ного спочинку, до гробів своїх померших товаришів поспішав.

Усі цвинтарні доріжки залягли. – Тихо й поважно уставляли. Принесли терновий вінок і перед гробом стали. – Ждали на останніх.

Вони прийшли... уставились. Полковник підходить то тернового вінця, стає «позір», честь віддає військову і складає його на гріб стрільця-скитальця.

Чомусь жаль родиться, коли дивишся, який дар живі умершим принесли. – Кругом весна, сонце, радість життя, а на нещасних жертв вінок холодної зими складають... Чому немає тут вінців із гарних рож, з вільних квіток?..

Тернє – символ терпіння. Весь вік терпіли ті, яким складали сей вінок, терплять і ті, які його складали.

Терновий вінок – корона мучеників за Правду... Терновим шляхом вони ішли і впали на тім шляху. – Терновим шляхом

ішли й підуть ті, що йшли сьогодні за сим вінком... Підуть аж там, – де вже не буде більше терня, де будуть рожі і щастє... до Вольного Краю.

Лиш тернє їм зложили, бо сумний день і сумна хвиля... бо рож для нас немає ще...

Хор стрільців співає... тихенько... сумно...: «Спіть герої, спіть...»

І чуєш у свойому серці розпуку, біль, що кидав тебе в божевіллє, в одчай... бачиш тугу тих мерців-героїв, тугу за рідною землею, за ріднім вітром, місяцем, сонцем... Тихенько кінчилась пісня, просила заснути, забути горе й наругу, яка творилась на землі під сонцем... Втихла пісня, а з нею все стихло. Стихли холодні, мраморні памятники й камянні скрижалі й зелені ялинки нагробні... й засумували..»

Гробову мовчанку перервав сильний і рішучий голос чет. Дольницького. Став на найвищому гробі, – всередині поміж стрільцями. – Низький, смаглявий з чорним волоссєм, з підстриженім вусом... зняв шапку-галичанку й говорив. Його слова щирі святочні... плили повільно, як пригноблене горем життє, то пекольним громом греміли, взивали до пімсти, то чути було в них дзвін трівоги, що в тиху, спокійну ніч будить усіх до оборони своїх достатків і життя рідних, то знов рвались бистрими блискавками, що ріжуть хмари і дають знак, що буде велика буря і ясне веселе життє заміниться в пекло. Кожде слово вилущувалося з його груди і пробивало серця слухачів. Перед їхніми очима котився час, в якім писала свою історію Україна, а своїми свідками лишала високі могили трупи, кров і сльози. – Остання хвиля-ясне сонце, близьке щастя, а там... знов могили, знов кров і сльози... наруги, знущання, і тільки віра ще осталась, віра у справедливість... але й вона завела, а сей завід дав нам науку, дуже-дуже дорогу науку! «Воля народу потребує сили і крови!» І ту силу ми створимо... ту кров ми дамо!

Слова чет. Дольницького тронули самі найглибші, найбільш болючі струни стрілецького спокою. – Виплив весь біль, усе горе, всі нещастя рідного люду. – Стрільці пізнали, що визволеннє Рідного Краю лише в їх руках.

«Всесильні рішили, та тільки для себе» – говорив бесідник. «Про долю» народу мусить рішати тільки сам нарід. «Се сьогодні наш нарід вже розуміє.

«Не камянійте на німих могилах
І на руїнах сліз не лліть безцільно.
але клоніться їм і зі смерти героїв читайте заповіт...»
Скінчив.

Усіх очі дивились у бесідника сторону, а свідомість казала не камяніти.

Ні, вони не камяніли!! Закамяніле серце не відчує так сильно сих слів... воно не буде так зворушливо битись... воно не відчує сього великого моменту; в якім тисячка людий свої душі злучила і з дивним почуваннєм ждала ще чогось, чогось ще більш палкого, більш рішучого... ждало хвилі, коли нове, поранене, окрівавлене сьогодні нашої історії зійде кровю!!!

І воно сходило.

Полковник Вольф подає бесідникови звинений у трубку папір з рукописею клятьби-присяги... Дрожачою рукою розгортає його бесідник... Полковник знімає шапку, підносить два пальці в гору, за ним усі... Щось пройшло тілом усіх... щось нове творилось... творилась нова Українська Галицька Армія... ціль її та сама, – тільки засоби й дороги до неї инші... В новім пораненім сьогодні – нові родились герої. Зворушливим рішучим голосом бесідник читає:

«Ми, останки Української Галицької Армії»...

Відрухово, як вихор, відгомоном понеслись ті самі слова із тисячі грудий присутних. – І ніхто їм не приказував, ніхто не поучував... ні, се серце їм казало й вони його слухали...

А бесідник читав:

«Ми, останки Української Галицької Армії, що від 1918 р. несемо солодкий тягар святих визвольних змагань, у день народнього протесту проти зневажливого і жорстокого рішення про долю нашої Батьківщини, на вільній землі братнього чеського народу. Клянемося:

на хоробрість Святослава, могучість Володимира, мудрість Ярослава, силу Осьмомисла, велич Романа й бойкість короля Данила,

на очайдушність козацьких лицарів, державну ідею Хмельницького, ідею соборности Дорошенка й самостійности Мазепи,

на зусилля першого військового скитальця Орлика і славну Матір-Січ,

на завзяттє Залізняка й муки Ґонти,
на віщий дух Тараса й українського Мойсея Франка,
на буйні голови героїв з Маківки,
на кости борців за третю державність,
на імя нашої Української Галицької Армії,
на память жертв ляцьких «таборів смерти»,
на море сліз наших батьків і материй,
на муки живцем палених українських дітий, і
на прапор української держави,

не склонити його вниз, а непохитно іти дальше по раз вибранім шляху і все і всюди, усіми засобами і способами виковувати повну свободу Рідного Краю.

А кудиб не кинула кого з нас теперішня судьба, то клянемося у визвольній боротьбі віхіснувати ріжні дороги, щоби в день освободження послідної пяди Української Землі зійтися при спільно осягненій цілі, у вільній українській державі.

У сповненню сього святого завдання допоможи нам, Великий Український Народе й Ти Всесильний Боже! Амінь!»

І коли дивитися на сі ряди змізерованих Скитальців, коли представити собі їхнє положеннє, а протиставити нинішню їхню поставу, хочеться сказати: Так, вони вихіснують усякі дороги, вони вжиють усяких способів і звільнять Рідний Край від наїздника. — Не зможуть в отвертім полі, не зможуть око в око станути проти ворога, то розлізуться поміж нього й точити його будуть як точать хроби трупа, як черви дошку, як ржа зелізо так довго, доки труп сей на велику славу Правди і Справедливости не впаде, доки не зникне послідня ненажерлива паща наїздника із землі спокійного нашого батька-хлібороба й доки не всміхнеться засмучена Мати. — Не зможе Український Галицький Стрілець станути на західних границях України зі зброєю в руці — він переміниться в кертицю. — Сього вимагатиме всенародня справа і своя держава. — Западе в підземеллє й вирине звідси аж тоді, коли вже сповнить своє завданнє, коли підкопає се велике дерево тиранії, подлости й ганьби двацятого століття — ляччини.

Вони те зроблять.

Піднесені в гору руки тремтіли зі зворушення і зі зрозуміння ваги хвилі. В деяких сльози струмками плили по зболілім лиці,

а уста шептали слова присяги до кінця та укладались у памяті стрілецької душі на довго-довго... І якби ви прийшли, ви всі, що може під впливом пригноблюючої хвилі стратили віру у свою силу, і якби ви бачили ті лиця і жар сих очий у хвилі, коли клялися на все найкраще з історії свого Народу, на кости найблизчих і найвірнійших своїх товаришів, ви вийшлиб инші з поміж тих мурів... Ви вийшлиб більші, чим прийшли, бо Ви побачилиб свій гордий нарід, що шиї своєї не зігне вже більше в ярмо й рабом ніколи не буде!..

«У сповненню сього святого завдання допоможи нам, Великий Український Народе і Ти всесильний Боже, амінь».

Скінчили. Заклялись-заприсяглися... А свідками присяги були вбогі могилки їхніх товаришів, зелені ялинки цвинтарні і ясне сонце на небі...

Повільно і спокійно опали руки, а у воздусі рознеслись звуки стрілецької орхестри. «Ще не вмерла» грали.

Як мур спокійно стояли всі кругом... Вони переродились... вони готові на все... вони докажуть, що присяга їхня «не буде святотацтвом»... Їх хвиля змінила... вони взяли більш обовязків на себе, обовязків солодких, святих, взнеслих і тяжких.

Після гимну зачав стрілецький хор «Не пора». Перші звуки підхопили всі присутніми понеслась пісня загальна. Всі співали...

«Ми поляжем, щоб славу і волю і честь Рідний Краю здобути Тобі»...

Се була друга присяга, яку говорило співом серце стрілецьке» й лучила їх, щоб спільно здобути Рідному Краєви і Славу і Волю і Честь.

І ще одна пісня виплила з грудий стрілецтва. «Ми гайдамаки».

І знов чулося і вірилося, що як сотня поляже, то прийде свіжих сто тисяч до бою. І мусять блиснути свячені ножі, й мусять наситити скажених, і таки встануть, встануть подоптані раби.

Скінчилося.

Полковник вийшов, за ним у порядку виходили частини війська та уставлялися батавами в поворотний похід. За хвилю рушили батави і знов ішли німо через місто. Вертали до табору.

Незвичайний, загадочний похід стягнув собою цікавих чужинців, які йому товаришили аж на кладовище, слухали, не зовсім собі зрозумілої нашої промови, а піднесена в гору рука при присязі-клятьбі спричинила поговірки, що Українці утворили Легіон і на гробах своїх товаришів йому присягали. Инші подивляли карність у нашім війську, та дивувалися, чому не видно було досі такого порядку та такої карности... а карність ся зродилась сама з себе. Вага хвилі була її матірю... сьогоднішня постава стрілецтва дає запоруку, що вона буде — доки її треба буде.

Знов замкнулася дротяна, таборова брама і знов зароїлися таборові доріжки.

Цілий день ніхто не вийшов поза табор. Се був день народнього протесту. Начався особливішім настроєм і так скінчився. Скінчився день, який зродив у душах останків УГА нове, свіже, сильне завзяттє. Се була хвиля, в якій зовсім змінилась душа Скитальців, яка в місце надії на справедливість, зродила віру в нову силу Народу. Вигнала надію на чужу поміч, а створила одну велику думку: а сила в нас самих!

Йозефів, дня 25 марта 1923

Український скиталець. — 1923. — № 8. — С. 13–22.

№ 397
ЛИСТ ГОЛОВНОГО КОМАНДАНТА ІНТЕРНОВАНИХ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ ГЕНЕРАЛА АРНОЛЬДА ВОЛЬФА УПОВНОВАЖЕНОМУ ПРЕДСТАВНИКОВІ УРЯДУ У ПРАЗІ ЄВГЕНУ ЛЕВИЦЬКОМУ СТОСОВНО КОМІТЕТІВ У ПРАЗІ

3 травня 1923 р.

Отсим маю честь подати до відома, що на приказ ВД. П. Диктатора ЗУНР ч. 5205/през./ВК/вс. з 16/4.1923, маю я з моєї ініціятиви яко Головний Командант Частин УГА в ЧСР утворити комітети з місцем осідку в Празі.

Комітети сі малиби за обовязок предприняти усі підготовчі праці для всіх мені підчинених відділів і поодиноких військових

осіб а саме після інструкцій, які сі комітети одержать від Головної Команди.

Сам наказом ВД. П. Диктатора наділено теж і Військового Відпоручника Диктатора ЗУНР в Празі і я прошу дати себе відносно цего від нього поінформувати.

Моїм приказам є підчинені:

а) оба табори «Б» і «Д» в Йозефові,

б) усі укр. роб. відділи в ЧСР,

в) усі (часово і постійно) відпущені військові особи.

Я прошу безумовно сих військових осіб, що підпадають під групи в точках а) б) в) не втягати без попередного повідомлення мене в діяльність инших цивільних комітетів, тому, що через це потерпілоби точне переведення ліквідації військової еміграції в ЧСР.

Приказ відносно установлення тих комітетів видасться з початком слідуючого тижня.

Військового Відпоручника повідомляється рівночасно про повище письмо з окрема.

Вольф

ЦДАВОУ, ф. 4440, оп. 1, спр. 25, арк. 1. Машинопис. Оригінал.

№ 398
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ У ПРАЗІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО ГОЛОВНОМУ КОМАНДАНТУ ІНТЕРНОВАНИХ ВОЯКІВ УГА У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ ГЕНЕРАЛУ АРНОЛЬДУ ВОЛЬФУ СТОСОВНО ЇХНЬОЇ ДОЛІ

15 травня 1923 р.

Високодостойний пане команданте!
Високоповажні старшини та підстаршини
та славне стрілецтво!

Хвилева неудача, яка у віковій, а ще не закінченій боротьбі постигла нас на наших західних окраїнах викликала в першу хвилю легко зрозуміле замішаннє, яке — довше тріваюче наразити може нашу справу і там в Краю і тут на еміграції на поважну небезпеку.

Мусимо бути свідомі того, що чимскорше ми опануємо се замішаннє та станемо знов в оден народній фронт, тим ліпше для нас!

Всякі замішаннє в наших рядах се тільки тріюмф для нашого відвічного противника.

Усіх членів нашої Армії, інтернованих на Чехо-Словаччині інтересує одно – що станеться з тими, які борючись о кращу долю тіснійшої Вітчини опинилися на еміграції. Вважаю за конечне оголосити, що слідує:

Зараз після злощасного вирішення Ради Амбасадорів дотично Східної Галичини явився я в чеськім міністерстві, щоб забезпечитися, що нашій еміґрації тут на Чехо-Словаччині, серед братнього чеського народа, не грозить ніяка небезпека, а передовсім ніякі несподіванки.

Справа стоїть так, як я сього гадав. Чес.-слов. Република є державою справді демократичною та свободулюбною та буде все і супроти кождого шанувати право міжнародній гостинності та особистої охорони – та назване право азилю.

І нам се право азилю як братньому славянському народови не буде тут відмовлене!

Про які небудь неожидані заряджання та несподіванки нема бесіди!

Зокрема що до Табору то мусять бути вперш переведені пересправи на основі міжнароднього права, поки наступить таке чи инше вирішення.

Супроти того бажаю за свій обовязок оголосити отсю заяву та візвати всіх до задержання так потрібного нам в тяжку для народу хвилю супокою.

Ніщо нас не заскочить а тут. Представництво буде пильнувати, щоб частини нашої славної Армії, перебуваючі на Чехо-Словаччині, були в час про все повідомлені.

Розуміється, що се не значить, щоб заложити руки та ждати безчинно того, що прийде.

Навпаки! Є нашим обовязком заздалегідь приготовитися, забезпечити кождому з інтернованих відповідне місце, щоб бути на всяку можливість, яка нас жде вповні приготованими. А в сій справі тут. Представництво піде з Командою Табора рука в руку та дасть зі свого боку усяку поміч.

При тій нашій праці мусимо мати однак все одно на увазі достойно поводилася наша еміґрація через весь час свого побуту на Чехо-Словаччині і таким самим мусить бути і наш вихід із цеї держави. І якщо є які спори між нами то вони мусять бути поладнані тільки нами самими, мирно та у взаїмнім довірї та вирозумілости. Пам'ятаймо, що нас всіх лучить одна і та сама думка національна та що ми є синами тої самої страждальної вітчизни.

Прага, дня 15 мая 1923.

Др. Євген Левицький, в. р.

ЦДАВОУ, ф. 4440, оп. 1, спр. 25, арк. 4–6. Машинопис. Копія.

№ 399
ЛИСТ УПОВНОВАЖЕНОГО ПРЕДСТАВНИКА У ПРАЗІ ЄВГЕНА ЛЕВИЦЬКОГО АРНОЛЬДОВІ ВОЛЬФУ ЩОДО СТАТУСУ КОМІТЕТУ ПІДМОГИ УКРАЇНСЬКИМ ЕМІҐРАНТАМ З ДОДАТКОМ СТАТУТУ

18 травня 1923 р.

П. П. сотники Ярема Яким та Федик Михайло явилися у мене дня 15 с. м. та предложили мені приказ Ч. 12 з дня 11 мая с. р. дотично утворення Українського Комітету опіки над еміґрантами УГА. Заразом інтерпретують вони сей приказ в той спосіб що Комітет згаданим приказом утворений мав дня 22 мая 1923 обняти льокаль Посольства і з головою цего Комітету п. проф. Др. Смаль-Стоцьким обняти урядованнє.

Твердять вони, що істнувати може тільки Представництво або згаданий Комітет, та що побіч себе істнувати та вести аґенди не можуть.

Інтерпретація така, є суперечна і з волею В. Д. П. Президента Петрушевича є мереторично неузасаднена.

Президент ВД. П. Др. Петрушевич зарядив, що Представництво в Празі і в Берліні має бути й дальше удержане а в уступі 5 розпорядження з дня 16 цьвітня 1923 Ч. 5. 205/през./ В. К./в. о. на якому опирається приказ Команди Ч. 12 зазначив

виразно, що Комітет мав ділати «при допомозі Посольства ЗУНР в Празі». На жаль у приказі Ч. 12 слова згадані не находяться і це мабуть дав привід до інтерпретації, немовто Посольство має бути Комітетом табору з днем 22 мая усунене.

Мереторично єсть згадана інтерпретація рівнож не узасаднена, бо оба комітети утворені на основі розпорядку ВД. П. Диктатора Др. Петрушевича, які мають занятися репатріацією тільки військових та вишуканнєм місць для осіб, які до Краю вертати не можуть, можуть дуже добре сповняти свою діяльність не нарушуючи круга ділання, яке належить до Посольства. А до Посольства належить виключно дотично еміґрації опіка правна яка до таборових комітетів належати не може і не повинна.

В цілі уможливлення ведення аґенд тут. Представництва в його крузі ділання мав я намір, і є се домаганнє цілої цивільної еміґрації, утворити спеціяльний комітет, якого круг ділання обмежувавбися виключно на правну охорону еміґрації, щоб мати форму до ведення аґенд на випадок, колиб Польща своїми дипльоматичними заходами робила Посольству перешкоди. Очевидного між того рода комітетом та комітетами таборовими не булоб ніякої конкуренції ані взаїмних перешкод, бо круг ділання мереторично був би відмінний і строго відділений. При тім мав я на меті задля усунення всяких фальшивих інтерпретацій про мниме розєднаннє і т. д. получити всі три комітети формально в одну цілість, при чім кождому комітетови булаб забезпечена цілковита автономія, так що комітети таборові моглиб мати свої голови, виступати перед властями самостійно, вести зовсім окремо свої аґенди та збирати на ціль свого комітету окремі фонди.

На жаль з причин мені незрозумілих сей плян — єдино з національного боку вказаний — розбився тільки через опозицію делегата табору, який на засіданню групи ініціятиви всяку кооперацію згори відкинув.

Отсе представився Високоповажаному Пану Генералови дійсний стан річи при чім додаю, що оба представники комітетів П. П. сотники Федик та Ярема заявилися за тим, щоби справу при помочі Світлої Команди довести до порозуміння. І це справді конечне, бо справа виглядає на політичний «пуч» з боку табору та прямий скандал.

Знаючи, що Високоповажаний Пан Генерал зовсім інакше розуміли свій приказ ніж Його інтерпретується, прошу о слідуюче:

Передовсім прошу ласкаво здержати телеґрафічне виконання приказу Ч. 12 оскільки розходиться о обняттє урядовання з днем 22 мая та обняття льокалю Посольства таборовими комітетами.

Відтак прошу ласкаво покликати до себе старшин і представити їм дійсний стан річи та ужити ласкаво свого рішаючого впливу – в інтересі національнім – щоби справу на основі моїх пропозицій полагоджено угодово.

Вкінці прошу вислати повновласників табору безпроволочно до Праги, з якими я мігби порозумітися та конфлікт усунути.

Справа єсть дуже важна і далекосяглого значіння і тому дуже прошу повідомити мене негайно, хочби і телеґрафічно що Високоповажаний Пан Генерал вважали за відповідне зарядити.

З високим поважаннєм

Заступник Зах. Укр. Нар. Републики в Празі

П. С. Колиби Вп. П. Генерал були тої думки, що нараду треба би мені відбути в Йозефові, то я готов приїхати і відбути таку нараду строго дисреціональну із тими старшинами та підстаршинами які по думці Вп. П. Генерала до такої довірочної наради надавалиб ся. Я мігби приїхати вже на понеділок і зарядивби конференцію в готелю Отта, де остановлюся (замешкаю).

СТАТУТ
Комітету Підпомоги Українським Еміґрантам Західно-Українських Земель на Чехо-Словаччині

§ 1.

В цілі взаімної помочі еміґрантам з Галичини, Волині, Холму, Підляше і Полідя засновується «Комітет Підпомоги Українським Еміґрантам Західноукраїнських Земель на Чехословаччині» з осідком в Празі.

§ 2.

В склад Комітету входять:

1) Представник Зах. Укр. Нар. Реп. в Празі як голова,

2) Військовий Відпоручник Диктатора ЗУНР в Празі при Представництві ЗУНР в Празі як заступник голови,

3) Ректор, віцеректор і декани Вільного Українського Університету в Празі о скільки горожанами Зах. Укр. Нар. Республики.

4) Директор канцелярії Представництва в Празі,

5) Два відпоручники акад. молодіжи, вибрані на скликаних в тій цілі зборах укр. акад. молодіжи в Празі, яка походить з зах. укр. земель,

6) Кождочасний настоятель гр. кат. прихода в Празі,

7) Команданти робітничих сотень в Празі.

§ 3.

Комітет вибирає з поміж себе касієра і секретара.

Ревізію книги касової та каси переводить що місяця кождочасний квестор Українського Вільного Університету в Празі та вислід ревізії оголошує в Скитальци.

§ 4.

До важности ухвал Комітету вимагається присутність що найменьше половини усіх членів Комітету.

Рішення западають звичайною більшостію голосів присутних на засіданю членів, при чому голова зглядно урядуючий тогож заступник рівнож голосує. Вразі рівности голосів рішає голос голови згл. тогож урядуючого заступника.

Тільки рішеннє на розвязаннє Комітету та на зарядженнє що до оставшихся фондів вимагають більшости 2/3 голосів присутних на дотичнім засіданню членів. Вразі недостаючого комлету можуть відбутися поновні збори при довільнім числі членів а ухвали западають в такім разі звичайною більшостію голосів присутних членів.

§ 5.

Комітет має свої філії у всіх важнійших осередках на Чехо-Словаччині.

Статут філії врамцях сьогож статута укладають і ухвалють місцеві збори скликані в ціли заснования і уконстатування філії.

Статут мусить бути затверджений Комітетом в Празі.

Філії підлягають Комітетові, якого є виконуючим органом на провінції.

Комітет може філію розвязати, при чому оставші фонди філії припадають Комітетови.

§ 6.

Кожда філія є обовязана часть своїх доходів, яку означить Комітет переслати що місячно до каси Комітету а рештою буде заряджувати автономно в своїм крузі ділання.

§ 7.

Головні завдання комітету такі:

а) удержувати та підпомагати всякого рода орґанізації, потворені еміґрантами зах. укр. земель на Чехо-Словаччині.

б) давати потребуючим еміґрантам грошеві підмоги,

в) давати еміґрантам всяку поміч правну та опіку,

г) тим еміґрантам, які хочуть вернути до краю, дати яку їм потрібну до сього поміч.

§ 8.

На фонд Комітету складаються:

1) Місячні датки, до яких плачення є кождий еміґрант обовязаний, в яких висоту означить після стану маєткового еміґранта згл. еміґрантки дотична філія, а в Празі сам Комітет,

2) Всякі добровільні пожетвовання на ціли Комітету,

3) Доходи з вистав, концертів і т. и., урядженних на ціли Комітету.

§ 9.

Рік адміністрацийний починається — з виїмком біжучого року — з днем 1 січня. В січни оголошує Комітет звіт із своєї діяльности за минувший рік та переводять вибір свого скарбника та секретаря. Звіт мусить бути оголошений в часописах.

ЦДАВОУ, ф. 4440, оп. 1, спр. 25, арк. 21–26. Машинопис. Копія.

№ 400
СПОМИН СОТНИКА ІВАНА КОЗАКА «ДЕЩО ПРО ДЕРЖАВНУ ЖАНДАРМЕРІЮ ЗУНР»

15 серпня 1923 р.

Західно-Українська Народня Республика одідичила по б. австрійсько угорській монархії дві необхідні для кождої держави установи, а саме вишколену й визброєну армію та зразкову сторожу безпеки, звану жандармерією. Оружна сила і сторожа безпеки, се виконні чинники державної влади, се охорона й піддержка всякої держави без огляду на її устрій. Тому всі державні народи шанують у них своїх оборонців і сторожів, а службу їх уважають найбільшою почестю. Та військо і жандармерія служать також до того, щоби держати в послусі й угнітати чужі народи, втілені до даної держави. З того приводу недержавні народи, звані в наших часах «національними меншостями», добачують у війську, а передусім у сторожі безпеки пануючої держави своїх безпосередніх гнобителів, гідних ненависти й погорди. У нас – на жаль – дуже часто не доцінюється згаданих двох державних чинників, не зважаючи на те, що незрівнана Українська Галицька Армія та її сестра Державна Жандармерія можуть почванитися майже надлюдськими успіхами у визвольних змаганнях і будівництві Української Державности по сей і по той бік Збруча. – Головно відносно жандармерії доводиться нераз чути, що се установа наскрізь «реакційна» й зовсім зайва в демократичній державі. Тому, що такий погляд є в першу чергу випливом незнання законного призначення і заслуг жандармерії ЗУНР, попробую доказати його нестійність, переповідаючи коротко історичний розвій і діяльність сього корпусу.

I.

Жандармерія є, як сама назва вказує, французького походження.*) Вперве подибуємо сю знамениту установу в часі великої французької революції, а Наполеон I організував її

*Gens d'arme, чит. жан-д-арм = люди зброї.

систематично та заводив у всіх завойованих краях. Тою дорогою дісталась жандармерія в 1805 р. до б. Австрії. Завданням тодішньої жандармерії було передусім удержувати лад і безпеку на шляхах і торговицях, захищувати населеннє перед самоволею і насильствами військових осіб та берегти загального і приватного майна. — Ся жандармерія істнувала в Австрії протягом французької інвазії і щезла разом з нею.

Як самостійна формація виступає жандармерія наперед у Ломбарді і південному Тиролі. Після прилучення згаданих країв до Австрії 1814 р. зорганізовано там в 1820 р. із жандармів, що служили за попередньої влади, окремий жандармський полк. Була се виключно військова частина, яка підчас війни мала виконувати звичайну військову службу на фронті, а властиво припіллю, як і інші військові частини, а підчас мира повнила службу загальної безпеки.

В 1849 р. утворено корпус жандармерії для цілої тодішньої австрійської держави, а ціс. рішенням з 18 січня 1850 затверджено тимчасовий організаційний статут для жандармерії, проголошений розпорядком міністерства внутрішніх справ з тої самої дати (в. д. з. ч. 19 з 1850). Основні постанови сього статута ось-такі: Для всіх країв Австрії установлюється жандармерію (краєву сторожу безпеки). Жандармерія являється вартовим корпусом, зорганізованим на військовий лад. Її завданням є берегти публичного ладу й загальної безпеки, припинювати нарушеннє законів та піддержувати владу у переведенню в життє її заряджень. Жандармерія творить складову часть армії і підлягає військовому судівництву та військовим дисциплінарним приписам. Відповідно до коронних країв поділено цілий корпус на 19 полків, приблизно по 1000 чоловік. Головний провід над цілим корпусом мав «ґенеральний інспектор жандармерії». Він-же підлягав у військових справах міністерству війни, а відносно уживання жандармермії до служби безпеки, як також відносно доручених йому аґенд державної адміністрації був він — як і цілий корпус жандармерії — підчинений міністерству внутрішних справ.

В 1852 р. підпорядковано жандармерію новозаснованому «найвищому поліційному урядови», що його начальником назначено першого ґенерального інспектора жандармерії; а після

утворення окремого міністерства поліції підчинено ціс. рішеннєм з 14.XI.1859 жандармерію взагалі, а ґенеральну інспекцію жандармерії зокрема, безпосередньо начальній команді армії. Міністерству внутрішних справ полишено тільки адміністративно-господарські справи сього корпусу.

Чергову реорґанізацію цілої жандармерії переведено 1860 р., полишаючи в силі попередні постанови відносно підчинення жандармерії. Зменшено число жандармських полків на 10, а ціс. рішеннєм з 28.I.1866 р. переформовано їх у 15 «краєвих команд жандармерії». Заразом знесено генеральну інспекцію жандармерії, а натомість установлено «інспектора жандармерії». Йому доручено військовий провід та дисциплінарну владу над цілим корпусом, як також персональні справи старшин жандармерії; всі прочі аґенди б. генеральної інспекції перебрало міністерство краєвої оборони. На основі постанов з 1873 р. утворено в осідку кождої краєвої політичної влади краєву команду жандармерії. Так повстало зразу 16, а відтак 14 краєвих команд з черговими числами 1–14, між тим для (цілої) Галичини краєва команда жандармерії ч. 5 у Львові, а для Буковини ч. 13 в Чернівцях.

Першу реорганізацію жандармерії законодатним шляхом переведено законом з 26 лютого 1876 р. (в. д. з. ч. 19). Сим законом вилучено жандармерію зі звязку постійного війська, означуючи її одноцільним вартовим корпусом, зорганізованим, на військовий лад, а призначеним до береження публичного спокою і ладу та загальної безпеки. Дотично повнення сеї служби підчинено жандармерію повітовим і краєвим політичним урядам, а у військових, господарських і адміністративних справах, як також відносно вишколу і провірки служби окремим військовим зверхникам жандармерії. В послідній черзі підчинено жандармерію у всіх справах міністерству краєвої оборони, яке на випадок потреби особливих заряджень щодо публичної безпеки мало порозуміватись з міністерством внутрішних справ. Інспектор жандармерії мав, як відвічальний помічний орґан міністра краєвої оборони, удержувати карність та кермувати військовою службою в цілому корпусі. – Отсі постанови закона з 1876 р. увійшли в цілости до «закона про жандармерію» з 25 грудня 1894 (в. д. з. ч. 1 з 1895). Сей послід-

ний закон обовязував аж до розпаду б. Австрії та ляг в основу організації Державної Жандармерії ЗУНР.

Крім наведених постанов закона з 1876 р. обіймає закон з 1894 р. слідуюче: Старшини жандармерії мають кермувати військовим і фаховим вишколом своїх підчинених, удержувати серед них військову карність та дбати про їх вистрій і виряд. – Староство (повітовий політичний уряд) є «службовою властю» жандармерії, розміщеної в дотичному повіті. – «Службова власть» кермує безпосередньо службою безпеки та видає станицям жандармерії відносні «поручення», що їх жандармерія обовязана безумовно виконувати. Иншим військовим командам ані цивільним урядам жандармерія не підлягає; але суди й державна прокураторія мають право безпосередньо користуватись її службою; всі инші уряди тільки через службову власть за виїмкою наглих випадків. Усі особи жандармерії підлягають військовому судівництву та військовим дисціплінарним і становим приписам в тій самій мірі, що військові особи рівнорядних степенів. У службі користується жандарм законними правами військової і цивільної варти. Приниманнє старшин й т. д. старшин до корпуса, є залежне від сповнення точно означених передумов, як також відбуття однорічної пробної служби, зложення фахового іспиту та зобовязання до 4-річної служби при жандармерії.

Внутрішну організацію жандармерії управильнено т. зв. «органічними постановами для жандармерії» як слідує: Жандармерія, розміщена на области одного коронного краю, творила під військовим і господарсько-адміністративним оглядом самостійну одиницю, звану краєвою командою жандармерії. Булава сеї команди находилася в осідку дотичного краєвого політичного уряду. Краєвими командантами були булавні старшини жандармерії. В цілі теоретичного вишколу пробних жандармів та командантів станиць істнував при кождій краєвій команді «доповняючий відділ».

Краєва команда ділилася на відділи жандармерії. Відділові команди обіймали жандармерію двох або більше повітів; ними кермували звичайно сотенні старшини жандармерії. В більших краях були ще т. зв. «експоновані булавні старшини жандармерії», що їм підлягало безпосередньо відповідне число відділо-

вих команд. На території Східної Галичини було перед переворотом трьох експонованих булавних старшин, а саме: у Львові, в Перемишлі і Станиславові. Відділи ділилися на «повітові команди жандармерії», що з них кожда обіймала жандармерію одного політичного повіту. Повітові команди жандармерії находилися в осідках повітових політичних урядів (староста). На чолі тих команд стояли повітові вайхмайстри. Вкінці найнищою організаційною одиницею жандармерії були станиці. Вони находилися по всіх повітових містах та важніщих місцевостях, а їх обсада була ріжно велика, відповідно до простору, числа населення і обставин загальної безпеки. Командантами станиць були вахмайстри.

Як слідує з повищого начерку, була жандармерія в б. Австрії зразу виключно військовою частиною, вивінуваною певною самостійністю та поліційною владою, а відтак в міру зміни конституції і адміністрації та на основі практичного досвіду перемінено її на вартовий корпус, призначений в першу чергу удержувати порядок, дбати про загальну безпеку та берегти життя і майна горожан.

Одначе се не спинювало австрійсько-польської влади в Галичині, надуживати жандармерії до політичних цілий на шкоду «непольського населення». Повітові команди і станиці жандармерії у Східній Галичині обсаджувано переважно чужинцями, головно т. зв. Мазурами із західної части краю, які дуже часто допускалися самоволі та — не зважаючи на своє законне призначеннє — були пострахом українського села. Натомість жандармів української національности приділювано, як «політичне підозрілих» до служби в західній Галичині; тільки малий їх відсоток мав щастє одержати службовий приділ поміж рідним населеннєм. У старшинському корпусі жандармерії було тільки кількох Українців, з яких безпосередньо перед переворотом ані один не мав службового приділу у Східній Галичині.

До 1876 р. була в цілій б. монархії одноцільна жандармерія. Від того-ж року одержали «краї угорської корони» окрему жандармерію, яку в 1876 р. поширено на Хорватію і Семигород.

Після окупації Боснії і Герцеговини утворено для сих країв самостійний «боснійсько-герцоговинський жандармський корпус».

II.

Підчас перевороту дня 1 листопада 1918, розоружено всі станиці жандармерії. Видячи однак необхідність сторожі безпеки, утворено в кождій місцевости т. зв. міліцію, зложену з добровольців. На Покуттю названо її «державною міліцією». В місцевостях, де перед переворотом були приділені жандарми-Українці, перебрали вони організацію міліції і провід над нею. Однак їх у Східній Галичині було тоді ще за мало, щоби на кожду станицю приділити бодай одного заводового жандарма. Тому міліція здебільшого рекрутувалася з людий, які не мали до сеї преважної служби ніякої кваліфікації, а до міліції всі гупали тільки тому, щоб відтягнутися від служби в боєвих частинах. Тому міліція не лише не сповняла свого завдання як слід, але навпаки сама чинила несвідомо або і свідомо надужиття. Се спонукало повітові центри негайно взятися за організацію правильної сторожі безпеки. В кількох повітах завданнє се перебрали добровільно старшини-чужинці (головно Німці), бувші австрійські відділові команданти. Се були однак виїмкові випадки, так, що до прибуття старшин-Українців припала організаційна праця передусім старшим підстаршинам жандармерії української народности, які служили у Східній Галичині безпосередньо перед переворотом, або вспіли були вже в перших днях після нього вернути домів з чужини.

А була се праця вельми тяжка. Заводових жандармів-Українців було дома ще дуже мало; крім того кождий повіт творив тоді майже самостійну республику і брався переводити організацію державних установ після своїх методів і поглядів. Усілякі військові команди та цивільні уряди уважали себе покликаними, назначувати на власну руку поодиноких командантів жандармерії, руководячися при тім тільки у виїмкових випадках кваліфікацією даної особи до відносного посту. Старших степенем і літами служби жандармів підчинювано молодшим і недосвідченим, а не рідко навіть ляїкам, а безчисленні «позачергові» підношення до вищих степенів з боку всіляких непокликаних чинників викликували деморалізацію і знеохоту до нової влади та підкопували її повагу.

Рішеннєм Ради Державних Секретарів ЗУНР з дня 6 листопада 1918, утворено в порозумінню з «Начальною Командою

Українських Військ» «Корпус Української Державної Жандармерії» на основі закона про жандармерію з 25 грудня 1894, та підчинено його в послідній черзі у всіх справах Державному Секретаріятови Військових справ. Для цілої території Зах. Української Народньої Республіки установлено одну Команду Державної Жандармерії з осідком у Львові, а першим її комендантом іменовано майора Льва Індишевського.

Не маючи змоги відразу перевести систематичну орґанізацію підчиненого собі корпусу, команда державної жандармерії мала своїм першим завданням опертися на дотеперішній праці поодиноких повітових центрів, та звівши її до спільного русла, повести дальшу будову. До сього було необхідним в першу чергу висвободити жандармерію зпід влади і впливу непокликаних чинників. Наказом ч. 1 зарядила команда державної жандармерії, що істнуючі вже повітові команди жандармерії мають аж до дальших приказів продовжувати свою діяльність, кермуючись виключно постановами б. австр. законів і розпорядків, перенятих Українською Національною Радою, згл. наказами приналежних чинників. Заразом Державний Секретаріят видав усім військовим командам та цивільним урядам заказ вмішуватись у внутрішні справи жандармерії та назначування або змінювання її командантів. Однак іще й після того станиці жандармерії нераз одержували від поодиноких державних урядів зовсім противорічні накази, чи там поручення; а се головно з боку військових повітових команд та повітових державних комісаріятів, яких круги ділання довгий час взагалі не були розмежовані.

З огляду на се становище команди державної жандармерії було вельми важке, тим більше, що зразу вона не розпоряджала відповідно вишколеними та досвідченими старшинами. Служба поодиноких командантів жандармерії полягає головно на обїздках підпрядкованих команд, чи там станиць, щоби на основі власних спостережень провірювати військову і службову справність підчинених та на місци усувати недомагання і видавати доцільні накази. Такі обїздки відбуваються серед нормальних відносин у приписаних промежутках; а необхідні вони й то якнайчастіше в часі, коли твориться нову державність. Бо відома річ, що письменні звіти не зясовують дійсного стану так, як

власні спостереження, а найкраще обдумані письменні накази без провірки їх переведення та устного поучення і доповнення рідко осягають намічену мету.

Щоби хоч частинно зарадити відсутности потрібного числа старшин жандармерії, а заразом улегчити своє завдання, команда державної жандармерії, назначила трьох експонованих старшин державної жандармерії що їм підчинено безпосередньо жандармерію, розміщену на поодиноких військово-територіяльних областях, заведених ДСВС. – Осідки експонованих старшин були: Львів (тимчасово Жовква), Станиславів і Тернопіль. Цілу територію ЗУНР поділено на 23 відділів жандармерії, а саме: Львів ч. 1, Перемишль ч. 2, Ярослав ч. 3, Сянік ч. 4, Самбір ч. 5, Сокаль ч. 6, Рава Руська ч. 7, Городок Ягайлонський ч. 8, Дрогобич ч. 9, Тернопіль ч. 10, Теребовля ч. 11, Чортків ч. 12, Бучач ч. 13, Броди ч 14, Золочів ч. 15, Бережани ч. 16, Стрий ч. 17, Долина ч. 18, Станиславів ч. 19, Городенка ч. 20, Коломия ч. 21, Заставна ч. 22, Чернівці ч. 23 – Відносно розміщення повітових команд та станиць жандармерії задержано стан зперед перевороту з дуже незначними змінами. Ізза недостачі старшин не можна було відділових команд сейчас обсадити. Поодинокі повітові команди жандармерії підлягали зразу прямо експонованим старшинам, й ті – команді державної жандармерії. Обсада відділових команд почалась щойно з кінцем 1818 р. і то старшинами, зовсім необзнакомленими зі службою жандармерії, яких пізніще принято до пробної служби при корпусі. – В маю 1919 іменовано 7 підстаршин жандармерії старшинами, згл. хорунжими після зложення приписаного іспиту. По упадку Львова команда державної жандармерії перенесла свій постій до Тернополя, а відтак до Станиславова, де находилася аж до загального відступу УГА в маю 1919 р. В ціли вишколу пробних жандармів зорганізовано при команді державної жандармерії «доповняючий відділ». Наладнано також господарсько-адміністративну службу, якою кермував «рахунково-економічний відділ» команди державної жандармерії під проводом рах. пор. Шльоса, а відтак рах. майора Івана Мороза. – З кінцем 1918 р. прибув до ЗУНР полк. б. австр. жандармерії Олександер Гаванський. Він був свого часу експонованим булавним

старшиною в Перемишлі, а на кілька місяців перед переворотом став краєвим командантом жандармерії в Любляні (краєва команда ч. 12). Мимо того, що тодішній командант державної жандармерії м-р. Індишевський був без порівняння молодшим старшиною і до австр. жандармирії був приділений щойно в часі світової війни, Державний Секретаріят не іменував полк. Гаванського командантом жандармерії, але доручив йому ведення військової повітової команди в Станиславові. Відтакже, коли полк. Гаванського звільнено з сього становища, назначено його інспектором жандармерії.

В лютім 1919 перебрав команду державної жандармерії підполк. Олександер Красіцький; його заступником став майор Індишевський, а по відкомандованню останнього на Велику Україну майор (пізній підполк.) Яків Яськевич.

Міжтим, не зважаючи на всі недомагання, труднощі та похибки, організація державної жандармерії поступала скорим кроком уперед. До служби в новій державі зголосились негайно після перевороту не лише всі чинні жандарми-Українці, які перед розпадом б. Австрії повнили службу у Східній Галичині, але і старі пенсіоністи, а також кільканацять чужинців: Чехів, Німців, Жидів і Поляків. Також ті, що їх переворот заскочив на службі в Західній Галичині, Боснії і Герцеговині, окупованих областях та на фронтах, на вістку про відновленнв української державности спішно вертали домів, а число їх більшало кождої днини. Всі новоприбуваючі голосилися в Команді державної жандармерії, де провірювано їх степені, а відтак заприсягано та приділювано на відповідний пост. В міру їх напливу змінювано некваліфікованих та неспосібних повітових командантів і командантів станиць, назначених свого часу непокликаними чинниками, та обсаджувано станиці заводовими жандармами, віддаючи зайвих міліціонерів до розпорядимости військових команд. – Після іменовання командантом державної жандармерії підполк. Красіцького обмежено чисельний стан міліціонерів до скількости, необхідної для доповнення жандармерії на час війни, згл. надзвичайних обставин, як це предвиджує закон з 1894 р. – В б. Австрії доповненнє се творили ополченці. Підполк. Красіцький усунув найпекучіщі недомагання, що вкралися були до жандармерії в перших днях по перевороті,

управильнив обїздки станиць, вишкіл, підношеннє до вищих степенів, зарядив переміщенню усіх міліціонерів, що зразу повнили службу в рідних місцевостях тощо. Вже в лютім 1919 були обсаджені команди відділів, повітові команди та станиці державної жандармерії, оськільки се було можливе з огляду на воєнні події. В цілости обсаджених було 18 відділів.

Чисельний стан державної жандармерії виносив перед відворотом за Збруч: 6 булавних старшин (з того 1 рахунковий) та приблизно: 25 сотенних старшин і хорунжих (з того 2 рахункових), 1000 заводових жандармів, 400 пробних жандармів (австрійського й українського вишколу) та 3000 міліціонерів. По відчисленню перзоналу команди державної жандармерії припадав один старшина пересічно на приблизно 155 жандармів. Зваживши, що при жандармерії ізза розміщення людий, по кількох, на численних станицях, віддалених від осідку відділового команданта та від себе нераз дуже далеко, куди тяще виконувати службовий нагляд, ніж при війську, де командант усіх своїх підчинених мав разом під рукою, являється се число старшин далеко недостаточним, а то тим більше, що більшість їх не мали потрібного вишколу ані вправи, а вишколені жандарми творили заледви одну третину усього стану.

Нестійний є отже закид ген. Капустянського в творі: «Похід українських Армій на Київ—Одесу в 1919 р.» часть III, стор. 16, що «деякий відсоток галицької старшини тягнуло більше до жандармерії, ніж на фронт».

Закон Української Національної Ради з дня 15 лютого 1919 (Вістник державних законів і розпор. ЗУНР 3 випуск з 2 марта 1919) змінив частинно закон про жандармерію з дня 25 грудня 1894, постановляючи, що жандармерія підлягає відносно служби публичної безпеки державним повітовим комісарям, у справах військових, господарсько-адміністративних, вишколу та провірки служби своїм командантам жандармерії, а в послідній інстанції у всіх справах Державному Секретаріатови внутрішних справ. Заразом знесено інституцію інспектора жандармерії, а при Держ. Секретаріаті внутр. справ утворено «VI відділ жандармерії і поліції», який відносно жандармерії відповідав XX відділови б. австр. міністерства краєвої оборони. Начальником сього ресорту став майор Юрій Волощук. Знесено також експо-

нованих старшин державної жандармерії. Та в березни 1919 після прибуття до Східної Галичини сот. (відтак майора) Івана Дички назначив його Держ. Секретар. внутр. справ «Експонованим булавним старшиною жандармерії у Дрогобичі».

Наведений закон Української Національної Ради недомагав вже тому, що – зносячи інституцію інспектора жандармерії, а рівночасно задержуючи в силі всі инші постанови закона з 1894 р. та відносних розпорядків б. австрійської влади і щодо жандармерії не згадує зовсім, на кого мають перейти чинности інспектора жандармерії як найвищого її військового зверхника. З сього приводу сей закон мусів стати жерелом постійних компетенційних спорів поміж командантом державної жандармерії, якому з природи річи прислугував начальний військовий провід над цілим корпусом, а Державним Секретаріатом внутрішних справ, який – спираючись на букві закона, нимже зредаґованого, – уважав знова себе найвищою військовою владою жандармерії. Се витворило анормальний стан, що не тільки йшов у розріз із суттю організації жандармерії та її історичним розвоєм, але також спричинив немало шкоди і при дальшому тріванню міг потягнути за собою необчислимі наслідки для молодої Держави.

Як одноцільний корпус – яким державна жандармерія остала й після закона з 15 лютого 1919 – мала жандармерія завсігди окремого найвищого військового зверхника без огляду на те, якому міністерству вона в послідній черзі підлягала. В б. Австрії був ним зразу генеральний інспектор, а відтак інспектор жандармерії, який задержав начальний військовий провід над усім корпусом навіть після підпорядковання жандармерії міністерству краєві оборони, що на його чолі стояв генерал. Те саме було на Угорщині, де перед переворотом жандармерія була підчинена відносно служби безпеки, як також в господарсько-адміністративних справах міністерству внутрішних справ, а в инших справах міністерств гонведів. В чесько-словацькій республиці підлягає жандармерія вправді в послідній черзі у всіх справах міністерству внутрішних справ, та найвищим військовим зверхником її являється не міністер внутрішних справ, тільки «Ґенеральний командант жандармерії чесько-словацької держави».

З практичних зглядів є вказане, щоб найвищим військовим командантом жандармерії був булавний старшина чи генерал, який вийшов з сього корпуса, як прим. в ЧСР і Мадярщині, а не з ґенеральної булави, як се було в старій Австрії.

Завданнєм найвищого військового зверхника жандармерії є кермувати військовою службою, дбати про карність, піддержувати військового духа і єдність в цілому корпусі, вести нагляд над військовим і фаховим вишколом, та над виконуваннєм військового виховання і досвіду та в ніодній модерній державі не належать до ресорту міністра внутрішних справ, як такого.

Відношеннє найвищого військового зверхника жандармерії, як тактичного її команданта, до відносного міністерства, як адміністративної влади жандармерії, можна порівняти з відношеннєм начальника ґенеральної булави армії, або генерального інспектора війська, чи інспекторів поодиноких родів оружя до міністерств військових справ. У поодиноких державах міністерство війн (військових справ) вели та ведуть невійськові люди, подекуди навіть дуже успішно, однак инші, вище наведені пости, всюди займають мужі з фаховим військовим образованнєм. Також верховий провід над оружною силою поодиноких президентів республик обмежується до функцій адміністративної натури, як іменованнє старшин то що; а на час війни тактичний провід над військом перебірає окремий начальний вожд. І ніякий невійськовий голова держави з виїмком хіба «головного отамана» Петлюри не брався кермувати безпосередньо армією в полі.

Чи евентуальна злука чинностий найвищого військового команданта жандармерії з функціями начальника ресорту жандармерії при дотичному міністерстві в одній особі булаби доцільна, требаб випробувати в практиці.

Погубний наслідок закона з 15 лютого 1919, а властиво анормального стану, ним створеного, виявився передусім у виді наступу державного секретаріяту внутрішних справ на військовий устрій державної жандармерії.

Се було випливом тої незрозумілої ненависти до військовости, що її було слідно ще після перевороту у деяких наших передових людий. Тоді, коли наші сусіди мобілізували і зброїли проти нас полчища незмірні не тільки в себе, але й поза межами

свого краю, тоді саме «діячі», що могли спокійно сидіти дома тільки завдяки нашій геройській Армії, вони чомусь-то добачували у законному військовому ладі обмеженнє особистої свободи, а в самій військовости осоружні пережитки минувшини, незгідні з демократичним устроєм. На чім саме основувалась ся вельми шкідлива течія, не відомо; жерелом її було – мабуть – побоюваннє, щоб молодь, згуртована в Армії, не усунула від влади стариків, які – здебільшого не служивши ніколи при війську – нараз почули в собі стратегічні спосібности й узурпували собі право рішати чисто військові діла (як висаджуваннє мостів тощо).

Під впливом такого настрою Державний Секретаріат внутрішних справ, замість берегти і плекати в жандармерії незрівнані військові чесноти, вщіплені в її членів старою державою і вихіснувати їх для молодої української держави, уважав своїм завданнєм систематично й послідовно викорінювати сі чесноти, послугуючись таким деструктивним середником, як демагогія. Щоби зєднати собі підстаршин жандармерії, державний секретаріят явно підпирав тайне товариство жандармів, засноване всупереч основним військовим поняттям і приписам без дозволу команди державної жандармерії та самого секретаріяту. Товариство се, що його програмою м. и. була «охорона інтересів жандармів» вело пропаґанду за переміною жандармерії на цивільну інституцію, підчеркуючи, що в такому випадку крім усунення військової карности жандарми осягнуть степені підурядників чи урядників, як се переведено в австрійській республиці. На зборах сього товариства, що нерідко відбувались під протекторатом державного секретаріяту, жандарми критикували своїх військових зверхників та ухвалювали резолюції і постуляти, які відтак предкладано державному секретареви внутрішних справ. Бувало також, що члени сього товариства в службових справах звертались з поминеннєм службової дороги прямо до державного секретаріяту й сей їх полагоджував поза плечима команди державної жандармерії. Щоб закріпити взаємини секретаріяту до сього нелеґального товариства, держ. секретаріят іменував помічником свого референта жандармерії хор. Казимиру, б. австрійського вахтмайстра 1 кл., що був душею товариства.

Супроти того усильні змагання команди державної жандармерії, удержати в підчиненому собі корпусі традиційну військову карність, як передумову його справности й сили, були вельми утруднені, а то тим більше, що деякі старшини, приділені до жандармерії, ізза браку службового досвіду своїм нетактовним і невмілим поведеннєм супроти підчинених давали понуку до негодовання.

Взагалі найтящим завданням кождого старшини, а передовсім старшини жандармерії є уміннє поводитися з кождим підчиненим відповідно до його характеру, спосібностий і наклонів. А що се не так легко, неодин мав нагоду пересвідчитися.

Крім розвязання державного секретаріяту піддержкою в тих змаганнях команди держ. жандармерії були самі жандарми. Подавляюча їх більшість показалась серед тих тяжких обставин не тільки наскрізь карними жовнірами, але не менше свідомими горожанами. Вони не дали себе заманити демаґоґічними кличами, а військове вихованнє і національна свідомість дали їм змогу цінити вагу хвилі й учинили їх відпорними проти злочинних нетямучих одиниць. І тут зайвий раз виявилась незрівняна важність військової карности в повній величі. Бо основою карности є обмеженнє певної части особистої свободи, головно саме волі й самолюбства одного в користь усіх. А карність — се відоме підчиненнє власної волі під волю загалу для добра народу. Зверхники жовніра — се мужі, що приказують на основі закону, ухваленого представниками суспільности. Тимто карність не противиться демократизмови, але навпаки є його необхідною передумовою. Вона є не лише угольним каменем війська та жерелом його сили і справности, але також безумовним спійлом всякої орґанізації, до суспільности й держави включно.

Впрочім саме повстаннє згаданого тайного товариства жандармів — се звичайне явище кождої революції навіть у найсвідоміщих народів. Та наш випадок заслугув на особливу увагу з декількох причин: з одного боку з огляду на незвичайно відрадний прояв, що ним було становище загалу жандармів до згаданої шкідливої орґанізації, а з другого боку ізза знаменної поведінки держ. Секретаріяту внутрішних справ, згл. його органів. Се один з численних доказів незрівнаної національної

карности у широких мас українського народу, та заразом її недостачі у многих його провідників.

Для кращого освітлення вкажу на анальогічні випадки в чеськословацькій Республиці, яка завдяки високій культурі й національній свідомости своїх горожан та неменше завдяки незвичайно сприятливим зовнішним умовам являється сьогодня безперечно найкраще сконсолідованою зі всіх т. зв. наслідних держав. В 1920 р. військовий суд засудив одного чеського жандарма за аґітацію в користь тайного кружка жандармів, а в 1921 р. чсл. міністер внутрішних справ др. Черни заявив, що толєрованне того рода організації з боку влади булоби нарушеннєм військових приписів, яким жандармерія підлягає, та моглоби стати небезпечним експеріментом для держави. При сьому не вільно забувати, що для ЧСР після 2 згл. з років її корисного розвитку такий експеріемент навіть приблизно не міг бути до тої степени небезпечний, як для нашої молодої держави, що замість консолідуватись у нутрі, всю свою енергію мусіла звернути на оборону перед наїзником. Коли нині згадаю про ті демагогічні виступи нашого державного секретаріяту внутрішних справ, приходять мені на думку слова «службового правильника оружної сили ЧСР»: «Карність підкопує... передусім той зверхник, що сам дає лихий примір, або підлещуваннєм і потураннєм слабостям, очернюваннєм та понижуваннєм вищи командантів тощо старається зєднати собі прихильність підчинених (демагогія)». І мимохіть робиться стидно за наших всезнайків-дилетантів, які не зуміли використати нагоди, що повтаряється раз на тисячі літ.

Відносно закона з 15 лютого 1919 замітне ще й те, що того рода далекойдучу реформу переведено з таким поспіхом, не обдумавши як слід усіх евентуальностий, підчас коли в старій Австрії як слідує з І частини отсего начерку — організацію жандармерії та її зміни переводжено зразу дорогою розпорядів, та щойно по більш 25 роках її істновання і основного випробування зреорґанізовано сю інституцію законодатним шляхом, законом з 26 лютого 1876; в ЧСР реорганізацію жандармерії переведено законом з 14 квітня 1920, себто півтора року після перевороту.

Дотично військового устрою жандармерії годиться згадати, що на такий лад зорґанізована сторожа безпеки істнувала, згл.

істнує майже у всіх старих європейських державах включно зневтралізованої Швайцарії, хоч не всюди під назвою жандармерії. З наслідних держав перемінила її на цивільну сторожу тільки австрійська республика, яку звичайно уважають неґативним зразком держави, себто образом, як держава не повинна виглядати.

Отсим я не хотів сказати, що австрійський закон з 1894 р. є недоторкаємий і що його зміна була у нас злишня. Навпаки; але кожда реорганізація тільки тоді б доцільна, коли вона якслід обдумана та приноровлена до часу й обставин. Не забуваймо, що будувати державу можна тільки на трівких основах і випробуваними методами, а ніколи карколомними експеріментами. Доказів на се найдемо дуже багато в історії давних і недавних часів. Клич «Українська Держава понад усе» мусить увійти в кров і кість цілого покоління, а кожда одиниця мусить свої особисті амбіції, анімози й користи принести в жертву загалови.

Щоб не бути односторонним не можу поминути немаловажної заслуги Державного Секретаріяту внутрішних справ для жандармерії ЗУНР. Було се підвищеннє платні жандармів о 100%. До того часу їх платня опиралася на австрійських приписах, яких зміну проєктовано ще за часів монархії, а висота її не стояла в ніякому відношенню до дорожнечі й обезцінення гроша після перевороту. Висота платні орґанів всякої державної інституції мав значний вплив на її справність. Се відноситься також до жандармерії. Жандарм, якого служба не була переходовою, як у жовніра при війську, своїм званнєм, може вповні віддатися сповнюванню своїх важких обовязків тільки тоді, коли він і його найблищі мають забезпечений прожиток. Достаточна платня з відповідним степенованнєм після літ служби та відповідне підвищуваннє в корпусі притягають велике число підстаршин до жандармерії та дають змогу вибирати найвідповідніщих з них. Діставшись раз до сього корпуса кождий старається остатись в ньому як найдовше, сповняє з найбільшою совісністю свої обовязки, тим самим набирає службового досвіду й хисту. Крім того добра платня є найкращою охороною перед перекупством, яке для держави є тим, чим фільоксера для винної лози. Гідні наслідування реформи в тім згляді перевела ЧСР.

Після розвязання Державного Секретаріяту ЗУНР в червні 1919 підчинено державну жандармерію прямо Начальній

Команді Галицької Армії, відтак Команді Запілля, а вкінці безпосередньо перед відворотом за Збруч Військовій Канцелярії Диктатора ЗУНР, до якої приділено на референта жандармерії майора Івана Дичку. Се причинилося до остаточної ліквідації деморалізуючого впливу державного секретаріяту внутрішних справ на жандармерію. Тодіто змінено назву «Державна Жандармерія» на «Народня Сторожа», щоб населенню Великої України не пригадувати зненавидженої царської жандармерії, яка впрочім була зорґанізована на инших основах, як наша, та повнила головно політичну службу. Ся нова назва відповідала зовсім добре законному призначенню сеї інституції.

Не зважаючи на всі труднощі й недомагання сягала діяльність державної жандармерії у Східній Галичині далеко поза межі її законного призначення.

Жандармерія берегла передовсім з повною посвятою загального ладу й безпеки, висліджувала переступників закона та припинювала беззаконности, підпомагала ревно суди й адміністраційні уряди в переведенню їх завдання. Щоби як слід віддати оцінку сеї діяльности, годиться згадати, що на цілій майже території ЗУНР шаліла воєнна хуртовина, а комунікація та державна адміністрація находилася в пеленках. Повітовими комісаріятами правили майже виключно нефаховці, з того значна часть неправників. І що мимо того всего державне життє з кождим днем прибирало трівкіщі форми, належить в першій мірі завдячити справности держ. жандармерії. Поминаючи поодинокі випадки самоволі з боку військових відстальців, перед якими державній жандармерії приходилося захищувати населеннє, загальний стан публичної безпеки у нашій державі був на тодішні відносини взірцевий, що підносили кількакратно навіть не дуже нам прихильні чужинці, які нас відвідували. А стан публичної безпеки, се як відомо найкраще мірило справности жандармерії.

Заміт Д-ра Осипа Когута (гл. Календар «Просвіти» на 1923 р. стор. 96) що «з державним переворотом душа тихже самих цісарських шандарів раптово не могла змінитися на щирих і прихильних республиканських сторожів життя і майна народу» кривдить наших жандармів і не видержує критики, так само, якби хтось твердив, що старшини, підстаршини і стрільці УГА

не могли «раптово» змінитися на щирих оборонців Української Республики, – якими вони без сумніву були, тільки тому, що вони недавно були цісарськими жовнірами. Впрочім, якщо по словам Д-ра Когута жандарм «в Австрії кермувався інтенціями пана старости», то за України той сам жандарм певно кермувався, згл. бувби кермувався інтенціями державного повітового комісаря. А якщо або сих інтенцій зовсім не було, або вони були недоцільні чи незгідні з приписами, то в ніякому разі не можна за се винувати жандарма, який після § 9 закона про жандармерію був обовязаний усі поручення «службової влади» безумовно виконувати, не вдаючись в їх осуджуваннє.

Державні повітові комісаріяти часто видавали підчиненим станицям жандармерії поручення, невідповідаючі обовязуючим приписам, яких переведення викликувало негодованнє населення, але – самозрозуміле – не проти авторів тих заряджень, тільки проти їх виконавців, себто жандармерії. Щодо майна, достави підвод, достави дров до паровозів, направи доріг і т. д., взагалі всі військові й цивільні уряди та поодинокі урядові особи з кождою найменшою справою звертались до станиць жандармерії. У прифронтових полосах та в часі загального відвороту повнила державна жандармерія окремо від полевої також полево-поліційну службу на т. зв. кордонах, а нерідко і фронтову службу. Много втаємничених жандармів брали чинну участь в перевороті, а при перебиранню влади у Львові та в боях на головному двірці визначилась школа пробних жандармів. Першими орґанізаторами оборони перед нападами ляцьких орд на українсько-польському пограничу були в багатьох випадках українські жандарми.

Поодинокі військові команди й частини замість підпомагати жандармерію в її службі, чинили її часто труднощі та відносились до неї неприхильно, що не устало ще на Великій Україні, а навіть подекуди на еміґрації. В Галичині були на порядку дня випадки, що окружні та повітові військові команди втікачів, приловлених жандармерією з великим трудом а нерідко з нараженнєм життя, не тільки не потягали до відвічальности, але відпускали на довший час домів.

Та жандармерія зуміла одоліти всі ті внутрішні труднощі й перепони. Виконуючи серед найтящих обставин як слід своє

завданнє, вона здобула собі вдячність населення та признання поодиноких вищих команд і урядів. Тимсамим вона дала неоспоримий доказ своєї сили і значіння. І тому кождий український жандарм повинен з гордістю згадувати про службу при тім знаменитім корпусі.

III.

Підчас відвороту УГА за Збруч в липні 1919 р. перейшла туди ціла державна жандармерія з виїмкою тих її частин та одиниць, які з огляду на своє розміщеннє були витиснені разом з Гірською Бригадою до ЧСР, або попали в румунський чи польський полон. Чисельний стан корпуса після переходу на Велику Україну виносив приблизно: 25 старшин і хорунжих (влючно 3 рахункових), 900 заводових жандармів, 250 пробних жандармів та 2000 міліціонерів. Сих останніх передано зараз в Камянці на Поділлі як зайвих до розпорядимости Команди Запілля в ціли відсилки на фронт, а з заводових жандармів сформовано 8 відділів. Вони повнили службу безпеки і всіляку помічну військову службу в районі, приділеному УГА, та причинились в високій степени до направи невідрадних відносин публичної безпеки на Великій Україні. Відділ сот. Ващука творив охорону Диктатора ЗУНР в Камянці н/П. Серед тамошнього населення, яке зразу до Галичан відносилось недовірчиво, зєднала собі наша Народня Сторожа небавом велике довірє та щиру прихильність. Се спонукало відносні чинники УНР зорґанізувати у себе сторожу безпеки на такий зразок. До того відкомандовано у вересни 1919 підполк. Яськевича в Камянці. Однак ізза тамошнього загального безладу та ноторичної нездарности злопамятної петлюрівської «влади», поза безконечними й беззмістовими нарадами та високопарними промовами не виявила в тому напрямі ніякої діяльности, навіть розпочато переводити в життє виготовлених організаційних плян. Інструкційний персонал потішувано з дня на день обіцянками, «негайно» будуть видані зарядження відносно приміщення навкіл і відкомандовання відповідних людий, та на сьому й скінчили. Сей персонал опустив в листопаді 1919 р. разом з частинами УГА Камянець та прибув до команди Народньої Сторожі в Бар.

Після переходу УГА до большевиків розвязав «полевий штаб ЧУГА» корпус Народньої Сторожі. Старшин і жандармів роз-

ділили на всі три бригади ЧУГА. Дня 10 березня 1920 в селі Глубічку біля Бірзули попрощав командант державної жандармерії підполк. Красіцький сердечними словами своїх підчинених і корпус жандармерії розійшовся з надією і горячими бажаннями в серцях, ще зійтися разом як одноцільна формація і стати підпорою Української Держави.

При поодиноких бригадах ЧУГА уживано останків жандармерії до полево-поліційної служби, охорони державного майна й залізної дороги, реквізиції харчів, фронтової служби тощо.

Від тої хвилі судьба останків державної жандармерії вяжеться тісно зі судьбою поодиноких частин Армії. Після підступного вооруження УГА Поляками в квітні 1920 р. значна частина жандармів попала в польський полон до Тухолі, инші вступили до служби УНР, а деякі вспіли пробратись домів. Кільканацять з них перейшли з групою ген. Кравса через Карпати до ЧСР. З них та з тих жандармів, які утекли з Тухолі, утворено в жовтни 1921 в порозумінню з чсл. командою в українськім робітничім таборі в Ліберці самостійний під тактичним оглядом відділ жандармерії, що повнив постійно внутрішну службу в таборі, на двірци і в місті після вказівок команди табора. Чисельний стан відділу виносив пересічно: 5 старшин, 26 жандармів. Після перенесення згаданого табора до Йозефова в квітни 1921 перейшов відділ туди, однак тут уживали його до служби тільки принагідне. Командантом відділу був сот. Іван Козак, а після назначення його прибічником української Команди Табора в Йозефові з кінцем квітня 1921 поручник Юрій Ковалюк. Від нього перебрав команду в серпни того самого року четар Денис Кабарівський.

В Німецькім Яблиннім втілено державну жандармерію зразу до булавного відділу І Укр. Полка піхоти як військову поліцію під командою поручника Осипа Мілєра. В червни 1919 р. утворено з неї окремий відділ, самостійний під тактичним, а від вересня того року й під адміністративним оглядом. В жовтні 1919 р з нагоди реорганізації Української Бригади утворено з державної і полевої жандармерії одну сотню жандармерії, що над нею команду вів пор. Мілєр, а в січни 1920 р. перебрав четар Венделін Калєр. В лютім 1920 р. вилучено полеву жандармерію з сеї сотні. Після прибуття майора Дички до Німецького

Яблінного з кінцем 1919 р. назначено його референтом жандармерії при команді Укр. Бригади та віддано йому зверхній провід над обома жандармеріями.

Жандармерія повнила при Бригаді стежну службу в таборі, на двірці, в місті та в околиці. Уживано її також до сторожевої служби. В році 1921 були українські жандарми приділені на кілька днів до чсл. станиць жандармерії до помічної служби.

При відділі державної жандармерії в Нім. Яблінним відбувся від 22 лютого до 7 червня 1920 р. вишкіл пробних жандармів, що закінчився приписаним іспитом. Чисельний стан відділу виносив пересічно: 3 старшин, 40 заводових жандармів і 26 пробних жандармів (з курсу в Німецькім Яблінним).

Після перенесення Укр. Бригади до Йозефова в жовтни 1921 розвязано відділи жандармерії обох українських таборів, а жандармів поприділювано до відносних сотень в таборі «Б» і «Д» після їх приналежности до Групи «кравсівців» чи «бригадійців», згл. до «біженців».

Вкінці для доповнення образу, хочу згадати про значіннє жандармерії для держави взагалі. Там, де нема ладу і спокою, де горожани непевні свого життя і майна, не може бути ніякого розвою ані поступу державного чи громадянського життя, а найкраще обдумані закони є тільки записаним папером там, де нема чинника, який стоявби на їх сторожі. Се висказав ядерно великий Корсиканець словами: «Без ладу є державна адміністрація тільки хаосом; без ладу нема фінансів ані державного кредиту, а з майном загалу пропадає майно одиниць».

Найхоробріща й найкраще визброєна армія не може устоятися супроти ворога без добре зорґанізованого запілля, якого справність залежить у першу чергу від справности жандармерії. Тому всі держави кладуть велику увагу на удержаннє справности сторожі безпеки. З наслідних держав б. Австрії перше місце в тім згляді займає ЧСР, яка побільшила значно чисельний стан жандармерії, одідиченої по б. монархії, задержуючи старі основи її орґанізації. Тільки по військовому орґанізована, карна й аполітична жандармерія може станути на висоті свойого завдання!

* * *

Я намагався в отсьому начерку переказати хід подій та мої спостереження в нагій дійсности, не прибільшуючи ані не промовчуючи нічого. Провідною думкою у мене була не критика поодиноких осіб – тому не назвав я нікого по імени – тільки засада, що нам треба не лише берегти і плекати традицію наших державницьких змагань, але з минувшого витягати науку на будуче, щоб вихіснувати як слід попередні здобутки та оминути старих помилок.

І в імя сеї засади даю отсих декілька заміток під розвагу тим, що їм суджено в майбутньому стати будівничими Єдиної Незалежної Соборної Української Держави, сильної на вні і внутр, як найблищої мети нашого поневоленого Народу.

Український скиталець. – 1923. – № 16. – С. 22–27; № 17–18. – С. 15–21.

№ 401
СПОМИНИ ПОЛКОВНИКА УГА ГНАТА СТЕФАНІВА ПРО ПОДІЇ У ЛЬВОВІ у листопаді 1918 р.

15 листопада 1923 р.

ЗА ЛЬВІВ

«Хаос!» – сим словом передав мені полковник УГА Коссак Гриць начальне командування у Львові. Хоч переворот підготовлено як слід, годі було досі завести в місті порядок, бо перш усього доводилося відпирати польську навалу.

Мене покликано туди з Золочева, де по перебранню влади кипіла всестороння праця над закріпленнєм осягнених у перевороті здобутків. Я був свідомий цілої ваги й відвічальности, що були звязані з тимчасовим становищем, якому я не чувся в силі як слід відповісти. Мені представили недостачу відповідних до сього вождів, а вкінці бажаннє Уряду було для мене, військової людини, приказом, якого сповнення піднявся я, як тільки міг і вмів.

За весь час мого командування зготовив я спомини, які по належнім обробленню внесуть дещо світла в перші сторінки

наших збройних змагань із Поляками. Та деякі уривки мушу оголосити окремо, а се зясованнє тих подій, які висвітлили б вуличні львівські бої і воєнне положеннє під сю пору, коли наш Уряд переніс свій осідок зі Львова до Тернополя, згл. Станиславова, як рівнож пояснилиб тодішнє становище Уряду і війська до деяких, нерідко й засадничих справ. До сього спонукала мене стаття-спомин др. К. Левицького у 11 ч. «Українського Скитальця» з дня 1 червня с. р.

По перебранню командування виявились потрібними зарядження дотично скорочення й скріплення фронту, щоби зробити певнійшими становища й мати змогу осягнути часть обсади в зад на запас і на зміну. Установлено по змозі звязки. Війська я не бачив. Були се чорні від пороху й перевтоми запеки, яким горіла в очах жадоба перемоги... Їх було мало, але героєм був кождий із них. Відчувався пекучий брак запасу і старшин-боєвиків. На боєвій лінії у виді стисненого лука стояло на продовж 10 км не більш 1/2 тисячки перетомлених, виснажених, але все однаково завзятих борців. 150 крісів на 1 км! Про твореннє якогось запасу з сеї скупої залоги не було й мови. З тяжким трудом удалося стягнути з боєвих відтинків 600 людий до сповнювання необхідної служби в дільницях міста.

Дня 12.XI о 1/2 11 год. звітував я про положеннє на засіданню Державного Секретаріату, що тревало більше години. По зясуванню всіх даних зібрав я свої помічення в отсих висновках:

1. Положеннє Львова є незвичайно тяжке, а в разі скріплення ворожої діяльности стане критичне.

2. Заняттє ворогом поземелля Мостиск після упадку Перемишля рівняється безпосередній загрозі столиці.

3. Недостача належного звязку з цілим краєм є обявом деякої обоятности населення щодо долі Львова, а при тім найкращим показчиком короткозорости й непорядности наших верховодячих кругів.

4. Цілковита відсутність запасу позбавляє Начальну Команду довільности самостійного почину й робить її подекуди безсильною.

5. Через великий брак старшин-боєвиків замітний в деяких частинах упадок духа, що відбивається дуже відємно на боєздатности війська.

6. Перешкода в довільности рухів у занятій частині Львова, спричинена ворожим артилерийським обстрілом, може в короткім часі викликати голодові розрухи й т. п.

По обговоренню мого звіту вирішено по довшій виміні слів, що Львів належить удержати за всяку ціну. Я настоював, щоби стягнути негайно як найбільше боєздатних похідних строїв із краю на фронт – тоді Львів буде вратований. До того годі було перевести скороченнє фронту, бо крім оборони самого Львова доводилось охороняти приміщення з Урядом, що ще й не всі були при купі.

Серед найбільшого розгару заходів і зусиль із нахабним польським наїздником наспіла вістка, що й Румуни користають із замішання і втручуються з недобрими замірами в наші справи.

Дуже пізно розпущено післанців у край за підмогою. Більший відділ прибув одначе тільки з Равщини завдяки заходам Перфецького, бо зі Золочева підмога прибула ранш вже за стараннєм звязкового Безпалка.

В часі боєвих рухів важко було протиставитися ворожим натискам. Заокруглений фронт із слабою обсадою був дуже небезпечний тому, що пролім, хочби тільки хвилевий, давав ворогови таку велику перевагу, що всякі протиміри являлисяб марними спробами. Лекше булоб натомість в заокругленому фронті кидати на ріжні відтинки свіжими запасними частинами, та щоб такий відділ на сю ціль згуртувати, треба було скоротити й вирівняти фронт.

Я був із самого початку тої думки, щоб Уряд лишив Львів до оборони війську, тим більше, що і праця в загроженому місті була цілком неможлива. Всі хвилювались ізза безнастанної стрілянини, не спали ночами зі страху. Через сю постійну непевність годі було обігнатися від вистрашених урядовців, які що хвилі прибігали до Начальної Команди й напастували всіх своїми запитами про положеннє та ще й ображувалися, якщо неставало нераз часу на ввічливість... Про поради, які у військових справах сипалися як із рога обильности від ріжних невійськових «ліпшезнайків» – краще й не згадувати, як і про численні зарядження, які просто як недорічні відкидувано без блищого розгляду... Та Уряд сидів у Львові не ізза військової потреби, а ось ізза яких міркувань: після заяви голови Уряду

дра К. Левицького виїзд Уряду зі столичного міста бувби добровільним зреченнєм української державности. Та мало того, що ізза суматохи безладних непередбачених у своїх наслідках воєнних рухів урядовці робили заколот межи собою; вони з недовіря до мене, та скорше з незнання військового діла старалися впливати на спільний провід смішними порадами й невідповідними приказами. Як примір вистане приказ Уряду, переданий мені сотником УГА Бубелою, аби негайно вжити заходів, бо вороже гарматне стрільно влучило в балькон намісництва. Такі й подібні припоручування вносили немале замішаннє у провід Начальної Команди... У відповідь на такий приказ годі було дати щось поважного... Я порадив їм поставити когось на бальконі, хай відбиває ворожі стрільна долонею. Та не все попадали вони й на добрий настрій. Нераз у розгарі затяжних вуличних сутичок доводилось таким улізливцям почути менше привітне, а то й терпке слово й ізза сього мабуть виродився погляд, начеб то я був надто самостійний і неввічливий супроти представників свого-ж Уряду.

При кождочаснім зясовуванню положення силкувався я переконати Уряд, що йому краще Львів цілком залишити для війська. В такому разі я мавби змогу утворити рід летучого запасного відділу, а першим його завданнєм булоб заняти Городок та, відгородивши сим способом Львів від Перемишля, унеможливити присилку підмоги до польських боєвих сил у Львові. Та на замірах так і скінчилося. Уряд уважав за відповідне держатися за всяку ціну Львова з політичних мотивів. Виснажену й нечисельну боєву силу доводилося розпорошувати на оборону урядових установ, як «Дністер», «Народний Дім», «Намісництво» зі шкодою для обсади инших становищ. Тим менше можна було думати про поширеннє воєнних рухів поза Львів. Городок лишився необсадженим і наслідком сього польське військо у Львові не було відгороджене від помочи із заходу, в першу чергу з Перемишля. Се й вирішило оконечну боротьбу за Львів. Проти перемученої української залоги кинено свіжі підкріплення і при відсутности з нашої сторони якогонебудь запасу програня являлось неминучим вислідом. Через нехтованнє міродатними чинниками військових оглядів

– відпали вкінці й «політичні огляди», бо Львів упав і Уряд мусів покинути місто.

Та не дивлячись на вільний доступ до Львова з Перемишля, польські підкріплення не являлись. Коло Поляків ставало круто, бо перли за всяку ціну до переговорів, згл. до перемиря. Для мене було очевидним, що річ тут тільки в проволоці, заки наспіє із заходу підкріпленнє; й тому був я засадничо проти всякого, хочби й найкоротшого завішення зброї! Иншої думки був Уряд, який ставав за навязаннєм переговорів. Щоб вийти якось із сеї ріжниці поглядів, скликав я на воєнну раду всіх начальників боєвих відтинків у Львові, де сотникови УГА Букшованому припоручено бути представником Начальної Команди, коли переговори в справі перемиря малиб таки відбутися. Як умову перемиря поставлено: Поляки залишать Львів і здадуть зброю! Та умови сеї при переговорах не придержувались. Перемирє з поляками заключено й опісля навіть продовжено без мого впливу, а що найгірше, без ніяких таки умов... В часі переговорів Поляки домагалися між иншим мішаної залоги для Львова, наш відпоручник предкладав їм на власну руку відділ із 50 крісів. Умови при переговорах з Поляками обстоювалися не з військових, а просто з засадничих оглядів. До згоди, як можна було сподіватися, не дійшло. В часі «переговорів» Полякам прибула поміч із заходу, гладко, без найменших із нашої сторони перепон.

По одержанню свіжих сил повели Поляки скріплений наступ на наші становища. Головний удар був спрямований на Личаків, якого боронив згуртованою на борзі девятнайцяткою (останки 19 австрійського полку стрільців) «отаман» Караван. Обсада не видержала натиску й розбіглася. Поляки заняли личаківські казарми, кладовище й наші гармати. Кинути в польський пролім запасу я не міг, бо все стояло на становищах. Вільних запасних частин зовсім не було. Між 10 й 11 годиною вислав я до Уряду звіт. Аби не допустити до окруження української залоги, рішив я вивести її з загроженого Львова цілком і предложив Урядови покинути місто. Могли виїхати з річами через жовківський шлях, або пройти через замок. Секретарі приходили пращатися. Не довіряли, що положеннє Львова було таке безвихідне й випитували про подро-

биці. Напрям-дорогу подав я їм Тернопіль і доставив потрібну кількість самоходів. Рівночасно розіслав я приказ із подрібними вказівками, щоби довірочно й непомітно, тихцем готувати все до відступу.

Відворот, не зважаючи на натиск переважаючих польських сил, відбувся в повнім порядку. Поляків здержували українські відділи на Кайзервальді й вони не здогадалися стрібувати наступом на иншому місці, щоб загородити нам дорогу до відвороту.

Так відбувся виїзд нашого Уряду й відворот українських частин зі столичного міста Львова. Всі ми сподівалися взяти Львів небавком приступом, та упадок Перемишля і вільний доступ до столиці із заходу припечатав оконечно й долю Львова. Щойно при облозі Львова почали поволи стягатися доповнення з краю. Уряд осів у Тернополі, пізнійше в Станиславові.

Розглядаючи сі події тепер, стає ясно, що з військового становища булоби краще, якби Уряд переніс був свій осідок поза Львів, як се приневолений був зробити пізніше під напором Поляків. Чи з політичних оглядів зискано щонебудь через проволоку з виїздом, у се не входжу.

Український скиталець. – 1923. – Ч. 21–22.

№ 402
СПОГАДИ Др. ОСТАПА ГРИЦАЯ «УКРАЇНСЬКА ГАЛИЦЬКА АРМІЯ В «ЧОТИРИКУТНИКУ СМЕРТИ» НА СХІДНІЙ УКРАЇНІ»

15 грудня 1923 р.

Слово спомину в честь героїв, що впали в останніх боях УГА за державність України 1919–1920 р.

«...В четвертий круг ув адовім провалі
У горесну безодню ми входили,
У пекло болю, мук і сліз печалі.
О Господи, – кому-же сталоб сили
Одчай весь тут і горе змалювати
І злочин тих, що ад отсей счинили..?»
Данте Аліґ'єрі
(«Божеська Комедія»: *Пекло. VII.16)*

І скаже колись сивий дід до внука:

Були в історії людства великі, міліонові армії, кермовані зелізною волею гострозорих деспотів з невмолимою доцільністю, а проте вони не в силі були одоліти боєвих рядів одного ворожого війська. Були великанські, ореолом світлих перемог увінчані, ґенієм незрівнаних вождів ведені, полками цілих народів скріплені армії, які все-таки розторощував один удар одного ворога. І були хоробрі армії одчайдушних оборонців рідної землі, армії благословенних героїв волі й визвольничих боїв, одушевлені трикратним жаром боєвого захвату, натхнені всіми тугами, всіми жалями поневоленої Матери, та проте і їм в душливих скрутах одного непереможного ворога загибати доводилося. А нашій преславній Українській Галицькій Армії, – в якої і тоді, коли вона ще ціла була, сотками крівавих річок не розкервавлена, жарами тифозних вогнів не спалена, сто смертельними стужами не омертвлена, всього сто тисяч лицарів було, – по приході на Східну Україну 1919 р. не проти одного, і не двох, і не трьох, а проти чотирьох ворогів одночасно на смерть і житє боротись судилося. Проти чотирьох армій, чотирьома лавами, по чотири боки, на чотири сторони. Жорстокий, тричі ворожий світ! Скільки сторін в нього від

овиду до овиду, від одного краю до другого, стільки й ворогів тяжких він тоді проти України війська найвірнійшого виставив: від заходу Ляхів і Французів, а від сходу Росії армію добровольчу. Від півночи Москви ватаги совітські, а від півдня Румунів полки грабіжні. Як сказано: проти чотирьох армій і чотирьома лавами, по чотири боки й на чотири сторони довелося Українській Галицькій Армії,– тій до краю стомленій армії, яка мала вже за собою боротьбу за Львів, перехід за Збруч і боротьбу за Київ – зводити за державність України бій останній свій. Боротися так чотирьома зусиллями одного тіла, гинути чотирьома смертями в тім Чотирокутнику Смерти, який страшливою пірамідою своїх черепів видвигнувся як один з найгрізнійших, але й найвеличавійших монументів народньо-лицарського духа, які знає історія всіх часів і народів. Хтож тому стане і змігби чудуватися зза того, що ся нечувана остання боротьба Української Галицької Армії проти чотирьох непереможних ворогів по всім людським і надлюдським правам не могла скінчитися оконечною перемогою українських галицьких героїв, виснажених до останньої каплі крови, до останнього диху тепла в собі, до останнього зітхнення серця, збичованого всіми трівогами, всіми страхіттями героїчного бою на смерть і життє? Вона й така, якою вона нам сьогодня являється, – сяєвами перемоги невінчана, брудна від крови і грузу боєвищ, купами черепів привалена – лишиться в памяти народу як один з наймогутнійших, найбільш животворних і найбільш обновлюючих моментів в історії останнього минулого України. Визвольничі бої Хмельницького все наново перепоюватимуть душі нащадків Української Землі свідомістю всенароднього хотіння і його сили. Всежертвенні подвиги великих лицарів Гайдамаччини будуть в українських душах ясніти на віки казково гарними сяєвами тих північних, таємних світел по затишних, монастирських соборах, у тихім блеску яких схилялися буйні гайдамацькі голови під благословеннєм Архимандрита, цілунком присяги свячену зеброю цілуючи. А традиція про визвольничі бої Української Галицької Армії після переходу за Збруч на Східну Україну, протягом довгих-передовгих дванайцяти місяців від літа 1919 до серпня 1920 р. – в Чотирокутнику Смерти – видвигатиме душі українських кобзарів все

наново до тих вершин людського захвату і людського натхніння, куди не доходять уже ніякі згуки ніякої сірої буденщини, а де починаються божеські Дантові пісні про найглибші пекла й найвищі блаженности людського істновання.

Так, – сивий нащадку Запорожців, Хмельницького й Гайдамаків! Тільки такі співці як Данте, і тільки такі пісні як його, в силі булиб достойно змалювати і людським словом висловити всі ті геройські подвиги й геройські замисли, – геройські жертви й відречення, всі ті адові безодні болю і сліз, муки і страждання, невтишеного горя і несцілених ран лицарства Української Галицької Армії, що потрясаючим, як закляте пекло страшним світом поховані під горесною пірамідою з десяток тисячів черепів у Чотирокутнику Смерти. В Чотирокутнику колишнього українського боєвого фронту проти Ляхів і Французів, двох московських армій і румунського війська. Бо наш своєрідний кобзар ще про такі геройські страждання не чував і таких героїв Рідної Землі не бачив. Справді:

В четвертий круг ув адовім провалі
У горесну безодню ми входили,
У пекло болю, мук і сліз печалі.
О Господи – комуж сталоб сили
Одчай весь тут і горе змалювати
І злочин тих, що ад отсей счинили?

Наш кобзар чував про геройські бої в отвертому степу. Про геройську, гарну смерть у благовонних тирсах і комишах рідної землі. Про бадьорі, пів-весільні лицарські походи на ворога з козацькою бандурою в руках із Мамаєвою піснею на устах, а головно – з укоханим батьком отаманом. Про чорну китайку-жалібницю, яка тихими останніми обіймами вгортала порубане козацьке тіло й вірного коня вороного з розбитими копитами. А в Чотирокутнику смерти, в тім четвертім крузі адового провалу на українськім чотиро-фронті 1919 до 1920 р. – було инакше. Було щось цілком инше, з одної сторони нечувано гарне своїм героїзмом, а з другої нечувано страшне й нечувано соромне своєю провиною. Було там сто тисяч Богом вибраних і натхнених борців Народу, була своя, прекрасна армія, а не було в неї одного, могутнього духом, словом і зелізною волею провідника. Не було в неї творчого, володарсько відповідаль-

ного й володарсько сильного вожда, в якого булаб одна ціль, одновелике змагання, один великий замисл і тільки одно невсипуще, безсонне, всі гори, всі ґраніти, всі скали ворожих протизусиль поконуюче бажаннє: бажаннє визволення і слави для поневоленого Народу. Всі великі, перемогою увінчані визвольничі змагання поневолених народів в історії цілого світа стояли передовсім і виключно зелізною, творчою волею великих, Богом ізбранних провідників, могутнє бажаннє визволення яких двигало увесь нарід до вершин ґеніяльної, непереможної спромоги і ставало першою і найглибшою основою пізнійшої вольної державности. Хібаж можна собі подумати визволену Гелляду без Леоніда й Темістокла, без Мільтіяда, Арістіда й Перікля? Хіба можлива була визвольна боротьба Картаґіни без Ганнібала? Хіба не кажемо ще сьогодня замість цілого народу колишнього Понту — Мітридат Великий, і хіба Ґай Юлій Цезар це не те саме, що увесь старинний Рим? А Ґустави Адольфи, Фридрихи Великі й Наполеони? Хіба се не несмертельні символи, виразники й заступники цілих мас цілих народів, цілих століть, що скорялися і повинувалися їм без решти й безумовно силою їх все-володарського: «Я бажаю. Я хочу. Я наказую»? Але те могутнє «Я наказую» великих, Богом вибраних провідників се не те саме, що канцелярський, чи там диктаторський або отаманський розпорядок з таким і таким порядковим числом і з таким або иншим «текстом», поза яким не почувається ніякої індивідуальности, ніякої духової сили, ніякого авторитету з Божої ласки, тільки канцелярську фігуру з ласки випадкових обставин. Все-творче «Я наказую» великих, епохальних провідників основувалося в кождім часі і в кождого народу на їх як найтіснійшій особистій звязи з кермованою ними масою. Особливож військових провідників. Великі вожди непереможних армій все були віддані тілом і душею свойому званню і своїм жовнірам, дбали, повні безсонної, просто батьківської жури про їх і найдрібнійші потреби й були з правила жахучо укоханими любимцями своїх армій. Хто з нас не знає, яким добрим і яким укоханим батьком свойого великого війська був той Юлій Цезар? Або — коли говорити про наші часи — той зрештою невмолимо володарський деспот Наполеон Бонапарте, якого один ласкавий погляд

перемінював цілі ряди старих, бородатих мужів у радісно й без ваги слухняних дітей? Все так великі вожди любили своїх жовнірів, жили з ними і дбали про них, а жовнірі віддячувалися їм за те творчою любовю і творчим послухом, тим творчим послухом чудово свідомої і чудово обєднаної маси, який щойно надає змислу і значіння всякому володарському «Я наказую».

А в нас?

В нас тільки в піснях наших кобзарів батько отаман питається своїх хлопців: «Усі, діти?», а вони йому на те радісно й гучно: «Всі, батьку!» А в дійсности в нас – Чотирокутник Смерти. Тобто воєнного пекла на смертельнім чотиро-фронті Української Галицької Армії круг перший і найбільш соромний, круг провин з написю:

Гріхи нездатних провідників.

Вже ось наступ на Київ та його здобуттє – се з одної сторони блискучий доказ геройства Армії, а з другої – у своїх фактичних наслідках – болюче свідоцтво короткозорости т. зв. Головного Отамана. Якіж се незрівняні жовнірі, а які ледачі їх провідники! – отсі слова старого Мольтке про армію Французів 1870–1871 р. можнаб трохи не в цілости віднести до преславних борців УГА і нездатного проводу. Шановні отамани, міністри й дипльомати вміли тільки викликувати своїми безконечними промахами – не зважаючи на осторогу фахових військових чинників – найскрутнійші положення, які й найкращу армію засуджували згори на загин, – а наслідками не журилися ні трохи. «Після створення катастрофальної ситуації Чотирокутника Смерти панує в цілім запіллю повна анархія і бездільність – каже військовий очевидець. – Про Армію, крім терпеливого паперу, не дбає ніхто, ніхто нею не журиться. Вона крім своїх важких обовязків на боєвищу мусить себе сама прохарчовувати, узброювати й одівати. Дванайцятий місяць стоїть Українська Галицька Армія окружена ворогами, кровавиться в нерівнім бою, виснажує свої останні фізичні сили, лишає за собою що-раз більше трупів із кождим днем ллє що-раз то більше своєї крови, ходить уже голодна, боса, обдерта й без стрілива, – але її матеріяльним вивінуваннєм не журиться ніякий отаман, ніякий міністер, словом – ніякий «провідник». І так щойно з повної недостачі

матеріяльних засобів і цілковитої недостачі медикаментів ся Українська Галицька Армія – одна з найкращих армій, про які знає історія – зломана пошестями, особливож пятнистим тифом, злягла і стала немов той паралітик, який без підмоги і кроком не рушиться, а готової страви до уст собі не вложить...» Лікарів на цілу Армію було в цілости 28. На 70 до 80 хорих припадав 1 санітет. Лічниця, до якої доводилося віддавати хорих, се властиво те саме, що трупарня. «Ми, що ще, слава Богу, здорові – сказав тоді один із очевидців того Дантового пекла на чотирофронті УГА – ждемо на пошести, а ті, що хорі, ждуть на смерть...» А окаянним отаманам і міністерським восковим фігурам – байдуже. За партійними спорами не було у нікого часу думати о ратованю конаючої армії – і її полишено на ласку бурливого моря. А коли филі того моря почали уносити її зі собою вже як живого трупа – то тоді було се «чорною зрадою». Оттому то, український кобзарю, все те, що діялося в Чотирокутнику Смерти – таке велико-страдальне, таке инше, ніж усе те, про що співала досі твоя прегарна рідна дума! Не у вольнім полі, грудь об грудь зі смертельним ворогом, не на мягкому ложу з благовонних тирс і комишів гинули в Чотирокутнику Смерти тисячі найкращих лицарів Української Галицької Армії. А гинули вони тут в зачумлених, трупом начинених лічницях. Пів-живучі й пів-мертві. Всуміж із застигаючими й конаючими. Всуміж з півнагими живучими скелетами, яких останки тіла дожирали воші, пекольні горячки і кріваві туги. І так скрізь померки останнього погляду милосердньої смерти виглядали. І не китайки покривали тут лицарське тіло, а брудні, жебрацькі шмати, які разом з вошами, крівавими плямами та подихом убивчої пошести вражали смертельно хорого мов перше доторкненнє домовини й могили. І такими безпомічно, такими невмолимо й такими безконечно конаючими валялися ті лицарські пів-трупи в передсмертних судорогах у зачумлених лічницях і студених як гроби вагонах для товару, звідки їх час до часу цілими купами, оттак як сміття, вимітали. Валялися ті півконаючі й пів-застичаючі Стрільчики-Соколики на смітниках зелізничих стацій і на берлогах військових казарм. Скрізь попід тинами і скрізь по дорогах. Ген на чотирьох фронтах Чотирокутника Смерти –

від сходу до заходу, і від півночі до півдня, наче в Хеопсову піраміду боєвого страхіття звершені. Грудь об грудь, серце коло серця, одна буйна голова коло одної як – лицарів Народу жертва пречиста, жертва совершена.

Який-ж се героїзм молодих лицарів і який злочин тих, що про них не дбали!

«І так сей живий труп – проголошує військовий записник далі – полишений в «Чотирокутнику Смерти» своїй долі, був приневолений бурливими хвилями, що їх що кілька тижнів насилали на нього тодішні обставини, а до того невпинно в тифозній горячці – «приступити кріс». Стати безсильним і дивитися баламутними очима на те, як біля нього д. 17 листопада 1919 р. проходила вже свобідно добровольча російська армія Генерала Денікіна, а 12 лютого 1920 р. військо совітської Росії, а 28 квітня 1920 р. війська імперіялістичної Польщі. Що з того, що кождий з тих замучених за нарід героїв з такою радісною готовістю клав буйну голову на жертвеннім вівтарі державности України? Й у хвилі, коли вже їм очі в лоб заходили, останнім цілунком зсинілих губ тулив до уст синьо-жовтий прапор і тризуб та лебедів у судорогах передсмертної аґонії про щастє Соборної України?

Їх безпримірне геройство не в силі було здержати тих послідовностей, які з зелізною конечністю назрівали з гріхів безталанного проводу, а дальшою долею Армії занявся згодом – сам нарід. Хорих стрільців, що обідрані мерзли на морозі або завалювали собою дороги як неворушні колоди, нарід збирав, ніс до своїх хат, відгрівав, лічив їх та дув на них, як на свої рани.

А тих, що завмирали з голоду, клав поміж свої дрібні діти й кормив наче пташенята, що злетіли з розбитого гнізда на дереві і попали під ноги прохожих... І тому ся, самим народом вратована горстка борців, не могла згодом спокійно дивитися на те, як самозванці на спілку з Ляхами прийшли брутально топтати те, що народови було святе. Вони, йдучи за його голосом, зібрали свої останні сили, взяли ще раз кріс у руки і звели дня 27 серпня 1920 р. під Коссовом смертельний бій з Ляхами, прорвали їх боєвище і д. 31 серпня т. р. перейшли через Карпати на чехословацьку територію. А там, на Східній

Україні, – кінчає сумовито військовий записник – наші борці лишили Страдальний Хрест Української Галицької Армії,* в якім за щастє Народу, в дантейських кругах «Чотирокутника Смерти», спочило на віки 40 000 галицьких героїв».

Вражаючий, велико-мученицький, святий Хрест!

Він гідно й достойно завершив дантейську епопею про визволеннє, сотворену й пережиту лицарством УГА на чотирьох смертельних фронтах ген там, на Східній Україні. Він гідний і достойний символ геройства тої Армії і її траґедії, гідний і достойний символ усеї історичної долі народу України. Христова жертвенність її борців скорше чи пізнійше потрясає нашими душами з окрівавлених висот тої Голгофти, на яку нерозумні й безталанні провідники України вже стільки разів протягом довгих століть виводили найкращі покоління Народу, не в силі обєднати його, не в силі досягти соборних сил Соборної України, не в силі могутнім покликом Богом вибраного провідника й вожда вивести Нарід з єгипетської неволі рабства. Але тих сорок тисяч лицарських душ, що пожертвувалися радісно й совершенно за Нарід і його історичний проклін, тих сорок тисяч душ поверне на землю ще раз, у великій, вибраній хвилі визволення і втілиться силою нечуваного колишнього страждання – в Однім. В тім непереможнім Провіднику Народу, який не буде безкровним канцеляристом, ні варшавським підніжком, а буде Героєм і Лицарем, Братом Народу і його божим оборонцем.

І возрадується Нарід Провідником, своїм, і піде за ним, і заясніють і створяться перед ними після столітніх темряв – рідної держави Ворота Золоті.

Український скиталець. – 1923. – № 23–24. – с. 1–7.

---

*«Страдальним Хрестом Української Галицької Армії на Східній Україні» – називає автор не лише її важкі переживання й геройські зусилля, але також й полосу, яка тягнеться здовж залізничих шляхів поміж Проскуровим–Старо-константиновом, Хмельником–Деражнею, Винницею–Жмеринкою, Немировом–Тульчином, Бершадом–Балтою на південь і поміж Могилевом–Новою Ушицею, Жмеринкою–Літином, Калинівкою–Хмельником, Козятином–Бердичевом на північ. У місцевостях сеї полоси находиться найбільше могил, у яких лежать похоронені стрільці УГА. і своїм положеннєм при залізничих шляхах утворили вид хреста *(Примітка редакції).*

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

№ 1	Ухвала Львівської делегації Української Національної Ради про формування українських збройних сил	*30 жовтня 1918 р.*	18
№ 2	Звернення Української Національної Ради до угорських солдатів із закликом до нейтралітету в українсько-польському конфлікті	*31 жовтня 1918 р.*	19
№ 3	Заклик Української Національної Ради до українського населення вступати до лав українського війська	*3 листопада 1918 р.*	19
№ 4	Наказ команданта Української генеральної військової команди отамана Дмитра Вітовського про введення стану облоги в м. Львові	*3 листопада 1918 р.*	20
№ 5	Заклик «Українським воякам», опублікований у газеті «Діло»	*3 листопада 1918 р.*	21
№ 6	Звернення Української Національної Ради і Української генеральної військової команди «Під оружжя!»	*5 листопада 1918 р.*	22
№ 7	Умови польсько-українського перемир'я у Львові	*5 листопада 1918 р.*	24
№ 8	Лист Українського Генерального Військового Комісаріату до Команди Польських Військ про перемир'я у Львові	*6 листопада 1918 р.*	26
№ 9	Лист Українського Генерального Військового Комісаріату до Команди Польських Військ щодо перемир'я	*6 листопада 1918 р.*	26
№ 10	Умова про польсько-українське перемир'я в м. Перемишлі	*6 листопада 1918 р.*	27
№ 11	Замітка в газеті «Діло»: «Війна у Львові»	*6 листопада 1918 р.*	28
№ 12	Звіт Штабу Української Генеральної Команди про бойові дії 5 листопада 1918 р.	*6 листопада 1918 р.*	29
№ 13	Наказ генерального отамана Григорія Коссака українським військам із закликом захищати Українську державу	*7 листопада 1918 р.*	29
№ 14	Звіт Штабу Української генеральної команди про бойові дії 6 листопада 1918 р.	*7 листопада 1918 р.*	30

№ 15	Повідомлення Української генеральної команди про бої у Львові 6 листопада 1918 р.	*7 листопада 1918 р.*	30
№ 16	Повідомлення Начальної команди українського війська від 8 листопада 1918 р. про бойові дії	*9 листопада 1918 р.*	32
№ 17	Наказ інтендантської комісії про взяття на облік і контроль військового майна на території краю	*9 листопада 1918 р.*	33
№ 18	Звернення до воїнів Українського війська: «Славне вояцтво!»	*9 листопада 1918 р.*	35
№ 19	Повідомлення Начальної команди українських військ від 9 листопада 1918 р. про бої у Львові	*10 листопада 1918 р.*	37
№ 20	Наказ № 1 Начальної команди української державної жандармерії	*10 листопада 1918 р.*	38
№ 21	Звернення Головного військового комісаріату до повітових управ від 8 листопада 1918 р. з приводу проведення негайної мобілізації до війська	*10 листопада 1918 р.*	40
№ 22	Внесення голови буковинської делегації Українській Національній Раді про окупацію Північної Буковини румунськими військами	*Не раніше 11 листопада 1918 р.*	41
№ 23	Повідомлення Начальної команди Українських військ від 11 листопада 1918 р. про бойові дії у Львові	*12 листопада 1918 р.*	44
№ 24	Наказ золочівського повітового комісара М. Балтаровича про мобілізацію в українську армію	*12 листопада 1918 р.*	45
№ 25	Розпорядження Державного секретаріату військових справ про мобілізацію до військової служби	*13 листопада 1918 р.*	46
№ 26	Розпоряд Державного секретаріату військових справ про часткову мобілізацію	*13 листопада 1918 р.*	47
№ 27	Розпоряд Державного секретаріату військових справ про поділ території на військові області та округи	*13 листопада 1918 р.*	50
№ 28	Розпоряд Державного секретаріату військових справ про складання списків військовозобов'язаних 1901 р. народження	*13 листопада 1918 р.*	52

№ 29	Розпорядок Державного секретаріату військових справ про демобілізацію всіх військових формувань Австро-Угорської монархії	*13 листопада 1918 р.*	53
№ 30	Тимчасові санітарні вказівки Державного секретаріату військових справ	*13 листопада 1918 р.*	54
№ 31	Повідомлення Начальної команди українських військ від 12 листопада 1918 р. про бої на фронті	*13 листопада 1918 р.*	55
№ 32	Відозва Українського Національного Союзу: «На оборону Західно-Української держави»	*13 листопада 1918 р.*	56
№ 33	Присяга військ Західно-Української Народної Республіки	*13 листопада 1918 р.*	57
№ 34	Наказ ч. 2 Команди української державної жандармерії	*14 листопада 1918 р.*	58
№ 35	Повідомлення Начальної команди Українських військ від 13 листопада 1918 р. про бої на фронті	*14 листопада 1918 р.*	60
№ 36	Повідомлення Начальної команди українських військ про бойові дії на фронті від 14 листопада 1918 р.	*15 листопада 1918 р.*	61
№ 37	Наказ Державного секретаріату військових справ від 14 листопада 1918 р. про взяття на облік майна і забезпечення населення та військового гарнізону м. Львова необхідним продовольством	*15 листопада 1918 р.*	62
№ 38–42	Перші розпорядки Державного секретаріяту військових справ з дня 13 листопада 1918 р.		63
№ 43	Розпорядження Державного секретаріату військових справ про харчовий пайок	*15 листопада 1918 р.*	67
№ 44	Розпорядження Державного секретаріату військових справ про зарплату для військовиків	*15 листопада 1918 р.*	68
№ 45	Відповідь Начальної команди українських військ Начальній команді польських військ відносно зловживання українських військовиків у Львові	*16 листопада 1918 р.*	71
№ 46	Розпоряд Державного секретаріату військових справ про військове судівництво	*16 листопада 1918 р.*	72

№ 47	Наказ Державного секретаріату військових справ про складання списків офіцерів	*16 листопада 1918 р.*	73
№ 48	Заклик отамана технічного відділу сотника Скляренка в газеті «Діло» про добровільний запис спеціалістів до технічного відділу українських військ	*17 листопада 1918 р.*	74
№ 49	Угода про польсько-українське перемир'я у м. Львові	*17 листопада 1918 р.*	75
№ 50	Повідомлення Начальної команди українських військ від 16 листопада 1918 р. про бойові дії на фронті	*17 листопада 1918 р.*	76
№ 51	Лист Начальної команди українських військ до Начальної команди польських військ про незаконне використання форми і відзнак УСС польськими бойовиками 18 листопада 1918 р.	*18 листопада 1918 р.*	78
№ 52	Повідомлення Начальної команди українських військ від 17 листопада 1918 р. про бойові дії на фронті	*18 листопада 1918 р.*	79
№ 53	Умова про польсько-українське перемир'я у м. Львові	*19 листопада 1918 р.*	80
№ 54	Наказ Начальної команди польських військ про перемир'я у Львові	*19 листопада 1918 р.*	81
№ 55	Повідомлення Начальної команди українських військ від 18 листопада 1918 р. про перемир'я на фронті	*19 листопада 1918 р.*	81
№ 56	Наказ Державного секретаріату військових справ про мобілізацію офіцерів-артилеристів	*19 листопада 1918 р.*	82
№ 57	Наказ Державного секретаріату військових справ про мобілізацію лікарів-українців	*19 листопада 1918 р.*	83
№ 58	Стаття в газеті «Діло» про формування українського війська	*19 листопада 1918 р.*	83
№ 59	Заклик в газеті «Діло»: Славне Українське Військо!	*20 листопада 1918 р.*	86
№ 60	Повідомлення Начальної команди українських військ про перемир'я на фронті з 18 листопада 1918 р.	*20 листопада 1918 р.*	88
№ 61	Лист Начальної команди українських військ начальній команді польських військ про перемир'я на фронті	*21 листопада 1918 р.*	88

№ 62	Повідомлення Начальної команди українських військ про продовження перемир'я на фронті	*21 листопада 1918 р.*	89
№ 63	Рапорт польського генерала Роя про взяття м. Львова	*22 листопада 1918 р.*	89
№ 64	Наказ шефа штабу польської групи «Схід» капітана Смолярського про відправку на станцію Судову Вишню бронепоїзда і роти піхоти	*22 листопада 1918 р.*	90
№ 65	Звіт шефа штабу польського військового гарнізону м. Львова Нільського про військові дії у місті	*27 листопада 1918 р.*	90
№ 66	Повідомлення Начальної команди українських військ від 21 листопада 1918 р. про закінчення перемир'я на фронті	*27 листопада 1918 р.*	91
№ 67	Заклик в газеті «Діло»: «Українські вояки!»	*27 листопада 1918 р.*	92
№ 68	Інформація газети «Діло» відносно повідомлення польських газет про бойові дії на фронті	*28 листопада 1918 р.*	93
№ 69	Лист Юзефа Пілсудського командуючому польськими військами у Східній Галичині генералу Розвядовському щодо окупації Східної Галичини	*28 листопада 1918 р.*	94
№ 70	Присяга старшин і команданта Перемиського гарнізону	*Листопад 1918 р.*	96
№ 71	Розпорядження Державного секретаріату військових справ про зарплату офіцерам, службовцям і рядовим	*1 грудня 1918 р.*	97
№ 72	Наказ команданта військ ЗУНР генерала-хорунжого Михайла Омеляновича-Павленка у зв'язку з вступом на посаду	*23 грудня 1918 р.*	99
№ 73	Привітання Української Національної Ради українському війську	*4 січня 1919 р.*	100
№ 74	Привітання Головного отамана Симона Петлюри військовому секретареві ЗУНР Дмитру Вітовському	*11 січня 1919 р.*	101
№ 75	Звіт президії тимчасового урядуючого комітету у Львові Юзефу Пілсудському про хід переговорів про перемир'я у польсько-українській війні за участю представників Антанти	*12–29 січня 1919 р.*	102

№ 76	Уповноваження членам Української Національної Ради на ведення переговорів з польською стороною відносно опіки над військовими полоненими, пораненими та інтернованими	*13 січня 1919 р.*	119
№ 77	Повідомлення про визволення міст і сіл Закарпаття українськими військовими частинами	*17 січня 1919 р.*	119
№ 78	Циркуляр Державного секретаріату внутрішніх справ повітовим комісарам про звільнення від військової служби осіб, зайнятих у цивільних урядах	*18 січня 1919 р.*	120
№ 79	Звіт польського поручника Щепановського про участь представників Антанти в польсько-українських переговорах про перемир'я	*19 січня 1919 р.*	121
№ 80	Стаття газети «Нове життя»: «Доля наших інтернованих та полонених»	*21 січня 1919 р.*	133
№ 81	Запит уповноваженого представника військових справ УНР в Будапешті Ярослава Савченка до Державного секретаріату про можливість зарахування на військову службу колишніх офіцерів австро-угорської армії	*22 січня 1919 р.*	135
№ 82	Заклик газети «Нове життя»: «До зброї!»	*25 січня 1919 р.*	136
№ 83	Звернення Державного Секретаріату внутрішніх справ «Громадяни!» про допомогу військовикам на фронті	*26 січня 1919 р.*	137
№ 84	Обіжник Державного секретаріату внутрішніх справ повітовим комісарам про заходи до збереженя засобів зв'язку	*27 січня 1919 р.*	139
№ 85	Обіжник Державного секретаріату внутрішніх справ повітовим комісарам відносно звільнення окремих громадян від військової служби	*27 січня 1919 р.*	139
№ 86	Відповідь Державного секретаріату військових справ представникові УНР у Будапешті Ярославу Савченку про умови зарахування колишніх офіцерів австро-угорської армії на військову службу в Галицьку армію	*27 січня 1919 р.*	141
№ 87	Перші військові звання, присвоєні Українською Національною Радою старшинам Галицької армії з 1 листопада 1918 р. до 1 січня 1919 р.	*31 січня 1919 р.*	142

№ 88	Польсько-українська умова щодо поранених, полонених та інтернованих	*1 лютого 1919 р.*	149
№ 89	Повідомлення штабу українських військ про військові дії на фронті	*2 лютого 1919 р.*	153
№ 90	Повідомлення газети «Республика» про українсько-польські переговори про перемир'я	*2 лютого 1919 р.*	154
№ 91	Цілком таємна телеграма надзвичайного посланника Йосипа Ваньковича міністру закордонних справ Польщі Ігнацію Падеревському відносно переговорів про польсько-українське перемир'я	*3 лютого 1919 р.*	155
№ 92	Цілком таємний звіт Йосипа Ваньковича про позицію французького генерала Бартелемі щодо польсько-українського перемир'я	*5 лютого 1919 р.*	156
№ 93	Телеграма Йосипа Ваньковича про хід польсько-українських переговорів про перемир'я	*11 лютого 1919 р.*	158
№ 94	Повідомлення газети «Громадський голос» про відставку полковника Дмитра Вітовського з посади державного секретаря військових справ	*12 лютого 1919 р.*	159
№ 95	Лист-подяка полковнику Дмитру Вітовському від Виділу Української Національної Ради	*12 лютого 1919 р.*	159
№ 96	Повідомлення газети «Республика» про відставку державного секретаря військових справ полковника Дмитра Вітовського	*15 лютого 1919 р.*	160
№ 97	Стаття др. Кирила Трильовського в газеті «Нове життя»: «Дмитро Вітовський»	*15 лютого 1919 р.*	161
№ 98	Наказ окружного військового команданта Т. Примака для населення округу Коломия, Печеніжин, Косів, Снятин, Городенка, Заліщики про дотримання ладу і порядку	*20 лютого 1919 р.*	163
№ 99	Вірш-заклик поета О. Олеся «За волю! На бій!»	*21 лютого 1919 р.*	165
№ 100	Наказ першого отамана квартирмейстера Сінклера військам Дійової армії УНР про реорганізацію армії	*21 лютого 1919 р.*	166

№ 101	Стаття газети «Нове життя» «Завзяті бої на цілому фронті»	*23 лютого 1919 р.*	168
№ 102	Про призначення Виділом УНРади полковника Віктора Курмановича державним секретарем військових справ	*23 лютого 1919 р.*	169
№ 103	Повідомлення газети «Република» про приїзд головного отамана Симона Петлюри до Станиславова	*24 лютого 1919 р.*	170
№ 104	Обіжник Державного секретаріату внутрішніх справ повітовим комісарам про політичні настрої у військах	*24 лютого 1919 р.*	171
№ 105	Угода перемир'я на Галицькому фронті	*24 лютого 1919 р.*	172
№ 106	Донесення про польсько-українське перемир'я	*24 лютого 1919 р.*	173
№ 107	Повідомлення газети «Република» про польсько-українське перемир'я і переговори місії Антанти з Начальною командою Галицької армії	*25 лютого 1919 р.*	179
№ 108	Інформація газети «Нове життя» про перебування головного отамана Симона Петлюри в Тернополі і Станиславові	*25 лютого 1919 р.*	181
№ 109	Повідомлення газети «Нове життя» про прибуття місії Антанти до НКГА	*25 лютого 1919 р.*	182
№ 110	Телеграма полковника Віктора Курмановича начальнику штабу Дійової армії про особовий склад армії	*25 лютого 1919 р.*	183
№ 111	Штат Начальної команди Галицької армії	*26 лютого 1919 р.*	184
№ 112	Персональний склад НКГА	*26 лютого 1919 р.*	187
№ 113	Телеграма державного секретаря військових справ полковника Віктора Курмановича штабу фронту отаману Удовиченку про польсько-українські переговори	*26 лютого 1919 р.*	189
№ 114	Декларація антантівської місії генерала Маріє-Юзефа Бартелемі польській військовій делегації відносно перемир'я	*26 лютого 1919 р.*	190
№ 115	Телеграма місії Антанти командуючому Галицької армії Михайлу Омеляновичу-Павленку про запрошення його на зустріч із головним отаманом Симоном Петлюрою	*26 лютого 1919 р.*	192

№ 116	Телеграма отамана Павленка місії Антанти у Львові про згоду головного отамана Симона Петлюри на зустріч у Ходорові	*26 лютого 1919 р.*	192
№ 117	Телеграма начальника штабу Галицької армії полковника Віктора Курмановича українській делегації НКГА на переговорах у Львові про затримку з приїздом голови Директорії Головного отамана Симона Петлюри	*26 лютого 1919 р.*	193
№ 118	Наказ Державного секретаріату військових справ щодо впорядкування забезпечення старшин житлом	*26 лютого 1919 р.*	194
№ 119	Телеграма отамана Михайла Омеляновича-Павленка командуванню військових корпусів про переговори з делегацією Антанти	*26 лютого 1919 р.*	195
№ 120	Телеграма начальника штабу Дієвої армії УНР отамана Мельника полковнику Віктору Курмановичу про хід переговорів з місією Антанти	*26 лютого 1919 р.*	195
№ 121	Наказ начальника штабу Галицької армії полковника Віктора Курмановича про новий устрій штабу	*26 лютого 1919 р.*	196
№ 122	Телеграма Головного отамана Симона Петлюри командуючому Галицькою армією Михайлові Омеляновичу-Павленку та державному секретарю військових справ полковнику Віктору Курмановичу	*27 лютого 1919 р.*	197
№ 123	Телеграма командуючого Галицької армії генерала-хорунжого Михайла Омеляновича-Павленка командирам корпусів про переговори з місією Антанти	*27 лютого 1919 р.*	198
№ 124	Рапорт Начальній команді Галицької армії про залишення м. Броди	*27 лютого 1919 р.*	199
№ 125	Протокол засідання польської комісії з польсько-українського перемир'я	*27 лютого 1919 р.*	199
№ 126	Телеграма члена місії Антанти у Львові майора США Фостера НКГА	*27 лютого 1919 р.*	218
№ 127	Оперативний звіт НКГА головному управлінню генерального штабу	*27 лютого 1919 р.*	218
№ 128	Звіт штабу фронту Начальної команди Галицької армії	*28 лютого 1919 р.*	219

№ 129	Лист НКГА місії Антанти у Львові з приводу перемир'я на фронті	*28 лютого 1919 р.*	220
№ 130	Телеграма із штабу фронту НКГА про оперативну ситуацію	*28 лютого 1919 р.*	221
№ 131	Лист НКГА Команді польських військ у Східній Галичині в копії місії Антанти у Львові про початок перемир'я на фронті	*28 лютого 1919 р.*	221
№ 132	Таємний рапорт Головного командування польської армії у Східній Галичині про умови польсько-українського перемир'я	*28 лютого 1919 р.*	222
№ 133	Телеграма начальника штабу полковника Віктора Курмановича з Ходорова державному секретареві військових справ у Станиславові про відправлення Першому повітроплавному дивізіону у Красне 100 козаків і 30 коней	*28 лютого 1919 р.*	223
№ 134	Телеграма начальника штабу Правобережної України полковника Олександра Удовіченка з Підволочиська шефу НКГА про призначення військовим міністром отамана Шаповала	*28 лютого 1919 р.*	224
№ 135	Повідомлення газети «Нове життя» про прийняття у Станиславові в честь Головного отамана Симона Петлюри	*28 лютого 1919 р.*	224
№ 136	Телеграма місії Антанти у Львові до НКГА щодо переговорів про перемир'я	*28 лютого 1919 р.*	226
№ 137	Телеграма Міхаловського відносно польсько-українських переговорів про перемир'я	*1 березня 1919 р.*	227
№ 138	Телеграма голови місії Антанти французького генерала Маріє-Юзефа Бартелемі командуючому Галицької армії отаману Михайлу Омеляновичу-Павленку щодо переговорів про перемир'я	*1 березня 1919 р.*	228
№ 139	Наказ НКГА про зрив польсько-українських переговорів про перемир'я і заклик до боротьби	*1 березня 1919 р.*	229
№ 140	Телеграма Укрпресбюро НКГА про дії місії генерала Маріє-Юзефа Бартелемі	*1 березня 1919 р.*	230

№ 141	Телеграма місії генерала Маріє-Юзефа Бартелемі державному секретареві військових справ Петру Бубелі і заходи НКГА щодо безпеки її від'їзду	*1 березня 1919 р.*	231
№ 142	Наказ Начальної команди Галицької армії з приводу переговорів про перемир'я	*1 березня 1919 р.*	232
№ 143	Телеграма полковника Віктора Курмановича про припинення переговорів про перемир'я і початок воєнних дій	*1 березня 1919 р.*	234
№ 144	Наказ начальника штабу полковника Віктора Курмановича про посилення оборонних позицій	*1 березня 1919 р.*	234
№ 145	Телеграма полковника Віктора Курмановича командирам корпусів про припинення переговорів з місією Антанти і підготовку воєнних дій	*1 березня 1919 р.*	235
№ 146	Наказ начальника штабу полковника Віктора Курмановича про розділ території на фронтову і припілля	*1 березня 1919 р.*	235
№ 147	Телеграма начальника штабу полковника Віктора Курмановича командуванню III корпусу про оперативні завдання	*1 березня 1919 р.*	236
№ 148	Телеграма полковника Віктора Курмановича про передислокацію бригади УСС	*1 березня 1919 р.*	237
№ 149	Обіжник Державних секретаріатів військових справ і внутрішніх справ до окружних військових команд і повітових комісарів про пільги від військової служби	*1 березня 1919 р.*	238
№ 150	Термінова шифрограма полковника Віктора Курмановича військовим частинам відносно дислокації	*1 березня 1919 р.*	239
№ 151	Телеграма командування III Галицького корпусу НКГА про ситуацію на фронті	*1 березня 1919 р.*	240
№ 152	Телефонограма сотника Никифора Гірняка полковнику Віктору Курмановичу про передислокацію військових частин Тернопільського гарнізону	*1 березня 1919 р.*	240
№ 153	Телеграфна розмова сотника Петра Бубели і сотника Никифора Гірняка про передислокацію військових частин	*1 березня 1919 р.*	241

№ 154	Телеграма полковника Віктора Курмановича начальнику штабу Дієвої армії УНР про склад і дислокацію частин Галицької армії	*1 березня 1919 р.*	242
№ 155	Наказ начальника штабу полковника Віктора Курмановича про увільнення від військової служби неукраїнців	*1 березня 1919 р.*	243
№ 156	Телеграма командуючого Галицької армії отамана Михайла Омеляновича-Павленка Державному Секретаріату про переговори з місією Антанти і подальші дії	*2 березня 1919 р.*	243
№ 157	Телеграма начальника штабу Галицької армії полковника Віктора Курмановича Головному отаману Симону Петлюрі про закінчення перемир'я і початок воєнних дій на фронті	*2 березня 1919 р.*	244
№ 158	Телеграма полковника Віктора Курмановича командуванню корпусів про від'їзд місії Антанти	*2 березня 1919 р.*	245
№ 159	Шифрограма полковника Віктора Курмановича III корпусу і бригаді УСС про передислокацію	*2 березня 1919 р.*	245
№ 160	Телеграма командування III Галицького корпусу НКГА про передислокацію УСС в район Рудок	*2 березня 1919 р.*	246
№ 161	Шифрограма начальника штабу Галицької армії полковника Віктора Курмановича начальнику штабу Дієвої армії УНР про втрати за тиждень	*2 березня 1919 р.*	246
№ 162	Телеграма полковника Віктора Курмановича командирам корпусів і бригади УСС про своєчасну звітність	*2 березня 1919 р.*	247
№ 163	Оперативна інформація груп військ штабу фронту НКГА про стан на фронті	*2 березня 1919 р.*	248
№ 164	Розпорядження полковника Віктора Курмановича про транспортування вагонів з майном НКГА	*2 березня 1919 р.*	248
№ 165	Повідомлення газети «Нове життя» про від'їзд Головного отамана Симона Петлюри зі Станиславова	*2 березня 1919 р.*	249
№ 166	Телеграма полковника Мирона Тарнавського з Красного НКГА про переїзд до Бібрки	*2 березня 1919 р.*	249

№ 167	Донесення Команди 1 корпусу із Золочева оперативному штабу НКГА в Ходорові про від'їзд делегації Антанти	*2 березня 1919 р.*	250
№ 168	Повідомлення начальника штабу полковника Віктора Курмановича про припинення перемир'я і початок воєнних дій на фронті	*3 березня 1919 р.*	250
№ 169	Повідомлення газети «Нове життя» про від'їзд президента Української Національної Ради Євгена Петрушевича до Директорії	*11 березня 1919 р.*	251
№ 170	Повідомлення газети «Нове життя» про засідання Державного Секретаріату щодо підсумків переговорів з румунським генералом Задіком	*11 березня 1919 р.*	251
№ 171	Повідомлення газети «Нове життя» про ноту Державного Секретаріату урядові Румунії відносно концентрації військ на українському кордоні	*12 березня 1919 р.*	252
№ 172	Повідомлення газети «Нове життя» про героїчні бої навколо Львова	*19 березня 1919 р.*	252
№ 173	Телеграма Верховної Ради Паризької мирної конференції до НКГА з пропозицією про припинення воєнних дій під Львовом	*20 березня 1919 р.*	254
№ 174	Декларація січових стрільців	*25 березня 1919 р.*	255
№ 175	Повідомлення про початок українсько-польських переговорів	*27 березня 1919 р.*	256
№ 176	Протокол польсько-українських переговорів у Хирові про перемир'я	*27 березня 1919 р.*	257
№ 177	Нота НКГА урядам Антанти	*30 березня 1919 р.*	259
№ 178	Повідомлення газети «Нове життя» про хід польсько-українських переговорів	*30 березня 1919 р.*	260
№ 179	Стаття в газеті «Народ»: «Жінки в українській армії»	*30 березня 1919 р.*	261
№ 180	Повідомлення газети «Новини» про засідання Української воєнної ради у Ходорові	*31 березня 1919 р.*	262
№ 181	Таємний лист заступника начальника Генерального штабу польської армії полковника Станіслава Галлера голові Ради міністрів Ігнацію Падеревському про польсько-українське перемир'я	*1 квітня 1919 р.*	263

№ 182	Розпоряд Державного секретаріату військових справ про введення літнього і зимового часу з 6 квітня 1919 р.	*3 квітня 1919 р.*	264
№ 183	Розпоряд Державного секретаріату військових справ про покарання за допомогу дезертирам з армії	*3 квітня 1919 р.*	264
№ 184	Лист Державного секретаріату військових справ голові Державного секретаріату про врегулювання відносин з державною жандармерією	*4 квітня 1919 р.*	265
№ 185	Розпоряд Державного секретаріату військових справ про тверді ціни на продовольчі товари	*4 квітня 1919 р.*	274
№ 186	Повідомлення газети «Республика» про перебування Головного отамана Симона Петлюри у Бродах	*5 квітня 1919 р.*	278
№ 187	Обіжник Державного секретаріату внутрішніх справ повітовим комісаріатам про роботу центрального комітету допомоги жертвам війни	*7 квітня 1919 р.*	279
№ 188	Таємна доповідна записка Начальної команди польської армії Юзефу Пілсудському щодо польсько-українських переговорів про перемир'я	*7 квітня 1919 р.*	281
№ 189	Повідомлення газети «Нове життя» про прибуття до Станиславова американської військової місії	*8 квітня 1919 р.*	287
№ 190	Інформація газети «Нове життя» про перебування американської військової місії на фронті під Львовом	*9 квітня 1919 р.*	288
№ 191	Доповідна записка заступника командувача оперативної групи військ у Східній Малопольщі генерала Еміля Гологурського заступникові начальника Генерального штабу полковнику Станіславу Галлеру про польсько-українські переговори	*12 квітня 1919 р.*	289
№ 192	Оперативний звіт команди 2-ої коломийської бригади	*19 квітня 1919 р.*	291
№ 193	Рапорт отамана Миколи Омеляновича-Павленка і начальника штабу полковника Віктора Курмановича Раді державних секретарів про відставку	*20 квітня 1919 р.*	293

№ 194	Оголошення Державного секретаріату військових справ про притягнення до відповідальності за поширення непідтверджених чуток щодо становища на фронті	*26 квітня 1919 р.*	295
№ 195	Із повідомлення інформаційно-військового відділу Львівської дивізії про бунт в частинах Галицької армії в Давидові Львівського повіту	*28 квітня 1919 р.*	296
№ 196	Розпорядження Ради державних секретарів про встановлення відзнак для борців за славу УНР	*30 квітня 1919 р.*	296
№ 197	Повідомлення пресової кватири НКГА про бої під Львовом	*1 травня 1919 р.*	300
№ 198	Повідомлення начальника штабу Галицької армії про бої під Львовом	*2 травня 1919 р.*	301
№ 199	Лист Інтендантури Начальної команди Галицької армії до Президії Державного секретаріату про додатковий продуктовий провіант	*12 травня 1919 р.*	302
№ 200	Рапорт командування Інтендантури 4 бригади НКГА про фінансові справи	*12 травня 1919 р.*	303
№ 201	Повідомлення газети «Република» про перебування американської місії в НКГА	*13 травня 1919 р.*	305
№ 202	Звернення до українського народу, опубліковане в газеті «Република»	*16 травня 1919 р.*	306
№ 203	Повідомлення газети «Република» про бої на галицькому фронті	*17 травня 1919 р.*	309
№ 204	Перелік самостійних частин при НКГА	*17 травня 1919 р.*	310
№№ 205–209	Протоколи засідань Ради державних секретарів 18–24 травня 1919 р.	*18–24 травня 1919 р.*	311
№ 210	Лист відомих політичних діячів УНР до Державного секретаріату відносно дозволу набору добровольців на території ЗОУНР до військ УНР під командуванням отамана Балбачана	*18 травня 1919 р.*	318
№ 211	Інформація політвідділу реввійськради Укррадармій про Галицьку армію	*23 травня 1919 р.*	319
№ 212	Лист командуючого польської армії генерала Юзефа Галлера Начальній команді польських військ у Варшаві про польсько-українські переговори	*27 травня 1919 р.*	321

№ 213	Лист головного отамана Симона Петлюри Начальній команді польської армії про повноваження військової делегації на чолі з отаманом Дельвігом вести переговори про спільну боротьбу з російськими більшовиками з додатками документів	*31 травня 1919 р.*	323
№ 214	Звернення Державного секретаріату внутрішніх справ «Громадяни!» повітового комісара про допомогу військовим на фронті з додатком обіжника повітового комісара	*Не пізніше травня 1919 р.*	329
№ 215	Лист Команди запасної лікарні в Коломиї Державному секретаріатові військових справ про негайну допомогу на утримання хворих	*5 червня 1919 р.*	332
№ 216	Відозва командуючого Галицької армії генерала-хорунжого Миколи Омеляновича-Павленка до громадян Галицької України про допомогу хворим і пораненим військовикам	*Не пізніше 6 червня 1919 р.*	333
№ 217	Із «Денника Начальної команди Української Галицької армії 1919—1920»	*8 червня 1919 р. — 3 квітня 1920 р.*	334
№ 218	Звернення начального вождя Галицької армії генерала Олександра Грекова до вояків і старшин із закликом забезпечення єдності і поваги у єдиній армії УНР	*13 червня 1919 р.*	432
№ 219	Донесення Начальної команди польської армії Юзефу Пілсудському про становище в Галичині і Волині	*13 червня 1919 р.*	434
№ 220	Наказ командуючого тилу полковника Григорія Коссака про мобілізацію в армію	*13 червня 1919 р.*	435
№ 221	Оперативний наказ НКГА	*14 червня 1919 р.*	437
№ 222—227	Штаби військових підрозділів Галицької армії на червень 1919 р., затверджені начальним вождем військ ЗОУНР генералом-поручником Олександром Грековим	*14—17 червня 1919 р.*	440
№ 228	Заклик команданта запілля полковника Григорія Коссака до української інтелігенції	*15 червня 1919 р.*	448

№ 229	Оперативний наказ НКГА	*16 червня 1919 р.*	448
№ 230	Таємне донесення Начальної команди польської армії про польсько-українське перемир'я	*16 червня 1919 р.*	450
№ 231	Представлення НКГА полковника Антона Кравса до присвоєння звання генерала-четаря і сотника Карла Гоффмана – отамана	*16 червня 1919 р.*	451
№ 232	Наказ Диктатора Євгена Петрушевича про присвоєння військового звання генерала-четаря полковнику Антону Кравсу і призначення його командантом III корпусу	*16 червня 1919 р.*	452
№ 233	Наказ НКГА про здачу зброї й амуніції цивільним населенням	*17 червня 1919 р.*	452
№ 234	Наказ НКГА про здачу зброї населенням визволених від польської окупації повітів	*17 червня 1919 р.*	453
№ 235	Розпорядження Диктатора Євгена Петрушевича Осипу Назаруку про припинення видання газети «Стрілець» в Кам'янці-Подільському і переїзд пресової кватири до Чорткова	*17 червня 1919 р.*	454
№ 236	Наказ НКГА про категоричну заборону безправних реквізицій	*17 червня 1919 р.*	454
№ 237	Заява НКГА Начальній команді польської армії відносно переговорів про перемир'я з представниками Директорії при відсутності згоди на такі переговори від імені ЗОУНР	*19 червня 1919 р.*	455
№ 238	Звернення команданта запілля полковника Григорія Коссака до населення здавати військове майно	*19 червня 1919 р.*	456
№ 239	Наказ НКГА про ветеринарну службу	*21 червня 1919 р.*	457
№ 240	Наказ НКГА про заходи захисту військовиків від інфекційних хвороб	*21 червня 1919 р.*	458
№ 241	Розпорядок Диктатора Євгена Петрушевича про організацію Інтендантури НКГА	*21 червня 1919 р.*	459
№ 242	Наказ НКГА про збереження і використання залишених поляками військових матеріалів	*21 червня 1919 р.*	461

№ 243	Наказ НКГА про призначення командного складу	*22 червня 1919 р.*	462
№ 244	Оперативний наказ НКГА військам	*22 червня 1919 р.*	463
№ 245	Офіціальне звідомлення начальника штабу Галицької армії про здобуття м. Збаража	*22 червня 1919 р.*	465
№ 246	Наказ НКГА про порядок мобілізації в армію у визволених районах	*23 червня 1919 р.*	466
№ 247	Телеграма команданта запілля полковника Григорія Коссака НКГА про видання наказу щодо припинення грабунків і розбоїв	*23 червня 1919 р.*	467
№ 248	Звернення Тернопільської єврейської повітової ради до Диктатора ЗУНР Євгена Петрушевича з проханням звільнити з армії мобілізованих євреїв	*24 червня 1919 р.*	467
№ 249	Наказ командуючого армії генерала-поручника Олександра Грекова про організацію вишколу в армії	*25 червня 1919 р.*	468
№ 250	Телеграма командуючого армії генерала-поручника Олександра Грекова голові Ради народних міністрів УНР про допомогу автомобілями і використання аеродрому у Скалі	*25 червня 1919 р.*	470
№ 251	Наказ командуючого армії генерала-поручника Олександра Грекова щодо функціональних обов'язків фронтових і тилових частин	*25 червня 1919 р.*	471
№ 252	Цілком таємне донесення НКГА Диктатору Євгенові Петрушевичу про боротьбу з дезертирством	*25 червня 1919 р.*	473
№ 253	Наказ командуючого армії генерала-поручника Олександра Грекова про порядок підвищення військових звань старшинам, що відзначилися в боях	*26 червня 1919 р.*	474
№ 254	Представлення НКГА Диктаторові Євгену Петрушевичу про присвоєння військових звань	*27 червня 1919 р.*	475
№ 255	Цілком таємна інформація польського полковника Галлера Міністерству закордонних справ про переговори між польською і українською військовими делегаціями у Львові	*29 червня 1919 р.*	476

№ 256	Наказ командуючого запілля отамана Сеня Горука щодо наказів НКГА	*30 червня 1919 р.*	477
№ 257	Наказ командуючого армії генерала-поручника Олександра Грекова про порядок мобілізації в армію і реєстрацію військовиків	*30 червня 1919 р.*	482
№ 258	Список старшин, закріплених за Диктатором	*Червень 1919 р.*	484
№ 259	Телеграма начальника штабу полковника Альфреда Шаманека Диктатору Євгенові Петрушевичу про перехід польськими військами ріки Збруч в районі Жванця	*2 липня 1919 р.*	487
№ 260	Наказ НКГА про розформування куренів 8 бригади 2 корпусу за панічний відступ під Перемишлянами	*3 липня 1919 р.*	487
№ 261	Меморіал санітарного шефа команди запілля Андрія Бурачинського Диктатору Євгенові Петрушевичу щодо організації медико-санітарного забезпечення армії	*5 липня 1919 р.*	488
№ 262	Наказ командуючого армії генерала-четаря Мирона Тарнавського про вступ на посаду	*7 липня 1919 р.*	491
№ 263	Розпорядження Диктатора Євгена Петрушевича НКГА про нагляд за втікачами з армії УНР	*14 липня 1919 р.*	492
№ 264	Повновласть, видана Диктатором Євгеном Петрушевичем полковнику Григорієві Коссаку, голові Надзвичайної місії по поверненню військовополонених	*14 липня 1919 р.*	493
№ 265	Приказ Диктатора Євгена Петрушевича старшинам армії про завдання після відступу з Галичини	*Не раніше 15 липня 1919 р.*	494
№ 266	Рекомендації підполковника Карла Долежаля щодо використання Галицької Армії після залишення нею територій Східної Галичини	*Не раніше 15 липня 1919 р.*	497
№ 267	Розпорядження Диктатора Євгена Петрушевича Команді етапу армії про фінансове забезпечення армії на Наддніпрянській Україні	*18 липня 1919 р.*	501

№ 268	Інформаційне повідомлення Начальної команди польської армії про телеграми Головної Команди українських республіканських військ стосовно зриву мирних переговорів	*19 липня 1919 р.*	503
№ 269	Інструкція для польської делегації на польсько-українських переговорах про перемир'я в Дембліні	*Не пізніше 19 липня 1919 р.*	504
№ 270	Рапорт начальника штабу армії полковника Альфреда Шаманека про дислокацію військ	*19 липня 1919 р.*	508
№ 271	Термінове таємне донесення Начальної команди польської армії Міністерству закордонних справ про польсько-українське перемир'я	*19 липня 1919 р.*	509
№ 272	Інформація НКГА Диктатору Євгенові Петрушевичу про диспозицію військових частин на 21 липня 1919 р.	*20 липня 1919 р.*	510
№ 273	Лист Диктатора Євгена Петрушевича Командуванню румунських військ на Покутті з проханням не залишати територію до остаточного вирішення Антантою питання про долю Східної Галичини	*23 липня 1919 р.*	512
№ 274	Із звіту Департаменту внутрішніх справ УНР про стан УГА	*23 липня 1919 р.*	513
№ 275	Наказ командуючого армії генерала-четаря Мирона Тарнавського про взяття на облік усіх військовиків галичан на Наддніпрянській Україні	*26 липня 1919 р.*	514
№ 276	Наказ командуючого армії генерала-четаря Мирона Тарнавського про підготовку до наступу	*29 липня 1919 р.*	514
№ 277	Рапорт НКГА Диктатору Євгенові Петрушевичу про заміну головного убору воякам армії	*31 липня 1919 р.*	516
№ 278	Доповідна записка НКГА Диктатору Євгенові Петрушевичу про оперативні завдання армії	*31 липня 1919 р.*	517
№ 279	Лист Головного управління Генерального штабу УНР до НКГА щодо порядку призначення винагород для поранених вояків Галицької армії	*31 липня 1919 р.*	519

№ 280	З оперативного звіту штабу Дієвої армії про взяття міста Проскурова	*31 липня 1919 р.*	520
№ 281	Лист державного контролера УНР Диктатору Євгенові Петрушевичу про фінансування Галицької армії	*1 серпня 1919 р.*	520
№ 282	Телеграма начальника штабу НКГА полковника Альфреда Шаманека Диктаторові Євгенові Петрушевичу про вступ армії до м. Проскурова і вихід на ріку Бужок	*1 серпня 1919 р.*	521
№ 283	Таємний рапорт начальника польової сторожі Галицької армії отамана Індишевського Диктатору Євгенові Петрушевичу про посилення боротьби з дезертирством	*1 серпня 1919 р.*	522
№ 284	Термінова телеграма поручника Шипайла Диктатору Євгенові Петрушевичу про перехід польським військовим загоном ріки Збруч і вторгнення на Україну	*1 серпня 1919 р.*	522
№ 285	Власноручний лист Головного отамана Симона Петлюри Євгенові Петрушевичу про виведення бригади УСС з району Кам'янця-Подільського	*3 серпня 1919 р.*	523
№ 286	Рапорт отця преподобника Миколи Їжака до НКГА про організацію духовенства в армії з додатком для Диктатора Євгена Петрушевича	*3 серпня 1919 р.*	524
№ 287	Рапорт хорунжого Народної сторожі Боднара до НКГА про становище в районі Скали Подільської	*4 серпня 1919 р.*	526
№ 288	Лист начальника Штабу полковника Альфреда Шаманека Диктатору Євгенові Петрушевичу з пропозицією НКГА про необхідність поширення листівок серед населення Галичини з додатком першої листівки «Український народе Галицької землі»	*4 серпня 1919 р.*	527
№ 289	Доповідна записка начальника Штабу полковника Альфреда Шаманека Диктатору Євгенові Петрушевичу про структурну перебудову артилерійських частин Галицької армії	*4 серпня 1919 р.*	528

№ 290	Інформаційна доповідь політичного відділу Міністрові галицьких справ УНР стосовно взаємин між вояками Галицької Армії та населенням	*4 серпня 1919 р.*	525
№ 291	Лист НКГА Диктаторові Євгену Петрушевичу про організацію пропаганди серед населення України	*4 серпня 1919 р.*	532
№ 292	Власноручний лист Диктатора Євгена Петрушевича Головному отаманові Симону Петлюрі щодо виведення бригади УСС з Кам'янця-Подільського	*4 серпня 1919 р.*	534
№ 293	Повідомлення Пресового бюро при Диктаторі про трагічну смерть полковника Дмитра Вітовського	*Не раніше 4 серпня 1919 р.*	535
№ 294	Кореспонденція Мирослава Ірчана в газеті «Стрілець» про перегляд в Кам'янці-Подільському Диктатором Євгеном Петрушевичем бригади УСС	*5 серпня 1919 р.*	538
№ 295	Телеграма Начальника Штабу Галицької армії полковника Альфреда Шаманека Штабу Головного отамана, з копією Диктаторові Євгену Петрушевичу про забезпечення Армії топографічними картами	*5 серпня 1919 р.*	540
№ 296	Рапорт командира 2 сотні УСС військовій канцелярії Диктатора про харчовий пайок воїнів	*5 серпня 1919 р.*	541
№ 297	Наказ командуючого армії генерала-четаря Мирона Тарнавського про визволення Проскурова і повідомлення наказу Головного отамана Симона Петлюри про взаємовідносини армії з населенням	*5 серпня 1919 р.*	541
№ 298	Лист державного контролера УНР Диктатору Євгенові Петрушевичу про фінансування потреб Галицької армії	*6 серпня 1919 р.*	543
№ 299	Телеграма Ново-Ушицької повітової філії Державно-Національного союзу Диктатору Євгенові Петрушевичу з подякою за військову допомогу	*7 серпня 1919 р.*	543
№ 300	Наказ команди етапу Галицької армії № 25	*8 серпня 1919 р.*	544

№ 301	Рапорт Команди народної сторожі Диктатору Євгенові Петрушевичу про встановлення охорони на кордоні по річках Дністер і Збруч	*8 серпня 1919 р.*	549
№ 302	Цілком таємний рапорт начальника штабу армії полковника Альфреда Шаманека Диктатору Євгенові Петрушевичу про оперативну обстановку на фронті	*8 серпня 1919 р.*	549
№ 303	Заявка Операційної каси бригади УСС командуванню бригади про фінансове забезпечення у серпні 1919 р.	*10 серпня 1919 р.*	551
№ 304	Протокол результатів перевірки III галицького корпусу, проведений згідно з наказом Диктатора Євгена Петрушевича	*11–15 серпня 1919 р.*	552
№ 305	Таємний оперативний наказ штабу Головного отамана Симона Петлюри про підготовку наступу на Київ і Одесу	*12 серпня 1919 р.*	561
№ 306	З офіційного звідомлення НКГА від 9 серпня 1919 р. про здобуття Жмеринки	*12 серпня 1919 р.*	563
№ 307	З офіційного звідомлення НКГА від 10 серпня 1919 р. про здобуття Винниці	*12 серпня 1919 р.*	563
№ 308	Наказ НКГА про нові призначення, організацію військової школи, термінологічної комісії та підготовку історії Галицької армії	*17 серпня 1919 р.*	564
№ 309	Додаток Команди Етапу Армії до наказу командуючого Армією № 124 від 17 серпня 1919 р. про підготовку історії Галицької армії	*Не раніше 17 серпня 1919 р.*	572
№ 310	Некролог у газеті «Український прапор» на смерть полковника Дмитра Вітовського	*20 серпня 1919 р.*	575
№ 311	Наказ НКГА у Винниці щодо наказу штабу Дієвої армії УНР від 31 липня 1919 про заборону безплатних реквізицій і про боротьбу з більшовицькою агітацією в армії	*21 серпня 1919 р.*	578
№ 312	Наказ командуючого армії генерала-четаря Мирона Тарнавського з повідомленням телеграми Головного отамана Симона Петлюри про визволення Жмеринки і Винниці та наказу про боротьбу з єврейськими погромами	*22 серпня 1919 р.*	579

№ 313	Наказ НКГА про поповнення особового складу армії за рахунок призову вояків в окремих повітах УНР	*26 серпня 1919 р.*	582
№ 314	Інформація др. поручника Івана Корача про похорони в Берліні полковника Дмитра Вітовського і четаря Чучмана	*30 серпня 1919 р.*	586
№ 315	Поздоровлення Диктатора Євгена Петрушевича голові Ради народних міністрів УНР Ісааку Мазепі з нагоди здобуття м. Києва	*31 серпня 1919 р.*	588
№ 316	Привітання Диктатора Євгена Петрушевича Галицькій армії з нагоди здобуття м. Києва	*31 серпня 1919 р.*	588
№ 317	Телеграма військового міністра УНР полковника Петрова Диктатору Євгенові Петрушевичу про взяття військами м. Києва	*31 серпня 1919 р.*	589
№ 318	З оперативного звіту штабу головного отамана від 31 серпня 1919 р. про взяття м. Києва	*2 вересня 1919 р.*	590
№ 319	Телеграма начальника штабу армії полковника Альфреда Шаманека Головному отаманові Симону Петлюрі і Диктатору Євгенові Петрушевичу про визволення Києва	*4 вересня 1919 р.*	590
№ 320	Наказ командуючого генерала-четаря Мирона Тарнавського з нагоди взяття м. Києва	*6 вересня 1919 р.*	593
№ 321	Телеграма Бюро пропаганди НКГА Диктатору Євгенові Петрушевичу про польську мобілізацію українців у Надзбруччі і про включення втікачів до Галицької армії	*7 вересня 1919 р.*	594
№ 322	Протокол свідчень просвітного референта 10 галицької бригади Андрія Музички щодо справ на фронті	*9 вересня 1919 р.*	595
№ 323	Телеграма НКГА Диктатору Євгенові Петрушевичу про повернення з денікінського полону інтернованих вояків	*10 вересня 1919 р.*	601
№ 324	Роз'яснення Головного управління Генерального штабу УНР Військовій канцелярії Диктатора про допомогу пораненим військовикам	*10 вересня 1919 р.*	602

№ 325	Рапорт начальника штабу армії полковника Альфреда Шаманека Диктатору Євгену Петрушевичу про умови служби неукраїнців у Галицькій армії	*12 вересня 1919 р.*	603
№ 326	Власноручна телеграма Головного отамана Симона Петлюри НКГА Президенту Євгенові Петрушевичу та ін. про дотримання єдності в діях армій	*14 вересня 1919 р.*	604
№ 327	Протокольне свідчення хорунжого Льва Матковського про українських вояків, інтернованих у Чехословаччині, та про становище в окупованій Східній Галичині	*19 вересня 1919 р.*	605
№ 328	Наказ начальника етапу армії полковника Вітошинського про рішення Диктатора стосовно звільнення з армії полковника УСС Василя Вишиваного	*20 вересня 1919 р.*	608
№ 329	Стаття в газеті «Український прапор» про генерала-четаря Мирона Тарнавського	*4 жовтня 1919 р.*	609
№ 330	Інформація польського поручника Врук-Стшелецького про ситуацію в Україні й Галичині	*8 жовтня 1919 р.*	611
№ 331	Меморіал Українського Червоного Хреста до військових властей у Варшаві та до Президії польського товариства Червоного Хреста з осудом дискримінаційних дій польських властей щодо ув'язнених та інтернованих українців	*18 жовтня 1919 р.*	626
№ 332	Із розвідувального зведення штабу 12-ої армії про відступ галицьких частин	*Кінець жовтня 1919 р.*	631
№ 333	Спогади Володимира Шухевича «Початок польсько-української війни»	*1 листопада 1919 р.*	631
№ 334	Спомини хорунжого Матвія Кунди про події у Львові у листопаді 1918 р.	*1 листопада 1919 р.*	635
№ 335	Спомини В. Г. «Із крівавих днів»	*1 листопада 1919 р.*	637
№ 336	Договір між уповноваженими командуючого Галицької армії та командуючого Добровольчої армії про перехід Галицької армії на бік Добровольчої армії	*6 листопада 1919 р.*	646
№ 337	Виправдувальний вирок Польового суду НКГА в справі генерала-четаря Мирона Тарнавського, полковника булави Альфреда Шаманека, отамана Омеляна Лисняка, звинувачених у державній зраді	*14 листопада 1919 р.*	648

№ 338	Із зведення політвідділу реввійськради Південного фронту за час з 1 по 15 листопада 1919 р.	*Не раніше 16 листопада 1919 р.*	659
№ 339	Договір між Галицькою армією і Добровольчою армією	*17 листопада 1919 р.*	659
№ 340	Повідомлення газети «Известия ВЦИК» про перехід окремих частин УГА на бік Червоної Армії	*24 січня 1920 р.*	661
№ 341	Із розвідувального зведення оперативного управління польового штабу Реввійськради республіки	*24 лютого 1920 р.*	662
№ 342	Повідомлення газети «Известия Киевского губернского революционного комитета» про перехід частин УГА на бік Червоної армії	*28 лютого 1920 р.*	662
№ 343	З телеграфної розмови члена Реввійськради Володимира Затонського з головою РНК УСРР Христіаном Раковським відносно ходу реорганізації УГА в ЧУГА	*6 березня 1920 р.*	664
№ 344	Термінова телеграфна записка Володимира Затонського Христіану Раковському щодо доцільності агітації навколо переходу УГА на бік Червоної армії	*2 квітня 1920 р.*	665
№ 345	Наказ командира 2-ї бригади ЧУГА Ю. Головінського про перехід на бік наступаючих польських військ і залишків армії С. Петлюри	*23 квітня 1920 р.*	666
№ 346	Доповідна записка спеціальної комісії Реввійськраді Південно-Західного фронту про обставини переходу частин ЧУГА на бік військ Головного отамана Симона Петлюри	*Не раніше 25 квітня 1920 р.*	668
№ 347	Інформація представника Реввійськради Південно-Західного фронту Івана Сіяка Голові Раднаркому УСРР Христіану Раковському про стан ЧУГА	*Не раніше 25 квітня 1920 р.*	671
№ 348	Телеграма Голови Раднаркому УСРР Христіана Раковського Реввійськраді 14 армії (копія Реввійськраді Південно-Західного фронту) стосовно жорстокого, протиправного ставлення до воїнів ЧУГА	*27 квітня 1920 р.*	674
№ 349	Доповідна записка уповноваженого ЦК Компартії України Івана Сіяка ЦК КП(б)У про стан в ЧУГА	*11 травня 1920 р.*	675

№ 350	Інформація Начальної команди Польської армії Міністерству закордонних справ про українські військові частини на Закарпатті	*15 травня 1920 р.*	683
№ 351	Доповідна записка Володимира Сінгалевича Євгенові Петрушевичу про становище Галицької армії в Україні	*15 травня 1920 р.*	684
№ 352	Доповідь Галоргкому КП(б)У Центральному Комітету КП(б)У про галицькі військові частини в Україні і перспективу їх використання	*7 червня 1920 р.*	686
№ 353	Телеграма уповноваженого Реввійськради Південно-Західного фронту Івана Сіяка Галоргкому КП(б)У про долю воїнів ЧУГА	*9 червня 1920 р.*	689
№ 354	Доповідна записка Галоргкому Компартії України ЦК РКП(б)У «Про Галицьку Армію»	*10 червня 1920 р.*	690
№ 355	Інструкція Диктатора Євгена Петрушевича Військовому Комітету Українських Бойових сил у Східній Галичині про їх завдання у зв'язку з наближенням Червоної армії	*27 липня 1920 р.*	693
№ 356	Телеграма голови Раднаркому УСРР Христіана Раковського Реввійськраді 12-ї армії про передачу залишків 1-ої галбригади до складу 14-ї армії	*9 серпня 1920 р.*	694
№ 357	Звернення Диктатора Євгена Петрушевича «До старшин і стрільців Галицької армії»	*17 серпня 1920 р.*	695
№ 358	Інформація польського військового аташе у Відні про розмову з генералом Олександром Грековим	*22 серпня 1920 р.*	697
№ 359	Резолюція І з'їзду представників козацьких Рад українських частин, інтернованих у Чехословаччині	*24 серпня 1920 р.*	704
№ 360	Цілком таємне донесення польського офіцера зв'язку полковника Болдескула про стан українських військ у Східній Галичині	*27–28 серпня 1920 р.*	706
№ 361	Додаток до розпорядку Диктатора Євгена Петрушевича про уряд військового відпоручника Диктатора ЗУНР у Празі	*28 серпня 1920 р.*	707

№ 362	Інформація про нові кадрові призначення в адміністрації ЗУНР	*29 серпня 1920 р.*	708
№ 363	Інформаційний лист представника у Празі Степана Смаль-Стоцького уповноваженому для справ закордонних Степану Витвицькому про прибуття нових українських військовиків до Чехословаччини і вісті з краю	*3 вересня 1920 р.*	709
№ 364	Із розвідувального зведення Південно-Західного фронту про наступ польських і українських військ на Львівському і Стрийському напрямах та в районі Дністра	*14 вересня 1920 р.*	710
№ 365	Лист уповноваженого уряду для справ закордонних Степана Витвицького представникові в Берліні Євгену Левицькому щодо переміщення військовополонених	*20 вересня 1920 р.*	713
№ 366	Наказ командування Південно-Західного фронту про наступ і закріплення на кордоні зі Східною Галичиною	*23 вересня 1920 р.*	714
№ 367	Реферат поручника Я. Пастернака «Історія військової групи генерала-четаря Антона Кравса (25 серпня — 10 вересня 1920 р.)»	*23 вересня 1920 р.*	715
№ 368	Телеграма члена РВР Південно-Західного фронту Р. І. Берзіна з Києва члену РВР 14 армії В. Затонському в Харків про пошук військових ешелонів з галичанами	*24 жовтня 1920 р.*	723
№ 369	Телеграфні переговори уповноваженого представника РВР Південно-Західного фронту Івана Сіяка з головою Раднаркому УСРР Христіаном Раковським щодо результатів розслідування справи «зради» ЧУГА	*29 жовтня 1920 р.*	724
№ 370	Звернення Диктатора Євгена Петрушевича «До війська Західної України» з нагоди другої річниці проголошення ЗУНР	*1 листопада 1920 р.*	727
№ 371	Звіт команди українського робочого табору інтернованих військовиків у Ліберці	*4 грудня 1920 р.*	729

№ 372	Звернення Президента Української Національної Ради Євгена Петрушевича до уряду Болгарії щодо прийняття частин Галицької армії, які відступають	*28 грудня 1920 р.*	745
№ 373	Лист Президента УНРади Євгена Петрушевича Президентові Чехословаччини Томашу Масарику щодо військовиків Галицької армії на території Чехословаччини	*30 грудня 1920 р.*	746
№ 374	Розпорядок Диктатора Євгена Петрушевича про забезпечення і пільги військовим інвалідам	*1 січня 1921 р.*	750
№ 375	Звіт голови Надзвичайної військової місії і військового представника уряду в Італії отамана Івана Коссака Диктатору Євгенові Петрушевичу про виконану роботу	*20 січня 1921 р.*	753
№ 376	Повідомлення Представника уряду в Берліні Євгена Левицького Уповноваженому для справ закордонних Костю Левицькому про становище воїнів УГА в таборах для інтернованих у Німеччині	*4 лютого 1921 р.*	758
№ 377	Звернення Команди Української бригади в Німецькім Яблоннім до Військової канцелярії Диктатора щодо заборони формування організації УСС	*27 березня 1921 р.*	759
№ 378	Інформація Генеральної ад'ютантури Начальній команді Польської армії «Акція українців на чеському ґрунті»	*30 березня 1921 р.*	762
№ 379	Роз'яснення Військової канцелярії Команді Української бригади в Німецькім Яблоннім щодо організації УСС	*1 квітня 1921 р.*	763
№ 380	Витяг з ухвал з'їзду УСС у Празі	*13 квітня 1921 р.*	764
№ 381	Лист представника у Празі Романа Смаль-Стоцького Військовій канцелярії про з'їзд УСС у Празі	*14 квітня 1921 р.*	765
№ 382	Лист Команди Української бригади в Німецькім Яблоннім Військовій канцелярії про з'їзд УСС у Празі і утворення Головної Стрілецької Ради (з додатком документів)	*9 травня 1921 р.*	766
№ 383	Інформація Начальної команди польської армії Генеральній ад'ютантурі про українські військові формування на території Чехословаччини	*9 червня 1921 р.*	773

№ 384	Інформація Військової канцелярії Диктатора урядові для справ закордонних щодо офіцерів і стрільців УГА на території Росії й України	*18 червня 1921 р.*	775
№ 385	Витяг з протоколу засідання Стрілецької Ради УСС в Йозефівському таборі інтернованих	*5 липня 1921 р.*	776
№ 386	Розпорядок Диктатора Євгена Петрушевича про виплату одноразового надзвичайного додатку старшинам армії ЗУНР, які є в стані поборів Військового відпоручника Диктатора при Віденськім посольстві ЗУНР	*26 липня 1921 р.*	777
№ 387	Витяг з протоколу засідання гуртка УСС у Ліберцях	*Не раніше 30 липня 1921 р.*	778
№ 388	Службовий листок гуртка УСС у Йозефові про засідання Виділу гуртка	*13 серпня 1921 р.*	779
№ 389	Розпорядок Військової канцелярії Диктатора про Організацію військового судівництва в Українських військових частинах в Чехословаччині	*13 вересня 1921 р.*	780
№ 390	Інформація Військової канцелярії Диктатора про звільнення генерала Віктора Курмановича від обов'язків командира української бригади в Німецькім Яблоннім і призначення на цю посаду майора Зенона Дрималика	*16 вересня 1921 р.*	784
№ 391	Цілком таємна інформація Представника уряду в Празі Степана Смаль-Стоцького Військовій канцелярії Диктатора про діяльність УСС у таборі інтернованих у Йозефові	*19 вересня 1921 р.*	784
№ 392	Лист представника уряду в Празі Євгена Левицького уповноваженому для справ закордонних Костю Левицькому про стан у таборі інтернованих у Йозефові	*31 грудня 1921 р.*	787
№ 393	Спомини Петра Будза «Гуцули в боях під Городком у марті 1919 р.»	*Лютий—березень 1922 р.*	789
№ 394	Інформація про життя українських інтернованих у таборі в Тухолі	*23 вересня 1922 р.*	793

№ 395	Спомин Яромира Дяківа «Стратегічне положення УГА по переході через Збруч літом 1919 р.»	*15 березня 1923 р.*	796
№ 396	Інформація про мітинг протесту інтернованих у Йозефові проти рішення Ради Послів Антанти в Парижі від 14 березня 1923 р.	*25 березня 1923 р.*	801
№ 397	Лист Головного команданта інтернованих військових частин у Чехословаччині генерала Арнольда Вольфа уповноваженому представникові уряду у Празі Євгену Левицькому стосовно комітетів у Празі	*3 травня 1923 р.*	812
№ 398	Лист уповноваженого представника уряду у Празі Євгена Левицького Головному команданту інтернованих вояків УГА у Чехословаччині генералу Арнольду Вольфу стосовно їхньої долі	*15 травня 1923 р.*	813
№ 399	Лист уповноваженого представника у Празі Євгена Левицького Арнольдові Вольфу щодо статусу Комітету підмоги українським емігрантам з додатком статуту	*18 травня 1923 р.*	815
№ 400	Спомин сотника Івана Козака «Дещо про Державну жандармерію ЗУНР»	*15 серпня 1923 р.*	820
№ 401	Спомини полковника УГА Гната Стефаніва про події у Львові у листопаді 1918 р.	*15 листопада 1923 р.*	841
№ 402	Спогади др. Остапа Грицая «Українська Галицька Армія в «Чотирикутнику смерти» на Східній Україні»	*15 грудня 1923 р.*	847

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА 1918—1923

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

ТОМ 4

Редактор
Ярослав Довган
Верстка
Ірини Шумади
Коректори
Алла Журава,
Лідія Левицька,
Ірина Шумада

Підписано до друку 12.12.2008. Формат 60x90/16.
Гарнітура «Таймс». Умовн. друк. арк. 51,49.

3-38 **Західно-Українська Народна Республіка 1918—1923. Документи і матеріали. Том 4.** — Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. — 886 с.

ISBN 966-668-080-7
ISBN 978-966-668-198-3 (т. 4) **ББК 63.3(4УКР)614**